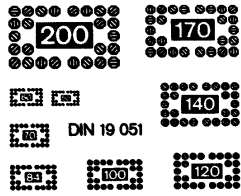

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART
NATIONAL BUREAU OF STANDARDS-1963-A

1:24

NOVA ACTA ERUDITORUM
LEIPZIG 1758

DER MICROFICHE-REPRODUKTION LIEGT DAS
ORIGINAL DER NIEDERS. LANDESBIBLIOTHEK
HANNOVER ZUGRUNDE

SIGNATUR: AA - A 35

N O V A
A C T A
ERUDITORUM,
A N N O
M D C C L V I I I
publicata.

Cum Regis Pol. atque Electoris Saxoniae Privilegio.

LIPSIÆ

Prostant apud IO. FRID. GLEDITSCHII &
LANCKISII heredes

Venduntur etiam Romæ apud PAGLIARINOS: Venetiis apud IO. BAPT.
ALBRIZZIIUM: Bononiæ apud LAELIUM della VOLPE: Parisiis apud
BRIASSONUM: Ultraiechi apud IO. BROEDELETUM: Lugduni Bata-
vorum apud SAM. & IOH. LUCHTMANSIOS: & Amstelodami in
SCHREUDERI & MORTIERII iunior. officina.

M D C C L V I I I.

LECTORI
LITTERARUM ET HUMANITATIS
STUDIOSO

S.

*Ingens hodie Scriptorum caetera, ut tempori, multo-
que magis commotis suis, inseruiat, ad rerum
internecino hoc bello gestarum historiam conden-
dam, tanta contentione accedit, ut hoc unum
studii genus, non solum certissimae utilitatis, sed etiam cum plu-
rimorum plausu coniunctissimum, esse videatur. Aiunt multos,
non tam famae aucupandae causa, quam compescendae famis,
adeo cruenti spectaculi auctores imitari; cum & natura ab eo tra-
ctando abhorreant, & exercitatione nulla ipsi adiuvantur. Quod
quamvis credibile sit hac levitate, quae propria est aetati nostrae,
perfici: tamen condones necessitati eorum, quos paupertas impu-
lit audax; dein laudes etiam nonnihil animum, in factis praeclearis
intuendis, atque laudandis, defixum. Valent autem haec ad ex-
cusandam talium hominum operam, non ad probandam. A quo
nos quidem longius absumus. Nam, ut omittamus illud, rectius
expectari liberum posteritatis iudicium: de iis, quae praesentis aevi
fors*

fors ita tulit; non existimamus temere permittendam esse cupiditati quorumvis magnificae descriptionis provinciam:

— neque enim quivis horrentia pilis

Aginina, nec fracta pereuntes cuspide Gallos,

Aut labentis equo describat vulnera Parthi.

Qui aut praefuerunt rebus gerendis, aut certe interfuerunt, quos ingenium felix, alienum ab assentatione, in cognoscendo vero fideliter versatum, denique scribendi quaedam sublimior facultas non destituit, eos, si quidem placeat, solos in hoc campo decurrere cupimus. Itaque satis adparet, quo quisque magis perspectus habeat & plane cognitae varias illas, & raras virtutes, immo conditiones quoque, quae inesse debent in eo, qui rerum bellicarum memoriam victuris monumentis celebrare velit, hoc minus illum capessendi huius muneris desiderio incessum iri. Nos certe, lubentes, in transmissis nobis inde a superiore seculo opere manemus, & quod ad servandos commendandosque eruditorum virorum labores faciat, nihil praetermittimus. Materiam scribendi, vel ipsa varietate incundam, & utilitate praecipua spectabilem, tenemus. Ingenuae, & procul omni metu, dicere licet sententiam, cum libera sint omnium, in litteraria republica, suffragia. Quibus bonis hoc efficitur, ut vehementer amemus occupationem nostram, nec aliam ei facile praetulerimus. Non est, cedimus, a difficultatibus omnino expedita: sed eas non paucorum benevolentia lectorum amice removet. Ut, verbi causa, quam longinquitas locorum, in accipiendis libris novis, moram parit, praesertim hoc difficillimo tempore, ea saepius hoc anno, submissis ulro scriptis ab his, qui Aedibus nostris saeverent, quod grati agnoscimus, cessavit. Quare, firmatae optimaque spei pleni, pergemus porro in longo amplissimoque stadio, neque nos cuiusquam obtrectatione turbati patiemur. Tu, Lector humanissime, aequo utere in nos animo, & Vale.

No. I.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Ianuarii Anno MDCCLVIII.

ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΥΣ, ΑΙΣΧΙΝΟΥ, ΔΕΙΝΑΡΧΟΥ,
καὶ Δημάδου τὰ σωζόμενα, *Græcæ & Latine, TOMUS*
III. edidit IO. TAYLOR, LL. D. Coll. D. Io-
annis Cantabr. Socius & Cancellarius
Lincolniensis.

Cantabrigiæ 1748. typis Academicis; Alph. 3. pl. 11. in 4.

Tandem casus quidam in manus nostras detulit hoc opus, dudum a nobis desideratum, quod mirabilis edendi atque vendendi ratio Britannia finibus exire vix ac ne vix quidem patitur. Nam initium edendi factum est a Tomo tertio, eumque sequi debet quartus; quibus completi instituit Cl. Editor Orationes causarum publicarum. Quod institutum non improbamus sane, cum ea sit optima & utilissima orationum Demosthenicarum pars, in qua expolienda plurimum doctrinæ & opus est, & explicari potest, quam omnium maxime legunt Demosthenicæ eloquentiæ intelligentes & cupidi. Sed Tomus iste tertius, quem mox sequi debuit quartus, qui tamen post novem annos nondum comparuit, venditur hac conditione, ut duæ libræ Anglicanæ solvantur in incertum operis universi exitum? quam conditionem non fert mercaturæ librariæ ratio. Atqui opus hoc est eiusmodi, ut id in omnium eorum manus quam celerissime venire debeat, qui græcæ literaturæ sunt studiosi. Quod ita esse intelligent, quicumque ea legerint, quæ dehinc de eo dicemus. Nondum extitisse antea editionem Demosthenis, ea qua

qua par erat, fide & diligentia emaculatam, id quidem vere adfirmat Vir Cel. & græcarum literarum exquisita scientia dudum nobilitatus, nec quisquam ignorare potest, qui vel unam Orationum Demosthenis, præsertim de nobilioribus istis causarum publicarum, diligenter legit, & comparavit ea, quæ a doctis viris ad eam corrigendam & explicandam sunt facta. *Frankfurtensēs*, qui a 1604. *Demosthenis* opera ingenti Volumine ediderunt, hoc consilium habuisse videntur, ut quicquid ante ab aliis præsitum esset, id omne suo opere completerentur, efficerentque editionem perfectam. Sed destituta, sive inficientia, sive festinatione nimia, non perfecere. Felicius rem successuram *Tayloro*, haud dubiam spem omnibus fecere duo insignia futuri operis specimina, *Oratio in Leptinem*, & altera in *Milianam*, separatim ante eum notis editæ: successisse docet hoc Volumen.

Editiones principes, quibus usus est V. C. sunt quatuor. Prima est *Aldina* maior a. 1504. in f. unde descripta est *Hervagiana* a. 1532. Altera *L. Bern. Feliciani* emendatior, Venet. 1543. in 8. ap. *Fr. Bruciolum*: unde expressa est altera *Hervagiana* a. 1547. 3. Voll. in 8. ut Vir C. comparando cognovit, licet in præfatione nihil reperiamus, quod eius rei suspicionem faciat, sed diligentia corrigendi, & libri MSS. iactentur, cuiusmodi dictis non credendum esse, dudum didicimus usu. Tertia est *Pauli Manutii*, satis accurata, & melioris notæ, Venet. 1554. in 8. 3. Voll. Quarta est pulcherrima & luculenta *Parisiensis*, quæ cura *Dion. Lambini* ap. *Morrellium* & *J. Benenatum* prodit, ex *Aldina* expressa, sed cum plurimis MSS. Codd. in bibl. regia *Parisiensi* collata, sed tamen minus accurate expressa. His accessere Codicum MSS. plurium lectiones, partim eæ, quæ iam in superioribus istis edd. prodite sunt, partim aliorum Codicum, quos vel ipsi, vel amici eius ubique indagaverant. Excussit etiam interpretes *Demosthenis* vel *latinos*, vel *vernaculos*; si forte subinde per eos veram lectionem indagare posset. Etenim diligentiores quondam Interpretes veterum Scriptorum his nostris fuisse, & sæpe antiquissima & optima exemplaria conquisivisse,

corum.

eorumque fidem in interpretando secutos esse, verissime admonet. Notas adhibuit Wolfianas pene omnes, tum loca librorum recentiorum, in quibus aliquis Demosthenis locus vel correctus, vel bene explicatus esset, unde *Nannii*, *Palmerii*, & aliorum nomina subinde reperias. Novæ notæ comparant *Jac. Jurini* & *Ier. Marklandi*, maximeque ipsius *Taylori* eruditissimæ, neque nimia copia redundantes, neque nimia tenuitate atque ariditate ieiunæ, ut nec onerent lectorem atque fatigent, neque destituant. Opus universum quinque Voluminibus absolvetur. Quatuor complectentur Orationes ipsas Oratorum in titulo indicatorum, ultimum Scriptores de Vita scriptisque *Demosthenis*, *Ulpiani* aliorumque Scholia: novas Adnotationes, si qua forte occurrant vel accuratius confirmanda, vel in melius mutanda: Var. Lectiones in notis non commemoratas: denique Indicem uberrimum Atticarum locutionum. Sed e notis quadam sunt delibanda, more institutoque nostro. Et quoniam alibi iam dictum est de notis ad *Or. Leptineam* & *Midianam*, notas ad *Or. in Timocratem* percurreremus, deinde passim vagabimur.

Annotationes suas V. C. non in unum locum compegit, neque in finem voluminis abstruxit, neque rursus, qui laudabilis mos in plerisque veterum auctorum editionibus obtinet, ipsis græcis verbis subtravit, sed novo instituto, singulis quasque Orationibus subiunxit. Quo factum, ut totum opus orationum & adnotationum vicibus interstinctum & variatum sit. In conscribendis adnotationibus eam inivit rationem, ut initio statim de orationis cuiusque argumento, fine, causâ, & tempore, item existimatione atque fide, disputaret, quam aut invenisset apud veteres, aut mercatur. Sunt enim in Demosthenicis haud paucæ, quas clarum auctorem mentiri, & ipsa res loquitur, & Grammaticorum veterum pronunciat auctoritas. Prefationes illas, ad summam orationum pertinentes, excipiunt adnotationes ad argumenta a *Libanio* & aliis, quorum nos nomina latent, profecta. A quibus ad ipsarum tandem orationum explanationem processus fit. Hic ordo modusque, ut omnium, sic illarum quoque adnotatio-

num est, quæ Timocrateam illustrant. Aetatem quidem, qua ea dicta fuit, definire superſedit, poſtquam ea opera iam in adnotationum ad Androtianam & Aristocrateam ingreſſu deſunctus fuiſſet: æquales enim ſunt hæc tres orationes: at hoc docet; magnam intercedere ſimilitudinem hanc inter Timocrateam & Androtianam, eamque tantam, ut Grammaticos vetuſtos deceperit, eorumque memorie illuſerit. Sæpe enim factum fuit, ut, qui loci non in Timocratea, ſed in Androtiana leguntur, eos tamen illi locos ex Timocratea laudarent repetitos. In affinitate argumenti atque dictionis, ait *Taylorus*, ſibi videri huius erroris originem multo maiore cum probabilitate quæri, quam exiſtimari, exempla Timocrateæ, quæ ad nos pervenerint, mutilata fuiſſe. Appellat porro hanc orationem in primis admirabilem, & gravitate argumenti, literarumque elegantia, (verba hæc *Taylori* ſunt,) & ingenii acumine, cum Demotheſicarum vel optimis conferendam.

In ipſa orationis expoſitione hæc nobis viſa fuere præ reliquis notari digna. Multus in hac oratione ſermo eſt de *ἐπιχειρηστικῆ τῶν νόμων*, quam velut luſtrationem & cenſum legum dicas, quotannis ſub anni initia renovari ſolitum. Iudicari tum ſolebant leges cum novis vetuſtæ, & quæ inutiles, vitioſæ, damnoſæ viderentur, expungi & abrogari, novæque temporibus præſentibus magis contentantæ illarum in locum ſubrogari. Hanc itaque legum conſtituendarum rationem, olim non admodum liquidam, dilucidiorẽ *Taylorus* fecit p. 446. nova interpretatione earum legum, quæ adminiſtrandi huius negotii modum viamque deſcriberent. P. 448. exponit ſententiam ſuam de formula pſephiſmatis, ſeu rogationis, quæ viros ſummos, *Scaligerum*, *Palmerium*, *Dodwellum* & *Weſſelingium*, cum aliis, vehementer exercuit. Quam *Taylori* ſententiam quamvis difficile ſit, & brevi ſermone complecti, & perſpicue referre, dabimus tamen operam, ut utrumque præſtemus. Obſcura illa & impedita formula hæc eſt, quæ p. 375. verſu 1. editionis *Taylori* legitur (in fine p. 446. editionis Pariſinæ): *Ἐπὶ τῆς Παιδιονίδος πρώτης ἑνδεκάτῃ τῆς πρῶ-*

πρυτανείας Τιμοκράτης εἶπεν. Nil attinet errores percensere, quibus hæc formula viros doctos implicuit. Unum non possumus facere quin notemus, *Dodwellum*, quod ἡ Πανδωνίς πρώτη hic loci memoretur, ex eo fixisse, tribum Pandionida semper fuisse primam in ordine prytaneatus obeundi, certumque semper atque constantem, eundemque observatum a tribubus ordinem ea in re fuisse. Porro dubium nascitur hoc, quare hoc in loco editum fuerit tribus nomen, quum tamen legis formula p. 371. *penult.* (445. 9.) nullam tribum nominet, solummodo ἐπὶ τῆς πρώτης πρυτανείας τῆς ἐνδεκάτης dicat. At hoc quidem dubium feliciter expedit *Taylorus*, cum observavit monuitque, legislatori non leuissimum tribum aliquam nominare, ut qui leges in commune scriberet, quod omnes, tam tribus quam cives, aequali iure complecteretur; in psephismatibus autem necesse fuisse, ut quo tempore eorum quodque rogatum esset, id tempus certis notis minimeque dubiis definiretur. Illæ autem notæ nominibus continebantur, primum tribus, tum prytanum munus fungentis, tum archontis, sive ille eponymus, sive pseudonymus esset, scribæ deinde, qui illi tribui ministrasset, (habebat enim unaquæque tribus suum sibi proprium scribam,) illius denique, qui rogationem illam ferret. Hactenus rectum vidit V. C. Videtur tamen neque ipse sibi satisfacisse, neque dubium super hoc loco lectoribus omne exemisse. Vacillat quidem in exitu notæ, & *Iurini* divinationi nonnihil tribuit, loco πρώτης suadenti πρυτανεύουσης: quo excogitari nihil poterat, quod a vero magis abesset, & rem expeditam magis redderet impeditam. Fuisset utique nihil, quod hac in formula viros doctos potuisset morari, si ea vocabuli πρυτανείας, quæ hic obtinet, significatio, aut declarata a quoquam fuisset, quod factum esse non meminimus, aut cuiquam in mentem venisset. Vocabulum hoc non solummodo dignitatem & magistratum, functionemque munerum illi nomini adiunctorum, sed etiam, cum aliis multis in locis, tum in hac, de qua nunc agitur, formula, totum illud spatium temporis significat, quo tribus prytaniam quæque suam exercebat. Tempus

pus illud non semper idem fuit, sed pro auctiore minoreve tribuum numero aut angustius, aut amplius. Decem initio eum essent tribus, diutius praesidebat unaquæque: duabus autem tempore post ad eum numerum adiectis, quini dies de cuiusque imperio decebant. Apparet ergo, formulam hanc & perspicuam planamque esse, illi quidem, qui fori Attici plane hospes non sit, & tam esse sanam atque integram, ut optandum esset, omnia Græciæ vetustæ monumenta nobis eadem fide atque puritate tradita fuisse, atque hæc formula fuit: quæ breviter enunciata idem dicit, atque si sic explicetur. *Ἐπὶ τῆς Πανδιονίδος Φυλῆς πρώτης ἀρχῆν τῆς λαχοῦσης, ἡμέρα ἐνδεκάτη τῆς πευταετίας.* Sub tribu Pandionide, quæ hoc anno prima per sortem obtinuit, ut magistratum gereret, illiusque magistratus tenentis die undecimo. Minutus præ hoc est, eoque a nobis animadvertione dignus non habetur error, quem V. C. p. 447. super *καθεστῆς* prodidit; tantoque libentius eum transmittimus, quo magis non facile erit, quem ille abripiat. Dissimulari autem non debet id, quod p. 448. de voce *δικαίσις* affertur, scilicet eo vocabulo *reditum civitatis, bona & fortunas reipublicæ* significari. P. 450. præclare observatum atque declaratum fuit discrimen inter tria hominum genera, in quorum fide manumque nummi publici erant. Hi sunt *οἱ τὰ τέλη ἀνούμενοι*, tum *οἱ ἐκλέγειντες*, denique *οἱ τὰ μισθώματα μισθούμενοι*. Illi sunt publicani strictè sic dicti, redemptores portuorum. Alteros affirmat Taylorus esse *ministros publicos, servos sibi*, qui *vectigalia a nemine redempta ad portum exigunt, vectigalarii, portitores*. Quæ verba si e calamo V. C. ita manarunt, ut retulimus, diffiteri nequimus, ea a nobis non satis intelligi. Sed statim de his videbimus. Postremum genus eorum est, *qui aliquid a populo redemptum habent, quod in commercium veniat, & ab aerario redimi queat*. Peraptus est huic generi declarando Cui locus a Tayloro e l. 12. D. allatus. Sed & ii, *qui salinas & arenas & cretæ fudinas & metalla conducta habent, publicanorum loco sunt*. Primo igitur & postremo de genere rectè perspicueque tradidisse videtur V. C. de medio si

recta

recta tradiderit, obſcure, ad nos quidem, tradidit. Sunt nempe *οι ἐκλέγοντες* delegati publicanorum, ſeu ſervi, ſeu liberti, ſeu familiares & clientes eorum, qui nomine locoque publicanorum a nautis & negotiatoribus portoria exigunt. Horum fides publicanis obſtricta erat, qui eam ſuo periculo præſtabant, publicani ſuam reipublicæ obſtrangebant dandis prædibus, qui pro ipſis ſatidarent. *οι ἐκλέγοντες* autem prædes nullos dabant, non ſane reipublicæ. Publicani erant homines opulenti; *οι ἐκλέγοντες* non pauperes quidem, (quis enim exactor facile probus & in re anguſta ſit, in tantis peccandi & creſcendi illecebris atque copiis?) conditionis tamen inferioris erant, ut eos non dedeceret exigendi munus, quod publicani tanquam ſervile & parum ſuo ſplendore dignum ſatidiebant. In eo porro non poſſumus cum *Tayloro* facere, quod *τὰ μισθώματα* rectius dici putat, quam *τὰ μισθώματα*. Eſt enim hoc, quod *Taylori* pace dictum ſit, multo quam illud alterum, ipſi a V. G. prælatum, rectius, & exceptis veſtigialibus ſeu portoris, complectitur omnia reliqua redituum genera e fundis publicis provenientium: quo pertinent fructus, quos reſpublica ex agris, villis, ſaltibus, pascuis, vinetis ſuis, item templis, ædificiorum publicorum locationibus, & aliunde percipit. Peringenioſa eſt, & ſi quid cernimus, vera interpretatio v. *τάξις*, a *Tayloro* p. 451. propoſita. Habetur hoc vocabulum in formula legis, per quam legem, qui ærario aut diis immortalibus deberent, beneficio privabantur *τῆς ἀφίσεως τοῦ οφλήματος ἢ τὰξως*, remittendi debiti aut — Facile patet, *Wolſium* a vero aberraffe, ſic vertentem: *de remittenda mulcta aut militia*. Merito *Wolſium Petitus* propterea reprehendit; ſed, quod illo in homine non mirere, quem acumine critico & uſu lingue græcæ parum valuiſſe inter omnes conſtat, vulnus alio inſligendo ſanatum ivit. Quid itaque Noſter? *Τάξις*, ait, eſt conventio inter partes, qua debitoris inopie ita ſuccurritur, ut, quod ille univerſum, ſalva re familiari, reddere nequeat, id unciatum & ad modum conſtitutum reddat. Eſſatum hoc auctoritatibus munit idoneis. Eſt ergo *τάξις* id, quod vulgari ſer-

sermone *einen Termin* appellamus; particula debiti aeris, cuius pensiones ex ambarum partium consensu certis temporum intervallis modisque descriptæ sunt æquis, ut illis de tota summa deducendis sensim eminuatur, & ad extremum dissolvatur debitum. Legentibus nobis ea, quæ V. C. pag. 454. ad p. 391. v. 11. adnotavit, doluit, ea ipsi excidisse, quæ sunt eiusmodi, ut fieri nequeat, quin eorum ipsummet, si nunc recognoscatur, poeniteat. Nolumus recensenda interpretatione, quam illi loco admovit, neque pudori eius, neque famæ vim inferre; sed e re lektorum ipsiusque Demosthenis existimamus futurum esse, si locum illum recta interpretatione in clara luce collocemus, & a suspitione vitii liberemus. Locus itaque sic interpungendus & interpretandus est. *Ἐπὶ Πανδίωνος πρώτης, πρυτανείας δωδεκάτης, τῶν προέδρων ἐπέψισεν Δέισοκλῆς* — *Sub tribu Pandionide (scil. prytaneatu fungente) prima (eo anno per sortem illi muneri ducta), die istius prytaniæ duodecimo, e prohedris (hoc est unus de numero prohedrorum, qui tum erant) populum in suffragia misit Aristocles Myrrhinusius.* Πρυτανείων esse totum illud spatium temporis, live mensurum id esset, sive ultra ad tricenos quinos dies excurreret, quo tribus quæque reipublicæ cum auctoritate suprema præesset, paulo ante diximus. Formulam τῶν προέδρων ἐπέψισεν enucleavit *Krebsius*, V. C. p. 52. & 55, libelli doctissimi, quo decretum Atheniensium in honorem Hyrcani, pontificis maximi ludæorum, factum, & a *Iosepho L. XIV. Antiqu. c. 18.* redditum, enarravit. Durum nodum p. 459. *Taylorus* dextrè periteque solvit, qui verbis inest, quæ p. 419. 3. (470. 20. editionis Parisinæ) leguntur: quo magnam sane inerat apud interpretes gratiam, necesse est, quos magna liberavit molestia. Sacramenti formula ibi loci recitatur, quo dicto sententiæ dicendæ ius & fas fiebat illis, qui Heliastarum numero adscribendi essent. Ea formula in aliis hanc quoque clausulam habet, qua cavetur, ut ne Heliasta quemquam ad novum gerendum magistratum admittat, qui superioris magistratus a se gesti rationem populo neque reddisset,

disset, neque approbasset, sive de novem archontum ille numero esset, sive hieromnemon, sive — κήρυκος, καὶ προσβείας, καὶ συνέδρων. Ita distinctum exhibent veteres editiones hunc locum. Verum ea distinguendi ratio sententiam corrumpit, & obscurat. Bonum *Wolffium* ut castigemus asperius, quanquam id factu facile est, & *Taylorus* religioni sibi non ducit, a nobis tamen non impetramus, qui tanti facimus *Wolffii* de *Demosthene* merita, ut cum, longe plurimorum corruptorum atque difficillimorum locorum perita tractatione atque restitutione, peccatorum omnium, quæ ab hoc genere laboris abesse nequeunt, culpam memoriamque omnem oblitterasse existimemus. Referetur itaque solummodo a nobis scita *Taylori* observatio ad h. l. hæc, κήρυκων fuisse duplex genus, unum eorum præconum, qui legatos comitarentur, & interdum præirent ad hostes: quod genus cum caduceatoribus aut fecialibus compares: alterum eorum, quibus Senatores in habendis concionibus uterentur, ad concendam plebem, ad imperandum silentium, ad evocandos oratores, si qui essent, qui reipublicæ salutaria suadere cuperent, ad Decreta Senatus ad populum referenda. Utrumque κήρυκων genus in hac sacramenti, in qua sermo noster iam versatur, formula designatum fuit; primum quidem illud, cuius foris esset usus, his verbis, καὶ προσβείας, alterum autem, cuius domi, his, καὶ τῶν συνέδρων.

Hæc sunt ea, quæ si ex adnotationibus *Taylori* ad orationem Timocrateam excerpta recitarem, & gratiam lectorum nos inuituros, & ex eorum re facturos esse, nobis persuasimus. Superest, ut, promissi nostri memores, per reliquas quoque operis partes vagemur. Dabimus itaque specimen præfationum ad notas, de quibus supra diximus, excerptis iis, quæ ad *Androtianam* præfatus est V. C. p. 239. Ipsa lubet eius verba pro maxima parte reddere. Orationem patet hanc in primis disertam & elegantem, & si antiquis magistris credere fas sit, non sine æmulatione & ingenii contentione elaboratam. *Androtio* enim ex *Isocratis* schola profectus, summa erat inter *Isocrateos* celebritate, & maximam ætatis

ætatis partem in foro & dicendi usu transegerat. *Hermogenes* ipse cap. *περὶ ἐπιμελείας* in hanc orationem se scripsisse, ait, *θεωρίαν* vel commentationem, quæ tamen perit. Illud singulare habet, quod in toto corpore Demosthenico nulla est alia, in qua rhetor noster tantum sibi indulserit in opera mutaticia, nulla, in qua se ipsum adeo sedule exscripserit. Tum V. C. designat locos, in quibus hæc cum Timocratea idem dicit. Eius rei causam in eo collocat *Taylorus*, quod *Androtionis* causa, cum *Timocratis* ita fuerit coniuncta, ut hunc accusans, illum quoque quin exagitaret, facere non potuerit. Quod autem ea de similitudine admonet *Ulpianus*, id puerile est, ubi ait, in Timocratea id dicere oratorem de *Androtione*, quod in *Androtiana* dixerat de *Timocrate*: quod nullo modo verum est. Postea præclaram illam sententiam recitat, quam *Quintilianus* V. 14. latine reddidit, & interpretationem cum auctore committit. Tum observat eiusdem ferme ætatis & esse, & a vetustis Criticis perhiberi *Androtianam*, *Leptineam*, *Timocrateam*, & *Aristocrateam*; hoc est, omnes spatio Olympiadis sextæ a centesima contineri, & in annum *Demosthenis* 27. aut 28. incidere earum ætatem; primam tamen omnium esse *Androtianam*. Temporum has rationes a se recte constitutas fuisse, *Gellii*, *Plutarchi*, & *Dionysii* Halicarnassensis testimoniis evincit *Taylorus*. Quæ omnia ubi perlegeris, sic pergi idem, atque inter se contuleris, (scripta enim sunt non minore veritate, quam consonantia & ἀκροβετέα) miraberis profecto, quid sibi velint illa portenta *Ulpiani*, in initio scholiorum: οὗτος ὁ λόγος μετὰ τοὺς Φιλίππου πρώτος ἐστὶ τῶν δημοσίων, aut si mavis cum codd. regis, δεύτερος: cum hæc causa *Philippitarum* omnes easque res gestas annis nonnullis antecedit. Postremo loco queritur V. C. hac in oratione sententiam passim turbatam esse, raptim quædam & contorte inferri; unde animum suum eam subisse suspicionem, ut multa ei deesse, nulla fortuna restituenda, putaret. Idem *Harpocrationem* & *Ammonium* prodere, ex *Androtiana* citantes ea, quæ nusquam ibi compareant. Pag. 244. demonstrat exemplis optimorum auctorum, πᾶσαι τῆναι de

de populis dici, qui sive vi & armis, sive persuasionibus co-
 adducantur, ut ad partes sententiamque alterius accedant, &
 legibus ab eo latis se submittant. Qua re *Ernestii* nostri con-
 iectura stabilitur, in præfatione ad *Aristophanis* Nubes p. 19.
 proposita, in Scholiis ad illius fabulæ versum 213. legi oportere
παρὰσάθηναι pro *κατὰσάθηναι*, quod ad hoc dici li-
 bris in vulgaribus obtinet. Sed illi post coniectura hæc dis-
 plicere coepit, cum in memoriam rediit aliorum exemplo-
 rum verbi *κατὰσ.* pro *παρὰσ.* usurpati, nec audet omnia
 illa loca corrigere. Ap. *Ioseph.* A. XVII, 10, 3. τὸ κατὰ-
 σάθμενον est deditio, & ap. *Dion. Cass.* p. 332, 92. (ed.
Reim.) est hoc sensu *προσκαθίσταμαι* &c. Pag. 337. in præfa-
 tione ad *Aristocrateam*, primo loco auctores laudat, quos ad
 eam melius intelligendam consulere profuerit; tum attingit
 litem super formula *ἀγώγιμος εἶναι*, quæ *Salmasium* & *Heral-*
dum acerrima intercessit, ita tamen eam attingit, ut magis
Salmasianam sententiam evertat, quam suam aut declaret,
 aut adstruat, incertos denique lectores, quæ vis & ratio illius
 formulæ sit, dimittat. Laudes deinde refert, quibus hanc
 orationem veteres ornarunt; ætatem, qua dicta fuit, indi-
 cat, (est autem *Timocrateæ* æqualis;) denique errorem scho-
 liaste *Aristophanis* ad *Aves* v. 126. notat & reprehendit,
Aristocratem illum, cuius rogationem ea oratione *Demosthe-*
nes insectatur, cum *Aristocrate*, *Stellii* filio, permutantis, illo,
 cuius virtus in bello Peloponnesiaco multis egregiis facinori-
 bus inclaruit. Temporum rationes non patiuntur, homines
 tam diversos coire. Non brevis est disputatio de formula ὁ
κατὰσάθεν νόμος, p. 344. de qua quatuor diversas doctorum
 hominum sententias postquam retulit, & repudiavit idem,
 haud paullo meliorem suam proponit. Elogium non damus
 nostrum, sed ipsum illud reddimus, quo eam ipse *Taylorus*
 venditavit. Provocat *Demosthenes*, pergimus Angli verba
 reddere, non ad tabulas, axonalve, verum ad exemplar ea-
 rum legum, quas exinde describi fecerat, ut, quotiescunque
 usu venisset, ex eo periculo a scriba recitari possent. hoc
 proprie dicebatur *παρὰσάθεν* (imo vero *παρὰσάθεν*)

— neque hæc dico quasi credam *παρὰ γὰρ φαν* simpliciter esse *describere*, cum novi aliud esse, & proprie dici pro eo, quod Icti Romani nominant *exceptione uti*. Descripsit ergo Rhetor noster e tabulis publicis leges hæc exceptorias, quas *Aristocrateæ* rogationi opponeret. Descripsit saltem constat, & multa sunt in hæc oratione, quæ meam sententiam adiuvant. Ita ad scribam se accommodans sæpius ait, λέγει τὸν μετὰ ταῦτα νόμον — & reliqua similia exempla, in quibus hæc disputatio definit, quæ repetere nil attinet. Ipsa Angli verba, quibus de celeberrima, sed valde dubia & controversa formula, suam sententiam declaravit, si modo declarasse putandus & dicendus sit, ideo iudicavimus a nobis reddenda esse, quod metuebamus, ne aut nullam omnino sententiam ex iis exculpere possemus, aut, si tentaremus tamen id facere, ne male nobis ea res succederet, & ne lectoribus, ipsique auctori, sententiam ab eius mente longe alienissimam obtruderemus. Estingat itaque lectorum quisque ex iis, quod ipsimet libuerit. Legem aliquam de iis, qui ad iudices deferrent cædis reum, qui eo rediisset ab exilio, quo ipsi redire non liceret, eam igitur legem bene p. 378. exponit, & a *Salmasti* vindicavit iniuriis, qui, cum eam perspectam non haberet, turpissime summaque cum temeritate laceravit & pervertit. Cuius iaculatoris acerbas, sed meritas, *Tayloro* poenas dedit. Pag. 349. scite illam legis formulam exponit T. ἡ ἐν ὀδῷ καθελῶν ex *Harpocrate* & *Eustathio*, docetque significare illum, qui aliquem ex insidiis adortus peremerit. P. 509. ambas *contra Aristogitonem* orationes *Demostheni* abjudicat, & pro declamatoriunculis Sophistæ alicuius habet, frigidis, ineptis, tanto nomine indignis; eaque in re sibi consentientes laudat, non recentiores solummodo Criticos, *Cassaubonum*, *Heraldam*, & *Duportum*, sed etiam veteres, *Dionysium Halicarnassensem*, *Iulium Pollucem*, & *Harpocratem*. Nam *Photii* patrocinium auctoritate carere ait. Sunt tamen alii veterum, neque ii contemnendi scriptores, qui cas ad *Demosthenem* referre nulli dubitarunt, *Longinus*, *Hermogenes*, *Aphthonius*, *Marcianus Ictus*, & *Plinius iunior*. His disputatis,

putatis, *Androtio*, quis & qualis fuerit, exponitur; tum quid *ἐνδοξός*; denique qua ætate dicta fuerit hæc oratio. Necessè nempe est, eam intra annum tertium *Olympiadis CX.* quo ab Atheniensibus ad Chæroneam infeliciter pugnatum fuit, & annum secundum *Olymp. CXIII.* quo in exilium *Demosthenes* abiit, dictam fuisse. Pag. 517. disputatur, rectiusne *Minerva Πρόνοια* an *Πρόνοια* appelletur: quæ duo nomina sæpe inter se permutantur a librariis. Criticorum non pauci sunt, qui posterius plane damnant; sed iis adversatur cum copia exemplorum, oratoris ratiocinium e *πρόνοια*, *providentia*, ibi ductum. P. 557. eleganti emendatione sanat *Taylorus* illum *Demosthenis* locum, ubi nunc quidem *Tevédious* e *Wolffii* coniectura legitur in hac nova editione, verum in *vetustis* omnibus est *ἐπίεος*: unde facillimo negotio *Taylor* *Δίεος* effecit. Iudiciis veterum finistris de oratione contra *Neæram*, quam orationem uno omnes ore *Demosthenis* esse negant, p. 611. relatis, iudicium de illa suum *Taylorus* subiicit hoc. *Me profecto non pudet, ait, dicere, esse opus putidissimum, nullius aut decoris, aut gravitatis, & præter nævos orationis, quibus passim scætet, nihil ibi dictum, quod lectorem percellere aut allicere aut morari demum potest. Est autem oratio satis antiqua, & videtur ad usum forensem esse conscripta, non ad ostentationem aut imitationem concinnata. Adiungit porro coniecturas de ratione, qua factum sit, ut hæc oratio Demosthenicis insereretur. Extrema p. 597. laudatur Phocensium erga populum Atheniensem studium, & huius populi gratus erga illos animus, cum aliis rebus, tum pictura in porticu Pœcile dedicanda declaratus, qua in pictura Phocensium *ὡς ἕκαστος τάχους εἶχεν ἐν τοῖς προσιβηθῶν γέγραπται, οἱ τοῖς κύνας τοῖς Βοιωτικῶν ἔχοντες.* Ita constant in omnibus codicibus adhuc legitur, & securi sic reddunt interpretes cum *Wolffio*: *quam quisque celerrime potuit, statim accurrens pictus est, canes illi Boeotiar habentes.* Prave utrumque. Mendum mutando accentu *Taylorus* tollit, sed post *Leopardum, Valesium, & Kusterum*, & loco longe alium primigeniumque sensum reddit. nam pro *κύνας* emendat*

κωφῆς galear, docetque testimoniis *Xenophontis*, *Theophrasti*, & aliorum, Bœoticas κωφῆας vel κωφῆς, tegumenta capitis sic dicta, valde oīum celebratas fuisse. Ultima observationum illarum, quas hic loci speciminis ergo laudare decrevimus, ex cito, quæ p. 65 r. legitur: non impedire temporum rationes, quominus oratio *contra Fabulum* dicta *Demosthenis* sit; dubium tamen superesse, sitne ipsius, an *Lyfiæ*: nam dictionem utriusque, ceterasque notas, unde quisque dignoscatur, in causis minoribus, ubi spiritu & nervis neque opus neque locus sit, tam esse inter se similes, ut iudicium difficile & dubium eliciant.

Ad univērsū opus hoc Taylorianum adhuc paucula hæc monita adiciemus: unum, optandum fuisse, ut cl. Editor *Demosthenis* exemplo *Francofurtano*, seu quod idem est *Wulfiano*, tanta religione non adhaesisset, ut pæne latum unguem ab eo non deficeret: quod tamen exemplum, fere non pecces, si affirmes, exemplorum *Demosthenis*, quotquot prodierunt, omnium vitiosissimum esse; animadversiones quidem *Taylori* paginis pæne omnibus id damnant. Alterum, quod nollemus in hac nobili alias & commendabili editione desiderari, hoc est: quod latina interpretatio *Wolffii* non magis, quam græca verba, fuit emendata. Utilis tamen, quin per-necessaria erat utraque opera: neque aliud exemplum, utraque in illa re, præterquam suum, in *Lyfia* proditum, esset imitatus Cl. Editor. Sed eum molesti laboris pignisse credibile est. Postremo loco monemus, iniucundum id nobis accidisse, quod Cl. *Marklandus* non in omnes *Demosthenis* orationes, hoc volumine conclusas, suas dedit animadversiones; & quas dedit, & paucas esse. & in paucas *Demosthenicas*; denique eiusmodi, ut cum *Lyfiæ* comparari nullo modo queant. *Iurini* notulæ potissimum in emendanda latina *Wolffii* interpretatione, satisque feliciter in ea quidem re versantur. At si quando, quod raro conatur, emendatoris locorum in græcis corruptorum personam induit, deprehendimus eum rem plerumque invita *Minerva* gessisse. Editionis igitur huius, quam tot vitis e *Francofurtana* derivatis conta-

mina-

minatam esse ferimus ægerrime, præter chartarum & typorum splendorem mirificum, optima dos atque gloria continetur in illo ornatu, quem *Taylorus* ei addidit, qui operam præcipuam in adnotandis æstimandisque codicum lectionibus posuit; in formulis autem iuris Attici ritibusque fori interpretandis parcior fuisse nobis visus est, quam a viro in illis rebus consummato expectetur. Cuius rei causa, si recte sapimus, illinc repetenda est, quod omnibus huiusmodi observationibus ad unum volumen congerendis reliquis materiam præripere, hoc est, parte una nimium saginanda reliquis succum detrudere, noluit, sed rectius se facturum iudicavit, si eum æquabiliter dispensaret: tum quod has res in iis, quos de iurisprudentia Attica meditatur, libris uberius tractare decrevit, quos ad libros passim harum ad *Demostheum* animadversio- num lectorem ablegat.

D. PHILIPPI ADOLPHI BOEIIEMERI, MED. ET Anat. Prof. in Regia Fridericiana &c. Observationum Anatomicarum variorum FASCICULUS ALTER, Notabilia circa uterum humanum continens, cum Figuris ad vivum expressis.

Hale Magdeb. 1756. apud Io. Iust. Gebauerum, pag. 17.
in fol. tabb. æn. 8.

Celeberrimus & doctissimus Auctor observationes, notatu digna circa humanum uterum continentes, quas cum orbe literato communicare Fasciculo primo exorsus est, iam persequitur. Observationes hoc altero Fasciculo contentæ, iis, quas priore, a nobis olim laudato, edidit, neque raritate, neque utilitate cedunt. Tabula & figura adiectæ, iis, quæ tum exhibitæ fuerunt, elegantia etiam præstant, postremæ quatuor maxime, quas artifex Lipsiensis, in arte sua facile princeps, *Bernigerottus* noster, maxima artis subtilitate & summa diligentia sculpsit. Observationes ætiam vitiosæ conceptionis illustrantes, subiectis dissertationibus utiliores commendabilioresque efficere studuit, reliquas sine proli-

xiori

xiori sermone dimisit Auctor eruditissimus. Præter has vero, uterum humanum concernentes, aliæ quoque observationes, satis curiosa annotatione dignæ, in Præfatione leguntur. De illis deinceps, de his nunc primum. *Obs. 1.* In viro toroso insolita portio musculosa, longa, teres, a latissimo pectoralis maioris dextræ strato, in parte ubi a clavicula incipit separata, a latere interno bicipitis ad brachialem internum tendens, ibique terminata, visa est. *Obs. 2.* In femina defecit musculus stylo-hyoideus dexter. *Obs. 3.* In cadavere feminae annorum XXXIII, quæ diu cephalæa cum vertigine cadauca, post motibus convullivis sæpius correpta, sexta ante obitum hebdomade visus obscurationem, tandem eius iacturam, sine ullo in oculis conspicuo vicio, passa fuit; repertum est in cerebro ulcus callosum, cum exerescentia fungosa; cerebrum sero, libræ dimidiæ pondus æquante, refertum, eoque pleni ventriculi laterales. Ventriculi tertii orificium antèrius naturaliter apertum, posterius vero clausum & coalitum. Ipse hic ventriculus turgescens, membrana crassa & callosa obductus, e qua substantia fungosa, ad instar nucis avellanæ maioris, cruciformi nervorum opticorum coniunctioni incumbens. Reliqua ventriculi pars plena oleosa flavescente foetida materia. Glandula pituitaria partim ulcerosa, partim una cum pineali & plexu choroideo scirrhusa. *Obs. 4.* Specialis renum hydrops in septuagenario. Ren dexter libras duas cum dimidia ponderans, sinister libras duas. Renum membrana adiposa indurata, sero flavo urinam redolente plena; interior substantia vesicularis, eodem liquore turgens. Substantiæ tum corticalis, tum medullaris, pars maxima deleta. *Obs. 5.* In cadavere sexagenariæ, ascite extinctæ, ren dexter duplo maior naturali, cuiusque pelvis capacissima, sinister iusto minor, cum vasis sanguiferis & ductu urinoso valde coarctatis. *Obs. 6.* Cadaver quadragenariæ, tabe pulmonum absumptæ, siccabat renis dextræ ureterem duplicem, talem, ut uterque quasi duplicem pelvim efficeret, & circa primam ossis sacri vertebra in formam literæ y coiret. Ren sinister duas arterias recipiebat. *Obs. 7.* Puer recens natus, ante limbum orificii

recti

recti habebat renitens claustrum membranaceum, cum magna abdominis turgescencia & duritie, quo acu triquetra pertuso, meconium nigerrimum sponte effluxit; sed puer paucis post operationem horis motibus convullivis periit. In cadavere apparuit meconium intra abdominis cavum effusum; intestina tenuia turgida, ceterum non mutata; crassa collapsa; pars coli, ubi directione transversali ad regionem epigastricam tendit, sphacelata & rupta. *Obs. 8.* Puer recens natus, valde imbecillis, circa ultimas vertebrae lumbares tumore lumbari cum spina bifida, e quo serum stillabat limpidum, laboravit. Caput ex parte fuit hydrocephalum; extremitates inferiores resolute; urina & meconium, una cum tenuissimis alvinis impuritatibus, continuo effluxere. Curatione, per topica roborantia & comprimentia primum, deinde per aperturam, non admodum profundam, incassum tentata, puer vicesimo tertio aetatis die obiit. Sectio cadaveris ostendit magnum hiatus a defectu partium lateralium vertebrarum lumbarium ultimarum. Tumorem internum auxit externus, a sero rubello intra integumenta & duram matrem collecto proveniens. Tumore interiori aperto, profluxit humor limpidissimus, quo substantia interior medullaris mollior partim facta, partim consumpta fuit.

Observationes circa uterum hae fere sunt. *Obs. 1.* Femina triginta sex annorum, quae numerosum ediderat partum, post ultimum puerperium, per aliquot annos, adversa valetudine usque, laboravit tumore hypogastrii versus regionem iliacam sinistram, duro, ponderoso, pugnum minorem aequante, extra tempus menstrui fluxus parum subsidente, versus id, & in eo ipso, incrementum & obtuse dolente. In eo statu concepit aliquoties, sed semper abortum passa bimestrem. Mense ante mortem ultimo, sine suspitione graviditatis, in regione iliaca dextra doloribus correpta est, primo prementibus, interdum remittentibus, post auctis, & ad hypogastrium tendentibus, tandem fixis & pungentibus, cum alvo pertinaciter obstructa, urinaque suppressa. Subito demum accedens afflictio torminosa circa umbilicum & iliacam dextram regionem, una cum febre

febre inflammatoria, ægram sexto die necavit. In dissecto cadavere visa sunt: Omnium fere viscerum abdominalium inflammatio, cum vasis maioribus turgidis; uterus mollior inæqualiter turgens, gravido duorum mensum similis, supra pelvis oram prominens, in dextro latere inflammatus; diligentius examinatus apparuit latior maiorque naturali, maxime circa fundum; tubæ inæqualiter extense; pars uteri superior satis crassa & firma; corpus dextrorsam crassescens, sinistrorsum attenuatum; versus osificium similis utero gravido ultimis mensibus; in eius cavo latuit corpus durum, sphaeroidæum, capsula inclusum membranacea, quæ ex parte utero dextrorsum laxius adhaesit reticulari textura, cum sinistra & postica parte uteri continuum constituens; capsula incisa ostendit corpus solidum, asperum, durum, sphaeroidæum, hinc inde profunde sinuosum & tuberosum, ponderis unciæ unius, ope telæ fibrosæ cum involuero coniunctum, externe osseo-lapideum, interne fibroso-spongiosum, ex quo medio surgebat truncus fibris albicantibus rubellis, carnosus, contextu celluloso inter se coniunctis; substantia lapidea igni iniecta crepavit, ossea empyreuma redoluit, illa etiam cum nitri spiritu effervuit, relicto sedimento albo mucoso, hæc vero non item, sed tantum pauca bullulae subinde enatae. Ovarium dextrum turgens, & cum tuba & vesperilionum ala magis inflammatum fuit. Tubæ pars, versus inferiorem aperturam, instar sacci expansa, continuit vesiculam humore limpido plenam, & corpusculum opacum, quod & nudis & armatis oculis depictam homuncionis vix alterum tertiumve dierum septenarium supergressi imaginem sat distincte obtulit; aliud tuberculum eiusdem tubæ etiam continuit vesiculam membranaceam, priori crassiorem, in qua corpusculum carneum fibroso-vasculosum; pars tubæ superior contracta minimo ostiolo in uterum hævavit. In tuba sinistra, præter levioris inflammationis signa, nihil insoliti. Observationem ipsam excipit proluxa epierisis, qua 1) de embryone illo, 2) de altero illo corpusculo vasculoso-fibroso, 3) de concremento osseo-lapideo, magna diligentia, optimorumque scriptorum lectione, exponitur, ita, ut

fer.

fere omnia, quæ de conceptione tubaria annotata alibi sunt, hic utilissime congesta reperias. Epicrisin sequitur illustratio præcipuorum momentorum in ea traditorum, ad casum præsentem spectantium. *Obs. 2.* In cadavere feminae quinquagenariæ, ob hypochondriaco-hystericam affectionem, causasque morales, melancholicæ, autochiria & laqueo mortuæ, hepatis ac lienis infarctus, uterusque præternaturaliter se habens, fuit inventus. Scilicet uteri pars, supra pelvim protruberans, obducta fuit capsula, superne membranacea, alioquin crassiori; cystide aperta, apparuit corpus sat magnum sphericum, unciam unam cum dimidia ponderans, capsule fundoque uteri undique per telam cellulosam iunctum, externe circumdatum crassa dura & ossæa, interne plenum materia pul-tacea & pinguedinosa, ut solent tumores tunicati ex athero-mate & steatomate compositi. Cadaver feminae quadragenariæ, ex mensium anomalis cachecticæ, dextri lateris paralyti mortuæ, exhibuit capitis ventriculos sero limpido repletos, plexum choroideum scirrhum, pulmones induratos cum pleura concretos, glandulas mesenterii obstructas, hepatis infarctum, uterum ipsum naturaliter constitutum, tubas superne & inferne obstructas, dextram quidem retro ligamentum latum ductam, & cum eo, parva ale vespertilionum portione superflite, coalitam, sinistram tendentem irregulari ductu per anteriorem & mediam ovarii hydropici faciem ad ligamentum latum, deleta fere ala vespertilionum. Ovarium hoc hydropicum, globum amulans, hydatidem comitem habuit versus partem tubæ fimbriatam. Ovarii involucrum duplex erat membrana, externa crassior, interna tenuior & vasculosa, continens humoris viscosi, gelatinosi, pinguis, uncias duas cum dimidia, nec non concrementum ex globulis cartilagineis compositum, quale etiam totum ovarium, dextrum constituebat. Humoris illius naturam inflammabilem ut exploraret Auctor, varia instituit experimenta. *Observatio 3.* exhibet monstrum humanum bicorporeum, quinto graviditatis mensis exclusum. Fœverunt puellæ, partibus abdominalibus totisque pectoribus concretæ, unico capite gaudentes.

Observationi præmissa est dissertatiuncula, de monstrorum ortu & causis. *Observatio 4.* refert de utero bifido & bicorni, cum vagina duplici, feminae annorum quinquaginta sex, cui ob id vitium coniugii officium conjugale numquam præstare potuit. Fuit unicus tantum vulvæ sinus, sed vagina duplex, intus rugosa, papillaris, valvulosa; uterus ipse septo communi divisius, sicuti in brutis, bicornis, ita ut quodque cornu proprio officio hiaret. Hunc naturæ lusum, ob raritatem singularem, dignum iudicaveramus, qui oculis Lectoris, tabulis adiectis, subiceretur, sed non licuit esse tam falicibus, ut tabulis ipsis potiremur. *Obs. 5.* de virginis viginti annorum cadavere facta est, sic, ut iniectione vasorum pelvis, confirmaretur illud dogma, vasorum pelvis ordinem esse incertum, nec unum alteri facile, nec latus unum, in quo distributio vasorum ex parte facta alteri exacte conveniat. Uterus huius virginis prorsus caruit officio, sic, ut nec ullum cicatricis vestigium appareret. *Observatione* ultima continetur historia de plenaria orificii uterini prolapsi, & in ingentem molem extensi, cum vagina relaxata concretionem; cui occasionem dedit inepta obstetricis sub partu tractatio. Insolita simul observata in ea femina est crassities vesicæ urinariæ musculosa, & fibroso-spongiosa, qua cavitas eius non parum imminuta fuit. Femina ipsa, ob cessationem catameniorum præmaturam, chronice diu deliravit, & apoplexia serosa denique est exstincta. Prolixiores nos esse cum non patiat ratio nostri instituti, iudicium de ipso Celeberrimi Auctoris præclaro opere ferendum commutamus cum significatione desiderii plurium observationum, eodem delectu congerendarum, eademque dictionis puritate, eodemque & chartæ & typorum & tabularum figurarumque nitore & splendore, exponendarum. Certe enim, si quis alius, *Boehmerus V.* doctiss. is est, qui his Anatomie studiis, accendere lucem & possit, & velle omnino, merito credendus sit. Sentient istud, quotquot Observationum eius Libros attente perlustraverint, & cum iudicio legerint: quod plerosque omnes anatomicarum rerum curiosos facturos esse, dubitandi non est locus.

ERNE

ERNESTI AUG. SCHULZII EXERCITATIONES
Philologicae. FASCICULUS I.

Berolini 1755. pl. II. in 8.

Insunt in hoc fasciculo exercitationes sex, quasi totidem numero flores, decerpti illi ac delibati ex amoenissimis utriusque philologiae hortulis, ingenii atque doctrinae Schulzianae testes locupletissimi: quibus cognitis legendo, in spem maximam, & quemadmodum confidimus, verissimam inducti sumus, fore, ut huic viro, qui tam bona ac praecleara scribendi initia dederit, aliquando interiores litterae multum, immo vero plurimum debeant. Atque earum exercitationum priores tres sacri argumenti sunt, pari numero posteriores, profani: agiturque I.) de *Κληρολατρεία* Samaritanis impacta. II.) De Ononychoto Deo, Christianis quondam afflicto. III.) De circumcisione Iudeorum medica, ad Ioh. VII, 21. 22. 23. IV.) De Cimbrorum appellatione. V.) De Cimbrica Francorum Origine. VI.) De capite taurino, in monumento Childerici reperto, antiquissimo Francorum insigni. Nos, cum in locum satis amplum venerimus, de singulis sigillatim, atque adeo de *prima exercitatione* primo loco, dicemus. Sileni cultum, quem profanae superstitiones Bacchi comitem, famulum, ac paedagogum finxerant, Samaritanis, quamvis falso, tributum fuisse, suspicari licet: partim ex duobus numis urbis Sichem; partim ex Paulaniae loco, de sepulcro Sileni in terra Pag. 3. Hebraeorum reperiundo. Numos ipsos exhibet Vaillantius, in numismatibus Colon. Ac numus alter quidem ostendit 4. capita Philipporum, patris & filii, iugata atque laureata, cum hac inscriptione: I. T. M. M. C. C. PHILIPPIS AVGG. id est, Imperatoribus Marcis Caesaribus Philippis Augustis. In parte averfa templum conspicitur, vertici montis impositum: montis radicibus subiecta est aquila, expansis alis: lateri vero adstat Silenus, ut rem humeris sustinens, in eaque parte inscriptum est: COL. NEAPOL. NEOCORO. Colonia Neapolis Neocoros. Alterius numi utraque pars consimilis est priori, nisi quod in hoc aquila desideratur, & in huius averfa:

- D. D. N. N. PHILIPPIS AVGG. in averfa: COL. SERG. NEA-
 Pag. 7. POL. legitur. Atque hos numos Vaillantius, Harduinus, Re-
 landus, aliique eodem genere doctrina præstantissimi viri,
 iam adiudicaverunt urbi Sichem, quæ extremo tempore dicta
 est Neapolis, uti ex *Iosepho* de bello Iud. Libr. IV. c. 8. &
 ex aliis numis apparet, ubi eadem *Flavia* audit, in honorem
 Vespasiani, qui eam multis ornamentis auxerat. Subdubitat
 Cellarius, cum plures commemorentur eiusdem nominis ur-
 bes, neque isti nuni Palæstinæ Neapolin planissime demon-
 strent. Quæ dubitatio, cum in hæc numis quæstionis fun-
 damentum positum sit, quo in loco lubrico atque instabili lo-
 cato, totum opus nutare cogitur ac vacillare, potest sane non-
 nullam tarditatem ad probandam Schulzii, & eorum, quos
 auctores habet, sententiam afferre. Nihilofecius tamen ipsi
 tollere eam dubitationem non placet, satisque habet, suspi-
 cioni suæ ex istis numis aliquam fidem atque auctoritatem fa-
 8. cere. Igitur Colonia illa *Sergia* appellatur: quod nomen, ut
 nostro videtur, vel a *Sergio*, qui coloniam deduxerat, vel a
 9. tribu *Sergia*, quæ coloniam dederat urbi, accepit. Urbs
 Sichem, nostro enim persuasum est, hanc ipsam esse Neapo-
 lin, fano Garizime superbit, atque ea de causa Neocoros
 dicitur, ut propter nobilissimum templum Ephesus, Actor.
 XIX. v. 35. Senis forma propter montem cum uterculo ad-
 flantis, ac Silenorum imaginibus, in aliis monumentis anti-
 quis, longe simillima, non rusticum aut colonum, qualem
 10. sibi in his numis videre visus est Harduinus, sed ipsum Sile-
 num haud dubie prodit. Ex quibus hoc efficitur, ut creda-
 11. mus, istis numis Sileni cultum atque religiones significari,
 cum Deorum imagines, templis adpictæ, sacra, quæ ibi co-
 lantur, demonstrare soleant. Quam rem & nos quidem ve-
 rissimam existimarem, si quidem, Harduini opinionem
 falsissimam esse, satis constaret. Quid autem, inquis, cum
 Sileno, cum tam profana superstitione Samaritanis, unum
 Dei numen, idemque cum Iudæis, certe post sacra a Manasse
 12. purgata, constanter ac summa carimonia colentibus? Sama-
 ritani Deum, יהוה, nefas habebant nominare, eoque, qui
 pro-

proprio nomine ipsis esset שִׁמָּה, eum שִׁמָּה Schima, vel Sima, vitio linguæ, vocabant. Enimvero Deus Sima, ex ro-
 mana interpretatione, alius quam *Simus*, *Simius*, aut *Silenus*,
 esse non poterat. Neque vero admirabile est, nominis simi- 14.
 litudine, in tantum errorem Romanos inductos fuisse, cum
 Iudæi, odio gentis Samaritanæ impulsæ, eundem שִׁמָּה, in
 שִׁמָּה, Chamathæorum idolum, 2 Reg. XVII, 30. conver-
 tere non dubitarint: & Abenezra adeo, in Pentateuchi pri-
 mordio, loco nominis שִׁמָּה, a Samaritanis שִׁמָּה pos-
 tum esse, per impudentissimam calumniam scripserit. Iste 15.
 שִׁמָּה, ex sententia Iudæorum, est hircus, aut dæmon, ad
 hirci naturam proxime accedens: cuius generis dæmones illi
 quidem שִׁמָּה appellant: unde Satyrorum nomen, quos fe-
 niores Silenos dictos esse, *Pausanias* docet in Atticis c. XXIII.
 tractum multis, iisque doctissimis viris, videtur. Præterea 16.
 Romani habebant opinionem, ut ex *Plutarchi* Sympos. Libr.
 IV. Probl. 5. manifestum est, Bacchum a Iudæis, quorum
 religionibus populi Samaritani multis partibus si-
 millimæ erant, divinis honoribus coli, ab iisque asinum, tur- 17.
 pissimum genus animalium, sacro penetrali consecratum esse:
 quod videre licet ex *Taciti* Histor. Libr. V. c. 3. & 4. Iudæi 21.
 quoque eiusdem proprii insimulabant Samaritanos. Asino
 vehi Silenus solet: ebrius senex suo semper in asello hæret.
 Deus igitur Samaritanorum, Romanis, non una de causa Sile- 22.
 nus videri potuit. Atque is Silenus in numis Neapolitanis
 utrem sustinet, ad ingenium urbis Sichem, naturamque mon-
 tis Garizim, uberrimi, maximeque fertilis, accommodatissi- 24.
 me, per quem multæ propter fecunditatem lætificæ vites ser-
 pebant, ad illam ætatem, inde ab antiquissimis temporibus,
 quibus iam Ephræmitarum vites, istas regiones olim incolen-
 tium, ac ludi vindemiales, celebrantur Iud. IX, 27. ipsique
 ad eo שִׁמָּה ebrii dicuntur. Ies. XXVIII, 1. In regione au-
 tem vitifera regnat, vigetque, Silenus. Samaritani igitur,
 quamvis aliud quidvis, immo Curios simularent; Bacchanalia
 tamen vivere, atque Sileno, ipsis Sima dicto, litare videban-
 tur. Atque hæcenus quidem de numis, Silenolatrian istam
 argu-

- arguentibus. Nunc deinceps *Pausaniae* locum, quo noster Pag. 5. 25. persuaderi rem planissime putat, cognoscamus. Atque is in *Eliacis* Lib. II, c. 24. scribit: *ὄνητον δὲ εἶναι τῶν γενεῶν τῶν Κιληῶν εἰνασθῆναι τὴν ἀνὴρ μάλιστα ἐπὶ ταῖς ταφῆσι αὐτῶν. ἐν γὰρ τῇ ἐβραίων χώρῃ Κιληῶν μνημα, καὶ αἰδοὶ Κιληῶν Περὶ γαμμενῶν ἐστὶ.* Sepulcra Deorum in eorum templis quaerenda esse, multis demonstravit *Eusebius* in *Præparatione Evangelica* Lib. II, c. 6. cui titulus est: *περὶ τῶν νεκρῶν εἶναι ταφῆς τὰ καλεσμένα αὐτῶν ἱερὰ τῶν Θεῶν.* Itaque *Pausanias*, *Sileni* sepulcrum in terra Hebræorum memorans, fanum eius, atque religiones istis in finibus, significasse videtur: ac verisimile est, non aliam partem terræ Hebræorum, quam agrum *Sichemensem*, ab eo intelligi. Etenim propter urbem *Sichem*, *Iacobus* suorum idola in terram desolata abdidit, *Genes.* XXXV, 4. Itidem scriptum est in antiquo quodam *Samaritanorum* chronico, quod *Relando* in dissertatione de monte *Garizim* laudatur, sacra vasa in monte *Garizim*, Pontifice *Ozi*, vel *Huzzi*, cuius *1. Chron.* VI, 6. mentio fit, iussu divino abscondita esse. Sunt denique *Sichemenfibus* monumenta sepulcralia *Iosephi*, & aliorum patriarcharum, quibus ad hodiernum usque diem, ut ex eorum litteris ad *Scaligerum* & *Ludolphum* evidens est, non mediocriter gloriantur.
26. En igitur monumenta atque sepulcra, per omnem *Palaestinam* celeberrima, in eodem loco reperiunda, ubi templum Deo *Sima* consecratum deprehendimus.
- Exercitatio II.* inscribitur de *Ononychoto* Deo, Christianis
31. quondam afflito. *Ononychotus* iste, auribus afininis, altero pede unguatus, librum gestans atque togatus, res ex duobus *Tertulliani* locis satis nota, & apud studiosos litterarum sacrarum pervulgata est. Sed enim nec nomen scribi, nec vero gryllus iste eodem modo, sed varie solet exponi.
41. Noster unice probat nominis figuram in inscriptione exercitationis positam, & cum *Heinio* ex tribus græcis, *ὄνος*, *δουξ*, & *ἄς* conformatam eam esse existimat. In explicanda autem huius commenti origine, duas sibi leges facit, quas ipsius *malumus*, quam nostris verbis, tradi. „I.) Auctor editionis erat „*Iudæus*,

„Iudæus, quod enim, inquit Tertullianus, aliud genus est seminarium infamiae nostrae? ex eodem igitur seminario eructa est figmenti origo. Perlustranda sunt convicia, quibus Iudæi Servatorem nostrum, & nosmet insectantur. „II.) Non Deum vero duntaxat, aut dæmonem aliquem, sed Pag. 46. „dæmonem humana carne vestitum, Θεανθρωπον, Christianorum Messiam, sibi depingendum sumit.“ Ac Iudæi quidem, etsi apud eos magno in odio omnes gentes erant, acerbissime tamen ac penitus oderant Samaritanos: cuius rei vel unus Ecclesiastici locus fidem fecerit, c. L. v. 25. 26. Ἐν δυν ἰδοῦσι προσωχθισεν ἡ ψυχή μου, καὶ τὸ τρίτον ἐκ ἐστὶν ἐθνος. οἱ καθήμενοι ἐν ὄρει Σαμαρειῶν (rectius legitur Ceter) Φυλιτιῆμ, καὶ ὁ λαὸς μαρς ὁ κατοικῶν ἐν Σαμάρια. Ex eodem numero hominum esse diviniſſimum Christum, atque adeo dæmonem habere, iidem Iudæi invidiosissime criminabantur, Ioh. VIII, 48, quem locus noster sic περιφραζει: „Samaritanus es, eundemque cum Samaritanis colis dæmonem, huius dæmonis sensu plenus es, atque caecus, huius impulsu loqueris, mentiris, insanis.“ Persuasum autem esse cupiebant, Aschima, hircum, vel Satyrum, aut Tharthak, asinina specie idolum, a Samaritanis coli. Atque eiusmodi monstrum quoque in animo habuisse videtur Iudæus Tertulliani, cum istam picturam in Christianos proponeret. Alium præterea asinum in campis Christianorum sibi videre visus est Cellus: quæ calumnia, uti docet Origenes, ab Ophitarum diagrammate, Persarum mysteriis longe simillimo, haud dubie promanavit. Atque dæmon iste, Celso Θεοβασιλεῦς, Ophitis Θεοδαρῶν, etiam ὄνηλ appellatus, potuit quoque perditum Iudæum ad proponendam in Christianos picturam impellere. Neque vero Deum tantum, sed Θεανθρωπον, Christianorum Messiam, deformare instituisse videtur iste nebulo. Monstrum enim hoc est auribus asininis altius prominentibus, quales fuisse Midæ, fabulæ perhibent. Dedit eidem asini ungulam, ut ex ungue statim hunc leonem cognoscere liceret, Zachar. IX, 9. Cum vero Christi persona in duabus naturis cernatur, humana altera, altera divina, fe-

cit idem alterum pedem humanum. Vestivit Deum Christianorum toga, cuius usus post Augusti tempora exoleverat, & indecens habebatur. Liber autem, quem manibus tenet, nullus est alius, quam Christianorum יהוה . En igitur magnum Christianorum mysterium! en θεανθρωπον Messiam, Christianorum Deum!

76. *Exercitatio III.* est de circumcissione Iudeorum medica. Christus ægrum hominem gravi ac diuturno morbo, nulla, nisi unius vocis adhibita medicina, sanaverat, idque ei singulare, ac vere divinum beneficium, die Sabbati tribuerat. Factum indignissime, clamitabant Iudæi, quod eo factò Sabbati religiones vehementer imminutas esse putabant. Itaque Christus se, suamque famam defensusurus, sic argumentabatur Ioh. VII, 21. 22. 23. $\alpha\pi\epsilon\kappa\rho\iota\theta\eta\ \delta\ \text{Ιησους, κ\alpha\iota\ \epsilon\iota\pi\epsilon\ν\ \alpha\upsilon\tau\alpha\iota\varsigma, \epsilon\ν\ \epsilon\rho\rho\gamma\ \epsilon\pi\omicron\iota\eta\sigma\alpha, \kappa\alpha\iota\ \pi\alpha\upsilon\tau\epsilon\varsigma\ \theta\alpha\upsilon\mu\alpha\zeta\epsilon\tau\epsilon. \delta\iota\alpha\ \tau\epsilon\tau\omicron\ \text{Μωσσεως\ δεδωκεν\ \eta\mu\iota\ν\ \tau\eta\ν\ \pi\epsilon\rho\iota\tau\omicron\mu\eta\ν, (\epsilon\chi\ \delta\tau\iota\ \epsilon\κ\ \tau\epsilon\ \text{Μωσσεως\ \epsilon\sigma\tau\iota, \alpha\lambda\lambda\ \epsilon\κ\ \tau\omega\ν\ \pi\alpha\tau\epsilon\rho\omega\ν,)\ \kappa\alpha\iota\ \epsilon\ν\ \sigma\alpha\beta\beta\alpha\tau\omega\ \pi\epsilon\rho\iota\tau\epsilon\mu\eta\ν\epsilon\tau\epsilon\ \alpha\ν\theta\rho\omega\pi\omega\ν. \epsilon\iota\ \pi\epsilon\rho\iota\tau\omicron\mu\η\ \lambda\alpha\mu\beta\alpha\ν\epsilon\iota\ \alpha\ν\theta\rho\omega\π\ος\ \epsilon\ν\ \sigma\alpha\beta\beta\alpha\tau\omega, \iota\ν\alpha\ \mu\η\ \lambda\upsilon\theta\eta\ \delta\ \nu\omicron\mu\omicron\varsigma\ \text{Μωσσεως, \epsilon\μ\omicron\iota\ \chi\omicron\lambda\alpha\tau\epsilon, \delta\tau\iota\ \epsilon\λ\omicron\ν\ \alpha\ν\theta\rho\omega\π\ω\ν\ \upsilon\gamma\eta\ \epsilon\pi\omicron\iota\eta\sigma\alpha\ \epsilon\ν\ \sigma\alpha\beta\beta\alpha\tau\omega.}$ Quo quidem in loco divinissimus Servator totius corporis sanationem, (paralyticum enim, ut videtur, ac hominem totius corporis doloribus oppressum, relevarat.) Sabbato peractam, opponit Iudeorum circumcissioni, quæ in eundem diem Sabbati, profecto sepe, ac
79. necessario incidebat. Ac sunt, qui cum Stengelio, medicamentum significari putent, quod vulneri, circumcidendo membro factò, apud Iudæos præsto esse solebat; quorum nomina ab Heumanno in explicationibus N. T. P. III, p. 350. traduntur: ita ut omnis disputatio eo redeat, si vobis Iudæis non est religioni, membro circumcissione læso, ipso die Sabbati mederi, eiusque dolores, adhibitis fomentis, mitigare; quanto magis licebit mihi, hominem totum, paralyti ac gravissime per annos octo & triginta laborantem, tali die sanare.
80. At enim nostro ista sententia, quamvis plerisque arrideat, non omnino probatur, videturque ei, non tam membri amputati sanatio, quam ipsius circumcissionis vis medica ac salutaris

taris, intelligenda esse. „Quodsi enim, inquit, Servator non
 „ipsum circumcissionem, eiusdemque usum medicum, quem Pag. 81.
 „tenebant Iudæi, sed vulneris sanationem tantummodo in-
 „tendisset, Iudæi omnino inferre potuissent: si Sabbato cir-
 „cumcidere licet infantem, medica etiam manus statim ad-
 „movenda est vulnere; vite enim periculum alias incurreret
 „infans. Vitæ periculum pellit Sabbatum. Tale vero peri-
 „culum nequaquam in homine isto timendum erat, qui iam
 „triginta atque octo annis decumbebat, cuius sanatio adeo
 „procrastinanda fuisset.“ Simili plane argumento adversus
 Christum utebatur Archisynagogus Luc. XIII, 14. Inguinis 84.
 autem morbum, iam in infantibus, per circumcissionem præca-
 veri posse, antiqua fuit Iudæorum opinio, ut ex *Philonis* de
 circumcissione libro manifestum est; qui inter eius causas &
 hanc refert, ut caveatur morbus admodum difficilis, quem
 carbunculum, *ἀνθρακῶς*, vocant. Ceterum, an isto morbo
 præputiati crebrius, quam ceteri tentari soleant? an malum
 illud circumcissione depelli, aut certe caveri possit? an deni-
 que Deus & eius mali cavendi causa, circumcissionis cerimo-
 niam Iudæis commendaverit, nec ne? id vero noster se pro-
 fus nescire fatetur. Certe ex Christi sermone id effici posse
 desperat, & omnem disputationem *κατ' ἀνθρώπων* institutam,
 adque Iudæorum opiniones accommodatam esse, autumat;
 ut disputationis vis hæc sit: „si Sabbato circumciditis infan- 88.
 „tem, ut in particula corporis morbum caveatis, qui tamen
 „eam partem nondum invasit; quid iam mihi succensetis,
 „quod hominem omnibus nervis resolutum, & iam triginta
 „atque octo annos decumbentem, morti proximum, ἀλεξ-
 „κακῶ verbo totum sanavi!“

Exercitatio IV. de Cimbrorum appellatione. Præter Cim- 91.
 bros, quos Festus atque Plutarchus latrones interpretantur,
 multis, & suis & Romanorum cladibus, nobilitatos, commemo-
 rantur a scriptoribus Cimmerii, in Italia ad sinum Baiarum
 latitantes, & vero alii Pontum Euxinum accolentes. Super- 92.
 sunt itidem in Britannia partibus, in Wallia atque Cornwal-
 lia, Cambri aut Cymræi, a Cimbris oriundi, apud quos avitæ
 lingue

linguæ usus nondum exolevit. Quæ omnes gentes oras maritimas tenebant, ac piratica faciendâ victum quærebant. Ex quibus propositis efficitur, ut Cimbrici nominis interpretationem eam, ex antiqua Germanorum lingua, maxime probeamus, quæ variis eius nominis figuris maxime respondeat, & ab ea significatione, quam modo ex Festo ac Plutarcho cognovimus, proxime ablit. Igitur Cimbrorum appellatio, ut & Cimmericorum atque Cambrorum, videtur a navibus piraticis derivanda esse, quas naves *camaras* vocabant. Eiusmodi navibus utebantur Ponti Euxini accolæ, de quibus Tacitus Histor. Libr. III, 47. *quin & barbari contentim vagabantur, fabricatis repente navibus, quas camaras vocant.* Eius rei mentionem quoque alii faciunt, quos Lipsius, ac post eum, fumus Ernestus, ad istum Taciti locum recenset in notula; quæ notula Lipsio-Ernestina, aut nos egregie fallimur, aut nostro scribendi materiam satis uberem dedit. Vellemus, honoris causa nominasset aut Lipsium, aut Ernestum, aut, quod malleus, utrumque. Sed redeamus in viam. Græcis quoque vehicula quædam concamerata ac contexta *καμαραι* dicuntur: quæ vehicula etiam nunc in partibus Germaniæ audiuntur *Kammerwagen*; immo vero, quod nobis addere liceat, currus iste, quo novæ nuptæ dotalis supellex ad maritum asportatur, idem nomen apud plebem Misnicam, & fortassis, etiam apud alios, habet. Istiusmodi plaustris Cimbros 97. usos esse, ex Plinio ac Strabone discimus. Camera nobis 98. *Kammer*, vel *Zimmer*, vocatur. Loco posterioris veteres *Zimmer* pronunciarunt: quod & Helvetii ad hoc usque tempus frequentant. Similiter faciunt Britanni in *Chamber*, *Chamberlain*, & Galli in *Chambre*, *Chambrier*. Pari ratione populi isti alias Cimmerici & Cimbri, alias Cymræi & Cambri appellati sunt. Gallis, teste Festo, genus aliquod vehiculi *Benna* vocabatur, unde *Combennones*, qui eadem Benna vherentur, uti apud nos, qui eadem camera continentur, *Kammeraden*. 100. Ab isto ortum est Francogallorum *Compagnon*, Italorum *Compagno*, Gothorum *Compan*. En igitur & hæc vocabula nomini Cimmericorum, Cimbrorum, atque Cambrorum, consonau-

sonantia! Cum autem spe prædæ atque rapinarum, suis camaris, per omnes partes volitarent ac vagarentur; solebant exinde tales prædones communi nomine Cimbri appellari. Eiusdem originis ac significationis est *Scamera*, quam vocem in Italiam secum Longobardi advexerunt. In eorum legibus, Pag. 101. quas Rotharis sanxit, scriptum est c. V. *Si quis Scameram intra provinciam celaverit.* Apud Iornandem de Rebus Geticis c. LVIII. *Et plerisque abactoribus, scamerisque, & letronibus, undecumque collectis.* Et in literis Stephani Pontificis ad Pipinum, Carolum, & Carolomanum, quibus de continuis Aistulphi latrociniiis conqueritur, ab Eccardo T. I. Comment. de Rebus Franciæ Orient. insertis p. 538. *Scameras atque deprædationes, seu devestationes, in civitatibus & locis beati Petri facere sua imperatione non cessare.* A camaris suis isti prædones dicti sunt Scameræ, adiecto fibilo, quo Galli atque Itali gaudent, quemadmodum & Aæoles, quorum dialecto latinam linguam valde similem esse, scribit Quinctilianus, pro Cimbris *Crimæges* dixere.

Exercitatio V. de Cimbrica Francorum origine. Francorum originem ultimam in Germania quarendam esse, omnis temporis constans ac perpetua fama persuasit. Eos III. vero primis temporibus intra Albim ac maris Baltici litora incoluisse, id ante Leibnitium nemo observasse videtur, ut ex eius de Francorum origine disquisitione nobilissima apparet. Qua in re summus ille vir secutus est auctoritatem Geographi II 2. Ravennatis, seculi septimi Scriptoris, & Ermoldi Nigelli, in II 5. carmine nondum edito ad Ludovicum Pium, quod in bibliotheca Vindobonensi adservatur. Enimvero, multo antiquiores scriptores inveniuntur, eandem rem planissime docentes, quorum in numero in primis Eumenius est, Iulianus, Liba- II 6. nius. Atque ille quidem in Panegyrico ad Constantinum Imperatorem: *Quid loquar vobis intimas Franciæ nationes, non iam ab his locis, quæ olim Romani invaserunt, sed a propriis ex origine suis sedibus, atque ab ultimis barbariæ litoribus auersas?* Quo ex loco, ut iam la Chapelle admonuit, manifestum est, sedes avitas Francorum trans Albim fuisse. It- II 7.

- Pag. 118. vero in oratione I. ad Constantium Imperatorem commemorat *Φραγγις και Καζονας των ὑπερ τον Ῥηνον και την ἑσπεριαν θαλατταν ἔδων τα μαχηματα*, atque istorum quidem sedes ab ea Francia, quæ sit *προσοικος Ῥηω*, distinguit. Petavius quidem, atque Spanhemius, loco τῆ *Φραγγια προσοικος*, non sine causa *Φεβριον προσοικον* legunt. Nihilofecius tamen verbis Iuliani non impedimur, quin Francos ultra Rhenum, in vicinia Saxonum, atque adeo ultra Albim, ad litora maris Baltici quaramus. Hic denique, Libanium puta, in panegyrico in Imperatorem Constantium: *Ἔστι γειος κελτικον ὑπερ Ῥηνον ποταμον, ἐπ αὐτον Ωκεανον και Θηκον, ἔτως ὑπεφραγγμενον προς τα των πολεμων ἔργα, ὡς την προσηγοριαν ἀπ αὐτων ἑυραμενοι των προαξαν ὀνομαζονται Φρακτοι, οἱ δε των ποικων κεληται Φραγκοι, τστ ἐστι προσηγορια τη των ποικων ἀμαθια διεφθαρι- μενη*. Quibus auctoribus addi potest Freculphus sæculi IX. scriptor, in *Histor. Lib. II. c. 17.* qui explosa fabula de Francorum Troiana origine: „alii, inquit, affirmant, eos de „Scanza insula, quæ vagina gentium est, exordium habuisse, „de qua Gothi & ceteræ nationes Theotifcæ exierunt, quod „& idioma linguæ eorum testatur. Est enim in eadem in- „sula regio, quæ, ut ferunt, adhuc Francia nuncupatur.“
124. Antiquissima Francorum appellatio *Frake* aut *Frake*, ut iam Eccardus observavit, sonabat. Reges Merovingicæ stirpis se reges *Fracorum* nominabant: & in septentrionis monumentis, regio Francorum *Frakeland* appellatur. *Frak* aut *Frak*
125. denotat peregrinantem, exulem, aut vagum. *Wrak* purgamenta maris, huc illuc pulsa: unde Galli atque Itali suum *Varech*, aut *Wreccum*, acceperunt, quod septentrionalium est *Vagraeke*, Cimbris atque Anglis adhuc *Wrac*. *Wagraeke* autem vel *Vogrek* proprie significat *maris acolas, nautas*, qui semper in undis *fluctuant*. Quodsi igitur patria Francorum, ex ipso gentis nomine designanda esset, vocabulum ei foret
129. *Wagregia* aut *Wagrekia*: ex quo contracto existeret *Wagria*, quam regionem, Francorum antiquissimam sedem fuisse, iam ante nostrum *la Chapelle* censuit.

Exercitatio VI. de capite taurino, in monumento Childerici reperto, antiquissimo Francorum insigni. Quod taurinum caput, ex obryzo constat, anno prioris seculi LIII. in Childerici I. monumento, Tornaci repertum, Chifletius quidem ab Ægyptiis, Apidis cultoribus, la Chapelle autem a Romanis, Plutoni ac Proserpinæ tauros immolare solitis, repetendum putavit, id caput noster in ipsa Germania, atque adeo in patria Francorum, sibi deprehendisse videtur. Cimbrorum Pag. 143. insigne erat taurus æneus: hunc in prælia ferebant: per eundem iurabant. Cæsis ad interuicium Cimbris, eiusmodi taurus, ut est apud Plutarchum in Mario, in potestatem Cæsarum, ac domum pervenit. Non autem solum taurum ipsum, sed eius quoque caput separatim, in Germania septentrionali reperire licet. Ac Teutobochi statua, quam apud Westphalum Tom. III. Monument. Cimbr. effictam cernimus, tauri capite munita terrorem facit. Idem caput exhibent numi complures, in visceribus terræ Megalopolitane reperti. Immo illud ipsum caput, ad hodiernum usque diem, clarissimum Wagrie ac Megalopolitani Ducatus insigne est, veteris Mauringaniæ, patriæ Francorum. Igitur in ipsa Germania, ac Francorum natali solo, tauri religiones quærendæ videntur. Maxima autem & antiquissima cærimonia, a maioribus terra colebatur, inprimis a gentibus istis septem, in quibus nil quicquam notabile esse, Tacitus de Mor. Germ. c. 40. scripsit, nisi quod in commune *Herthum* (*Hertham*), id est Terram matrem colerent, eamque intervenire rebus hominum, inveni populis arbitrarentur. Ista dea nobis est *Erde*: quod nomen etiam nunc in partibus Germaniæ *Herde* pronunciat. Helvetii dicunt, *herdsuellig werden*, in terram, sive humi prociere; den *Herd küssen*, terram deosculari. Cimbris itidem erat *Herd*, quod nonnullis Germanorum *Gau*, *Pagus* audit; hinc omnes fere pagi Ducatus Slesvicensis in *herd* desinunt: & qui in pagis ius dicebant, *Hæradshoefding* nominabantur. Præter istas gentes, Semnones quoque, Suevorum vetustissimi ac nobilissimi, Marchiæ Brandeburgicæ habitatores & incolæ, terram, earum numero habebant, nomen suum ab eadem nacti;

Pag. 153. nafti; *Sane* enim, ac *Seme*, nihil aliud lingua Scythica est, 155. quam terra. Atque ista dea Hertha, cum rebus hominum interesse cuperet, bubus feminis invehenda erat, prosequente sacerdote, cui uni deæ vehiculum attingere licebat, atque 156. omnes earum boatus, atque gressus, omnia præfagia atque monitus, curiosè observante. Eius deæ multa extant simulacra apud Westphalum, qui eam ex antiquo Stapelholmensi monumento, Monum. Cimbr. T. IV. Tab. H. expressit. Conspicitur sacro curru, quem cornua cervorum ambiunt, vesta, iunctis binis vaccis, dextra tenet aristas, sinistra clavem, vestimentum spicis & capitibus taurinis exornatum est. En igitur, noster addit, caput taurinum, superstitionis insigne, nobis simul in monumento Childerici repertum!

Neque vero nos aliud sumus addituri, nisi hoc unum, quod nostro videatur, illud insigne conditum cum Childerico, ultimum fuisse eius generis insigne inter Francos, inde a Clodovei temporibus, Christianorum sacris imbutos, qui abolendæ prioris superstitionis causa, ac quasi sepeliendæ, illud eodem sepulcro, quo regem, condidissent. Ac sic quidem taurinum caput, eius gentis inter insignia haberi desisse. Rursus autem, Wagræ & Megalopolitanis, ad quos eadem sacra aliquanto serius penetrassent, antiquissimum illud Francorum insigne, ad hodiernum usque diem, retineri. Quæ quidem, ut cætera tradita his exercitationibus, ut habent sane aliquam speciem veri, ita longe verissima esse, nobis quidem, quamvis alios nesciamus, persuasum non est.

ANONYMI INTRODUCTIO ANATOMICA GR. & Lat. item HYPATUS de partibus humani corporis Gr. & Lat. cum notis DAN. WILH. TRILLERI & IO. STEPH. BERNARD. Accedunt figuræ anatomicae cum explicatione Græca, nunc primum ex codice bibliothecæ Leidensis editæ.

Lugduni Batavorum, apud Philippum Bonk, plagg. 13.
Tabb. æn. 3. 8. mai.

Alacri-

Alacriter pergit Cl. *Bernard* in edendis Græcis scriptoribus medicis, quorum exemplaria iam rarius in tabernis librariis inveniuntur, sistitque eruditus lectoribus *Anonymi introductionem anatomicam*, cui, quia versatur in eodem argumento, comitem dedit *Hypatum de partibus humani corporis*. Quum *Anonymi* libellus, si paucos locos exceperis, ex *Aristotele* exscriptus sit, nihilque de ætate scripti constet, nec certum sit, unde acceptum librum *Petrus Laurebergius* ediderit; non defuerunt, qui a *Laurebergio* conscriptum ac suppositum arbitrarentur. Quia tamen loci nonnulli huius scripti ab *Aristotele* dissentiant, nec manifesti errores ex *Laurebergii* sententia emendati sunt, prætereaque notum est, optimos quoque scriptores excerpti atque contrahendi olim tenuisse consuetudinem, *Bernardo* eiusque in emendandis his anatomicis scriptis socio, *Dan. Wilh. Trillero*, Clarissimis Viris, non absolum videtur credere, ex summæ apud veteres auctoritatis philosophi introductione anatomica, non proximo demum sæculo, hæc excerpta fuisse. De tempore ac loco, quo primum in lucem prodierit hæc anatomica institutio, non magis constare videtur, quam de nomine & ætate auctoris. *Conringii*, *Fabricii* ac *Douglasii*, qui Hamburgi anno præteriti sæculi sexto decimo scriptum istud editum testantur, non ita leviter apud bonos fundata fides est, ut omnes facile credituri videantur, hos viros in re tam clara lectoribus suis imponere aut voluisse aut potuisse. Quia tamen Hamburgense exemplar omni cura per amicos inquisitionem nusquam nancisci potuit Cl. *Bernardus*, nec quisquam ei id sibi visum affirmavit, in coniecturam satis probabilem incidit, inde factum esse, ut *Conringius*, quem ceteri in hac re nimis creduli sint sequuti, Hamburgi auctorem illum publicatum esse putaverit, quia *Laurebergium* ibi Professoris munere functum esse constet. Semel itaque *Anonymum* suum produisse contendit novus editor, Lugduni Bat. anno post millesimum ac sexcentiesimum duodevicesimum, apud Elzevirios.

Res certior est de *Hypato*, quem medio sæculo quinto decimo visisse & consulem, (unde *Hypati* nomen sortitus est)

Romanum fuisse, atque ex codice satis certo a *Steph. le Moynes* tom. I. var. *facror.* p. 513. publicatum esse, inter omnes constat. Nunc videbimus, quid in utroque libello hac nova editione præstitum sit. In exscribendo *Anonymo* Elzevirianum exemplar, quamvis erroribus typographicis valde deformatum, quia aliter facere non potuit, sequutus est clarissimus editor. A Celeberrimo Viro, *Dan. Wih. Trillero*, rogavit & impetravit observationes, quas suis adnotationibus inseruit. Interpretationem *Laurebergii* Latinam, quamvis non omnibus numeris absolutam, ne interpolatoris personam ferret, noluit emendare. Commentationibus, quibus *Laurebergius* illustrasse suum *Anonymum* fertur, uti *Cl. Bernardo* non licuit. Primam igitur curam in eo posuit, ut *Aristotelis*, ex quo compilatum esse *Anonymi* librum ante dictum est, locos investigaret, & quoscunque invenire posset in adnotationibus indicaret. In verbis auctoris præter errores a typhothetis in priora exemplaria inductos, nihil immutandum sibi censuit. *Hypatum*, quem simul edidit, ita perspicue scripsisse pronuntiat, ut vel a tironibus sine adminiculo Latine interpretationis intelligi queat. *Stephanum le Moynes* quamvis eum egisse interpretem agnoscat, qui intelligendo auctori plus offecerit, quam lucis ei affuderit, tamen, ne quid omisisse temere videatur, interpretationem eius exemplaribus suis adiecit. Præterea tabulas anatomicas tres e codice MS. bibliothecæ Leidensis beneficio humanissimi viri, *Abr. Gronovii*, accepit, quas aeri incidendas libroque suo addendas curavit. Quamvis aetatem codicis definire non audeat, tamen has tabulas omnium, quotquot adhuc publici iuris factæ sint, antiquissimas esse inde iudicat, quia *Jac. Berengarius* Carpenfis Bononia, anno demum quinto & vicesimo sæculi decimi sexti, anatomicas imagines edidisse credatur. Lugdunensis codicis tabulae externas tantum corporis humani partes earumque nomina exhibent, aut loca sub quibus lateant viscera designant, rudi præterea calamo depictæ sunt. Non tamen *Cl. Bernard* eas mutandas aut ornandas duxit, quum antiquitatis amantibus vel sine mangonio fuco, immo sic maxime placituras videret. **Errores typographicos**

typographicos tollendi laborem cum Cl. *Bernardo* partitus est vir doctissimus, *Io. Jac. Keiske*, cuius etiam coniecturis, inter corrigendum ipsi subnatis, in fine libri aliquot folia concessa sunt.

Supereest, ut observationes nonnullas virorum doctorum, quibus scriptores hos emendare & explicare conati sunt, enotemus, nostrumque de iis iudicium seramus.

Anonymus cap. XI. p. 18. hæc habet: τὸ εὐθύντερον, ὅτι πρὸς τὴν ἔξοδον διατίθει τὴν περιττώματος. Apud *Aristotelem* legitur: τὸ δὲ μετὰ τῷτο εὐθὺ πρὸς τὴν ἔξοδον κ. τ. λ. Hinc Cl. *Bernard* emendandum putat in *Anonymo* suo: τὸ εὐθύντερον εὐθὺ, sive ὁ εὐθὺ, πρὸς τὴν ἔξοδον κ. τ. λ. Pace viri docti dicamus, apud *Aristotelem*, quia non præcesserat vocabulum εὐθύντερον, istud εὐθὺ necessarium erat, in *Anonymo* non item. Et ὅτι, si cum Latino interprete pro ὁ, τι accipiamus, commodum sensum facit.

Similiter cap. XVI. p. 28. pro verbis *Anonymi* διψητικά τὴ ταῦτά ἐσι μάλισα τῶν ζώων, καὶ δέεται τροφῆς ὑγρᾶς, *Aristoteles* habet: καὶ δέεται τροφῆς ἢ μόνον ξηρᾶς, ἀλλὰ καὶ ὑγρᾶς πλέον. Agnoscit Cl. Editor, *Anonymum* hic epitomatore[m] egisse & omisisse verba: ἢ μόνον ὑγρᾶς, ἀλλὰ καὶ τῆς. Particulam vero πλέον post vocem ὑγρᾶς restituendam *Anonymo* censet, quam tamen & ipsam commode abesse posse, & ab *Anonymo* omissam esse non dubitabit, qui meminerit, præcessisse verba μάλισα τῶν ζώων.

Cap. XXI. p. 40. Non videmus, cur pro τὸ μὲν γὰρ τὸ μέγιστον legendum sit τῷτο μὲν γὰρ τὸ μέγιστον.

Cap. XLI. p. 84. Non optimo exemplo factum videtur, quod clarissimus vir non dicam arripuit, sed invitis *Gratiis* extorsit occasionem aliquot scriptorum locos, quos ab aliis infeliciter tentatos credit, lenioribus mediis sanandi. Non reprehendimus eos criticos, qui emendationes suas in varios auctores commentariis suis oblata occasione intexunt. Quis vero sine indignatione serat tales adnotationes: Ἀναπνεύει] Redit mihi in mentem locus *Aristotelis*, ubi male hoc verbum legitur lib. VIII. H. A. c. 27. καὶ αἰκὸν θνητῶν αἰὼν ὁ ἥπιος

ὁ περὶ τὸν Λύχρον πετόμενος. Ἰσως ἐντίκτεσι τὶ χυρὰ ἀναπλέων. Cl. Pauw in not. ad Philen p. 106. emendat τὶ χυρὰ ἀναπλέων. Verum nimis a vulgata scriptura haec emendatio recedit, malim itaque minori mutatione legere ἀναπλέων. Vulgatae vero lectionis vestigia ubique, quantum fieri potest, legenda sunt. Plutarchus de Fluvio c. 1. p. 2. ed. Maußaci ἐκ εὐτυχίας δὲ περὶ τῶν συμβεβηκότων ὁ βασιλεὺς, τὴν μὲν ἐνεδρεύσασαν αὐτὸν γράων ζῶσαν κατέχουσεν. Pro ἐκ εὐτυχίας Vir Celeberrimus in Observat. Miscell. Vol. IV. Tom. II. p. 284. emendat κατηχηθεὶς. Sed liceat mihi modeste hic a tanto Viro discedere; quamvis enim ubique haec locutio in libello isto sit obvia, tamen, quia nimis a pristina scriptura recedit, vix austin ei fidere, leviori idcirco mutatione forte legendum ἐκ εὐτυχίας περὶ τῶν συμβεβηκότων ὁ βασιλεὺς ἔστι. Alciphron lib. III. Ep. 58. p. 420. ὄνπερ ἐν τῷ πον τοῖς λητροῖς καὶ τοῖς σκεύεσι κοινῶς κεχρημέθα. Doct. Berglerus pro τοῖς σκεύεσι corrigit ταῖς σεαῖς, potuisset leviori mutatione legere τοῖς σκῆνεσι. Quid quaeso in tota hac, quantaquanta est, observatione dictum est, quod Anatomicum nostrum vel tantillum explicare videatur? Quid si ne ipsis locis quidem scriptorum tantorum multum hac annotatione consultum est? Alciphronis certe locus in periculo versatur, ne importuna medicina ex sanissimo fiat morbidus. Ut lectores iudicare possint, locum Rhetoris uti connexus est dabimus. Ilienensis miles dicebat, meretrices debere cunctis expositas esse, eamque sententiam simili illustrat: ὄνπερ ἐν τῷ πον τοῖς λητροῖς καὶ τοῖς σκεύεσι κοινῶς κεχρημέθα, καὶ [sive ut mavult Berglerus καὶ] ἐνὸς ἐναι δοκέει, ἔγω καὶ ταῖς εἰς τῶτον ἀπογραψαμέναις τὸν βίον. Berglerus legerat apud Horatium: cur Non, ut porticibus, sic iudicis fruar iisdem? ideo apud Alciphronem ταῖς σεαῖς reponendum putat pro τοῖς σκεύεσι. Male omnino. Primo enim voci σεαῖς non responderet numerus singularis sequentis proxime verbi δοκέει, quod satis manifeste arguit, neutrum nomen praecedere debere non femininum plurale. Praeterea ταῖς σεαῖς male ad res, quae ἐνὸς ἐναι δοκέει, referri videmus.

mus. In *balneis* promiscue lavabant homines pretio dato. *Balnea* igitur erant res, quae unius esse videbantur, nempe balneatoris, qui pecuniam a lavantibus exigebat. Ufu vero erant communia, quia cuilibet intrare licebat, & pretio dato lavare. *Porticus* vero publica erant aedificia, quae nec unius esse videbantur, nec pro pecunia patebant, uti balnea, & quas cum his comparat, Ilienſis miles, meretrices. Nec σκάνη, quae Cl. Bernard commentus est, huc quadrare videntur. Σκεύη enim pro quolibet instrumento, quod pro pecunia conducitur, aut si hoc displiceat, de instrumento balneario, ex *Polluce*, *Digestis* & aliunde satis noto, commode accipere possis.

Cap. LVI. p. 126. Festinationi Cel. *Trilleri* condonandum est, quod ad verba ἢ ἂν ἢν φθίνεσθαι ita disputat: *Malum paulo elegantius hic legere ἐν ἂν οἶον id est δυνατόν κ. τ. λ.* Non animadvertit Vir doctus, hæc esse verba *Aristotelis* e lib. II. de part. an. c. XVI. extr. Nihil mutant vero exemplaria philosophi, nec opus est. Non minus eleganter dici ἢν, quam οἶον, pro δυνατόν ἢν, iniurii videri possemus, si exemplis auctororum congestis *Trillerum* docere velimus, qui non hæc minuta, sed longe maiora docere solet, quoties gravia & multa, quibus distinetur, negotia recordandi & meditando tempus ipsi concedunt.

Verba quae proxime sequuntur: τὰ μὲν γὰρ [γροίματα] τῆς γλώττης εἰσι προβοδαί· τὰ δὲ συμβολαί τῶν χειλῶν. *Laurembergius* sic reddidit: *aliquae beneficio linguae, aliquae labiorum exprimuntur.* Eandem sententiam *Theodorus Gaza*, interpres *Aristotelis*, ita expressit: *quippa quum literae partim lingua producantur, partim labris comprimantur.* Doctissimo *Io. Iacobo Reiske* non vacavit excutere hunc locum, dignum licet, hæc sunt ipsius verba, qui bene intelligatur. Nobis omnia clara atque perspicua videntur, si Latine veritas: *Litterarum enim aliae linguae sunt obiectus, aliae compressiones labiorum,* aut si malis: *alias linguam obiciendo, alias comprimendo labra efficitur.*

Cap. LIV. p. 120. *Anonymus*: Ἐχθροὶ δὲ, inquit, αἱ τῶ ὠτὸς ἐλκκοὶ μὴν γυροί τινος, πρὸς τῇ ἀκοῇ, λεπτήν ὡσπερ ἀερόχ-

ἀερόχυνον. Digna est celeberrimi Trilleri ad hunc locum adnotatio, quam integram lectoribus nostris hic exhibeamus: *Est elegantem perspicuamque membranae Tympani descriptionem. Sed & Hippocrates ipse eam iam venuste depinxerat. Lib. de princip. aut Carn. p. 121. Τὸ δέγμα τὸ πρὸς τῆ ἀκοῇ, πρὸς τῷ ὄσέω τῷ σκληρῷ, λεπτόν ἐστιν ὡσπερ ἀερόχυνον, καὶ ἐρετώτατον ἢ χυμὸς μάστιδος.* Quam igitur subtilissima haec membrana, inventu facilis non sit, quia in abstruso adyto, auri internae est oppansa, ut Anatomicis notum, atque hinc acuta & accurata diligentia, atque delicata & suspensa manu, quaeri & inveniri debeat; hinc nemo non colligere liquido potest, studium Anatomicum praesens Medicis longe diligentius olim excultum fuisse, ac quidam nostra tempestate eruditi perperam opinantur, quod ex instituto resellere animus est, debita tamen cum modestia, in nostris ad Hippocratem Commentariis ad prelum fere paratis, si vitam & otium induferit amplius benignum Numen, ex cuius nutu humana pendent.

Plures virorum cultissimorum observationes ad scripta haec anatomica commemorare ac merita laude prosequi supervacaneum iudicamus, lectoresque nostros harum deliciarum cupidos ad ipsum librum ablegamus.

VINDICIAE ROMANORUM PONTIFICUM BENEDICTO XIV. DICATAE, AUCTORE FRANCISCO ANTONIO CAVALCANTI, ex clericis regularibus, Archiepiscopo Consentino. Opus posthumum.

Romæ 1749. sumptibus Hieronymi Mainardi, Alph. 4.
pl. 7. in fol.

Brevis praefatio, ab fratre Auctoris germano, *Dominico Andrea Cavalcanti*, praeposita operi, lectores docere, imperitos scilicet, instituit, infallibilitatem Pontificis Romani extra omnem dubitationem esse positam, ita, ut nullis novis ac perucidioribus argumentis egeat. Sed enim, inquit Praefationis conditor, perspectum atque apertum habetur, ius magisterii, una cum primatu omnium ecclesiarum, ab ipso Christo

Christo Domino, Romanæ fedi, Romanisque Pontificibus, Petri successoribus, concreditum fuisse, pro illis quoque exorasse coelestem patrem, ne deficeret eorum fides; hinc in dubiis intricatisque difficultatibus, quæ ad religionis dogmata pertinebant, undique semper populi, reges, Antistitesque ad Romanos Pontifices, tanquam infallibilia responsa relatores, convolarunt; & ipsi vi supremæ Cathedræ, divinitus datæ, absque ullo erroris periculo, etiam extra Concilium controversis finem imposuere. Hanc tamen causam Auctor ulterius non attingit, cuius institutum eo potius pertinet, ut quorundam Pontificum maculas abstergere studeat. Quo vero speciem veri labor ipse habeat, a Divo Petro, eiusque lapsu, exordium rerum enarrandarum capit. Ex hoc Præfamine satis unusquisque lectorum, pro sua religionis professione, habebit, quod de hoc Opere iudicet. Dabimus nunc indicem & summam dictorum. Septem sunt libri, quibus totum Opus continetur. *Primus* de divo *Petro*, ut iam monuimus, Apostolorum Principe, inscribitur, in quo, per quatuor dissertationes, lapsus Petro Apostolo adscripti recensentur, & ipse ab illis vindicatur. Inquiritur etiam, num Cephæ, a Paulo reprehensus, diversus fuerit a Petro Apostolo, & tum contentio exponitur Hieronymi & Augustini, simulque evincitur, quod S. Paulus vere, & sincero animo, non ex condicito, vel ex simulatione, S. Petrum reprehenderit. Denique lapsus Petri ab Hæresis labe vindicatur. *Liber Secundus* excursus & saltum omnino laxum facit a Petro ad *Marcellinum*, summum quondam Pontificem Romanum. Duo hic capita rerum in binis dissertationibus exposita sunt. Primo referuntur momenta, ab Auctore Nostro, quibus Critici, tum huius Antistitis Romani lapsum, idolis thura adolentis, commentum putant; tum Sinvesanæ Synodum, veluti fabulam lepidissimam, reiciunt. Deinde exponuntur momenta, quibus nonnulli Scriptores, Marcellinum revera lapsum esse, eaque de causa Sinvesanum concilium coactum fuisse, existimant. Perlustrantur hic ab Auctore diligentissime Acta omnia Concilii Sinvesani, de Marcellini Papæ condemnatione.

tione, celebrati Anno P. C. N. CCCIII uti etiam exhibentur Acta eiusdem Concilii, prout apud *Labbeum*, in *Conciliis*, extant. Progreditur *Liber tertius ad Liberium*, summum Pontificem, per novem Auctoris Dissertationes vindicatum. Dissertatio prooemia agit de variis & dissonis Fidei formulis, ab Arianis & Semiarianis editis, ac potissimum de Sirmiensibus, cum earum Epochâ. In dissertatione secunda inquirere incipit Auctor, num alicui Sirmiensi formulæ se subscripserit Liberius. Post auctores hac de re excitatos, ostenditur demum, Liberium nulli Sirmiensi formulæ subscripsisse, id quod ex chronologicis conficitur rationibus. In Dissertatione sequente, & ulterius, explicatur ad vindicandum Liberium, Athanasius & Hilarius. Post ea epistolæ discutuntur Liberio attributæ, quod etiam cum quibusdam aliis Theodoretî, Socratis, Sozomeni, & reliquorum, monumentis factum est. In septima dissertatione Liberius vindicatur ab Heresi, aut ab Hæresis suspitione, quin & ab imprudentiæ nota, si forte primæ Sirmiensi formulæ nomen dederit. Tum ad formulam tertiam Auctor accedit, & Liberii circa eam facta examinat, atque excusat. Expresserat nempe formula illa similitudinem divini Verbi, cum Patre convenientem. Nec est, Auctore nostro dicente, exinde aliquid contra Liberium dicendum, quod Felix II. summus Pontifex, illo adhuc vivente, legitime assumtus fuerit. Hæc enim electio Felicis II. facile ab intrusionis nota, absque Liberii offensione, vindicari potest, quod in sequentibus summatim exponit Noster, ubi etiam exitus Pontificatus Felicis, cum reassumptione Pontificatus Liberii, ab exilio reducis, componitur atque explicatur. *Liber quartus*, in ordine recensendus, de *tribus Capitulis* agit. Post historicam de tribus Capitulis narrationem præmissam, disquiritur, num constitutum *Vigilii* lectum fuerit in Synodo, & num *Vigilius tria Capitula*, tempore Concilii, reprobaverit, an in exilio. His præmissis, in prima ostenditur huius libri dissertatione, ex Epistolis & Decretis *Vigilii*, quoad tria Capitula, ipsius sententias dogmatibus fidei, secundum Concilii Chalcedonenfis decreta fidei, omnino conformes fuisse: diffor-

diffirmitatem vero ſententiarum ad ſolas perſonas redactam eſſe. In ſequentibus primum Capitulum Theodori Mopſueſteni excutitur, & Vigilus vindicatur, modo illum non damnans, modo damnans: quin imo decretalis, vel conſtitutio Vigilii, quoad Theodori Mopſueſteni damnationem, explicatur, ac defenditur. Porro Synodus Ephelina, & praxis eccleſiæ exponitur, excuſſa de Theodoro opinione. In fine huius libri, Vigilus, in ſententiarum mutatione a nota leuitatis & inconfantiæ vindicatur, & oeconomica eius diſciplina defenditur, expoſitis inſuper aliis huc pertinentibus rebus, e. g. Epiftola decretali Vigilii Papæ, pro confirmatione quintæ Synodi Oecumenicæ: definitione fidei Chalcedonenſis Concilii, & Vigilii Conſtituto pro tribus Capitulis. Pergit ad *Librum quintum Noſter*, & in diſſertatione prævia originem hæreſis Monotheleticæ exponit. Diſcutiuntur hic deinde præcipua capita primæ epiftolæ Honorii, ut & alterius epiftolæ eiusdem, ad Sergium miſſæ. In Diſſertatione vero *tertia*, & ſequentibus, ex his inquiritur, an recte Honorius de una vel gemina Chriſti operatione, ſilendi oeconomicam Sergio Cyroque impoſuerit: atque an Honorius Monotheletarum hæreſin condemnauerit. In diſſertatione quinta vindicatur Honorii innocentia, ſummorum Pontificum, & Scriptorum auctoritate, aliisque argumentis adiunctis. Reliqua in poſterioribus tribus expediuntur diſſertationibus. In *Libro ſexto* procedit Auctor amplius, & oſtendit, in Honorium late per errorem ſententiæ infirmitatem, ex adiunctis, quæ eam confequuntur, apparere. Expenditur hic id, quod in Epiftolis ipſius exiſtat, una cum argumentis Tamagnini, quibus contendit, Honorium iure fuiſſe proſcriptum, ob verborum ambiguitatem. In diſſertatione quarta examinatur lata in Honorium ſententia, ea parte præſertim, qua refert, ipſum in omnibus Sergii mentem ſecutum fuiſſe. Quinta & ſequens diſſertatio exponit, an recte dici poſſit, Honorium hæreſin confirmaffe, aut illi faviſſe, quia morte præventus rem controverſam ſtatim non definiſſet. Deinde examinatur, utrum Honorius romanam eccleſiam, cui præſidebat, Monotheletica labe corruperit? quod ipſi in edicto Imperatoris obiectum

ctum est, an minus. In septima dissertatione probatur, ea ipsa de causa, qua Sophronius iure innoxius, & purus a Monothetica labe, in sexta Synodo iudicatus est, etiam Honorium iudicandum esse. Succedit *Liber septimus*, in quo per tres continuas dissertationes exponitur, latam contra Honorium in Synodo sexta sententiam, non solum ex falso supposito crimine iniustam fuisse, sed etiam ex defectu iurisdictionis invalidam. Porro firmatur nullitas latae contra Honorium sententiae, quia iure Episcopatus, Honorii causa, peculiari ratione ad Romanum Pontificem tantum pertinuerit. Denique ostenditur, dictam a sexta Synodo in Honorium sententiam, etiam in irritum eecidisse, propter Monarchici regiminis rationem, quae in Romano Pontifice, qui ante Synodum illam absolverat, constat. *Libri Octavi* dissertatio prior, probat nullitatem latae in Honorium in Concilio sententiae, ex eo, quod fuerit absque praevio Agathonis Papae consensu, ac nulla super hac re collata, legatis aut synodo, potestate. In altera dissertatione duo Tamagnini argumenta, contra praemissam veritatem opposita, dissolvuntur. Quae sequitur dissertatio consensum Papae Leonis II. producit, qui videtur proscriptionem Honorii confirmavisse, ostenditur cuiusmodi fuerit, quoque sensu accipiendus sit. In ultima dissertatione dissolvuntur Tamagnini argumenta, quibus, inducta quadam Leonis II. sententia, probare conatur, iuste e Synodo proscriptum Honorium fuisse, atque recte a Leone proscriptionem eius firmatam esse. In *Appendice* vindicatur Ioannes XXII, quatenus millenariorum sententiam, de visione beatifica sanctorum, ad supremum diem iudicii suspensam, nunquam, ut dogma fidei credendam, ecclesiae proposuerit. Ex praconceptis suis opinionibus fatis acriter contra adversarios Auctor disputat, non tamen plane indocte causam suam egit.

*EXISTENTIA DEI EX GENUINIS PRINCIPIIS
more Geometrarum demonstrata, Auctore IOILAN-
NE IACOBO HENTSCHIO.*

- I. **R**epetens varias argumentandi rationes, quibus, dari Deum, Philosophi evincere allaborant; alias demonstra-

formam exhibent, nec non genuina constituunt principia, ex quibus existentia creatoris coeli & terræ innotescet.

IV. Noto primum: mundum præsentem ex sphaeris lucidis & opacis, quarum illas *soles, seu stellar fixas*, has *planetas seu stellar erraticas*, dicimus, esse constatum. 2.) Eiusmodi sphaeras, quæ replent spatium immensum, nomine *coeli* signatum, in indefinenti esse motu. Ex observationibus enim constat, *stellar fixas* motu vertiginis; *erraticas*, præter hunc, motu progressivo in orbibus suis ferri. 3.) *Numerum, molem, distantiam, & tempora periodica*, quibus planetæ primarii orbem suos absolvunt, limitibus circumscribi. 4.) Eadem ad planetas secundarios, quos *Lunas* vulgo dicimus, accommodari, quorum numerus, moles, distantia a planetis primariis, nec non tempora periodica, definiuntur.

V. Ex his patent sequentes conclusiones: 1.) Mundum præsentem aliam eamque diversissimam partium admittere dispositionem, seu quod idem, mundum præsentem aliter esse posse, ac revera est; id quod nomine *contingentiae* Recentiores notant. Nec enim absolute & simpliciter est necessarium, ut sex planetæ primarii, quales sunt Saturnus, Iupiter, Mars, Tellus, Venus, & Mercurius, sint; cum hic numerus pro arbitrio augeri possit vel minui. Moles planetarum primariorum, quæ quoad expansionem & figuram determinata est, nec non distantia planetarum a sole, infinitas subit variationes, quas mente tamquam possibile imaginamur: 2.) Mundum præsentem non esse æternum. Cum enim series rerum sit contingens, quæri omnino potest, cur hæc, nec alia rerum combinatio locum habeat; cuius ratio in ipsa serie non continetur, quod aliæ combinationes æque sint possibile; sed potius in causa quadam externa, a qua hæc arbitraria rerum dispositio pendet. Existentia mundi autem a causa externa procedente, mundum esse æternum dicere velle, absolum est. 3.) Regressum & progressum in infinitum non cadere in mundum præsentem. Sublata enim mundi æternitate, regressus & progressus in infinitum exulat. Æternitati enim seu durationi, quæ est absque initio & fine, solum tribuitur regressus & progressus in infinitum, quod nulli termini possint assignari, ubi duratio talis desinat. 4.) Mundum habere originem.

nem. Cum enim æternus non sit, nec regressum in infinitum admittat, ut originem certo temporis intervallo habuerit, necesse est. 5.) Mundum casu fortuito non extitisse. Pugnatur enim casus fortuitus cum notionibus communibus, quas suppeditat Philosophia prima, cum circa rem quamlibet disquiri possit, quod & quomodo sit. 6.) Originem mundi nec a corporibus, nec a corporum elementis repeti posse. Corpora enim, ex quibus mundus sensibus nostris obuius constat, in statu suo quietis vel motus continuo perseverant, nec sibi metipsis mutationem inducere valent. Iam cum motus ipsorum contingens sit; causa motus extra ea necessario erit; unde originem mundi ab ipsis corporibus repetere velle, est temerarium. Nec mundus propria vi elementorum, nulla accedente causa externa, oriri potuit. Sunt enim elementa eiusdem naturæ cum corporibus, tanquam rebus effectis; id quod ostendi in tractatione *de mente humana omnis compositionis experte*, his *Actis* Mens. August. a. 1757. inserta. Hinc patet, elementa ob contingentiam, quam cum corporibus inde genitis communem habent, æterna non esse; nullo minus propria vi, nulla accedente causa externa, ad generandum confluisse mundum. Perseverant enim elementa æque ac ipsa corpora in statu suo quietis vel motus, nisi a vi impressa cogantur statum suum mutare. 7.) Causam externam mundi ab elementis corporum differre. Si enim causa externa eiusdem naturæ foret cum corporum elementis; quæri iterum potest, a quo causa externa principium motus habeat, & sic in infinitum. Deveniendum igitur ad causam aliquam externam, a materia prorsus remotam & distinctam.

VI. Hæc causa externa, quæ ab elementis, adeoque corporibus ipsis differt, intellectu summo est prædita; id quod ex simplicissima rerum creaturarum harmonia, & ornatu systematis nobis obvii splendidissimo, satis elucet. Cum igitur hætenus ostensum, mundum hunc præsentem nec æternum, nec casu fortuito, nec a se ipso productum esse: rationem existentie ipsius in causa externa quarendam esse, nemo non videt. Hanc causam autem intellectu præditam, a qua mundi huius corporei existentia pendet, cum Deum vocemus: dari Deum, demonstratum est.

NOVA LITTERARIA.

PROGRAMMA LITTERARIUM ILL. ZALUSKII
Comitis. Ternio Vatum Polonorum, seu Horatii Sarmaticus,
Matthias Casmirus SARBIEVIUS Soc. Iesu: Virgilius Sar-
maticus, Sebastianus Fabianus ACERNUS: & Martialis Sar-
maticus, Albertus INES Soc. Iesu, tandem integre &
iunctim editi.

Cum summo labore ac conatu, monumenta litteraria in-
edita celeberrimorum sua ætate, nostræ præcipue gentis, Scri-
ptorum, inquirerem in meo ultimo litterario itinere; quod
nuper occasione iustrationis mearum, in Burgundia Fonta-
netti, & in Lotharingia Villariæ Betnaci, Abbatiarum, tum
& vindicandæ, favore mei, ex patruæle fratre nepotis Francisci
Comitis in Zaluski de Rivdere d'Arfchot Baronis d'Houstatize
Comitis de Heer, Capitanei Groiecentis, successionis in Flan-
dria, integro biennio confeci; inter alia plura pretiosissima
cimelia, quorum *ex ultimis finibus pretium*, tandem aliquan-
do reperi, hinc inde dispersa, posthuma eaque anecdota
scripta, celeberrimorum sua ætate nostræque gentis vatum,
SARBIEVI & INESII, utriusque e Societate IESU; his adii-
cere placuit pro formando Parnassi Polono Poetici Triumvi-
ratu, Sebastiani Fabiani ACERNI, Conf. Lublinensis (vulgo
Klonovicii) Sulmircensis dicti, titulo *Vittoria Deorum*, Poe-
ma, veri Herois educationem continens, quod editum qui-
dem est 683. paginis, forma ut aiunt octava, sine die & con-
sule, (meo quidem iudicio in typographia olim Sociniana
Sebastiani Sternacii, Racoviæ in minori Polonia, circa finem
XVI. Sæculi), at tam parum obvium, ut in ipsa Polonia, albis
corvis rarius videatur, & viris litteratis, imo ipsis librorum
helluonibus plane sit ignotum (a). Venit mihi igitur in men-
tem, me rem viris litteratis, præcipue vero Mularum fauto-
ribus, gratissimam facturum, si una compage hi Scriptores
nostri, Mularum Lechicarum Coriphæi, ederentur. Calcar
animumque ad hoc opus perficiendum mihi addit gratus lit-
tera-

(a) Vid. *Wideland Verzeichniss von rathren Büchern*, T. I. p. 15.
ex nostræ Bibliothecæ præfecti dignissimi dilectissimique, Cl.
Ianuckii Opere: *Nachricht von rathren Pöhl. Büchern*.

teratorum animus, quo nuper Clementis *Ianitii*, Nafonis Sarmatici Poemata, in unum collecta, ob insignem raritatem ac praestantiam, ex mea Bibliotheca a Cl. Iohanne Ehrenfriedo *Boehmio* Lipsiæ 1755. edita (b) susceperunt. Et quidem iure ac merito, edito nuper *Horatio*, metrica Polonæ metaphrasi donato, Varšaviæ 1754. typis Schol. Piarum in 4. luce publica donaturus sum nunc *Horatium Sarmaticum*, pro superponendo superadditis Virgilii, tum & Martialis, Sarmaticorum, pulcellis lucubrationibus, ut ita patriæ meæ dilectissimæ, nostrisque, crasso licet sub aere natis Polonis, in bicorni Parnasso sua constet laus & commendatio. En iam schema opusculorum *Sarbievii*; quibus mea nunc primum integre constabit editio. Si forte alicubi aliquis alius eius ingenii foetus, cum tineis & blattis decertans, lateat, qui nondum ad meam notitiam hic exaratam devenerit, eius possessorem etiam atque etiam enixe rogo & obtestor, ut mecum pro honore nominis Poloni communicare velit, idque sine mora. Vale B. L. studiis meis fave, & posthac praestolare aliam firmilem Collectionem latinorum carminum anecdotorum, & hucusque ineditorum, Andreae *Crisii* (*Krzycki*) Archiep. Gnes. Primatis Regni (c), cuius trinum codicem diversum, forte bona conquestum, inter pretiosiora mea asservo cimelia. Iterum dico, vale.

COLLECTIO OPERUM MATTHIAE CASIMIRI
SARBIEVII, e Societate Iesu, HORATII S. IR-

MATICI disti.

Lyricorum III. Libri ex edit. Stanislawi *Piratonski*. Eq. Poloni.

— Item Liber IV. Lyricorum.

Epodon Liber unus.

Epigrammatum Liber unus.

Epicitharisma, vel eruditorum virorum ad eum poemata.

Singula ex edit. Calissiensis 1681. quæ habet in Libro II. 28.

in Libro III. 32. in Libro IV. 32. Odas, quæ quidem

desunt in aliis editionibus.

Poesis Sarbieviana posthuma, lyrica æque ac epigrammatica,
ex edit. Colon. 1721. LX.

(b) De qua editione vide *Vel. Zeit.* p. 54. (c) De eo cl. noster prædictus *Janockyns*, in *Nachricht von vahren Pöhlen. Bibliothek* in der *Zaluskiſchen Bibliothek*, T. II. p. 60. 61.

LX. Odæ selectæ, ex variis Auctoribus excerptæ.

Explicationes seu notæ vocum plurimarum poeticarum in Odas fere singulas.

Index in hæc omnia Carmina copiosus.

VII. Odæ (posthuma) quæ in Libris Lyricorum non habentur, Vilnæ 1747. in 12. editæ.

Lubienſis, Stanisłai, Episcopi Plocensis, Epistolæ ad Sarbievium.

De perfecta Poeti Lib. IX.

De arguto & acuto unus Liber.

Characteres Lyrici III. Libri.

De virtutibus & vitiis Elegiaci Carminis Liber.

Dii Gentium, vel Scientiæ artesque præcipue ex fabula Theologiæ Ethnicæ eruta, (ex autographo).

Index locorum S. Script. in Sarbievii Opp. prædictis citatorum.

Index alter rerum memorabilium.

Poesis Heroica posthuma, nempe Poema inscriptum III. Com. Iohanni Carolo Chodkiewiczio, Palatino Vilaensi, ob fundatum Crowsense Gymnasium.

Poesis Elegiaca posthuma, nempe Elegia unica describens Iter Romanum a Sarbievio susceptum, (ex edit. recentiss. 1754.)

Poesis epigrammatica posthuma, continens XXVIII. Epigrammata.

Vitæ Sarbievii curriculum quintuplex.

- 1) Ioh. Mich. van der *Ketten*, Colonienſis, Ord. SS. Salvatoris, alias Brigittæ, Prioris Conventus Dantiscani. (ex manuscr.)
- 2) Ex *Koialovicii* Miscellaneis Ecclesiæ Litvaniæ.
- 3) Ex Bibliotheca Scriptorum Soc. Iesu Alegambeo Sotwelliana pag. 600.
- 4) Ex *Langbeinii* L. G. nuper edita Commentatione de Sarbievii vita, scriptis, studiis. Dresdæ 1753. edita in 4.
- 5) Ex *Baillet's* Jugemens des Savans Tomo IV. Parte II. p. 100. edit. Belgicæ in 8. min.

Lectiones variantes Carminum Sarbievii, excerptæ ex eorum variis editionibus.

Conciones Polonicæ, a Sarbievio elucubrata & evulgata, in funeribus Magnatum Poloniæ, & hæc quidem seorsim edentur.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Februarii Anno MDCCLVIII.

CHRISTOPHORI SAXII DIPTYCHION MAGNI,
Consulis. Nunc primum luce publica donatum,
animadversionibusque illustratum.

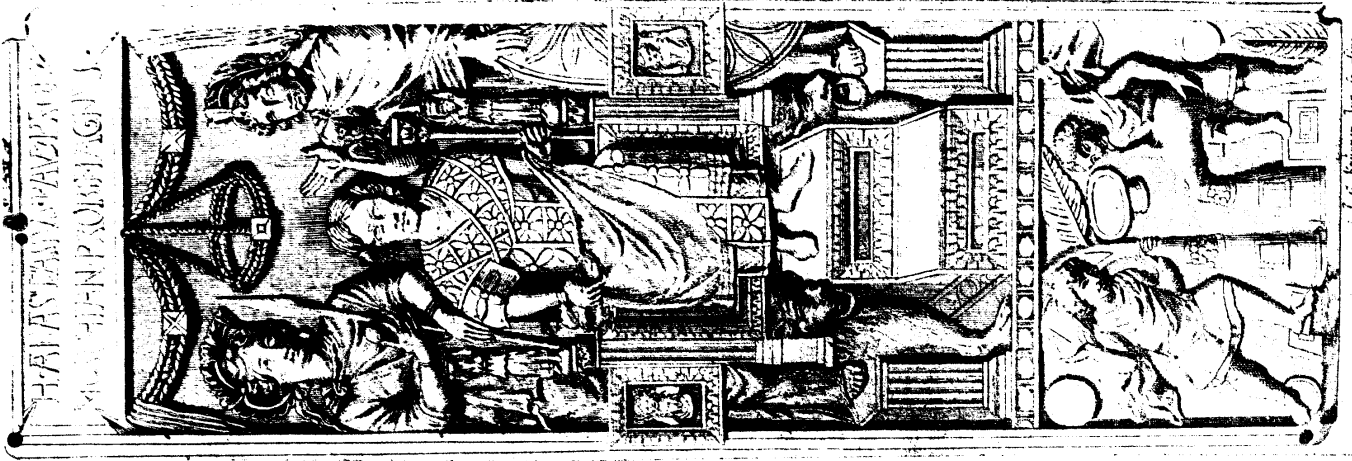
Hagæ Comitum 1757. apud Petrum de Hondt, plagg. 13½.
cum cętypo aeri inciso, in fol.

Quum tabula hæc Consularis, ex Pinacotheca Wassenariana ad Cel. Auctorem, Collegam olim nostrum, qui ingens sui desiderium in hac nostra studiorum universitate, & nobis potissimum reliquit, emtionis iure transferit, promptissima ei occasio nata est eam illustrandi; quod etiam felicissime ei cęssit, ut ea omnia solent, quæ ex eius calamo exeunt. Referebant autem Diptycha Consularia speciem tabulae eburneæ duplicis, ita vel fibulis vel uncis a superiori aut inferiori parte aptæ & nexæ, ut aperiri & claudi facile possent; eaque anaglypticis, & pro illorum temporum ingenio non plane rudibus, variarum rerum iconibus ornata, cum Orientis, tum Occidentis Consules, sub auspiciis muneris sui, & familiaribus, & aliarum regionum longissime disiunctarum proceribus, dono mittere solebant. (pag. 5.) Eorum origo a diplomatibus prisca repetitur, quibus vel cursus publici facultatem, vel munera & honores, vel civitatem, vel honestam militibus missionem, largiebantur Imperatores. (p. 6.) Ex nominibus Consulum, quæ in iis comparent, suppleri sæpe facti possunt. (p. 7.) Sunt autem diptycha vel literata, vel sine literis, hoc est nullo titulo conspicua. Recensentur utriusque gene-

generis præcipua. Tale ex literatorum ferie est: I. *Compendiense* Fl. Theodori Filoxeni, a Jac. Sirmondo primum ad Sidon. Apollinar. evulgatum, unde in Reinesii Inscriptiones immigravit. An vero eiusdem Philoxeni sint Glossæ, quæ sub hoc nomine circumferuntur, dubium est. II. *Leodiense* Fl. Anastasii, Consulis Orientis, ab Alexandro primum Wilthemio cum insigni commentario editum Leodii 1659. fol. & ab aliis repetitum. III. *Bituricense*, five eiusdem Consulis Anastasii ebur alterum, studio Phil. Labbei repertum, & a Wilthemio cum Leodiensi editum. Hoc etiam repetitum est a Reinesio. IV. *Leodivense* Fl. Asturii, Consulis, cuius picturam cum titulo Wilthemius; epigraphen solum Sirmondus & Pagius dederunt. V. *Divionense*, incertum cuius Consulis, certe non Areobindi. Istud splendida forma descripsit Montefalco. VI. *Comodolacense* Fl. Felicis, Occidentis Consulis, quod a quibus editum fit, docet Cel. Hagënbuchius in Epist. Epigr. p. 297. & 309. VII. *Mediceum* Anticii Fausti Albini Basilii, primo editum a Phil. Bonarota post Observatt. ad Fragmenta vitreor. VIII. *Ricardianum*, sed *ἀντιφάλο*, cuius iconem adumbrari iusserunt Bonarota d. l. & Montefalco. IX. *Brixianum*, seu *Barbifonianum*, Boethii Occidentis Consulis, quod primo depingendum curarunt auctores Ephemeridum litterarum Italiae T. XXVIII. Tab. I. ad p. 39. dein, Emin. olim Card. Quirino liberaliter sumtus commodante, egregie illustravit Cel. Hagënbuchius, in libro de Diptycho Brixieni. X. *Noricum*, Clementini Orientis Consulis, primum a Gustavo Phil. Negeleinio in lucem emissum, & peculiari libro Altorfi 1742. descriptum. XI. *Turicense*, de quo ipso quoque optime meritus est Cel. Hagënbuchius, in calce diptychi Brixiani. XII. *Orestis*, anni C. 530. Consulis, cuius titulos Gorius Hagënbuchio per epistolam indicavit. XIII. *Veronense*, incerti Consulis, Scip. Maffei industria prolatum, in Museo Veronensi.

Quæ sine litteris sunt, Diptychorum, tria adducuntur: I. *Comitum de Gherardesta*, in quo Romuli Apotheosin sculptam esse opinatur primus eius editor Bonarota, quem sequitur exem-

Tab. I. ad. Nov. Art. Gen. A. 1758. Man. Fabr. pag. 51. h.

MANUFABRIKA
FABRICA

J. G. Krüger Jun. sculp.

exempli instaurator Montefalco. II. *Quirinianum* ante, nunc *Vaticanum*, quod ipse Emin. Card. Quirinus in Epistola ad Borium data, omnium oculis exposuit. III. *Fragmentum diptychi regii Parisiensis*, a du Cangio primum publici iuris factum. Hoc fragmentum novissimo loco collocat Cel. Auctor, quod, gravibus motus argumentis, suum ebur, & Parisiensis tabule frustum, fororio vinculo & nexu copulandum esse censet.

Iam igitur de Diptycho *Saxii* dicamus. Dissecti tabula in tres partes potest: primam velut contignationem & fastigium occupat titulus; alteram Consulis imago; inferiorem munerum effigies. De titulo deinde agitur. Consul ipse folio infidens, in quod duobus ei gradibus ascendendum erat, sub laqueari, lychnoque pensili, vel ferto, in conis speciem acuminato, sedet, vernanti facie, latis bene, ut marem decet, comatus, dextra mappam gremio admotam premens, laevaue scipionem aquiliferum erigens, ceterum toga illis temporibus priva, picta tamen, floribusque acu & opere Phrygionico variegata, indutus, cuius humeros utrimque ambit lata quaedam fascia petore demissa, & mox ad talos usque defluens. Utrumque latus tegunt duæ formæ muliebres, stolatæ, altera versus dextram, singulari & turrita velut corona, inauribusque spectabilis, dextra globulum, sinistra hastile gerens; altera ad laevam, galea & inauribus insignis, dextram attollens, quasi exultans & mirabunda fortunam Consulis, sinistram vero in clypeo reponens. Altera harum feminarum Romæ, altera Constantinopolin designat. (p. 33.) Expositis deinde formis puellarum stolatarum in columellis stantium, & canistros in capite portantium; leonum anulo capistratorum; duorum servorum, qui filcos, sive corbes sparteos, pecunia tumentes, ferunt & effundunt; & reliquis, (inter quæ notabilis est quæstio, cuiusnam materis, numi, vel apophoreta, Magni Col. tempore, utrum ex auro an argento fuerint? p. 38.) hoc pacto legendam esse Epigraphen arbitratur: *Flavius, Anastasius, Paulus, Probus, Moschianus, Probus, Magnus*. Magnus hic nomen est, cetera prænomena. Fuit autem Magnus Consul anno aeræ Christianæ DXIII. unde huic anno alligandum est diptychon *Saxii*. Quantumvis vero de Consulibus istius generis nihil

proditum litteris inveniatur: tamen ille prænominum acervus credere Cel. Auctorem iubet, attigisse eum familiam & domum Anastasii Augusti (p. 45.). Immo, ut tota generis Anastasiani ratio melius intelligeretur, Genealogiam familiae huius subiicit V. cl. eamque suspitionibus historicis docte illustrat: in quarum numero ea præcipue notabilia sunt, quæ de scripturæ compendii 7 & 1, ex quibus successu temporis 9 enatum sit, (quod ut superiora ambo *us* significat,) sub finem Operis dicuntur.

PHYSICAE GENERALIS METHODO MATHEMATICA tractatae, & in tres tomos distributae, TOMUS SECUNDUS, auctore IOANNE BAPTISTA SCARELLA, clerico regulari.

Brixiae 1756. typis Io. Bapt. Bossini, 4. Alph. cum 5. tabb. æneis in 4. mai.

Quem haud ita pridem recensuimus huius *Physicæ generalis* Tomum primum, eius in præfens indicare oportet alterum, & pro instituti nostri ratione breviter delineare. Nempe, egerat in priore tomo Cl. Auctor de corporis cuiuslibet natura & proprietatibus, de generalioribus spatii, loci, temporis, motusque rationibus, & examinata celebri illa Cartesianos inter & Leibnitianos de virium mensura quæstione, hanc difficillimam doctrinam nova quadam luce illustraverat. Jam in hoc altero tomo generales motuum leges exponit: de cuius rei utilitate longum esset, si pluribus differere vellemus. Satis erit paucis significare, quid præstiterit auctor noster, & qua ratione in ea re explicanda versatus sit. Totum hunc librum, qui exponendis generalibus motuum legibus est attributus, duas in partes distribuit, in quarum altera declarat, quid eveniat, cum unum corpus perfecte durum, qualia sunt corpuscula primitiva, movetur in vacuo; sive eius motus absolute spectetur, sive cum motu conferatur aliorum: in altera autem, actiones corporis alius in alia ad trutinam revocat. Primam partem rursus dispescit in quatuor tractatus, in quorum primo de motu corporis, unica vi initio motus generata percipi, sive ex pluribus iam generatis

coalescat, five fecus; in secundo de corpore novis indefinenter viribus, five constantibus, five variabilibus percito; in tertio de corpore quod una vi, iam a principio generata, & novis semper viribus versus unum locum percellitur; in quarto denique de corpore, quod præter vim a primo genitam, & aliquorū directam, urgetur etiam novis pressionibus aliorū directis, & unum versus punctum tendentibus, edisserit. Primum tractatum, utpote breviorē, in tria solum capita subdividit, in quorum primo motus æquabilis, qui ab unica vi gigni potest, constituit leges: quæ, quanquam ipse per se videantur parvi esse momenti, tamen plurimi esse faciendas ex eo colligitur, quod abstrusiores difficilioreque motus, in linea recta, aut etiam in quacunque curva accelerati, aut retardati leges, ope calculi infinitorum ad easdem rediguntur. Corporis duri, quod duabus viribus ab initio generatis in contrarias partes pellitur, rationem habet Cl. Auctor in capite secundo, ubi totus in eo est, ut rationes ostendat, quibus nititur nobilissima illa, quæ in physicis familiam ducit, motus compositi propositio, ante Dan. Bernullium iisdem nondum affecta. Motus relativi leges tertio capite expendit. Posthæc Cl. Auctor secundum tractatum orditur, in cuius primo capite quatuor hypotheses persequitur: primam de vi constanti absoluta; secundam de vi variabili & absoluta in ratione aliqua spatii; tertiam & quartam de vi variabili absoluta, in ratione aliqua velocitatis aut temporis. Caput secundum huius tractatus in duas distributum est hypotheses, in quarum altera, data nempe velocitate in ratione spatii, tempus & vim; in altera, data velocitate in ratione temporis, spatium & vim invenit; & in tertio secundi tractatus capite vim atque velocitatem, data ratione temporis ad spatium, invenienda proponit. Qua in re multo faciliorem atque breviorē methodum, quam *Celeberr. Eulerus* adhibuit, usurpat; & nihilominus illa omnia, quæ ab hoc eliciuntur, efficit: immo errorem aliquem *Euleri* in hypothesi temporis, quod sit in ratione spatii, ortum ex omissione coefficientis, ibidem modeste notat. Ut refelleret prævidendam *Euleri* obiectionem, in arcem penetrat illius questionis, quid fiat de corpore, ubi ad centrum virium pervenit?

venit? examinatisque valoribus velocitatis & temporis in singulis hypothefibus preffionis, quæ rationem aliquam distantiae aut potentiae distantiae a centro sequatur, novam sibi ad hæc intelligenda viam munit, illudque præsertim declarat: non solius preffionis habendam esse rationem, utrum in centro & ultra ipsius valor positivus maneat, an negativus fiat, an vero impossibilis; verum etiam valorum velocitatis similem rationem haberi oportere, quod omissum ab aliis, eosdem in errorem induxit. His imponit finem secundo tractatui, & ad tertium progreditur, qui est de corpore, novis indefinenter viribus versus unum locum percito, & simul una vi iam ab initio generata in vacuo. Hunc in duas dispescit sectiones, in quarum altera de corpore, celeritate finita versus unum locum proiecto, & novis semper viribus parallelis versus alia sollicitato; in altera de corpore similiter proiecto, & novis indefinenter, sed versus unum punctum, viribus impulsio, differitur. quæ secunda sectio est loco quarti tractatus, quem ab initio pollicitus erat Auctor. In eadem hac sectione postrema vires centrales persequitur, quarum est maximum in physicis & astronomicis momentum. Ad has explicandas duo proponit problemata primaria, quorum in altero ponitur dari curvam, in qua corpus incedit; & inde vis centralis, velocitas in singulis punctis, & tempus in singulis arcibus percurrendis, eliciuntur: in altero autem vis centralis, ex qua deinde alia eruuntur. Primum problema octo capita complectitur. In primo quasdam generales persequitur proprietates motus corporis proiecti, circa centrum virium rotantis in aliqua curva; & Newtonianam æquabilem arearum descriptionem vindicat a quibusdam subtiliter conclusis Cl. *Cybelli* rationibus, iis ipsis usus circa calculum integralem observationibus, quibus similem Euleri sententiam iam antea, tomo primo *Physices* suæ, Auctor refutavit. Capite secundo huius sectionis motum corporis considerat in peripheria circuli: tertio rationem virium centripetarum in qualibet curva exponit: quarto rationem virium invenire docet, data sectione conica, in qua corpora vi centrali donata incedunt. Sequitur caput quintum, in quo de celeritate disputat corporum in quibuslibet cur-

curvis, & de temporibus, quæ in iis percurrendis impenduntur. Caput sextum in definiendis, celeritate corporis in sectionibus conicis revoluti, & temporibus impensis, sive vis ad centrum ipsarum, sive ad focum, sive ad quodlibet aliud punctum dirigatur. In capite octavo de motu corporis agitur, vi centripeta donati, in curvis altioris ordinis, quam sectiones conicæ, & præsertim in spirilibus. Altius hic rem repetit Auctor, & primis quinque eiusdem articulis disserit de genesi & natura spiraliū in genere, earumque tum generales, tum particulares rectificationes atque quadraturas exhibet. Nam etsi *Varignonius* præclare versatus sit hac in re, tamen puri Geometræ persona suscepta, non ea protulit, quæ satisfacere poterant auctoris scopo, qui philosophi etiam partes suscipiens, ad ea, quæ de viribus centralibus circa prepositam in antecessum ab *Eulero* quæstionem dicta erant, opus habebat investigatione rationum, cur quædam spirales hyperbolicæ, quamvis infinitos numero orbis circa centrum conficerent, tamen finite manerent? & cur aliæ infinite longitudinis spatium finitum complecterentur, aliæ vero infinitum? Ad pervidendum, quid fiat de corpore ubi ad centrum virium pervenit, docet *Cl. Auctor*, quibusdam in spirilibus corpus in centro manere, in aliis transilire centrum, & spiralem priori similem, sed in contrariam partem peragrare; in aliis denique regredi a centro per eandem, in qua centrum versus descenderat. Insuper aliam hoc loco proponit difficiliorem adhuc quæstionem, cur scilicet in spirali hyperbolica primi gradus, & in quibusdam aliis, corpus prætergrediatur centrum, & in contrariam partem ascendat? in rectilineo autem descensu, & in spirali logarithica, ab eodem reflectatur? cum in omnibus hisce spirilibus vis & pressio, saltem in infinite parva a centro distantia, eandem triplicatam inversam distantiarum rationem sequatur. Cætera monet, ideo quibusdam in hypothesebus corpus recta descendens non prætergredi centrum, quod aut illius velocitas a vi centrifuga infinita, in quam abit centripeta, prorsus corrumpitur; aut etiam alia gignitur eandem versus, a qua venerat, plagam. Mirum ergo videri non debere, si

velo-

velocitas infinites maior, quæ in descensu per spirales generatur, idonea sit ad centrum transmittendum, vel saltim ad extinguendam illam aliam velocitatem, quam vis centrifuga gignit. Quia vero in spirali logarithica longitudo arcus logarithici in infinite parva a centro distantia est infinite parvitas, hinc elicitur ratio, cur in hac una spirali idem contingat, quod in rectilineo descensu: ut scilicet valor velocitatis in contrarium migret, & tempus, facta y negante, diminuatur, & idcirco eandem versus plagam corpus repellatur. Adversus eam huius theoriæ partem, illam nempe, qua vult corpus omni velocitate spoliatum quiescere, putat sibi obverti posse, facta ordinata y negante, aut velocitatis aut temporis valorem erui imaginarium; & imaginariis quantitibus aliquam realem & veram potestatem subiici, docuerunt *Nicolaus de Martino* & *Henricus Kühnius*, (in *Tom. III. Novor. Comment. Petropol.*) cuius vero rationes prorsus eadem sunt, quibus iam ante eum Cl. Martinus ad eundem finem usus erat. Quare sententiam Kühnii hic breviter diluit & refutat; ubi etiam animadvertit, aliquando valorem alicuius quantitatis elici imaginarium, non quia ipsa quantitas talis sit, sed quia modo impossibili eruitur. Octavum huius problematis caput agit de ratione vis centralis ad absolutam gravitatem, quæ est vis centralis nobis perspecta. Ex eo, quod ubi corpus in circulo rotatum vi ad punctum extra positum tendente ad quoddam peripheriæ punctum pervenit, vis ex centripeta in centrifugam convertit, & postquam talis per determinatum quemdam arcum permanerit, rursus in centripetam abit: in articulo quarto huius problematis occasionem arripit accuratius disputandi de illo principio, quod in eo situm est: cum quantitates infinite magnæ aut parvæ fiunt, ab alio ad alium statum transmittunt; & e contrario, antequam ab alio statu ad alium migrent, aut infinite fiunt, si perpetuo crescant, aut infinite parvæ, si minuantur. Istius principii rationem repetit a celebri continuitatis lege, quam ea confirmat ratione, quæ cogit atque efficit, saltum continuum non solum cum natura huius mundi pugnare, sed etiam inter absolute impos-

sibi-

sibilia numerari oportere; interruptum vero nullo pacto esse impossibilem iudicandum. Hoc loco etiam respondet illustri de *Maupertuis*, qui dictam legem impugnat. Ex his Auctor efficit, talem inter legem continuitatis, interque possibilitatem quantitatis infinite parvæ, atque idcirco etiam magnæ, necessitudinem intercedere, ut alterum sine altero esse nequeat; & qui legem continuitatis sumat, & nihilominus possibilitatem quantitatis infinite parvæ aut magnæ neget, ut *Boscovichius*, eum dicere contradictoria. Articulo quinto investigat A. rationem vis centralis ad gravitatem in motu corporum per spirales, ad quarum centrum vis centripeta tendit; traditaque formula generali pro omnibus sive parabolicis, sive hyperbolicis spirales, hanc rationem speciatim definit in aliquibus, uti & velocitatem, qua corpus proiciendum est, ut in data curva incedat. His ita disputatis, ad inversum virium centralium problema accedit, in quo data lege virium centralium invenire oportet trajectoriam, sive curvam, in qua corpus incedit; ibique advertit, satis elici a posteriori curvæ trajectoriæ naturam, si hæc tria dentur: primo lex virium centralium; secundo celeritas projectionis; tertio angulus, quem directio velocitatis projectionis cum distantia a centro virium facit. Et hunc locum quinque capitibus persequitur, in quorum primo, in tres articulos divisio, generales formulas tradit, ad investigandam trajectoriam, data lege virium centralium, accommodatas. Hæc formulæ utitur in capite secundo in hypothese vis, quæ sit in ratione distantiarum a centro, aut centripete aut centrifuge. In capite tertio iisdem utitur in hypothese virium, quæ sint in ratione inversa duplicata distantiarum a centro: deinde capite quarto, ex iisdem formulis duas elicit spirales, logarithmicam & hyperbolicam primam, quas in hypothese virium, quæ sint in ratione triplicata inversa distantiarum a centro, alteram in altero eventu initialis velocitatis corpus describit. Tandem capite quinto, quod est huius partis primæ ultimum, inquiri in hypotheses virium, quæ sint in altiori, quam præcedentes, ratione. Quæ in re solum algebraicas curvas perquirat *Eulerus*, & quidem methodo valde

operosa & difficili, & limitibus adeo angustis septa, ut aliquas tantum elicere potuerit curvas, ad quas eruendas operæ pretium non erat, tantum, tamque molestum laborem suscipere. Ideo Auctor noster multo facilioribus formulis, & easdem curvas algebraicas, & alias etiam, quæ umquam construi possunt, invenit.

Sequitur pars huius Tomi secunda, in qua disseritur de legibus motus generalibus, ad actionem corporum inter se pertinentibus, sive dum corpus aliud in aliud suam exferre vim percipitur. Duas istius partis sectiones constituit Auctor, quarum altera attractionem expendit corporum, eiusque primarias leges; altera examinandum suscipit, quid usu veniat, ubi corpus durum in aliud, aut quiescens, aut motum incurrit; quam tamen, ne huius tomi moles nimium cresceret, ad tertium reiicit. Octo capitibus attractionem, eiusque præcipuas leges, considerat. In primo & secundo indubie demonstrat, omnia primitiva corpuscula, alia viribus attrahentibus instructa esse, alia viribus repellentibus: cuius doctrinæ adminiculo planum facit, quod in negotio Neutonianæ attractionis maximam parit difficultatem, cur omnia sidera ad hypothesin Copernicanam, in suis quæque locis, paribus atque contrariis librata momenti, quiescant. Cum etiam a defendenda Neutoniana attractione multi recentiores propterea deterriti fuerint, quod Neutoniani non unam, sed multas attractionis leges, & præsertim aliam qua Planetæ se trahunt, aliam qua moleculæ terrestres coherent, in physicam inducere: hanc præiudicatam opinionem capite tertio tribus articulis evellit, ostendens, unam Neutonianæ attractionis legem aptam esse omnibus naturæ phænomenis explicandis, & cohæsiōni præsertim, qualem experimenta & observationes in hoc orbe obtinere demonstrant; neque ullius esse momenti argumenta Castelli, quibus sibi visus est systema attractionis penitus evertisse. Constituta generali lege attractionis, capite quarto ad speciales quasdam venit, & rursus tribus articulis, primum de simplicioribus disputat legibus corporum, præsertim primitivorum, solutis super ea re Castelli objectionibus; deinceps de perturbatione orbium ellipticorum, ob diver-

diversas vires attractrices. Sequitur caput quintum, quo de superficie ac corporum præsertim sphericorum viribus agit attractricibus, deque legibus, quæ pro attractione omnium corporum inferuntur. Quæ in re Dom. de *Maupertuis* sequitur, propterea, quod hic methodo analytica utitur ad leges pro attractione corporum inde eliciendas. Hic cum intulisset hanc singularem enuntiationem: si attractio, quam corpus experitur, dum tangit corpus a quo attrahitur, est multo fortior ea, qua in minimo intervallo afficitur, attractio particularum corporis attrahentis decrescit in ratione plus quam duplicata distantiarum: Auctor noster gravissimam inde eruit objectionem adversus hanc sui systematis partem, qua vult, moleculas, ex quibus omnia corpora coagmententur, viribus rationem duplicatam inversam distantiarum tenentibus esse donatas, & simul hanc universalem attractionem in contactu fieri infinitam, & in repellentem abire. Ad hoc igitur refutandum, vires attractrices corporum, in singulis quibusque hypothefibus, subtilius examinat, erutas formulas ad Ontologiæ principia revocat, quidve extra sphaeras attrahentes, & quid intra contingat, expendit, atque omnia omnes in partes ita versat, ut tandem sibi videatur & omnibus satisfacere objectionibus, & Neutoniana attractionis legem adversus ipsos Neutoni affectas, luculentissime comprobasse. Ut autem viam sibi muniret ad rationem reddendam innumerabilium effectuum, qui ex una attractione aut expulsionem oriuntur, capite sexto expendit leges nondum a quoquam examinatas attractionum & repulsionum corpusculorum, & corporum ipsorum; & ad magis suum systema confirmandum, capite septimo, *Boscovichii*, Professoris Romani, systema sub examen revocat, tum quod attinet ad attractionem & repulsionem, tum quod ad naturam elementorum, quæ, de *Boscovichii* sententia, se attrahunt atque repellunt. Quo loco simul & iis satisfacit, quæ *Benvenutus*, alter eiusdem Societatis Professor, suis in hoc systema animadversionibus Tomo I. prolatis obiecit; nec non obiter ad ea respondet, quæ idem *Benvenutus*, adversus Leibnitianam virium æstimationem scripsit. Tandem, octavo &

ultimo capite, Auctor alias adhuc solvit difficultates, contra istud attractionis systema propositas, Articulo primo novis argumentis docet, unam attractionis Newtonianæ legem omnibus naturæ phænomenis explicandis esse aptam; & dilutis Gerdilii & Clairaultii adversus eandem dubiis, occasionem arripit excurrendi in eum locum, qui de tubis capillaribus tractat; ad Nolletum aliosque refutandos, qui putant, in negotio attractionis rem e voto succedere, cum coelestium ratio ab ea repetitur, ubi vero a coelestibus spatiis ad tellurem attractionis traducatur, eam esse parum idoneam & accommodatam mutuis terrestrium corporum accessibus explicandis, quod ipsum ex observationibus circa tubos capillares perspicuum facit. Hæc sunt potiora huius Tomi momenta, e quibus, quanta eidem insit rerum varietas, quilibet facile potest iudicare: quantum vero acumen, quantusve calculi analytici egregius usus insit, ii pervidebunt, quibus introspicere hoc opus curatius vacat.

L' HISTOIRE NATURELLE ECLAIRCIE DANS UNE
de ses parties principales, l'Oryctologie, &c.

i. e.

HISTORIAE NATURALIS PARS UNA EX PRINCIPIBUS, Oryctologia, illustrata; novaque fossilium ordinandorum methodus latina & gallica, nec non doctrinae huius bibliotheca critica.

Parisius 1755. Alph. 3. Tab. æn. 26. 4. mai.

Auctor libri, Dom. Dezallier d'Argenville, *conchyliologia* simili sub titulo edita, & *enumerationis fossilium, quae in omnibus Galliae provinciis reperiuntur, tentamine 1751.* edito, clarus, præfens opus Societati regiae anglicæ, ut conchyliologiam Academiæ Montispeffulanæ, inscripsit. Splendorem, quem typographi cura libro dedit, tabulæ æneæ augment, fautorum variorum impensis, ut olim illæ quæ ad testas pertinebant, scilicet. Liberalitatem nomina tabulis subiecta celebrant, & index præfationi additus. Bi-

Bibliotheca præcipuos oryctologos, iudiciis adiectis, recenset. Recentiores tamen non omnes nominantur: forte quod multitudo illorum auctorem terruit. Igitur excusatione utitur, illos in patrimonio publico esse. De *Baiero* Noribergensi repetitur, quod Conchyliologia iam pronuntiaverat, dubitari, an figuræ eius omnes rerum existentium sint: quod adfertur, nullo argumento fulcitum, iure offendit *Baieri* filium, V. doctiss. qui nuper petrefactorum picturas, Oryctologie Noricæ patris sui supplementum, edidit. Germanus certe, viri boni fidem, adeo temere subleſtam reddere non eſſet auſus. Ceterum, de foſſilium ſcrutatoribus pauca ſibi ignorata hic reperiat Germanus earum rerum paulo ſtudioſior; & ne quæret quidem, ſi hiſtoriæ litterariæ in recentiori Gallia ſtatum noverit.

Venimus ad novam illam foſſilium ordinationem, quam, niſi integram deſcribamus, explicare omnino non poſſumus. Eſt autem hæc, ipſius auctoris verbis tradita:

FOSSILIA TERRÆ PROPRIA

Pag. 39.

Clasſ. 1. Terræ

- Articulus 1. *Terræ*
- 2. *Boli*

Clasſ. 2. Lapides

Genus 1. *Duriſſimi*

Species 1. Criftalloides

- Art. 1. pellucidi
- 2. ſemipellucidi

Species 2. Opaci

- Art. 1. polituræ idonei
- 2. grunum craſſum ſ. naturam pinguem habentes, polituræque minus idonei.

Species 3. Silices

- Art. 1. cryſtallifati
- 2. pellucidi
- 3. opaci

H 3

Species

41.

Species 1. polituræ idonei

2. pol. minus idonei.

Art. 4. communes

Species 1. qui invicem defricati ignem emittunt.

2. qui defricati ignem non emittunt.

Pag. 56.

Genus 2. *Teneri*

Species 1. meatus laxiores grumumque crassum habentes, sectioni faciles

2. meatibus angustioribus grumumque subtiliori præditi, sectioni difficiliore

Genus 3. *Squamosi*

Species 1. pellucidi

2. opaci

Genus 4. *Sabulosi, porosi, spongiosi.*

Class. 3. Sales, Sulphura, metalla, & mineralia.

Gen. 1. *Sales*

2. *Sulphura*

3. *Metalla & Mineralia*

Metalla

Semimetalla

Lapides martis

Lapides pyritosi

Lapides quarzosi

Lapidesspathosi

Lapides montibus ignivomis projecti.

FOSSILIA TERRIS ALIENA

Class. 1. Animalium partes

Art.

- Art. 1. Veræ partes animalium
 Art. 2. Partes anim. lapidibus impressæ
- Class. 2. Vegetabilium partes
 Art. 1. Veræ partes vegetabilium.
 Art. 2. Part. veg. lapid. impressæ.
- Class. 3. Lapides porosi a mari producti, qui, in terræ viscera diluvianis aquis adducti, terræ alieni sunt.
- Class. 4. Lapides animalibus & vegetabilibus alieni, in iisque quotidie nascentes.

Angustissimis subdivisionibus, quarum titulos exscripsimus, subiicitur velut individuorum, ad illas pertinentium, catalogus; plane ac si is collectionis alicuius harum rerum esset tabula. Gallica interpretatio e latere adiecta est. Terminos methodi suæ auctor nec hic, nec ullibi in decursu operis, sollicitè definit. Iam de ordinatione hac dicere quædam liceat. Et integram novam esse nemo credet, qui quinque illos fossilium ordines diu cognitos recordabitur; quorum priores duos, terras & lapides, exiguis discriminibus distinctos, & in se mutuo abeuntes, nova hæc methodus sollicitè dirimit; sales, sulphura, metalla, mineralia, res adeo diversas, tot discriminibus varias, in unam classem coniicit. Sed hoc leve est, si possint fossilia hac methodo apte satis collocari. Id vero ne in lapidibus quidem succedere, circa quos præcipua diligentia versatum esse nostrum apparet, argumentis, & ipsa velut eius confessione, docebitur. Bolos a terris in opere ipso p. 129. ita distinguit, ut terras unctuosas, argillosas, graves, metallicas, glabras, facile pulverisabiles dicat; argillam autem ad terras angustiori sensu acceptas refert, ut non intelligatur, cur hanc cum marga, humo, &c. coniungat, & bolo diversum adeo locum adsignet. Igitur inter prima, quæ methodi huius capi possunt experimenta, hoc est, quod Lemnia terra, & Strigoniensis, inter terras enumerantur, & inter bolos repetuntur. Imo inter terras ipsi est Sigillata, & huic quidem non subordinat Lemniam atque Strigoniensem, aliasque etiam sigillatas, sed æque ac glaream, & figlinam, & fabulum, ad latus ponit. Denique, in catalogo terrarum condendo quam solli-

cite

cite versatus fuerit, hoc docet; quod *Iaponicam* etiam ibi nominet, gallice, ne quis dubitet: *du Japon; ou Cachou*. mirum, quod in hoc catalogo terra merita, & foliata tartari non reperiantur. Lapidum vero duritiam in gradus dispartiri decebat, neque durissimis statim teneros subicere, & qui duritie differunt ut adamas & alabastrum, eos communi durissimorum nomine continere. Notum autem, hos gradus *limam, cultrum, & talia*, præbere iis, qui in lapidibus ordinandis inter nos versati sunt. Crystalloides lapides pellucidis & semipellucidis simul acceptis synonymos esse, ex reliquis nostri clavis patet: igitur hunc locum gemmæ inprimis occupant; quæ autem nota, a pellucidis & opacis lapidibus silices discriminet, quos ipsos in pellucidos & opacos dividit, non dixit; neque cur communes silices alium articulum constituent, quali horum aliqui possent nec pellucidi nec opaci esse, aut quasi commune esse, vel rarum, inter notas a naturæ historico tradendas locum habeat. Teneros lapides *tendres & calcaires* appellat, quasi teneri lapides omnes calcarii sint, aut quasi liceret hic calcarios appellare, cum prioris generis discrimen nullum ab habitu in igne statuerat. Sed ad exempla eius deveniamus; hæc enim, quæ vis methodi sit, optime ostendunt. Achates, ut specimen demus, hos habet: orientalis; dictus Onix; dictus *Cunahu*, dictus *Nicolus*, niger, albidus, germanicus: igitur nigrum achatem aut albidum si quis reperiat, Argenvillio auctore pronuntiabit, hos quidem nec orientales esse, nec germanicos. Similiter Turchesæ ipsi sunt *Perfica, Turcica, Occitanensis, albida*; quasi trium priorum nulla possit albida esse: ut taceamus, vulgatam gemmariorum divisionem in Turchesiam veteris & novæ rupis (*de la vieille & de la nouvelle roche*), quæ, ut *Reaumurius* ostendit, ad perfectionem gemmæ redit, eodem iure hic debuisse adduci. In durissimorum lapidum vero Speciei Secundæ art. 2. cui lapis *saponaria*, (ita vocat noster,) & *Steatites* essent quæsitæ? hi scilicet iaspidi & achati cavernoso vicini. Silices cristallifati sunt: flavidus, albidus, plenus, cavus, orientalis, ex Monte Libano, (alius hic scilicet ab orientali,) ex locis dictis Breuil Pont,

Pont, Villebon, Nogent le Rotrou, quos filices, si recte nostrum intelligimus, intelligimus autem ut alios naturæ historicos, nec planos, nec cavos, nec flavidos, nec albidos esse oportet. Inter filicum art. 4. spec. 2. ipsi est lapis molaris, (hiene filix?) deinde pyriformis, ficoides, cidonium malum referens, & plures alii a figuris, quas ludens natura ipsis tribuit, denominati; quasi eadem non possit lapidem scintillas edentem in ficum aut pyrum efformare. Deinde vulgatum est, chalybe ignem ex silice elici: hoc novum, idem *filicibus invicem defricatis* (*frottés l'un contre l'autre*) fieri. Lignis id contingit, non lapidibus. Tenerorum lapidum secunda species Pag. 57. cotem aquariam et oleariam habet, quarum nulla certe calcaria est, ipsæque solo ferri acuendi usui convenientes; ceterum insigniter differunt: quis enim intelligat, eodem sensu *meatus angustiores granaque subtiliorem* de utraque cote dici, nisi qui neutram vidit. Noster autem cum hoc sibi sumserat, poterat aquariam cotem hic nominare, & molarem lapidem inter filices. In ultimo lapidum genere hos aliquis forte 59. quæserit. Frustra: alia omnia hic reperiet. En qui lapides fabulosi sint: Daëtylites, Castanites, Cyanites, Scelites, Artolithos seu Similagates Cancriformis, Andrapodites, pes humanus faxeus, rcl. Folia tria videas lapidum figuras varias 64. exhibentium nominibus plena. Aliqui, ut saponarius, ebur fossile, variolites, stalactites, belemnites, entrochus, cet. porosi certe aut spongiosi sunt; poros enim profecto lapides omnes habent, ut possint ad hoc genus quicumque libet referri. Ut verbo omnia dicamus, lussit noster in lapidibus ordinandis, non physici oculo illos contemplatus est, nedum chymico rigore examinavit. Insunt præterea catalogo huic vitia quædam, ad naturæ quidem cognitionem non pertinentia, a naturæ tamen historico, quoniam is scriptoris boni leges observare debet, non committenda. Ex his levissimum forte Gallo videbitur, generum permutatio; Boli omnes, cum cotibus, & aliis quibusdam feminis, in mares mutata: gravius autem est, quod natalia loca lapidum ita nominat, ut agnosci vix possunt: gravissimum, quod hæc nomina, ac si lapidum ipsorum essent,

- Pag. 59. essent, edit. Prioris specimina sint: Ardesia dicta de Panpenheim; — de Goslart; marmor ex monte Pinifero, gallice 50. redditum *du mont pinifero*; marmor dictum *pierra de Stolpe* 49. in Pomerania; Piscis ex agro Onoldino, gall. *un poisson d' Onoldino*. Alterius culpæ exempla hæc cape, pauca ex innume- 50. ris: Marmor *Diegeigen & Hurtignag* ex loco Bareith; Lapis 57. dictus *Gothie* in Suecia — *Neriche* in eodem regno saxum di- 58. ctum *Roslagen* in Suecia. Andesia dicta *Mansted* — *Glaris*.
65. Venimus ad tertiam classem. Non quæremus quid sit *sal principium* primum generis sui; sed *sal gemmeus mineralis fossilis*, & *sal dictus muria fossilis*, quomodo differant, non videmus: nam si muriam solum solum vocat, non fossilis ille est, sed haustilis. Subiiciuntur sal plantarum & animalium, item Nitri, Tartari, Absynthii, dictus *Polierete*, (quasi non diceretur Polychrestus.) Ferez Ebson, Saignette Alcimbrot, quæ nemo inter sales hic quæserit, qui non innumeros alios sales, ubi his locus fuit, desideret. Sal alcali hic etiam comparet, gallico Synonymo, *ou soude*, adiecto; id vero soudæ - alcali in fixum & volatile dispecitur.
67. Sed nulla pars oryctologiæ in hac quidem methodo minor est illa, quam metalla constituunt: nomina illorum hic legas, mercurii non omisso; tam amice novæ huic methodo cum antiquis convenit: minerarum partitiones nullas, quas tamen hic suspiceris; non enim metalla plerumque effodiuntur, sed 68. mineræ. Et ne credas noluisse de mincris agere, semimetallorum mineræ nominantur, ita quidem, ut expectari ab hoc novæ fossilium methodi conditore poterat. Igitur ibi Saphera comparet, & cinnabaris nativus ac factitius: nam & tu cinnabaris

— — — — — iam quæ
Femina nuper eras, puer es. —

Sciscitari autem liceat, quale semimetallum præbeat cinnabaris, quando mercurius metallum est? Tam apte omnia in nova hac methodo coherent!

Sequuntur semimetalla lapides martis: cur a ferro separati, nemo nostrorum, qui Davi sumus, explicat; nam aliorum metallorum

rum lapides nulli nominantur. Videamus tamen qui sint hi lapides martiales, aut ferruginosi, quam explicationem gallica interpretatio adiicit. En illorum specimina: Magnes; Oetites (*Pierre d'aigle*, ne dubites *aetitem* esse); Enhydros, aetitis species; Lydius Plin. Crucifer; Geodes, Enorchis, diphis Pag. 69. vel diphris (*representant les deux natures du male & de la femelle*); Ceraunia Brontia; Lapis novaculorum, (cum ante ferri usum adhibitum pronuntiat); Lucifer Bononienis —; Ostracites, Lapis dictus *aichen*, *Pierre ou croissent les aichen*, (igitur Mons Pinifer erit Mons dictus Pinus); Rufina, (quasi depilatorium hoc aut lapis esset, aut martiale?) Sarcophagus, Chrysopterus, Iolithes Saxoniae, Chrysoberyllus, Steatites, & adhuc alii, inter quos ubi aliquamdiu quaesiveris, haematitem tamen, & schistum etiam invenias, & sideritem, (qui omnino, nisi erravit qui nomen imposuit, ferrum continet,) & molybditen, plumbo si nostro credimus fetum, (cum alii molybdenam metallo sterilem pronuntient,) & calcitem, cupro praegnantem. Hi lapides omnes, quo pacto martiales sint, dividentur quibus volupe est; nisi forte ita ferrum continent, ut illud ubique in globo nostro reperiri dicitur, tunc autem & sanguinem, & plantarum cineres, hic nominari oportebat. Sequuntur Pyritosi lapides, inter quos *Henkelius* procul dubio si viveret adhuc suspiceret Pyritem Lachtmundi, avem apodam exhibentem, & pyritem leonem atque mammarium, quorum ille leonis speciem, hic tres mammas exhibet. Quarzosi & spathosi lapides cur hic demum compareant, rursus nemo intelligit, non magis quam ordinem quo enumerantur. Quarzum albidum, rubrum, opacum, in cote, ex Sumatra, cavernosum, Misniae, in medio duarum onychis corneolae venarum. Quis unquam lapidis speciem ita in inferiores dispersit? Inter Proiecta montium ignivomorum primi sunt lapides dicti *fluores*, quo nomine cum plura lapidum genera veniant, explicare decebat, quid hic intelligatur. Nominantur etiam *Laves* (inter latina nomina) pumiceae, scoriae. Pumicem vero a Vesuvio proiici iure dubitatur; scorias autem nemo lapidem appellaverit, cui non & vitrum lapis sit.

Copiosus est index petrefactorum, & inter ea secundo loco Sceleton humanum, a Kircherō *refertum*. Sed nos hæc divitiæ non morabuntur; monemus tamen, quod & ex adductis iam colligere licet, ea, quæ sub angustissimis subdivisionibus continentur, ita enumerari, ac si enumeratio hæc esset individuorum, in oryctophylacio quodam adservatorum, catalogus. Id dom. d'Argenville crederemus, nisi illud Sceleton a Kircherō *refertum*, & nonnulla alia nos impedirent. Quidquid sit, in nova methodo non decebat angustissimarum subdivisionum exempla adeo confuse, mox a loco, mox ab aliis qualitatibus denominare, sed infumarum harum specierum differentias certas statuere, & quibus in locis singulæ reperiantur, ubi id innotuerit indicare: ita Linnæus, Wallerius, alii antiquiores nostro methodici se gesserunt, exemplum inde a longo tempore præbentibus botanicis, quorum conatus si perpendisset noster, aut aliam methodum elaborasset, aut, quod verius est, methodo condendæ imparem prorsus se agnovisset. Certe enim, si physica cognitione non destituitur, industria & patientia, rerum naturalium characteres accuratius examinandi, non pollet, sed fossilia sub titulis illis, sub quibus ipsi traduntur, in loculos suos reponit, & plane ut quidam inter Germanos & Batavos curiosi femieruditi, ludibundus, quæ oculis inprimis forma singulari feriunt, non quæ naturæ scrutatorem docent, seclatur, præstantissimæ cognitionis fossilium partis, metallurgicæ, tantum non imperitus, cui spathum & quarzum mineralia sunt, quia scilicet e montibus effodiuntur, nec ubique in campis iacent. Nam eo sensu, quod metalla & alia corpora interdum contineant, non spathum & quarzum solum mineralia sunt, sed & multi præter hos lapides; quos si non noverat, rogare Germanum quemdam metallifosorem debebat, ut sibi illos monstraret, antequam novam fossilium methodum orbi erudito offerret. Non ita magnus Reaumurius, senex tribus hominum ætatibus dignus, qui accuratius se fossilia examinasse, & meliore ordine digessisse, commentariis editis ostendit.

Pag. 95. Proximum est lexicon terminorum technicorum, ab auctore adhibitorum, quod prodesse potest iis, qui terminos gallicos

licos de re gemmaria & fuforia intelligere cupiunt. Reperimus etiam ibi germanas voces aliquot metallurgicas, interdum corruptas, raro exacte satis explicatas. *Blende* dicitur Pag. 97. esse minerale sterile, in plumbi fodinis reperiendum: aut secundum alios minera mortua, regulariter talcosa, plumbi colore; difficulter igne liquefcens; *sterile nitidum*. Audivit scilicet noster, *pseudogalenam galenæ* esse similem, & hanc plumbi mineram pro plumbo ipso accepit. neque in folis plumbi fodinis illa reperitur. Quod ignoravit non sterilem penitus esse, id vitium præ aliis gravioribus, ut lux minor præ maiore, evanescit. Galenæ voce hic non usus est, & tamen voci *Galenæ* unice addit v. *Blende*, quasi *Blende* esset *galena*. Non melius explicatur *Glette*, per impuritatem materialium, dum purificatur metallum, ex capella defluentium: dici autem debebat lithargyrum esse plumbum, phlogisto ablato, in vitrum redactum. 103.

Hæc, de quibus diximus, primam operis partem constituent. Secunda tres classes fossilium, terræ naturalium, uberius explicat, præmissis dissertationibus de lapidibus, & de mineralibus. Hæc igitur pars cum commentarius veluti sit in indicem præcedentem, facile de illa iudicium ferri poterit. Operose satis noster fossilium nomina & proprietates, ex pluribus auctoribus congeffit, non magno selectu, non meliore ordine, quam a methodo eius poterat expectari; nullibi fere propriis observationibus, quæ antecessorum tradita examinant, vel augerent, additis. Solent eruditi Germani, Gallis elegantioribus *compilatores* audire, illamque accusationem nuper Dom. de *Buffon* renovavit, in volumine primo historiae naturalis; in quo opere index gazophylacii regii, qui pars princeps esse debebat, sub immani copia eorum quæ D. de *Buffon* compilavit, delitescit. Ceterum, si hic non omni culpa carent Germani, hanc certe compilandi artem diuturno usu consequuti sunt, ut feligere norint & diiudicare, quæ ad rem suam faciant: Gallis autem, huic negotio minus aduetis, sæpe eruditionis ostentatio infeliciter cedit. Ita noster, cum de terris agit, Becheri tres terras, hoc est tria principia chymica, etiam 121.

commemorat, & *caput mortuum*, quod terram aliqui appellant. Terras vero, Theophrasto teste, ab exhalationibus colorem suum consequi, narrat; odorem malum & suffocativum, a semimetallis admixtis esse, ac odore hoc divitiis mineræ indicari, & similia: quibus hic, ubi de terris agitur, locus non est, nisi articulum tractationis suæ peculiarem de terris metallicis facere voluit, quod tamen non fecit, quin potius collectanea sua de terris ita edidit, ac si terras diluvio quodam permix-

- Pag. 123. tas enumeraret. Porcellanæ faciendæ utiles terras imprimis esse ait Margas teneras & albas; Sinensibus *Petunxæ* & *Kaolin* adhiberi. *Petunxæ* lapidem esse comminutum in pulverem album, subtilem, tactu levem; *Kaolin* minus durum esse, & in aqua facile dissolvi. Hæc ille: iam qui de terris porcellanæ idoneis plura dicere nescit, eum penitus tacere oportebat; hoc enim non est tantum nihil dicere, sed, quod peius est, nihil dicendo speciem, quasi dicatur aliquid, præbere: poterat autem, quæ terræ huic negotio conveniant, & Sinensium illæ quomodo differant, ex cive suo Reaumurio discere.
143. In dissertatione de lapidibus, reiectis viribus quas superstitio illis tribuit, quasdam tamen inesse illis fatetur, quarum hæc sunt exempla: Ostracites mammarum inflammationi medetur; iudaicus calculus dissolvit; belemnites vulneribus egregie convenit; astroites vermes pellit; hæmatites hæmorrhagias sistit;
149. morochtus lac provocat, cet. Subiicit dissertationem in academia (forte Montispeffulana) lectam, qua probatur, dendrites lusus naturæ esse. Quomodo autem generentur, in quod inquirere operæ pretium fuerat, de hoc penitus tacet. Lapidem ipsos, methodi suæ filium sequutus, enumerat figuris elegantibus additis. Igitur primo de durissimis agens, Tab. 2. fig. 1. adamantis matricem exhibet. Lapidem ait esse fulcum, valde durum, silicibus quibusdam concoloribus, sed grumi lapidis grumo subtiliori intermixtam: ibi (*an in his silicibus? obscurum est*) adamantes scintillare, quorum unus pyramidis truncatæ quadrangulæ forma ex matricis extremo eminet. Ex regno Golconda est hæc matrix rarissima procul dubio, cum similis nullibi recensatur. Similiter describuntur

&

& depinguntur matricēs Saphiri alaticæ, Granati, Carneoli, Rubini, Smaragdi, Hyacinthi, Amethysti orientalis, Toposii Schneckensteinensis. Matricēs gemmarum nullibi depictas monet noster; quod licet verum esse possit, (Kundmannus rarior. nat. & art. Tab. XII. fig. 6. matricem adamantis sinit, ibid. p. 194. descriptam): nobis tamen vix operæ pretium facere imagines tales videntur, ut minerarum plerarumque. Hyacinthi certe & amethysti matricēs, ut depictæ hic sistantur, nulla re a Quarzæ quas vocamus Drusis distinguas. Post. Pag. 157. hæc de adamantum figuris, quæ arte ipsis dantur, & historia adamantum celeberrimum, varia grata lectu A. adducit. Gallia regis duo præstantissimi sunt, *le Regent*, & *le Sancy*. Posterioris pondus est granor. 226. figura oblonga, rosam duplicem efformans, perspicuitas & puritas perfecta. Gallicus ad Turcas legatus, Dom. de Harlay Bar. de Sancy comparavit libris gallicis 600000. æstimatur vero longe pluris. Priorem Dux Aurelianensis, cum Ludovico XV. minorenni Gallias regeret, emit. Pondus eius est gran. 547. aut caratorum 137. minus grano; erant est librarum millionibus duabus & milibus quingentis, interno autem valore millionibus quinque æquiparatur. Pulcherrimus adamas omnium qui existunt creditur; figuræ est fere quadratæ, angulis rotundatis, latus quadrati est linearum 14½, altitudo lapidis linear. 9. Figuram ipsi ars dedit polyhedram, facie superiore plana (*taillé en brillant*). Diebus solemnioribus, regis aut reginæ coronam exornat.

Crystallos ex pyrenæis & alpebus, drusas germanicam & 164. anglicam, tab. 3. exhibet, & fructum rarius crystalli, intra cuius soliditatem lineæ varie se decussant, ac si cum fluida erat adhuc lapidis materies, straminis particulæ intrassent. Sequentes tabulæ Achates varios picturatos, Dendrites, cet. ostendunt. Adamantes quomodo poliantur, deinde breviter docet.

Intelligent lectores nostri, cur tabulas fere solas nominemus: cum enim liber ipse nihil fere proprium habeat auctori, etsi bona multa congesserit, illa tamen excerpti hic locus non est. Sexta igitur tabula silices varios exhibet, picturis aut si. 208. gura rerum variarum similitudines illis ostendentes, qui imaginandi

ginandi facultatem habent, ad hoc negotium necessariam. Unus rotundi quidpiam super basi ampliore monstrans, caput est humeris impositum; alius avis capiti cum rostro similis dici utcumque potest, & de hoc Auctor notat, eum crusta lapidea albida vestitum, intus vero eiusdem cum aliis silicibus naturæ esse. Id autem vulgare silicibus est; ut pateat, parum sollicitè nostrum eos examinasse. Orientalis quibusdam, a pictura, quam in eo imaginantur, curiosis *puer in fastis* appellatur; (quidni *pusilla*?) in alio oculos curiosorum nates infantis nudatæ pascunt, cet.

- Pag. 229. Septimæ tabulæ prima figura, *priapoliten Saxoniæ cum appensis testibus* depingit, qui nostro *pulcherrimum fossitium quæ spectari possunt* appellatur; quam egregie in illo omnia originali, cuius ideam curiosis excitat, respondeant, prolixè auctor describit. Subiacet illi *Rusciniensis Comitatus (Roussillon)*, sine testibus & glande, imperforatus, brevior aliquanto, crassitie neutiquam comparandus; ut aliquos eruditorum nostrorum, de patriæ gloria in omnibus promovenda sollicitos, non dubitemus Saxonicum de Gallico triumphantem cum voluptate spectaturos. Octavæ tabulæ 233. lapides, caseos, pileos, panes, cet. sicut: in nona cornu Ammonis dimidium, pedis diametro, diaphragmatibus quæ concamerationes efficiunt eminentibus, cristallatis, reliqua antecellit. Sequuntur tabulæ lapidum picturatorum, inter 238. quos est Tab. 10. Florentinus, caveam ostendens, per quam velut e longinquo montosa regio trans flumen quoddam conspicitur, in ripa vero ceteriori tres homines, velut colloquentes, vestiti, pileati, unus baculo instructus. Testatur Auctor, artem hic nihil fecisse.

Cur transfiliamus quæ de salibus, sulphuribus, metallis habet, causam iam diximus. Illa ipsa, quam in compilandis auctoribus variis posuit Auctor, opera, non nisi doctrinarum harum iam perito prodest, qui falsa aut minus accurate tradita dignoscere noverit. Nos vero, ne nimis iniqui in Auctorem videamur, nolumus excerpere, quæ perpetua epicurisi comitari necesse foret. Progredimur ergo ad petrefacta, quæ principem vere operis huius partem constituunt. Horum ele-

elegantia quædam specimina depinguntur. Tab. 14. echinos Pag. 322. duos (*ourfins de mer*) repræsentat, iuxta se petrefactos, radiis sparsim subiacentibus, alterius cavo rotundo adhuc hispido. Exemplar ornat collectionem Ducis de Sully. Petra corallio 324. albo tecta Tab. 15. exhibetur. Corallium hoc valde ramosum; rami quidam rubri ex petra emergunt; alborum ramorum extrema & interiora septem locis rubescunt, cortex vero albus mansit, & ruber color ibi non adeo vividus est, ut in reliquis ramis. Hinc colligit noster, corallium per varios gradus eum ruborem, quo nobis placet, consequi, imo forte corallia in fundo maris alba esse, & post rubescere: quam coniecturam & hoc argumento firmat, quod album corallium interdum, etsi rarius, extrahitur.

Prætermittere non possumus calvariam Tab. 17. depictam. 330. Altero a Rhemensi urbe lapide reperta est, in montibus pagi Sacy, pedibus 15 sub terra; iam a Dom. Lonet, M. D. Rhemensi, possidetur. Magnitudine monstruosam, tamen intus & extus minimas impressiones, quæ in calvariis observantur, retinuisse, noster adserit. Ossium cranii substantiam spongiosam inprimis valde esse dilatatam, ut aliquibus in locis digitos duos crassa sit; etsi in locis oppositis crassitiem naturalem habeat. Cranium, etsi petrefactum, intus tamen non nisi diametrum suam habere, mandibulam inferiorem in ossa duo esse divisam, quibus in totum unicum coniunctis, apophyses coronoidæ digitis tredecim distent, digito dimidio infra angulum apophysium mandibulam integram latam esse digitos quinque cum semisse. Ossa narium materia lapidifica repleta, ut fere indicia illorum perierint, quod orbitis oculorum etiam accidit, item auribus. Cranii, capitisque integri superficiem, cutem (*une peau*) glabram & flavam esse, succum lapidificum dentes non penetrasse, quorum plurimi adhuc alveolis suis infideant omnino integri. Qui calvariam effodit, cranium in osse parietali sinistro lesisse, sed particulam avulsam iuxta adseruari. Calvariam in tres partes esse separatam; superiorem usque ad mandibulas unicam esse, mandibulas cum dentibus & illorum alveolis reliquas duas efficere. Ponderum omnium simul
K libras

Fig. 331. libras XII. æquare. Physicus quidam peculiari scripto docuit, calvariam esse hominis violentam mortem perpeffi, cuius caput cum calens adhuc esset defoffum, principia vitæ in eo residua fermentationem in limo circumiacente excitasse, & hanc esse petrefacti originem. Magis autem receptam sententiam noster adferit, exoffosi in vivo homine calvariam ita crevisse, deinde petrefactam. Hæc de calvaria illa scripsit Auctor: picturam cum addere non possimus, id saltim lectores monemus, si, postquam relata perpenderit, dubii adhuc hereant, sitne hæc vera calvaria petrefacta, imaginem hoc dubium non exemturam. Integram illa calvariam partibus iunctis repræsentat, ruditer omnino parti sceleti humani, a qua nominatur, similem; neququam vero tam accurate ac lapis a *Lessero* Lithotheol. §. 304. ex *Büchneri* Misc. med. phys. math. 1729. descriptus; & hunc tamen lapidem nemo Germanorum pro calvaria petrefacta habuit. Rhemensis imago, unicum dentem in quavis maxilla monstrat, cum descriptio de pluribus loquatur. Sed hæc descriptio ita comparata esse videtur, ut accuratiorem, partium etiam separatarum pîduris, internam quoque corporis huius faciem exhibentibus, optare fas sit iis, quibus lapidem ipsum contemplari non datur. Nostro enim vel secum ipsi satis convenire non videtur, quando minimas impressiones calvariarum (les moindres impressions) hic conservatas esse narrat, oculorum autem orbitas, & nares, tantum non abolitas; quæ de auribus dicit parum etiam intelligimus, neque enim in sceleto solent apparere. Mandibulam in menti loco divisam, ut solet apud iuniores, figura sistit: noster vero, ubi partes lapidis enumerat, de *mandibulis* loquitur: igitur, si superior a cranio avulsa est, quatuor lapidis partes sunt non tres, nisi de inferiori mandibula plurali numero loquutus est. Tacemus dimensiones lapidis plus quam gigantes, exoffosi, qualem experientia docuit, certe non explicandas.

343. Petrefacta, quorum analogæ nondum innotuerunt, ad quindecim species refert, quarum ecce nomina: Gryphites, Terebratula, Cornua Ammonis, Raffellum, planorbis, belemnites,

tes, Hamellus, Alveolus, Infundibulum, Entrochus, Pholae, Lituus, Orthoceras, Cauda cancri, Histerapetra alata, vel Ostreopectinata, coniuncta sistit Tab. 19. Insignia vero operis ornamenta sunt, corporum, quae olim plantae marinae habitae sunt, iam polyporum aedificia creduntur, petrefacta, Madreporae, & lapides stellati. Occasione tesserae Badensium narrat auctor, petrificatis etiam factitiis credulos falli, cum variae partes, quae coniunctae raritatis speciem habent, conglutinantur. Fraudem detegi, merces aquae calidae imponendo, Pag. 373. quae gluten dissolvat. Simili modo artem detegi, qua Batavorum industria, testis colores naturalibus splendiores imprescit.

Ultimo loco de lapidibus animalium & vegetabilium agit, 374. quos non adeo commode *alienos* his corporibus, & tamen in iis *quotidie* crescentes, appellat. Adicit similitudinis causa lapides bezoardicos, minerales, & pilorum conglomerationes. Haec omnia lapidum nomine complecti, & in libro oryctologiae illustrandae destinato tractare, vix methodicum est; quin potius ad illud, quod Germanis obiici diximus, compilandi studium, proxime accedit: nam & ossa piscium quorundam, quae abusus lapides vocavit, ut lucii, percae, huc refert, ne quidem monito quod ossa sint. In capite Carpionis os lapideum reperi dicit; mirum, quod huc non etiam ossa petrosa calvariae humanae retulit.

Hinc, quantum Dom. d' Argenville oryctologiam hoc opere illustraverit, intelligitur. Ad figuratorum lapidum historiam, tum eorum, qui corpora olim organica continent, tum in quibus natura lusit, aut imaginatio potius spectatorum ludit, fere omnia quae protulit pertinent; neque hanc historiam tam auxit, quam potius ex variis scriptoribus collegit, quorundam tamen speciminum non contemnendorum imaginibus ornavit, etsi post tot tantorum virorum hac in re conatus, vix cuiquam aliud quid praeter spicilegium superfit. Reliqua vero fossilium doctrina, nobiliores profecto & utiliores partes continens, pæne nihil libro huic debet, qui documento esse potest, quantum adhuc in re minerali & metallica infra Germanos consistant Gallorum saltem bene multi, Germanum

enim, si nostro tempore talia de metallis scripisset; vel metal-
lifosforum pueri, qui quartzos & spathos confusos a galena se-
parant, exhibissent. Neque hæc ignorare, viro, cuius in aliis
magna esse potest eruditio, contumeliosum est: sed de ignora-
tis scribere, illorumque ordinandorum novam methodum
comminisci, hoc veniam non habet.

Adiicitur libro enumerationis fossilium Gallia, de qua sub
initium diximus, gallica versio; quod sane opusculum nos qui-
dem reliquo operi, usus, & vere quam continet doctrinae,
eiusque primum iam orbi innotescens, non ex libris compi-
lata, causa, multum anteponimus. Videtur plures reperiisse
noster, qui tabularum scalpendarum impensas sponderunt,
quam tabulas habuit fossilium picturis replendas. Igitur eo-
rum liberalitate usus est ad edendas imagines avium, non-
dum depictarum Tab. 25, & piscium a Plumierio in America
pictorum, sed ut credit nondum editorum, Tab. 26. Ho-
rum animalium nomina adiicimus, ut querere imagines

- Pag. 533. possint, qui volent. Sunt autem aves: 1) *Avis pugnax*
vel *Ochropus*, a pedibus flavis dicta; quam Dom. de Iustieu
servat. 2) Fulicæ (*Rasle*) species *Cochouan* vel *Marouette*
dicta, quæ sub finem Septembris in Normandia moratur. 3)
Halcyon litoris Africani, *Martin Pecheur* dictus. 4) Lari vel
Gaviæ albæ species, gall. *Mouette* vel *Goulant*, eiusdem litoris.
534. Pisces his nominibus Plumier insignivit: 1) *Seferinus*, f. *aper*
aureus maculatus & fasciatus. 2) *Lyra*. 3) *Turdus* totus
coeruleus & aureus, pinnis & cauda fulcinatis. 4) *Bellona*
maculata, cauda trapezia.

Des Deutschen Reichs Münz-Archiv, 1c.

i. e.

ARCHIVI MONETALIS IMPERII ROM. GERMA-
nici, PARS III. Auctore IOHANNE CHRI-
STOPHORO HIRSCH.

Norib. 1757. Alfab. 5. plagg. 8 $\frac{1}{2}$. in fol.

Per-

Pertinet hæc pars potissimum ad initia Seculi XVII. cuius tam tristis in re monetaria memoria est, propter fraudes æruscationum. Vergunt ad eandem calamitatem, per belli iniuriam, etiam nostra hæc tempora, quibus quotidie fieri videmus, ut valor argenti non a Principibus, sed a plebe & Iudæis usurariis, definiatur. Fiet ita, ut Vallensis, qui duorum florenorum est, quemadmodum tempore belli tri-cennalis, duodecim florenis redimatur. Ideo Ill. Auçtor in Præfatione Meditationes amantis patriam amici, ut credi vult extranei, exhibet, quibus obex poni possit malo ingruenti. Summa eius consilii hæc est: „Danda est opera iis, qui rei publicæ præfunt, ut valor pecuniæ eorum cum valore pecuniæ gentium vicinarum, quarum commercio carere non possunt, in primis earum, quibus bilancem parata pecunia solvere coguntur, quam fieri possit accuratissime conveniat.“ Hanc regulam secutus Cardinalis Richelius A. 1640. adoptato valore monetæ Hispanicæ, omnes confusiones abolevit; idque consilium pro omnium suorum palmario semper habuit. Floruerunt hinc sub Colberto deinde vehementer in Gallia omnes artes manuarum: quumque idem consilium Rex hodiernus 1726. arriperet, nulla posthac mutatione opus fuit, immo moneta Gallica hodie dum, non in Europa tantum omni, verum etiam in Oriente, imo Asia & Africa, liberum cursum habet. In Germania Ordinationes monetales factæ sunt potissimum tres: una 1524, altera 1551, & postrema 1559. Sed non potuerunt in usum deduci, quia 1) in iis nec attentio facta est ad usualia pretia auri & argenti; nec 2) consideratus valor monetæ in regionibus vicinis; nec 3) sufficiens inter aurum & argentum proportio observata fuit, quæ hodie in Gallia est ut anum ad quindecim. Secuti sunt potius Consiliiarii eius ævi infelix illud principium, minus pretium auro & argento in Germania statuendum esse, quam illud sit in vicinis regionibus: quod falso sibi persuaderent, ita fore, ut sua sponte horum metallorum abundantia maior fieret, excitata sic industria incolarum ad ea scrutanda. Ex Ordinatione autem A. 1559. ortus est valor numi Imperialis, vel Colonienfis, sic dictus propter Marcam Coloniensem, ad

quam computus fieri debebat, isque satis constanter perduravit ad annum usque 1600. Et ita dimidium seculi XVI, tempus omnium præstantissimum continet in re Germaniæ monetaria. Creverunt deinde ad A. usque 1621. fraudes monetariæ in immensum. Tandem A. 1667. in Monasterio ad Magdeburgum, Zinna, inter Electorem Saxonicum, Brandenburgicum, & domum Luneburgensem convenit, ut marca argenti in 10½ imperiales extenderetur: unde nomen ortum, *der Zinnische Fuß*. Hic valor Zinnensis eodem anno ab Imperatore Leopoldo confirmatus, & Ratisbonæ in universon per Conclufum Imperii approbatus fuit. Verum, quum neque hic valor teneri possit, iidem Principes hic Lipsiæ 1690. novam iniere rationem, scilicet, ut ex Marca argenti cuderentur 12. Imperiales. Inde hic monetæ modus dicitur *der Leipziger Fuß*. Vid. *Schmidius* de mutatione monetæ 1729. Hæc quoque Lipsiensis ratio paullo post, tanquam norma in toto Imperio, universaliter approbata fuit. Sed & hunc iam reiicit Celeb. Auctor, & amplius ferendum esse negat, propter mutatas temporum rationes. Damnat is proinde Placitum illud Imperii, quo valor Lipsiensis A. 1736. denuo tanquam universalis receptus fuit; quod eventu caruit promissum patronorum eius, qui pretia auri & argenti, & omnium simul mercium, ita imminutum iri affirmabant. Sed hic defectus aliunde originem habet, quum spes promissi per bella paullo post infecuta intercepta sit. Commendat igitur Dn. Auctor Germanis eandem consilii rationem, quam Richelius secutus est; & ut ille apud Gallos rationem Hispanicam adoptavit, sic a Germanis adoptari vult hodiernam Gallicam, abolito omni valore, alio. Nihil est, quod consilio huic, mere idealiter considerato, iure meritoque obverti possit; sed in applicatione tot ac tantas prævidemus difficultates, ut de exitu eius vehementer dubitemus. Gallia uni Regi paret, & iussibus eius absolute parere cogitur. Longe alia ratio est Imperii Romano-Germanici. Hoc inter tot Status scinditur, quorum singuli sua habent consilia, quæ unice sequuntur; &, dum cum vicinorum detrimento pro-

proventus suos augere satagunt, ut de cardine omnium negotiorum humanorum, pecunia, consentiant, adigi tam facile non poterunt. Sequuntur duæ tabulæ resolutionum, quarum prior ad grossos & florenos, posterior ad florenos aureos pertinet. Ordinationes monetales ipsæ, quæ hoc Tomo exhibentur, sunt numero 146. & inter eas ultimum locum occupat decretum monetale Civitatis Noribergæ, datum A. 1610.

DE' BAGNI DI PISA POSTI A PIE DEL MONTE
di San Giuliano, &c.

i. e.

DE BALNEIS PISANIS AD RADICES MONTIS
S. Iuliani, Tractatus, Auctore IANO PLANCO,
scu IOANNE BIANCHI, Arimini Medico
Primario.

Florentiæ 1757. typis Paperinianorum, plagg. 7. in 8.

Quamvis de hisce Balneis Pisanis luculentissimum Tractatum in 4to maiori, & paginis plus quadringentis, ediderit Florentiæ anno 1750. Vir Clarissimus, *Antonius Cocchius Mugellanus*: tamen & nuper admodum *Ianus Plancus*, qui anno 1754. magno suæ salutis, ut ait, commodo, ad hæc balnea se contulit, pulcrum libellum de iisdem balneis conscripsit, & Florentiæ anno proxime præterito LVII. edidit, ad id operæ & studii adductus rogatu amicorum multorum, & magnatum quorundam, qui videre gestiebant paucis verbis summam virtutum medicarum, quæ inesset balneis istis Pisanis, & quidem confirmata omnia experimentis, quæ Plancus ipse, per aliquot septimanas, dum ibi loci moraretur, sollicitè & frequenter instituerat. Hunc igitur libellum, ut esset lectu iucundior commodiorque, in quinque capita Auctor doctissimus tribuit. *Primo* agit de situ horum balnearum, quem inter Arnun & Serchiam, amnes, quasi in insula, amoenissimum commodissimumque prædicat. *Altero* capite antiquitatem eorum ab ipsis Etruscis, Græcis, Romanis repetit, quibus populis ipsa Pisana Respublica originem atque incrementa debeat.

debeat. Probat deinceps rationibus non contemnendis, balnea ista apud has gentes magno in pretio fuisse, in maiore tamen apud homines sequiorum seculorum, præsertim tempore Mechthildis, Etruriæ dominæ, & temporibus Pisanæ Reipublicæ, eiusque tyrannorum, ut Friderici Montisfere-trii, Petri Gambacurtæ, & Iacobi Appiani, qui hæc loca salu-tifera & instaurarint, & ipsi frequentaverint. Mirum igitur, ait noster, non debere cuiquam videri, quod ab eo inde tem-pore, hæc balnea doctissimis scriptis Medicorum fere om-nium, qui de balneis commentati sint, laudata fuerint, atque comununi unanimique suffragio commendata. *Tertium* caput exponit recentissimam & splendidam restaurationem factam, iubente Francisco I. Augustissimo Romanorum Imperatore, & Magno Duce Etruriæ, ope quidem Emanuelis Comitis de Richecourt, principis consiliorum in Etruria. Caput *quartum* recenset proprietates peculiare aquarum istarum salubrium: in his calorem insitum cuiusvis balnei, & contenta mineralia, quæ per evaporationem, atque alia experimenta bene multa, Auctor diligentissimus comperit. *Quintum* caput, & quæ ei subnectitur *Appendix*, morbos loquitur, quibus occurri his balneis potest; simul & regulas tradit, observatu necessarias omnibus iis, qui ad hæc balnea accedunt. Præterea Auctor noster clarissimus, non tantum aquas calidas balneorum ad trutinam revocavit, sed & aquam frigidam, quæ illa temperat, quæque ad communes usus est iis, qui eo accedunt. Ita etiam sub examen vocavit aquam saluberrimam Fontis Pisæ, qui *de Asciano* vulgo nuncupatur, eamque reperi tenuis-simam, & ad elementarem aquam proxime accedentem; quo argumento adductus, eam præ ceteris aquis communibus laudat. Experimenta quoque instituit super Acidulis, aliis aquis Alcani nuper repertis, quæ frigidissimæ sunt, & vere acidæ, cum odore sulphureo; quæque adeo novo balneo, non longe ab hoc montis S. Iuliani, occasionem dederunt. Quo fit, ut, qui descripta loca adeunt, iis non tantum balneorum calidorum copia fit, sed & frigidorum, quæ, tamquam veri nominis acidulæ, potioni, & aliis usibus, adhiberi tuto pote-runt.

runt. Tandem etiam errores nonnullos & lapsus emendat circa calorem, & qualitates alias sensibiles atque insensibiles horum Balneorum, qui in Librum Cl. Cocchii irrepererunt. Singularis plane ille est, ubi alumen pag. 387. venenis annumerat. Ex his omnibus patet, librum hunc Planci nostri, qui etiam commendationem brevitatis habet, merito, & cum voluptate lecturos, quotquot naturalis historiae amantes sunt, & verum pretium doctorum virorum lucubrationibus statuere didicerunt.

ANNALES POLONIAE AB ANNO MDCXLVIII. usque ad annum 1660. Auctore LAURENTIO IOANNE RUDAWSKI, Equite Polono. Notae & Historiam in compendio usque ad annum 1668. adiecit, & praefatus est, LAURENTIUS MIZLERUS, in Regis Poloniarum Aula Consiliarius & Medicus.

Varaviae & Lipsiae 1755. Alphab. 4. plag. 2. in Duern.

Serenissimo & Potentissimo Regi nostro, Augusto III. inscribitur hoc Opus, cuius virtutes copiosa oratione depraedicat Editor. In praefatione observat, Rudawskium singulari erga veritatem amore praeditum fuisse, ideoque inter principes illis temporibus historiarum scriptores reponendum esse. His autem non obstantibus, naevus, (quod statim adiecitur,) non carere. In philosophia enim, mathesi, & saniori physica non fuit satis doctus, & hanc ob causam varia superstitiose dixisse, miracula & prodigia venditasse. Et quamvis historicus nullarum partium esse debeat, Austriacis tamen iusto plus favere videri Rudawskium. Ad Latinitatem eius quod attinet, neque malam eam, neque optimam esse; tamen multa vocabula barbara, exceptis iis, quibus officia publica designantur, ab Editore deleta, iisque latiniora substituta sunt. Index quoque adiectus est copiosus; quod plerumque desideratur in Polonorum libris historicis, qui fere ad unum omnes indicibus carent. Praefationem excipit catalogus litterarum in

Polonia amatorum, eorumque, qui edendis Rudavskii annalibus subscripserunt, ordine alphabetico.

In Historia ipsa Encomium Stephani Báthori, & quædam de Sigismundi III. infelicitate, Vladislai felicitate & triumphis sunt. Sequitur p. 4. descriptio Borysthenis fluvii, & accolarum eius Cafacorum, quorum motus 1648. coeperunt. Cæsus tum ad âquas flavas a Cofacis Polonorum exercitus. Pugna ad Constantinow ambigua: paullo post Pilavicensis clades, & misera Poloniæ facies. Eligitur & coronatur Ioannes Casimirus in regem Poloniæ, & paullo post sponsalia contrahit cum Ludovica Maria de Gonzaga, Ducis Mantuæ Caroli filia, quæ in Gallia nata atque educata, & fratri prius Vladislao uxor adiuncta fuerat; ex qua tamen, biennio matrimonii elapso, nullos reliquerat liberos. Novum tum inter Polonos & Cofacos instauratur bellum, donec pax inter eos confieret anno 1649. Describuntur dein centuriata Poloniæ comitia pag. 52. cui descriptioni in annotatione 36. in gratiam exterorum adiicitur numerus nuntiorum, una cum locis, ubi comitiola instituuntur. Quid in Polonia sint Capitaneatus vel Starostia, postea exponitur, & de Caroli II. Angliæ regis legatione agitur, qua legatus eius Ioannes Craft, post patris Caroli I. supplicium, opem a Polonis petit. Decimatio bonorum Scotis & Anglis in regno & provinciis adiacentibus indicta, afflictio principi subsidio fuit. Novum bellum cum Cofacis aperit librum tertium, & finit. Proximus est ex odii uxoris ortus casus Radzieivii, Vicecancellarii Regni, qui infamia notatur, & Polonia excedere cogitur. Ineunte anno 1653. initium fuit belli Walachici, infausto plane Polonis, luctuoso Cofacis, quod describitur L. IV. c. 10. & seqq. Statio cometæ, qui 20. Decembris 1672. in coelo comparuit, una cum Perseo, Tauro, & Orione, nitide aeri incisa, sistitur ad pag. 122. Non mirum est, differre de eo Rudavskii & Editoris iudicia, quum ille rem ex opinione, cui placere in primis studet, vulgi, hic ex placitis Philosophorum æstimet. Quod & de reliquis prodigiis, superstitione a Rudavskio relatis, dicendum est. Liber V. ad belli Moscovicici & Suecici initia

initia & progressus pertinet. Poloniae magna pars, regis sui defertores, ad Sueciae regem transierant. Ianusius Radivilus Lituaniam Suecis addixerat. Assentiebatur Borussiae Dux, Suecorum, quam Poloniae, amantior. Radzieievius cum Suecis redux, patriae perniciem minabatur. Rex Polonus Varavia Cracoviam, & inde Glogoviam in Silesia sitam, fecedere cogitur. Inter haec Vilna capitur & diripitur a Moscho, p. 179. Sed dum ad regium montem toto Ianuario mense 1656. subsistit Sueciae Rex, Poloni per eius absentiam liberiores facti, ab obsequio eius deficiunt, & Confoederationem ineunt. Redit in Poloniam Ioannes Casimirus, accedit partibus eius Princeps Tartarorum, cum 100000. militum; prima victoria de Sueciae rege a Czarnecio reportatur. Ferunt, caesa tunc esse Suecorum millia duo, lecti exercitus; primusque Czarnecius, posse debellari Suecos, illa die docuit, cum eo usque invictos fama vulgaverat. Czesochoviense coenobium, in quo imago b. Virginis (ut fama fert) a S. Luca Evangelista depicta, magna cum Polonorum devotione colitur, evertere voluerat Carolus Gustavus, omnique armorum genere, globis maioribus & ignibus artificialibus die noctuque petierat, ac quatuor septimanarum obsidione prefferat: quod magnum huic regi odium acciverat. Adiungendis igitur ex opposito sibi eo fortius civium suorum animis, Ioannes Casimirus Leopoli 1. die Aprilis 1656. b. Mariae, intra Missae sacrificium a Nuntio Apostolico celebratum, se devovet. Voti formula praesto est p. 241. Haud ita multo post Varavia & Petricovia Polonis se dedunt; sed Elector Brandenburgicus deinceps Regi Suecorum iungitur, & 12000. militum suorum copias eius auget. Premuntur interea Gedanenses a Sueco, quorum litterae responsoriae ad Carolum Gustavum, & Arechotum, Episcopum tum Caminensem, datae, graves, cordatae, & legi omnino dignae sunt, L. VII. c. 2. Praelium tridui, inter Carolum & Casimirum ad Varaviam commissum, ex quo hic inferior discessit, describitur p. 269. Capitur tum a Gedanensibus Koenigsmarekius belli dux; qui, quamdiu per bellum liceret, nobilem in Germania praedonem egerat.

rat. Casimirus Gedanem ingreditur, ibique magna cum solemnitate excipitur, proloquente Vincentio Fabricio, Syndico Gedanensi, viro erudito & eloquente. Nascitur interea rumor de Rakocio Poloniam ingrediente, qui promovit cogitationes pacis cum Moschis, quæ coaluit Vilnæ 1656. die 3. Novembris. Hæc dum geruntur Rakocius Poloniam ingreditur, & Cracoviam capit: dein Sueco coniungitur. Tandem Poloni pacem cum eo componunt. Rex Ioannes Casimirus paulo post Varavia Brombergam pergit, ibique cum Electore Brandenburgico pacem init. Summa eius hæc fuit. I. Elector Brandenburgicus pleno iure ducalem possideret Borussia, durante linea macula descendente Brandenburgica. II. Ratione sumtum in bellum Polonicum expensorum, Polonus Rex, cum Republica, Electori Brandenburgico, Prusis Ducis, tractum Bytoviensem & Lauenburgensem iure feudi assignat. III. Ducenta aureorum millia numerare promittit Rex Polonus Electori Brandenburgico, quæ dum solvantur, Elbingam cum eiusdem territorio interim Electori assignat, & quæ sunt reliqua. Proponuntur deinde Polonorum contra Austriacos querelæ, & Reginae contra eosdem investiva. Sed huius domus ope calamitatibus demum eripitur Polonia, dum Regina tractat Olivæ de Pace cum Commissariis Suecicis, quibus tractatibus durantibus Stockholmiæ moritur Carolus Gustavus, Rex Sueciæ: unde pax hæc confit cum Suecicis legatis. Instrumentum eius legitur p. 463. seqq. eaque Rex Casimirus inter cetera renuntiat Regno & Titulis Regni Sueciæ, in litteris ad Regem Sueciæ, propter quos præcipue cum Carolo Gustavo ortum erat bellum. Mediator Pacis fuit Ludovicus XIV. Rex Galliarum, per Legatum suum, Antonium de Lumbres. Sequuntur p. 489. additamenta Dni Laurentii Mizleri. Præmittuntur Tabulæ publicæ, inter quas eminent a Rudavskio omiffæ Tabulæ foederis perpetui, inter Joannem Casimirum & Fridericum Wilhelmum 1657. die 19. Septembris Vaviae initi, p. 494. cum Ratificatione Polonica, p. 504. & Assècuratio Elbingæ, p. 509. Delineatur deinde breviter Hystoria Ioannis Casimiri ab anno 1660. usque ad annum

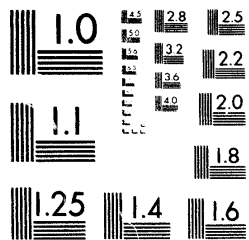
annum 1668. quo se regno abdicavit. Hæc perlegentibus, sequentia, pro instituto nostro, notabilia visa sunt. A. 1662. in integrum & in regiam gratiam restituitur Radzieievius, A. 1667. in legatione ad Moschos fatis functus. A. 1658. primi euduntur tynfones, ad quos eudendos indigenatu donatus est primus eufor Tympfe. Inscriptio tres litteras I. C. R. expressas exhibuit, significantes nomen Ioannis Casimiri Regis, sed quas quidam sinistre interpretabantur, *initium calamitatis regni*. A. 1664. Daniel Viehowski, Rusiæ Palatinus, qui apud Regem in suspicionem venerat excitati novi cum Cosacis tumultus, Carfuni coram consilio bellico accusatur, damnatur, ac more militari, licet regni Senator esset, globo plumbeo traicitur. A. 1665. Comitia extra ordinem indicuntur. Paulo ante Regno eiectus erat Lubomirskius, successione, reginæ consilio, in Principem Condeum deferende primarius aduersarius. Dolabant id multi, in primis Palatinatus Cracoviensis, cuius Nuntius his ad Regem verbis finivit: *aut nos de libro libertatis dele, aut ignosce*. Eodem anno moritur Stephanus Czarniecki, magnus, & in superioribus Polonorum bellis clarissimus heros, a patre Stanislao progenitus, cum undecim fratribus & una sorore. A. 1667. accidit mors Reginæ Ludovicæ Mariæ, Polonis invisæ, ob nimium erga Galliam amorem. A. 1668. Ioannes Casimirus, regni pertaxus, eo se abdicat, & fit Abbas S. Germani in Gallia. Fata eius plane singularia iunctim recensentur p. 516.

LITURGIA MOZARABICA. TRACTATUS Historico - chronologicus de liturgia antiqua Hispanica, Gothica, Isidoriana, Mozarabica, Toletana, Mixta. Quam ex Hispaniæ conciliis, Romanorum pontificum gestis, regum Hispanorum diplomatibus, aliisque ad præsens institutum repertis documentis, collegit, digessit, & illustravit, IOANNES PINIUS, Societatis Iesu Theologus.

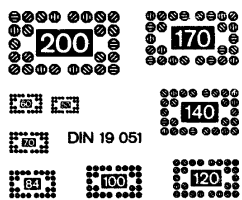
Romæ, typis Hieronymi Maynardi, in platea agonali ad vicum Cuccaniæ, Alphab. I. plag. 10. fol. mai.

Rev. Auctor, iter, pro actis sanctorum, in quibus continuandis una cum *Guil. Cupero*, eiusdem famulitii socio, occupabatur, a. 1721. in Hispaniam susceperat, ut, quæ ad institutum facerent, studiose colligeret. Toleti igitur cum esset, nonnulla invenit, quæ ad rem liturgicam spectabant, in subsidium adhibitis illis, quæ in variis Hispaniæ conciliis, Romanorum pontificum vitis, aliisque monumentis offerebantur: acceperunt diversa documenta, quæ ipsi, ex Hispaniis reduci, ex Hispania pariter atque Belgio fuere submissa. His instructus opibus, argumentum hoc plenius & copiosius tractare potuit, indeque commentatio hæc, prolegomenorum instar, Tom. VI. mensis Iulii actorum sanctorum, (in quo res gestæ *S. Jacobi* maioris, ad quem Hispani rerum sacrarum initia & status ecclesiastici constitutionem referunt, habentur,) præmittendorum, est enata. Totum hoc opusculum XI. absolvitur capitibus. Cap. I. in primam liturgiæ Hispanicæ originem inquiritur, atque hæc tria expendenda proponuntur: (1) a quo primum Hispani liturgiam acceperint sæc. I. Christianismi? (2) qualis illa tempestate & sequenti fuerit? (3) an IV. primis sæculis aliqua litteris exarata, & in unum volumen congesta extiterit? Ad *Primum* quod attinet, illius originem ad Petrum refert, a quo illam vel proxime sint nacti, vel ab iis didicerint, qui primum a Petro edocti erant; in qua tamen partes etiam suas habuerint Paulus itemque Iacobus. De *altero* ita iudicat, quæ liturgiæ obtinuerit IV. primis sæculis, quibus verbis fuerit concepta, quibus ritibus sacra coena fuerit administrata, definiri non posse. Profert eum in finem, quæ *Iustinus* martyr, *Irenæus*, *Tertullianus*, *Epiphanius*, de christianorum cultu publico, speciatim de sacra coena perscripta reliquerunt; ex quibus non nisi generalia quædam cognoscuntur. Nec, *tertio*, formulam aliquam sacrorum peragendorum primis quatuor sæculis consignatam existisse, disertis testimoniis *Tertulliani*, *Cypriani*, *Basilii*, itemque *Innocentii* I. rite evincit. Causam inde petit,

petit, quoniam veriti sint, ne, si sacrorum ordo perscriptus in omnium notitiam perveniret, illis venerationis multum decederet. Sed sæc. IV. pace ecclesiæ reddita, non opus habuisse amplius mysteria religionis suæ occultare: quæ autem circa sacræ coenæ administrationem observanda erant, non ita commode memoria, absque periculo mutationis alicuius, teneri potuisse animadvertit. Quidquid igitur, quæ ipsius est ingenuitas, de liturgiis *Petri, Matthæi, Iacobi & Marci* dicitur, tanquam incertum reiicit; speciatim *Honorati a S. Maria, Carmelitæ*, argumenta pro liturgia *S. Iacobi* sub incudem revocat, & quidquid *Flavius Lucius Dexter, Iulianus, & Luitprandus*, de illa comminiscuntur, explodit. Cap. II. repræsentat *statum veteris liturgiæ Hispanicæ* sæc. V. & VI. Gothis sæc. V. impetum in Hispaniam facientibus, in eademque sedes fixas constituentibus, duplex liturgia obtinuisse videtur: altera, quam ipsi, Arianismo addicti, secum attulerunt; altera, quam illi retinuerunt, qui in prisca fide immoti ex Hispanis perstiterunt, quo nomine *Tarraconensibus* hæc debetur laus, quod custodes legum & canonum fuerint. Quid autem in diversis Hispaniæ conciliis sæc. VI. circa res & personas sacras, harumque officia, sit statutum, deinceps docetur. Sæc. VI. liturgiæ Romanæ, primis christianismi temporibus in Hispaniam invectæ, plurima ex liturgia orientali sunt immixta: *Martinus* quippe *Dumiensis*, præsul *Braccarensis*, *Ioannes Biclarensis*, item *Leander*, *Hispalensis* episcopus, Constantinopoli vitam aliquamdiu egerunt, indeque aliqua, quæ sacrorum rationem respiciebant, retulerunt. Unde in conciliis, *Toletano* pariterque *Narbonensi*, a. 589. celebratis, regnante *Recaredo*, qui, missa Arianorum impietate, catholicis se adiunxerat, sancitum fuit, ut in officio missæ quædam ad morem ecclesiæ Constantinopolitanæ peragerentur. Cap. III. exhibet ea, quæ circa res liturgicas sæc. VII. sunt acta, nimirum, quid in concilio *Toletano* IV. circa diversa officia fuerit definitum, ut conformitas sacrorum in provinciis Gothorum, per Hispaniam & Galliam *Narbonensem*, obtineret. Concilio præfuit *Isidorus*, a quo etiam canones in illo promulgati fere sunt profecti, quem proinde nonnulli

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART
NATIONAL BUREAU OF STANDARDS-1963-A

1:24

NOVA ACTA ERUDITORUM
LEIPZIG 1758

DER MICROFICHE-REPRODUKTION LIEGT DAS
ORIGINAL DER NIEDERS. LANDESBIBLIOTHEK
HANNOVER ZUGRUNDE

SIGNATUR: AA - A 35

nulli dicunt ex concilii sententia liturgiam confecisse; alii a *Leandro* fratre adiutum fuisse adfirmant; alii tantum quaedam adiecisse, inque meliorem ordinem redegeisse, quæ est sententia purpurati *Bonæ*, arbitrantur, cui etiam opinioni subscribit eruditissimus *Pinus*. Id ita se habere, ex *Isidori* scriptis luculenter ostendit, addens, quid circa rem liturgicam in diversis Hispaniæ conciliis sæc. VII. fuerit determinatum. In concinnandis autem rebus liturgicis studium operamque suam posuerunt *Conantius*, episcopus Palentinus, *Eugenius* junior, antistes Toletanus, *Idelphonsus* denique archiepiscopus Toletanus. Liturgia ista dicitur *Gothica*, quoniam Gothi in Hispania regnantibus, inde a concilio Toletano IV. vigere coepit; *Isidoriana*, quia eidem adornandæ operam suam accommodavit *Isidorus*. Sed quæritur, num vetus liturgia Gallica sit antiquior antiqua Hispana? *Mabilionius* de liturg. Gall. L. I. c. IV. militat pro Gallis, argumento potissimum inde ducto, quod Galli longe ante *Isidori* tempora habuerint ritum suum. Contrarium demonstrat doctissimus *Pinus*, habuisse Hispanos canones in conciliis ante Toletanum IV. atque adeo ante *Isidorum* sancitos de officiis sacris, dei proinde minime posse, liturgiam Gallicanam vetustiore esse antiqua Hispana, nec Hispanos celebrandorum sacrorum rationem a Gallis accepisse. Cap. IV. commentatur de *Hispanorum liturgia sub Saracenis* sæc. VIII. Saracenos sæculo hoc in Hispaniam impressionem fecisse, Gothos ad incitas redegeisse, regnumque totum incendiis ac cæde foedasse, sacra & profana profuculasse, perhibet; quod, iudice *Ios. Perezio*, a. 712. contigisse fidei propius esse arbitratur. Inde ex Hispanis alii in Asturiam, & regiones montanas secesserunt, ibidemque sacra sua secundum ritum antiquum obiverunt; alii vectigali soluto a Mauris libertatem profitendi religionem suam obtinere. Isti, quoniam quod ad vestitum, linguam, leges civiles, se Mauris Arabibus accommodarunt, dicti sunt *Mozarabes*, & liturgia, quam sectabantur, adpellata est *Mozarabica*. De huius adpellationis ratione A. varias profert opiniones, illam probans, quam viri doctissimi, *Iac. Golius*, *Eduard. Pocockius*, (non

Poco-

Pocochius) *Abrah. Echellenfis*, *Io. Henr. Hottingerus*, *Sam. Bochartus* (non *Bocart*), alii, in medium produxerunt, nempe: *Arabes nativos* adpellatos fuisse *Arabes Arabicos*, qui vero illis accesserint *Arabes Arabizantes*, vel *Myslarabes*, unde Hispani fecerint *Mozarabes*. Eadem liturgia nominata est *Toletana*, vel quia in concilio Toletano IV. magnam nacta est auctoritatem, vel quia Maurorum indultu in urbe Toletana maxime viguit. *Mixta* autem dicta, quia cum tempore alia itemque alia eadem sunt adiuncta. Ex ipsa illa *Elipandus* Urghelitanus, & *Felix* Toletanus, errorem suum stabilire sunt adnisi: sed illos summam iniuriam conditoribus officii illius fecisse, & codices liturgicos corrupisse, a non uno est ostensum. Cap. V. monumenta quaedam circa ritum Mozarabicum sæc. IX. & X. ad posteros transmissa, expromit. Ne terra incolis suis destitueretur, & ut essent qui agros colerent, commercia tractarent, & tributa solverent, Christianos non exegerunt Mauri, sed illis, etsi imposito gravi tributo, religionem suam profiterendi libertatem concesserunt, templa ipsis reliquerunt, sacerdotibus honos suus est habitus, potissimum in urbe Cordubensi, quam imperii sui sedem elegerant; quod per totum sæc. IX. obtinuit. Sæc. X. toto officio Mozarabico sua constitit integritas, quæ etiam a legato pontificio agnita fuit; sed sæc. XI. varias subiit vicissitudines. Quæritur, num qua mutatio illi obtigerit, speciatim in Arragonia? MS. Toletanum Romanum ad examinandum est transmissum, & ubi probum est repertum, publica pontificis auctoritate firmatum fuit. Ritus etiam Mozarabicus in concilio Mantuaano, a. 1064. habito, examini est subiectus; & cum in illo dogmatibus ecclesiæ adversum nihil deprehenderetur, ut illo imposterum uterentur, est sancitum. In Arragonia vero inde ab a. 1071. ritus Romanus est introductus. Idem in regnis Castellæ & Legionis, aliisque Hispanicis provinciis tentavit *Gregorius VII.* causatus, cum fidei doctrinam primitus ab ecclesia Romana accepissent, iustum esse, ut & rituum conformitatem cum illa sectarentur. Quod ut effectui daret, sollicitavit *Alphonsum* VI. regem, qui a coniuge *Constantia*, e Gallia oriunda, sus-

que deque habitis, uti ferunt, miraculis, quæ circa officium Mozarabicum contigisse dicebantur, incitatus, Romanum in publicum usum adhiberi voluit, ægre id ferentibus clero, milite, & civibus; ita tamen, ut Toleti in sex sacris ædibus cultus divinus ex Mozarabum instituto perageretur. Cap. VII. explanantur *privilegia*, Mozarabibus indulta sæc. XII. XIII. XIV. XV. Contra Eugenius voluit, ut Mozarabes parerent Archiepiscopo Toletano, & se ritui Romano accommodarent. Diversi reges Hispaniæ, Mozarabes insignibus ornaverunt privilegiis, hoc ipso favorem suum illis declarantes. Cap. VIII. officium Mozarabicum ineunte sæc. XVI. mirifice illustrat. Cum res Mozarabum valde imminutæ essent, ne sacrorum ritus iuxta illorum institutum prorsus collaberentur, *Franciscus Ximendus*, ecclesiæ Romanæ purpuratus, archiepiscopus Toletanus, liturgiam Mozarabicam restaurandam curavit, sacra secundum illam procuranda voluit, ac collegium peculiare tredecim sacerdotum, lautis redditibus instructum, instituit, quibus id negotii dedit, ut stans temporibus sacra secundum ordinem Mozarabum in templis Toletanis, ipsis assignatis, fierent. Privilegium *Ximenii* datum a. 1508. d. 1. Oct. exhibetur. Declaratio eiusdem duplici diplomate *Iulii II.* pontificis est confirmata, quorum alterum datum Romæ 1508. 12. Kal. Octobr. alterum ibidem a. 1512. Kal. Febr. quod utrumque fideliter descriptum in hoc suo tractatu legi voluit Auctor. Alibi etiam locorum in Hispania, v. c. *Salmanticae & Vallisoleti*, donationes in gratiam cultus Mozarabici sunt factæ, quas ipsas, ut & illas *Ximenii*, reges Hispaniæ in præsens usque tempus sua auctoritate ratas habuerunt. Adicit notitiam regum, reginarum, virorum illustrium & ecclesiasticorum primæ dignitatis, qui sacra Mozarabica in sacello *Ximenii* sua præsentia cohonestarunt, vel sibi sacra secundum ritum istum in palatiis suis celebrari curarunt, itemque pastorum ac beneficiorum Mozarabum, virtute ac litteris eminentium, qui sacris istis sunt functi. Cap. IX. officii Mozarabici ac singularum eius partium notitia datur. Indicantur cantica, singulis canonicis horis destinata, notato passim discrimine, quo ordo

Moza-

Mozarabicus a Romano difcedit. Inde designat missas dominicarum quadragesimæ, feriarum quadragesimæ, vigiliarum totius anni ac pro defunctis. Pro fundatore sacelli ac restauratore ritus, Ximeno, quotidie, exceptis diebus dominicis & festis, preces, dum missa canitur, pro animæ ipsius refrigerio funduntur. Specimina quædam hymnorum, diebus festis sanctorum decantatorum, proferuntur, mendosa illa admodum, fatente Auctore, præterea barbara maxime, frigida & ieiuna. Officia & missæ diebus solemnioribus & festis fieri solitæ iuxta ritum Mozarabicum legenda dantur, discrepantes in quibusdam a ritu Romano. Fragmentum antiqui calendarii, quod ad mensem Ianuarium & Februarium, cum lectore A. communicat. Prænotatis quibusdam de antiquis calendariis, *Bucheriano, Carthaginensi, Frontoniano, Acheriano, Marteniano*, & positis quibusdam antiquitatis characteribus, non dubitat adleverare, factos hos deberi si non sæculi V. exeuntis, saltem ineuntis sæc. VI. temporibus. Subiungit A. adnotationes, quibus dies festi sacri, in illo occurrentes, illustrantur. Sequitur integrum calendarium Mozarabicum hodiernum, quale illud in missali Mozarabico invenit, mendis multis deturpatum, quas tollere tamen noluit. Ex missali hoc repetuntur preces & cerimonie, quibus se sacerdos ante missam præparavit, itemque administravit, subiunctis observationibus, quibus aliqua, quæ in liturgia habentur, perspicua redduntur. Preces denique atque totum officium, quod in die festo S. Jacobi celebratum est, sistuntur. Cap. X. complectitur *varias circa missale Ximenii Archiep. Toletani editum, ritumque Mozarabicum cum Gallicano collatum, observationes*. Quod in liturgia Mozarabica multa sunt, quæ conveniunt cum missali Gallicano, illius rei rationem, repetit A. ab instituto *Alphonsi VI.* regis, qui suavis coniugis Gallicanæ *Constantiæ*, opitulante *Gregorio VII.* ritus Gallicanos introduci voluit, & re ipsa in æde primaria Toletana introduxit. Inde autem cum *Bruno* minus recte colligi posse docet, librum rituales Gallorum esse exemplar Hispanicum, & liturgiam Hispanicam ad illius imitationem esse expressam; quod prolixè, & uti nobis videtur, ordine & accurate disputat. Cap. XI. suppeditat *notitiam MSS.*

Mozarabicorum, quae Toleti adferuntur. Totam hanc recensionem cod. MSS. totius ritualis Mozarabici, quod VIII. partibus antiquo charactere Gothico exaratum est, A. dat ex accurata descriptione *Petri Canini Velasii*, inquisitionis Toletanae commissarii, & ecclesiae parochialis S. Sebastiani Mozarabum in dicta urbe rectoris, qui in illis delineandis summam diligentiam & adurationem adhibuit; simulque eclypon aliquod orationis, defumtae ex missa S. Martini, episcopi Turonensis, adiicit. Habentur isti in bibliotheca capitulari ecclesiae Toletanae, Hispaniarum primariae. Breviarium Mozarabicum, nutu cardinalis Ximenii, studio *Alphonfi Ortin*, canonici Toletani, Toleti a. 1502. typis est descriptum, ex quo praefatio ad Cardinalem, itemque pars aliqua illius describitur. Quae in seqq. A. persequitur, spectant ad auctoritatem officii istius, & eiusdem usum, quo sic, qui sacris apud Mozarabes funguntur, munia sua exequantur. Tum quaedam notantur, in quibus officium Mozarabicum a latino abit. Differit porro de horis tum maioribus, tum minoribus officii huius, quae preces, quique hymni & lectiones per totum annum, speciatim festivitibus, sint factae, decantatae & recitatae, notata passim discrepantia ab officio Romano. Adhaec enarrat ea, quae officio huic sunt priva & peculiaris, quaeque in Romano aliter se habent. Differit de sanctis, quorum olim mentio fiebat in sacris Mozarabum, quique postea sint additi; de proprietibus item quibusdam, quae sanctis aliquibus & festis nonnullis diebus sunt privatae. Nominantur postremo dies festi sanctorum, quibus proprium datur sacrum & officium. Coronidis loco A. addit *indicem orationarii ecclesiasticorum officiorum Gothico-Hispani*. Charta est satis nitida: stilius, qui sic satis rebus convenit: mendae aliquando insigniores, etiam in numeris, occurrunt, aliquando integrae lineae repetuntur, uti p. 110. col. 1. n. 548.

THESAURI RERUM SVEVICARUM VOLUMEN III.
de Suevia extinctis Ducibus liberati restituta, cura
& studio IO. REINHARDI WEGELINI.

Lindaviae 1757. Alphab. 3. plagg. 16. in Duern.

Quum

Quum non displicuerit institutum Ampl. Editoris rerum
historicarum eruditis arbitris, iam Tomum tertium re-
rum Suevicarum comparere iubet. Continentur eo:

I. De Serenissimæ domus Austriacæ principatu in Suevia
observatio historica *Lud. Barth. Hertenstein*, I. V. L. Ulma-
Suevi. Ex supplementis ad nova Acta Erud. T. I. sect. 3. p. 135.

II. De Augusta gentis Austriacæ ducatu & principatu in
Suevia, liber singularis *Io. Christoph. Pesleri*, I. V. L. Lipsiæ
1739.

III. De Sereniss. domus Austriacæ advocatia provinciali su-
perioris atque inferioris Sueviæ, disquisitio historica *Lud. Barth.
Hertensteinii*, Reip. Ulmanæ Consiliarii. Ex novis Actis Erud.
dit. de A. 1739. mens. Dec. p. 680.

IV. De iudicio provinciali Cæsareo-Suevico *Gabrielis
Schweder*.

V. De Sueviæ tribunali S. R. I. Austriaco, *dem Kayserlichen
Landgericht in Quadrurb*, *Io. Petr. de Ludewig*.

VI. Ioannis Schilteri *rechtliches Bedencken von dem Kayserl.
Landgericht in Schwaben*.

VII. De iudicio Rotwilensi, *Erici Mauriti*.

VIII. De iudicio Curia imperialis Rotwilensi, *vom Kayserl.
Hofgericht zu Rotweil*, *Henrici Balth. Blum de Kempis*.

IX. De ætate iuris illius antiqui Germanici, quod vulgo
vocatur Speculum Suevicum, deque significato vocabuli Sem-
per leute, quod in eo usurpatur, *Philippi Jacobi Lambacher*.

X. De Commento Speculi Suevici, nec non iuris Suevici,
quod in illo haberi creditur, *Io. Gottl. Gonne*.

XI. *Untersuchung des Worts Uuiphait, im Schwäbischen
Landrechte, oder ob die Weiber der Sachsen sich von den Schwaben
beschlafen lassen, und dadurch ihre Erbschaft verlohren*, von
Johann Gottlieb Krausen.

XII. De Curis superioribus in Germania, in specie *dem
Oberhoff zu Wimpfen, in Schwaben*, *Christ. Frid. Harprecht*.

XIII. De foedere Suevico, vulgo *von der Gesellschaft des
St. Georgen-Schilts*, *Georgii Jacobi Mellin*.

XIV. Sciagraphia liberæ venationis Germanicæ, vulgo *die
freye Pürß-Gerechtigkeit*, *Steph. Christoph. Harprecht*.

XV. De Luitgardis, uxoris Conradi Magni, Marchionis Mifnenfis, origine Suevica, eiusque fundatione monasterii Elching-*Christiani Schoettgenii.*

XVI. De Comitibus Calwenfibus, *Martini Crufii.*

XVII. De Comitum Sueviæ Palatinorum Tubingenfium familia, *Io. Frid. Helfferichii.*

XVIII. De Conradino, ultimo Sueviæ duce, *Andr. Adam. Hochfetter.*

XIX. De Prærogativis Wurtembergici ducatus, *Io. Petr. de Ludewig.*

XX. Hiftoria & ius unionis territorii Wurtembergici, *Godofredi Danielis Hofmanni.*

XXI. De Vexillo Imperii primario, vulgo *Reichs-Sturm-Fahne*, *Io. Christoph. Weinland.*

XXII. De Dynastia Iuftingeni, *Io. Frid. Helfferich.*

XXIII. *Gründliche Anzeige, daß die dem Erzhaufe Oefterreich auf das Herzogthum Würtemberg zugeftandene Anwartschafft erlofchen fey.*

XXIV. *Beweis, daß das weibliche Gefchlecht des Erzhaufes Oefterreich auf Würtemberg kein Anwartschafft-Recht zu fehen habe.*

XXV. Nobilis immediatus femper exul in terris Ducatus Wurtembergici, *Io. Frid. Effenbach.*

XXVI. De rebus Badenfibus, *Sam. Conr. Schurzfeifchii.*

XXVII. De Marchionum Badenfium iuribus atque prærogativis præcipuis, *Frid. Sontagii.*

XXVIII. De iure domus Durlacenfis in Allodia controverfa ultimi Dynaftæ Hohen-Geroltfleck, fine macula prole defuncti, *Ierem. Everar. Linckii.*

Quarto & ultimo Tomo in lucem prodibunt Differtationes selectæ, nonnullarum ex primariis Civitatum Imperialium in Suevia Hiftoriam & antiquitates respicientes. His accedent non solum reliqua bibliothecæ Suevicæ supplementa, fed Notitia quoque Differtationum selectarum, de aliis & complurium Provinciarum ac Statuum Imperii rebus præcipuis, antiquitates non minus, quam ius publicum & Hiftoriam illustrantium, in classes suas ordinata, & insigni cura congefta.

Mantiffæ loco dabitur libellus, in Bibliotheca Scriptorum rerum Suevicarum Sect. II. p. 13. fufius defcriptus, ex rariffima editione de anno 1486. qui sub Titulo: thomæ Lyreri Ranckwilensîs Chronicon Sueviæ, omnino notus est, fed inter libros fere deperditos connumeratur.

Finem conftituet repertorium univerfale, feu index rerum & verborum pleniffimus, ordinae alphabetico adornatus.

THESAURUS IURIS PROVINCIALIS ET STATUTARII ILLUSTRATI GERMANIAE, AUCTORE B. C. H. N. S.
S. P. E. TOMUS I.

Cieffæ 1756. impensis Auctoris, Alph. 6. plagg. 13. in 4.

Conftitutum est Collectori huius Thefauri, qui adhuc incognitus esse cupit, omnia iura provincialia & urbana, nondum impressas annotationes & commentationes, Recessus, Ordinationes, Edicta, Decifa, Differtationes academicas, & similia, quæ in primis ad Civitates Imperii liberas pertinent, iunctim exhibere. Tomo I. continentur fequentia:

I. *Michaelis Richey* P. P. Hiftoria Statutorum Hamburgensium; de quo in Præf. p. 14. Dn. Collector monet, perperam ab eo dici, Recessus Hamburgenses annorum 1410. 1458. 1483. 1529. 1548. 1562. 1570. 1579. 1582. & 1595. nondum plene typis excufos esse, quum iam plene legantur apud Lunigium in Archivo Imperii, quem a Dn. Richey per iniuriam non inspectum esse suspicatur.

II. *Eiusdem* Idioticon Hamburgense, ex editione anni 1755. Omiffa autem est in hac editione nostra præfatio & appendix quadruplex, quia ad finem Dni Collectoris facere non videbantur. *Henr. Fried. Ziegleri* Idioticon Ditmarficum, & *Strotmanni* Idioticon Ofuabrugense, suo loco & tempore exhibebuntur.

III. *Jacobi Schuback* Differt. Epiftolar. de origine Statutorum Hamburg. non Sufatensi.

IV. *Matth. Dieterici Schaffhausen*, Parallelifmus Iuris Hamburg. cum legibus aliorum populorum.

V. *Christiani Philippi Krügeri* introducçio in praxin fori Hamburgensis ex MSCto, quæ adhuc pro omnium optima habita fuit. VI. *Ham-*

VI. *Hamburger Stadt-Buch, oder Recht vom Jahr 1292. oder vielmehr 1497.* ex MSCro. Solet id Iuris Hamburgensibus appellari Statutum verus, & distinguendum est a Statuto antiquo, quod Dn. de Wellphal in Monumentis ineditis iam edidit. Occurrit eius exemplum in Bibliotheca Gothana, de quo per litteras cum Dn. Collectore egit V. Ampl. Godefridus Christianus Freyeseben, Secretarius Intimus & Bibliothecarius dicte Bibliothecæ, cuius relatio ad verbum inferitur in Præfatione Tomi huius primi p. 25. seqq. Codex hic ipse dein iussu Sereniss. Ducis Gothani cum Dn. Editore communicatus est. Exempla, quorum notitiam nancisci Dn. Collector contigit, quamvis annum præferant 1292. non discrepant a Statuto A. 1497. unde Dn. Collector excitat iuris Hamburgensibus peritos, ut decernant, an 1292. reapse Statutum aliquod Hamburgense editum sit.

VII. *Ioachimi Claen,* Consulis olim Hamburgensis, Annotat. ad Statuta, ex MSCro.

VIII. *Ulrici Winckelii,* Consulis olim Hamburgensis, Emendationes & Annotationes ad Statuta de Anno 1603. ex MSCro.

IX. *Nicolai von der Fecht,* Senatoris olim Hamburgensis, Annotationes ad librum Statutorum, ex MSCro.

X. *Alberti Schreiningii,* Syndici Hamburgensis, Annotat. ad Statutum Hamburg. in quibus Casus memorabiles, qui Hamburgi ad normam Statuti decisi fuerunt. Fuit hic Schreiningius, sæpius quam triecies Hamburgensium Deputatus ad Cæsarem, Regem Gallie, Regem Danie, Electorem Saxonie, Ducem Cellæ, & alios Principes, non temere solitus comparere in Curia, antequam Sacris vacasset in Ecclesia. Sequuntur duæ Appendices, quarum prior CIV. sententias & Decreta Hamburgensia sistit; posterior primam Collectionem Ordinationum & Senatusconsultorum Hamburgensium exhibet, & in duas partes dispescitur, quarum altera Ordinationem Assurancectionum & Havarie Civitatis Hamburgensis de Anno 1731. continet; altera vero usitatas Hamburgi formulas iuramentorum complectitur, inter quas notabilis p. 1125. est formula, qua Iudæi Hamburgi iurant. His accedunt Ordinatio Cambialis Hamburgensis, revisa & emendata anno 1711. cum adiunctis Articulis Senatus & Civium de die 10. Nov. 1729; ordinatio de Cambiis Minorum; ordinatio pertinens ad Copulationes clandestinas; transactio inter Capitulum Hamburgense & Civitatem Hamburgum de anno 1561. ex vero authentico; transactio inter idem Capitulum & Senatum Civitatis Hamburgensis de anno 1692. & aliæ his similes Sanctiones. Tria priora huius Tomi Opuscula, Historia nimirum Statutorum Hamburgensium Cel. Richei, eiusdem Idiomaticum Hamburgense, & Consultiff. Schubackii Dissertatio de origine Statutorum Hamburgensium, ut iam dudum omnibus notum est, ingenii & eruditionis laude commendantur. Insequentes autem Tractatus, tritura apud Hamburgenses forensi operam navantibus apprime utiles esse poterunt.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Martii Anno MDCCLVIII.

Pars I.

LE DROIT PUBLIC DE FRANCE &c.

i. e.

*IUS PUBLICUM FRANCOGALLIAE MONUMEN-
tis antiquitatis illustratum: quo opere de origine &
natura iurisdictionis, de patrimonio regum & optima-
tum, legislatione regia, maiestate, iurisdictione suprema,
regio iure propter sacerdotiorum vacantium redditus, ec-
clesiarum immunitate, beneficiis, sive feudis, villicatio-
nis, venationis, & gruviae iuribus, nobilitate & ser-
vitate, emancipationibus, praediis vectigalibus, quas
optimatum dominio subsunt, agris & sylvis communi-
bus, civitatibus regis & dominicis, herediis liberis sive
optimo iure possessis, de ingenio consuetudinum regni
antiquarum & hodiernarum, earumque cum iure aut
Francico aut Romano convenientia, deque causis con-
trariarum &c. disseritur, Auctore BOUQUETO,*

Curiae supremae Advocato

TOMUS I.

Lutetiae Parisiorum 1756. Desaint & Saillant librarii, privile-
gio regis, vendunt. in 4to.

Etti a Francis scriptoribus ea iurisprudentiae pars, quae
de ordinatione regni illius, regia potestate, auctoritate
N
prin

principum, omnique civitatis indole ac natura præcipit, adeo non fuit neglecta, ut copia etiam & doctrina librorum cum aliis populis certare possint: ipsa tamen iuris publici appellatio non vulgaris, & titulus iste raro inscriptus est, cum summa reipublice eius tum ratione status, & regni descriptione in provinciis, tum iurisdictionis forma, & beneficiorum maxime continetur, institutis. Relictis illis, hæc quidem in primis tractabit Bolquetus. Ille enim, quod ab initio regni aut scriptum, aut more invaluit publice ius illud, uti ab historiarum scriptoribus traditum est, & publicis passim monumentis, aut quæ pro instrumento sunt, literis constat, ita plenius enarrare instituit. Fecit sane operæ pretium, qui Pithæorum, Duareni, Alteferæ, Bignoni, Gothofredorum, Quercetani, Valesii, Hotomanni, Chopini, Girardi Hallandini, Bollanvillerii, Montesculii, & tot aliorum veltigiis summorum virorum insisteret; & magnum incrementum Bolqueto nomini dedit, quod Puteanorum dudum & Balucii gloriam indagatone antiquitatis æquavit. In hoc nostro ingenium acutum & elegans, magnitudinem doctrinæ huic seculo fere dissimilem, ad hæc subtile iudicium, & diligentiam indefessam & laudamur libenter, & exemplum popularibus in illustri conspicuum loco proponimus. Ne vero de viri doctrina & dignitate operis statuere præpostere videamur, nolumus in ea re nobis credi, sed enumeratione partium brevi, & quantum fieri poterit, concinna accurataque fidem dictis conciliabimus.

Igitur omne opus, argumento præfationis, descripsit in partes decem. Initio dominiorum & potestatum (Seigneuries & Justices) naturam primæviam, & immutationem mutatis legibus factam, iuraque ab iis profecta, quæsit. Contingunt vero mutationes reipublicæ tres. I. Agri post domitos Gallos divisi. II. Regia bona privatis donata, dato iure proprietatis potestatisque iuris dicendi, salva tantum suprema eminentia & cognitione. III. Beneficia instituta, seu lex feudorum, ubi vis postea regionum imposita. Lex illa antiqua agraria primo, quod indicamus, volumine explicatur, ubi iura hereditarium (alleux) cum commendationibus maxime, ac

rei

reipublicæ ministerio, contrariis iuribus, comparata, definiuntur. Quod si naturalius videatur, agere de summo iure & legislatione regia, principio omnis publici iuris coepisse; præterquam quod id cognitum omnibus perspectumque habetur, quantumvis grandes plerorumque errores in ea re deprehenderit noster; quis quæso eius momenta intelligat, nisi ipsam herediti indolem iurisdictionisque præceperit? Itaque de potestate legum ferendarum, missis dominicis ordinatis, iudicandis provocationibus, & summa rerum omnium, quæ pene principem est, secundo libro exponet. Tertio perget ad agros & heredia utriusque cleri, quorum ipsi proprietas obtigit liberalitate regum. Quotus enim quisque ignorat, quantum immunitatis, privilegiorum, iuris, potestatisque, vulgus christianæ reipublicæ tribuat? Super patrocínio ecclesiis præstito, super iis, qui sub earum tutela esse intelliguntur, atque innumeris istis decimationum formis, eruditi in varias sententias eunt. Hæc omnia discutiet noster. Deinde beneficiorum in iura & obscuras origines libro quarto inquisiturus, complurium prudentum æque ac historicorum allucinationes, antiquitatis & æqualium litterarum fide, explodet. Quæ res, inquit, duas inprimis habet cautiones: alteram quidem, ne eiusdem naturæ feuda cum commendationibus iudicentur, nullius unquam boni donationem complexis: alteram, ut a civilibus beneficiis distincta intelligas, censu annuo oneratis, & ad heredes non transmittendis; tametsi ab his consuetudinibus hodierna beneficiorum forma efficta est ac composita. Quam cum sic postea adamaverint, ut aquæ etiam & vinariæ guttæ & infima domus officia, ministeriaque sacrorum more beneficii tenerentur: multa noster paralipomena super iis formis sperare iubet. Verum enim inprimis lectoribus gratum faciet, ubi villicationem, venationem, gruriam, sequentibus tribus libris exponet. Villicationem procerum curiæ & publicani, utriusque sui iuris esse, contendunt: eiusque ergo lis pendet. Copiosus est celeberrimus Bolquetus enarandis vocabulis, quibus diversa portoria & vestigalia exprimuntur: primus etiam villicationis verbum, pro quo sequior

ætas viaturam dixit, in libris observavit antiquis. Venationis eadem apud Gallos fata, quæ apud nos fere aut inferiores Saxones: longa disputatio instituta. A privatorum partibus stat Bolquetus; res tamen si litigiosa sit inter suos, non dicit, sed personalem beneficiariorum prærogativam haberi. Gruriam pariter, atque villicationem, ab superiori iuris dicundi potestate seiungi, habet nefas. Deinceps fervorum, cum in dominio essent, miseriam, simul statum ingenuorum ob oculos ponet libro octavo. Nono tandem ac decimo de manumissionibus differet, census inde dominicos, communitates regias, dominicas civitates, libera heredia repetiturus. Elegans exemplum tertiæ est, quam scilicet frugum partem colonus proprietario solvit, ob eam rem tertiarius appellatus. Multum aberraverat Cangius, censum illum de tertia parte agrorum Aboriginibus relictorum interpretatus. Ad hæc singula momenta antiquitatis promptum & versatile est Bolqueti ingenium. Illa penfa, hic labor. Ipse, ne quid usquam sine auctore scriptum invenias, ad calcem cuiusque voluminis litterarum argumenta subiunget, quas aliquot nondum publicatas daturus sperat viros rarioris scientiæ, & indubiæ probitatis. His decem partibus absolutis, glossarium, tanquam armamentarium, intruet, bellam profecto coronidem bellissimo ædificio impositurus.

En! distributionem magnifici operis, cuius perfectionem & celeberrimo architecto, & universo orbi litterato precamur. His ita præmissis, incipit Tomus primus de agro Francis victoribus diviso. Male Lofæus sub primis regibus omnes agros aut regum fuisse, aut regio beneficio arbitratus privatorum est: Frustra accepta a rege prædia sub onere annui census in recognitionem domini Bosius statuit: Vanus denique Cantorius Faber cum reliquis, qui omnia regii iuris fuisse, & nullum ab initio regni prædium seniore domino caruisse persuasi sunt. Primores de usurpatione iurium maiestatis contra ius & fas accusati propterea, quod veteres iureconsultos copia litterarum destituit, quæ hodierni iuris principia: nihil regionum bonorum alienari debere: quodlibet prædium aut sim-

simpliciter aut interventu alterius proficisci ex opibus regum: quæ, inquit, has definitiones iuris antiqui non esse manifestarent. Cum vero inter omnes constet, iurisdictionem in patrimonio esse, & fundi dominium publicam potestatem inferre, habes profecto communes patrimoniorum origines iurisdictionisque. (Quod quidem inter nostros Heineccius aliique viderunt.) Bolquetus rei initia refert ad divisos agros, nec regem quicquam, nisi forte acceptum, titulo putat domini tenuisse, nec comites, quæ sortiti sunt, ea possedisse cum ullo onere. Supremi agnatio tribunalis, & arma pro salute reipublicæ capiendi necessitas, e civitatis natura intelliguntur, & civium sunt ante, quam prædiorum. Omnis autem agraria causa tres habet positiones: 1. Divisio agrorum post victoriam extra dubium posita. 2. Ex Agris, qui Francis sorte obtigerunt, nihil rediit olim ad fiscum. 3. Eorum e contrario dominium penes singulos fuit, cum omni iure, proprietate, imperio. His totidem partibus constat prima hæc disputatio. Litteris quidem de divisione agrorum publice conficiendis, non opus fuit, nec inutilis facile scriptura tulisset ætatem. Nihilo minus ipsa res non inanibus nititur coniecturis, sed Germanorum, quibus Franci originem debent, Burgundionum, & Visigothorum, qui aliquam Galliæ partem occupaverunt, exemplo, status etiam inter Francum Gallumque veterem debellatum discrimine, fit veri similis. Gallum vero, qui armis dimicaverat, Romanum appellaverunt; cæteris, ut videtur, qui sponte admiserant peregrinos accolæ, Francico iure gavisus. Quæ cum ita sint, cumque ipsos Francos res quasdam bello occupatas partios esse relatum legamus, ab his paucis exemplis colligitur facti constantia, quam novi agrorum tituli nominatim confirmant. Illustre inprimis exemplum habet *Gregorius Turon.* L. 2. cap. 28. Sanctum Remigium Clodovæus rex, ex vasis suæ ecclesiæ demissis precibus urceum repetentem, Sueffiones sequi se iubet, ubi prædæ partitio fieret, & urceum præcipiendum rogaret rex suos. Quo factò, annuentibus reliquis, unus invidus, bipennem immittit, & magna vociferatione: nihil, Rex, hinc accipies, inquit, nisi quæ

quæ tibi fors vera largitur. Omisit Bolquetus hominis necem, novum, nisi fallimur, argumentum æqualitatis, rege non dicti calumniam puniente, sed fictis eum criminibus opprimente. Itaque regis prædia, fisci; civium, allodia aut terræ falicæ appellata. Salicas terras allodii speciem, & ab omni censu immunes fuisse iam observavit Eccardus. Libera vero heredia (pudet enim allodia Franca latine dicere) fisci que, aut prædia regis sub Merovingis Carolingisque, hodiernum non habuerunt significatum. Hæc usque ad Philippum pulcrum ufucapi, alienari, dividi poterunt: nec tum, nisi domini regii ergo, facta est prohibitio. Postea quoque, quam ab Hugonis Capeti ætate non amplius placuit regnum divisum: exclusi ab eo filii filicæque paternas nihilominus possessiones partiti sunt, & suam quisque partem propriam acceperunt. Quemadmodum vero regibus fuit bonorum suorum plena proprietas: ita fortis quisque beneficium sine onere possederunt, & eodem optimo iure privati. Domini fuerunt omnino, & proprietate gavisi sunt omnibus numeris absoluta. Cuius rei duas rationes Bolquetus affert, secunda tertiaque, in qua definit disputatio, parte tractatas. Prima est, quod Franci, quicquid possederunt fortis, non superioris beneficio possederunt (allodialment). Secunda: quod plena fuit cuiusvis in prædiis suis potestas, omne ius ac dominatio (toute iustice & toute seigneurie).

Secundam dissertationis partem constituunt capita quinque propositi sui: quibus totidem argumenta profert vir clarissimus, nihil ex antiquis prædiis ad principem rediisse. Quod quidem ex eorum origine & natura perspecta, ex indole fisci aut agri regii, tributis propter munera, & defensionem reipublicæ, perceptione census aut tributorum, denique ex donis annuis, intelligitur. Heredium, (cuius species est terra falica, salii quippe militis, atque adeo regis portio,) a voce Germanica Loos videtur ipsi alodii nomen traxisse. Sunt præter laudatum Carnagium Germani etiam bene multi, qui Bolqueto consentiant. Eaque sane opinio altera Dominici probabilior est, qui voculis nostris *ohn leiden* vim magis, quam

quam originem verbi interpretatur. Utram eligas, æqua est immunitatis significatio, quam cæterorum quoque confirmant coniecturæ. Naturaliter fundi liberi erant, Deoque soli subiecti ex veteri formula, possessi a dominis optimo maximo iure gentium & armorum. Hodierna igitur hereditorum, quæ libera nunc vocantur, conditio iis seculis obtinere coepit, quibus omnia beneficii nexu adstringi, prisca libertate Francorum penitus expirante, nisi principes prædiis contulissent, quam beneficiarii possessores exuerant sua sponte. Neque a Francis regibus descriptiones factæ, more Romanorum Imperatorum. Hos enim exercitus alere magno sumtu, tertiam quandoque exigere, nullum indictionibus & superindictionibus finem facere, oportuit, nihil agri prædatos præterea labante imperio. Illi contra mitius agere, & regni magnificentiam præferre sine molestia poterant, cum maximam agri partem & fors & dignitas & victoria assignasset. Crederes omnes Gallias in patrimonio Regum fuisse; adeo larga sunt beneficia, quibus omnes sibi ordines devinxerunt. Arridet inprimis præcorum regum frugalitas & rei agrariæ cura, in Caroli magni, Ludovici pii, aliorumque exemplis conspicua. Laudavit singulas leges noster, & excitatione verborum a quolibet civilis prudentiæ studio gratiam meruit. Dignissimum memoratu est Ludovicus pius, prudenti rerum domesticarum ordinatione annonas militares, foderum vocatas, non passus ulterius solvi. Antea vero, Chilperico regnante, cum una amphora vini per aripennem describeretur, concitato populo tabulis concrematis, ea res regio scribæ fatalis fuisset, nisi eum episcopus liberasset, Ipsa Fredegunda, natorum mortem, inauditi eius criminis poenam credidit. Quis igitur tertiam Noricorum de saltuum fructu regi pendendam: quis quartam aut dimidiam partem, alibi Aurelianensi, alibi aliis, redeuntem, vestigia iuris regii vectigaliumque hereditorum interpretetur? cum nihil hoc, nisi gruriam, supremam iuris in saltibus dicundi potestatem, præ se ferat. In bellicis autem expeditionibus, & propter defensionem reipublicæ, omnes & capere arma, & sumtus conferre coacti sunt. Cum quando subterfugiendæ militiæ causa nonnulli

nulli possessiones suas ecclesiis darant, & sub censu utendas recipere, fraudem illam Pipinus coercuit, & nova lege inutilem fecit. Si quis bruniam aut bipennem possessor duodecim iugerum seu mansarum in exercitu non habebat, & beneficium, & bipennis ademta. Quamprimum publicato bello omnes indicto loco convenire, & beneficiarios primos, deinde ceteros possessores quoscunque, militatum abire oportuit. In eos qui subterfugerant, ex veteri consuetudine, poena 60. solidorum statuta, quos nisi solverent, nexi fuerunt, dum servicio meruissent. Nec ætas excusationem præbuit, nec paupertas, sine exemptione peculiari. Qui vero ob tenuitatem fortunæ, (quando eam bonis quidem, quam annis malum æstimare, cum liberi infantes non denotent loco laudato, ut plane retractare possit vir celeberrimus, quod dubitantius emendavit,) arma ipsi capere nequiverunt, ut re saltem communi necessitati succurrerent, comes curavit. Prævisum etiam comitibus, ut militatum vocati lanceam, scutum, & arcum cum duabus cordis & duodecim sagittis; baculum nemo; omnes vestimenta & utensilia, triumque mensium commeatum haberent. Menses illi a limitum transgressione fluxere, & a Ligere ad Rhenum iturus hoc flumen; trans Rhenum & per Saxoniam destinantibus, Libius Limes: in citeriori autem littore Ligeris, vergentibus in Hispaniam montes Pyrenæi limites iudicati. De aere militari tratatitium est, Heribanni illud, & Heribanratoris nomine collectorem venisse. Cuius hanc rationem præscripsit Carolus magnus, ut qui auro, argento, aere, pecude, vestimentis, & omnibus rebus mobilibus sex libras æstimaretur, tres; qui tres tantum libras, triginta solidos; qui duas, solidos decem; qui vero unam, non nisi quinque solveret belli causa: agri quidem mancipiaque nequaquam describerentur. Extra ordinem Carolus Calvus prædiorum & hominum censum habuit, extrema belli Norici calamitate coactus. Primus anno 880. certam & perpetuam legem tulit Carolus Crassus, constitutionem illam de expeditione Romana, quam inter imperii tabulas Lunigius exhibuit. Spatium anni & sex hebdomadum, præparandæ expeditioni indultum: tributa modo mansarum

farum seu iugerum æstimata: Buringi etiam, seu urbici homines, tributarii facti. De mansionariis constat. Abfarium glossatores soli inculti, Bolquetus arvi quiescentis dominum, verfacti repastinatique (recte quidem, sed nescimus an contra eos?) intelligit, argumento epistolæ publicæ, usuque germanicæ dialecti. Hæc enim verborum *Abfaz* vel *Abbez* significatio passim obtinet. Buniarium audivisse conicit, qui nihil foli haberet præter aream domus suæ, mansis certe bunnarias complexis 12. Difficilis coniectura videtur: sed neminem ab oneribus belli immunem fuisse perinde semper apparet. De Ecclesiis dubium restat, apparente legum diversitate. Illustris vero Bolquetus, quod libro secundo altius indagabit, hic quoque non inanibus argumentis asseruit, leges sine exceptione locutas, unumquemque bonum ad arma vocatum, sacerdotes etiam agris beatos concurrisse saltem per homines ac beneficiarios; nec si quis forte exemptus fuerit, nisi privilegio regis exemptum, eaque personis privilegia data, ut personarum omnes immunitates, cum morte principis expirasse. Rem ipsam sub Clodovæo confessi patres concilii Aurelianensis: Libertatis indultæ exemplum Gregorius Turon. in Childeberto laudavit; Chilpericum contra ne pauperibus quidem pepercisse: comitemque Biturigum, cum b. Martini familia imperitiam belli crebro pervicaciæ suæ præverteret, misisse qui eam multarent, legimus. Carolus Magnus totidem verbis tulit, ut Episcopus vel Abbas duos tantum de enatis & laicis hominibus suis domi dimitteret, cæteri militatum abirent. Ubi vero anno 769. & 803. sacerdotes ab exercitu repulsi, eo ipso contrariam pristini moris consuetudinem indicavit. Ista lex Caroli Magni cognominis Calvi tulit ætatem. Ab huius vero tempore præfules præesse militibus: Venilo Senensis auxilio ducere: Hinc marus de rebus bellicis consuli: senis aut imbecilli episcopi loco beneficiarius mitti: Abbates episcopis annua dona, equum unum, & scutum cum lancea, iisdemque in expeditionem euntibus duo vehicula sive carra, unum farinae, alterum vini debere, verveces decem. In belli Norici historia clari, Goffenus Parisiensis, Ansegisus

Tricassinus antistes, atque Ebolus Mauortius Abbas, Quidam in Hugonis Roberti F. exercitu Franciæ Burgundiæque pontifices. Idem iuris sub initia regum tertiæ stirpis, nec auditi Aurelianensis & Altiliodorensis ab Innocentio III. P. R. publicatis eorum regalibus, quod nolent sine rege in exercitum ducere. Risum movet, quod Præfulem ab Angliæ rege captum tunica ista non agnoverit filium suum Romanus, regi-que redimendam reddiderit martis potius militem, quam Christi. Inde acutissimus Bolquetus vasritiem interpretatur arma quorundam, utriusque militiæ formam mentita. Multa demceps exempla concessæ immunitatis attulit, legesque liberantes ecclesiam præter unum agri modum seu mansum possidentem. Notitia de monasteriis, quæ regi militiam, dona, vel solas orationes debent, apud Baluzium est. Vocabulis: heribannum, hostis, varda, parata, inferendæ, mansonaticum, sub prima & altera regum familia usurpatis, initio tertiæ stirpis nova nomina substituta Halbani, Gardiæ, Procurationis, hospitii, Feodri: idem præstationum ius fuit. Quod postquam seriè exemplorum continuata ad Carolum VI. deduxit, quinto loco ad eas luitiones ventum, quæ census & tributorum nomine celebratæ sunt. Fuerunt autem hi reditus non nisi eorum bonorum, quæ regibus forte cecidisse vidimus supra. Igitur ingenuitas personarum, & titulus domini hereditiorum in affectu immunitatis argumenta fuerunt. Nullus census alia, quam dominica potestate impositus: nihil in eo maiestatis exercitum. Rem omnem Marculi formulæ, & plurimæ leges Montescusio excitate loquuntur. Modus agri, (vox enim mansæ non a manendo, cum domicilia servulorum cellæ audirent, sed a germanico *mas* profecta) id est, agelli, seu aripennes, duodecim servo colono dati, qui opere rustico faciendo victum quæreret, & censum quasi pretium lucri domino telluris dependeret. Hinc terræ tributariæ in capitulis Caroli M. Contra, iisdem legibus cautum, ut nemo aliud ab hereditii possessore exigeret, nisi ut pro patria defendenda militaret. Verum enim, quantumvis etiam clara habeantur loca, sunt tamen alia multa ambigua, quæ dubiam interpretationem admittunt, & in

in utramque fluctuant partem. Igitur, quo fieri minus potuit, ne magno temporis intervallo alia subinde imperii forma alias leges, alios mores postuleret, eo accuratius temporum nota, & causa solutionis, temporaria, an perpetua? personæque status quis fuerit? observandum est: Plurima ad villicationem, aut alia huiuscemodi spectant. Nec ingeniosus Dubosius contrariam explicationem edicti Piscensis dedisset, nisi Francorum venditionis in servitum oblitus. Actum enim de iis, qui sese vendiderant, nec, nisi sub census lege, redemerant libertatem. Capitul. Caroli Calvi an. 864. c. 34. rem omnem extra dubium ponit, nec canon concilii Aurelianensis Dubosianæ causæ patrocinatur, ubi pro obligationibus oblationes scribendæ sunt, immunitates autem a militibus, non a censu, intelligendæ. Neque census commendatorum argumento est, tributa publici iuris fuisse, cum beneficii usus precarius haberetur, & liberum, regi ne quisquam, an alii domino se suaque vellet commendare. Profecto si census ordinarius & perpetuus herediorum solutus fuisset, qui dona annua potuissent offerri, aut quo ea modo postulari a regibus non iniquis? Antiquissima xeniorum & exeniorum vocabula: antiquitas natura, foderi; usus loquendi civilior postea, quasi munus non esset, salutis, salutationum & eulogiarum nomen imposuit. Priscæ consuetudinis monumentum est platea fodri Parisiensis, & ipsa epistolarum forma apud Marculfum non sine salutibus & eulogiis absoluta. Exigendæ quidem salutis ius salutaticum audiisse Cangius docet. Calendis Maii reges in campo Martio salutati, isque mos adeo constans fuit, ut ignavi etiam principes, & ciccitis illis Pipinus, oblata sollempniter munera ibi accepisse legantur. A Pipino Saxones ad hunc morem adstricti: Ludovico pio Vormatiz Aureliæque, Lothario Compendii, Piscibus Carolo Calvo, dona in conventibus publicis data, quorum quidem, si victum, potum, atque equos excipias, administras reginas, & sub ipsis thesaurarios novimus. Nulla hic hominum religiosorum immunitas, nisi privilegio forte: quo sine nec ulla executio paupertatis. Immo generali immunitatis vocabulo neque annua dona, neque servi ecclesie aut

beneficiarii comprehensi. Quæ omnia singulatim discussit vir celeberrimus, ut plena tam heredorum quam personarum libertas a tributis ordinariis adpareret lectori.

Eam vero in antecessum & quasi per tranfennam probasse, ut factis habuerit, tantum abest, ut potius tertiam & amplissimam disputationis partem prædiis honoratis (feigneries) dicaverit, & illi iurisdictionis exemplo, quam allodiam & patrimoniam barbari nuncupaverunt; potestatem dicas, & ius suæ rei. Summa viri clarissimi diligentia, tamenetsi diffiteri non possumus, veritatem ab aliis iam inventam videri. Nisi enim omnino fallimur, Heineccio lucem præferente popularibus nostris, pauci fere sunt in Germania, qui cum celeberrimo Bolqueto non faciant, ea que res in Mascoviorum, Eisenhardorum, Gebauerorum aliorum que virorum clarissimorum scriptis ut certa atque explorata proponitur. Strubenii inprimis, Buri Bilderbequii & similes libros de venatione & diversis iurisdictionis generibus publicatos, cum propter eas causas lis pendet, miramur a viro celeberrimo ignorari. De mero quidem imperio, seu æmulo maiestatis iure, quod superioritatis territorialis (*Souveraineté & ressort*) vocabulo plurimum venit, ut cæteros taceamus iureconsultos Germaniæ, qui ius apud nos stabilitum, vel iuris publici ordine, vel scriptis peculiaribus tractaverunt, *Leibnitii* certe liber plenissimus bonæ frugis, plurimæque in eo propter Galliæ statum observationes habentur. Rem omnem ad exemplum antiquæ Galliæ legibus Germanicis constitutam esse, illustri quondam *Treuerus* commentario singulari monstravit, fallimurque nos quidem, nisi universa de territoriis clausis & non clausis disputatio peregrinitatem vocis *ressort* sapit. Nihilo minus Bolqueti tractationis & eruditissimis animadversionibus præstat, & iuris etiam germanici studiosos, qui sapiunt, delectabit. Cavendum vero est, ne eosdem præcæ ætatis mores ac nostræ iisdem verbis designari credamus. Iudex hodie est, qui sententiam fert inter partes. Illo quidem antiquo tempore Seneschalli, Ballivi, Præpositi, Viatores iudices appellati, tamenetsi eorum nemo versabatur in litibus dirimendis. Quanto magis autem iudicis apud Francos acceptio ad
stilum

stilum codicis Theodosiani appropinquavit, tanto minus excusationis habent iureconfulti, atque historiarum scriptores, qui ex hodiernis moribus ævi mediæ disciplinam æstimaverunt. Hic fons errorum & scaturigo, quos evitaturus Bolquetus, primo quidem de Leudibus, Fidelibus, Senioribus & Vasallis, diversoque eorum statu tractavit: deinde ex vassis Duces, Comites, Graviones, Vicarios, Centenariosque probavit, iudicum nomine reipublicæ partem & ministerium tenuisse: tertio loco & quarto hanc illam iurisdictionem non beneficii titulo habitam, nec iudici ex beneficiis victum quæstum: quinto tandem numeroque sexto propositum est, quod beneficia & patrimonia interfuerit, ex illis quidem aliquo fructu ad dominum redeunte, non ita ex his, ubi paterfamilias idem iuris, atque in patrimonio suo rex, habuit, absque ullo detrimento aut imminutione dignitatis augustæ. Itaque quod scribunt Cæsar & Tacitus, solos Germanorum reges ex nobilitate, duces ex virtute sumtos: uti quemque genere copiusque amplissimum, ita plurimos circum se ambactos clientesque habuisse: numero ac virtute comitatus eminere in pace decus, in bello præsidium visum: facti eius constantia in historiis regum primæ secundæque propaginis dilucide reperitur, cum agri regii amplitudo quamplurimis comitibus alendis suppeteret, quorum omnem familiam ea ætas Leudum nomine compellavit. Vox quidem omnino Germanica, nec moribus hodiernis infueta. At vero verbi *compagnon* in litteris nostris origo inveniri non potest: potius illud latinum plane existimamus, quasi dicas *comites pagi*. Magis arripet ipsius rei & status finitio, a Bolqueto allata. Leudes, ait, fuisse principis aut hominis opulenti comites in bello, personæ eius devotos, eiusdemque opibus altos. Fidelem regis hominem quemvis liberum: Seniores autem, qui prædium quoddam beneficii lege concesserat, aliumve sibi commendatum habebat, quem Vasalli contrario nomine recte ait, distinctum esse. Vasalli quidem, ut supra dictum est, sive duces comitesve, graviones, vicarii ac centenarii, atque horum locum tenentes, iudicum elogio appellati, quamvis non, nisi publicæ rei ministerio, in suo quisque tractu, defungerentur.

Extant Clodovæi, aliorumque regum litteræ, episcopis, abbatibus, & illustribus viris, magnificis, Ducibus, Comitibus, Domesticis, Vicariis, Grafionibus, & omnibus curam sanctæ Dei Ecclesiæ gerentibus datæ: in quibus etsi de administratione iustitiæ actum, Leudes tamen nequaquam commemorati. Neque in iudiciis publicis, (Plaids generaux) ubi omnes, qui iurisdictione gaudebant, convocabantur, hi unquam homines comparuerunt. Certe Clodovæus, cum iudicia Valencianis haberet, argumento litterarum superstitum, eorum non fecit mentionem: ipsi quoque Marculfo, qui fideles adesse iudiciis iubet, formula 25, omitti sunt. Nullum igitur eorum officium fuit, nisi ut principem militantem comitarentur. Si quis vero ex Leudibus beneficium pro servitiis obtinuerat, deposita Leudis conditione, aut Senior factus est, aut Vassallus. At Leudes quidem domino suo ita sese devoverant, ut fidem datam fallere, nefas atque infame ipsis hostibus haberetur, publiceque constitueretur, Guntheramni Leudes, qui ab initio fuissent, si postea se Clotario devovissent, e mansionibus assignatis pelli: & neminem alienos homines impune debere sollicitare. Uti vero Leudi vocabulum nonnunquam pro compositione hominis venit, sic ipsi Leudes in legibus & annalibus servos quoque aut subiectos principis seniorisque significant. Qua causa Bignonus existimat, eandem fuisse eorum conditionem, quam illam Baronum Franciæ sub Capetingis, ac Leudes cum Fidelibus plane confundit. Lindenbrogius quemvis civem pro Leude habet. Nec multum abnuat Cantorius Faber, qui Leudum pro tributo a Gregorio Turonensi aliisque auctoribus dictum, sustinet, verbum ab allodio factum. Si vero constat de immunitate alodi, qui tum, quæsumus, isto vocabulo hominis aut herediorum subiectio designetur? Mabilonius leudes interpretatur Litos: sed procul dubio, Muratorum iuxta, Liti alii plane fuerunt a Leudibus, etsi hic quoque in eo fallitur, quod Leudes, Fideles ac Vassallos confundit. Bolanivillerii sententiam, Francis omnibus tribuentis id nomen, quod cum socialitatis & aequalitatis significatu a Germanico Leuch (puta *Gleich*) repetit, & latino fidelis comparat, Leudesque ad principem minus quam ad regnum, ob male intellectam

Etiam formulam: Regni fidelibus: referentis, ex popularibus nostris animum nemo inducet. Longa hic errorum tabula, & magnus errantium numerus, quamvis iam a Raynaldo significanter statutum sit: Leudes esse, qui agros non liberos aut immunes, sed censu & tributo oneratos possideant, decipique, quibus illud vocabulum Vasallum significet, aut libertum. Inprimis notandus error est Montesculii, propter viri famam & eruditionem, quæ incautis facile lectoribus imponere possit. Bona Leudibus servata, ait, beneficia, fisci bona, honores, & fiscos dici a multis scriptoribus diversarum ætatum. Quam ob rem laudat Marculfi formulas 14. & 15. a Bignonio dudum aliter explicatas, cum donatarii fideles intelligendi, Arimania autem familia, unde Megnie; quibus sane hominibus servorum seu colonorum speciem significari, multis ex instrumentis est manifestum. Quod si vita S. Mauri, annalesque Metenses, Leudes beneficiarios aut fisorum comitatumque possessores commemorant, Leudes quidem illis bonis ornatos legimus, non eadem Leudibus bona propria aut destinata peculiariter. Neque hoc, si Cangio velis ad stipulari, Leudesque Arimannos exponere, qui sub comitibus, iudicibus, aliisque regum ministris, in oppidis & castris militaverint, illud, inquam, quod Montesculius ponit, prono inde alveo non sequeretur. Immo vero Leudes a iudiciis plane remoti fuerunt, atque aliquos memorat Visigothorum lex, nec ullo loco desiderantur, Maratorio teste, qui nullum a rege beneficium habuerunt. Hæc de Leudibus disputata, cui generi subsunt Antrustiones, hac una re differentes, quod non servierint, nisi in aula vel arce principis, quare & tristem cum fidelitate iuraverunt, & qui antrustionem occiderat, triplicem eum solvere multam oportuit. Cuius pretii noster non dignitatem personæ, quam aliqui inde æstimare, & hæc nobilitatis cunabula gloriari instituerunt, sed loci potius sanctitatem in causa fuisse, legum aliarum similitudine, usaque hodierno, monstravit. Deinde de Fidelibus diligenter actum est. Qui cum non, uti Leudes, excellere, sed regi fidelis audiret quilibet civis, eo minus beneficiarii fuerunt aut iudices, sed ad solam militiam, & arma
pro

pro se laribusque ac penatibus suis capiendis, obstricti. Genus tamen fidelium animadvertas duplex. Alterum enim ex plenitudine maiestatis, & regis atque hominum liberorum, qui subsunt, contrariis notionibus proficiscitur: alterum refertur ad Seniores ac patronum. Iucunda sunt, quæ de illa fidelitatis specie descriptionis exempla, & iurisiurandi, attulit noster. Hoc quidem vel ipsi regi vel misso cuidam ex Leudibus præstitum, unde Marculfus Leudensemium vocat. Utamque formam Bulucius habet latinis, Bolquetus litteris suis reddidit. Sed necesse imprimis est, quæ ad fidem particularem seniori a Vasso præstandam spectant, commemorare. Moris quidem apud omnes populos quovis tempore, ut infirmiores potentibus, locupletibus pauperes, commendarent se suæque. Maxime tamen apud Gallos & Germanos ab initio regni ea tenuit consuetudo sub primæ secundæque stirpis regibus adeo frequens, ut legis fere formam generalis indueret. Plerique sibi feudorum origines illic deprehendere visi sunt, quantumvis horum diversa natura. Egregium commendationis exemplum est, quod S. Germerium venerabundus præbuit Clodovæus, cum, capitis sui capillo oblato, filium sese spirituales episcopi profiteretur. Cuius rei exempla compluria suggerunt Francorum historiarum, & formulam servavit Marculfus Lib. I. n. 13. a celeberrimo Bolqueto eruditissime illustratam. Inest festuæ memoria, cuius, & vocabuli leuseuvere, apud antiquos vim & intellexit noster, & qui apud nos de iurisprudentia symbolica commentati sunt, explicaverunt. Illius vero imaginariæ donationis, ut eam recte habet Bolquetus, hæc fuit causa, ut liberi hominis patrimonium sub regis peculiari tutela esset, & hunc ille iudicem haberet proximum, seu seniore. Proprietatem noster negat reapse imminutam, cum verba concepta plenissimam disponendi de bonis suis libertatem mortis causa contineant. In eo quidem Marculfi exemplo, quod primum & vicissimum est, & viri illustri patrociniū tractat, præter duo a Bolqueto notata fidei genera, regis etiam ius confirmandi has clientelas apparet. Actum enim de potestate per procurato-

rem

rem agendi, Bignonus sine auctore statuit, cum maximum sit in ea re Romani Francieque iuris discrimen, & omnes hoc, præter ecclesiasticos, uterentur. Pauca hic de procuratoribus disputata, quæ ab Hofmanni nostri opinione, qui rem ex instituto tractavit, non discrepant. Atqui etiam in ea re pontifices ex iure Romano hausisse, & derogasse sensim maiorum consuetudinibus, cernas. Formulam omnem sequentibus comparavit vir celeberrimus, & argumento tricesimæ in primis secundæ Bignonum secum ipso contendit. Cum enim chartularius, sive in Ecclesia manumissus, iure concilii tertii Parisiensis, & Ripuariæ legis, eandem ecclesiam patronam haberet, uti rectè observavit Bignonus; cum porro, qui coram rege liberati fuerant, denegiales, regem ipsum patronum & protectorem nanciscerentur; manumissi denique per epistolam sic, ut nullum obsequium retineret manumissor, regis patrocinium expeterent aut ecclesiæ, & occisorum poena patrono, si autem defensor deesset, regi nihilo minus solveretur: qui, quæsumus, harum rerum interpretes Bignonus aliam omnem causam in formula superiori inveniat, & quidni semper de commendato locutus esse præsumatur Marculfus propterea quoque, quod eius consuetudinis frequentissima est mentio in capitularibus Imperatorum, eademque ubivis positiones? Igitur necessitas intercessit Seniorum & commendatum, nec mutuum illud vinculum rumpi potuit, nisi causa legitima accedente, v. g. si patronus infidias struxerit vitæ clientis, aut baculo eum cedere, vel uxorem aut filiam maculare, seu hereditatem ei tollere, temerario ausu voluerit. (Videtur tamen iuris antiquioris, ut libere Senior mutaretur, quo casu, si aliam sedem elegisset cliens, pristina possessionis dominium & potestas ad priorem Seniore reverfa.) Denique, ut causæ collectio fiat, stare in iudicio Senioris, domicilium habere in eius agro, eiusdemque signa sequi in bello tam publico quam privato, tenebatur cliens: patronus autem hunc cum re sua defendere, tueri, vindicare occisum. Nec tamen hanc veram existimamus donationis imaginariæ causam, uti Bolquetus, quam potius effecisse credimus, ut, si clienti heres non esset, patronus in

eius bona succederet. Ex quibus omnibus apparet, beneficio quidem, ut quis Vassus constitueretur, non opus fuisse apud Francos; & recte existimare, qui vocem a Cambrico verbo Guvas, famulum significante, derivent. At etiam censum spondebant, aut annuam præstationem Vassi: cuius rei illustre exemplum habetur Ducis Britonum in Caroli Calvi historiis. Sangallensis vero vasallum episcopi memorat, non ignobilem civium suorum, valde strenuum & industrium, cui tamen hic, ne unum quidem aliquando blandum sermonem, nedum beneficii quid, impenderit. Sub regibus Capetingis innotuit vox *aveu*, propterea sine dubio, quod pensitatio quædam locum habebat, in recognitionem contractus. Verisimile autem non esse, hominem locupletem tot Vassos beneficiis suis ornasse, quot opes eius mirum in modum diminuisset, recte vidit Cantorius Faber, qui tamen idem quam maxime fallitur, ubi in historia Tassilonis, Baiuvariorum Ducis, Pippino regi se commendantis, iusiurandum fidelitatis explicat, quod civis quispiam ad honores evectus præstitisset. At vero si beneficiarii iuris vestigium esset, non regi, ut factum, Baiuvarii, sed Tassiloni fidem iurassent; si nihil, nisi fidelitatis & subiectionis, Vassatici mentio apud Aimonium non foret. Neque tum ordo singularis Vassorum, cum quisque Seniozem quemvis eligeret: neque subiectionis formula, cum rex Hispanis in suam potestatem redactis comitem seniozem optare permitteret: neque militia voluntaria, quando Seniores multi nullo iure armorum gaudebant: neque iisdem de causis pro brevuario regni Vassaticum haberi potest, in quo nomina civium subiectionum fuerint consignata. Nihil effectum, nisi ut Vassus cum re familiaque sua a domino defenderetur. Quæ cum ita sint, & qui hodierna beneficia ab illis temporibus repetunt, in errore esse deprehenduntur; & celeberrimi Montesculii sententia corrumpitur, originem nobilitatis, & fidas se suaque commendandi in feudum prærogativas, super eius ætatis historia comminiscens. Quod enim de dignitate fidelium statuit, nihil est; cum omnes liberi fidelium nomine compellati sunt. Feudi autem vocabulo plane abutitur, cum patri-

monia

monia feudi naturam ob commendationis formulam induisse nemini perſuaſerit. Igitur nec ſolos ingenuos, pro diverſa temporum conditione, horum iurium participes factos, dicendum. Eſt enim hæc argumentorum inopia, ut eo modo univerſis ac ſingulis nobilitatem tribuas, ſi omnes fruiti illis fictis prærogativis ſint. Etiam coloni & ſervi beneficia habuerunt. Digniſſimum memoratu Pipini iudicium. Vaſſus quidam, relicta uxore, & poſterioris domini beneficio, ad heredes mortui Senioris reverſus, ſecundas nuptias celebraverat. Hæc iuſta ſunt iudicata, maniſeſto indicio, Vaſſalaticum iura nobilitatis non tribuiſſe, cum nuptiæ ſubſiſterent cum coloni. Ita recte rationes ſubduxit Bolquetus. Simul inde elucere videtur, fidem præcipue perſonis, non prædio obligatam fuiſſe, quando quis ſe ſuaque commendabat. Denique quod aiunt libero homini ius fuiſſe, adſtringendi fidem feudalem, antequam commendationes generali lege permitterentur; neque alia ratione quam feudi, poteſtatem Comitum aut cuiuſcunque Senioris agnitam: illud plane alienum habet Bolquetus ab antiquis illis conſuetudinibus. Nec opus commendatione ulla, ſi beneficio contigiffet prædium domini- cis nunquam rationibus ſubducendum. Vindictæ quidem & iudiciorum celeritatem Vaſſis, cum tutela perpetua, expectandam præſtitiffæ tantum proprietate, ut illa ſe voluntarii abdicarent Vaſalli, nobis non probabilius eſt, quam Bolqueto. Quotus enim quiſque dominio cedat, ut maius commodum habeat ſuus heres, quando ipſe forte ſit interfectus? Aut quotus quiſque tam ſtultus ſit, ut iuris citius perſequendi potentiam dominio emat ſuorum bonorum. Nec adeo neceſſaria patroni tutela ſub Carolingis, quibus ſane regnantibus maxime viguit lex vindicandi occiſi, donec certaminibus ſingularibus tantum non penitus exolevit. Quid vero? frequentiffima prohibitio capitularibus facta, ne beneficiorum indoles mutaretur, eaque patrimonii haberentur loco; cuius generis leges ad calcem operis videas. Beneficia vero cenſu etiam & annuis penſationibus onerata, quæ ſane durior eſt conditio, quam ut optes præ meliore, nulla neceſſitate urgente. Sed cheu!

durius iusto Montescusio visum, donasse domino bona beneficiarium, dominum beneficii lege reddidisse, aut usufructus, eique a Vasallo heredes nominatos. Rem sane, si veram æstimes, inextricabilem, cuius nec Oedipus causam divinet. Hinc factum, ut nobilitatis origines quæreret Montescusius, quæ tam inauditæ liberalitati præverti possent. Quid vero? si ista omnia ficta simulataque fuerunt, uti multis antea argumentis evicimus? Una illa & vera omnis sollemnitate, omniumque formularum commendandi ratio, litteris publicis de anno 496. continetur, ubi commendationis factæ memoria est, ut sub emunitate & mundiburdio Clodovæi & successorum regum maneret cliens. Nullam autem, nisi regni gentis nobilitatem; cæterorum dignitatem inhæsisse personis, recte celeberrimus Bolquetus existimat, & libro de Statu ingenuorum & servorum fufius demonstrabit. Sed nos hic calamum ponimus, reliquam libri docti & elegantis partem prope diem recensituri: fatemur enim, rarius e Gallia ad nos, libros, huic similes, venire; quos igitur, si venerint, æquum est Lectoribus nostris ita commendare, ut quasi totos pervideant.

HYGIENE DOGMATICO-PRACTICA, RATIONEM conservandæ sanitatis corporis humani, cum variis artis medicæ supplementis, ita exponens, ut lectoribus quibusvis utiliter inservire queat.

Francof. & Lipsiæ 1757. Alph. 2. plag. 11. in 4.

Liber hic, cui præfigere nomen suum non placuit Auctori, quamquam neque nova, neque recondita artis salutaris dogmata promittit, non tamen prorsus indignus a nobis iudicatus est, quem lectoribus nostris notum faceremus. Auctor enim, qui in præfatione operis dicitur vir celeberrimus, non solum litteratis hominibus, qui valetudine secunda constanti frui, senectutemque adipisci cupiunt, sed ipsis quoque medicis iunioribus utilia & præcipua artis præcepta, ex probatissimis scriptoribus practicis, HIPPOCRATE scilicet,

GALE-

GALENO, CELSO, HOFMANNO, BOERHAAVIO &c. collecta, facili apertoque sermone enarravit. Præniit Physiologiæ Epitomen, in qua sexus discriminis rationem nullam habitam esse miramur. Postea de vita, sanitate, morbo, & morte exposuit. Deinde rerum non naturalium usum rectum docuit, ita, ut singula earum genera, non cursim, sed sensim, satis dilucide explicaret, omnium tamen luculentissime de variis potententorum generibus, de vino, cerevisia, potu Theæ, Coffeæ, Succoladæ, nec non de usu & abusu herbæ Nicotianæ, utilia quæque undique congesta traderet, & plerumque ipsissima Auctorum excitatorum loca exscripta daret: ubi quidem optandum esset, ut ipsa hæc transcripta loca, non libros solum universim, indicare Auctori placuisset. Nec perfunctorie de variis remediorum, consilio prophylactico adhiberi solitorum, generibus, de sanguinis missione, scarificationibus, fonticulis, vesicatoriis, applicandis hirudinibus, balneis, thermis, & aquis mineralibus tractavit, subinde etiam cautiones non ubivis obvias adiunxit. Pharmaca quoque prophylaxi idonea cum lectore communicavit, optima profecto & tutissima, si ab uno illo recesseris, quod mercurium sublimatum dulcem, & tartarum vitriolatum, continet. Non enim principia chemica solummodo disuadent præparatorum mercurialium connubium cum salinis, sed experientia quoque satis superque testatur, non absque metu damni mercurialibus medicamentis iungi salina. Coronidis loco adiecta est doctrina de tuta ratione senectutem adipiscendi, quam *Gerontologiam* vocavit Auctor. Totum opus hominem egregie doctum, atque Artis medicæ ex fontibus ipsis peritum, prædit: ut adeo miremur, reticuisse Auctorem nomen suum, quod fere illorum est, qui, vel quæ ipsi non intelligunt scribunt; vel tenuitatis suæ conscientia adducti, qui sint, prudenter atque ultro celant. Ceterum, & hoc addimus, utiliter inservire posse Librum hunc iis omnibus, qui in locis, ubi medicorum frequentia non est, vitam degunt, quo fere pertinent qui in monasteriis, ab oppidis paulo remotioribus, pietatis exercitia profitentur.

APPARATUS AD NOVAM L. COELII FIRMIANI
*Lactantii Operum editionem, una cum Praefatione ge-
 nerali, & duabus Dissertationibus praevis in
 Specimen ceterarum.*

Romæ 1751. apud Venantium Monaldinum, Bibliopolam
 in via curfus, plag. 13. 4 mai.

Specimen *Lactantii* offertur denuo edendi, unde ratio iudicari operæ præstandæ debet. Auctor est, ut patet ex Dedicacione, Frater *Eduardus a S. Xaverio*, Provinciæ Romanæ Sacerdos Professus, & S. Theologiæ Exlector. Duæ sunt Dissertaciones, adiecta operis totius Praefatione. Post Dedicacionem ad Congregationem Firmanam, sequitur *Antelo-*
 Pag. 1. *quium in futuram editionem.* Novellus editor demonstrat primo, & quidem ex titulo libri, *Lactantii* opera omnia, una cum omnium notis, diligenter excerptis, opportune auctis, & moderate castigatis, uno Volumine comprehendi. Deinceps, ne quis dubitet, ostendit, se esse hominem, sed vix notum sibi, quamvis quadraginta annis sibi familiariter usum. Quis crederet? Pergit ad causas editionis. Præcipua est, quod *Lactantius* in deliciis ei fuit, super quo spissam farra- ginem ac densam notarum silvam, parum inter se cohærentem, constipavit. Addit aliam causam: ut contra Heterodoxos multos insurgere, & eorum depravaciones ac fraudes
 3. detegere possit. Hoc ut perficeret, confugisse scribit ad Codicis Bononiensis lectiones variantes, quas *Iosephus Isaacus*, *Thomasius*que, non tamen inspectas, laudassent. Nolite, lectores, credere, ac si ipse Frater *Eduardus a S. Xaverio* Bononiensem hunc Codicem inspexisset. Absit hoc: nam sic iter faciendum fuisset Carmelitæ discalceato. Sed potius *Montefalconi*, Lucensis Abbas, Varias Lectiones huius Codicis editioni *Isacanae* adiecit; quam industriam Noster auro gemmisque
 5. habet cariorem, & credit bona fide cum matre Ecclesia. Usur etiam se ait editionibus *Montefalconii*, *Alatii*, *Nic. Nourry*, & *Binemanni*: item annotationibus anecdoticis *Fulvii Ursini*, *Andr. Schotti*, *Angeli Rocchæ*, *Antonii Raudensis*; quas unde
 acce-

acceperit omnes, non indicavit. Sed cur hoc? Excusat quoque se humillime, quod scriptoribus nonnunquam usus est heterodoxis, a Romana superstitione alienis; & fidem dat suis, propterea nec pietati nec religioni timendum esse. Præterea, non criticis tantum vocabulorum observationibus fuit contentus, sed, o enormem sapientiam! in omnes scribendi materias, quas totus terrarum orbis suppeditat, involare, casque in dissertationibus, paullo post adducendis, effundere, & tandem Summi Numinis ope, omnes voluit editores superare. Hic tantus thesaurus, iam per quatuor inde annos prælo paratus, prodire tamen non potuit. Nam expectanda fuerat, Pag. 8. suafu Cardinalis *Passionei*, editio quædam Veneta *Francisci Mariae Leonis* Veronensis, in quatuor Tomos forma maiore distribuenda. At o frustranea erat expectatio, evanescente consilio Veronensis. Postea prodit editio *Nicol. Lenglet du Fresnoy*, quæ ferebatur omnium optima. Cui vero quamvis nihil detractum cupit editori *Eduardus a S. Xaverio*, affirmat tamen, hanc suam editionem & cumulatorem fore, & ad usum expeditum longe magis accommodatam. Nam in ista *Fresnoyana* non omnes Lectiones Variantes, non omnes omnium Notas, deprehendi; quæ in hac nova Editione adiciendæ, & insuper augendæ sint castigacionibus notarum *Servatii Galæi*, & *Protestantium* omnium, (ut ait,) *Remonstrantium*, ac *Reformatorum*. Hæc sunt quæ in Præfatione pompofius deduxit promissor a *S. Xaverio*.

Post generalem Præfationem, & antequam Prooemium 12-16. exponatur speciale, adducitur *Synopsis Dissertationum*, ad novam *Lactantii* editionem præviarum. Prodire debent Dissertationes omnino quadraginta. Harum titulos non describemus, quum aliæ exponant argumenta non quidem aliena; aliæ autem vel abesse, vel certe non ita fuscè afferri debebant, quippe nimium de longinquo accessite. Referuntur huc, quæ *Diff. II.* de consanguineis *Lactantii*; *Diff. VIII.* de prima origine Arianæ hæreseos; *Diff. IX. & X.* de iisdem Arianis; *Diff. XXIV. XXV.* de pneumatologia, & evidentiâ physica, qua homo agnoscit Deum esse; *Diff. XXX.*
de

de vera Christi ecclesia, eiusdemque veris & invariabilibus notis; *Diff. XXXII.* de martyrum multitudine, cultu, gloria, habentur. Nam, si hoc modo ad veterem scriptorem omnis Theologia, omnis philosophia, polemica, historia, adicitur, facile possunt magna Volumina scribi, & literarius orbis contagio immedicabili inundari. Sunt quidem aliae Dissertationes, quae *Lactantii* nomen, patriam, studia, libros, filium, elogium librorum, nec non censuras, eruditionem varii generis, errores *Lactantii*, Codices MSS. & editiones illius, exhibent: haec tamen omnia, si tam fusa, tamque prolixae, si stilo editoris, & ingenio magis ad systema philosophicum scribendum, quam ad edendum scriptorem veterem idoneo, afferuntur, sunt putida & gratiam amittunt.

Pag. 17-20. Sequitur *Prooemium speciale*, in quo suscepti operis ostenditur ratio, & eius necessitas philosophice demonstratur. Incipit a fortuna Priami cantare a *S. Xaverio*. Ait, interesse, de auctore libri cuiusdam notitiam habere, qua si quis careat, accidere ut *Leam* pro *Rahele*, nubem pro *Iunone*, (hem quale ingenium!) amplectatur. Provocat ad experientiam, & magno strepitu evincit, scriptorum nomina celebriorum, vitam, patriam, libros nosse, *laudabilem* (sic scribit) *ad inventionem haberi*. Haec omnia fusa, & more declamatorio persequitur. Haec applicat ad praesens institutum, & concludit capitali ratiocinio: Ergo laudatione dignissima res est, si de *Lactantii* nominibus, patria, aetate, quamplurimae dissertationes scribuntur, antequam *Textus Lactantii*, & super eo Annotationes Castigationesque sistuntur. *Καλῶς καὶ σοφῶς!* —

20-30. Iam se ordine excipiunt *Dissertationes binae*. Harum prior

30-31. de *Lactantii* denominationibus, paragraphis 12: posterior de eiusdem patria, parentibus, consanguineis, paragraphis 46. exponit.

In *prima Dissertatione*, quae de nominibus agit *Lactantii*, narratur, in MSS. Codicibus *Lactantium πελαγονίῳ* inveniri, nominarique *Marcum*, *Tullium*, *Arnobium*; item *Lycium*, *Cuecilium*, *Lactentium*, *Lactanium*, *Fromianum*, *Lucanum*. Si nominati fuissent Codices a *Fratre a S. Xaverio*, iudicari forte

forte de eorum præstantia potuisset. Ita vero errores librariorum rapi potuerunt in diversitatem lectionis antiquæ. Post adductas Patrum paucorum auctoritates, pergit, recentiores in nominibus quidem *Lactantii* & *Firmani*, sed non in reliquis illius nominibus, convenire. Nam a *Baluzio* eum *L. Caecilium*, a *Nurrio* autem *L. Coelium* nominari, a *Pfaffio* nunquam *Lucium*, nec *Coelium* aut *Caecilium*, sed unice *Firmanum Lactantium* appellatum fuisse. Novus editor, regula usus, qua & numero pluribus & ætate antiquioribus standum sit, suum scriptorem *LVCIVM COELIVM FIRMIANVM LACTANTIVM* nominavit. Quamvis enim in vetustis Codicibus plerumque duo duntaxat habeantur cognomina, *Lactantii Firmani*; tamen in fine eorum, prænomen *Lucius* & nomen *Coelius* sæpe adiectum esse, quod etiam *Nurrio* testatur *Diff. III. in Lactant. Cap. I. §. 2.* Quod autem in aliis Codicibus *Coelius*, in aliis *Caecilius* legatur, mirum non esse cogitanti id, quod *Walchius* & *Bunemannus* ad *Lactantium* docuerunt, nempe, hæc nomina duo facile inter se permutari. His præmissis inquirat Noster in singulas denominationes.

I.) Prænomen *LVCII*, ex *Fyflo* observat, iis impositum fuisse, qui primo mane in lucem prodierant ex matris utero. Sed non raro etiam a proavis ad nepotes descendisse; Firmanis potissimum civibus, ac speciatim genti *Coeline* fuisse usitatum, ut apud *Pighium* in *Annalibus Romanis* reperitur. II.) *COELII* nomen familiæ esse, cuius origo a *Coelio Vivenna*, *Romuli* contra *Sabinos* pugnantis socio, ducatur. Cognomina huius familiæ *Caldi*, *Rufi*, *Sabini*, *Viniani*, *Lactantii* fuisse. III.) *FIRMIANVS*, sive, ut *Sophronius* putat, *Firmilianus*, ut alii Codices *Firmanus*, cognomen esse a patria *Firino*, seu potius *Firnio*, colonia Romanorum in agro *Piceno*, deductum. Ea occasione disseritur de more Romanorum, imponendi cognomina ex gente aut provincia armis subacta; quæ tamen huc non pertinent. Denique IV.) num *LACTANTIUS* sit agnomen aut cognomen secundum, existimat non liquere. Plerique cognomen putant, ex lacteo dicendi flumine ei impositum. Sed negat *Celeberr. Walchius*; qui nullam inter *Lactantium*

& eloquentiam *lacteam* analogiam deprehendit, nomenque esse familiae statuit. Noster *Eduardus a S. Xaverio* credit, neminem hoc cognomento donatum fuisse ante *Lactantium* hunc. Itaque contendit, *Lactantium* esse secundum cognomen *Firmiani*, non tantum ab eloquentia, quantum a dicendi facilitate petitur. Id in hunc modum evincit. Qui facile, ait, sua fensa insinuant in animos aliorum, *lactantium* instar *mulierum* sive nutricum auditores suos alunt, qui inde ab istorum ore pendere dicuntur, tanquam parvuli a *lactantium* uberibus. Sed hæc non sufficiunt ad analogiam accuratam.

- Pag. 30-31. *Dissertatio secunda de L. Coelii Firmiani Lactantii patria*, parentibus, & consanguineis exponit. In hac Dissertatione videmus Nostrum vel hirundine loquentiorem. Fuit enim in eo, ut *Balutio, Joh. Alberto Fabricio, & Celeberrimo Heumanno* contradiceret, negantibus, *Lactantium* a *Firmo*, agri Piceni in Italia oppido, nominari *Firmianum*; sed eum fuisse Africanum, & Sicæ in Numidia primos ætatis annos transgisse. Inprimis autem adversus *Heumannum* infurrexit, data opera affirmantem id, quod *S. Rever. Walchius* negaverat propter sibi *Lactantii*, eum Afrum esse. Hæc quidem omnia quamvis duabus aut tribus absolvi paginis, ac multa nihilominus utilia potuissent & bona afferri: eiusmodi tamen docta non placuit brevitatis Proluori nostro, sed amplissimam orsus disceptationem, contendit operose, *Heumanni* opinionem *quatuor* inniti *fundamentis*, quæ in sequentibus garrulitate non imitanda vult diruere. Res eo redit. *Lactantius* natione Afer *Heumanno* existimatur: *primo*, quia in iuventute Sicæ in Numidia *Arnobium* audivit rhetorem Africanum; *secundo*, quia iisdem in scholis Africæ admodum adolescens *Synopsium* scripsit; *tertio*, quia *Hodoeporicon* Africæ composuit hexametris versibus; *quarto*, quia a *Firmo* dicendus *Firmianus*, non autem *Firmianus* fuisset. Igitur Argus noster a *S. Xaverio* clamat, se *primum* diruere fundamentum *solo intuitu sanæ mentis*, nam patriam non esse statim, ubi opera literarum studiis detur. *Secundo* in fundamento magis hæret. Quid igitur? Necessè itaque erat, ut emendator *Lactantii*
Hiero.

Hieronimi torqueret locum libr. de Scriptorib. Eccles. c. 79. & ingeniosam rideret doctissimi Heumanni coniecturam, qui in Prologo Symposii legerat: Pag. 38.

Sic me Sicca docet, Sicca deliro magistra;

pro: *Sic me Sexte doces, sic te deliro magistro.* Quin eo usque progreditur, ut sibi ipse contradicat, dum nescire se ait, an eum *Lactantii* adolescentia componi possit *Arnobii* magistrum; quamvis non uno in loco adduxerat *Hieronimum*, qui *Arnobium* scripsit *Sicæ* rhetoricam docuisse, *Lactantium*que inter discipulos eius recensuit. *Tertium* aggreditur fundamentum Editor futurus. Non sequi, *Lactantium* esse Africanum, quia *Hodoeporicon* scripsit *Africæ* hexametris versibus: fuisse enim multos Romanos, qui ante & post tempora *Lactantii* bella gessissent contra Afros, quos inter etiam *Firmanos* militasse cives constat. Itaque *περίεργως* profert monumenta, numos, lapides, in quibus mentio sit *Firmanorum*; unde colligere audeat, *Lactantii* proavos in *Africa* & *Italia* claruisse. Deinceps excursu facto copiosissimo longissimoque, disserit de rebus alienis, quæ huc non pertinent: de denario *Caedicii*; de *Firmo*, a *Poenis* bello *Punico* primo capto; de fortitudine *Firmanorum* contra *Afros*, sub *Catone* maiore; de palatio *Pompeii* M. in civitate *Firmana*, & Numis eius, *Firmanorum* in gratiam *Cusis*, cuiusmodi aliquem ex *Thefauro Morelliano* profert, eruditionem stupendam prodens. 35. & 40. 42-62. 52.

Fingit etiam Inscriptiones, quas in Schedis servat suis. Nam 54. pro L. VOLGATIO Q. F. sine mora legit FIRMI. VOLGATIO. Q. F. Alias Inscriptiones ex *Muratorio* depromit, quæ antiquam illam & primam veritatem, etiam *Firmo* homines natos esse, doceant; de quo singulari plane casu, nisi a *S. Xaverio* confirmasset, dubitare omnes potuissent. Reliqua, quæ sequuntur, ita confusa sunt, ita perplexa, ut nemo sine angore in hoc labyrintho versetur. Tandem denique de *Picentibus* quæ admiscuit, e quibus gentem *Coeliam*, unde *Lactantius* sit ortus, commemoravit, ea igitur, post tot anfractus, produnt quid *Auctor* velit. *M. Coelius*, ait, (*Cicerone* teste in *Oratione* pro *Codem*,) fuit contubernalis *Q. Pompeii* in *Africa*: quemadmodum

modum ergo *M. Coelius*, filius Romani civis, se in Africam contulit cum *Pompeio*, ita contingere potuit eodem modo, ut *Lactantius* in has terras traiceret, sive ut *Arnobium* audiret, sive ut persecutionem *Diocletianam* declinaret. O pulchre & sapienter! o sapientiam, dignam foliis quæ Sibyllæ inscri-

- Pag. 62-78. batur! Ultimo, quartum fundamentum summi *Fabricii* & *Heumannii*, qui *Lactantium* a Firmo *Firmanum*, non autem *Firmianum* contendunt appellandum fuisse, subruit. Provo-
 cat ad Lexicographos, qui urbem, quæ olim Pici regia fuit prope Firmanorum Castellum, *Firmium* & *Firmum*, item *Firno Picenum* vocant. *Vossium*, qui lib. 2. de *Histor. Latin.* cap. 7. male scribi $\Phi\acute{\iota}\rho\mu\omicron\nu$ pro $\Phi\acute{\iota}\rho\mu\omicron\nu$ dixerat, confutat ex *Joh. Jac. Hofmanni Lexico Univerf.* voce *Firmium*. Ex *Gruteri*, *Mazochii*, *Fabretti*, *Maranconi* Inscriptionibus profert,
 65. viris ac feminis cognomentum hæsisse a patria *Firmio*; & propterea acutissimo *Heumanno* obiicit incautum & impudentem loquendi modum; *Walchium* ait longe saniora scribere in *Diatribæ de Lactantio* cap. 2. nec aliud *Heumanno* superesse
 72. præter palinodiam. Romanos, pergit a *S. Xaverio*, vocat *nostros*, *Lactantius*, multis in locis, mansuetudinis & humanitatis gloriam iis vindicans. Orat & obtestatur *Heumannum*,
 63. quomodo id dici possit de Africanis? Denique pondus summum addunt, & litem dirimunt, quæ sequuntur. Scilicet $\alpha\upsilon\tau\acute{\omicron}\varsigma$ $\acute{\iota}\Phi\alpha$. Ille $\alpha\upsilon\tau\acute{\omicron}\varsigma$ est honoratissimus Patruus nostri a *S. Xaverio*, nobis quidem ignotus, & cuius pronuntiatum nullo scriptore munitum est. Adducamus tamen. *Hæc meminisse iuvat, me a Patruo meo, (quem, loco amissi in pueritia Parentis, auctorem, educatorem, præceptoremque habuisse me, D. O. M. gratias plurimas reddo, Et hæc grati animi causa laudo.)* *audivisse, Lactantium in Bythia primum Firmiani nomen a patria induisse, quum illuc ab Imperatore Diocletiano ad oratorias literas docendas accitus fuit. Quemadmodum enim Diocletiano placuit, sibi nomen a patria sua Dioclea sumere: sic Lactantio a natali urbe cognomen indidit, ut Græcis morem gerere videretur, quibus consuetudo erat, apud se agentes appellativo potius, quam proprio nomine, appellare. Quis plura consideraverit argumenta?*
 Felli

Fessi sumus legendo, nec restat nisi pauca dici. In sequentibus de *gente Coelia* agit, inter præcipuos Romanorum eminente. Inprimis de *C. Coelio Caldo* pertractat, Consule pag. 81. Romano, cuius Numum appoluit ex *Beyero*: tum alios *Coelios* recenset. Inde evincit, *Lactantii* parentes non ex ordine plebeio, (quod *Walchius* voluit,) originem ducere: neque enim ex paupertate *Lactantii* posse colligi infimam sortem familiæ, sed posse etiam vitæ probitatem causam paupertatis fuisse. Frater *Lactantii Pentadius* vocatur, cui, eam poscenti, *Epitomen* scripsit *Institutionum divinarum*. Et quamvis *Davifus* credit, fratris nomen eo tempore Christianorum commune fuisse, tamen *Lactantius*, nec *Donato*, nec *Demetrio*, quibus libellos dedicavit, fratris dedisse titulum, quamvis & ipsos constet fuisse Christianos, legitur. Collegit locus, ubi mentio fit *Pentadiorum*. Ethnicine *Lactantius*, an prognatus fuerit parentibus Christianis, idoneis testimoniis caret; nec *Augustinus* comprobare potuit.

Sed expectabunt sine dubio lectores *Specimen* aliquod *textus Lactantiani*; & iure expectabunt, ut iudicium ferant de ipso opere. Sed sciant omnes, adesse *Specimen* nullum. Eius loco *Munitum* tenacis bibliopolæ, de multitudine *Exemplarium*, adiectum est. Vultis sententiam nostram de hac editione futura? Dabimus. Parum crescet eruditio: parum splendoris *Lactantius* capiet: nec veremur, ut ista *Bunemanianam* nostram loco, quem huc usque obtinuit, moveat. Impegit etiam editor futurus multa gravia in *Orthographiam*, præcipue quoad nomina propria. Scribit *rethor* pro *rhetor*: *Chratius* pro *Cratiippus*. Quis ille *Quinstedius* sit pag. 32. ignoramus. *Christian Ioger* in suo *Lexico*, est *Christianus Gottlieb Joether*, Vir. cel. Doctor Theologus, & historiarum in hac nostra Academia Professor. *Rainefus* scriptum est, pro *Reinesius*, & ita porro. Sunt plures exteri, qui nomina Germanorum corrumpunt ex malitia, aut fastu inepto: sæpe etiam, ut plus aliis sapere videantur, in latinum contorquent; quod plerumque, ut vix agnoscas quem velint, efficit. Quæsumus, si quis *Nostratum*, Fratrem *Eduardum a S. Xaverio*

scriberet *Fraterm Ebsardum a S. Pfaffero*, nonne Sanctus ille & innocens Frater moveret risum inter Carmelitas discalceatos? Sed manum de Tabula.

TENTAMEN PHILOGICO ANTIQUARIUM,
quo Nomina propria & Cognomina veterum Septentrionalium, monumentorum antiquorum, imprimis Islandicorum, ope, leviter illustrantur per IOHANNEM ERICI, Isl.

Havniæ 1753. apud Frid. Christ. Pelt, plag. 8. fol. 2. in 8.

Curiosus est valde, & expolitus pumice libellus hic, in quo Nomina propria, Cognominaque Septentrionalium veterum, præcipue ex libris, commentariis, onomasticisque illustrantur *Islandicis*. Describitur in *Capita duo*. Prius de nominibus propriis virorum & mulierum; posterius de cognominibus septentrionalium veterum, exponunt pulchre. In *Capite priori* eo redit Clarissimi Auctoris mens. Non est certum, nomina primorum septentrionis incolarum originis Hebrææ esse; quia nescitur, quibus venerint e terris in oras has. Sunt quidem nonnulla eorum, sono Hebraico: sed in omnibus occurrunt linguis voces, alterius linguæ vocibus sono similes: atque sic, vel ex Græcia, septentrio sua nomina accepisset. Quum sine dubio, ex variis gentibus ac ditionibus, variisque temporibus, Septentrio colonos tulerit, hinc & nominum cognoscitur non una varietas. Qualia autem fuerint illa nomina, nemo dicet. Ante tempora *Odini*, in Septentrione *gigantes* vixisse & *nam*, *Finni* etiam, traduntur: atque hinc quædam nomina arcessenda. Pleraque nomina propria septentrionalium *significativa* fuerunt: alia, naturæ quorundam; alia, habitui corporis & indoli convenerunt. Mutata sunt postea, & novis aucta, maxime post *Odini* adventum Asiatici, qui non solum statui politico & religioni aliam imposuit faciem, sed novam etiam dialectum septentrionales docuit. Cl. Auctor id agit in hoc Tentamine eleganti, ut saltem & *generales* nomina imponendi modos afferat, & nec

omnes.

omnes. Plura desiderantes remittit ad viros doctissimos, *Verehelium & Olavum Wormium*, ex quorum Operibus pariter, nec non duobus ex Catalogis MSCtis nominum in Islandia usitatorum, *Oddi Oddaei & Iohannis Olavii*, varia & ipse hausit.

Nomina propria varie distinguuntur. Ratione *sexus*; sic aut *masculina*, aut *feminina*: ratione *originis*; sic vel *domestica* sunt, vel *peregrina*. Quæ autem *Odinur* introduxit, illa & ipsa ad *domestica* pertinent. Denique ratione *temporis* ac *modi*, quo fuere imposita. Per *modum nomina imponendi* intelliguntur rationes, ad quas veteres septentrionales in hoc negotio spectarunt. Hæ si curatius evolvuntur, deprehenditur, nomina propriis, (boni ut omnis essent,) tam a veri Numinis, quam a deorum nominibus religioneque, deducta fuisse. Huius generis sunt nomina a voce *us, god, røgn* derivata, ut *Velauga, Godbrandr, Røgnvallâr*. Huc pertinent nomina a *sole & igne*; ab *Odino*, eiusque tam proprio quam honorariis nominibus, deducta: nomina a *Thoro, Freyo*, a feminis Asiaticis, ab *Alfis*, minorumque gentium deabus, sumta. Exempla sunt: *Solrun, Logi, Audon, Steindor, Freyfein, Gerdr, Finnalfr*. Alia nomina a defunctis fuerunt ducta, speciatim a capitibus familie, a cognatis, amicis, benefactoribus, & aliis magni nominis viris. Apud *Helvaderum*, in *Praefat. ad Onomatol. Etymolog. Thorstenus* filium vocavit *Ingenundum*, ob avum maternum: credidit, filium felicem fore propter hoc nomen. Sic *Knutus* Daniæ rex, *Gormonur*, qui illum educaverat, filio a se prognato dedit nomen. Conf. *Olai Triggvini Vita ed. Isl. lib. I. p. 71*. Porro, alia nomina arcesita ab animalibus, avibus, reptilibus fuere; cuius ratio in robore latet & forma animalium. Sic ab urso, *Björn*; a lupo *Ulf*; ab aquila, accipitre, *Orn, Haukr* dicti. Quum enim animalia singula veteres crediderunt custodiæ deorum speciali demandata esse, boni & hæc omnis causa hominibus imposuerunt. Singulis diis suos equos tribuit *Edda Mythol. 14*. Hinc e quorum in sacrificiis usus, & equi pro diis culti. Igitur & ab his, sicuti a capris, bobus, corvis, serpentibus, nomi-

nomina provenerunt. Inter nomina propria, rebus ab inanimatis ducta, eminent quæ a bellis & armis, a gladio, hasta, lorica, galea, clypeo sumuntur; ut *Styr*, *Band*, *Her*, *Brand*, *Thorbrand*, *Herbrand*, *Hjalmar*, *Stjöldr*, *Randver*, & quis enumeret omnia? Causa fuit denominationis, quod veteres septentrionales, in armis educati, armis magnopere delectabantur, & gloriam collocabant in exercitio hoc. Iidem Boreales, in nominibus imponendis, sæpe ad animi indolem, sæpe ad habitum corporis respexerunt. Id si semper fecissent, maior præcis ex monumentis prodiret utilitas, mores antiqui & ingenium melius cognoscerentur. Apud *Velium* est qui *Skapnartungr* vocatur, quia victus rationem habebat accuratam: est quæ *Totra* dicta, quod vestes non nisi usu detritas induebat: est cui *Snotra* nomen, quod moribus lepida, vestibus elegans esset. Talia imponebantur, non infantibus, ut quorum indoles parum perspicitur, sed his qui ad maturiorem ætatem pervenerant. A nascendi quoque circumstantiis, ab eventibus vel nativitate prioribus, vel illam sequentibus, a progenie recens nata, prostant nomina, rarius quidem desumpta hinc, tamen non plane nulla; siquidem puer in agro expositus, vocabatur *Urdaköttur*, in locis nempe salebrosis inventus. Aliis nomina dabantur rebus a physicis, metallis, lapidibus, montibus, elementis, meteoris. Nomen *Malinfridr* a *Malmr*, metallum; nomen *Steingrimr* a *Stein*, lapis; *Gnupr* a promontorio; *Hardr* a duro, deductum est. Evenit etiam, ut ex alio aliove casu nomen proprium augmentum ceperit, sensimque coaluerit in unum cum pristino. Horum alia vel *solemnia*, ut quæ Principis intulit auctoritas; vel *minus solemnia* sunt nomina, quæ sermoni vulgi originem debuerunt. Quædam illorum vel *personalia* sunt, uni homini propria, ut nomen *Queldulfi* & *Halogi*; vel sunt eiusmodi, ut ob rationem magis generalem sint introducta. Exemplum affertur *Rauni* regis, cum *Bergdís* filia *Bergfinni* concumbentis; unde *Biornus* & *Alfus* suscepti: *Alfum Bergfinnus* maternus educavit avus, unde is *Finnalfur* dictus; *Biornus* matrem sequutus, *Tótunbiörn* appellatus est. Hæc sufficiant addu-

adduxisse de variis modis nomina imponendi. Quæcunque autem rationes de nominibus *virorum* adductæ sunt, valent etiam de illis *mulierum*. Hi modi nomina imponendi, etiam ad externos sunt translati. Neque enim est dubium ullum, quin expeditiones *Cimbrorum*, *Gothorum*, *Normannorum*, qui maximam Europæ partem inundarunt, multa veterum septentrionalium nomina, in *Germaniam*, *Pannoniam*, *Hispaniam*, *Britanniam*, *Galliam* & *Italiam*, invexerint, de quibus legi poterunt *Holbergius*; *Goldstus*, & *Morhofius*. Præcipue vero inter omnia exterorum nomina, maxime *Germanica* antiqua cum *Danicis* conveniunt. Hanc similitudinem *Odini* migratio promovit, quem, ut *Danicam*, ita & *Germanicam* mutasse linguam, *Islandorum* testantur antiquitates.

Progredimur ad *Caput posterius*, quod de *cognominibus* veterum septentrionalium agit. Cognominum non una origo est. Eorum aliqua gentium suavitudo superstitio. Credebant septentrionales, qui *duobus* essent nominibus, eos fore feliciores longævioresque, nec deo per deos posse. Sed ut natura est arte prior, ita & cognomina desumebantur a rationibus naturalibus. Quibus enim vel vitia, naturæ pariter aut morum, vel virtutes inhærebant; quibus item aliquid insolentius accidebat, ut vel contemptui essent aliis, vel admirationi: inde cognomenta ferebant, seu honorifica, seu contumeliosa, aut ludicra. Antiquitas cognominum ipsam *Odini* ætatem superat: ac virorum qui cognomina tulerunt, extant multi apud *Eddam*, *Saxonem*, *Snorronem Sturlonidam*, *Arngrimum Ionam* in *Specimine Islandico*, & reliquos. Classis cognominum alia *vulgarium* est, qualia plurima sunt: alia *solennum*, honoris causa datorum. Solennetulit cognomen *Thorleifus* Islandus, a *Suenone* Danorum rege, ob carmen famosum de *Haquino* Norvegiæ Comite, cognominatus *Iarla-Skallid*, id est *Comitum Poeta*. De natura & indole cognominum apud boreales dissentiant *Olaus Wormius* & *Henr. Spelmanus*: quorum *hic*, omnes septentrionales, putat, Hebræorum & Græcorum more, simplici appellatione usos; *ille* vero, non solum familias vetustas, sed & reges Septentrionis cognominibus

bus usos fuisse. Litem ita dirimit Cl. Auctor, ut cognomina neget *hereditaria* extitisse. Id evincit cum ex ipsa natura cognominum, tum ex veterum testimoniis. Neque enim epitheta, ex singularibus cuidam moribus data, ad alios transferri poterunt. Sic *Olavus* cognominabatur *Tretelje*: parentis autem eius *Ingialdi* cognomen *Iltrade* erat. Sed ad alia pergamus. Quod nomen *patris* apud veteres sustinuerit vicem cognominis, id notum est. Sed & *matris* nomen usurpatum sic fuit. *Thordus*, *Glumi* filius, a matre *Inguna* cognominatus est *Ingunarfson*: *Haquinus*, a matre *Sunifa*, *Sunifarson*: *Floko*, a *Valgerda* matre, *Valgerdarson*. Causam rei attulit *Siernhook*, in *Lib. de iure Sueon. p. 223.* hanc: *Partus*, ait, *iure veteri ventrem sequitur. Hinc quidam se matris, non patris filios nominarunt, ut Ingeburgis, Esthridis filius.* Ceterum, cognomina item a corporis defectibus aut venustate, nec non a moribus, tam connatis quam acquisitis, deprompta fuerunt. Tale cognomen est *Thorbiorgae*, nempe *Kolbrun*, quod comis ac supercilii esset nigris: tale est *Kali* ob gibbum; *Krop-pinbakr* ob dentem monstruosum: tale est *Thorsteni*, qui ob tarditatem *Dromundus*; *Canuti*, qui *Lovardus* ob mores sibi genus humanum devincientes, nominatus est. Alii aliis ab rebus tulerunt memorandis cognomina. *Helgius*, ob caesum *Hundingum*, *Hundinsban*: *Thorkillus*, quod spiritum trahebat aegre, *Krafta* dictus est. Nonnulli a loco habitationis: quidam ab alio adiuncto, vel honesto vel turpi. *Thorgeir*, quia panem butyro illitum optimam iudicabat escam, *Snior-hring* appellatus. Subinde adeo est mira cognominum apud septentrionales ratio, ut omnia generales ad regulas reduci nequeant.

Betrachtungen über die Verbesserung des Justiz-Wesens
in Deutschen Landen &c.

i. e.

MEDITATIONES DE EMENDANDO IURE STA-
tuque rei forensis, ac tribunalium, in terris
Germanicis.

Dresdæ & Lipsiæ, apud Frid. Hekelium, pl. 10. in 8.

Onus

O nus Aetna gravius videntur sustinere omnes illi, Sisyphique saxum volvere, qui hoc exulceratissimo saeculo meditantur Iuris reique forensis emendationem. Iniuria nempe temporum, studia partium, diversissima & contraria sibi invicem, privata commoda, labyrinthi concertationum, brocardica, nec non cunctationes, & per lustra quinimo saecula continuatae protractiones litium, per Iuris sic dicta beneficia seu remedia suspensiva, atque alia huius commatitatis sexcenta, solent eludere destinata in istiusmodi emendatione salubriter. Dantur tamen subinde Reges & Principes, qui Viros eruditos candidosque, ad suscipiendum hoc, quantumcunque sit, negotii, & ad purgandum istud Augiae stabulum, excitant: inde Saxonicus noster Codex Augusteus, Prutenorum Codex Fridericianus, Neapolitanorum Codex Carolinus, originem & natales suos habent. Sed & nonnunquam prodeunt Viri cordati, quibus curae est, labascenti huiusce generis legum negotiorumque forensium tractationi succurrere, piaque sua desideria, bono publico inservitura, Rei Litteratorum publicae profiteri ac commendare. Hos inter haud praetereundus esse videtur doctus Auctor libelli, quem nunc indicamus, Vir Iuris Consultissimus, laudeque nostra omnino dignus, *Io. Frid. Hauswaldus*, Serenissimo Poloniarum Regi & Electori Saxoniae a Consiliis Legationum, & ab Epistolis in Intimo Regio-Electorali Tabulario s. Archivo Dresdensi. Perpendenti etenim ei, quantum in rogatione, promulgatione, tractatione insuper & executione legum, in earundem fraudem fieri soleat, enatae sunt istae meditationes, quae ulcus illud tangere, medicinamque malo huic parare sategit. Octo hanc capitibus absolvit tractationem Noster. *Cap. I.* attingit statum corruptum rei forensis hodiernum. *Cap. II.* eandem rem considerat forensis. *Cap. III.* de noxiis effectibus corruptelarum eiusmodi commentatur. *Cap. IV.* in causas illarum inquit, quas non tam in iudiciis, quam in causarum patronis, atque ipsis denique litigantibus, quaerendas esse comprobat. *Cap. V.* persequitur Auctor veras origines cor-

ruptelarum huiuscemodi, nimirum n̄vos legum, cum primis earum, quæ in Germania receptæ sunt, earumque peregrinitatem, copiam, præterea nimiam diffusamque prolixitatem. *Cap. VI.* reliquos illarum ostendit n̄vos, insufficientiam videlicet, confusionem, contradictiones, obscuritatem, interdum iniquitatem, incertitudinem. *Cap. VII.* Partem Iurisprudentiæ Theoreticam: *Cap. VIII.* autem Practicam partem suadet emendari. Illius, Theoreticæ nimirum partis, emendatio, postulat abrogationem legum peregrinarum in tribunalibus & Academiis, sanctionem contra promulgationemque legum novarum, statui rerum publicarum, qualis iam est, magis convenientium, earundemque perspicuarum, evidentium, communium, rationalium, brevium, paucarum, nervosarum, lingua vernacula sermoneque patrio colligendarum supplerendarumque. Huius vero, partis videlicet Practicæ, emendatio, requirit novam perfectioremque iudicarii processus ordinationem, cum severissima executione coniunctam, in qua iudicibus, fiscalibus, & quibuslibet negotia fori tractantibus, sua præscribantur officia, cum præmiis bene meritorum. Opus universum, prudentiæ leges ferendi destinatum, nervosissima brevitate, stili perspicuitate & nitore, ponderibus rationum, præterea typorum quoque elegantia, se lectoribus commendabit.

DE EPISCOPATU SABIONENSI S. CASSIANI Martyris, deque S. Ingenuini eiusdem urbis Episcopi Actis, Hieronymi Tartarotti, Roboretani, ad Antonium Roschmannum Epistolæ, Disquisitio. Auctore eodem ANTONIO ROSCHMANNO, I. U. L. Sac. Cæs. ac Reg. Mai. Bibliothecæ Publ. Theres. Præfetto, Pro-Archivario aulico, & Illustrissimorum Provinciae Ordinum Historico.

Ulmæ 1751. 1 Alph. 4 plagg. in 4.

Sabiona, s. Sebona, Rhætiæ olim nobilissima urbs, ad vallem Brixinensem, haud adeo procul ab ipsa hodierna Brixina,
ia

in Comitatu Tyrolensi sita, tempore Romanorum mansio militum, i. e. locus ubi castra stativa haberent, fuit; quæ, ut facile est creditu, paulatim in magnitudinem & formam urbis ita crevit, ut, præsertim cum illa regio, propter colonias romanas eo deductas, & viam illam ab Auctore Augustam, deinde Claudiam ab instauratore appellatam, admodum culta, celeberris atque frequentata fuerit, celeberrimum eius temporis oppidum brevi esset. In hac igitur urbe & regione, iam media Sec. III. ætate, Cassianum Imolensem, qui postea Imole f. Foro Iulienfi in Italia martyrium, ut loquuntur, passus sit, primum doctrinam Christianam docuisse, istiusque Ecclesiæ & Episcopatus, cuius sedes deinde Sec. X. Brixinam translata, fundamenta iecisse, vulgaris traditio est; unde primum in vulgaribus catalogis inter Episcopos Sabionenses tenet locum. Ut autem auctoritatem catalogorum, vulgarisque opinionis fidem, imprimis vero istiusmodi primi Apostoli & Episcopi in ista Ecclesia cultus religionem confirmaret *Roschmannus*, non minus eruditione quam humanitate clarus, Coniecturas de Episcopatu S. Cassiani, primi Sabionensium Apostoli, ante triennium, quod Editionem huius libelli præcesserat, edidit. Huic vero doctissimus pariter ac subtilissimus exortus est adversarius, *Turtarottus* Roboretanus, qui Coniecturas istas, in Epistola quadam ad Roschmannum typis expressa, ita refellere studeret, ut opinionem eam e mentibus istorum hominum eveleret, cultumque illius Martyris, ut primi Sabionensium Episcopi falsum & inanem demonstraret. Ea re, sed & iussu superiorum, permotus Noster, maiori cum studio & diligentia has quasi Coniecturarum suarum vindicias conscripsit, in quibus cultum factem S. Cassiani in Ecclesia Sabionenfi perantiquum, certissimis historiarum monumentis, idoneisque documentorum, (Diplomatum scilicet Imperatorum, & Chartarum Donationum, ex Tabulario, quod vocant, Brixinensi, cuius copia a Rev. Episcopo Brixinensi ei facta est, sumtorum,) testimoniis vindicare conaretur; simulque aliis rebus circumiectis diligenter consideratis, admodum probabiliter, (ultra probabilitatem enim, in tanta rerum obscuritate, documentorumque inopia, as-

furgere non licet,) eiusdem Episcopatum Sabionæ fundatum demonstraret. Obiectiones adversarii vero, ut in summa complectamur, hæc sunt præcipuæ: Anonymum quendam Poetam, Sec. IX. florentem, a Mabillonio primum in lucem protractum, qui & Sabionenses carmine percenset Episcopos, nullum ante S. Ingenuinum Sec. VI. Episcopum agnoscere: Monumenta, quæ nunc supersint, Brixinensia, non ad Sec. IX. & X. pertinere, sed XI. demum enata: S. Ambrosii tempore nondum extitisse Ecclesiam Sabionensem: Brennensem, sub qua Bellunensis lateat, de hac non posse intelligi; & Brixinensem cum Brennensi confudisse Roschmannum: non igitur ante Sec. VI. finem Episcopum Sabionensem concedendum: Materninum & S. Lucanum non posse admitti: omnino neglexisse testes locupletissimos, & omnia coniecturis dedisse, & quæ sunt reliqua. Hæc Roschmannus V. Cl. ita refutat: Anonymi Mabilloniani nullam esse auctoritatem; monumenta cultus superesse Sec. VIII. IX. & X. invictissima; & quamvis non appelletur Episcopus Casianus diserte, probabiliter tamen talem fuisse ex his sequi, cum neque Patronus, neque eius reliquiæ adfuerint; Sec. IV. Sabionæ fuisse Pastorem iuxta S. Ambrosii testimonium; Sec. V. Lucanum esse admittendum, cum eximium iam propagatæ fidei in Valle Oenana monstrari possit argumentum; alium Anonymum Sec. VI. a Francis Ecclesiæ Brennensi impositum; & sic forte Materninum posse tolerari. Ista omnia, quamvis certis documentis, pro temporum illorum ratione, universim firmari non possint: fabulis nihilominus, portentis, somniis, & falsis documentis accensenda non putat Roschmannus. Cum vero doctiss. Adversarius in Acta S. Ingenuini etiam invehatur, ab eiusque laude sanctitatis multum detrachere conetur: in Parte altera huius disquisitionis Epistolæ Tartarottianæ, licet de eo nihil in Coniecturis dixerit, ad ea tamen, cum haud aspernenda in Tabulario invenerit, respondit.

Ut autem testimonium huius Anonymi Poetæ labefactet, examinat primo Cap. III. eius patriam, tempus ac locum scriptiois, & ex Carmine VII. v. 3. cum aliunde nihil de eo constet, probabile reddit, patriam eius fuisse Angliam, Scotiam,

tiam, Hiberniam, quia solum S. Virgilium, ex Hibernia advenam, cum multi fuerint extranei, ita ut se, appellet alienigenum Carm. XII. 11. quod etiam Mabillonio visum sit ex Ariece Episcopo Salisburg. qui sine dubio nullus alius quam Alramus sit, quia Aries in lingua Anglica Arame vocetur. De voce Ælim autem, sic enim Salisburgum appellat Poeta, non esse quod Mabillonius dubitet, cum fide lapidis cuiusdam Gruteriani f. 2654. constet, Salisburgum Hadriani fuisse coloniam, atque ita Iuvavia, quoad nomen conditoris, idem quod Hierosolymis accidisse. Eodem modo tempus quo vixerit, & locum quo scripserit, ex versibus eius eruit: illud nimirum circa medium Sec. IX. fuit; hic vero Iuvavia ipsa, aut certe eius vicinia. Deinde Cap. V. VI. VII. & VIII. demonstrat, hunc advenam restantum seculi unius, & vix ultra, sine serie historica, sine Chronologia, monumentis & fontibus omnino omnibus destitutum, complecti; imo, exceptis Salisburgensibus & Sabionensibus, nusquam ultra d. Bonifacii aetatem progredi: inprimis vero circa Sabionenses fallere Episcopos maxime, utpote quatuor omnino per duo ipsa secula & dimidium recententem, & quidem ita, ut ultra sesqui seculum ex eius sententia duo tantum Ecclesiam hanc rexerint. Plus itaque auctoritatis binos perantiquos, ex membranis unum ante quadriugentos & amplius, alterum ante trecentos annos consecutos catalogos habere putat, in quibus tredecim adhuc alii, præter istos a Poeta commemoratos, recensentur. Præsertim cum probatissimi Historici, ante omnes Catalogos editos, S. Constantii post Ingenuinum, pariter ac Catalogi a Poeta omitti, meminerint; cumque a Sec. VIII. plerique antistites Sabionenses legitimis probari possint documentis, auctoribusque extraneis, ita ut Catalogis iisdem fere singula respondeant. Neque minus quatuor illi Anonymi Episcopi in iis rite compareant, sive ex Codice isto in eos translato, quod non videtur, quia serius est inventus & editus; sive ex aliis monumentis tamen legitimis: cumque omnes Sec. VII. vel VIII. veros Anonymi habeant Episcopos, cur in ceteris sint conficti? Sed etiam si quis non omnes, quos Anonymus omiserit, Sabionæ fuisse Episcopos agnoverit, sufficiat

ciat unico saltem, ex authentico documento, (Instrumento scilicet sub Antone Episcopo Sab. ante medium Seculum VIII. confecto,) de quo silet Anonymus, exemplo, ordinem istius Poetae turbare; quod quidem Instrumentum, ut vocant, in antiquissimo Traditionum libro, loco principe, & ante d. Albuini Acta contineatur, cuius codex, membrana, characteres, imo ipsum actorum principium huius Episcopi Albuini scil. tempora indicet: ante Sec. X. igitur hæc donatio facta fuerit necesse est. Cum autem inter illos Præfules Sabionenses, qui ab anno 772. doceri possint authenticis monumentis, Anto nullus appareat, ante eos vixisse extra omne dubium positum est. Non solum autem Episcoporum Sab. enarrationem Anonymi mancā & imperfectam esse, sed etiam Passavienſium & Ratisbonensium Episcoporum, tum regionariorum, i. e. qui munere Apostolico sine sede fixa & nondum firmata in aliqua regione functi sint; tum ordinariorum Episcoporum exemplis luculentis demonstrat. Inter Passavienſes quidem primum Apostolum & Episcopum S. Valentinum regionarium omiſſum, ex Tabula plumbea a Surio & PP. Bolandinis, & a se ipſo in Actis huius divi allata; Erchanfridum autem & Okarium ordinarios, ex authenticis probat Traditionum chartis. Inter Ratisbonenses vero merito desiderari S. Emmeramum, ex Aribone Frisingensi, teste Sec. VIII. gravissimo, & quidem genuinis Auctoris verbis ex Cod. Duschiano allegatis, demonstrat; sicut & ordinarium S. Lupum, ex auctoritate Arnolſi, scriptoris domestici, statim post Sec. X. florentis, cuius verba Hen. Caniſus in Lect. Antiq. Edit. Basnag. T. III. P. I. p. 132. recitet, indubitatum & certissimum Ratisbonensium Episcopum. Ex his ait apparere, Anonymum non fuisse sollicitum de primis Episcopis, saltim in antiquioribus Pass. Ratisb. & Sabion. Ecclesiis, sed eos tantum a Bonifacii tempore commemorasse, hincque nihil contra primum Sabionæ Apostolum & Episcopum, quamvis regionarium, valere posse.

Iam vero in cap. IX. X. XI. & XII. ad cultum S. Caspiano, tum Brixinæ, tum Sabionæ, Sec. VIII. IX. & X. neque demum Sec.

Sec. XI. inceptum, ut adversarius putat, præstitum progreditur, demonstrans eum per Diplomata Imp. & Chartas, ut vocant, Pagenfes, h. e. quibus Donationes & Traditiones continentur. Cultum autem eius iam Sec. VIII. Brixinæ quoque, non Sabionæ solum, celebratum fuisse, Charta illa sub Antone Episcopo declarat, cuius genuinam antiquitatem Codex, membrana, characteres, aliæque res indicent. Eiusdem cultum Sec. IX. Sabionæ continuatum, per Diplomata Ludovici Germanici & Arnolfi Germaniæ Regum comprobatur; quæ quidem diligenter examinata, cum aliis eorundem Regum Dipl. & cum rebus circumstantibus reliquis convenire, ex probatissimis ostendit Historicis. Neque minus cultum istum Sec. X. Diplomata Ludovici IV. f. Infantis, Conradi I. & Ottonis II. declarant. quæ omnia rite se habere nobis visâ sunt. Atque tandem, ne critici ipsius, ut ait, tot Diplomatum inconcussæ auctoritatis hanc saltem inurere possent notam: ab extraneis librariis hæc conficta esse rerum ignaris: Chartis etiam Pagenfis domi confectis & conservatis, ex Tabulario Brixinensi excerptis, rem probare studet. Præter illam sub Antone Sec. VIII. haud dubie confectam, aliam, in qua tum sub Wisumperto, tum Richperto, Episcopis, Sec. X. S. Casiani cultus monumentum occurrit; aliasque complures, tempore Albuini sec. eodem conscriptas, profert, quas quidem omnes ætatis Sec. X. esse, quotquot adhuc Codicem & contextum viderint, sine hæsitacione affirmasse, potiorique ex parte ab ipso Præsule S. Albuino, aut eius auctoritate & consilio, aut a suis confectas esse. His itaque rite, ut nobis quidem videtur, quibus autographorum, Diplomatum, & Chartarum arcana inspicere non licet, probatis, occurrit Cap. XIII. obiectioni magnam speciem præ se ferenti, quod scilicet non Episcopus in Diplomatum istis & Chartis appelletur, adeoque causam huius cultus, patrocinium, aut insignes eius corporis reliquias, esse posse. Sed primum usu quasi diplomatico receptum fuisse, multorum exemplis ostendit, ut ii non Episcopi, sed tantum Martyres aut Confessores in istis appellarentur. Neque vero patrocini-
S
nium

nium eius aut reliquias causam cultus fuisse, idoneis probari posse documentis; cum e contrario antiquissimam, quæ Sabionæ superesset, ædiculam, a d. Casiano V. Mariæ Deiparæ fuisse dedicatam, traditione feratur: quam quidem traditionem Catalogo illo membranaceo Sec. XIII. & Diplomate Conradi II. Rom. Imp. de anno 1028. confirmari, hanc Patronam in altero Sabionæ templo S. Crucem excepisse, a quo tempore quidem incertum, sed certe eam illud habuisse Sec. XIV. & XV. ex decreto, Bullam vocant, Concilii Basileensis an. 1414. ita ut, si etiam S. Casiano patrociniū concederetur, Sec. XII. & XIII. sub illo Ecclesiam floruisse necesse esset, cum iam templum Cathedrale Sabionæ derelictum esset. Sed veremur non sine causa, ne hæc argumenta, de patrociniū V. Mariæ statim ab initio stabilito, adversario doctissimi non satisfaciant: etenim recentiora nobis videntur, quam ut primum istius Ecclesiæ possint probare patrociniū. Brixinæ vero statim Ecclesiam Sec. XII. sub tutela S. Petri & Pauli fuisse, ex Chartis demonstratur. De reliquis autem nihil, ante tempora S. R. I. Principis & Episcopi Caspari Ignatii adfuisse in hac Ecclesia, asseritur. Ut autem probabiliter A. demonstraret, S. Casianum primum Sabionæ fuisse Episcopum, aptam eo tempore doctrinæ Christianæ recipiendæ istam regionem fuisse, ex Romanorum eo deductorum colonorum frequentia, & viæ istius, præsertim ob limites propter barbarorum incursiones custodiendos, celebritate, Cap. XIV. ostendit. Quod autem per ipsos Romanos milites s. colonias religionem Christianam propagatam fuisse ei credibile videtur, nolimus asserere: quia sine dubio aut nulli, aut perpauci eo tempore inter milites s. colonias Romanas fuere Christiani; multo potius ii per linguam occasionem & facultatem doctrinæ propagandæ præbuisse nobis videntur. Cap. XV. conatur ex verbis S. Ambrosii Lib. X. Ep. 82. *Sola Pervellensis (scil. Ecclesia) nunc ex omnibus Liguriæ, Emiliæ, Venetiorumque, vel cæteris finitimis Italiae partibus, huiusmodi (Episcopali) eget officio*, demonstrare, Ambrosii tempore i. e. Sec. IV. Sabionæ s. in illa regione sedisse Episcopum. Non nega-

negamus, sub caeteris finitimis Italiae partibus intelligi posse Rhaetiam, si habuerit Episcopum, & certo debere iis comprehendi, si aliunde constet, Sabionae scilicet, in illa regione fuisse tunc temporis Episcopum. Quid aliud ex his verbis sequatur non videmus, cum plures quam Rhaetia sint Italiae finitimae partes: vel si etiam Rhaetia intelligatur, non sequitur, & Sabionensem Ecclesiam, cum Rhaetia I. & II. ex ipsius Auctoris sententia Praesules iam suos habuisse. Caeterum, cum doctissimi Tartarotto libenter concedimus, Rhaetiam ad Italiae Dioecesin, adeoque etiam ad Metropolim Mediolanensem, spectasse. Quamquam, etiamsi omnes Episcopi in istis Provinciis, quae Praefecto Praetorio Italiae scilicet, occidentalis Praefecturae, ut asserere videtur, suberant, ad Mediolanensem pertinuerunt Metropolim, nihil impedit quominus illa verba de Illyrico, Occidentali scilicet, intelligamus. Profert porro Cap. XVI. circa haec tempora monumentum propagatae Christianae doctrinae illius regionis ex Gregorio Turonensi, Templum scilicet S. Laurentii circa medium Sec. VI. ob incuriam longi temporis, ut ait Gregorius, detectum, ergo Sec. IV. aut ad summum V. exstructum, apud Briones Italiae castrum. Copiosius contra quorundam sententiam, hoc Italiae castrum, scilicet oppidum Breunorum, ut Plinius appellat, non in Vindelicia, sed Rhaetia, in Valle Oenana situm, & quidem Veldidenam esse, ut adeo Ecclesia ista Brionensis, scilicet Brenensis, ovicularum, ut ait, Vallensium fuerit. Recte insuper nihil impedire putamus, quominus Rhaetis Episcopus Sec. VI. initio tribuendus sit, quod in Germania certa sedes certique fines propter bella, migrationes, irruptiones Gentium, finiumque permutationes, sero admittebantur, quodque Concordia, Feltria, aliaeque urbes, antiquiores Episcopos S. Ingenuino non agnoscant, quominus ante hoc tempus fuerint Episcopi. Quamvis enim singula oppida ante Ingenuinum non habuerint suos Praesules: totum amplissimum tractum illum tamen nullum habuisse, non sequitur. Longum foret, argumenta & rationes satis subtiles & probabiles, quibus S. Lucani, Maturnini, Sab. Episcoporum

rum Sec. VI. & Anonymi cuiusdam, Ecclesie Brennessi, quam unam eandemque cum Sabionenfi esse admodum subtiliter probat, a Francis eodem Sec. impositi, locum ac dignitatem tueri conatur, enarrare: satis nobis sit id laudis ei tribuere, quod in tanta rerum obscuritate, inopiaque documentorum, huius rei magnam sane probabilitatem demonstraverit, inprimisque Cap. XVIII. partes subtilis & eruditi critici bene egerit. Etenim ex his iam, summam huius viri Historiarum, Antiquitatum, Romanarum & medii aevi, artis diplomaticae & criticae eruditionem, multo labore, longaque exercitatione acquisitam, apparere arbitramur.

Sed perveniamus ad *Disquisitionis Epistolae Tartarottianae, de S. Ingenuini Sab. Episcopi Actis, partem posteriorem*. Ut vero rem brevibus expediamus, tenendum: Ingenuinum, primum ex sententia Anonymi Mabilloniani, adeoque ipsius doctissimi Tartarotti, Sabionensium Episcopum, vulgo elogio *sancti* honorari: hunc titulum autem ei Tartarottus, in ista epistola ad Roschmannum nostrum, abrogare conatur his inprimis argumentis. Brixinensia monumenta, quibus Sabionensis Ecclesiae historia continetur, non adeo sincera & consona videri, sed multo potius excellentem de eius sanctitate opinionem, Brixinensiumque cultum, ex fonte turbido, h. e. ex Pauli Diaconi errore manasse, qui & reformatoribus Martyrologii Romani, & aliis causam praebuerit sanctis illum adnumerandi: obfuscatum quoque Anonymum illum videri a Paulo Diacono, ut alium appellaret, scil. nullam in antiquioribus Diplomatum S. Ingenuini commemorationem inveniri: Patronum demum post Sec. X. electum fuisse, atque sic tandem novem a sua aetate seculis precario in Romanum irrepsisse Martyrologium. Quibus Roschmannus, ut huius sanctitatis laudem cultumque vindicaret, ita respondit. Primo ostendit, traditiones seu probationes de S. Ingenuino non contineri in Lectionibus Officii, ut vocant, Brixinensium proprii, quod ei Tartarottus obiecerat: deinde cultus vetustioris originem non Paul. Diacono deberi: longe minus autem verum esse,

esse, irrepsisse in Martyrologium Romanum Seculis novem post, & quasi precario: Brixinæ porro iam Sec. VIII. cultum eius demonstrari posse, ita ut IX. & X. nec minus Anonymi Mab. testimonio: tandem a schismate Aquileii Sabionensem Præfulem recessisse credendum esse. Iam vero quod ad Lectiones Officii proprii Ecclesiæ Brixinenses attinet, libenter concedit, eas in multis errare, & compilatorem nonnulla ex recentioribus Historicis inseruisse, imo eas factum recentissimum inventa demum typographia protrusum putat. Cum autem neque Codd. MSS. Liturgici harum Lectionum, neque Diplomata aut Chartæ Pagenes, aut alia monumenta, omnino quidquam habeant de hoc sancto adnotatum, vehementer suspicandum esse, olim de isto nihil fuisse animadversum. Neque vero mirum esse, insertam proinde proprio Brixinensi an. 1515. impresso P. Diaconi erroneam de S. Ingenuino sententiam, cum illo tempore Pelagii I. & II. itemque Gregorii M. Epistolæ, Libellus ad Mauritium eiusque rescriptum, omniaque omnino Aquileiensis schismatis laterent Acta; ille vero scriptor unicus, vix duobus seculis a tempore rerum gestarum remotus, superesset. Longe aliter, cum in libris Liturgicis Sabionensibus actum sit de rebus Aquileiensibus silentium, olim, ante codices typis impressos, Sabionensem s. postea Brixinensem, quæ Ingenuinum coluerit, ante omnes Diaconi Aquileiensis & Bartholomæi Tridentini labores historicos, sensisse, non dubitandum esse. Etenim in Antiquiss. Codice Asceterii Wilthinensis, & perantiquo Theresianæ Bibliothecæ, aliisque libris Liturgicis MSS. quos Cl. Reschius Brixinæ excudendos curaverit, nihil singulare, nihil profus ex Paulo aut aliis haustum, contineri. Pauli Diaconi errorem autem minime cultui Ingenuini ansam præbuisse, deinceps Cap. III. demonstrat. Nihil scilicet in Pauli verbis inveniri quod insignem præ se ferret sanctitatem, nihilque omnino de eo dici, nisi quod abstinuisset a Schismate, & pro captivis in Ferruge castro intercessisset. Quod autem nihil de Ingenuini & Albuini actionibus heroicis, gestis, miraculis constet, id

multis aliis sanctis quoque accidisse, quorum sanctitatem nemo in dubium vocet. Ex nostra quidem sententia, elogium sanctitatis, quo Episcopi praesertim illius temporis sunt ornati, nullis miraculis aut prodigiis egere videtur; cum plerumque auctores Ecclesiarum, ut fere auctores rerum publicarum, divi appellati, & semper in magno honore habiti sunt, ceu alii probi & boni viri, quos recte hoc titulo antiquitas insignire potuit. Longe minus verum esse, irrepsisse in Martyrologium Romanum post novem demum secula, & veluti precario, Cap. IV. inde ostendit: primum quidem quod ante Bellinii additiones, in sacris Romae fastis insertus legatur Ingenuinus, idque confirmant Codd. a Baronio visi, . itemque Benedicti XIV. summi Pontificis auctoritas, neque minus summorum virorum Baronii, Norisii, Pagii, & Bollandi, schismatis Aquileiensis certissimorum ac scientissimorum, testimonium, quos Codd. antiquissimos, multiplices, concordēs, & ex parte Pauli aetatem excedentes, habuisse credibile videatur. Deinde ex Calendario pervetusto, quod Martene & Durand T. 3. f. 1606. Monum. suorum inter antiquissima Martyrologia afferunt, ex MS. Lirensis Monasterii sexcentorum & amplius annorum, & ex Martyrologio Augustano S. Hieronymo tributo sexcentorum circiter annorum, quod Bollandi Continuatores in Collectione Martyrol. VII. Junii producant, cultum huius sancti asserit; ut alia perantiqua Francica Martyrologia, v. c. Antverpiense, Labbeanum, Rabani Mauri, Turonense, &c. Sec. VIII. & IX. conscripta, omittamus. Causam vero, cur in tot tamque antiquis Francicis inveniatur Ingenuinus Martyrologiis, imperio Francorum de Provinciis Norici, Rhaetiae, & Vindeliciae tribuit, praesertim cum Reges Francorum non solum universo populo leges tulerint, sed etiam Episcopos ipsi elegerint, s. electos a Clero & Populo confirmarint: non mirum itaque esse, si Ingenuinus, qui tunc temporis vixit, in eorum Martyrologiis inveniatur; & hoc gravius pro eius sanctitate esse argumentum, quod, etsi schismaticorum partibus favisset, libelloque ad Mauritium subscripsisset, tamen tot Martyrologiis

giis nomen eius insertum reperiatur. Brixinæ quoque iam Sec. VIII. cultum ex antiquissima Charta Pagenfi monstrare Cap. VI. A. instituit, quæ in libro Traditionum, qui Sec. X. tum ex contextu, tum scriptura, & omnium peritorum iudicio, conscriptus esse videatur, continetur, secundum quam donatio facta legitur Antoni, ergo certe ante Sec. X. facta fuerit necesse est; & cum, ut iam supra ostensum, Præfules Sab. ab anno 772. possint doceri, authenticis monumentis, nullus aut adfit Anto, credibile esse, cum ante illos omnes Eccles. Sab. præfuisse; quod insuper etiam ex Catalogo membranaceo Sec. XIII. & collatione Dipl. Lud. IV. Germaniæ Regis, constat. Eundem cultum autem per Sec. IX. & X. continuatum, ex diversis donationum Chartis, tempore Ottonis M. & II. Sec. X. vero per Diplomata Ottonis II. v. c. & Henrici Sancti, & per plurimas S. Albuini, eiusdem cultoris eximii, donationes, aliasque eiusdem temporis Traditionum Chartas, quæ omnes, cum de earum fide & probitate nobis non liceat dubitare, cultum huius Episcopi perantiquum saltem probare nobis videntur, patet. Quod vero Cap. IX. de Epitheto *almus*, quo Anonymus Mab. quatuor tantum ex triginta Episcopis ornaverit, contendit, ut scilicet & ex eo argumentum sanctitatis sumi possit, adversarius vero eius notionem extenuat: pro neutra parte quicquam posse elici putaverimus. Nobis enim istud epitheton poeticum, & ornandi nec augendi causa adhibitum videtur, quod omnibus rebus a poetis quidem antiquis tribuatur, quæ nos iuvent, alunt, & præsidio sint, ut Auctor doctiss. annotavit, imprimis diis, quibus maxima debeamus beneficia. Et sic fortasse etiam hic Poeta, Auctoribus ex sua sententia Ecclesiarum, Hattoni vero propter eius singularem Ecclesiæ suæ & paternam curam & amorem, tribuit. Sed tamen magis, si quid notioni isti subesse debet, sententiæ Auctoris favere videtur. Excusandos itaque Norisum & Bollandum, tum sanctitatem ex cultu tum conversionis causam adstruentes, Cap. X. contendit. Inprimis Bollandi sententiam, impulsu scil. Theodolindæ, filiæ Garibaldi Ducis Boioariæ, & uxoris Autharis, dein Agilulphi, Regum

Regum Longobardorum, cum & ipsa schismaticorum partibus antea favisset, ab istis Inguinum recessisse, defendere & haud adeo improbabilem ostendere studet. Quamvis enim non certo illius impulsu recessisse affirmari possit, saltem tamen Reginae eum innotuisse, cum filia Principis esset, sub cuius imperio Episcopatus Sab. erat, per istam regionem profecta esset, ipseque Inguinus Franciam petisset, ad redimendos captivos, in bello propter Theodolindæ patrimonium gesto captos. Tandem ex his omnibus, præsertim ex vetustissimo Francorum cultu, qui eum sive a Rege Francorum ipso constitutum, sive a Clero & Populo electum, comprobatum tamen, eiusque facta probe noverint, Cap. XII. concludit, a schismate ergo eum ante obitum recessisse; quod si non factum fuisset, neque insignia sanctitatis specimina edidisset, (quod tamen non de miraculis aut prodigiis nos intelligimus,) nunquam a Francis cultum fuisse catholicis, multo minus proinde ab Episcopis Brixinensibus, Imperatoribus, imo Pontificibus ipsis.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Martii Anno MDCCLVIII.

Pars II.

IOAN. AUGUSTI ERNESTI ANTIMURATORIIUS,
*sive Confutatio Muratorianæ Disputationis de Rebus
Liturgicis ad SALOMONEM DEYLINGIUM,
Theologum Primarium, amisque & me-
ritis venerandum.*

Lipsiæ 1755. apud Ioannem Wendlerum, pl. II. in 8.

Defensionem fortem atque invictam causæ Lutheranae in
Eucharistia suscepit Summe Ven. Ernesti: quem merito
gaudemus, artem criticam, sibi tam perspectam, com-
paratamque tot explicandis emendandisque latinis & græcis
auctoribus profanis, iam transferre ad divinitus nobis tradi-
tos libros, & ad scripta Patrum Sanctorum. Ut enim hæc
ars potissimum Ecclesiam nostram, quæ, teste Chemnitio,
tantum grammatica esse debet, inde ab instauratis sacris ab
adversariis defendit: sic illa eandem porro vindicabit ab male-
volorum moliminibus, cum similes plures habuerit & b. Dey-
lingio nostrati, in cuius, tum vivi, nomine apparuit hic li-
ber, & b. Iano Vitembergensi, iustis ab Cel. Auctore laudi-
bus celebrato, atque ipsi S. V. Ernesto nostro, qui natura in-
stitutoque factus ad tam grave negotium est. Huic, Vitem-
bergæ iam tum studiorum causa versanti, & optima Iani
Bergerique disciplina conformato, studium iniectum est litur-
gicæ rei: ut hoc avidius L. A. Muratorii duo sacramentario-
rum

rum veterum volumina, ante aliquot annos edita, verfaret: quod in iis se multa, ante incognita, atque alibi vix invenienda, reperturum putaret. Sed inanis spes erat: contra multa occurrebant indigna nobis, plura viri fama, humanitate, moderatione: ut tum aliquid contra eius tela moliretur, sed negotiis distentus in aliud differret tempus. Reprehensionem Muratorianam ita moderatur, ut res non hominem, praefertim mortuum, & bene de litteris meritum, notet. Mittit igitur acerbiora in Lutherum nostrosque dicta: mittit ab eo praeclaros liturgicos scriptores omisso, erroresque admissos, ad rem minus spectantes. Praeterit quoque septem capita priora, historica fere: etsi hic quoque multa dici contra possint. Unum modo, vel exempli causa, caput tractat de *Origine Liturgiae Eucharisticae universae*, quod in principio est operis: in quo Muratorius Petrum Brunum, nobilem rerum liturgicarum scriptorem, refellit, quod ante saecul. V. scriptas Liturgiarum formulas extitisse negaret. Erat vero Brunus Iustini M. testimonio usus, dicentis, Antistitem panem, vino, aqua, allatis, *εὐχὰς καὶ εὐχαριστίας ἀναπέμπειν, ὅση δύναμις ἀντὶ*: cuius ultima verba Muratorius italice *per la sua parte*, vel *seconde che a lui appartienne*, verterat. At vero hic Cel. Auctor monet, dicendi formas, *ὅση δύναμις*, ut κατὰ δύναμιν, nunquam aliter accepta esse, quam *pro modo virium, pro facultate*, five etiam *summa vi*, ut adeo sac. II. liberae preces sint putandæ. Deinde explicatis Cypriani, Basilii, aliorumque locis, hanc facit summam cogitationum. Primis temporibus, cum Spiritus S. suggereret *εὐχὰς καὶ εὐχαριστίας*, supervacaneas fuisse formulas precandi sollemnes. Consequentibus, adhuc calente rerum divinarum studio, multos extitisse sanctos, & in libris divinis tritos homines, qui vel repente, vel post commentationem aliquam, preces pronunciarent & gratiarum actiones, aptas eas ad animos commovendos. Hos precatos esse sua sponte, ut privatim domi, sic in conventibus publicis, *ὅση δύναμις ἐκείτω*. Paullatim longe lateque propagata religione christiana, & aucto propterea sacerdotum numero, ardorem remississe, tum formularum scri-

ptarum

ptarum natam esse consuetudinem: ita tamen, ut iis quisque aliquid vel addere vel demere posset. His præmissis ad caput institutæ disputationis Antimuratorianæ progreditur: in quo ordinem servat a Muratorio descriptum, & Cap. I. demonstrat, *Conversionem Panis & Vini, quam Romana Ecclesia defendat, Liturgis antiquis non firmari.* Præfatur quædam de Consecratione Eucharistica, quam Romani contendunt fieri solis verbis: *hoc est corpus meum*, Græci vero negant, propterea acriter reprehensi a Muratorio. Cum vero nec nostri consentiant satis in re hac controversa, nec se expediant facile: pluribus ostendit, difficultatem natam esse ab verbi *consecrandi* ambiguitate, ea sublata, rem expediri. Scriptores ecclesiasticos duas subicere voci ei notiones, alteram, qua res a profanis eximatur, alteram, qua rei vim, divinitus additam, declarent. Priori sensu consecrationem esse in laudibus divinis & precibus: posteriori, in solo præcepto & verbo Christi, idque dupliciter; semel, cum ante *κωνανίαν* recitantur, quo ius percipiendi corporis & sanguinis Christi declaretur: iterum in ipsa *κωνανία*, cum panis & vinum ori ingeratur, verbaque Christi repetantur. Christum enim verba: hoc est corpus meum, haud dubie tum, cum edere inciperent discipuli, dixisse. Veterem Ecclesiam usurpasse priori sensu, atque idem existimasse *εὐλογίαν & εὐχαριστίαν*. Consequentem vero coepisse paulatim consecrationis & benedictionis verbo aliter uti, & quidem posteriore, quod Augustini loco confirmatur. Hanc theologos nostros, Formule Concordiæ auctores, secutos. Quæ disputatio, a Cel. Auctore pluribus facta, ad tollendam vulgarium libellorum confusionem, omnino necessaria erat. Cum Muratorius disputationis suæ duas faciat partes, alteram Calvinianis tantum oppositam, alteram nobis & illis, ut panis vinique *μεταμόρφωσιν* defendat eiusmodi, qua panis vinumque tollatur; priore prætermisso, posteriorem armis ex litteris interioribus depromtis, debellat ita, ut eadem semper obicientibus tandem aliquando pudorem iniiciat, studiosos vero harum rerum ad notiones verborum solito subtilius erudendas acuat, & lucem affundat locis multis veterum scripto-

rum. Tenebrosam transubstantiationis originem reperit in monstrosis veterum scriptorum versionibus. Hæ enim in sacris rebus longe maioris mali, quam in profanis, effectrices extiterunt: quod verba stolide ad Græcorum etymologiam efficta, iam dissidia & turbas excitarent, iam ipsi superstitioni aperirent fenestram, cum theologis, in talibus argutantes, nova dogmata procuderent. Sic μεταβολῆς verbum, quod primum occinitur nobis, tam late & varie dicitur, ut nihil sit rerum humanarum in utramque partem, quod non μεταβολῆς verbo exprimat a Thucydide, Polybio, Dionys. Halicarn. Iosepho, aliis. Hinc μεταβολήν non allequitur, nisi qui, ex proposita formula, nominatim eventum docere potest. Apud Iulianum M. Apolog. ad Anton. p. 128. concoctio est: quod pluribus veterum locis probat, ut adeo in eo nihil præfidi esse queat sententiæ Romanæ. Similiter expedit locum apud Cyfillum in Catech. Myst. IV. τὸ ὕδωρ ποτὲ εἰς οἶνον μεταβέβληκεν ἐν Κανῶ τῆς Γαλιλαίας, κ. τ. λ. tam impeditum, ut multos torserit: quod non meram comparationem, sed genus argumentationis, a pari ductum, collationem vocant, exhibeat, cui magna vis inesse solet. Idcirco ex ipsa rerum natura demonstrat, in utraque parte non idem μεταβολῆς & conversionis genus esse. Nam substantiæ μεταβολή in aliam, non potest, inquit, nisi duobus modis fieri: quorum alter est, cum e materia alterius gignitur nova, alter, cum priore substantia ad nihilum per vim divinam reducta, eius in locum nova natura & substantia substituitur. Prius, addit, iniurium in Christum fore: posterius, non transmutationem panis in corpus Christi, sed permutationem panis cum corpore Christi esse, incognitam univærsæ antiquitati. Ἀγιάζειν & μεταβάλλειν potius συνώνυμα esse, Cyrillo auctore. Idem ex antiquo Missali Ambrosiano, & a Saxio V. C. ad Muratorium misso, probat. De Μεταμορφώσεως, transfigurationis, & transformationis verbis concedit, Liturgicos & Ecclesiasticos scriptores iis sæpius uti: negat vero notionem subiicere, a Pontificiis usurpatam. Parum abest, quin putet, totam transubstantiationis fabulam natam esse e Meta-

mor-

morphosibus Ovidianis, quas theologiffa a pueris animo informatas, ad myfterium hoc transtuliffent: cum tamen longe alia fit & Chrifti, & Chriftianorum in εἰκόνα δεῖ μεταμορφώσεως. Hic mirum nobis fiffit Muratorium, & turpiter iedantem, qui Romanæ transformationis commentum obfceniffimo Neronis facinore in Sueton. Neron. C. 28. & fabulis ex Plinii Hift. Nat. VIII, 22. IX, 3. fumtis, comprobauerat: neque feliciorẽ fuiffẽ, docet, in transfigurationis deſcriptione Tertulliana commendanda heterodoxis, quam Pater ille in *interimtionem priſtini dixerat, ut deſinat eſſe, quod fuerat, & incipiat eſſe, quod non erat.* Hæc enim neque transfigurationi Chrifti in Itabyrio monte, neque fidelium per fidem μεταμορφώσεως, neque in Liturgiis obvia, aptari poteſt. Transformationem nihil aliud eſſe quam ἀγίαſμόν, patet ex Miſſa S. Leudegaris Martyris, in qua ſacerdos orat: *ut deſcendat benedictio tua ſuper hunc panem & calicem in transformatione Spiritus S. ut adeo ἀγιάζεν, μεταβάλλεν, & μεταμορφῶν, ſynonyma ſint putanda.* Idem de *transferre, transire, μεταποιῶν, γίνεσθαι*, dicendum, quod accurate probat, monetque, ultimam dicendi formam a notiffimis verbis Ioanneis, ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, profectam eſſe, duabus de cauſſis: primum, quod ſcriptores antiqui myſterium hoc cum ἐνſαρκώσεως comparent; tum, quod in ipſa illa comparatione, & alias, libentius prope carnem, quam corpus, dicant. His ita diſputatis, ut non ex Syngrapha agere videatur, ſententiam quoque Eccleſiæ noſtræ liturgiis quibusdam firmat, in primis loco plane evidente, ex Iacobitarum Liturgia apud Renald. T. II. p. 368. qui *παράφραſιν* verborum dominicorum continet: *Quotiescunque ſacrificio hoc diuino reficiemini, & panem hunc manducabitis, calicemque hunc bibetis, ego in medium veſtri veniam ſuper thronum ſedens, PANEMQUE ET VINVM PER VNIONEM ASSUMENS, atque in patena & in calice habitabo.*

Altero capite comprobatur, in ſcriptis Patrum Eccleſiæ nihil eſſe pro tranſubſtantiatione, multa contra eam. Hic non in congerendis Patrum locis, tranſubſtantiationi aduerſis, quod abunde actum ab Albertino, ſed in examinandis a Muratorio

allatis, occupatus est. Defendit primum Facundi, Hermianensis Episcopi, locum e Defensione trium Capitulorum IX, 5. ab interpretationibus addeclarum Paschasi Calvinique, atque eo clare confirmari ostendit sententiam nostram adeo, ut in explicando eo Muratorius repente factus sit Lutheranus: cuius verba propterea ad fidem faciendam affert. Tum in fragmento ex Augustini sermone ad Neophytos versatur, in quo Berengarii sectatores magnum causæ suæ præsidium ponunt, & Muratorius cum Perronio contendit, in eo aliquid excidisse. Rursus impeditum locum tractat e Catechesibus Myttagogicis: quem Muratorius si animadvertisset, multo magis dixisset: habes in meridie positam transubstantiationem Catholicorum. *Φαινόμενος ἄρτος & οἶνος* non est species inanis panis & vini, quod Romani volunt, ad Philosophorum *ἀγαθὰ Φαινόμενα & ἀληθινὰ* respicientes: sed aspectabilis panis & visibile vinum: nam in oratione populari, & sacris libris, *Φαινόμενα* semper sunt visibilia. In Ambrosii locis occurrunt verba mutationis, & transfigurationis, iam exposita, neque dicendi forma, *benedictione natura ipsa mutatur*, substantiæ conversionem quandam significat; cum Patres, Græci præsertim, disertis verbis profiteantur, naturam panis & vini eam, quæ substantia dicatur, nequaquam mutari. Porro Chrysostomi verbis triumphat, atque usurpat Muratorii illud: loci illius vim ita manifestam esse, ut absurdum plane sit, aliud ibi quid, quam Lutheranam sententiam, querere, eam non agnoscere. Neque meris verbis utitur, sophistarum in morem *ἐκτάτης*, cum res ipsa loquatur. Sed longior est *ἐπίστασις*, quam ut hic summatim afferri queat. Addit Theodoretum locum, qui, *symbola*, inquit, *post consecrationem non recedunt a sua natura. Manent enim in priori substantia, & figura & forma, & videri tangique possunt, sicut & prius.* Hæc, hæc, o Muratori, merito exclamat S. V. Auctor, conciliare debebas cum tua *μεταμορφώσεις*: hic plane nullum estugium patet, nec ulla depravatio locum habet. Nam quam vulgo attulerunt distinctionem inter externam internamque & naturam & substantiam, ea ad obrusam veterum examinata, plane nulla

nulla est, & prorsus inepta. Neque verba veterum, *symbola facta sunt corpus & sanguis Christi*, Paschasianam conversionem probant: cum totus Theodreti dialogus primus in hoc consumatur, ut in *γενόμενον* nullam conversionem substantiæ intelligendam ostendat. Cum veteres dicunt, corpus Christi ἐν τῷ πᾶσι ἄρα nobis dari: id veritatem & corporis Christi, & panis indicat, sive cum aspectabili & sensibili pane datur nobis inaspectabile & non incurrens in oculos corpus Christi, quod tamen non minus verum & proprium est, quam panis ipse. Rursus in eandem sententiam evidentissimo utitur Iustini M. loco: item Augustini & Theodreti locis. Veritatem quoque corporis & sanguinis Christi adversus Reformatos confirmat ex eodem Iustini loco, atque argutias Albertini, Grabii, Salmasii refellit, ostenditque, ἐν τῷ πᾶσι, ἄρα nos ἄρα plus quam similitudinem qualemcunque, sed æqualitatem referre: quod inde ab Iustini ætate doctores Ecclesiæ, perpetua ferie, ex incarnatione Christi, naturam Eucharistiæ, & contra ex hac naturam incarnationis, explicassent.

Capite III. comprobat, *sacrificium verum ac proprium esse in Eucharistia, antiquis nec Liturgiis nec SS. Patrum scriptis firmari*. Hic S. V. Auctor nihil eorum fecit, quod Muratorius reprehendit in aliis. Non de qualitatibus & ritibus veterum sacrificiorum & victimarum disseruit, ad eludendam vim testimoniorum: neque ad suspiciones confugit, de interpolationibus & supplementis Liturgiarum, earumque antiquitate, & ἀβερῶς. Omnia pro antiquis, genuinis, puris, uti voluit Muratorius, probavit. Ex ipsis Liturgiis & consuetudine loquendi, vel e sacris libris ducta, vel paulatim in ecclesiam inuenta, atque ex ipsis Liturgiis, cognoscenda comparatione locorum similium, secundum veras interpretandi leges, omnem disputationem repetit. Cum Muratorius nil nisi farraginem locorum liturgicorum det, in quibus *sacrificii, hostiæ, holocausti, immolandi*, item *offerendi* verba occurrunt, quasi sola hac commemoratione res confecta esset: duo illa, in quibus rei causa continetur, investigat, omissa a Muratorio: an verba ea proprie, an tropice dicantur, quorum illud Romani, hoc

Luthe-

Lutherani contendunt: deinde utrum sint in parte ea Liturgiæ, quæ proprie eam, quam consecrationem dicunt, continet, an in oblationis formula, quæ consecrationem præcedit in Missæ Canone, pertinetque sine controversa ad naturale vinum & panem, & utriusque ad Eucharisticam sacram destinationem. Atque hoc modo locum habere, pluribus probat: ut adeo nihil profint causæ Romanæ, quia in ista oblatione nondum adest corpus & sanguis Christi, etiam ex ipsorum sententia: quin obstat etiam mirifice propterea, quod inde intelligi clare potest, ea verba tropice dici, nec ad corpus & sanguinem Christi pertinere, atque porro tropice accipi posse, etiam ubi in consecratione propria occurrunt. Hostiæ, sacrificia, holocausta, in Liturgiæ libris vocantur *dona, munera, oblationes*. Deus enim in iis rogatur, *ut suscipiat, respiciat dona, munera, hostias, sacrificia*, rel. Ex quo conficitur, ut hostiæ, sacrificia, dona & munera sint res eadem, habeantque hæc verba prorsus eandem potestatem. Iam vero dona hæc & munera non sunt corpus Christi, quod iam sacrificia & munera fidelium vocantur, iam munera Dei, creata a Deo in auxilium mortalitatis, h. e. ad vitam conservandam: iam eiusmodi munera, quæ æstimari nostris meritis non debeant: iam oblationes & sacrificia, quæ quisque de suo fecerit, ut alia mittamus. Ex ipso consecrationis carmine loca indicant modo, nos corpore & sanguine Christi, ut celesti sacrificio pasci: sed nullo modo significant, sacerdotem corpus & sanguinem C. immolare. Cum in Leonis libro dicatur, *sacrificium immolari*, & immolare, Muratorius putet, *supponere victimam, eamque animatam*: monet S. V. Auctor, formas has loquendi e sacris litteris sumtas esse, in quibus vetus latina habeat e Psalmi XLIX. verbis: *immola Deo sacrificium laudis*, & quærit, an laus illa, quam Deus sibi immolari iubeat, animal itidem sit vivum & animatum; in eamque sententiam affert plura, & tandem concludit, si hostiæ & sacrificii nomine Liturgiæ auctores intellexerint corpus & sanguinem Christi, quomodo in Canone Gregoriano, aliisque Liturgiis, sacerdos rogare Deum possit, *ut illud sacrificium, illam oblationem benedi-*

nedictam ratam rationabilem facere dignetur, ut nobis corpus & sanguis fiat dilectissimi filii, domini nostri I. C. Nam si sacrificium iam verum est & vivum corpus I. C. per absurdum est rogare, ut fiat corpus I. C. Eadem ratione versatur in Liturgiis Græcis, a Muratorio allatis, in quibus hic peccavit idem. In his λογική λατρεία preces & supplicationes sunt: ἴμια δῶρα, a Christianis allata, non oblata a sacerdote consecrante. Impeditum vero locum in Liturgia Chrysostomi (apud Renald, T. I. p. 94.) facile expedit ex Liturgia Iacobitarum Syrorum, in qua hæc sunt: *Deus, tu factus es sacrificium, (scil. pro nobis in cruce) & tibi sacrificium offertur: (laudum & precum) suscipe hoc sacrificium.* In Orientalibus Liturgiis afferendis non felicius fuit Muratorius, quarum loca plurimum ex formulis precum, consecrationem antecedentium, sunt, & quod non parum confert ad causam nostram, ductæ e Græcis, atque adeo ex his intelligendæ. Hinc quod sacrificium *tremendum* dicunt, id Græcis *Φοβερόν venerandum est*, a Cel. Auctore ex Hebraismo explicatum. In Liturgia S. Basilii Græcoarabica dicit sacerdos, *tibi obtulimus* (non solus sacerdos, sed omnes *λεττογυθτες*) *incruentum sacrificium, immaculatum corpus & pretiosum sanguinem magni Dei & Salvatoris I. C.* quæ hanc vim habent: obtulimus tibi panem & vinum cum laudibus & precibus, quibus sumendis accepimus corpus & sanguinem I. C. beneficio tuo. Nam simili forma dicitur in Liturgia S. Gregorii Alexandrina, *dignum me fac adstanti sanctæ huic mensæ, & consecrandi immaculatum corpus tuum vel.* & in Liturgia Iacobitarum orat sacerdos Deum, *ut offerat ei sacrificium vivum, (est λογική λατρεία) simile* (non idem, quod volunt Romani) *sacrificio eius glorioso.* Similiter loca difficiliora ex Coptica Liturgia & Missa S. Basilii explicat. Ignorantiam Dialecticam, quam Buddeo, Pfaffio, aliisque nostratibus, obiecit Muratorius, nullo negotio purgat: cum viri docti illi vim silentii in monumentis scriptorum non ignorarent, neque propter id solum aliquid pro falso repudiarent. At vero silentium omnium scriptorum in re, de qua tam sæpe, tam clare loquuntur, cuius totam naturam & rationem ex

instituto explicant, quæ est eiusmodi, ut eam nullo modo tacere debuerint, hoc silentium putant, unanimi consensu prudentiorum, valere. Traditio Irenæi, & in universum *παρρησιάζουσα*, cum de dogmatis dicitur, semper vel disciplinam vivi, vel libros mortui significat: in præteritis vero rebus semper de monumentis litterarum intelligitur, nunquam de fama & sermone hominum. Miratur Muratorii observationem mirabilem, qua Paulus Apostolus perspicui erroris coarguitur ratione sacrificii in S. Coena. Præclare itidem vindicat locum Malach. I, 10. & Tertulliani de oratione, in quo Rigaltius *sacrificiorum orationes* preces recte intelligi monet: Cypriani vero in Epist. LXIII. confert cum loco Augustini Libro X. de Civitate Dei, & addit: Eucharistiam propter *ἀνάμνησιν* Christi mortui, & sacrificii eius in cruce peracti, paulatim coeptam esse dici sacrificium, initiumque eius factum in Ecclesia Africana, & fortasse per ipsum Cyprianum, nimis amantem tropos duros, Hyperbolas etiam, & insolentes loquendi modos. Ipsum Chrysostomum durius interdum loqui in libro de sacerdotio: qui tamen in sermone XVII. ad Ep. Pauli ad Ebr. satis perspicue de sacrificio corporis & sanguinis C. in S. Coena exponat, ut ad hanc normam verba reliquorum veterum doctorum sint interpretanda. Sub finem capituli monet, se credere Christum aquam admixtam vino dedisse apostolis, & apostolos idem fecisse, & nihilominus Lutherum recte fecisse in aquæ usu tollendo: quod Orientis, Græciæ, Africæ, Italiæ gentes non aliter vinum tum biberent, & nos hoc sine aqua bibamus.

Cap. IV. quo, *Adorationem Eucharistiæ, Liturgiarum & Patrum Eccl. auctoritate non firmari*, vincit, concedit quidem, *Adorationem* *προσκύνησιν*, & similis potestatis verba in Liturgiis & ecclesiasticorum scriptorum libris de Eucharistia occurrere: sed pluribus ostendit, verba illa non necessario & semper pertinere ad honorem eum, qui divinæ naturæ debeat, sed cuiuscunque honoris ac reverentiæ significationem posse habere: orientales gentes procliviores fuisse occidentilibus ad procumbendum in terram, rel. falsissimum est, ve-

terem

terem Ecclesiam usurpasse adorationem Deo propriam, vel in Eucharistia ad sacrificii verba: hoc est corpus meum, vel extra Eucharistiam, cum panis, super quem ista verba pronuntiata sunt, conspicitur uspiam. Maximi momenti habendum silentium Iustini M. qui omnes ritus eucharisticos narrat, nec hunc, si tum usitatus esset, taciturus erat. Neque ullum eius vestigium est in utroque Ordine Romano: nam in hoc adorare & salutare synonyma sunt, Diaconi altaris latera, & Pontifex altare, salutare dicuntur, nuspiam populus. Προσκύνησις autem in Chrylostomi Liturgia populo tributa, facta consecratione, ostendoque ei pane consecrato, non pertinet proprie ad panem vinumque consecratum. Cum enim cultus divinus publicus, privatus, duabus rebus contineatur, videlicet laudibus divinis celebrandis, & precibus supplicationibusque faciendis: & Liturgia Eucharistica, totum tere publicum cultum tum temporis conficiens, hæc duo haberet: in parte priorè, lata hilarique, steterunt Christiani vultu erecto, in altera, mentis submissionem & tristitiam postulante, capita inclinaverunt: quod testimoniis indubiis docet.

Cap. V. agit de Confessione Peccatorum, quam Romani etiam Angelis & caeteris coelitis fieri volunt. Hanc Muratorius prius exemplo probare non potest, ad allatum tamen a Binghamo in contrariam prorsus partem nihil monet: ut recte Cicero illud ipsi obiiciatur: est ridiculum ad ea, quæ habemus, nihil dicere, quærere quæ habere non possumus. Aliud quoque est confiteri Angelis & coelitis, aliud coram angelis & coelitis confiteri, quod quoque a Paulo factum. Posterior & recentior ætas dixit etiam confiteri peccata iis, quibus testibus, & in quorum conspectu, vel præsentia, deprecatio fieret, unde & coram altari, & reliquiis sanctorum confitentes inducuntur non minus inepte, quam coram coelitis. De usu candelarum inter Eucharistiam, etiam a posteris probatam, non magnopere pugnat: a Muratorio tamen monitum, sine luminibus peractam non fuisse postremam Salvatoris coenam, negat, quod Paschales coenæ tota amplius hora ante solis occasum agitatae legantur. Oblatio a Luthe-
gra-

gravissima de causa abolita est. Hæc enim cum prisca ætate laudes Dei cum gratiarum actione significasset: sequiore ipsius Christi corporis & sanguinis, pro peccatis quotidianis vivorum & præteritis mortuorum oblatio falso est dicta, quippe adversa sacris litteris, impietatis, securitatisque improbæ & licentiæ peccandi mater. Ridet deinde Cel. Auctor linguæ latinæ maiestatem, eam scilicet sine sensu & intelligentia in Eucharistia, quærítque, si dignitas e linguæ usu Eucharistiæ accedere possit, cur non syriaca potius aut græca adhibeatur? In Canone missæ explicando & in primis verbis iis, quibus Deus rogatur, ut *dona oblata propitius accipiat, ut quondam munera Abelis, Abrahæ, Melchisedeci*, plane mirabilis est Muratorius: ipsi enim *dona* iam panis & vinum sunt, iam corpus & sanguis Christi, iam votum & supplicatio, iam alimenta humana, ut nullus Vertumnus tam varias sumat figuras.

Cap. VI. *Supplicationes coelitibus in Ecclesia Romana, & pro mortuis fieri solitas, recte in Augustanæ Confessionis formula repudiari, nec firmari antiquis Liturgiarum formulis, docetur.* Explicata Muratorii sententia, dat ipsi S. V. Auctor, pro coelitibus & sanctis supplicationes factas non esse: at vero, quod alterum est, preces pro fidelibus vita functis, ut a Purgatorii cruciatibus liberentur, ostendit, sine Patrum & Liturgiarum testimoniis, & contra sacrarum litterarum præcepta, inculcari. Hic primum verba Liturgiæ Gregorianæ, tantopere iactata a Muratorio, explicat, quibus rogatur Deus, ut omnibus in Christo quiescentibus locum refrigerii, lucis & pacis indulgeat, & locum Tertulliani notum e libro de Monogamia: ubi refrigerium animæ cum Ἀναψύξεις & ἡσυχίας confert, unde latinum expressum est: monet quoque, Erasino consentiente ad 1 Corinth. XV. verba Liturgiæ potissimum pertinere ad opinionem, quam veteris ecclesiæ doctores multos defendisse constat, videlicet, animos piorum non statim a morte in coelum evolare, sed venire in locum coelo inferiorem, non ut ibi purgarentur a reliquiis peccatorum, ut volunt Romani, sed ut sit, Tertulliano auctore, *temporale animarum fidelium receptaculum, in quo delinetur futuri* (h. e. coele-

coelestis felicitatis) *imago*, & quod in *sinu Abrahæ refrigerium* quoque dicunt: ut etiam, hac sumta sententia, preces pro mortuis nullæ aliæ esse possint, quam bona omnia & congratulationes, non vero preces, quas proprie dicimus. Nam in locum eum fidelibus aditum parari per preces, nemo Patrum ne somniavit quidem. Hinc discrimen, quod Muratorius urget, precum pro *sanctis*, h. e. in coelum receptis, & *fidelibus*, quos purgatorii ignis cruciatibus addicit, ut illis profint ad honorem, his ad salutem, hoc profus ineptum atque abhorrens a sacrorum librorum disciplina reperitur. Idem dicendum de precibus, quæ in ecclesia romana fiunt mortuis in choro sanctorum apud Deum agentibus. Eos quidem supplicare Deo pro salute generis humani, pro ecclesia, sua sponte, & non rogatos, credimus: sed inde nulla precum nostrarum ad eos necessitas oritur, præsertim cum nullo modo demonstrari possit, & factas has esse preces in prisca ecclesia, & fieri debere, e sacris litteris, & quomodo scientia precum earum perveniat ad sanctos.

Cap. VII. tandem, *Pani Consecrato post Eucharistiae sollemnia male honorem divinum haberi, probat*, non tam necessitate ductus, quod hic honor, confutata adoratione inter ipsa consecrationis sollemnia, sponte corruat, sed ne quam partem disputationis Muratorianæ prætermisisset videatur. Inter omnes constat, in veteri ecclesia, cum pii homines plurimum panis viniq; afferrent in Eucharistico suo, idque omne consecraretur, eius interdum magnas reliquias factas, easque absentibus, pauperibus præsertim, missas esse, cum pecuniaria quadam beneficentia, neque primis sex sæculis discessum ab hac distributione reliquiarum. Deinceps labente disciplina, reliquiae servatae sunt in templis, eiusque *Secretario*, quod vocant Ordines Romani, haud dubie reverentia quadam, & ut eius usus in proximo Eucharistico sacro esset: in aliis locis igni aut alio modo abolita. Hunc ultimum morem mirabili profus ratione Muratorius cum *Μεταμορφωσιν* conciliare conatur. *Species quidem Eucharisticae destrui, auctor est, sed inde nihil officii incorruptibili Domini corpori: quo quidem nulla*

maior pugna rerum unquam defensa est, propterea a S. V. Auctore ante oculos posita. Sin. ilis repugnantia occurrit in alia Muratorii sententia, qua veteres, ex ipso illo vitio, quod contraxisset panis, collegisse putat, *corpus Christi a pane illo recessisse*, itidem in lucem prolata. Defenditur quoque nostratum sententia, qua extra ulum negant cum pane corpus Christi coniunctum esse, & Cyrilli Alexandrini huc spectantia verba explanantur.

Sed finienda est præstantissimi operis enarratio, cui solito diutius immorati sumus: quod hoc maiorem caperemus in libro perlegendo voluptatem, quo excellentius sistit divinæ artis criticæ exemplum, ut hæc in eo, quid efficere possit, videatur experta.

IO. LAUR. MOSHEMII, ACAD. GEORGIAE AUGUSTAE Cancellarii, *Institutionum Historiæ Ecclesiasticæ antiquæ & recentioris Libri Quatuor, ex ipsis fontibus insigniter emendati, plurimis accessionibus locupletati, variis observationibus illustrati.*

Helmstadii 1755. apud Christi. Frid. Weygand, Alph. 5. plag. 21. 4. mai.

Ultimum fuit ante obitum Viri magni, hoc præstans & ampla ornandum laude opus, quo se ipsum Auctor doctissimus superavit. Satis sunt dudum notæ orbi erudito, & exceptæ cum plausu, quæ diversis prodierunt editionibus forma octava, *Moshemii Institutiones Historiæ Christianæ, cum antiquioris, tum recentioris.* Quarum prius Volumen his in *Actis ad A. 1727. Mens. Iun. p. 261.* & repetita editione descripsimus *ad A. 1738. Mens. Aug. p. 476.* posterius Volumen *ad A. 1743. Mens. Ianuar. p. 26.* commemoravimus. Distractis dudum exemplaribus, homines non defuerunt eruditi qui peterent, eas ut denuo *Moshemius*, paullo sed ampliores locupletioresque, in lucem proferret. Resistebant tum alii labores graves, moræ impatientes, nolebatque Auctor perspicacissimus librum prodire, partibus quibusdam man-

mancum. Superatis vero his laboribus, passus se est expugnari, ac difficile opus biennio integro non ante desistit urgere, quam perficeret. Comparant igitur hæ *Institutiones Historiæ Ecclesiasticæ*, cum *antiquioris* tum *recentioris*, uno Volumine formæ quarta: mutatae correctæque comparant, & luculentis scriptorum testimoniis, veterum pariter ac recentiorum, fide dignorum omnium, ita declaratae, ut maxima sui parte differant a prioribus. Ordinem quidem quem olim adhibuit, illam rerum in certas classes distributionem, utpote valde commodam discantibus, Auctor non sustulit, Historiam universam denuo complexus *Libris quatuor*. In *primo* libro, res ab ortu religionis Christianæ usque ad *Constantinum M.* gesta, hoc est a Sæculo primo usque ad tertium, explicantur. In *secundo*, fata rei Christianæ, a *Constantini M.* ætate usque ad *Caroli M.* tempora, a Sæculo nempe quarto usque ad septimum, exhibentur. In *tertio*, res sacræ, a *Caroli M.* temporibus ad instauratam a divo *Luthero* religionem, a Sæculo octavo ad decimum quintum gesta, enarrantur. In *quarto* denique, historiæ religionis, a tempore per b. *Lutherum* instauratae, ad nostram usque ætatem, comprehenduntur. Præterea neque Methodum pristinam immutavit, in limine sive *Praeparatione* (quam ita dixit.) Operi præmissa, expositam. Considerat enim coetum Christianorum tanquam civitatem: huic multa primum *extrinsecus* eveniunt, multa contingunt *in ipso sinu eius*, quæ salutis eius vel profunt vel obsunt. Itaque rei Historiam Christianæ uniuscuiusque Sæculi in *externam* atque *interiorem* distribuit. In priori parte, historiæ *externæ* destinata, recensentur *Cap. I.* fata *prospera* civitatis Christianæ, & *Cap. II.* *adversa*. In posteriori, qua *interior* historia describitur, sistitur *Cap. I.* status literarum & eruditionis; *Cap. II.* historia doctorum & formæ civitatis Christianæ; *Cap. III.* historia doctrinæ; *Cap. IV.* rituum & ceremoniarum; *Cap. V.* seditionum sacrarum sive hæresium. Quæ methodus quum per omnia Sæcula observata sit, inde patet, *formam* libri pristinam incolumem relictam esse.

Sed

Sed eo luculentius libri *materies* aucta est exornataque, & commodis utentium reddita aptior. Princeps fuit Auctori cura, ut fidem narrationi & auctoritatem compararet. Ergo ipsos fontes e quibus haurienda est, scriptores nempe ætatum omnium optimos, ac rebus de quibus exponunt aut æquales aut vicinos, consuluit, & quæ in illis invenit, perspicue retulit nervoseque. Abiit more ab illo, quem fatetur & se olim in multis sequutum esse. Solent enim plerumque, qui Historiarum breviores conficiunt libros, maiores aliorum longioresque Commentarios contrahere; ex quo fit, ut errores, quibus Opera magnæ molis abundant, uno ex libro migrent in alios. Noster itaque vigilantia magna adhibuit testes, qui diligentia præstare & fide ceteris putantur, eosque legit & contulit inter se. Sed quum & hic reperisset amplam occasionem addendi ubique, demendi, & corrigendi, inde factum, ut hoc studium Historiam puram exhibendi, multas mutationes & accessiones pepererit per totum librum. Nusquam vero maiores atque insigniores contigerunt mutationes, quam *libro tertio*, qui res Christianorum, maxime Latinorum, a *Carolo M.* ad instauratæ per *Lutherum* religionis tempus, complectitur. Acute enim iudicat Auctor perspicax, hanc partem Historiæ Christianæ tantum nitorem & perspicuitatis, quantum ceteras, habere nondum. Nam pauci horum temporum scriptores sunt tolerabiles: terrent omnes aut stili barbarie aut ignorantia: multi partium studio corrumpunt verum: quidam nondum editi sunt. Hæc etiam est causa quare ab eruditis viris, ipsis adeo his quos Romana laudat ecclesia, *Baronio*, *Raynaldo*, *Bzovio*, *Manriquezio*, *Waddingio*, aliis, multa sint in hac parte Historiæ Christianæ omissa & minus feliciter tradita. Itaque valde meruit Auctor de Historia Christiana *medi ævi*, quod accuratiorem selectatus cognitionem, partim plurima attulit certiora his quæ vulgo traduntur, partim alia obscure cognita digessit aptius, & fabulas quasdam expulit. Hæc intelligent, quibus placuerit, ea, quæ de *Constantini* donatione, de *Catharis* & *Albigensibus*, de *Beghardis* & *Beguinabus*, de *fratribus* & *sororibus liberi spiritus*,

ritus, de *Fratricellis*, de litibus *Franciscanae* familiae cum Romanis Pontificibus, de *Berengarii* causa, de *Lollhardis*, & aliis rebus disputavit, legere, atque cum illis, quae tot libris de his memoriae prodita sunt, conferre.

Hoc pulchrum opus etsi etiam nullis, quam his, ornatum immutationibus prodisset, poterat tamen eximias reportare laudes ad omne aevum, & alios viros doctos ad persequendum hoc consilium, atque perficiendam ecclesiae historiam Latinae excitare. Sed alia insunt multo plura, quae ferent suffragia intelligentium. Attulit enim Auctor *επιμαρτυρησ* gratum & utile munus rei eruditae, quod Opus hoc retractatum iussit eo modo in lucem redire, ut non doctoribus tantum, verum etiam his, quos iuvat sine doctore rerum historiam Christianarum discere, interserviat. Quocirca addidit non pauca, prioribus in editionibus praetermissa; quae obscurius erant enuntiata, latius explicavit; & parum distincte olim tradita, perspicuitatis & ordinis subiecit legibus. Historia calamitatum, quas Christiani primorum saeculorum subierunt, diligentius hic quam vulgo sit, veritatique convenientius exhibita est: sectarum ortus & progressus accuratius demonstrati: variae formae religionum, variae controversiae ac disputationes de rebus sacris, quantum fieri potuit, clarius quam antea declaratae: de rebus & conatibus Romanorum Pontificum a *Caroli M.* inde tempore, studiose actum est. Mittimus reliqua. Possunt sane, qui nequeunt ex instituto tractare historiam Ecclesiasticam, & claram tamen rerum certarum aut eventuum desiderant cognitionem, ad hunc librum *Morhamii*, tanquam ad promptuarium quoddam, confugere. Dabit ille non modo tantum, quantum satis est iis scire, verum etiam unde maiorem sibi, si velint, petere notitiam possint, auctores monstrabit.

Ut vero etiam specimina quaedam subiiciamus ex specialiori tractatione; uno alteroque documento, quoniam sint observata peculiariter Auctori celeberrimo, comprobabimus. Perflitemus in *Historia medi aevi*, & ex illis quae supra nominavimus, delibabimus quaedam. Notum est, magno defendi ausu

Pag. 298. a Pontificibus & ecclesia Romana illam celebrem, sed omnino
 fictam, *Constantini M.* donationem, quasi Imperator, quum
 sedem imperii transferret Constantinopolim, Romam & di-
 ctiones finitimas, Ecclesiae possidendas & regendas tradidisset.
 Eam donationem saeculo fortassis *decimo* fuisse compositam,
 plerique sunt viri docti qui existimant. Est vero nova quaedam
 & ea valde memorabilis observatio *Moshemiana*, quod
 arbitratur, has fictas Tabulas saeculo iam *octavo* extitisse.
 Evincit nimirum, *Hadrianum I.* Pontificem, & successorem
 eius *Leonem III.* his usos fuisse Tabulis ad permovendum
Carolus Magnum, mox Imperatorem Occidentis & Domi-
 num Romae factum, ut is Ecclesiae Romanae, tam urbem Ro-
 mam, quam eius tractum, in clientelam daret. Huius aucto-
 rem opinionis adducit ipsum *Hadrianum* in *Epistola ad Caro-
 lum M.* quae *Codici Carolini undequingagesimo* & lectu est
 digna in *Muratorii Rerum Italicar. Scriptor. T. III. P. 2. p. 194.*
 Exhortatur in ea *Hadrianus Carolus M.* ut quae donata olim
S. Petro & Ecclesiae Romanae essent, omnia ei restitui iubeat.
 Distinguit vero clarissime donum *Constantini M.* a donis re-
 liquorum Imperatorum ac Principum. Distinguit item a
 dono *Pipini*, sive ab Exarchatu; nec non a dono, quod *Ca-
 rolus M.* muneri patris *Pipini* adiecerat. Ex quo recte con-
 cluditur, *Hadrianum* Pontificem per donum *Constantini M.*
 urbem Romam & terras ei subiectas intellexisse. Verba *Epi-
 stolae* omnino clara, sed sunt eadem etiam longiora quam
 quae huc transcribantur. In hac *Epistola* denique addit *Ha-
 drianus*, illas omnes donationes Lateranensi in Tabulario cu-
 stodiri, & se missurum eas esse per legatos ad *Carolus*. Ergo
 & iam tum illa *Constantini* donatio erat composita, & extabat
 eum reliquis in scrinio Lateranensi, unaque cum iisdem ad
Carolus M. mittebatur.

547. sqq. Sed ad alia pergemus. Saeculo *tertio decimo* nusquam ma-
 ior haereticorum copia, quam Narbonensi in Gallia versaba-
 tur; his enim tum alii, tum imprimis *Raymundus VI.* Comes
 praepotens Tolosanus, perfugium praebat. Quapropter
 sub initium huius saeculi, *Innocentius III.* Pont. Max. legatos,
Rayne-

Raynerium, & Petrum de Castronovo, sive Castelnau, sermone vulgi Inquisitores dictos, mittebat, ut provincias Tolofanas Gallicasque ab hæreticis purgarent, & quos non possent rationibus, hos gladio & poenis vincerent capitalibus. Post illa Gregorius IX. constituebat Tolofæ Inquisitores hæreticæ pravitatis primos, Petrum Cellani & Guil. Arnaldum: a quo tempore formidolosum illud Inquisitionis tribunal incipiebat, & crux prædicabatur, (ita enim fert sermo huius ætatis,) in Gallia universa. Præcipue magnus exercitus crucem prædicantium crudeliter gerebat bellum sacrum contra Hæreticos, qui communi nomine Albigenfes dicebantur. Atque de hoc nomine Albigenfum observat Mosheimius varia, ab aliis huc usque obscure & partim falsè exposita. Nimirum verior sententia redit eo. Nomen Albigenfes duplicem habet potestatem, aliam latiore, aliam angustiorem. Latiori sensu omnes varii generis hæretici, qui sæculo tertio decimo confederant in Gallia Narbonensi, Albigenfes nominantur. Nam Petrus Sarnensis, coævus auctor, in Dedicacione Historiæ suæ Albigenfum ad Innocentium III. (quam Historiam Nicolaus Camulatus primum edidit, Trevis 1615. in 8.) scribit in hunc modum: Tolofani, & aliarum civitatum & castrorum hæretici, & defensores eorum, generaliter Albigenfes vocantur. Vocantur autem hæretici Galliæ totius Albigenfes, non sane ab Albigia, urbe agri Tolofani; quemadmodum sententia quidem est prope omnium recentiorum: sed potius, ut Mosheimius ostendit, ideo, quia maxima pars Galliæ Narbonensis hac ætate Albigenfum vocari solebat. Provocavit enim in ea causa ad testes accuratos, Monachos Benedictinos, qui in libro Histoire generale de Languedoc, T. III. Not. 13. p. 552. id sollicitè demonstrarunt. Angustiori vero sensu, Albigenfes sunt hi, qui alioquin Cathari, Pauliciani, Bulgari in Italia appellantur, homines ad disciplinam Manichæorum propius accedentes. Id constat cum ex aliis monumentis, tum imprimis ex Actis Inquisitionis Tolofanæ, a Phil. Limborchio editis, in quibus Albigenfes diligenter ab aliis scælis segregantur.

Pag. 551. Non obstante *Inquisitorum* severitate in hereticos, impediri tamen non potuit, quominus alia novæ perniciosæque sectæ orirentur. Harum non fuit postrema, secta *Fratrum & Sororum liberi spiritus*, quæ & ipsa per Galliam vagata omnem, multos pariter in Italia Germanique trahebat in suas partes. Nova denuo, & multa protulit fide digna de his Fratribus sororibusque, *Moshemius*. Desumpsit, quæ narravit, documentis e certis, magnam partem ineditis, ex Conciliorum decretis Gallicorum & Germanicorum, Pontificum ex diplomatibus, *Inquisitorum* sententiis, aliisque, quorum multa in eius manus inciderunt. Excerpta habuit ex quibusdam libris horum hominum, & imprimis ex libro *MSC. de novem rapibus spiritualibus*, quem Fratres maxime laudabant: qui vero liber differt ab illo *de novem rapibus*, ab *Hemico Sufone*, celebri inter Mysticos auctore, scripto, interque Opera eius a *Laurentio Surio* edito. Nos, agite, quædam afferamus. *Frates & sorores liberi spiritus* asciverant sibi nomen ex verbis *Pauli*, in *Epist. ad Rom. Cap. VIII. vers. 2. & 14.* atque veros Dei filios in plenam a Lege libertatem assertos esse disputabant. Germani & Belgæ eos *Beghards & Beghardas* nominabant, quod nomen omnibus maiorem solito pietatem profitentibus commune erat. In Gallia *Beghini & Beghinæ* vocabantur: a populo etiam *Turlupini*, cuius nominis tamen fatetur *Moshemius* se nescire originem, nec sibi satisfacere quæ *Jacutus de Beausobre*, *Diss. sur les Adamites, P. II. p. 384. sq. de Turlupinis* disseruisset. Quo auctore, quove loco ac tempore hæc Secta nata sit, non clare constat. Existimat *Noster*, eam ex Gallia & Italia pulsam, in Rhetiam migrasse; Italiam autem ut multas alias factiones, ita etiam hanc genuisse. Quod vero ad mores atque placita Sectæ attinet, clariora dedit. Nempe discurrebant hi *Frates liberi spiritus* per urbes, perque agros; nam labores, dicebant, ascensum mentis in Deum impedire. Mulieres ducebant secum, nomine *Sorum*; cum iis familiariter vivebant, & hanc ob causam in Germania *Schwesfriones* appellabantur. Profitebantur rigidum quoddam *Theologiae Mysticæ* genus, super-

structum præceptis, a *Pantheistarum* impietate non remotis. Ex Deo manasse cuncta: cuncta in Deum reditura. Omne quod est, Deum esse formaliter; & hominem perfectum, esse Christum per naturam. Multa esse poetica in Evangelio, quæ non sint vera; & homines credere magis debere conceptibus ex sua anima profectis, quam Evangelio. Cultum Dei externum, preces, ieiunia, baptismum, sacram coenam, puerorum dicebant elementa, quibus homo, ipsum in Deum translatus, non indigeat. Melius quidem alii aliis, quidam vero & peius vicissim sentiebant. Erant enim, qui saltem spreto Monachorum regulis, persuadebant Sanctimonialibus, *ut sine regula viverent: melius se Deo serviri posse per libertatem spiritus.* Vid. *Mart. Crusius, Annal. Suevicor. P. III. ad An. 1261. p. 99.* Verum & alii erant, stulte non minus quam periculose pii, qui contendebant, naturæ instinctus exturbandos, & stuporem quendam sanctum divinumque in mentes inducendum esse. Igitur hi, vestibus abiectis, celebrabant nudi conventus secretiores, & eodem cum fororibus lecto cubabant. Pudorem enim dicebant signum esse mentis, ad divinam naturam nondum revocate; & qui adhuc sentiret stimulos naturæ, vel tactu aut aspectu sexus alterius inflammaretur, eum longius a Deo distare. Et quæ sunt alia. Atque hæc ex pluribus decerpta, adducere tamen paulo iusius placuit, quoniam vulgo & nesciuntur, & libri, e quibus defumta sunt, nisi ab iis qui *Moshemio* similes sunt, id est a paucissimis, cognoscuntur.

De secta & nomine *Lollhardorum* multi quidem scriptores Pag. 589. Historiæ Ecclesiasticæ disseruerunt, sed nemo ita, ut vel a fide fqq. laudari vel ab-accuratione possit. Hoc tanto asleverare confidentius potuit *Moshemius*, quoniam ex instituto inquisiverat in res *Lollhardorum*, materiamque ex monumentis editis & ineditis collegerat, ex qua Historia eorum componi potest. Scriptores sunt prope omnes, qui affirmant, *Lollhardos* fuisse sectam peculiarem sæculo decimo quarto, ab Ecclesia Romæ dissidentem, & *Wiclefi* sequentem dogmata. Parenter faciunt sectæ *Waltherum Lollhardum* Colonie eo sæculo com-
bustum,

bustum, ad *Iohannem Trithemium* auctorem provocantes. At enim vero doctissimus Auctor noster hæc omnia in dubium vocat: *Trithemius*, ait, *certissime nihil reliquit horum scriptum*. Denique effecit, ut etiam in hac parte, *Historiæ Christianæ* studiosi vero convenienter sentire possint. Scilicet I.) vocabulum *Lollhard* seu *Lullhard* compositum est ex antiquo Germanico *lollen* seu *lullen*, (quod significat *voce submissa canere*,) & ex nota terminatione *hard*. Manet in lingua Anglorum vox, qui dicunt *tull a sleep*, id est *obsuro cantu somnum alicui conciliare*. Vid. *Franc. Junii Etymolog. Anglican.* ab *Eduardo Lye* Oxonii editum, voce *Lollhard*. Apud Germanos sono mutato *lollen* idem est quod *lallen*, balbutire. Quemadmodum igitur verbum *Beggen* ad preces tractum, significat *servide Deum precari*; ita etiam *lollen* translatum ad cantum sacrum, idem est quod *sacrum carmen canere*. Atque hæc duo vocabula, *Beghardus* & *Lollhardus*, in monumentis antiquis ab undecimo inde sæculo eiusdem sunt potestatis, ac notant hominem *pietate insignem, precantem, & Deum carmine celebrantem*. Eam vim vocabuli perpexit huius sæculi scriptor *Hofsemius*, Canonicus Leodiensis, in *Gestis Pontific. Leodiens. L. I. c. 31.* cuius verba habentur apud *Ioh. Chapeaivilum*, in *Gest. Pontif. Tungrens. & Leodiens. T. II. p. 350.* Eodem anno (ait *Hofsemius*, annum putans 1309.) quidam hypocritæ *gyrovagi*, qui *Lollardi* sive Deum laudantes vocabantur, per *Hannoviam* & *Brabantiam* quasdam mulieres nobiles deceperunt. II.) Speciali ratione *Fratres Cellitæ*, in cellulis habitantes, qui & *Alexiani* sunt dicti, quia *S. Alexium* patronum habebant, a populo Antwerpiensi *Lollhardi* vocabantur. Singularis illa ratio ut eo nomine insignirentur, erat hæc: quia hi *Fratres Antwerpiæ*, funera peltæ mortuorum, *lugubre & triste carmen obscura voce canendo*, curabant, & ideoque *publici cantatores, vespillones, libitinarii* erant; Sacerdotibus *Monachisque* periculum fugientibus, & latentibus. En verba *Ioh. Bapt. Gramaye*, viri rerum patriarum periti, in *Antwerpia, L. II. c. 6. p. 16.* *Alexiani*, ait, *qui funeribus curandis operam suam impendant, Antwerpiæ sua debent exordia,*

ubi post annum 1300. collecti prohi aliquot piique Laici, a par-cimonia, vitæque tam modeste quam moderate instituta, disti Matemanni, & a funerum obsequiis Lollhardi, a cellulis Fratres Cellitæ disti. III.) Tandem vocabulum *Lollhardus* turpe & infame est factum. Quum enim Sacerdotes Monachique huic hominum generi inimici essent, suspiciones de illis disseminabant, populo persuadentes, eos sub specie pietatis pessimis de religione sententiis imbutos esse. Quare sensim eveniebat, ut *Lollhardus* homo vocaretur, qui pietatis larva aut hæreses aut crimina obtegebat, nomenque illud iis commune fieret, in quibus pietati externæ impietas adversus Deum & Ecclesiam coniuncta videretur.

Huiusmodi exempla observationum selectarum adducere multo plura poteramus, nisi videremus, nos fere modum iam excessisse. Quid? quod etiam difficillimum sit, ex hoc libro, facile optimo inter *Moshemianos*, & quæ ipse totus veluti nucleus est, velle nucleum exhibere?

THESAURI IURIS PROVINCIALIS ET STATUTARII GERMANIÆ T. I. Sectio II.

Giesæ 1756. Alfab. 5. plagg. 18½. in 4.

Hoc quoque volumen integrum ad Ius Statutarium Hamburgense pertinet. Tractatus, qui eo continentur, omnes Statum præsentem Præceos illustrant, licet rarius id fiat ex genuinis iuris germanici fontibus, qui defectus ab aliis impofterum suppiendus erit. Sunt autem hi:

I. *Matth. Sluteri* Annotationes ad Ius Statutarium Hamburgense, ex MSto. Sillitur hic Repertorium Casuum præcipuorum, qui superiore seculo Hamburgi contigerunt. Doctores, quorum auctoritate utitur Sluterus, sunt Myntingerus, Berlichius, Carpzovius, Heigius, Rauchbahr, Mevius & similes. Inest tamen his observationibus naturalis quædam pulcritudo, oriens ex liberali Auctoris ingenio, qui p. 56. cum Berlichio dolet, iustitiam ut plurimum administrari per boves & ignorantes.

II. *Vin.*

II. *Vincentii Mulleri* Commentarius ad Statuta Hamburgensia ex MSto. Claruit is inter Consules Hamburgenses laude sapientiæ. Ideo quum 1618. de receptione Lusitanorum dissensus in Civitate esset, & quidam Scripto Publico quæstionem ventilassent? utrum Hamburgi Status Aristocraticus an Democraticus esset, Mullerus refutari hoc scriptum noluit, ne ea re magis irritarentur indignantium animi.

III. *Io. Schulte* Notæ ad Statuta Hamburgensia. Continentur iis complura præiudicia. Statutum ipsum, ut in Commentariis Mulleri, illustratur ex Doctoribus Iuris Romani studio additis.

IV. *Wernheri Joh. Uffelmanni* annotationes ad Statuta Hamburgensia, eundem plane colorem exhibent. Hodie Statuta ex antiquitatibus Germanicis illustrari debent, exceptis iis quæ ex Iure R. deprompta sint. Uffelmanni nostri Disputatio inauguralis, sistens Lectiones Rittershusianas s. observationes ad Rittershusii Tr. de Different. iur. civ. & canon. habita Gieslæ 1663. In Lexico universali, ut & in Lexico Eruditorum Ioecheriano, perperam *Burcardo* alicui Uffelmanno tribuitur, observante Dn. Collectore nostro in Præf. p. 13.

V. *Vincentii Garmers* emendationes Iuris Statutarii Hamburgensis. Allegatur is sapissime a Slutero. Auctor ipse diem in exilio obiit Harburgi, an tanquam sacrificium politicum? incertum.

VI. *Io. Ioach. Mulleri* Annotationes ad Statuta Hamburgensia, *Falliten-Ordnung* &c. Sunt hæ omnium prolixissima, & teste Richeio, magni fiunt & appetuntur ab omnibus.

VII. Supplementa ad Sluterum.

VIII. Observationes miscellanæ ad iudicium Hamburgense superius & inferius pertinentes, sed illæ quidem hic mancæ.

IX. Secunda collectio sententiarum Hamburgensium.

X. Secunda collectio Ordinationum Hamburgensium.

In MSto Statuti veteris Hamb. quod post editionem primæ Sectionis ad præstantissimum Dn. Collectorem pervenit, rursus id ad annum 1292. bis referri observavit, unde ei novus sub-

subnafcitur ferupulus, fitne hoc Statutum iam 1292. editum, quem a peritis Hamburgenfibus demum tolli defiderat; neque inane eft dubium, quo Præfat. p. 18. verum tempus Statuti antiqui ad annum 1277. referendum effe fufpicatur.

Seftio tertia huius primi Tomi deftinatur difsertationibus Academicis, de materiis fpecialibus ad ius Hamburgenfè pertinentibus.

Tomus fecundus tribuetur iuri Statutario Bremenfi, cui fini recenfentur Præfat. p. 20. opufcula XII. quæ in hunc ufum parata funt.

Collectionis iurium provincialium initium fiet a Weftphalia. Recenfentur Præfat. p. 23. opufcula quæ in promptu funt, & tomo primo deftinantur; fed bibliopolæ funtibus ea edi mallet Dn. Collector, qui has duas feftiones fuis impenfis curavit.

In fine præfationis comparet defignatio eorum, qui, numerata pecunia, editionem iuvarunt.

ARTICOLI ESTRATTI DALLE NOVELLE

Florentine &c.

i. e.

LOCI ALIQUOT EX EPHEMERIDIBUS FLORENTINIS ANNI 1757. DECERPTI PLAGG. 3. IN 4.

Ut fert titulus huius Libelli, exhibentur in eo loci quidam ex Ephemeridibus Florentinis decerpti, qui Epiftolas breves, elegantes quidem & doctas, *Jani Planci* continent, & quædam alia eiusdem, ad antiquitates, vel ad rem medicam fpectantia. In *Epiftola prima*, quæ eft ad Amicum Florentinum, Epigramma antiquum fepulcrale proferitur, & obfervationibus doctis illustratur; adduntur etiam aliæ infcriptiones aliquot, & explicantur omnes, ex doctâ penu Planci, Viri clariffimi. Sub finem Moneta quædam produci- tur argentea Veneto-Imperialis, in qua velut in medio Templi cuiusdam legitur VENECL, & in averfa parte ENRICVS

A
Y

IMPER.

IMPER. Eius monetae ingens copia nuper admodum reperta est in agro Ariminensi; sed inter eas etiam aliae, etsi perpaucae, repertae sunt, cum hac Epigraphe in averfa: CRISTVS IMPER. iterum aliae, in quibus loco templi est Protome S. Marci, cum verbis: S. MARCVS. VENECIA; & in paucissimis, adeoque rarissimis, legitur: CONRADVS IMPER. Hos numos refert Plancus ad Henricum I. Imperatorem inter divos relatum, (nos II. dixissemus,) & ad Conradum eius successorem, simulque refutat opinionem *Eduardi Corfni*, Viri celeberrimi, qui ad Henricum IV. vel V. eas retulit. Ultimo tandem loco memorat numum Parmensem argenteum, ineditum, suis in scriniis adservatum, in quo legitur PARMA, in parte averfa autem OTTVS REX. Tribuit eum numum Ottoni IV. Henrici Leonis filio, qui in imperio competitorum habuit Philippum, filium Friderici I. Imperatoris; seu FILIPVVM, ut barbare scribitur in alia moneta Parmensi, quam aequae possidet Plancus, & quae etiam hoc loco prolata est.

Inter ea, quae ad rem medicam pertinent, cernitur primum *Plancus*, Academiae Medicae *Coniessurantium*, quae Mutinae est, loco *Morandi Morandii*, anno 1756. donati, creatus princeps & director. Ex istius muneris praescripto, Plancus noster duodecim Quaestiones Medicas, totidem Dissertationibus ab Academicis deinceps discutiendas, proponit. Nos eas hic non describimus.

Epistola Planci ad Amicum Florentinum, pag. 36. super quaestione, an infallibilis semper sit manuctio Hippocratis, in praxi medica, videtur scripta esse contra quosdam Medicos & Chirugos, qui errare se non posse putabant, neque in curatione medica, neque in tractatione chirurgica, modo ex praescripto Hippocratis agerent. Exemplo igitur proposito, ostendit Plancus, male Hippocratem curasse Abderae Anaxionem, pleuritide laborantem, cuius curationem ille narravit Epidemiorum III. Aegroto 8. Primis enim diebus, Pater ille medicorum, non nisi fomenta aegro adhibuit, quae dicit nihil profuisse. Et recte quidem. Quid enim fomenta sola prodesse in morbo tam difficili? Dein, die demum octava missus

missus fuit sanguis, magna copia, qui mittendus erat prima die. Ex his igitur, & aliis rebus, concludit Plancus, artem medicam & chirurgicam, Hippocratis tempore, in infantia constitutam fuisse; præsertim quum Hippocrates cognitione anatomica & pharmaceutica fere destitueretur, quibus ars medica & chirurgica successu demum temporis fuit expolita, & amplificata. Quare putat, qui nostra ætate artem medicam & chirurgicam ad solam praxim Hippocraticam revocent, similes esse illis, quos notat Cicero in libris de Oratore, qui inventis frugibus, homines revocare ad glandes vellent. *Quæ enim, inquit Tullius, in hominibus tanta perversitas, ut inventis frugibus glande vescantur? Annon atrox in Hippocratem & contumeliosa sit hæc nostri sententia, peritos artis iudicare, quam nostrum interponere iudicium, malumus.*

DE VITI BERINGII HISTORIA OBSID. HAFNIENSIS Auctore litterariorum, ex Joh. Henr. Boecleri Epistolis ineditis edisserit IOH. GOTTLÖB BOEHMIUS P. P. Lips. P. 1st. Arc.

Inter præclara ingenia, quæ seculo superiore, fovit Musis amica Dania, ac cultiorem per orbem latissime ostendit, celebratum inprimis est nomen VITI BERINGII, præstantissimi viri, atque omni elegantiore doctrina eruditissimi. Is Vuiburgi, in Cimbris, genitus fausto sidere fuit, anno salutis post millesimum sexcentesium decimo septimo, in spemque ingenii educatus liberaliter, elucentibus mature animi erectioris igniculis. Atque, in eo potissimum efformando, ipsæ Musæ visæ sunt, quid efficere possent, voluisse experiri. Tanta, inde ab adolescentia, carminis Latini suavitas infuit, tanta orationis vis, atque elegantia. Præterea his & talibus bonis ingenii aliud accessit, fortuitum quidem illud, & fragile, nec tamen non imputandum, egregia oris ac corporis species, *dignissimum hospitium*, ut ait OLAVS BORRICHIVS, (*Diss. de poetis Danis.*) ex quo Apollo frequentius concionaretur.

Fuit autem BERINGIVS, positus artium optimarum tirocinii, præsertim poeticae apud Belgas initiatus, ad quos sese, ex Academia Hafniensi, receperat. Florebat Belgium tum maxime, inter horrida bella, liberalibus studiis, in eoque poetarum proventu HEINSIOS, BARLAEOS, alios extulerat, quorum illustribus exemplis accensum se, ad id gloriae decus, ipse est luculenter professus. Nec fuerit forte supervacaneum, verba ipsa, prouti edita sunt, apud FRID. ROSTGAARDVM, (*Delit. Poet. Danor. T. II.*) huic loco inferere: *Ab hac schola digressus ad externos, anni MDCXXXIX, adulto vere, tenet Belgium, ubi CADLIVM, HEINSIVM, BARLAEVVM natus, impetum cepit condendi Epigrammatis. Crederes in Parnassum aliquem, aut Heliconam, delatum: tanto coepit impetu ingenii, aut, si quis est, litterati furoris impulsu, modulari carmen, Et aptare ad numeros sermonem, leges sequutus unas illas, in libera Republica, non liberas, quas sibi, in hoc studiorum campo, magni illi litterarum antistites præfigebant.* Atque, ab hoc tempore, adeo enituit facultate pangendi carminis, ut summos, eo in laudis genere, viros facile pertraheret in sui admirationem. Ita, ad Gallos progressus, Parisiis benevolentiam HVG. GROTII, qui tum, in aula Regia, partibus fungebatur Suecici Oratoris, nulla re potius, quam comitissimo versu, demeruit. Similiter in profectione Italica, in qua Romam ipsam adiit, litterarum certissimam sedem, ea ingenii singulari præstantia, cultus peritis fuit.

Neque vero, intra hæc artis pulcherrimæ spatia sese contulit digna maiore theatro virtus BERINGII, haud omnino immemoris, non tam vatem parare patriæ, delitescentem in Musarum umbraculis, quam civem debere, agendis rebus idoneum. Itaque animum, indefessa industria, per historiarum monumenta, circumtulit, sectatus magnos ac præclaros magistros, in Belgio VOSSIVM, atque BOXHORNIVM; Romæ omnino FAMIANVM STRADAM, *fati Belgici*, ut vocat, *præconem*; denique Argentorati BOECLERVM. Et videtur, ab his proximis potissimum exemplis, non traxisse nihil eius oratio: adeo illa splendida est, sententiisque, velut luminibus,

bus, distincta; adeo se efferre nonnumquam, ad poeticam magnitudinem, conspicitur.

Ita vero, apud externos, liberalissime instituto, tam singularis, ab suis, habitus honos fuit, ut, inuitato apud Hafnienses exemplo, poeticae docendae provincia demandaretur. *Iussus superiorum auctoritate*, ipse de se inquit, *docere publice poeseu, novo munere, nec iam tum usitato Academiae: Et habuit disputationem, (de artis poeticae natura, & constitutione,) praesente Rege, qui primus, inter Danorum Principes, Et prima tum vice, ingressus Doctorum subsellia, saepius subinde - ad studia publica demisit Maestatem, Et choros ac adyta Musarum ingentior ipse hospes implevit.* Neque sane poterant rei eius magis auspicata exordia duci, quam tali ab ingenio, quod in hac functione muneris, tamquam clarissimum fidus, alii sequerentur. Verum haud diu post in Academiam Soranam, ut iuveniles animos rerum gestarum imbueret cognitione, missus fuit. Cui rei quam egregiam operam, pro doctrina dexteritateque sua, navaret, ornatus est amplissimo munere Regii Historiographi. Iamque adseruit sese praesertim historiae patriae, perferibendaeque, iussu & auspicio Regis, operam studii adplicuit, maxime ex quo per Taganum Tottium, indulgentissimum Mæcenatem, liberali otio & tranquillitati esset vindicatus. Etenim apud Soranos publice docentem, ut BERINGII utar verbis, *avocavit T. Tottius, ostentata Scania, Et benigno ad Musas secessu, Et, ne non efficacissime suaderet, magnifica domo, parum infra palatii cultum, ubi, quod iussus nuper a Rege fuerat, condere in otio posset annales populi sui, Et quidquid maiores indiditum, in historia, posterorum indagini reliquerunt.* Atque, in eo altissimo pinguique secessu, coepit componere *Danici Flori* celebratissimum opus: nec omnino abstertere se a proposito passus est, quantumvis dein, pulsus ab victoribus Suecis prædiolo, vitam inter graviores Reipublicae curas agitare, inde ab anno illius seculi primo & sexagesimo.

Id vero ipsum cruentissimum bellum, quo paullo ante Dania omnis a Sueco arserat, nova historiae, at lucuosa materies, eruditus hominibus fuit: vifaeque in primis Hafniae oblidio digna,

digna, quæ, ad posteritatis memoriam, litteris consignaretur. Nec sane præsentius periculum ullum imminuit Regiæ: nec clarioribus signis sese divina virtus Friderici tertii, Danorum fortissimi Regis, exseruit, sine qua sisti non potuisset. Proditæ autem sunt, iis temporibus, multorum, de Hafniensi obsidione, luculentæ narrationes: quas quia dudum NICOLAUS PETRVS SIBBERN, vir doctus, diligenter edisseruit, (in *Bibliotheca histor. Dan. Norvegica*, cap. VI. p. 214. sq.) equidem tacitus nunc prætermittam. Nec omnino BERINGIVS tum officio defuit, atque, ut de eo CHRIST. AAGAARDVS inquit, (*Delit. Poet. Danor. T. I. p. 500.*)

Augustasque iras Regum, Troiamque ruentem,

Materiam scripti destinat ipse sui.

Itaque, longe alia inter negotia, obsidionis Hafniensis descriptionem litteris mandavit. De qua præstat ipse verba huic etiam loco intexere: *Anno MDCLXI. in coetu & consessu publico, iussus est assidere inter Consiliarios Aerarii: in qua functione muneris, quoties id ferunt negotia, se surripit Musis, ut vacet muneri, in quo collocavit aetatem, & non illiterato otio posteritatis notitiam mereatur. Amplo nuper Opere descripsit patriæ fatum, & quæ, durante ad Hafniam obsidione, per Septentrionem fere omnem, ad memoriam illustria contigere.* Id quidem Opus, ita compositum, non sustinuit in conspectum vivus educere: quasi famæ interesse suæ & plausibus nollet, quibus perfectum, ad unguem, viri docti exciperent. Atque sic demum, extincto BERINGIO, editum est, anno supra millesimum sexcentimum septuagesimo sexto, adeo sua ipsius dote conspicuum, ut nec præfaminis alieni honore indigeret.

Quæ quum ita sint, facile prævideo animo, fabulam me narraturum haud paucis, si, quæ ad Illustrissimum Boineburgium, de BERINGII Opere tali, IOH. HENR. BOECLERVS, vir clarus doctrina, & Professorio apud Argentoratenses munere olim functus, perscripsit, eius ex litteris necdum evulgatis, expromam. Factum autem est, ante aliquod tempus, ut ad me amicus quidam meus, Vir doctissimus, quum nosset me talium esse valde curiosum spectatorem, perferret

BOECLERI epistolarum fasciculum, quem nunc, in Amplissimi Senatus Lipsiensis bibliotheca, adfervari comperimus. In iis sane digna memoratu quamplurima: quorum prateritis aliis, unum in praesenti tradam id, quod, ad hanc suscipiendam descriptionem, animum incitavit. Itaque accipiamus sacrum & inexplicabile arcanum! Ait autem BOECLERVS, hunc in modum: *Secretius istud laboris genus, quamquam vis est, ut litteris explicetur, non audeo te (Boineburgium) celare. Factum est, antequam ad te venire, ut praeter omnem opinionem vetus quidam amicus, VITVS BERINGIVS, Historiographus Danicus, sibi commissam provinciam, mea opera supplere cuperet, trecentosque Imperiales, si subvenirem, Et obsidionis Hafniensis historiam scriberem, statim repraesentaret. Incidit haec res in illum articulum rei oeconomicae, qua divinitus submissum agnoscere subsidium ratio erat. Accepi pecuniam: nunc poscor promissa, quae non continuo, sed interpellato labore, urgenti Et instanti sigillatim transmittito.*

Equidem, eam epistolam cui anno alligem, (nec enim exemplo, quod vidimus, additus est,) haud fati scio: scriptam Argentorati non dubitem, quo se, tamquam in portum, BOECLERVS ex Suecia, parum aequa ipsi, receperat. Habeo argumenta, quibus adductus, referendam ad annum seculi superioris sexagesimum quartum coniectem. Certe quae proximè autecedunt litterae, ea tempestate, missae ad Boineburgium sunt, memorabiles imprimis, quod clarissime prodant, a BOECLERO profectam *Affertionem Moguntinam, contra affectatam iustitiam Protectionis Saxonicae* (Mogunt. 1663. f.). Erant autem res tum illius, multis modis, vehementer accise, ut, quo lucrum, quasi ventus, impelleret, vela dare necesse haberet. Itaque praesentissimam, a BERINGIO, opem illico se amplexum profectur. Et omnino cum eo antiquus usus amicitiae intercessit, inde a tempore eo, quo disciplinae suae alumnum, doctum & elegantem, Argentorati habuerat. Tum vero solitus BERINGIVS adspectare maxime BOECLERI doctrinam, admirari eloquentiae decus, & potissimum id celebrare cultis versiculis, qui dudum editi sunt in lucem, (*Delit. Poetar.*

Danor.

Danor. T. II.) & ab harum elegantiarum intelligentibus leguntur. Sic autem inquit, inter alia, p. 28.

Refertis priscum facundis vocibus avum.

Eloquioque novas secula nostra tuo.

Seu fati leges, rerumque arcana revolvis,

Et seclum tenebris eruis omne suis:

Seu genitus plaususque tuo se prodit ab ore;

Quo tibi cumque libet, ducimur arte tua.

At nunc ipsam rem illam, digna enim investigatione est, habetque magnas difficultates, disquirendam sumamus. Nam quis temere credat, BERINGIVM, hunc talem virum, tam peritum scribendæ Historiæ, tanta & ipsum facundiæ dote spectatum, aliunde suppetias exegisse? Quis a BOECLERO præcipue? quem tunc iam sparserat fama, nimium fuisse infestum nomini Danico. in ea, quam de bello Sueco Danico condidisset, historia. Atque ipse BOECLERVS, in epistola, ad Matthiam Biörnclovium, regni Suecici Senatorem, & Cancellarium Aulicum, ita refert: *Apud Danos rumor distulit, me totam illam nationem, eiusque Regem, gravibus opprobriis notasse, in mea historia. Quod cum non dubitarent nonnulli coram mecum quasi exoptulare, monstravi uni alterive opusculum, & multa inde prælegi.*

Nec enim vero BOECLERVS, vir doctissimus clarissimusque, is est existimandus, qui male natis confectioibus deterrere famam eius, seque unum iactare, inprimis apud potentem amicum, voluisset. Id quod credibile est longissime abesse tum ab omni liberali homine, tum ab eo maxime viro, cui & partum fati gloriæ dudum erat, multis verisque virtutibus, ac doctrina litterarum singulari. Neque ausum talia arbitrer ego, apud Boineburgium, propter summam perspicaciam viri, & BOECLERI, erga eum, maximam reverentiam. Mitto alia in præsentem nonnulla, quæ suspicionem illiberalis commentum prorsus avertant.

Itaque ergo quonam facile modo componamus, inter se, adversa fronte pugnancia? Ego vero ut, quæ sentio, dicam, crediderim quidem BERINGIVM efflagitasse, pretio quoque non

non parvo, ut maximæ rei gestæ memoria, ab tali ingenio, quale in BOECLERO cognosset esse, ornaretur, &, oratione etiam magnifica, factis dicta requarentur. Fuit autem, si quid adsequi coniectura possum, fatius tum illi visum, alienæ industriæ spartam eam permittere, cui exornandæ aut se imparem, pro modestia sua, crederet; aut non sufficeret, muneris novi negotiis districtus. Namque adlectus, ea temperate, fuit, inter Consiliarios Aerarii, sicque aliis longe curis occupatus, præsertim in illa temporum rerumque asperitate, quam quibus inde ab adolescentia infueverat. At enimvero hæc talia ut se cumque habeant, nemo homo temere suspectaverit, voluisse eum in se inclinare alienæ laudem diligentie, atque, ut in fabulis cornicula, furtivis coloribus superbire. Neque multo post Operi tali studium ipse, ac manum, admovit; sive quod collegisset ad pulera ausa animos, sive BOECLERVS ad spem, expectationemque, haud satis respondisset.

Certe, quæ VITI BERINGII præfert nomen, *Obisidio Hafniensis, Et eorum, quæ, ea durante, per Septentrionem fere omnem, ad memoriam illustria, contingere, stricta enarratio*, multis manifestis indicibus cognoscitur ab ipso scripta. Quod quamvis haud difficile ad intelligendum sit peritis æstimatoribus: tamen hoc loco enucleatius tradam, eorum causa, quibus liber, haud frequens videlicet, neque inspectus est valde, neque exploratus. Iam vero eam rem disertè BERINGII professio, quæ supra attuli, sic iuvat, in hac una ut adquiescere facile possimus. At enim alia qua argumenta is adeo ipse liber eiu suppeditat. Nam, ut primum hoc utar, ita perscriptus est magnifice, & orationis elegantiss, quali floribus, conspersus, ut, si quis contulerit *Flora Danica*, plane in iisdem animadvertat hortulis succrevisse.

Rerum autem gestarum commemoratio sane quam luculenta, & præclara, qua, velut subiecta oculis, penitus adparent. Id quod haud datum, nisi scriptori tali, cui vel conspectu ipsi præsentis sint, vel non longe remoto perquirendi occasiones multe ac faciles adfuerint. Quas quum in proximo quidem BERINGIVS haberet, nihil admodum quidquam, eo

in libro, tacitum prætermiffumque est non modo rei magnæ, sed ex minoribus etiam, & quæ sine damno ignorentur. Ita (p. 39.) coenule meminit, intra tentorii angustias, frequenti fenatui prælitæ, a Danorum Rege. Alio loco, (p. 62. fq.) late persequutus est annonæ rationes: ut nec piguerit pretia gallinaceorum, anserculorum, lactis concreti, posteris tradere. Præterea insunt urbium arciumque descriptiones, factæ ad amussim; multa de moribus Danorum, quæ, parum vulgo explicata, ab externo homine nequaquam expectes. Atque Danicæ virtutis, & Regiæ inprimis, facundissimæ ubique laudes, insitum patriæ amorem satis testantur. Maneat ergo BERLINGIVM perscriptæ Oblidionis Hafniensis gloria, sitque mihi certe religio, eam suspicione mala temerare.

GEORGII, SEU GREGORII CYPRII, PATRIARCHAE Constantinopolitani, Vita, quæ ex Codice Lugduno-Batavensi nunc primum Graece in lucem prodit, cum Latina interpretatione, & Notis. Accedunt Dissertationes duae historicae, & dogmaticae, cum binis Epistolis, eiusdem CYPRII ad Amicum, & MOSCHAMPERIS Exchartophylacis ad Ipsum, nunc primum editis: quæ Byzantina Georgii Pachymeris Historia illustratur. Auctore FR. IO. FRAN. BERNARDO M.

DE RUBEIS, Ordinis Praedicatorum.

Venetis 1753. typis Io. Bapt. Pasquali, Alph. 1. Plag. 9. in 4.

Quum ante annos viginti, & quod excurrit, Venetiis recuderetur *Corpus Historiæ Byzantinae*, nova editio ut amplius pretium nanciceretur, viri eruditi etiam extra Italiam rogabantur de symbolis conferendis, nondum editis. Lugduno igitur Batavorum transmissa fuerunt *Opuscula* varii generis ac *Epistolæ*, quas *Georgius* seu *Gregorius Cyprius*, celebris Patriarcha Constantinopolitanus, sæculo tertio decimo scripserat. Volumina erant duo: alterum, Græcum textum, alterum Latinam versionem, ab *Anonymo* quodam factam,

com-

completebatur. Dignæ omnino fuissent Epistolæ *Gregorii Cyprii*, quæ, tanquam eximium *Corporis Historiæ Byzantinæ* Supplementum, Græcæ & Latine ederentur, præcipue quod ex iis *Georgii Pachymeris Historia imperii Andronici Palaeologi* innumeris potest locis illustrari. Enim vero exit *Venetis* Tomus ultimus *Byzantinæ Historiæ*, nec tamen Epistolæ *Gregorii Cyprii* locum in ea obtinuerunt. Post illa latuit Apographum Codicis Lugduno Batavensis neglectum per multos annos, antequam singulari dono doctissimo *Bernardo de Rubis*, Ex-Vicario Generali Ordinis Prædicatorum, concederetur. Igitur ille cepit consilium, hæc Opuscula, aut omnia, aut maiorem certe edendi partem. Hoc autem consilium quo minus perficeret, in versionem latinam, rudem nimis, nec consonam Græco textui, transfert culpam. Atque hæc fortassis etiam causâ fuit, cur editioni *Venetæ Historiæ Byzantinæ Cyprii* lucubrationes non inferrentur. Itaque spe præcipua deceptus, Editor ita tuit, certe operæ pretium fore, si huius Codicis saltem Specimen aliquod exhiberet. Recensuit igitur *Epistolæ & Opuscula*, quæ in Volumine Batavo continentur. *Epistolæ* binas, alteram *Gregorii Cyprii* ad Amicum datam, alteram *Georgii Moschamperis*, Exchartophylacis, ad *Cyprium* scriptam, Græcæ & Latine edidit. Ex *Opusculis* selegit id, quod a *Gregorio* ipso, *Λόγος τῶν κατ' ἐαυτὸν περὶ τῶν πραγμάτων*, sermo de rebus suis, inscriptum, in Codice Batavo primum locum tenet, & in Bibliotheca Vindobonensi, quæ simile servat Volumen *Cyprii*, extat mutilum. Inprimis autem hac occasione Clarissimus *de Rubis* ansam arripuit, partem *historiæ Michaelis & Andronici Palaeologorum*, Imperatorum *Byzantii*, a *Pachymere* scriptæ, illustrandi; partem mirum hanc, quæ ad negotia spectat *Ecclesiastica*, speciatim ad ea, quæ sub *Michaelis Palaeologo*, in discussione dogmatis de Processione Spiritus Sancti a Patre Filioque, sunt acta. Atque hinc duas *Dissertationes*, *historicas & dogmaticas*, elucubravit, quæ præcipuam partem totius libri huius conficiunt, & partim de ipso dogmate eiusque *historia*, partim de *inita Græcæ ac Latine Ecclesiæ unione* in Synodo Lugdunensi,

nenſi, eademque vero poſtea rupta ſub *Andronico Palaeologo*, erudite exponunt.

Iam ſpeciatiim ſingula percurremus. I.) Principia huius libri ducit *Vita Georgii*, ſeu *Gregorii Cyprii*, Patriarchæ Conſtantinopolitani, Græcæ & Latine edita. Nempe *Georgius* ipſe *Cyprius* ſuam indolem, prima ſtudia, itinera literarum cauſa ſulcepta, denique dignitatem, hic expoſuit, *Volumini*-que, in quo *Opuscula* & *Epistolae* collegit ſuas, præpoſuit. Interpretationem Latinam *de Rubens* adiecit, ſed duriuſculam, (ſi dicendum quod res eſt,) perobſcuramque. Vita hæc nunc primum in lucem prodiit, & quidem integrior ex hoc Codice Lugduno Batavenſi, quam in Vindobonenſi extat, de quo *Neſſium* vide in *Catal. Biblioth. Vindob. P. 5. Cod. 101*. Supplentur ex ea Vita, quæ *Leo Allatius* in *Diatribæ de Georgii*, *Petrus Poſſinus* in *Notis ad Pachymeris Andronicum*, *Stephanus de Aſſimura* in *Panopliæ contra Schiſma Græcorum*, nec non *Ioh. Alb. Fabricius* in *Bibliotheca Græca*, de hoc *Georgio Cyprio* omiſerunt. En dabimus eam, in arctis anguſtiis contractam. *Georgius*, *Cypro* oriundus, apud parentes divites educatus, & in diſciplinam datus eſt Grammaticorum. Mox miſiſ in urbem *Καθημερινών*, (*Nicoſiam* ſive *Leucoſiam* fuiſſe, *de Rubens* credit:) nihil quum dignum ibi ingenio ſuppeteret, *Romanorum* adiit ſcholas. Reverſus *Cyprum*, juvenis annorum quindecim, quia linguam Latinam non potuerat diſcere, indoctus manſerat. Exinde rei venaticæ dedit operam. Sed deſiderio tractus ſcientiarum, conſenſa inſcientibus cunctis navi, *Ephesum* traiecit. Qua urbe, ſpe fruſtratus videndi *Nicephorum Blemmidam*, *Nicaeam* pergens, doluit, præter grammaticam & poeſin, nihil philoſophiæ nec diſciplinarum illie doceri. At capto per *Michaelem Palaeologum* Byzantio, audivit *Georgium Acropolitam* per ſeptem annos, ſuper *Ariſtotelis*, *Euclidis*, *Nicomachi* libriſ; & ad rhetorica ſe appulit magno ſtudio. Quominus autem multa ſcripſerit in hoc genere literarum, turbæ unionis in Eccleſia prohibuerunt. Denique iavitus Patriarchalem ad dignitatem erectus & tractus ab *Andronico*, tempora difficillima, ac motus

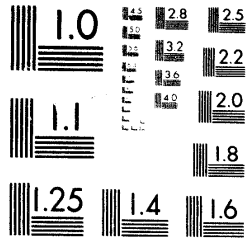
tus de Processione Spiritus Sancti, adversarii quoque infesti, præcipue *Iohannes P'ecus*, ei obtigerunt. Igitur abstinere coactus a componendis rhetoricis, omnes ceterum quos scripsit libellos, uno in *Volumine* hoc collegit. Hæc sunt momenta potiora, quæ de *rebus* exposuit *suis* Patriarcha *Georgius Cyprius*.

II.) Succedant *Notae historicae, chronologicae, & criticae*, in hanc *Georgii seu Gregorii Cyprii Vitam*. In his *Notis* scientiam non vulgarem prodidit historiæ Byzantii, noster de *Rubeis*. Ex *Pachymere* confirmavit, *Cyprium* in sacris undis *Georgium*; sed dictum fuisse *Gregorium*, quum Monachum induisset, antequam ad Patriarchalem thronum promoveretur. Convicit *Leonem Allatum*, in *Diatribæ de Georgio* dubitantem, *Opusculumne hoc de Vita* sit diversum ab *Epistolis*, in quibus *Cyprius* suam vitam exprimeret? Disputavit erudite, quod *παιδευτήρια Ῥωμαίων* sint proprie *scholæ Romanorum*; & ea ætate nondum invaluisse, ut Byzantini recepta appellatione *Romani* vocarentur. De *Nicephoro Blemmida* Presbytero, cuius nomen occurrit in controversia de Processione Spiritus Sancti, & qui habitasse in Monasterio quodam dicitur prope Ephesum; de eo gitor observavit, Monasterium hoc ab ipso erectum, dedicatum fuisse ΘΕΩΙ ΤΩ ΟΝΤΙ. De anno capti a *Michaelè Palæologo* Byzantii, disseruit pluribus, ostendens in Tabula adjecta, annum Christi 1262. fuisse. Quod *Georgius Acropolita*, qui Logotheta Magnus olim fuerat, precibus *Germani III.* Patriarchæ Constantinopolitani, impetraverat a *Michaelè* Imperatore, at fractis viribus, in regimine scholarum Constantinopoli, eius in locum Rhetor *Holobolus* substitueretur; *Pachymeris* adduxit verba. Denique vero *sub finem Notarum* recensuit diligenter omnia *Opuscula & Epistolas* omnes *Cyprii*, quæ in *Volumine* Lugduno Batavensi, quod in manibus habuit, continentur, & cui hæc *Vita Georgii Cyprii* fuerat præmissa. Catalogus est multo auctior, eo, quem *Ioh. Albert. Fabricius* in *Biblioth. Græc. Vol. VI. p. 604.* exhibuit. *Epistolarum* numerus

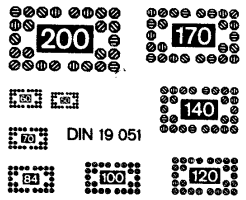
rus in hoc Codice ad CCXV. ascendit, quum *Fabricius* ex *Lambecii* Catalogo Bibliothecæ Vindobonensis Epistolas numeret tantum CXCI. *Opusculorum* autem diversorum ad XXXII. assurgit numerus, quum *Fabricius* saltem XIV. afferat. Ex his omnibus edita quænam sint, quæve minus, *Opuscula, de Rubens* accurate indicavit.

III.) Pergimus ad *Dissertationes duas*, historicas & dogmaticas, a *Clar. de Rubens* adiectas. Earum prior exponit de *præcipuis Georgii seu Gregorii Cyprii gestis; & de Processione Spiritus Sancti a Patre & a Filio, seu per Filium*. Negari nequit, hanc Dissertationem cum magna rerum Byzantinorum peritia conscriptam esse, quare neminem poenitebit eam legisse. Referemus ut in nuce potiora, quia historiam controversiæ Græcorum Latinorumque de Processione Spiritus Sancti sæculo tertio decimo exhibet plenius, quam alibi legitur. Deceßerat Imperator Græcorum *Theodorus Lascaris III.* filio impubere relicto *Iohanne IV. Lascari*, cuius tutor factus *Arsenius* Patriarcha. Despecto hoc puero, *Michael Palaeologus* Contestaulus, *Despota* renuntiatus, coronam accepit. Id ægre ferens *Arsenius* tutor, Patriarchatu se abdicavit. Postea restitutus a *Michael*, Imperatorem, qui pupillum *Iohannem* excoecaverat, a communione Christiana exclusit. Quare in exilium missus, turbæ sunt concitatæ. Quas parum sustinens *Germanus III.* recens Patriarcha, sponte eodem anno decessit, evecto in eius locum *Iosepho Galefota*. Magnæ hinc factiones ortæ: *Arsenianorum*, qui pro *Arsenio*; & *Iosephitarum*, qui pro *Iosepho* stabant, contra *Arsenium*. Ab hoc *Iosepho* ordinatus est (σφεγγιδæ Φίγων, ait *Pachymeres*.) *Georgius Cyprius*, mox Clero Palatino adscriptus titulo Proto Apostolari. Eo tempore *Thealdus*, sub nomine *Gregorii X.* Pontifex Romanus, inter Latinam & Græcam Ecclesiam, in illo dogmate controverso de Processione Spiritus Sancti, (susc ab Auctore nostro hic exposito, & quoad singula momenta demonstrato,) concordiam moliebat. Porrigebat manus *Michael Palaeologus* Imperator Græcus,

cus, cui operam præstabant tum alii, tum etiam re cognita *Iohannes Veccus* seu *Beccus*, & sub initium quoque *Georgius Cyprius*, qui deinceps sententiam suam mutavit. Factæ sunt mutæ legationes: missi ab Imperatore *Germanus III. Theophanes*, *Georgiusque Aeropolita*. Tandem auctoritate Pontificis Romani anno 1274. Concilium Oecumenicum *Lugduni* habitum, & unio ita fuit decreta, ut Græci agnoscerent veritatem dogmatis Latinorum, & *Gregorius X.* Apostolica Ecclesiæ & Oecumenicus Papa proclamaretur. Inter hæc in Patriarcham evehitur *Iohannes Veccus*, magnus vindex catholici dogmatis, & scriptis, quæ sententiam Latinorum tuentur, iactatus; quum Græcus vicissim Imperator nutare, deinceps, ubi nuntii *Nicolai III.* pro voce *Filioque* ad Symbolum Græcorum adicienda contendebant, unionem plane rumpere. Nuntiis a *Nicolao* missis, loco responsionis, Scriptum dabatur Romam, refertum locis Græcorum Patrum, in quibus Spiritus Sanctus dicitur *ex Filio profundi, præberi, dari, exsplendescere, micare*; nempe ut Latinorum phrasis, a *Filio procedere, micare*; At *Veccus*, Constantinopoli, Patrum, *Cyrilli, Nysseni*, inprimis *Basilii M.* locos, explicare, & docere, voces *per, a, & ex Filio*, in hoc negotio non diversam significationem obtinere. Mortuo *Michaelo Palæologo*, sub *Andronico* (novo Imperatore, tollere parato Ecclesiæ unionem.) *Veccus* Bithyniæ exil, locum reliquit Patriarchalis throni iterum a se ascensi, *Iosepho Galefotæ*. Nunc aperte *Georgius Cyprius*, aut mutata sententia priore, aut deposita simulatione, dogmati Latinorum & *Vecco* Patriarchæ adversari coepit. Scripsit ad amicum *Demetrium*, Ἀντιρρητικὸν κατὰ τῶν τῶ Βέκκου βλασφημιῶν, sermonem antirreticum contra *Vecci* blasphemias, qui in Codice *Lugduno Bataveni* sic incipit: ἐκ ἑγώ γε θαυμάζω, Φιλότῆς. In eo est *Cyprius* occupatus, ut sanctorum Patrum, *Cyrilli, Nysseni, & Basilii M.* sententias, quas opposuerat *Veccus*, in suas partes pertraheret. Confutavit *Veccus* hunc *Cyprii* Sermonem, in *Oratione secunda*, quæ extat apud *Allatium*, T. II. Græc. *Orthod.*

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART
 NATIONAL BUREAU OF STANDARDS-1963-A

1:24

NOVA ACTA ERUDITORUM
LEIPZIG 1758

DER MICROFICHE-REPRODUKTION LIEGT DAS
ORIGINAL DER NIEDERS. LANDESBIBLIOTHEK
HANNOVER ZUGRUNDE

SIGNATUR: AA - A 35

Orthod. p. 252. Noster de *Rubeis* copiose recensuit asserta *Georgii*, additis *Vecci* refutationibus, & Animadversionibus propriis, ex *Thoma Aquinate* plerumque sumtis: de *miffione* item *Perfumarum in Deitate*: & de aliquo loco *Homiliae de Spiritu Sancto*, *Chryfostomo* attributæ, disseruit. Labente anno 1283. vita decessit *Iosephus* Patriarcha, cui ab *Andronico* fufficitur *Georgius Cyprius*. Constantinopoli Concilium habetur in trichnio Alexiaco. Huic interfuerunt Patriarcha *Georgius*, nunc *Gregorius Cyprius*, *Athanasius Alexandrinus*, ac multi Antiftites, Clerici, Monachique; sed & ipse *Andronicus* Imperator, principesque Ministri eius, & inprimis *Theodorus Muzalo* Logotheta Magnus. In hoc Concilio disputatum est in utramque partem, de Processione Spiritus Sancti etiam a Filio, præcipue ad locum *Iohannis Damasceni*, ad quem Latini solebant identidem provocare. Vocat *Damascenus* Patrem, ΔΙΑ Λόγῃ προῶδελεία ἐκφαντομένη Πνεύματος, PER Verbum productorem manifestantis Spiritus. Inprimis *Iohannes Veccus*, ex Bithyniæ exilio evocatus, acrem in disceptationem venit cum *Gregorio Cyprio*. Quare hic, ab Imperatore iustus, Tomum conscripsit, Expositionem de fide contra *Veccum*, in quo contendit *Damasceni* verba ita explicare, Patrem esse per Verbum Spiritus productorem, non, ut Spiritus per Verbum existat, sed ut per Verbum effulgeat. Hic Tomus in Codice Vindobonensi sic inscribitur: Ὁ Τόμος τῆς αἰτίας Συνόδου, ἢτοι Στήλην ὁρθοδοξίας, Tomus Synodicus, sive Columna orthodoxiæ; in Apographo Codicis Lugduno Batavenfis sine titulo proficit. Publice lectus est Tomus hic in Ecclesia, ab Imperatore & Principibus approbatus. Sed impediri non potuit, quo minus *Veccus* gravi in eum censura animadverterit, ac *Cyprium* reum egerit hæreseos novæ, quæ postea *Palamitica*, a *Gregorio Palama* Archiepiscopo Thessalonicensi, dicta est. Scripsit enim duas Orationes in Tomum *Cyprii*, Et novas illius hæreseis, quæ in *Alatii Graec. Orthodox.* extant T. II. p. 25. Assenserunt *Vecco* non tantum Latini, sed improbarunt multi etiam Græci interpretationem

Gre-

Gregorii Damascenianam. Clariss. *de Rubis* denuo fusc inquisivit in argumenta utriusque, & ea occasione Patrum quorundam, *Damasceni, Theodreti, Photii*, locos illustravit. Ergo multorum subiens indignationem Patriarcha, abdicare decernit dignitatem, si ab Imperatore & Antistitibus posset *testimonium* recipere suæ orthodoxias. Id consilium exposuit in *Epistola ad Amicum* data, quæ nunc primum ex Apographo Codicis Batavi in lucem prodit Græce & Latine, una cum Notis nostri *de Rubis*. Post varias lites Episcoporum ob *testimonium* tale excitatas, denique decernebatur, si certo promiserit *Cyprius* Patriarchatum deponere. Id ut faceret, *Epistolam* ad eum misit *Georgius Moschampar*, Exchartophylax. Eam *Epistolam* Græce vulgarunt, ad *Pachymerianam* Historiam suppleendam, *Lambecius* & *Oudinus*: noster autem *de Rubis* & ipse adduxit, & Latinam primus versionem addidit. Impetrato *diplomate*, *Gregorius Παγκύριος*, id est *libellum abdicacionis*, confecit, qui in Codice Lugduno Batavensi loco ultimo habetur, & multiplici ex causa reprehenditur a *Pachymere*. Eligitur novus Patriarcha *Athanasius*, Monachus in Monte Gano: *Cyprius*, ægritudine confectus, paullo post vivere desiit. Atque his quidem omnibus ab *de Rubis* erudite expositis, denique clauditur hæc *Dissertatio prior* collectione ac recensione pulchra utilique sententiarum omnium, quas Græci de Processione Spiritus Sancti tenuerunt, & iudicium de singulis interferitur.

IV.) *Dissertatio posterior* historica & dogmatica, nec illa minus erudita quam comta, sic inscribitur: *de additione vocis FILIOQUE ad Symbolum: Et de vano inde sumto Græcorum sessionis prætextu*. Quum Latini addiderint Symbolo Nicæno vocem *Filioque*, eam additionem ægerrime tulerunt Græci, qui Latinos, tanquam Symboli totius Ecclesie depravatores, male fidei accularunt. *Huius additamenti Historiam* exposuit ordine *chronologico*, eius-

que partim a labe immunitatem, partim vanum inde prætextum scissionis, evincere in hac Dissertatione studuit de Rubris. Et quidem quod ad immunitatem a labe atinet, certum est, in *Symbolo*, quod *Apostolicum* dicitur, quo uno ante Synodum Nicænam utebatur Ecclesia catholica, varia in particularibus eoitibus *additamenta* fuisse facta. In Occidente, Ravennatensis Ecclesia verba *vitam æternam*; Ecclesia Aquileiensis, præter alia multa, adiecerat quoque *descendit ad inferna*. In Oriente similiter, Alexandrinis & Hierosolymitanis in Ecclesiis, quædam vocabula fuisse addita, *Rufinus*, *Socrates*, & *Cyrillus* docuerunt. *Symbolum* autem *Nicænum* statim post Synodum Nicænam anno 325. habitam, auctum fuit dictionibus variis. *Epiphanius* refert in *Ancorato Num. 120. & 121.* duas fuisse circa annum 373. in Ecclesia Græca formulas, in Baptismate usurpatas, quarum in posteriore legebatur: *Credimus in Spiritum Sanctum, a Patre procedentem, accipientem a Filio*. Textus Græcus habet: ἐκ τῆς οὐσῆς λαμβανόμενον. Hæc verba ex assie respondent quadrisyllabo illi *Filioque*. In eadem Ecclesiâ, postquam hæreses *Arianorum*, *Eunomiorum*, *Macedonianorum*, damnatæ erant Synodo Constantinopolitana anno 381, inserta sunt *Symbolo* Nicæno verba: *Deum de Deo, & ex substantia Patris*. Post hæc tempora fuit quidem decretum in *Synodo Oecumenica*, anno 451. *Ephesi* celebrata, omnes formulas *Symboli* damnari, in quibus aliquid minuat, aut mutetur, aut adiciatur ad fidem alteram. Sed hæc verba Synodi recte intelligenda sunt. Nam (α), quia eiusmodi institutum de *Symbolis* inmutandis, ad disciplinam spectat Ecclesiasticam, pro temporum & adiunctorum necessitate variari potest. Recte omnino Græci superiora inseruerant additamta, utpote temporum conformia. Idem Græci etiam post *Epiphanius* decretum relaxarunt. Nam *Synodus Oecumenica* *Calcedonenfis*, anno 451. contra *Nestorium* & *Eutychen*

tychen celebrata, circumscriptus exposuit Articulum *Incar-
nationis*, docens: *unum eundemque Dei Filium, Dominum
nostrum Iesum Christum, perfectum in Deitate, & eundem
perfectum in humanitate.* Hæc Appendix, ad Symbolum
Nicaenum & Constantinopolitanum, a Patribus Calcedonen-
sibus adiecta fuit. Porro, iidem Græci peculiare quas-
dam Fidei Confessiones ediderunt, quæ dici possunt *Sym-
bolum Nicaenum & Constantinopolitanum additamentis au-
ctum*; confessiones, in Synodis adeo Oecumenicis appro-
bate. Huius generis sunt: *Expositio Fidei, Cyrillo data;*
Formulae a Tharasio & Theodoro oblatae; hodiernus Græ-
corum usus Symboli, in Episcopi consecratione servatus;
aliaque. (β) In prædicta *Synodo Ephesina*, nec non *Cal-
cedonenfi*, saltem formulæ Symboli damnantur *ad fidem al-
teram*, id est, *eae, quæ rectæ fidei orthodoxæ adversan-
tur.* Atque hæc etiam verba adiectionem vocis *Filioque*
defendunt, & crimen Latinis impactum amoluntur. Quid
enim? in certaminibus Ecclesiæ, Græcis quod licuit, Lati-
nis non liceat? Græci relaxarunt *Ephesinum Decretum*, in
caussa ad disciplinam Ecclesiasticam pertinente, ac fidem
confirmante. Nonne actio *Synodi Calcedonenfis* confutat
Græcos, qui, *Legis Ephesinæ* prætextu, contra Latinos
pugnant? Quid? quod *Symbolum Constantinopolitanum*, li-
cet *Additamentis auctum*, semper tamen absolute *Nicaenum*
vocari consuevit? quemadmodum ex *Synodo Constantinopo-
litana*, anno 536, sub *Mena* celebrata, est manifestum.
Quod igitur propius spectat ad vocem *Filioque*, noster *de
Rubeis Leonem Allatum* confutat, qui putavit, ætate *Da-
masi* a Concilio Romano eam Symbolo adiectam fuisse.
Silent enim monumenta vetusta. Potius particulares Ec-
clesiæ fuerunt primæ, quæ in Synodis suis, pro circum-
stantiis temporum adversus hæreses, vocem *Filioque* Sym-
bolo adiecerunt. In *Hispania*, regnante *Reccaredo*, anno
589. *Synodus Toletana III.* celebrata est. In hac Synodo,
Rex

Rex Symbolum Nicænum & Constantinopolitanum cum his verbis recitavit: *qui ex Patre Filioque procedit*; & *Canone tertio* anathema a Patribus edictum est, in negantes, Spiritum Sanctum a Patre *Filioque* procedere. Hispanorum exemplum sequuti sunt Galli. Hi, postquam audiverunt Græcos negare, Spiritum Sanctum etiam a Filio procedere, in *Concilio Gentiliacensi*, anno 767. habito, vocem *Filioque* adiecerunt. In Ecclesia Romana quando vox usurpari coeperit, incertum est. Id constat, quum anno 803. auctoritate Caroli III. in *Synodo Aquisgranensi* ageretur super questione de Processione Spiritus Sancti a Patre Filioque, & legati *Bernharius* & *Adelhardus* Romam mitterentur, petitem a *Leone III.* vellet additamentum *Filioque* publica auctoritate confirmare; Pontificem Maximum petitioni non satisfecisse. Neque tum in Ecclesia Romana aut canebatur, aut in Liturgia legebatur Symbolum cum hac voce. Immo vero, quamvis aliæ Ecclesie hoc Additamentum iam receperant, nondum tamen admisit toto *saeculo nono* Romana Ecclesia. *Saeculo autem undecimo*, certissimum est, Symbolum, voce *Filioque* auctum, in Ecclesia Romana adhibitum fuisse. Testatur enim *Berno Abbas*, se Romæ interfuisse anno 1014. coronationi Imperatoris *Henrici II.* a Pontifice *Benedicto VIII.* factæ, quum inter solennia Missarum Symbolum ita decantaretur, & *primò* fortassis *vice* cum omnium consensu. Hinc ergo lites atque disidia summa, quorum quidem scintilla manserant inter Græcos, a tempore inde *Photii* Patriarchæ, cum *Nicolao I.* acerbè contententis; sicut in hac Dissertatione copiose enarratur. *Michael* vero *Cerularius*, Patriarcha Constantinopolitanus, denegatum *Eustathio* antecessori suo titulum *Oecumenici Patriarchæ* inique ferens, anno 1043. Latinorum ritus quosdam, ut panem azymum, ieiunium Sabbati, aliosque; sed & dogma de Processione Spiritus Sancti acerbè reprehendere, calumniasque sexcentas in se-

dem

dem Romanam instaurare. Traxit in suas partes *Nicetan* & *Theophylactum*, (ab *Humberto* quidem Cardinali dextre refutatos:) denique nomen Pontificis Romani e sacris Diptychis expunxit. His fuscè expositis, *Clariss. de Rubis* in *Anacephalæosi* omnia repetit succincte ex antecedentibus. Ostendit, quænam in Conciliis Græcorum variis, & quam ob causam, Symbolo Nicæno *Addimenta* sint facta. Addit igitur, etiam Latinis licuisse, in negotio ad disciplinam Ecclesiasticam pertinente, ita agere. Denique exponit, vocem *Filioque* a Latinis adiectam, vanum saltem prætextum esse Græcæ Ecclesiæ, quod a Latina se separavit; & causam potius esse veram hanc, quod Patriarcha Constantinopolitanus magno titulo *Oecumenici Præsulis* excidit.

NOVA LITTERARIA.

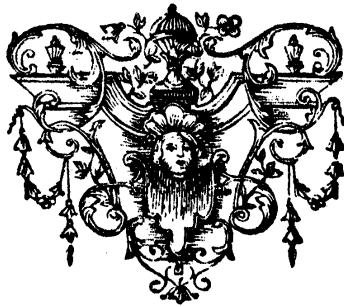
Inter animantia nullum prope genus est, neque Physicis ad comprobendam naturæ varietatem, neque intuitibus ad oblectandos oculos adcommodatius, quam aves. At enim vero aves, ut difficulter colliguntur, ita repositæ cum pennis ægre asservantur, & pulcræ illam luxuriantemque pennarum, ut ita dicamus, pompam, uno sæpe anno amittunt. Quapropter cuiilibet gratum esse debet, & naturæ scrutatoribus præfertim iucundissimum, cognoscere, quomodo collectionem avium instruere, & pulcre habere in perpetuum, sine corruptionis metu, possint. Fuerunt autem, qui teda, qui corio, qui sulphure, variisque acerrimis odoribus uterentur ad arcendas blattas, teredines, & id genus plura insecta, exsiccatæ effarctisque avibus metuenda. Hæc quantum valeant subsidia, illi dicent, qui, si quem avibus suis interitum viderint, eorum ope imminentem ipsis ruinam avertere confidentius putarunt. Cele-

berimus KLEINIUS aliam iniiit rationem; quippe singulari harum rerum cognitione & indefesso studio, ut solet, sumtibus item haud mediocribus, cum magna omnium voluptate, & historię naturalis insigni incremento, instruendę avium collectionis methodum, quod cogitaverat antea nemo, novam, eamque utilissimam consequutus est. Pro eo nempe, quem his rebus assignavit, ordines, crania & pedes ad genera usque truncatos, undiquaque collecta, & linimento balsamico inuncta, ad methodum in *Prodromo H. N. avium nat.* propositam digessit, & in armarium, obiectis specularibus, inclusit, ut esset ubi conspicerentur quę contractando saltim aliquid detrimenti caperent. Atque his, quę Auctoris est modestia, crepundis rerum naturalium successu temporis insigniter auctis, & sua amicorumque opera ad fatietatem amplificatis, eruditorum precibus obsecuto voluntas incescit, hos avium characteres, quos stemmata vocat, ad traditum a se ordinem naturalem delineandi, delineatos describendi, descriptos in publicos usus convertendi. Huius rei causa, idiomate germanico & latino, opus concinnavit tabulis comprehensum, cui titulum prægit: I. C. THEOD. KLEINII *Stemmata avium quadraginta tabulis illustrata*: accesserunt nomenclator Polono-latinus & Latino-polonus; I. TH. KLEINS *Geschlechts-Tafeln der Vögel*, plagg. 8. in 4to mai. cum 40. tabb. æneis. Etenim non satis dignum viro bono arbitratus, methodum, quam facilem nactus, & a se iterum iterumque adhibitam, rogatus non velle exponere, neque indicare; id quod in re præfenti opus maxime est, quum utilitatem ab illa & percipere & sperare amplissimam debeamus. Longi simus, si de omnibus referre ipsi velimus, quę in libro, qui emittendus est, continentur; id librum alium posceret totum. Sin videmur aliquibus in eo peccare, erit tamen nostrę voluntati cur minus succenseant, si, quod alterius cuiusvis orationem recusat, auctoris verbis, quam fieri potest, bre-

brevissime complectamur. Nolumus, inquit, non significare, in quantum utilitati communi servire possint hæc avium stemmata. *Primo*, quilibet, qui non funditus repudiare velit dispositionem nostram, statim perspicere valet, num genera a pedibus rostrisque deducta speciebus respondeant? *Secundo*, exhibita ave integra, ignota tamen, vel etiam carne assa, sed capite pedibusque salvis, familia haud difficulter determinatur; quippe nemo non numerum digitorum, formamque pedum, protinus agnoscit. *Tertio*, sedulo & curatius rostrum consideranti, genus proximum illico sese offert. *Quarto*, quodsi cranii altitudo, firmitas & longitudo rostri, aliæque huius conditiones, (integra licet corporis figura ad tempus seposita,) absque ullo negotio avis species extrema dignosci poterit. *Quinto*, hunc in finem singula capita una cum pedibus, ea, quam natura habent, magnitudine, ope circini, accurate sunt delineata —. Examen si quis instituire velit, circino mensuram sive cranii & rostri, sive pedum cognita avis exploret, & eandem nostræ delineationi applicet. Hoc modo apparebit simul, plurimos Auctores nimium aliquando temporis operæque consumsisse, ut avium figuras ipsas, coloresque, originalibus æquarent, capitum autem pedumque formas plus iusto neglexisse —. Hæc KLEINVS. Addimus, quod ad cognitionem avium hoc modo quis esse possit instructus, qui molestiam refugiat, integra earum corpora observandi cumcute & penais. Hoc itaque illi. KLEINII opus præclarum item & sumtuosum, proxime prodibit; lege nempe æqua, maximeque facili. Quilibet huius studii amans, pro uno libri exemplo, duos Imperiales exsolvet, ut pro imprimendo libro, (charta enim magna, eaque albidior, imprimetur,) excidendisque ære iconibus, sit unde sumtus recuperari possint. Nomen qui in antecessum subignavit suum, librum propediem foras dandum, sine ullis impensis Lipsiæ accipere vel ipse, vel delegato negotio per

192 NOV. ACT. ER. MENS. MART. A. MDCCLVIII. P. II.

per alium, potest. Nomina eorum, qui collatis symbolis editionem iuvarint, operi præfigere æquum est; & cum pauca admodum exempla, ultra desiderata, imprimantur, quodvis eorum quatuor Imperialibus deinceps venum dabitur. Exteri eruditi, & qui in dissitis locis degunt, quisque in bibliopoliis suis, aut si commodius videtur, apud *Ad. Henr. Holte*, Bibliopolam Lipsiensem, nomina profiteri sua in antecessum poterunt, si quidem subscriptionis legem sibi prudesse velint.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Aprilis Anno MDCCLVIII.

LE DROIT PUBLIC DE FRANCE &c.

i. e.

IUS PUBLICUM FRANCOGALLIÆ MONUMEN-
*tis antiquitatis illustratum: quo opere de origine &
natura iurisdictionis, de patrimonio regum & optima-
tum, legislatione regia, maiestate, iurisdictione suprema,
regio iure propter sacerdotiorum vacantium redditus, ec-
clesiarum immunitate, beneficiis, sive feudis, villicatio-
nis, venationis, & gruviae iuribus, nobilitate & ser-
vitate, emancipationibus, praediis vectigalibus, quae
optimatum dominio subsunt, agris & sylvis communi-
bus, civitatibus regniis & dominicis, herediis liberis sive
optimo iure possessis, de ingenio consuetudinum regni
antiquarum & hodiernarum, earumque cum iure aut
Francico aut Romano convenientia, deque causis con-
trariovum &c. differitur, Auctore BOUQUETO,*

Civis & supremae Advocato

TOMUS I.

Lutetiae Parisiorum 1756. Desaint & Saillant librarii, privile-
gio regis, vendunt in 4to.

Memores promissi, alteram partem egregii libri, summa
fide recensitam, exhibemus. Iam igitur numero se-
cundo, de officiis Vassorum, Ducum, Comitum, Gra-
vio.

Bb

vionum, Vicariorum, Centenariorum, & Legatorum, doctiff. Auct̄or difputat. Fuerint ne ſub priſcis regibus reipublicæ adminiſtri, quæſitum eſt. Quicquid etiam Montefcuſius dixerit, propterea non opus fuiſſe hoc miniſterio, quod criminum poenæ pecuniariæ erant, & omnis legalis cauſa ad reparationem damni redibat; cum tamen antiquis legibus poenæ etiam quorundam criminum capitales, e. g. in iudicem latronis relaxati convictum, eſſent lancite, & cum laxa ea populi ſine miniſterio ſummorum virorum diſciplina locum ſane potentium impunitati dediſſet: his argumentis commotus eſt noſter, ut legum maieltatem ſine vindice non fuiſſe, & hoc ipſum officii genus Vaſſos maiores in ſuo quemque diſtrictu habuiſſe, concluderet. Etenim nota ſunt poenæ ignominioſæ, canis, ſelle, aratri in proximum comitatum portatio; quas ſemper ſupplicium eſt ſecutum. Ante etiam, quam Scabini aut Rachinburgi capitis ſententiam dicerent, quæſtione publica opus fuit, quam illi certe habere non poterant, quibus privata tantum, & mulctis aut reparationibus imperandis abſoluta, poteſtas erat. Deinde, ſi Montefcuſium audias, conſequens neceſſario eſt, ut idem ſemper fuerit iudex & pars, cum comitis intereſſet quævis cauſa, ſemper aliquid emolumenti ex iudicato, mulctæque aut partem, aut omnem ſummam capientis. Unde ſatis apparet, non eandem ſub priſcis regibus iudicum notionem habitam, nec eos, ut hodie magiſtratus, iudicia exercuiſſe. Rem quatuor argumentis collegit noſter. Primo Duces, Comites, Vicarios, Centenarios, Locum tenentes Partem publicam appellatos, id eſt, reipublicæ adminiſtros ſub rege, regis maieltatis participes, demonſtravit. Secundo, regni rei que publicæ miniſterio, non iudicum officiis functos. Tertio, iudices proprie dictos in quovis tractu ad lites ordine iudicandas conſtitutos fuiſſe: Iudicum vero nomen, quod quarto numero attulit, latiffimo quondam ſenſu fervis impoſitum, quod illi, dominorum auctoritate, reipublicæ miniſterio deſungebantur. Si quis vero ex iure Romano meminerit, quale quantumque habitum ſit, inter publica iudicia ac privata diſcrimen, ei ſane Bignonis ſententia, iudicem publi-

publicum ecclesiastico opponens, prima displicebit fronte. Neque enim iudicem, qui iustitiam exercuerit, sed eum, qui exerceri iusserit, & Caroli M. Capitularia, & S. Leonis epistola universalis ad episcopos, designat. Itaque hi publici iudices, tum principis, tum reipublicæ erant ministri, & nunquam habebant iudicia. Cur tamen Bolquetus rempublicam dixerit *chose publique*, loco eius vulgaris *république*, causa videtur ex Latio non petenda. Veteres enim Romani, rei publicæ ac publicæ rei notiones nunquam diversa declaraverunt scriptura, cum omnis sane diversitas non a coniunctione vocabulorum, sed inde proficiscatur, quod solum rei vocabulum varios significatus admittit. Rerum autem in publicas privatasque distinctio ampliori explicatione non indiget. Verius est, Capitularibus Caroli II. iudices regios, & eos quorum velle sunt, a ministris reipublicæ discerni; Comitibus quoque, & aliis regni procuratoribus, rei monetalis supremam curam mandari, quamvis essent eius tribuni peculiares. In Capitularibus vero Caroli Calvi de an. 858. ubi cap. 14. missi non ignorare iubentur, qualiter comites & ceteri ministri reipublicæ iustitiam & iudicium populo faciant, Bolquetanæ sententiæ patrocinium non esset, nisi aliarum legum expressa verba suppeterent, quibus, procurarent iustitiam fieri, imperatum. Nominatim statutum, ut persequerentur criminum reos, pupillos viduasque protegerent, per loca solita instaurarent palatia, quibus rex legatique eius reciperentur, ecclesiis non gravatis: quæ Montescusius omnia supervidit. Neque litteræ publicæ desunt, quæ viri celeberrimi opinionem confirmant, & quibus, Muratorio observante, ministri dicuntur superioris aut inferioris ordinis, ut designentur tam Duces, Marchiones, & Comites, e quibus principum chorus constituebatur, quam Gastaldi, Centenarii, Decani, Scaldassi, alique minores iudices, aut regie cameræ procuratores. Cuiusmodi plurimæ sunt apud Dom. Bolquetum Vol. VIII. & IX. Collectionis Hist. Franc. a nostro diligenter adducte. Nomina vero, quibus veniunt, hæc sunt: Ministri reipublicæ, ministeriales reipublicæ, ministri regni, auctores reipublicæ,

cæ, præpositi reipublicæ, ministri regis, ministri publici, rem publicam gubernantes, reipublicæ procuratores, pars publica. Postea amplius probatum, hos non ipsos, sed per alios lites iudicasse. Argumento sunt frequentissimæ leges: Procurent populo facere iustitiam: Commoveant causam ad requirendum: Sciant iustitiam, ne ante eos iniuste quis iudicare possit, nec legem mutare: Omnes ad iustitiam faciendam compellant: Fures latronesque & homicidas, &c. prodere: Ponat ordinationem suam, ut unusquisque provideat, ut contra legem non faciant: A Comite requiratur, cuius homo hoc fecit: Viduis & pupillis maximus defensor. Dignissimum lectu Capit. I. Caroli M. cap. 25. ut comites & centenarii iustitias faciant. Ludovici Pii præcepto, pro ecclesia Aurelianensi apud Baluz. p. 1410. diversa mentio fit iudicis publici, vel cuiuslibet ex iudiciaria potestate: hic quidem audire causas, ille freda aut tributa exigere in tractu ecclesiæ prohibetur. Idem imperatum, eodem discrimine, pro ecclesia Parisiensi. Sub initia vero tertiæ regum propaginis, Ballivi, Seneschalli, Viarii, Præpositi nominabantur, qui antea Ducum, Comitum, Vicariorum, Centurionum, Locumve tenentium nominibus rempublicam administraverant. Illos autem constat non iudicasse, sed delicta publica persecutos. Iure enim beneficiario tum temporis introducto, parium erant iudicia. Hos, Bellomanensis (Beaumanoir) tempore, convocabat Ballivus. Apud Bobillerium, Summæ ruralis L. I. tit. 14. integra litterarum forma est, quibus domini honorati Ballivos instituerunt, quibusque, ut plurimis regni ordinationibus factum, iudices illi sive Ballivi ab ipsis iudiciis, quantumvis eorum iusu habendis, arcentur. Eiusdem veteris moris vestigia sunt in Germania nostra, certumque atque exploratum est, cum non, nisi Romani ac pontificii iuris, & domesticarum ordinationum difficultate, sensim interiisse. Nec Viarii & Præpositi, nisi reipublicæ ministerio functi. Si discordia finire non poterat, nisi per iudicium, vocandus erat Viarius, qui non ipse iudicium faceret, sed reos ad præpositum duceret ante eius tribunal, quo facto præpositus eos ad iudicium mitteret; uti litte-

ris Campanensibus dispositum legas apud Bruxellum. Viarium a videndo dictum alie aiunt litteræ, usu definitionis nominalis, quem iureconsultis Romanis frequentem novimus, & cuius hanc veniam damus antiquitati, ut bono consilio negligant curiositatem verborum. At enim sine ædili quæstio exerceri non potuit; & si quid sine eius auctoritate factum, ipsi quidem intercedendi, & reum in carcerem reducendi potestas fuit, ubi per magistrōs deinceps iudicaretur. In regestis tabularii plurima monumenta habentur, quibus Viarium iisdem, atque hodie substitutum procuratoris generalis, officii patet defunctum. Accedit, quod hi ministri principis ac regni, si cognovissent de causis, reliqua sane ministeria non potuissent obire. Primo enim, ad Capetingorum usque initia, rem regiam privatam administraverunt. Iudices inde fiscales eo sensu, credimus, appellati, quo olim Comites rei private. Ita Chilpericus refertur Gregorio Turonensi, novos comites ordinatos cuncta urbium tributa iussisse deferre sibi. Ex formula vero 8. L. 1. apud Marculfum, aliquid emolumentum ex iurisdictione Comitum Ducumve in fiscali dicationibus rediisse ad fiscum discimus. Villici atque præpositi, ut Romanis ablata ex actione sua restituerent, ne quid fisco deperiret, lege Visigothorum; Caroli autem magni Capitularibus, ne tributa maioris pretii, quam a missis genitoris eius constitutum, exigerent, imperatum. Dignum etiam memoratu est Conradi I. Imperatoris, Carolique simplicis, regis Galliarum æqualis, tempore, omnes istos reipublicæ administratos arbitrio principum potuisse deponi. Deinde ipsorum emolumentorum, quæ iurisdictionis fuerunt, ipsis ministris aliqua pars cessit. Porro, consuetudinibus Bellovacensibus, & plurculis aliis monumentis, agriculturæ, omnisque domesticæ rei, ac rationes subducendi reddendique scientia, a præfecto inprimis exigitur; hodieque rationum redditarum libelli superfunt, & ordinationes Caroli Pulcri, ut statim diebus argentum & rationes redderent, sub poena sexaginta librarum. Accidit, ut præfecti, præpositi, atque villici, officia sua titulo locati conducti tenerent: cuius rei illustre exemplum est in Annalibus

Flandriæ, responsio Bonifacii VIII. P. nolle se Ludovicum regem in numerum sanctorum referre propterea, quod præfecturas locasse reperiatur. Servatur in tabulario decretum Iohannis regis, qua has locationes conductiones primus videtur prohibuisse. Quamvis apud Bituricenses illa locationis forma, ad Ludovicum usque undecimum usu duraverit. Quæ cum ita sint, isti sane, qui ex iurisdictione emolumentum ceperunt & partem mulctæ, sententias ferre non potuerunt. Cuius rei novum argumentum est provocandi licentia, si comes, aut alius horum iudicum, iniuriam se pro iure accepisse putaret. Igitur peculiares in quoque tractu, & coram quovis tribunali, iudices constituti, qui lites iudicarent, & litigantibus, quos publicæ rei ministri in iudicium miserant, ius redderent. Ante vero, quam instituta Bolqueti persequamur, monemus in universum, videri in Francogallia eandem hæcenus iuris ac iudicii rationem, atque olim apud Romanos, obtinuisse: ducem quippe vel comitem alium, ut ministrum regni, aut rei dominicæ, uti Romæ prætorem, iurisdictionem & imperium habuisse, ad eum in ius itum, ab eodem datos iudices vel coactos, qui iudicarent factum æstimarentque, deinde ferrent sententiam, cuius exequendæ potestas esset apud præfectum. Tractum ne aliquid ex Romanis moribus, alii videant. Nos modum ordinemque iudicii, diversis quatuor temporibus, iuxta virum celeberrimum describemus. Itaque sub primis regibus Rachinburgi fuerunt numero septem, coram quibus & Comite iurare actorem oportuit, lege Ripuariorum, si reus ad septimum mallum non venisset, se cum ad strudem legitimam admallasse: quo factum est, ut iudex fidei ad domum rei accederet, legitimam inde strudem auferret, & ei distribueret, qui eum interpellasset, hoc est septem Rachinburgiis unicuique 15. solidos, & ei, qui causam prosequeretur, 45. Eadem lege cautum, ut reum, qui vim vi repellere, & contradicere strudem voluerit, ad dandos fidei iutores in id compelleret comes, velle ante regem se sistere, & armis suis contra adversarium defendere. Ea duelli iudicialis mentio offendit illustrissimum Montescusium, qui partem reipublicæ capes-

capessere neminem potuisse, nisi perpetuo certare pro omnibus contra omnes voluerit, speciose magis, quam vere, argumentatur. Etiamvero & lex nostra, & formula, quam ex Muratorio retulit, nihil tale confirmant, sed necessitatem certaminis altera auctori imponit, altera procuratoris fisci in arbitrio plane constituit, velit ne pro hereditate caduca cum tertio, qui heredem se dixerit, armis dimicare, nec ne? Aliam speciem proponit Ripuarianum ius, si Rachinburgi secundum a litigante per illud: Ego vos tangano, ut mihi legem dicatis: admoniti, iniuriam reddidissent, & postea convicti essent, tum unicuique multa quindecim solidorum dicta, nulla comiti, qui, si iudicasset cum illis, impune profecto non abiisset. Pipini autem capitulare 29. de anno 755. huc plane non pertinet, nisi quod Rachinburgiorum mentio facta, & a celeberrimo Bolqueto male intellectum videtur. Innotescere enim ad comitem, non est libellum provocatorium interponere, sed in comitis ius venire. Maioris momenti sunt legis Salicæ tituli 59. & 60. quorum ille, uti rex in exilium mittat reum, qui iusto iudicio Rachinburgiorum obsequi detrectaverit; hic cavet, ut Rachinburgii ius reddant secundum leges, præscriptis variis modis, quibus ad partes suas rite implendas adigi debeant. Sub Carolingorum imperio eadem res, sed diversum nomen Scabinorum obtinuit, quos singulari commentario egregie illustravit Fridericus Brummerus, Lipsiensis, celeberrimo Bolqueto commemoratus. Horum etiam numerus septenarius, eadem ad ius secundum leges dicendum obligatio, eadem, nisi graviore forte, male iudicantium poenæ. Si cui post iudicium Scabinorum vita concessa, is vero, novo crimine perpetrato, noluerit iustitiam reddere, & pro mortuo sese habendum dicat: capitularibus cautum, ut superius iudicium denuo sustineret. Si quis causam iudicatam repetere in mallo præsumisset, ibique testibus fuisset convictus, 15. solidorum multam pendit, aut 15. ictus ab Scabinis, qui causam iudicaverant prius, accepit. Cap. 2. anno 803. c. 10. Sunt etiam capitularia quædam, e quibus, in conciliis publicis Scabinos lites iudicasse, Bolquetus colligit. Ita comiti

comiti imperatum, ut cum Scabinis duodecim ad placitum veniret, numerumque, si minus suppetere, de melioribus viris illius Comitatus suppleret. Lindenbrogius quidem formulam habet rei per Scabinos in mallo publico iudicatae: neque tamen de alio quam de particulari conventu, quem comes habuit in provincia sua, ibi fermo est; quod neglexisse videtur Bolquetus noster. Sed litteris Caroli simplicis, aliisque apud Muratorium documentis, ubi Scabinorum palatii coram principe iudicantium mentio fit, res extra dubitationis aleam posita est. Si quis Germaniae mores conferat, habebit praesentem rem. Etenim magistratus nostri municipales, veterum Scabinorum propago, ubivis fere convocantur ad conventus provinciales. Hoc tamen particularium & generalium conciliorum discrimen, ut in his & comites iudicarent, in illis non aequae. Etenim secundum traditiones Fuldenses, ex quibus elegantem locum suppeditavit Brummerus, interrogavit Comes Scabinos, hique secundum testimonia hominum atque comitis inquisitionem iudicaverunt, ut omnis adeo sententia, praecipiente comite, & Scabinis iudicantibus, diceretur. Conforme est, quod biographus S. Caroli, Flandriae comitis, tradit, sine Scabinorum iudicio nihil datum posse vel velle comitibus. Comitem quidem, vel missum principis, in istis iudiciis praesentem fuisse, exemplum Bofonis, quod Muratorius habet, confirmat. Capitulare Lotharii addidit noster, quod cum Longobardica lege L. II. t. 40. conspirat, & his verbis conceptum est: Diaconorum, Episcoporum, Presbyterorum filios, notarios, sculdafios, comites, iudices fieri omnibus modis prohibemus. Ubi sane omnia satis distincta agnoscas. Nomen Scabinorum sub regibus etiam tertiae stirpis obvium, simul tamen illud bonorum virorum hominumve invaluit. Omnem rem minus frequentem fecit beneficiariae legis solemnitas. Superfunt tamen antiqui moris exempla. Iudicio Baronum determinatum, ut S. Bertinus proprios Scabinos haberet, & delictorum publicorum privatorumque quaestionem. Idem Beroensibus & Bituricensibus ius manit. In primis autem notandae Sirmondi formulae, cap. 30. & 31. qui-

quibus nomen bonorum virorum hominumque bonorum proditur. Adiecit noster aliqua Bellomanentis loca, quæ & dilationum impetratarum multitudinem ac rationes indicant, & ipsi etiam domino non minus, quam præfecto eius, iudicandi ferendæque sententiæ potestatem negant. Nomen civium iuratorum inferius observatum. Jam ad morem iudiciorum post institutionem clientelarum sive feudorum pergit Auctor. Uti duodecim omnino Scabinis opus fuit ad causas maiores iudicandas, ita idem fere Vassorum aut Parium numerus, (Hommes de Fiefs & Pairs,) in iure beneficiario necessarius visus. Anno adhuc 1185. hæc ita super numero Scabinorum disposuit Philippus Augustus. Non eadem numeri constantia propter ceteras causas: id vero constans & perpetuum, ut Scabini semper; comes aut dominus nunquam, deciderent in suo tractu, nisi forte arbitrium recepissent, quod postea iure clientelari & Parium usu servatum. Non iudices optare potuerunt actores, sed conditio iudicium numerusque beneficii conditione determinatus. Dominus aut præfectus eius Pares cogebat, iudicium poscebat, poteratque præsto esse; iudicare non poterat.

Vasillus agendam

Forte monet litem; non tu, sed curia, iudex

Audiat, & certo determinet ordine causam.

Exempla rerum sic iudicatarum, uti in tabulario servantur, & uti regio iussu Magnus, Lancelotus, atque alii excerpta publicaverunt, cupidis formarum iureconsultis proposuit vir clarissimus. Iuris fuit, ut provocatione ad regem facta, mutataque sententia Parium, hi quidem centum solidorum multam penderent. Ea res plerosque a iudicio faciendo deterruit. Igitur multa imminuta, & 60. solidorum dicta, nec solvenda omnino, nisi iudices fraudis, doli, aut corruptionis rei iudicarentur. Illud anni 1376. mense Iulio ordinavit rex. Notabilis vero est, quod Bellomanentis auctoritate constat, iudices certamine singulari contra reum, qui provocaverit, se defendere, eoque modo iustitiam sententiæ evincere, (faire le jugement bon,) oportuisse. Quod sane factis demonstrat,

Cc

Parium

Parium fuisse, non praefectorum, iudicandi officium, cum illos etiam sententiam defendere oporteret. Lucunda haec le-
 ſu, sed parum nova, imprimis post postremas illustris Maſ-
 covii curas. Sequitur paragraphus quarta, ubi de servis, qui
 ducum comitumve officiis defuncti sunt, & eorum auctoritate,
 tractatur. Ipsi inde, improprio usu vocabuli, iudices appellati.
 Status libertati proximus: ipsa libertas in praemium subinde fi-
 delitatis concessa. Quod igitur ad primam positionem atti-
 net, Scabinos semper ex nobilitate electos, libertumque ac li-
 bertam ne testimonium quidem dicere potuisse, id & Capitu-
 lari incerti anni, & lege Longobardorum constat. Quod si
 Salica, Ripuaria, ceterisque legibus ac capitularibus, servo-
 rum mentio fit, qui iudicum nomine honorati, principis &
 reipublicae administri eluunt, sive poenae serviles statuta in
 eosdem ministros ingenuitatem eorum vetant praesumere,
 quarum omnium rerum innumera congesta exempla Bolquetus:
 a nobis quidem impetrare non possumus, ut servos, comi-
 tum & ministerialium mandato, reipublicam adminitrasse
 credamus cum viro clarissimo, quando illud quidem mandati
 genus iuri publico contrarium, nec, posito eo, necesse foret,
 ut rex in mandatarios ministerialium statueret, cui ipsi potius
 regni ministri eius, quod fecissent per alios, poenam solve-
 rent merito. Ait Lex Salica: si alicuius Seniscalcus, qui ser-
 vus est — Quidni inferioris dignitatis dominus servum Senis-
 calcum crearet? Lege Ripuaria comitis caedes, si ingenuus
 fuerit, 600. solidorum, quod si quis puer regis vel ex tabu-
 lario ad eum gradum ascenderit, 300. sol. aestimatur. Qui,
 quaeso, Bolquetus statuat, sermonein esse de procuratore comi-
 tis, qui huius mandato sive auctoritate officium obierit? Alibi
 de Gastaldis, aut Scultaidibus, aut qualicumque alio reipublicae
 actionario, vel qualicumque alio servo sanctorum imperato-
 rum; alibi de unoquoque iudice vel villico regis aut reginae,
 eo semper discrimine dictum, quod status diversitas, & villae
 regiae, quam administrabant, conditio postulabat. Videas iis
 omnibus locis, quae pro sententia sua excitavit Vir doctissimus,
 ingenuitatis & servitutis memoriam nominatim iniectam, &
 summa

summa curiositate habitum status discrimen. Liceat igitur dissentire nobis a viro clarissimo. Sed quoniam hoc agimus, hæc in universum tenenda videntur. Servitii vox, in vetustis capitularibus, sæpissime pro ministerio dicta: neque enim eo seculo homines proprietatis verborum adeo curiosi fuerunt. Quod si quis neget, dabimus ei, pro conditione villæ ac fortunarum, pro statu subinde domini inferioris, denique favore principis aut reginæ sæpissime factum, ut ministerii honos in servo aut liberto conferretur, raro etiam servi ad summas comitum ducumve dignitates eveherentur. Villicorum inprimis status pro villæ conditione electus, & ita ceteri inferiores modo ex nobilitate, modo ex servis sumti. Inde togatæ nobilitatis origo maximam partem repetenda videtur. Cave autem, cum Germanis quibusdam statuas, omnes olim ministros Imperatorum ac Principum nullo discrimine servos fuisse. Nescivisse videtur Bolquetus virorum eruditorum certamina de ministerialibus apud nos mota; sed leve est, quod nescivit. Istis sane, quæ proposuimus, speramus fore, ut & celeberrimus Gallus subscribat, & nostri eo libentius cedant, quo clarius est, sumtum ab utraque parte aliquid nimis. Rectius Juniores accepit illustris Bolquetus. Caroli Magni Capitulare de anno 802. Gastaldios, Vicarios, Centenarios, Venatores, Juniorum comitis nomine comprehendit. Videas, an ipsi comites ducum ratione Juniores vocentur? Medio enim ævo Senior, qui antecederet, Junior eum, qui cederet dignitate, maxime tamen qui subesset, significavit. Igitur etiam successores audiunt, quod loci ordine, non temporis, succedebant. Quæ res Bignonum tam male habuit, ut primo eos nepotes comitum, deinde ministros aut servos iudicum (Sergents,) interpretaretur. Hi autem famuli iudiciorum, præcepto Caroli pro Hispanis, aliisque capitularibus, ubi Juniorum diversam mentio facta, more seculi eius, Saiones appellitantur. Quamvis igitur probabile videatur Bolqueto, successores nonnumquam ratione temporis memorari, & indicare dictum perpetuo valiturum: quoties tamen cunque pro Junioribus veniunt, ministros illos publicæ rei significant, qui sub imperio

comitum ipsorum tenebant in villis aut tractibus particularibus locum, nominibus quidem Maiorum, Decanorum, Cellariorum. His ut catelli, iudicibus distributi, iterum nutritionis causa darentur, Carolus magnus tulit. Servilis sine dubio conditionis fuerunt. Primum inter iuniores locum maiores & forestarii obtinuerunt. Maior, cum beneficium accepisset, munus per vicarium obiit: forestarius, uti exempla Chilperici II. & Pipini docent, cum silva aut fitco, ut reliqui servi, alienatus. Saltuarius crebro dictus, & regula magistri cap. II, legeque 30. Luitprandi, in numerum maiorum familiae cum vicedomino, villico, & maiore domus, inque ordinem iudicum, ut Sculdais, relatus. Tantum de natura & ordine iudicum publicorum, quorum nomine, ut publica potestate gaudentium, acta conficiebantur. Veteris moris vestigia Lutetiae Parisiorum, ubi semper praepositi nomen, & illo deficiente Procuratoris generalis, propter eius plenitudinem potestatis, actis iudiciorum inscribitur.

Tertio capite probatum est, neque omnes iudices nominatos a rege, neque suam omnino potestatem beneficii titulo, sed hereditario tenuisse. Aliquos a duce per conventionem populi constitutos, lex Alemannorum: aliquos electos a populo, Baiuvarium ius memorat. Ducem aut Comitem eligendi ius pago Cenomanico Childebertus III. dedit. Capitularibus Caroli magni provisum, ut iudices, vicedomini, praepositi, advocati, centenarii pravi tollantur; & boni, veraces, mansueti, cum comite & populo eligantur. Ita erat e libertate societatis ingenuorum, & haec fere est dominicarum iurisdictionum origo. Iam tamen inde a tempore Childerici regis dominorum ac potentium mentio fit, qui iudices intra terminos habuerunt suos. Sub eo enim conventum, ut in quibuscunque fidelium terminis persequi liceret latronem. Episcopis & potentibus interdictum, ne quis in iis, quas possidebant, regionibus, alios iudices institueret, quam ibi natos: neve ecclesiae centenarium comitis, vel comitem, advocatum haberent, sed proprium, qui pleniter iustitiam faceret ante comitem suum. Missi etiam ordinati, ut de iustitiis non solum Imperatorum, sed

sed ecclesiarum quoque, hominumque cæterorum, inquirerent. Copia igitur argumentorum est, quæ si non ita suppeteret, causa foret in promptu, quam observata dignam habemus. Quippe domini illi particulares iudicum generali nomine veniunt, ipsi ratione reipublicæ iudices magis, quam homines isti, quibus ius dicere dederant. Deinceps plurimis argumentis probatum, potestatem illam dominicam, sive iurisdictionem, patrimonii seu allodii titulo transiisse. Capitulare modo commemoravimus, quo principis, ecclesiæ, hominumque cæterorum dominia notanter distincta sunt. Non hæc spiritualis ecclesiæ iurisdictione habeatur, sed temporalis, quarum omni ætate maxima differentia fuit. Alio Capitulari permittum in territorio seu proprietate sua ecclesias ædificare, ea cautione, ne antiquiores ecclesiæ iustitiam suam aut decimam perderent. Missi, nihil ecclesiarum potestati contrarium ausi, adeo, ut formulam conceptam Marculfus exhibeat, ne quis publicus iudex in ecclesiæ villas ingrederetur. Donatio prædiorum a rege ecclesiis semper facta cum omni causa, Banno & Cippo, Mercatu & omnibus iustitiis. Laudantur inprimis in eam rem litteræ donationis, a Ludovico Pio episcopo Parisiensi factæ an. 802. Maxime vero inanimiffiones in sacrosanctis ecclesiis, clientum numerum & territorii amplitudinem adauxerunt. Hæc plena proprietas & potestas sæculis adhuc decimo undecimoque duravit, neque inde eius beneficiario iure mutata. Cuius rei argumento sunt litteræ Ludovici infantis, & formula transactionis inter Philippum Pulcrum & Episcopum Vivariensem, cum confirmatione regum Caroli V. Iohannis, & Ludovici Hutini. Simili modo donatores privati omne ius suum in ecclesiis transtulerunt. Gavisus vero sunt omni iure, pleno dominio, & iurisdictione nullis limitibus circumscripta. Originem rei supra, cum sermo de divisione agrorum esset, invenimus. Iudices publicos in prædiis regum, in privatorum herediis iudices privatos fuisse, probatum. Igitur criminum persecutiones, iure capitularium, ad utrosque pertinuerunt. Archiepiscopis, & comitibus eorum, quos in propriis modo civitatibus constitutos habebant, cæterisque præ-

præfulibus, comitibus, & fidelibus regni, per uniuscuiusque archiepiscopi dioecelin, litarum legum exempla data, ut ex iis ius reddi curarent. Si cui gratia regis delicti capitalis impunitas data, iuris etiam dicendi potestas est restituta. Eadem potestas, sive iustitia allodialis, filiis filiabusque divisa: nec missio principis licitum fuit, extraneum servum vel colonum evocare ex territorio domini privati, cum eius coercitio ad iudicem loci omnino pertineret. Exhibitionem rei, qui in territorio heri privati latitabat, rogare comes: reliqui fideles iustum modum & æquum sextarium curare, neque vel infra suam iudiciariam aut terminum, de aliorum coniectu quietam accipere debuerunt. Commendati omnes, cuiuscunque etiam ordinis essent, in curia Seniorum iudicati. Universi regni potestas publica penes regem, qui vel ipse, vel per pares curia seu palatii sui, cognoscebat; privata alicuius particulæ penes Seniores fuit, salvo iure instantiæ & provocacionum. Iudicibus publicis interdictum a Ludovico pio legitur, ne, qui super privatorum aprisione habitarent, eos vel distringere vel iudicare præsumerent. Possidere vero iure proprietatis cum tenere a Deo & gladio suo dicerent, factum, ut potentiores domini comites Dei gratia sese appellarent. Dignissima lectu exempla sunt Gulielmi Comitis, in historia Septimaniæ, & Odonis Carnotensis apud Fulbertum ep. 96. Hic enim inprimis post ea etiam, quam beneficii legem voluntariam subierat, regem tamen iuris antiqui veterisque patrimonii sui, quod non de regis opibus accepisset, commonefecit. Tantum igitur abest, ut domini privati iura regia usurpaverint, ut potius omnia initio eos pleni domini iure obtinuisse appareat. Multis hoc, atque illustribus, maximam partem, exemplis confirmavit Bolquetus, quæ legi merentur a quovis veræ iurisprudentiæ studio. Verum enim nonnulla sunt, quibus titulo interdum oneroso acquisivisse reges fidem subiectionemque feudalem cognoscimus. Ipso etiam Salviani (Salvaing), qui de usu feudorum scripsit, ætate, heredia libera in Delphinatu superfuerunt. Idem, fratres, aliosque sibi invicem coguacione coniunctos, fidem mutuam adstricturos, al-

terius

terius alterum Vafallos factos, in eodem Delphinatu observavit. Ufa vero beneficiaræ legis invalescente, postremo literis, quibus augmentum honoris aut dignitatis prædio cui-dam tributæ confirmabatur, sollempne fuit inferere hancce formulam, ut, si quæ portiones illius agri titulo proprietatis & liberorum herediorum venirent, eæ sortirentur naturam beneficiorum.

Sequitur caput quartum de emolumentis, quæ ex iurisdictione redundaverunt. Neque enim ut onus imponere legem iurisdictionis necesse fuit: neque iudices ex beneficiis, sed ex parte multarum, sustentati. Quæ in re conspirant leges Baiuvariorum, Visigothorum, Ripuariorum. Saionibus quoque decimus solidus causæ iudicate, pro suo labore, constitutus. De compositionibus, quæ ad palatium pertinuerunt, tertiam partem ad Comites redire voluit Carolus magnus, nisi causam temere neglexissent. Compositionum autem ordinariarum, earumque, quæ ad palatium pertinebant, hoc quidem Bolquetus discrimen constituit, ut harum tantum partem reliquerit princeps iudicibus suis, earum vero summam universam, Fredi nomine celebratam fuisse. Hoc ex capitulari Caroli magni probat, ubi comitis vicarius tributum maioris pretii, quam constitutum esset, a populo exigens, eius tributi partem abundantem restituere, cum amissione regii fredum, iubetur. Quo tamen in loco fredum aut partem tributi, quam reges forte iudicibus vel ministris reipublicæ reliquissent, aut protectionem impunitatemque, probabilis videtur significare. Verum est, compositionem sine persecutione delicti non intellectam: recepisse sibi satisfactionem occisi domum: tertiam partem, uti lege Ripuaria scriptum, tributam fisco, ut pax perpetua stabili permaneret. Fredus quoque, ex decreto Clotharii, iudici, in cuius pago delictum erat, reservatus. In civilibus causis, v. g. si missus familie erefunde iudicium habuerat, decimum mancipium, & decima virga hereditatis, fisco regis data. Neque vero missus hoc iudicium exercere, nisi negligente iudice ordinario, potuit: neque missus, sed fisco emolumentum capere, cum missi, ubi unque venissent,

sent, inde coniectum acciperent. Hæc verba sunt legis Frisionum, & coniecti hæc ratio scripta: panes 17, frickinga (i. e. agnus) una, porcellus unus, de potu modius unus, pulli duo, ova decem, annonæ ad caballos modii duo. Ex quibus Cantorius Faber conclusit, ministros reipublicæ agros de-
 scripsisse, vitamque exactionibus tolerasse. Bolquetus vero acute coniecit, coniectum illud sive albergariam non debitam nisi regi aut missis dominicis, cum boni publici causa iter facerent: igitur missos, qui episcopi aut abbates aut comites fuerint, infra suam iudiciariam vel terminum, (quippe ubi illis hospitii ius, droit de gîte, compete-
 bat,) nihil de aliorum coniectu accepisse. Divideremus sententiam, si nostrum esset: largiremur Bolqueto, coniectum principi tantum & missis debitum: daremus tamen aliquid Fabro, alias forte pensiones, pro alendis iudicibus publicis ordinariis solvi solitas, aut de dominicis rationibus subtrahi arbitranti. Et si enim Marculfi etiam formulis confirmatur, emolumentum aliquid ex litibus iudicatis perceptum, difficile tamen definitum est, an res ista omnino suffecerit. Formulam quidem Marculfi 20. lib. 1. de decima suntus litium, per milium principis iudicatarum, fisco inferenda, erudite satis ex iure Romano interpretatur Bignonus: cum vero constitutio Diocletiani, quam laudat, de repromissione decimæ partis rei in iudicium deductæ, reo, si actor temere litigaverit, præstandæ, intelligenda sit, quicquid etiam præsidii queratur in Petro Fontano & b. Ludovici regis constitutione; eam decimam reo præstandam, omnesque omnino litis expensas, cum decima rei iudicatæ, fisco principis inferenda, aut cum eo quod iudex sive Comes de notitia, id est, pro auctoritate atque nomine suo actis inscripto accepit, nequam misceri ac confundi debere docuit Bolquetus. Nec quod pro auctoritate & iudicio præstitum est, cum fredo regi vel fisco soluto, ut pacem ab eo haberet criminofus; nec hoc fredo cum illo fredo aut fuido, quod læsi vel occisi parentibus & propinquis a reo solutum est; nec denique cum fredo, quod Salica lege delatura, i. e. mora sua cuiusque nociva, vocatur, unum idemque haberi debet. Denique

nique sub finem huius capituli quarti laudata constitutio Friderici Imperatoris L. I. tit. 69. qua cuiusvis rei iudicatae tricesimam partem, si per sententiam decisa esset, a reo; si transactione composita, ab utraque parte litigantium, iudex recipere iubetur. Simul eadem lege, civilium causarum alii atque alii accusationum seu delictorum iudices constituti, oratione quidem dignissima, quam celeberrimus Bolquetus collarii loco adiecit.

Deinde capite quinto de beneficiorum oneribus actum. Quo loco prædia regis herediave, alicui ad vitam aut ad brevius tempus concessa, beneficia audiunt. De reliquis enim, libro de immunitate ecclesiastica, sermo erit. Onera autem fuerunt hæc: ius dicere; ad militiam contribuere; percipere heri nomine, quicquid titulo iurisdictionis rediret; heroque pendere annum censum. Remobilia tum beneficia. Nec tamen divinare Bolquetus potuit, quid sibi velint compilatores Feudorum Lib. I. tit. 1. Antiquissimo enim tempore sic fuisse in dominorum potestate positum, ut, quoties vellent, possent auferre rem in feudum a se datam; postea vero conventum esse, ut per annum tantum firmitatem beneficium haberet: deinde statum, ut usque ad vitam fidelis perduceretur. Hæc omnia, ait, historiarum monumentis non comprobari. Dicendum vero, compilatores prædia cum possessorum personis commendata beneficia appellasse, & quicquid de prædiis feudo vicinis, aut de iure ea præmia adimendi reluendive invenerint, pro more seculi, omisis conditionibus ac descriptionibus, miscuisse. Sane præcarias cum præstariis feudaque inter hoc fuit, quod hæcæ per quinquennia renovari non opus esset. Cum vero beneficiarius iustitiam reddere in prædio regis aut heredio, quod utendum fruendum habebat, tenebatur, tum quicquid ex universis iuribus a potestate iudiciaria expectandis rediit, rationibus inferre dominicis, (percevoir au nom du Seigneur.) propterea, quod hæc iura in beneficium dari non potuerunt. Commendatus enim fidem personæ elegerat, alterque alterum sine causa deferere nequivit. Deinde potestas illa dominica, quæ iurisdictionem inferebat, cum singulis emolu-

mentis, prædio aut regis, aut heredio privato inhæsit, maiorisque sane momenti fuit, quam quæ ad usufructuarium possessorem temporariumque transfret. Quod si lege feudali factum est, dominium quoque in possessorem translatum meminere. Itaque cum beneficium reges conferrent, cavabant in univèrsum, ut census sibi tributaque servarentur; magnumque Dagoberti beneficium prædicatur, quod, Eligio rogante, ecclesiæ S. Martini censum omnem, qui fisco solvebatur, donasset. Si qui autem comites tributa aut iura eiusmodi sibi habuerunt, tenendum omnino est, & peculiari privilegio id fieri potuisse, & eos personam habere diversam, ut præter comitatum & beneficia avitis interdum prædiis honorati. Ita Hispanis permissum a Carolo magno, comitibus sese eius more solito commendare, & beneficio sorte accepto, sollempne obsequium exhibere. Maxima tandem beneficium a feudo diversitas indicatur canone, sive censu annali. Bofius ubique descriptionem, aut impositiones publice factas, videre sibi visus est. Athalaricus Gildasium iubet admonere provinciales, ut beneficiarii sese omnino devotos exhiberent, & quod principi deberetur, grato animo viderentur exsolvere. Male Bofius principi, ut principi, debita, eidem offerri libentius, ut domino beneficium, debere interpretatur. Expressim beneficium & canonis meminit lex Visigothorum II. L. 10. tit. 1. & sane Bofius canonis vocem non videtur satis intellexisse. In capitularibus Caroli calvi, proverbii loco est legale & antiquum dictum: qui negligit censum, perdat agrum. Bona ecclesiastica titulo semper beneficium data, hinc beneficium vox propria ecclesiis facta; licet veteri illa ætate, uti immunitatis vocabulum, laicis æque conveniret. Argumento est formula 3. Lib. I. Marculfi. Ecclesiastici quidem nec terram, nec mancipium, nisi aliud reciperent, vendere potuerunt. Lex 16. Visigothorum libro tituloque laudato, non de annuo sane tributo, sed de contributione, belli, & defendendæ reipublicæ causâ, præcipit. Super censu autem annali conspirant leges Frisonum, Alemanorum, Langobardorum. Firmitas in quibusdam locis pro sacramento usurpata. Capitularia veterum Imperatorum singulas

gulas pensiones plenius notaverunt. Eorum iure, qui plus simplici vice canonem non perfolverat, beneficium, unde ista nona decimave debebatur, amisit. Apud Dom. Bolquetum Tom. VIII. litteræ sunt, quibus Remigio, Lugdunensis ecclesie præfati, prædium restitutum hac sege, ut Lambertus possessionem, dum viveret, aut dum rex beneficium commutaret, ut antea retinere, nonam modo & decimam ecclesie deberet perfolvere. Quibus litteris nova donatio beneficii, ecclesie ob calamitates urgentes reipublicæ a Carolo Martello ablati, celeberrimo Bolqueto facta videtur. Qui plurium litterarum argumenta videre desiderat, copia sane & delectu delectabitur Bolquetano.

Nos quidem, ne nimium excresecat relatio, ad ultimum universi voluminis caput, de prærogativis potestatis hereditariæ seu iurisdictionis allodialis, de instantia (ressort), & maiestatem progredimur. Initio statim monitum, post ipsam institutionem feudorum, auctoritate Fontani, ac Bellomanerii, stiloque ordinationum b. Ludovici regis, omnem agrum Francogallicum divisum in partes duas, quarum prima fiscum five prædia regis, ditionemve regiam (pays de l'obeissance le Roy); altera prædia privata, Baronum & dominorum privatorum (pays hors l'obeissance le Roy), complectebatur. Igitur ordinationes regie, sine optimatum consensu scriptæ, in regniis tantum villis aut fisis; cæteræ autem leges a rege & primoribus, adeoque ab universo populo latæ, ius fecerunt universale. Quod vero ad potestatis dominicæ in prædio avito prærogativas attinet, eæ iis litteris continentur, quæ in tabulario reg. 118. n. 29. leguntur, quibusque rex ultimæ gentis Vicecomiti Turenæ dominationem avitam confirmavit, nihil sibi, nisi supremam cognitionem & maiestatem asserens, domino autem vice comitis ordinationum articularium edendarum, vitæ & necis, cudendæ monetæ, fidei publicæ dandæ, imperandi atque exigendi tributa, militis conscribendi, cognoscendique de gestatione armorum, de fluminibus & viis publicis, iura omnia singulaque confirmandi. Singule prærogativæ a Bolqueto latius demonstratæ. De ordinationibus publicis, & potestate

testate edicendi, innumeræ litteræ, tum apud Muratorium, tum apud Dom. Bolquetum Baluziumque habentur. Omnibus iudicibus publicis interdictum, ne actus iurisdictionis exercent, aut placitum haberent in privato prædio. Neque hoc immunitatis causa obtinuit, sed iure domini, sic, ut districtus vocabulum, & infringere, pro exercitio etiam publicæ potestatis in territorio domini honorati veniret. Ius autem vite & necis, etsi summo tantum imperio & maiestati inesse videtur, nihilo secius tamen constat, honori potestatique dominicæ attributum fuisse. Equidem sub primæ ac secundæ lineæ regibus, iuxta regulam iuris antiqui: si debilis persona in loco pendatur: nisi quis erat ingenuus, super eius capite dominus honoratus supremum ius habuit, nec fas fuit intercedendi. Ea regula, post institutionem feudorum, sic fuit pronuntiata: Te inter, Domine, & debilem tuum (ton Villain), nemo iudicat præter Deum. Hæc placita lethifera, placita ensis, in Norico placita spatæ, alta aut magna iustitia, iudicia criminalia, similibusque nominibus appellata. Chartæ, quæ singulas causas enarrant, raptus, multri, & incendii meminerunt. Philippus pulcer aliis litteris tria tantum placita de Spata, scilicet de submonitione exercitus sui, de via curiæ suæ, & de moneta, tenuisse se præfetur. In primo regesto Cur. Paris. fol. 12. placitum mortis, mutilationis membrorum, mulieris deforciatæ, novæ diffaivæ, alique occurrunt vocabula. Omnis autem potestas altæ & bassæ nominibus expressa: in arbitros quoque alte & basse compromiserunt. Iuxta Bruxellum certe, quicumque superiore iurisdictione gaudebat, nulla relicta provocandi licentia ad mortem damnavit. Quæ tamen laudavit exempla vir celeberrimus, vix omnem conficiunt rem: cum alterum de femina corporis agat, sive ferva; altero autem non reiiciantur nisi filiæ preces, post patris supplicium feriores. Bolquetus eius sententiam & exempla laudare satis habuit. Iuris monetalis antiquitatem confirmat capitulare Caroli calvi de an. 854. Alia charta de an. 924. in historia Septimaniæ comitibus illud attribuit. Aigliberto, Cenomanicæ urbis archiepiscopo, monetam publicam in eius civitate, & nomine S. Gervasii

ac suo, concessit rex. Lotharius, apud Dom. Bolquetum T. IX. pag. 618. monetam, iuribus cum cæteris, ad potestatem dominationemque comitis pertinuisse pronuntiat. Si quis vero dominus monetam cudere nolebat, in ipso erat auctorem fieri in tractu suo, cuiusque vellet; eaque de causa delicti coercitio monetalis ad iurisdictionem superiorem relata. Moneta Cænomanensis, denarii Turonenses ac Parisienses, hodieque videntur. Episcopum Parisiensem, constat, hoc iure non cecidisse, nisi pacto cum rege inito voluntario; & Ludovicum Hutinum regem, cum maiestati id soli tribueret, æstimasse reditus monetales, ut indemnes præstaret dominos, refert Choppinus. De pondere & mensura cognovisse primores, iam supra edicto Pistensi probatum est. Ius salvamenti (Sauvegarde, Aflurement,) seu tuendi protegendique, ex commendatione profectum. Eo male abusi interdum sunt domini atque exactores. Conquestus de ea re Salvianus Lib. V. de gubernatione Dei; quem tamen ad hæc tempora non pertinere, non ignoravit Bolquetus. Venatores autem & Falconarios propter malas depopulationes dictos, qui salvamentum illud in Nerontis villa exegerunt, id quidem Bolqueto non credimus, quibus veri venatores & falconarii exactum missi intelliguntur. De habitatis tantum domibus solvebatur, & pro consuetudine loci in avena, pane, vino, aut denariis consistebat hoc præmium protectionis, atque in Delphinatu cautum, quam diu subsidia solverent, proprietarii ne solverent. Hæc autem tutelæ ac defensionis maximam vim atque efficaciam habuerunt ad cohibendam vindictam privatam. Reus se commendabat potenti, & indulta protectione, adversarius offendere eum non poterat, sine fractæ pacis aut treugæ crimine, quod severissimis poenis coerceretur, a nemine nisi a principe remittendis. Hæc ordinationibus b. Ludovici regis singulatim continentur; & remissionis a rege factæ plurima exempla supersunt in tabulario, quædam etiam Bolqueto laudata. Pergimus ad militum lectionem. Eam potius munus atque officium dominorum dicas, quam prærogativam, cum ducere quisque homines suos, quotquot quatuor mansos haberent;

homines autem non absque præsentia aut iussu proprii Senioris bellare, tum more maiorum, tum legibus, tenerentur. Carolorum, calvi & crassi, leges laudate: causa iam superius perorata. Cum vero eadem leges iniungerent, ut rei militaris cura maioribus ministris sive præfectis (grands officiers), Marefcalco, Dapifero, Pincernæ, & Camerario mandaretur, atque illi quatuor, quanto plus essent laboraturi, tanto plus in stipendio, in vestitu, in equitatu, præ cæteris honorarentur: inde sane apparet, qua viros iniuria Loiselius, atque alii, ob ista domus officia usurpationis & tyrannidis accusaverint. Eadem enim officia institutione feudorum longe antiquiora fuerunt, certumque est, quod auctor Chronici S. Dionysii ait, magnos illos Abbates, Archiabbates, Abba-comites, cæterosque quorum meminerunt historie, non sacerdotes omnino aut monachos, sed dominos honoratos fuisse, qui sæpius abbatias illas iure hereditario possidebant. Adeo constat, hæc iura honoratorum & propria esse, & ab ultima antiquitate originem ducere. Cæterum, cum iure militia ius describendi agros subditorum, & mobilium pretia sumtusque militares levandi, coheret. Hæc contributio hominum, qui ipsi militatum abire non possent, heribanni; collector nomine heribannatoris veniebat. Constitutione tandem Caroli crassi, summa, ut supra diximus, definita. Dicitur quoque de fredis, mansionibus, parafredis, paratis, teloneis: quæ annuæ pensiones privatis dominis eodem iure debebantur, quo regi iudices seu fiscales eas exigebant in fifeis. De canone commendationis causa soluto, res æque certa est. Sed præter hæc dona annua, domino etiam ius fuit indicendi verum tributum, quanti eius poscerent rationes, quantique facultates servorum æstimarentur; illudque sub Capetingis sollempni nomine Taille appellatum. De ingenuis vero, aut libertis, exigere non potuit, nisi quantum literis manumissionis continebatur. Denique octavo numero sunt iura villicationis, venationis, & gruriæ, sive iurisdictionis saltuarie: de quibus cum peculiarem Bolquetus dissertationem instituat, hic loci laudare locum Ioh. Marefii (Desmares) satis habuit. Iureconsultus ille, cuius libros decilionum habemus,

bemus, sub Carolis V. & VI. regibus vixit, istaque singula iura superiori tribuit potestati. Fuerintne hæc omnes prerogativæ patrimonii titulo & hereditatis possessæ, & territorio inherentes? parâgrapho secunda quæritum, multisque probatum est rationibus & exemplis. Qui omnem iurisdictionem regiam esse, & beneficio regis contigisse, sibi persuadent, eandem ob causam feminas, ut iuris dicendi & militiæ incapaces, ab hereditate prædiorum dominicorum exclusas fuisse, arbitrantur. Id propter conservationem familiarum, tuendaque bona avita factum est, uti ipse Bolquetus ingenium legis perspexit. Dos vero mariti, & cæteræ largitates, quas causas eius exclusionis interferit, compensandi potius media videntur. De utraque tamen, ut causâ, loqui hoc loco suum esse existimavit. De coemptione uxoris, & dote a marito uxori allata, res factis contat. Hanc Langobardi donum matutinale vocarunt. Caroli simplicis, uxori; Lotharii, Mathildi forori, Conrado Burgundiæ regi nubenti, dotem constituentium litteræ celebrantur. Immo feudi etiam an. 1124. in dotem dati exemplum allatum. Vidua, ad secunda vota transiens, usufructum dotis retinuit, proprietatem amisit; videturque dotilitium (seu duarium) idem esse ac dos, quæ barbara latinitate osculum dictum. Morgengabam, seu donum matutinum post nuptias, cum methio seu commestibilibus ac fadergo vel fadergio confundere videtur Bolquetus. Commestibilia enim, post mortem mariti, vidua capit. Vaterphium vero res pecuaria est, qua pater filiam nupturam intruxit. Hæc vero omnia dona, ne filia viris demortuis in gentilitia bona succederent, antiquis temporibus nequiquam effecerunt. Quid? quod pater etiam testamento & dispositione paterna, super omnibus prædiis suis, in gratiam filiarum, legis Salicæ iuri derogare potuerit, Marculi Form. 12. Libro II. testatur. Nec illa exclusæ lege mulieres, nisi sub conditione, si virilis sexus non esset. Sed possedisse feminas quævis prædia, & ea pacta dotalia, de quibus modo dictum, testantur, & aliæ litteræ quamplures, v. g. Caroli Calvi, Vandræ Comitis, quæ varia bona avita in ducatu Aquitaniæ possidebat, & prædiorum Comitissæ

mitiffæ Mariæ a patre Afuario Comite acceptorum hereditate, mentionem iniicientis. Potestas autem iudiciaria territorio ita inhæsit, ut a feminis dominantibus omnino exerceretur. Abbatiffæ Rotrudis præsentia in concilio Triburino: Ermengardæ, Tuscæ Marchionis filix, principatus totius Italiæ: Ermesindis etiam comitiffæ in conventibus locus, historicorum testimoniis celebrantur. Prorsus ait Innocentius III. Pont. pro lege fervari in partibus Gallicanis, feminas præcipientes in subditos suos ordinariam iurisdictionem habere. Exemplis abundat Bolquetus, quæ cupidum lectorem varietate sua suaviter delectabunt.

Pergimus vero ad tertiam ultimamque capitis huius paragraphum, ubi legem feudalem palmaris potestatum prerogativas nihil imminuisse, singulatim deducitur. Primo etiam integrum fuit ius disciplinae edictis ordinandæ, quod tum aliis plurimis litteris, tum charta manumissionis an. 1256. publicata apparet. Eadem, atque alia de anno 1312. ius vite & necis non imminutum confirmant. Monetam, ut antea, propriam in dominorum territoriis habitam, edictum Philippi audacis de an. 1275. aliaque Philippi pulcri pro vicecomite Lemovicensi, Philippique augusti pro Corbeicensi abbate, decreta, dubitare non sinunt. De cura ponderis & mensuræ totidem argumenta prolata. Fidem publicam dare, Loiselii etiam ætate, potestatis superioris fuit. Consuetudinibus Andegavensibus ac Cænonianis, idem dominici iuris est. Bello-manerius quidem, & liber de consuetudinibus & iudiciis Hierosolymitanis, dandi impetrandique modum tradiderunt. Publice affirmavit Philippus Valefius rex, in territoriis dominorum salvamenta se dare nolle, nisi ecclesiis aut coenobiis antiquitus sub tutela regia constitutis, aut viduis, pupillis, & clericis, dum status eorum non mutaretur. Tametsi in regestis tabularii exempla salvamenti, & advocacionis, ecclesiis etiam a privatis, cum regum confirmatione, promiffæ, reperiuntur. Eius vero securitatis, quam sæpe propter suspensionem imploraverunt, eadem vis ac potestas fuit, quam supra latius exposuimus. Ius belli, quod iam descripsimus, iisdem tem-

pori-

poribus sine dubio viguit, hostis atque equitatus (ost & chevau chée) vocabulo, litteris plerisque, quæ ex tabulario sunt publicatæ, expressum. Charta de anno 1301. superest, qua arma imperantur æstimatum mobilium rerum, sic, ut quicumque viginti librarum supellectilem habeat, lorica vel lorica & capalum ferreum & lanceam; qui minus, gamburgam & capalum ferreum & lanceam habeat: si quis autem dixerit, quod hæc arma habere non possit, in fiducia sex electorum constituatur, & quousque habere possit, sufferatur. Hoc vero militis conscribendi, & bello aut certamine decernendi ius, adeo quidem obtinuit, ut a Bellomanerio cap. 59. argumento statim inscriptionis inter iura communia, leges præterea belli privati ordinationibus regum veterum describantur. Vassallo, sub poena amittendi beneficii, interdictum, ne contra dominum, nisi cognatos & subiectos suos, colligeret; constitutumque à b. Ludovico rege, ut bella tantum extra feudum sine manu collecta fierent. Tributi, collectionum, aliarumque exactioum varia genera, vidimus supra. Chartæ, Castellorillanensis, Lunyentis, Lemovicensis, Bituricensis, atque aliarum, dum manumissos his omnibus exactioibus liberant sub lege annuæ pensionis, aut de iis in posterum quoque solvendis cavent, non minus atque aliarum publicæ ordinationes, usum eius prærogativæ post introductam legem feudalem confirmant. Auxilia a libertis eorumque progenie stipulata, si dominus familiam elocaverit; aut cruce signatus fuerit; aut insigne in prædiis suis damnum perpeffus. Volta, tallia, botagium, & culcitrarum exactioes celebrantur. Culcitrarum autem exactioes, prehensiones, & subventiones, aut quibuscunque nominibus veniant, (prises, exactions, subventions, cotes à court, rente à court,) gravissima sane miserorum onera, iuxta veterem chartam pro eo iure hospitii explicantur, cum domino in aliqua villa pernoctanti, & lectus substermi, & pulvinar & ceteræ res, quibus eget vita humana, ministrari deberent. Servi conditio multo miserior. Quicquid enim in servi mortui bonis erat mobilibus pretiosissimum, id domino offerri; si nihil omnino esset, dextra defuncti abscissa pro culcitra

dari debuit. Vides manus mortuæ (main-mortable) iuris origines; illud enim vocabulum in chron. magno Belgico, an. 1123. occurrit. Quæ tamen cum manu mortua Cleri, quæ sequiori ætate innotuit, non est confundenda. Ius sane odiosissimum nemo, nisi servi, exercuerunt, eam ob causam sine dubio dicti culverti, ut omne ius culvertagium. Hæc servitus non, nisi morte, finita, secundum illud poetæ:

Mors fait franc homme de culvert.

Sed ad villicationem, venationem, & potestatem silvarum properabimus. Nihil perditum horum iurium lege feudali: hoc solum institutum est, ut hæc tria superioris potestatis attributa totidem feuda particularia constituerent, & quæ dignitate parium tenebantur. Rem omnem, vir celeberrimus, pleniori tractationi & integro volumini servat. Aliqua ex largiori penâ deprompta, hic afferuntur. Igitur villicationis ergo in cartulario Campaniæ litteræ sunt, quæ dominum Noerii viarium Chabliæ fuisse testantur. Ballivus, aut eius locum tenens, eadem auctoritate viarii vectigal propter vias reparandas exegit, eiusque denegati causa a Carolo VI. rege iudicata. Etenim, etsi villicatio esset instar dominationis peculiaris, eadem tamen a iurisdictione quadam superiori nunquam non dependebat; qua causa plurimæ lites exorte, quarum exemplum retulit noster de an. 1155. Pari modo iura venandi a reliqua potestate superiori divisa, & propriis possessoribus in beneficium data, servata tamen domino facultate venandi, si ipse, non per alios, vellet. Possessores autem isti singulares hæc iura cum prædio dominico miscuerunt, atque error inde recentioribus natus, ut personale tantum domino potentiori, at possessori feudali venationis ius reale, tribuerent. Bolquetus vero nihil frustra attulit, sed multis sententiam suam exemplis, quæ in tabularii regestis leguntur, lectoribus approbavit. A multis potentioribus venandi iura iterum acquisita, & proximis ætate scriptoribus certum visum, ea inter fructus iurisdictionis referri. Nicolai inprimis Sudorii Salviani locus nobis quidem vehementer placet. Eadem ditionis silvaticæ fata Sec. XI. & XII. Anno adhuc 1317. ius illud a reliqua pote-

potestate iudiciaria superiori adhuc divisum in Campania intellectum, atque inter iudicem silvæ & procuratorem Ludovici Navarrae regis, comitisque Campaniæ, lis iudicata. Quid? quod exemplum iuris silvatici habet vir celeberrimus, quod & nunc hereditario feudo tenetur, & quo omnes eius prærogativæ clarissime illustrantur. Cæterum, si separatio facta non esset, ditio illa silvatica potestatis superioris semper pars visa; quod & duabus tabulis super communitate iudiciorum, & ordinationibus regum complurimis, demonstratur, quæ piscatores & venatores vetant iudicari a iudicibus saltuariis, nisi iudice loci rogato. Ultimum est, ut de hereditate eorum iurium, & ipsa feminarum successione videamus. Supra iam mulieris mentionem Bolquetus fecerat, quæ hominis ligii legibus se obstrinxit, & inter pares curia locum obtinuit. In primis copia argumentorum est in litteris donationis a Comitissa Agnete, consensu quidem filii eius, Gulielmi Aquitanicæ Ducis; sed tamen de muliebri dominio, Abbatissæ in Sentonibus factæ. Donatio an. 1199. confirmata. Univerſi sane iuris hereditarii, femineæque successione, exemplis illustrissimis, plurimam partem, obruimus, quæ cupido harum rerum lectori lectionem ipsius libri iucundissimam sane efficiant. Quod reliquum est, primores ac potentiores domini, argumento vocula: olim, sæpiſſime in actis inventæ, aliorumque clariorum monumentorum, voluntariis pactis cum regibus initis, hæc fere, quam enarravimus, magnitudine potestatis celsisse videntur. Pium vero magis, quam necessarium videatur, quod ultima paragrapho disputavit Bolquetus, has omnes privatorum prærogativas, nec veterum regum magnificentiam imminuisse, nec maiestati aut supremis cognitionibus derogasse. Potestas sane legislativa, & ius supremæ cognitionis, denique illius publicæ potestatis plenitudo, omnem ideam maiestatis absolvunt, & regii quasi iuris, quibus distinguatur, sunt characteres. Hæc omnia magnifice, & cum magna pietatis significatione, peroravit Bolquetus.

*DEMONSTRATIO HISTORICO-DIPLOMATICA,
in qua partim novis, partim selectioribus argumentis
ostenditur, Ducatum & Iudicium Provinciale Franconiae
a multis iam seculis pertinere ad Episcopatum Würz-
burgensem. Accedit Tabula numerorum Würzburg.
& mantissa diplomatum.*

Erfordiae 1758. 14. plag. in 4.

Ducatus Franconiae Orientalis pertineatne ad Episcopatum Herbipolitanum, nec ne, a multis, & saepe quaesitum, & valde disputatum est. Qui stant ab Ecclesiae partibus, illum iam inde ab antiquissimis temporibus cum Episcopatu coniunctum fuisse affirmant. Horum, imprimisque Ecardi, per plurimos errores, circiter biennium abhinc confutaverat, quem nuper mors nobis abstulit, Gonnus, eo libello, qui laudatus a nobis est p. 21. sq. mens. Jan. an. 1757. Actorum nostrorum. Is nactus est adversarium, nescimus quem, nam ipse nomen suum reticuit, de cuius libro nunc hic pauca dicenda sunt. Partitus illum scriptor est in sectiones tres: quarum prima Ducatum; altera Iudicium Provinciale Franconiae ad Episcopatum Würzburgensem a multis iam seculis pertinere ostendit; tertia defensionem diplomatum continet, Henrici V. de anno 1120. & Friderici I. de anno 1168. quorum diplomatum fide in ista demonstratione nihil est. Addita est mantissa diplomatum ad hanc quaestionem pertinentium. Rei narrandae initium repetit ab eo tempore, cuius clariorem lucem in historiarum diplomatumque monumentis hodie videmus, in quibus Episcoporum Würzburgensium, tanquam Ducum, expresse facta mentio reperitur. Sed vetat nos existimare Scriptor, illos antiquioribus temporibus nondum honore ac titulo Ducum ornatos fuisse, quod eo non constanter usi tum essent: quia, inquit, posteriorum Saeculorum Episcopi, cum Ducatus Franconiae iam diu certa possessio Ecclesiae Würzburgensis esset, modo titulum Ducis usurpaverunt, modo omiserunt. Docet igitur ex publicis istis monumentis, Ducatum Franconiae iam Saeculo XI. fuisse Episcoporum

porum Würzburgensem. In loco Adami Bremensis, qui legitur in eius Hist. Eccl. lib. IV. cap. 5. cum interpretatur verbum *provinciae*, quasi *continuum regionum coniunctionem*, etiamsi hoc ei demus, tamen, quid contra eos, contra quos disputat, magnopere ista eius explicatio profectura sit, non intelligimus. Neque enim, si quis est paullo in verba & loquendi modos irreligiosior, verebitur dicere, ipsam quoque terram Würzburgensem, non minus atque alium continuum quendam terrarum tractum, praesertim a Scriptore barbarae latinitatis, provinciam appellari potuisse. Primum, quem ex antiquis monumentis eruere licuit, Ducem profert Erlungum, successorem Emenhadi, anno 1105. defuncti, quippe quem numus quidam cum insigni Eufis conspicendum praebet. Eum narrat, ob fidem, quam Henrico IV. prestisset, a filio eius Henrico V. ex Cathedra eiectum fuisse. Quem etiam pater deinde, meliore fortuna usus, restituisse, procellam tamen, qua ille Imperator oppressus postea succubuisse, rem Würzburgensem quoque maiorem in modum afflixisse; Henrico V. Ducatum Franconiae, ut Annalista Saxonis & Abbatibus Urspergensis testimonio confirmat, ab Episcopo Würzburgensi in Conradum, sororis suae filium, transferente. Sed Henricum V. aliquo tempore post, Erlungi tandem precibus victum, dignitatem iudicariam in orientali Francia Ecclesiae Würzburgensi reddidisse: cuius rei memoria eo diplomate continetur, quod peculiari quadam defensione Scriptor noster a subditii crimine liberare conatus est. In qua quidem defensione videtur nobis Gonno satisfaciendum fuisse ad id, quod ait, Annalistas Saxonem, & Abbatem Urspergensis, nullam restituti Ducatus mentionem facere. Neque enim aut hi, aut alius facile historiarum scriptor, tam contentum habendus est, ut, quod ex silentio eius petitur, argumentum, leve, ac verius nullum putes. Nam quod ait noster, hoc diplomate restitui non Ducatum, sed iudicium provinciale Franconiae; Ducatum porro & iudicium provinciale non modo diversa iura esse, verum etiam saepe divilim ac separatim a duobus possideri: videat, quaesumus, ne adversariorum aliqui, hoc modo

modò illud convertat, ut se doceri velit, quando igitur, & quomodo, ipsius etiam Ducatus iura Ecclesie Würzburgenſi reſtituta fuerint? Nam in eo quidem, verendum eſt, ut qui contra veniunt adqueſcant, quod ſcribit, Imperatorem Conradum III. Episcopis Würzburgenſibus Ducatum, quem ipſe antea iisdem ademptum obtinuiſſet, reddidiſſe. Nihil enim, quo id confirmare poſſit, aliud habet, niſi Embriconem Episcopum vehementiſſime a Conrado dilectum fuiſſe, appellarique in litteris quibusdam Hugonis Metelli Canonici, per id tempus ad eundem ſcriptis, *Venerabilem Herbipolenſem Praeſulem & Ducem*. Quid? ex eo, quod Conradus Embriconem tantopere dilexit, ſilentibus hitoriarum diplomatumque monumentis omnibus, concludas adverſus hos, qui Ducatum a Conrado aiunt Friderico filio ſuo relictum fuiſſe, ipſum illum eiusdem dono prætereuntis filium ſuum ad Eccleſiam Würzburgenſem rediſſe. Ii enim, qui Fridericum, Conradi III. filium, Orientalis Francie Ducem fuiſſe, eique Conradum, patris ſui ex fratre pronepotem, Friderici I. filium, in eo Ducatu ſuceſſiſſe contendunt, pro teſtimonio verba Guntheri poetæ, neque iniuria, laudant. Etenim, ſi conſideres, quam abſurdum ſit, poetam in eo carmine, quo Imperatoris ſui res geſtas adhuc viventis celebrat, oratione ad filium eius converſa, ea de hoc, præſertim quæ non ad virtutum ipſius laudes pertineant, commemorare velle, quæ perſpicue falſa & aliena ſunt, adeoque illius, a quo gratiam inire cuperet, pudorem oneratura: niſi Guntherus homo hominum longe ſtultiſſimus fuit, quod proſecto multo ſecus eſt, fatendum tibi eſt, nulla ratione fieri poſſe, ut, quod ex eius verbis argumentum elicitur, non ſatis ad concludendum valere credatur. Neque vero illud intelligentia noſtra ſatis aſſequi poſſumus, quod Scriptor noſter ait, Guntherum, ſi quid nempe veri eſſet in illis eius verbis, *Francona iura Herbipolique regis*, in hanc potius partem teſtimonium perhibere, ut vincat, Franconie Ducatum ſedem habuiſſe Würzburgi, & extendi in Franconie terras; poetamque adeo favere cauſſe Würzburgenſi, cum aſſermet, Ducatum Würzburgenſem fuiſſe Ducatum

tum Franconiæ. Quæ ista est oratio? Ut, quia Conradus Franconiæ Dux Herbipolin rexisse dicitur, eo ibi fixus Ducatus Franconiæ fuerit? Ergo, Herbipolin qui non rexerunt, Franconiæ Duces alii, Duces Franconiæ non fuerunt? Quomodo autem illud sequitur, Würzburgensem Ducatum eundem a nobis, quem Franconiæ, habendum esse? Nonne hoc potius necessaria consecutione concluditur, quia Conradus non etiam Episcopus fuit, Ducatum Franconiæ cum Eccl. Würzb. nullo modo coniunctum fuisse. Quid igitur est? Profecto, quo magis inspicimus hunc Guntheri locum, eo maiorem nobis ipsis crucem figi non distemur. Nisi forte illud dicas, qua una coniectura æstus noster explicari potest, Conradum eo tempore, quo Poeta carmen suum edidit, Herbipoli, ut in urbe omnium Francicarum tum celeberrima & amoenissima, præsertim cum urbs Norimberga se, ab Henrico V. funditus everfa, & instaurata demum a Conrado III, nondum satis quasi revocasset ac reparasset, confedisse; ubi cum reliquam Franconiam regeret, plurimumque auctoritate apud Episcopum posset, Herbipolin regere ipsam quoque creditum a poeta fuisse. Nam ubi sunt illi tot Scriptores, præ quorum contrariis testimoniis, hoc & unius, & poeta, tam infirmum, quam singulare, contemnit. Nonne miremur, scriptorum silentio cum hic niti, Conradum non Franconiæ Ducem, sed Sueviæ duntaxat, vocantium? Cur enim ex eorum silentio quidquam nunc cogit is, qui huius generis argumenta alias, cum ita ei visum est, ne audienda quidem putat? An vero hic magis aliquid ex illorum silentio concludi potest? Sane omnes Conradum Sueviæ modo Ducem appellaverint, nam istum ille Ducatum & prius, & a patre, cum is esset Imperator factus, acceperat, cumque adeo ut hereditarium, ac diutius, tenuit. Etiam Fridericus ille, Henrici IV, gener, quem ipsius charta quædam, a nostro quoque laudata, & Suevorum & Francorum Ducem fuisse loquitur, fere non alio nisi Suevorum Ducis titulo insigniri solet; quod is Ducatus prior ei, quam Franconiæ, attributus fuerat. Ac ne reliqua quidem argumenta, quibus agit, magis rem conficiunt. Nam
neque

neque quod Embrico cum Insigni Ensis conspicitur in duobus, qui extant, ipse numis; neque quod eum *Herbipolensem Ducem* litteræ nominant Hugonis Metelli Canonici; neque quod Reinhardus postea, Conrado superflite, in numo se *Ducem & Episcopum Würzburgensem* inscribi iussit, ulla in horum quoquam vis ad contra argumentandum inest. Nam Insigne quidem Ensis nihil præter potestatem ac dignitatem iudiciariam indicare dicendum est: quam potestatem ac dignitatem, ultro ipse a Ducatu non modo diversam esse, verum etiam sæpe divisam ac separatam fuisse, prædicat; neque nos hic repugnamus, ab Henrico V. Ecclesiæ Würzburgensi datam ac concessam fuisse. Hugonis vero Metelli private ad Episcopum litteræ, neque tantam habent auctoritatem & fidem, quantam aut historiarum, aut diplomatum, vel alia publica monumenta: etsi ne historiarum quidem scriptores, fidem, rei silentio ab ipsis præteritæ, apud hunc nostrum, nisi cum ei libitum est, impetrant: & Embriconi titulum ipsæ reddunt *Ducis*, non Franconiæ, sed *Herbipolensis*. Eodemque modo numus Reinhardi & ipse *Ducem* hunc, non Franconiæ, sed *Würzburgensem* appellat. Enimvero hoc illud est, quod, quid sit, fatemur, parum nobis liquido in hac questione consistere. Nam & in diplomate Friderici I. quo is Ecclesiæ ac Ducatui Würzburgensi omnem, quam inde usque ab ætate Caroli M. habuisset, iurisdictionem confirmat, quodque a nostro ipsius Friderici esse defenditur, etsi decies, opinor, vocabulum ibi Ducatus occurrat, nusquam quidquam de Ducatu Franconiæ legimus, verum ita semper, *Ecclesia & Ducatus Würzburgensis, Episcopatus vel Ducatus Würzburgensis, Episcopus, Dux Würzburgensis*. Nos quidem hæc ita movent, ut videamur posse contendere, Ducatum Würzburgensem oportere alium fuisse a Ducatu Franconiæ: ita ut Episcopis Würzburgensibus honor ac titulus Ducum, private cuiusdam legis beneficio, nec ferme alia significatione, quam qua & Episcopi dicebantur, redditus fuerit. Nam si, ut ex diplomate illo cognoscimus, origo iurisdictionis & Ducatus Würzburgensis ad tempora Caroli M. est referenda,

cui,

cui, aut probabile, aut verisimile videatur, iurisdictionem & Ducatum eius terrarum tractus, qui orbe Franconico comprehenditur, Caroli, aut alicuius proxime insequentium Imperatorum vel Regum dono, Ecclesiae Würzburgenfi cessisse? Hoc tam incredibile est, quam illud magis fidem habuerit, Episcopos Würzburgenfes ab isto illo tempore incepisse, vel Principali concessu & beneficio, vel paulatim propria auctoritate, in suas ipsorum terras iurisdictionem exercere: ob eamque causam eos honorem ac titulum Ducum Würzburgenfium vel datum sibi accepisse, vel arrogatum suum denique fecisse.

IO. IAC. REISKII ANIMADVERSIONUM AD Graecos Auctores VOLUMEN I. quo Diodorus Siculus, & ambo Diones, Chrysofomus & Cassius, continentur.

Lipsiae 1757. literis Lœperianis, plagg. 15. in 8.

Scriptorum antiquorum dignitatem atque usum cum saepius magis adiuvent ii, qui doctas in illorum libros animadversiones aliquo libello singulari complectuntur, quam qui scriptoris veteris novam statim & pretio molestam editionem parant, cum primum legere eum & intelligere coeperunt: gratias debemus Doctissimo Viro, Academiae Lipsiensis Ornamento, Io. Iac. Reiskio, qui Scriptorum Graecorum praestantissimos libros eiusmodi animadversionibus ornavit, futuro illorum Scriptorum editori egregie profuturis. Quod postquam in Euripidem, Sophoclem, Aristophanem, Herodotum, Thucydidem, & Anthologiam, aliosque fecerat, eadem ratione tractavit Diodorum Siculum & ambo Diones, hac nempe, ut vel observationibus linguae Graecae eruditione plenis, singulas voces illustraret, sensumque verborum certiores redderet & facilius intelligendum, vel lectiones verborum suspectas ac dubias indicaret, medelam iis afferret, veramque lectionem contra quorundam Criticorum temeritatem defenderet. Ostendit hoc nobis consilium in praefatione,

Ff quam

quam ipsi operi præmisit, simulque spem fecit, fore, ut Lyfiam, Aristidam, Polybium, eodem modo ornaret, adiectis his verbis, posse se in Polybio illustrando haud siccum & triste aliquid, sed paulo floridius & hilarius Grammaticorum illis promittere, qui rariorum dictionum expositiones, idoneorum auctorum testimoniis munitas, appetunt. Quam vero in toto hoc libello, suisque sententiis proferendis, modestiam adhibuit, ea in præfatione ita usus est, ut libertatem, quam sibi sumserit in reiiciendis magnorum Virorum opinionibus, a temeritatis nomine purgaret, atque hoc animadversionum genus contra eos defenderet, qui criticorum labores, minutarum inutilium nomine, quia iudicare de illis non possunt, spernere vulgo solent. Cura enim & opera critica, quæ unius verbi lectione sana eruenda ac defendenda legitime occupatur, quod in illa ingenii summum acumen, & iudicandi quædam facilitas, & doctrina non vulgaris apparere debet, præstantior plerumque est doctissimis ceteroquin, quæ ad sensum verborum inveniendum magnam eruditionis speciem afferunt, observationibus: quod opportune monuit fide dignus hac in re Vir, *H. Valesius*, in Præfatione ad Socratis Hist. Eccl. Præter hanc præfationem communem, singulis in Diodorum, Dionem Chrysostomum, atque Cassium libellis, peculiarem dedicationem, Chrysostomo etiam præfationem, præmisit. Animadversiones in Diodorum Siculum, præstantissimo huius Scriptoris ante hos 13. annos Editori, *Petro Wesselingio*, Professori Traiectino celeberrimo, adscripsit: Dionis Chrysostomi futuro Editori suas in huius Orationes curas dicavit, eumque, ne ad hoc opus, nisi Linguae Græcæ satis accurata cognitione, magnaque iudicandi facultate instructus, accederet, monuit: in Dionis Cassii libros notas suas dicavit *Celeb. Reimaro*, Hamburgensium Professori, qui edendo hoc Dionem, tum suæ doctrinæ, ingenioque, tum typographeis Germanicis, monumentum posuit aere perennius. Qua in dedicatione maxime Reiskii nostri modestia ex eo apparet, quod dissensum Reimari ab quibusdam animadversionibus suis, quas operi immortalis inseruerat Reimarus, censuramque illarum, grato animo

animo se observasse, acrioremque illo magisque severum censorem optasse, proficetur. Post libellum, quem Diodoro Siculo illustrando dicaverat, insertæ sunt, explendarum quarundam paginarum causa, animadversiones in Theophrasti Characteres Morum, ex marginibus Pawiani codicis, quo utitur, præcipue congestas. Adeo studiosus utilitatis lectorum adjuvandæ fuit Reiskius noster, ut, quemadmodum qui tempore sapienter utuntur, ne subsecivas quidem horas, & exigua temporis intervalla negligunt, ita ille paginas quasdam, ne vacuæ essent, bonis observationibus replet. In præfatione, Dionis Chrysostomi libello præmissa, editiones Orationum Dionis, & quicquid ad illas augendas ornandasque præstiterint Viri eruditi, recenset. Editores Dionis Chrysostomi extitere, usque ad nostram ætatem, duo: *Fr. Turrisianus*, Venetiis, quo anno, non constat; *Fabricius* a. 1551. laudat, incerto auctore: & *Morcellus*, Parisiis 1604. cum latina versione *Neogeorgi* S. Kirchmaieri, cuius exempla quædam, fraude librariorum, annum 1623. mentiuntur. *Morcellus*, cum per linguæ Græcæ ignorantiam, neque codicibus, quibus instructus erat, recte uti posset; neque satis doctis observationibus dictiones illustrare: maximam laudem meruerunt, de Dione nostro egregie meriti, *Jf. Cœsæubonus*, cuius doctissima diatribe, animadversionibus egregiis referta, inserta est editioni Morellianæ; & *Henr. Valefius* passim, præcipue in libro II. Emendationum, quas in hoc opere Reiskius repetiit breviter. Recensuit in eadem præfatione quasdam aliorum Virorum in Dionem coniecturas, editiones tentatas, interpretationem Francicam; denique, quas olim ipse edidit in *Observ. Miscell. Amstel.* Vol. IX. tom. III. p. 375-379. animadversiones, tanquam deformes foetus, a patre repudiatos, iacere, fortasse nimia sævitia usus, iussit. In Animadversionibus ad Diodorum Siculum paginas editionis *Wesfelingianæ* secutus est; ad Dionem Chrysostomum *Morellianæ*; ad Cassium *Reimarianæ*. Libellis super Dionum scripta exaratis subiecit, quæ istis observationibus addenda vel detrahenda visa essent, postquam impressæ iam erant; totique

operi Indicem Græcarum vocum, quas in libello hoc declarasset.

Sed indicata univèrsa libri Reiskiani ratione, specimina subiungemus quædam, ex quibus, quid de observationibus vel philologicis, vel criticis, sperare lectores possint, fere appareat. Quæ ad intelligendas singulas voces, verborumque sensum illustrandum pertinent, observationes, non vulgarem linguæ Græcæ cognitionem, ceterarumque linguarum, quarum ἀναλογία Interpretes iuvat, rectum usum, iudicandi facultatem denique, & Scriptorum antiquorum recte tractandorum exercitationem, diligentemque omnino interpretandi consuetudinem, indicant. Sunt enim illæ animadversiones vel ex omni Græcæ linguæ consuetudine, vel ex peculiari scriptoris loquendi usu, vel ex linguarum aliarum, Latinae maxime, comparatione petita, nonnunquam ex hystoria, vel communibus quibusdam interpretandi præceptis ductæ; eæque vel plane obscuras voces illustrant, vel significationem cuique loco aptam invenire docent, vel sensus inventos egregie confirmant. Exempla eorum, quæ maxime placuerunt, subiciemus, ordinem hbelli secuturi.

Ad Diod. Sic. Lib. I. pag. 4. (ed. Wessel.) 40. ἀναλαμβάνειν docet esse i. q. *legere, inspicere, evolvere*, ex Polybii usu. Usurpatur quoque de susceptione in animum, fortasse quemadmodum pictores suscipiunt e concha, penicilli ope, colores. Perutilis nobis videtur eiusmodi verborum maxime explicatio, quorum significationes singulæ, quia nimis πολύσημοι & communia sunt illa verba, non in Lexicis, vel diligentissime factis, satis definiiri possunt, sed ex singulorum, quibus occurrunt, locorum περιβάσεις intelligi debent. Ad pag. 42. 40. αἰχὴν explicat, vocem eo sensu raram, quod *funem* significat, ex antiquo ἀἰκω f. ἔκω (unde ἔκω,) ductam. Ad pag. 76. 48. notat, vocabulum Κύριος, obveniens eo sensu, ut *Deum* indicet, de quo usu iam egit Reiskius ad Arriani dissert. Ep. 4. p. 159. 17. ed. Uptoni. (Videtur hoc quodammodo ebraizans esse.) Ad pag. 81. 72. ἀγνώμενα notat esse i. q. *perita*; quo sensu Polybio, Dion Chrysostomo, eiusque ætatis Scri-

Scriptoribus sæpe occurrat; (pluraque loca N. T. inde illustrari posse arbitramur.) Ad Lib. III. p. 210. 98. *χρῶματα* poni pro *ἀρώματα*, ex Latine Linguae, medio ævo, consuetudine illustrat, ubi pigmenta pro aromatibus dicuntur. Ad Lib. XIII. p. 564. 76. *ἀτύχημα* i. q. *felix* esse, observat, idemque iam monuit ad Const. Porphyrogen. ad h. lib. p. 629. 74. & XV. p. 33. 43. idiotismum Diodori Siculi docet, qui verbum *γνώσεις* idem esse iubet, quod *Φωραθείς*. Ad L. XIX. p. 373. 30. verbi *πολιτεύεσθαι* apud Diodorum Siculum vim eam esse indicat, ut *illigare aliquem suis partibus* quacunque ratione significet. Est hoc vocabulum ex eo genere, de quo diximus ad v. *ἀναλαμβάνειν*. Aequè peculiare est Diodoro, voce *περικαταλαμβάνειν* uti sensu *obruendi, occidendi*, quod notavit ad L. XX. p. 485. 68. In Exc. Legat. p. 631. 44. Latinitimum animadvertit in illo: *συνεξαργυμένε*, pro *συμπεσθέντος τῆ δῆμος*, quemadmodum Latini dicunt: *opprugnata precibus plebe*. Ad Theophr. Char. Mor. notatu dignæ maxime sunt illæ animadversiones, quæ docent ex vocabulis quibusdam novæ Græcitatæ, Theophrasto Eresio hunc librum vix tribui posse; veluti quod *ἑαυτὸν* dicat pro *αὐτὸν*, quod tamen in Plutarcho reperitur. Ad Dionis Chrysost. Orat. I. pag. 3. (edit. Morell.) 1. pluribus locis, et Diodoro Siculo, ac Philostr. laudatis, lucem affundit exquisitiori phrasi, cum nempe *ἀθλητῆς σοφίας* vocatur, *qui sapientiam exercet*. Elegantissimam phrasin annotavit ad p. 11. 8. ubi locus dicitur *πολλὴν ἰσορίαν ἔχειν*, *qui multa habet digna, quæ a peregrinantibus curiose ac diligenter spectentur*. Illustrat hic locus propriam, satisque elegantem vocis *ἰσορίαν*, & ductæ inde *ἰσορίας*, significationem. Ad Orat. II. p. 35. 29. pernecessariam reperimus observationem, non intelligendo huic loco solum aptissimam, sed ad plures alios Scriptores tractandos etiam perutilem. Dio Chrysostomus Alexandri M. persona loquens, mentionem facit Apollodori, tempore Alexandri multo iunioris. Quam difficultatem ut tollas, non dicendus est Dio hic suo nomine loqui, quæ mutatio personarum in eiusmodi fictis dialogis non foret toleranda; sed sciendum

dum est, Scriptores veteres, alienam personam inducentes, sæpe oblivisci decori istius personæ, eique, tanquam per negligentiam gratam, tribuere, quæ tribui, si ἀκριβῶς indices, non poterant. Docuit hoc Reiskius exemplis ex Athenæo, Luciano, Cicerone, aliisque, & in Addendis pag. 235. (libelli nempe Reisk.) Plutarchi aliquo insigni loco, quo Ulysses Delphici templi inscriptionem aliquam commemorat, Ulyssis ætate longe recentiore. Ad Or. III. p. 49. 37. ἐστὴν observat per Latinismum dici de hilaritate, virtute, fides. Ad Or. IV. p. 79. 37. verbum ἐπιδειξίς illustrat, quod de spectaculis s. æroamatibus omnis generis, vel ingenii vel opulentia: ostentandæ causâ editis, dicitur, sic quoque de recitationibus Sophistarum. Ad Or. eiusdem pag. 81. 6. vocabulum ξενεγός exposuit, quod a scriptores mūdum denotat, qui milites mercenarios suis sumptibus alerent, regibusque & civitatibus pro certa mercede permitterent. Tales erant ævo medio, in Italia, dicti Condoitieri. A! Or. VII. 127. 11. ἰσχυρὸν & ῥώμην sic differre ait, ut illud constantiam, in proposito maxime servando, hoc robur in impetu faciendo, significet. Ibid. 35. elegans est observatio, quæ docet vim verbi Φάρμακον, iuncti genitivo rei alicuius, nempe hanc, ut, cuius ope aliquid impetrari possit, id eius rei Φάρμακον appelletur: v. g. Φάρμα. ὕπνῳ quod somnum adiuvat. Addidit exempla aliquot insigniora in Addendis p. 236. v. g. Φάρμακον μανίας oleum palæstricum, quo uncti insanirent. Ad Or. X. p. 148. 31. καταδύσει τ. ἥλιον αἰκίσσαντα κ. τ. λ. Latinismum putat: condere solem in opere aliquo, additis ex Luciano & Xenophonte pluribus exemplis. Ib. p. 149. 12. αἱ γλώτται sunt interdum vocabularia, p. 166. 19. ἀφιέδαι sæpius i. q. abire est: loc. cit. necessario sic redditur. Notavit hoc R. noster ad Herodotum, & Kypkium ad N. T. p. 157. citavit. Ad Or. XVIII. p. 254. 33. Latinismum observat in verbis: μόγις καὶ εὐδὲ τῆτο. Lat. vix, ac ne vix quidem. Ad Or. eiusd. p. 258. 42. ἐπιδιδόναι, significatione dicere, illustrat ex vernaculæ nostræ voce, aufgeben. Ad Or. XXXI. p. 317. 24. εὐλαβηθῆναι ait, raro sensu, (qui tamen passivo proprius videtur,) significare: recte trahiari. Ad Or.

Or. eiusd. p. 357. 20. *πολλοῖς* i. q. *furtim* esse, docuit; qua significatione ignorata, Interpretes non raro errasse monet. Ad Or. XXXII. p. 363. 25. *ἀπατῶν δελεῖται* interpretatur, q. d. *tempus fallere*. Ad Or. XXXIV. p. 421. 5. *παροῦντες* qui vulgo in ser. Gr. appellantur, offendit. Dicitur enim vel de magistratibus qui reimp. expellunt, vel de Oratoribus, qui ad populum vel senatum prodeunt, fundendi aut dissuadendi causa. Ad Or. XXXVIII. p. 472. 45. *Φιλὰδελφῶν* non esse *amorem inter fratres*, sed *inter amicos*, notat, q. d. *ἀδελφότην τῶν Φίλων*. Ad Or. LXVII. p. 617. 38. *ἀποδεικνύειν* interpretatur ita, ut sit *alii sibi aliquid dare vel sumere agendum vel gerendum, tanquam opus suum*; unde pallium Oratione LXXI. p. 628. 14. appellatur Philosophorum *ἀποδεικνύμενον*, quasi communi more & consensu illis tributum gestamen. Ad Dionis Cassii fragmenta librorum I—XXXIV. pag. 17. (edit. Reimar.) 51. *πρὸς τὴν νίκην* observat esse i. q. *διὰ ob*, & hunc usum particulae, *πρὸς* Dioni Cassio esse quodammodo peculiarem. Ad p. 28. 58. placuit imprimis nobis observatio, quæ usum genitivi Græcis Scriptoribus (etiam N. T.) interdum satis exquisitum, & diligenter observandum, egregie illustrat. Dicitur loc. cit. *ἐὺνοια αὐτῶν* non eius, qui benevolus est, sed cui bene volumus, q. *πρὸς αὐτὸν*. Quem usum variis exemplis e Diodoro Siculo, aliisque Scriptoribus confirmat, in ipsoque hoc Dione paulo post nostrum locum pag. 31. 47. occurrit *Εὐμενὲς ἐπιβελῆαι*, insidiae in Eumenem. (Eadem plane ratione dictum est *ψήφισμα Μεγαρέων*, quod contra Megarenses factum esset: vel rariori adhuc usu Latini *poenas parentum* appellant, quæ ob parentes lesos ac violatos sumtae sint.) Ad p. 41. 15. *ἐπαγγελίας*, in eiusmodi contextu, intelligendas esse de nominis editione, facta in muneris ambitu. In seq. libris ad LXXXVI. p. 90. 32. *ἐν παντὶ γενέσθαι*, in *summo periculo esse* reddiderat iam Reimarus. Reimarus monet, sabintelligi debere *δενεῖ*, & eiusmodi vocabula *κακῶφηλα* omitti solere, exemplis quibusdam demonstravit. Ad LXXXVII. 119. 1. *ὄργην* intelligit de eo, quod nam sequi solet, *poena* nempe. Sic usum esse De-

Demosthenem vocabulo *ὄργης*, docuit. (Nec defunt exempla in N. T. v. gr. i. Theff. l. 10. τὸν εὐόμενον ἡμῶς ἀπὸ τῆς ὄργης τῆς ἐρχομένης.) Ad p. 128. 48. non idem esse obferuat, ἢ ἢ ὁμολόγησαν, & ἐπαριος ἦν, fed omnino re ipfa differre. (Efti vero eiusmodi exempla phrafeon *συωνύμων* fati frequentia funt, neque de difcrimine earum cogitare neceffe eft: tamen, fi vere differunt, uti poffumus tali exemplo ad tollendam *ταυτολογίαν* loco N. T. Ioh. l. 20. καὶ ὁμολόγησε, καὶ ἢ ἐκ ἠρώσαστο: non folum non diflimulavit rem interrogantibus, ſerum etiam confellus eft libere & palam.) Ad p. 134. 46. 60. comparat *συνταράττειν* *terrere*. Et ad morem *terrenti gerendum impellere*, cum latino, *concuffio*. Ad p. 142. 65. ἐπεξελεῖν rariori ufu obvenire indicat, ut fit *res gestas forſim ac deinceps percenſire*. Ad L. XXVIII. p. 183. 95. notat vocabulum Dioni Caſſio peculiare, novum, ἐπαυτόφωρον, factum ex ἐπ' αὐτοφωρον. Ad Lib. XL. p. 227. 8. καφίξειν, quod ex ratione verborum in ἴξιν terminatorum ſignificat vulgo, *levem facere*, novo more Dionis noſtri ſignificat *levis eſſe*. Ad L. XLIII. p. 352. 26. τὰλλα i. q. *eis τὰ πάντα*, notat; ἄλλος pro πᾶς dici, non ex Græcæ linguæ ufu modo, Polybii maxime, oftendit, verum etiam a ceteris linguis non abhorrere, veluti Arabicæ, quorum سايي fic uſurpatur, Francicæque, in qua dicunt *nous autres*. Ad Lib. LII. p. 677. 60. τᾶχος eſſe interdum *legionem*, *grande aliquod corpus militare*, i. q. *εὐράτευμα*, obſervat. Ad Kiphilini p. 1184. 29. vocem *ἔθνηος* accipit ſenſu Chriſtiano, ut nempe *Paganos*, *Ethnicos*, deſignet. Sufficiens vero hæc ad oftendendam Reiskii noſtri, in explicandis verborum Græcorum ſignificationibus, dexteritatem.

Maximam vero partem libelli huius occupant curæ criticæ, quibus vel vulgatam lectionem defendit, vel illi aliam ſubſtituit, vel ex auctoritate Codicum, vel ex linguæ Græcæ ratione, quæ eam poſtulat, vel ex ingenio, quæ ipſi viſa eſſet quacunque de cauſa melior. Quæ coniecturæ ſi non omnino omnes facilitate ſua ſe commendant, quod in tanta multitudine fieri vix potelt, ingenii tamen, legendis & iudicandis

candis bonis scriptoribus affueti, præstantiam, linguæque Græcæ non vulgarem indicant cognitionem, ab ipsa denique modestia, qua scriptæ sunt, commendationem habent. Tentavit interdum locos desperatos, veluti Diod. Siculi L. XIV. p. 674. In probandis repudiandisque lectionibus linguæ Græcæ, ipsiusque Scriptoris, & aliarum linguarum rationem ita habuit, ut optime intelligere videretur, quanta interpretandi exercitatione opus sit ad crisin modeste instituendam. In lectionum varietate, a librariorum vitio orta, ostendit sæpe rationem, modumque, quo voces certæ permutari, falsoque substitui sibi potuerint; pluribusque eiusmodi observatiunculis, passim, has animadversiones criticas ornavit, aliosque ad iudicandas var. lect. assuefecit. Sententiam, quam de lectione sana in locis quibusdam vel animo continuerat olim, vel publicam fecerat, veluti in animadv. ad Dion. Cass. nunc sæpe mutat, eiusque mutationis rationes reddit: interdum in addendis retractat, quæ in ipso libello dixerat, plura olim mutaturus; quam si inconditantiam appellaveris, certe salutarem bonis literis, & a modesto Critico profectam esse, fatendum erit. Nos vero, quia de his animadversionibus iudicari non facile potest, nisi ipso texto in singulis locis diligenter comparato, lectori hunc laborem suademus: nunc, omisis, brevitate causa, pluribus optimæ notæ coniecturis, vel emendationibus, pauca exempla laudabimus, maxime ubi observationes, pluribus aliis locis tuendis sanandisque profuturas, deprehendimus. Ad Diod. Sic. p. 104. 3. delet *δ'ιναται*, scholion verbi *ἰσχυρα*, male texto insertum: eodemque modo p. 109. 71. *γενίον*, scholion ignotæ vocis *ἀρχή* de qua supra diximus. Pluribus locis lectiones vitiosas, ex hoc uberrimo fonte in quocumque genus Scriptorum profectas, delevit. Ad Lib. XV. p. 53. 75. de particulis *περὶ* & *περὶς* monuit, eas quidem permutatas sæpius male esse a librariis, caute autem in hoc genere lectionum versari aliquem debere, observatis antea pluribus locis, plane non suspectis, in quibus, ex linguæ Græcæ ratione, *περὶ* & *περὶς* permutatae sint; cuius rei confirmandæ causa, Plutarchi & Iosephi loca attulit, atque Valke-

narium, Dorvillium, aliosque, idem monuisse addidit. Ad Theophr. p. 341. lectionem γυμνά, quam reiecerat olim, nunc defendit, additis rationibus, ex quibus appareret, γυμνά significare posse *puenda*: (eo enim sensu accipiendum est,) idemque ferre linguarum Orientalium, Latinae, Graecae quoque, consuetudinem. Ad p. 196. 3. pro τῶ legit τῷ, quod genus emendationis frequens est, & quibusdam locis perutile. Ad Dion. Chryl. Or. I. pag. 3. 23. 30. docuit, βασιλεύειν & βαλέειν sepe permutari. Ad pag. 17. 38. ἀνεμίνεσς, pro quo ἀνημέρεσς Interpres & contextus suadent, defendit, cum intellexisset ex aliarum linguarum, Graecaeque ipsius usu, ἀνεμίνεσς idem significare posse quod ἀνημέρεσς, immites, q. d. *exsulatus, ausgelassen*. Ad Orat. VII. p. 110. 17. pro δέρεσς, (quod tamen iunctum est verbo λήμω,) legit ἔρεσς, quod, quae sequenti oratione de calefactione dicuntur, desiderare videntur. Ad Orat. XI. p. 158. 43. pro: πᾶσι τ' εντοδᾶπαισ συμφορᾶς, ex margine Codicis Veneti cuiusdam, elegantem protulit coniecturam: πᾶθι παντοδᾶπᾶ. Dativus enim πᾶσι durior visus est, & pro genitivo positus, nisi subintelligas γυρομένησς. Ad Or. XII. p. 217. 26. pro: ἔργωσ (res) Anglus quidam legit ἔρωσ. Reiskius defendit ἔργωσ q. e. *res omnis quae aliam continet ac constringit*. Ad Or. XXIX. p. 293. penult. ἀλλ' ὑπέρτατον legitur: Veneta habet: ἀλλ' ὑπότατον, ex quo veram lectionem, textoque convenientissimam, eruit Reiskius: ἀλυπότατον. Ad Or. XXXI. p. 313. 16. pro vulgata εἰδῶν limina, Valelius maluit εἰλῶν, *molam falsam* tangebant, quod ordini rerum esset aptius, Reiskius vulgatam defendit, docuitque, Dionem ordine non satis diligenter servato, potuisse εἰδῶν scribere, quia limina templi osculabantur, demissis manibus, qui ad aram accedere vellet. Similis fere observatio contra Valelium reperitur ad pag. 314. 33. Ad Orat. XXXI. p. 336. 2. & 348. 16. exemplo Wellélingii ad Diodor. Sicul. I. p. 624. tuetur lectionem δημόσιον pro δημίω, ostenditque, utramque vocem adeo frequenter *carnificem* significare, ut emendationibus, quae talia loca vulgo passa sint, plane carere possimus. Ad Orat.

eiusd.

eiusd. p. 351. ult. δὲν saepe omitti post Infinitivum docuit, illorum causa, qui talibus locis, emendationis suae medelam, nimis temere admoverint, v. c. Hutchinsoni ad Xenoph. Expedit. passim. Qua ratione Demosthenis loco, Or. contra Midiam pag. 74. (ed. Taylor.) 10. vexato, aliisque, succurri posse ac debere, in Addendis p. 237. Reisk. nos ter monuit. Ad Or. XLIX. p. 539. 18. Φυλακῆς ἐνετείλασθαι emendat Φυλακῆν; Casaub. Φυλακᾶς. Eodem loco, dignissimam observatu animadversionem repertam, non praetermitteremus. Cum enim verbis, ἐνετείλασθαι Φυλακῆν additum sit ἢ ἐπιτρέψαι Φερσέν; observavit, in eiusmodi verbis ac phrasibus parum, aut nihil, differentibus, iunctis tamen, illud ἢ plerumque suspectum esse, & vel scholion indicare, male texto insertum, vel emendationem iustam eorum, quae in texto vitiosa essent. Exempla subiunxit haec: p. 424. 17. legitur, ἄχρι παντὸς ἢ διασηματος: hoc scholion fuit marginale non intellectorum verborum, ἄχρι παντὸς. Habemus titulum Plutarchici libri cuiusdam: περὶ Ἀλεξάνδρου τύχης ἢ ἀρετῆς. Ἀρετῆς emendatio est vitiosa lectionis, τύχης. Ille enim liber agit de virtute Alexandri M., alter, de fortuna, perit. Quem fontem vitiorum uberrimum aperuit denuo in Addendis pag. 238. exemplis e Xenophontis ac Demosthenis libris laudatis. Ad Orat. IX II. 5. ἀνέμους σφοδρῶς, mutari vult in Φορῶς σφαιδρος. (Videntur tamen sequentia desiderare ventum secundum & adverbium, adeoque nomen aliquod commune.) Ibid. p. 12. pro πάντα legit ἀπαντα: quam coniecturam facilem & aptam texto putamus. Ad p. 590. 30. pro ἀνθρώπουσ conicit θραῖος, quam vocem contextus requirat. Cum enim dictum esset antea de terrae fortuna; nunc de eo, loqui velle videtur: conveniunt etiam, quae sequuntur. Docet autem, qua ratione permutari haec voces a librariis soleant, nempe, quod ἀθροπος scriberetur in codicibus MSS. ita: ANOΣ: θραῖος vero sic: OYNOΣ. Ita p. 574. 11. pro θρανῶ Morelliano, male Aldina habet ἀθρωῶς, ex eodem erroris fonte. Ad Dionem Cass. Fragm. pag. 8. 11. cum Reimaro, pro πῖσιν θᾶς, legit πύσιν, famam, cognitionem: quae

vocabula permutata esse, clarius apparet ex Lib. XXXVII. p. 127. 2. Ad pag. 10. 78. ostendit, *άμα*, ex recentiori Græcorum consuetudine, cum Genitivo sæpe construi, ne quis iis locis omnibus Dativum substituat. Ad pag. 28. 42. pro *άλλως τε*, legit *άγιός τε*, aut *άπλῶς τε*, (quod sequentia patiuntur, dubium, an desiderent, si *άλλως* accipias quod *υψί maxime* esset &c. Ad L. XXXVI. pag. 88. 61. *λησμοῦ* iemper legendum esse, nunquam *λησμοῦ*, non addita ratione. Ad pag. 89. 9. pro *σπύλα* legit *σύλα*. Illud enim de exuviis, spolis mortuo detractis; hoc de spolis de vivo corpore sumtis usurpari. Cf. Taylor & Markl. ad Lyf. p. 48 t. 1. 22. Ad L. XXXVIII. p. 154. 8. suadet *ἐκδείας*, *remissionis debitorum partis*; idque probat esse Thucydideum, Dionem autem Cassium studiosum fuisse dictionis Thucydideæ, laudato Dukero ad Thuc. p. 64. 93. Ad pag. 171. 74. *εὐπραγία κωφαί* defendit, docetque, hoc verbum significare *mutas*, neque opus esse Leunclaviano *κωφαί*. Ad Lib. XLIII. p. 372. 14. *αὐτὸ τῆτο* defendit, & interpretatur *simpliciter*, allatis huius rei ex Eusebio exemplis. Ad Xiphilin. p. 984. 48. *βασιλικῶ κοιτῶν* defendit ex more ætatis illius, qui iusserat *κοιτῶνα* esse *scum regum privatum*, ut *vestiariam* latinis medi ævi. Valesius enim *κοιτῶν*, in quibusdam exemplis deprehensum, repudiaverat.

Non dubitabis, Lector, potuisse nos ex uberrima exquisitarum dapum copia plura tibi fercula apponere, quæ vel delectarent sensus ingenii illis deliciis allucti, vel etiam confirmarent atque alerent eiusmodi nutrimenti cupiditatem. Sed volumus, quod consilium est nostri libri, proposita modo hæc esca, ad appetendam ipsius libelli Reiskiani dulcedinem Lectores nostros allicere.

IO. GE. MICHAELIS, SS. THEOL. P. P. ORD. ET
Ill. Gymn. Regii Ref. Halens. Ephori, Exercitationes
Theologico-Philologicae.

Lugd. Batav. 1757. ap. Nic. Moens, pl. 14. 8vo mai.

Non

Non nudius tertius emicans, sed per octo, & quod excurrit, iustra, in Orbis eruditi celebritate versatus, Summe Rev. Auctor, hanc Dissertationum Pentadem, velut continuationem Observationum sacrarum, ab ipso Trai. ad Rhenum 1738. 8vo editarum, & a nobis eodem isto anno, in Novis nostris Actis p. 420. sqq. recentiarum, edere instituit. De singulis ipse quædam præfatur, earundemque rationem in proœmio reddit. Singulas vero iustrabimus & nos ipsi, ut & nostris Lectoribus benevolis gustum aliquem præbeamus. Exercitatio I, agit de eo, num Christus Domi- Pag. 3.
 nus aliquid scripserit? (id quod negatur:) sin minus, quæ huius fuerit ratio? & an illa scriptionis intermissio rei Christianæ sit detrimento? Ne quis hæc quæstiones de trivio sumtas, titivilitioque minores autmet, velut quorundam Bibliothecas Adami, Testamenta Patriarcharum, Historiasque literarias antediluvianas, Summe Rev. Auctor sub initium statim momenta harum quæstionum profert, diluendo nimirum multas obiectiones, ipsi dudum Augustino, de Consensu Evangelistarum L. I. c. 7. & Retractionum L. II. c. 16. memoratas, & ab hominibus, qui levitate quadam in religionem Christianam ducuntur, proferri solitas. Sed & bonis quibusdam alias mentibus non sine ratione videri queat, optimum nostrum Servatorem aliqua omnino scribere debuisse, ut videlicet ipse tanquam Propheta docendi cupidus; dociles auditores non voce modo, sed & calamo, ad perpetuam rei memoriam erudiret: idque tanto magis videri necessarium posset propter imbecillitatem Apostolorum. Igitur Summe Rev. Auctor exercitationem hanc primam in tres dispecuit partes, Sect. I. demonstrat, Christum nihil omnino retulisse in literas. Hinc removet etiam ab hoc instituto scriptionem Christi in terram, Io. IX. 3—8. memoratam, eandemque cum Ven. Nostro Heumanno potius interpretatur de motione manus digitorumque Christi, figuram quandam in subtrato pavimento exprimente, qua Christus significavit, quod totam illam causam accusate adulteræ, a semet, qui in rebus civilibus ac criminalibus federe tanquam arbiter nolit, velle reiecitam. 10. 11.

- Etiam. Refecit etiam Ven. Auctor, & inter fabulas merito retulit epistolam, quam nonnulli, ut Eusebius, Procopius, Evagrius, Nicephorus, Montacutius, Grabius, Caveus, Christum ad Abgarum, s. Agbarum, Edessenorum regulum, conscripisse
- Pag. 12. ferunt, atque aliis persuadere conantur. Rationes suspectæ *vo-*
Seias adduntur non levioris commatis, & concluditur demum,
14. 17. quod etiam si in amoebeis sic dictis epistolis, Abgari ad-Christum, & huius ad illum responsione, nulla hæreseos vel superstitionis nota occurrat, illud tantum consequatur, hominem, qui illas est commentus, fuisse prudentem, illumque fictioni suæ colorem aliquem inducere potuisse, non autem, istas epistolas hoc ipso ab omni suppositionis suspitione immunes præstari. Hinc piam tantummodo fraudem subsuisse docto isti impostori subolet cel. Auct. quem tamen l. c. gravissimis motus rationibus improbat, immo reprobatur. Erudite de-
25. inceptis epistolas alias quasdam pseudepigraphas, quas Simonem Magum, Cleobium, & quendam Adelbertum, Christo adfixisse fama fert, persequitur, nostrumque P. C. Hilfscherum notat, qui Christo omnem artis scriptoriæ notitiam negasse visus est, T. V. Miscell. Lips. antiqu. p. 28. quod fuscè refellit. Sect. II. A. disquirat de eo, quare Christus non aliquid scripserit? Recensitis & diiudicatis infirmioribus Th. A.
41. quinatis (in summa totius Theologiæ, P. III. quest. 42. art. 4. p. 87. ed. Lugd.) rationibus, hanc quæstionem decidendi gratia, alias substituit, defumas tum ab illa ratione, quam Christus
43. ad Patrem, tum ab illa, quam ad homines redimendos habuit, nec non a circumstantia temporis, in quod ministerium Christi incidebat. Quod ad illam duplicem relationem attinet, sufficiebat, si Christus ea, quæ agere debuit, per sacros
49. 51. amanuenses literarum monumentis consignari faceret. Quod ad rationem temporis spectat, hoc ipso tempore vetus adhuc dum oeconomia legalis durabat. Quare, si Christus doctrinam suam scriptis explanare voluisset, illa scripta pertinuisent vel ad Vetus, vel ad Novum Testamentum. Non ad Vetus, quia Christi ministerium, & omnis eius doctrina, erat Evangelica, Io. I. 16. Canon autem Veteris Test. Malachie

chiæ temporibus iam clausus & obfignatus fuit: non ad N. T. referri poterant Christi quælibet scripta, quandoquidem illud Christi ætate nondum erat confirmatum, nec folemni Sp. S. missione initiatum, Io. VII. 39. Respondetur dein obiectioni, quare non Christus ipse suam Evangelii doctrinam, cui N. T. est superstructum, scripto comprehendere potuerit, afferendo, quod id nec possibile fuerit, nec necessarium. Christum enim exhibitum prædixisse quidem suammet ipsius passionem, & Ecclesiæ fata futura: sed & eadem ἀποκρίσιντες Pag. 55. 56. consignare, ob nimiam Iudæorum offensionem, quæ ipsius doctrinæ apud illos obicem posuisset, consulto abstinuisse; donec per singulare miraculum demonstraretur, discrimen inter Iudæos ac Gentes Deum sublatum profus velle, atque has in eorundem beneficiorum possessionem cum illis immittendos esse, Act. X. 28. 34. 35. 44. XI. 4. 15. 18. Ob eosdem incredulos Iudæos, Christus ab omni testimonio, vel ore, vel scriptis a semet de se ipso prolato, abstinuit, Io. V. 31. IIX. 14. & potius ad testimonium Patris, de Filio, tam per Prophetas, quam per voces coelitus delapsas, ut & per miracula, cum primis resurrectionis mortuorum, & Filii ipsius a mortuis, testantis, provocavit. Post concludit: si discipuli Christi exiguo constiterunt numero, ipseque easdem veritates haud raro repetit doctrina simplici, plana, & aperta, dubiaque interrogantibus soluit, necesse non fuit, ut doctrinam suam ipsemet scripto complecteretur, eandemque scriptam ipsis in manus daret; maxime, cum eam per legatos suos post ascensionem in coelum confirmaturus, & illi dein etiam illam victuris in omne ævum chartis commissuri, essent. At- 60. 61. que ita, post indicationem chronologicam, quo tempore quilibet N. T. liber sit exaratus, Sectionem hanc finit Summe Rev. Auctor. Sectio tandem III. de eo disserit, an, quod 62. sqq. Christus non aliquid scripserit, rei Christianæ sit detrimento? Hoc itidem negatur, quia, quæ ad salutem scitu sunt necessaria, in discipulorum eius scriptis habentur; & quia, quamvis ore aut calamo proposuerunt, doctrina, non fuit ipsorum propria, sed Christi. In eo autem Christus maiestatem suam divinam demonstravit, quod, etsi ipse nihil scripsit profus, ta-

- men in ipsorum mentibus eas veritates excitavit, in quas sibi relicti propriis viribus nunquam incidere potuissent. Tuto igitur omnibus, quæ hi de Christo scripsere, fidem adhibemus, convictione interna Spiritus Sancti. Prolixiores fuimus in enarrando Exercitationis huius, haud proletariæ, argumento minus trito aut frequenti: nunc in reliquis exercitationibus recensendis futuri breviores. Exercitatio II. est de eo, num Apostoli, duodecimo demum a Christi in coelos evectione anno, Hierosolymis sint egressi? Negatur istud contra Eusebium, Clem. Alexandrinum, Caveum, Vitringam, & Gfr. Arnoldum, & id quidem ob silentium Scriptorum sacrorum & antiquissimorum Ecclesiasticorum, ob repugnantiam sapientiæ divinæ, & historiæ ipsius Apostolicæ. Exercitatio III. disquirat, num sollempnis expiationis anniversariæ dies, sub templo secundo fuerit celebratus? Affirmatur, (contra Pet. Molinæum, in libello, qui Vates inscribitur, L. I. c. 25. p. 75. istud negantem,) tam ex Luc. I. 9. Io. I. 29. V. I. quam ex tractatu Talmudico Ioma, ex Fl. Iosepho & Mischna, nec non iterum ex Actor. XXVIII. 9. & Ebr. VII. 27. Exercitatio IV. locum Luc. I. 9. modo citatum accuratius intuetur, & apparitionem angeli, Zachariæ sacerdoti factam fuisse sufficit tempore, probabiliter adfruit. Exercitatio tandem V. de Lapidibus vivis, struendis in domum spirituales, ad I Pet. II. 5. maxime convellit Alexandri Mori sententiam, existimantis videlicet, (Not. in N. T. edit. Fabric. p. 210) respici h. l. ad λίθους ἐμψύχους, & statuas animatas, Plutarcho & aliis paganis tam frequentes. Rationibus probe subductis, dein censet S. Rev. Auctor, Apostolum potius alludere ad lapides templi Hierosolymitani, qui parati fuerint ante, quam ad montem Moria sint deportati, concinnatique in fabricam s. structuram ædis sacre Hierosolymitanæ. Metaphoram hanc Petrinam interpretatur de credentibus, non in se & sua natura, sed in coniunctione cum Christo consideratis, cui, tanquam lapidi fundamentali inædificantur. Index locorum Scripturæ, qui citantur & illustrantur, sat copiosus, claudit pulcherrimas hæc exercitationes.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Maii Anno MDCCLVIII.

LE DROIT DES GENS &c.

i. e.

*IUS GENTIUM, SEU PRINCIPIA LEGIS NATU-
rae, applicata moribus & negotiis Gentium & Princi-
pum, Auctore D. DE VATTEL, Tomus I.*

& II.

Londini 1758. Alph. 5. plagg. 9. in 4.

Recte & merito Celeb. Auctori Ius Gentium est ius natu-
rae, moribus & negotiis gentium applicatum. Haussit
ex illustri Wolfio Definitiones & Principia generalia,
sed ita, ut, quaecunque ab hoc dicta sunt, magnopere digereret,
poliret, & non raro temperaret. Exhibebimus B. L. optima
fide, quaecunque nobis videbuntur notabilia. Iam primum
illud boni augurii est, quod in Praefatione profitetur A., se
in Iure Gentium versari velle, ut virum bonum, & cui per-
suasissimum sit, *republicam sine summa iustitia regi non posse*.
Palmarium dein Civitatis Rectorum officium est (L. I. c. 2.),
ut Republicam conservent, & perfectam reddere studeant,
quoniam non entis nulla sunt predicata, & frustra de vicino-
rum vitis querimus, quoties apud nos, luxu, dissidiis, & aliis
malis opprimimur. Arguitur dein (c. 4.) ambitio princi-
pum, nimis credulorum assentationi adulatorum, continuo
suggerentium, in gratiam principis coaluisse populum, non in
populi gratiam constitutum esse principem; unde manare so-
let

H h

let

let illa malorum sentina, qua reditus publici ludibrium fiunt palpatorum. Ostenditur deinde, miseram pacem, vel bello bene mutari, si arma arripiat civis oppressus. Inter curas boni principis (cap. 6.) eminent studium præmiis excitandi industriam civium, ut cuius eorum liceat tuto & commode vivere, & fructum capere laborum suorum. Commercia posthæc (c. 8.) mercatorum, insignis rerumpublicarum sunt sustentaculum. Carthago, Romæ æmula fuit, per divitias commercii quæsitæ. Romanum vetus Imperium perit, quia, opibus civium per arma absumtis, nullum miseris ad mercantium fortunas perflugium erat. Societas Belgarum Indiæ Orientalis Regna possidet, & Gubernator eorum, Bataviæ, Regibus Indiæ legem dicit. Vite publicæ & vectigalia fiuntur c. 9; & 10. de Moneta agitur & Cambio.

Sed secundas curas boni imperantis eo pertinere diximus, ut cives reddantur perfecti, id est felices. Docet enim quotidiana experientia, populum omnibus terræ copiis affluentissimum, in ipso divitiarum gremio sæpe miserimum esse. Refertur huc (c. 10.) cura educationis liberorum, libertas philosophandi, amor virtutis, horror vitiorum. Pietas quoque, & religionis studium, huc revocatur in c. 12. Est autem pietas, (ne miscetur cum superstitione, dispositio animi, qua omnes actiones nostras eo referimus, ut placeamus enti supremo. Debet enim nobis esse persuasissimum, nullam bonam actionem carere præmio divino; nullam malam, poena. Ut enim vindex, ita remunerator est Deus. Ex ponuntur hic diligenter officia imperantium & subditorum, quæ ad sacratissimam hanc basin civitatis omnis pertinent. Commendari posthæc magnopere debet studium iustitiæ & politiæ, de quo c. 12. agitur. Plus enim gloriæ princeps adipiscetur, si hydram artis rabulistiæ edomuerit, quam si decem cladibus hostem profligaverit, indeque tot victoriarum retulerit triumphos. Qua ratione populus se iungere se possit a republica, cuius antea pars fuerit, vel renuntiare obedientiæ principis, a quo non amplius protegitur, docetur c. 17. Iura rerum communium, publicarum, & singulorum, domaniorum,

sumi-

fluminum, marium, exhibentur cap. 20. 21. 22. & 23. ad finem usque libri I. summa cum accuratione & peripicuitate.

Dein Lib. II. c. 1. comparent iura humanitatis inter gentes exercenda, ubi, inter reliqua, egregie p. 263. refellitur Grotii ius belli punitivum. Independentia nationum adferitur c. 4. Olim res ecclesiasticæ Conciliis ordinabantur. Convocata ea novimus adhuc tempore emendationis sacrorum. Hodie Principes diserte Papæ respondebunt, se, neque in rebus ecclesiasticis, neque in civilibus, ulli potestati humanæ subesse. Dum Carolus M. Saxones vi belli ad Christianismum cogit, Mahometi successores suam superstitionem pari modo stabiliunt in Asia & Africa (p. 302.). Sæpe quaesitum novimus, an præscriptioni locus sit inter gentes. Affirmatur hæc quaestio c. 11. per rationem iuris naturalis, qua, qui rem suam longo tempore non vindicat, dereliquisse eam præsumitur. Quæ præsumtio iuris, & de iure est. Iuvat hanc decisionem salus populorum; quum plerorumque principum possessiones dubiæ forent, si aliud diceretur. Usus gentium quoque eam confirmat: unde recte iuris gentium voluntarii dicitur. Fides foederum nobile argumentum est cap. 15. Notatur hic Papa Eugenius IV. qui Vladislaum, Regem Poloniae & Hungariae, iurisiurandi, Amuratho Turcarum Imperatori præstiti, religione absolvit. Debuisse foedus Vladislao sanctum esse, etsi non iurasset. Non enim ex pactione verborum, quibus iusiurandum comprehenditur, sed ex perfidia & malitia, per quam infidiæ tenduntur alicui, Deus hominibus irasci & succensere consuevit. Dedit poenas perfidiæ Vladislaus, occisus in prælio ad Varnam. Dignum est & hic legi Epitaphium eius:

Romulidae Cannas, ego Varnam clade notavi:

Discite mortales, non temerare fidem.

Me nisi Pontifices iussissent rumpere foedus,

Non ferret Scythicum Pannonis ora iugum.

Simili temeritate, Papa pacem Westphalicam pro nulla, vana, invalida, iniqua, iniusta, declaravit. In cap. 17, quod inferi-

bitur de Interpretatione, novum pondus additur regulæ Juris Civilis, pactionem obscuram iis nocere, in quorum fuit potestate, legem apertius conscribere; & obscuritatem pactionis nocere potius debere venditori, quam emtori, quia potuit re integra apertius dicere, quum rem magis cognitam haberet. Deinde verba promittentis potissimum ponderanda sunt: is enim præcipue ad præstandum obligatur, ideoque deliberate loquutus esse præsumitur. Sæpe ex circumstantiis nascitur coniectura, quid promittentes voluerint verbis suis; quorum proprietas sectanda est. Distinctioni inter favorabilia & odiosa plus lucis, quam vulgo fieri solet, adfunditur pag. 494. seqq.

Tomii II. L. 3. c. 1. inscribitur de bello, & diversis eius generibus, & de iure instruendi bellum. Tractatur hic cap. 3. §. 42. celebris quæstio, an metus crescentis potentie sit iusta belli inferendi causa. Negatur ea, quia potentia non est iniuria, & bellum propter iniuriam solam inferitur, sive propter omnia ea, quæ defendi, repeti, atque ulcisci fas est. Quid si periculum nobis iam proxime imminere videatur a tali potentia? tunc prævenire licet per §. 44. quia salus integrorum populorum non molliter procurari potest. Legi merentur, quæ pag. 68. seq. dicuntur de Casu Foederis. *Wolffo* Jur. Gent. §. 730. & 736. omnis is hostis noster esse videtur, quicumque iungitur hosti nostro, aut eum iuvat armis, copiis, vel quacunque alia ratione, & inde nobis ius nasci putat Vir b. bellum ei inferendi. Hæc opinio merito crudelis videtur Humanissimo Auctori nostro p. 72. cuius sententia prodest usus Europæ, opinioni *Wolffianæ* contrarius. *Helvetii* sapissime, superioribus seculis duobus, Gallis militem apud se conscribere concesserunt, neque ideo Austria iis bellum indixit. Et Theologis, & Politicis, placebunt, quæ pag. 148. dicuntur de discrimine mendacii & falsiloquii. Dolus an virtus, quis in hoste requirat? Laudabilis tamen videtur abstinere dolis. Ita *Achilles*,

Non

*Non inclusus equo Minervae
Sacra mentito, male feriatos
Troas, & lacrimas Priami choreis
Palleret aulam. — — —
Sed palam captis gravis.*

L. IV. c. I. ad pacem refertur, & ad obligationem eam colendi. Refellitur Hobbesius, qui statum belli statum hominis naturalem esse dixit; & ostenditur, statum hominis naturalem esse statum pacis. Dilucide sunt definitiones & regulae, quibus utitur Celeb. Auctor, felicissimas, quibus eas illustrat, exempla, petita ex Historia veteri & recentiore. Insigne imprimis est artificium eius, res principum auribus ingratas reddendi gratiores.

*COMMENTATIO MEDICA, SISTENS NOVAE
methodi, surdos reddendi audientes, physicas & medicas rationes. Auctore IOHANNE IORISSEN,
Vesalia-Clivenfi.*

Halæ Magdeburg. pl. 7½. in 4to.

Quamquam nos dissertationes Academicas, quae in Germania nostra infinito propemodum numero quotannis evulgantur, Actis nostris inserere non solemus; tamen, si nunc historiam morbi ab Auctore dissertationis concinnatam, tamquam seripcionis argumentum, ad verbum describimus, non tantummodo veniam a Lectoribus impetraturos, sed gratiam quoque iuituros nos, confidimus. Est autem huiusmodi:

„Parens meus, octo supra septuaginta annos natus, vicesimo ætatis suæ anno audiendi sensit difficultatem, quantum ipse meminit, profusæ narium hæmorrhagiæ, aut gravi cuidam casui ortus suos debentem: cui malo, quæcunque ceteroqui convenientia proposita sunt remedia, nil quicquam profuerunt; ut potius in singulos ætatis annos ita gravius confirmatusque ipse obsurdesceret, ut ne aliud quidem verbulum intelligeret, nisi quod ipsi proxime ad aures acclamaretur. Insignis animi

ex hoc adfectu acerbitas, & ingens eiusdem depellendi desiderium, impulerunt ipsum, ut a Germanis non solum Medicis, sed a Batavis quoque nonnullis, auxilium exquireret consiliumque. Verum omnis hæc spes ad nihilum recidit, Medicique, postquam omnem externam auditorii organi conditionem, uescio qua, exacta persecuti essent disquisitione, aliquid curationis convalescendique spei superesse prorsus negarunt. Interea, ut, qui cum ipso colloqui vellent, quodammodo adiuventur, ipse parens meus sibi Amstelodami varios comparavit tubos acusticos, eorum tamen usu dehinc abstinuit, cum propter plurima coniuncta incommoda, tum præsertim quod eorum ope nunquam satis distinctas perciperet voces. Accidit autem, ut, quum ego sororque meam natu maxima fides tangere (*Clavier*) doceremur, paterque, ut solebat, nostrorum profectuum spectandorum causa adflaret, diceretque, se maxime quoque velle, ut sonos hos musicos audire possit, tum mulices regereret magister, fieri hoc omnino posse, si tenuem bacillum aut tubulum (*Pfeiff*) altero sine versus contignationis resonantis (*Resonanzboden*) trabeculam, super quam adductæ sunt fides (*der Steg*), altero vero versus superiores dentes proxime admoveret teneretque. Cuius experimenti veritas pluribus exemplorum testimoniis iam pridem erat confirmata. Atque hoc idem & parens meus protinus est expertus, dicta usque methodo, dum aliquis nostrum fides pulsaret; statimque mirabiliter lætatus est, quod non solum singulos sonos exquisite distinguere, sed etiam, ut arbitratur, longe fortius percipere poterat, quam unquam, illæso adhuc auditus organo, percepisset. Inter hæc autem nondum innotuerat nobis modus, quo vel paululum tam intensa acclamatione, quam frequentioris appropinquationis incommodis, paucissima tantum verba cum ipso collaturi, liberaremur, aut saltem allevaremur. Neque erant, qui utile & ad hoc accommodatum adferrent consilium. Verum enim vero, singulari Dei providentia factum est anno MDCCCLXIX. ut ipsi optimo parenti opportuna obveniret occasio, inveniendi methodum, qua unusquisque non commode solum at-

que

que submissa & exili voce, sed interiecto quoque diverso, viginti tringintave passuum, intervallo, sola naturali atque ordinaria voce utens, cum ipso colloqui poterit.

Accidit nimirum aliquando, ut, presentibus patruo meo, parentibus, ceterisque sororibus & fratre meis, supra iam dicta soror mea fides pulsaret, patremque meum, ope tubuli sui, quo commodissime simul Nicotianæ fumum sugebat, hanc Musicen distincte audientem, singulariter delectaret: unde & patruus, & reliqui nos omnes longe maxima adficiamur voluptate, quod hac ratione pater quoque meus

Dulce melos, blandumque sonantia pollice fila

percipere posset. Qua de re varia deinde confabulati sumus, quum demum patruus meus ad parentem propius accederet, si hos sonos, dicens, ipse rite distincteque percipiat, sequi profecto, ut quoscunque etiam sermones certa quadam ratione audire possit. Quibus dictis patruus tubam adferri iussit stentorem (*Sprachrohr*), qua prioribus annis haud incommode parens meus usus erat: cuius tubæ angustiore partem dein a patre meo versus superiores dentes admoveri curavit, ipse vero intra latius eiusdem tubæ orificium aliquot verba loquutus est. At enim vero hinc ne minimam quidem auribus suis accidisse mutationem sensit parens. Protinus vero ipse rogavit patruum, velit ille ipse alterum tubæ orificium versus superiores dentes suos apponere, seque idem facturum dixit. Hoc facto parens patruum vel submissa voce loqui iussit, & ecce! vix duo dicta erant verba, quum esdem, non sine insigni gaudio atque voluptate, repeteret pater, simulque se vel exilia quævis verba distinctius percipere, quam si alias auri essent oclamata, adfirmaret. Quo vero parens, letabilem hunc eventum non solum artificiose tubæ stentoreæ structuræ deberi, locupletissime intelligeret, protinus capto tam in bacillo, quam in recenti tubulo, quem vulgo dicunt, fumiductorio (*Tobackspyriff*), experimento, eadem optime evenire deprehendit, magna cum nostra & ipsius læticia, licet vox in loquendo maxime submitteretur, ita tamen, ut saltem idonea adhuc sit ad auditionem. Atqui nunc in novo hoc in-

vento

vento curiositas non substitit nostra. Quippe scire etiam nostra intererat, quanto interiecto intervallo hac methodo cum parente colloqui possumus. Quo consilio varæ longitudinis baculos, & inter hos unum sumissimus, in longitudinem per sex pedes porrectum, latitudine pollicis, crassitie vero cultri vulgaris dorso æqualem *), utpote qui inter loquendum labiis parum incommodabat. Horum omnium usum unus idemque, ne minime quidem mutatus, subsequutus est effectus. Quid? quod plures huiusmodi bacillos in finibus suis arctissime colligavimus, expertique sumus, horum etiam ope a parente sermones alterius intelligi, adeo submissa atque exili voce prolatos, ut eosdem ii, qui proxime ad parentem stabant, vix attingerent audiendo. Hanc igitur novam audiendi rationem, quam, ad capellendos summos in medicina honores sollempne specimen litterarium editurus, presentis commentatione exactius persequi adgrederer, ut optimi parentis satisfacerem voluntati; aliquot antea, huic instituto convenientia, experimenta a parentibus, fratre, sororibusque meis capi curavi, atque inde intellexi: *primo* quod, si per infundibulum quoddam amplum, e laminis ferreis confectum, & a dentium contactu remotum, vel etiam sine hoc infundibulo, in os parentis verba voce clarissima edisseruntur, ipse ne verbulum quidem percipit; *porro* quod, si labia bacillo arctius circumplicantur, aut bacillus manu constrictiori tenetur, sermo difficiliter indistinctiusque intelligitur, quam si labia hiant, aut bacillus alii duro corpori paucis tantummodo punctis innititur; *tertio* quod bacillus, dentibus comprehensus atque retentus, exiguam ad audiendum efficit vocem; *quarto* quod idem, versus inferioris maxille dentes admotus, nullum ad auditus organum refert sermonem; *quinto* quod, si, sub usu bacilli, lingua palato aut dentibus admovetur, iterumque re-

move.

*) Hic bacillus ex eorum classe est, qui apud nostrates *Solderværen* dicuntur, & in pavimentorum constructione, ad arctiorem contextum, assibus, ea, qua se invicem contingunt, parte inseruntur.

movetur, eadem manet sermonis perceptio; *sexto*, quod compressis utriusque maxilla dentibus sermo percipitur exilior, quam diductis; *septimo*, quod os, aqua hausta plenum, sermonis perceptionem non mutat; *octavo*, quod pater meus, si filium aeneum ferreamve versus dentes tenetur, nihil sermonis: si dentibus interponitur, aliquid audiendo intelligit; *nono*, quod idem, si vitrum aliquod, cerevisiae continendae vulgo dicatum (*Bierglas*), inferiori parte superioribus dentibus apponit, aliusque in huiusce vitri orificium, sine contactu, qua fieri potest lenissima tenuissimaque voce loquitur, rectissime omnia audit; *decimo*, quod eadem distincta parenti evenit auditio, si simile vitrum, ocellis ori labiisque, infra nares, dicta ratione paullo fortius admoveatur, aut potius apprimatur, alterque locuturus itidem dentes suos margini vitri propius admoveat. Cui vero experimento capiendo minus apta deprehensa sunt vinaria vitra (*Weingläser*). Denique & hoc notari meretur, quod unumquemque, dicta methodo cum parente meo collocaturum, dentes, superioris saltem maxilla, firmos stablesque habere, necesse sit; alioqui ipsius sermo summe indistincte parentis adficiet aures.

Explicit historia, & sequitur ipsa phenomenorum explicatio, cuius summa eo redit, ut Cl. Auctor effectum illum non aeris tremori, per Eustachianam tubam in auditus organon penetranti, sed connexioni potius maxilla superioris, dentiumque conjunctorum, cum auditus organo, deberi existimet.

DE LENTIBUS ET TELESCOPIIS DIOPTRICIS
Dissertatio, Auctore P. ROGERIO IOSEPHO BOSCO-
VICII S. I. Publico Mathematicos Professore in Col-
legio Romano.

Romae 1755. ex Typogr. Ant. de Rubeis, 7½ plag.
 1. tab. æn. in 4to.

Quamvis tritum sit huius opusculi argumentum, tamen illud eligere doctissimus Auctor, laborum suorum specimen quoddam in publicum editurus, haud dubitavit,

ratus, adiciendo quædam non ita pervulgata, & errores nonnullos a magnis quoque viris aliquando commissos percensendo, operam suam neque inutilem, neque iniucundam redditum iri.

Orditur tractationem a problemate, quod iam *Cartesius* consideravit: *invenire figuram superficiæ, quæ radios lucis ex uno puncto egressos in unum punctum refringat.* Eius problematis exhibet analysin, ex qua tam *Newtoni* solutionem, quam alias duas constructiones satis elegantes deducit; quæ omnia vero iam ante plures annos elaborata, *Io. Baptistæ Suardi* Operi, de descriptione curvarum per organa, inserta leguntur.

Pergit doctissimus Auctor ad considerationem refractionis radiorum per superficies sphericas, in qua ita versatur, ut præmissis problemate, *duorum radiorum in arcum circuli vel alius curvæ infinite parvum incidentium, & positione datorum, invenire focum post refractionem,* cuius problematis analysin methodo Geometris iam nota perficit, ex eo omnia, quæ de focus superficierum ac lentium sphericarum notanda sunt, per formulas algebraicas derivet. Obiter aggreditur etiam problema de caustica circuli pro radiis non parallelis, & viam quandam ad æquationem pro ea caustica perveniendi ostendit, ipsam tamen problematis solutionem, calculi forsitan prolixitate deteritus, imperfectam relinquit. Locum pariter de aberrationibus radiorum sic attingit, ut pauca tantum attærat pro eo illustrando. Celeberrimum *Eulerum*, qui, binis mensuris vitreis aquam includendo, aberrationem eam, quæ a diversa radiorum natura pendet, tolli posse putavit, vana spe deceptum esse iudicat, cum res Londini, Lutetia Parisiorum, atque alibi, frustra fuerit tentata.

Deinde Auctor de visu, vitiis visus, directione & magnitudine apparenti, & de dispositione ac claritate imaginis in fundo oculi pictæ, agit. Vitiis visus, ob quæ alii myopes, alii presbyta dicuntur, causam, in sola impotentia figuram lentis crystallinæ, quantum satis est, mutandi, quærendam esse opinatur. Rationem reddituris, cur ea, quæ in fundo oculi

ad

ad dextras delinquantur, videamus sinistra, ac vicissim, censet respiciendum esse non ad directionem percussionis, qua radii fundum oculi feriant, sed ad directionem rectæ imaginariæ, quæ ex obiecto puncto per centrum crystallinæ lentis ducitur, atque ad ordinem constantem, quo imagines primo in fundo oculi disponantur, & deinceps motum per nervos in cerebrum transmittant. Nam, quæ pars obiecti per radios inde in oculum illapsos motum effecerit in iis cerebri partibus, in quibus fiat motus mediantibus oculis sinistram manum intuentibus, eam partem nobis sinistram apparere debere. Ad quæstionem, cur a binis oculis simplex sit unius obiecti sensus, cum *Newtono* respondet. De apparenti magnitudine differens, docet, imaginem unius puncti obiecti ex pluribus causis notabilem habere latitudinem in fundo oculi, & si vel ad solam aberrationem radiorum, ob diversam eorum refringibilitatem, respiciamus, diametrum huius imaginis tantam fore, ut ad minimum angulum 2. minorum primorum subtendat, vertice eius in centrum lentis crystallinæ posito. Hinc infert, errasse eos, qui negarunt, obiectum, cuius magnitudo apparetur sit tantum unius minuti secundi, percipi adhuc visu posse; etenim, dummodo satis lucis vel a simplici puncto in oculum veniat, percipi illud debere, ob imaginem eius per radiorum aberrationes tam notabiliter auctam. Præterea hinc sequitur, obiecti nigri in fundo satis lucido magnitudinem apparentem iustu minorem, lucidi autem in fundo nigro maiorem reddi per radiorum aberrationem, & hinc obiectum lucidum in fundo nigro ad maiorem distantiam removeri posse, antequam distincte cerni desinat, quam nigrum in fundo lucido.

Hanc oculi nudi theoriam excipit oculi armati per lentes consideratio, ubi primo visio per simplicem lentem ostenditur, ac deinceps doctrina de telescopiis dioptricis breviter quidem, sed solide, traditur.

Colophonem huic dissertationi Auctor imponit disquisitione diametri apparentis Syrii. Reiecit *Hugenii* & *Galilei* methodis, quæ ob diffractionem radiorum imperfectæ sunt, Au-

Etor alia methodo, quam hic ipſius verbis, quantum fieri poteſt, tradituri ſumus, diametram Syrii apparentem uno minuto tertio minorem demonſtrare anattur. Lucem Syrii comparat cum lumine, quod Iupiter apogeuſ ad nos refleſcit, & quod illa adhuc fortius eſt. Intelligit autem ex centio Iovis deſcriptam, ſphæram radio æquali diſtantiæ Iovis a tellure; & quia oculus in eius ſphære ſuperficie inter centra Solis & Iovis poſitus, integrum hemiſphærium Iovis a Sole illuminatum contuetur, duorum vero oculorum, in illius ſphære circulo maximo, in æqualibus a recta, centra Solis ac Iovis iungente, diſtantiis, ad eadem huius rectæ partes poſitorum, alter tantum hemiſphærii vel diſci illuminati videt, quantum eiusdem diſci alter non videt. Colligit inde Auſtor, lumen a Iove reflexum ita per totam hanc ſphæram dividi, ut ubi is plenus videtur, tantum habeatur luminis, quantum haberetur, ſi omne lumen æqualiter diſiſum eſſet per dimidium huius ſphære. Hinc, pergit Auſtor, ſi Iupiter refleſceret totum lumen, quod a ſole accipit, cuius meſura eſt eius diſcus, ſive circulus maximus, eſſet intenſitas luminis ſolaris ibi ad intenſitatem luminis ab eo reflexi hic apud nos, ut eſt eius diſcus ad ſuperficiem hemiſphærii, habentis pro ſemidiametro eius diſtantiã a Terra, ſive coniunctim in ratione duplicata eius ſemidiametri ad eius diſtantiã a Terra, & ſimplici 1. ad 2; nam ſuperficies hemiſphærii eſt dupla circuli maximi, & circuli ſunt ut quadrata radiorum. Sed quoniam maximam luminis partem abſorbet & Iupiter, ut Tellus: concipiamus dimidium tantum abſorberi, dimidium refleſci. Erit lumen ſolis ibi ad eius lumen reflexum hic, in ratione duplicata ſemidiametri ipſius ad eius diſtantiã a Terra, & duplicata 1. ad 2. Præterea Iupiter diſtat a Sole quintuplo magis quam Terra; quare ibi intenſitas luminis ſolaris eſt minor, quam hic, adhuc in ratione duplicata 1. ad 5. Iam vero eſt ſemidiameter Iovis ad eius diſtantiã a Terra, ut ſinus ſemidiametri apparentis ipſius, ſive ſinus ſecundorum 20, ad ſinum totum, nimirum ut 1. ad 10000. quam proxime. Igitur omnibus rationibus collectis, 1. ad 10000, 1. ad 2, 1. ad 5,

habe-

habemus rationem 1. ad 100000. In hac ratione duplicata deberet esse minor diameter apparens Solis, si is deberet ad tantam distantiam recedere, ex qua lumen exhiberet æquale lousi luminii ad nos devenienti. Cum igitur diameter apparens Solis sit circiter minorum 30, live secundorum 1800, vel tertiorum 108000: ea imminuta in ratione 100000. ad 1. deveniret ad minutum tertium; quo quidem adhuc esset minor, in suppositione homogeneitatis cum Sole, quam assumimus, diameter apparens Syrii.

OBSERVATIONES ANTIQUARIO-PHILOLOGICÆ ad vetus Chirographum Thesauri Muratoriani, Mancipationis formulam continens, quas Præfide CHRISTOPHORO SAXE, Antiquitatum & humaniorum literarum, in Academia Ultraiektina, Professore Ordinario, publice defendit GERARDUS VAN LOM, Noviomago-Gelrus, Auctor. A. d. 15. Iunii.

Traiekti ad Rhenum 1757. plagg. 7½. in 4to.

Literatum hoc marmor, tamquam hedera suspensa, commendat Muratorius, *ceterum*, inquit, *iuris consultis eruditionis antiquæ peritis in hoc lapide se offert bella exspatiandi occasio; & alio loco: ceterum in Chirographo isto multa occurrunt, quæ eruditam interpretationem exposcerent.* Hac cohortatione incitatus Doctiss. Auctor, studiorum suorum in literis & iuris scientia positorum hoc documentum dare egregium voluit.

Ipsium marmor in agro haud dubie Romano effossum, transvectumque primum Romam, sospitorem invenit Cardin. Albanum; dein exportatum Roma ad Britannos navigavit, ubi in Museo Sloanii sedem fixit. Non modo Epigraphæ lapidis, ad fidem prototypi accurate depicta, a *Rogero Galeo* siltitur in *Transactionibus Philosophicis* a. 1736. vol. XXXIX. Num. 441. ad p. 221. Sed eiusdem quoque animadversivunculis, Anglica lingua scriptis, ornatum hoc marmor in lucem prodit. Immigravit deinde in *Inscriptionum The-*

faurum Muratorii, sed ita tamen, ut in eadem classe bis ex-
 scriberetur, sed neque ita veram scripturae rationem sifteret.
 Igitur recte Galeanae hic potior, quam Muratorianae editionis
 ratio habetur, & Epigrammatis exemplum radio caelatoris re-
 novatum, illo praeeunte, ad pag. 3. exhibetur. Adicitur in-
 terpretatio vulgari scriptura, tumque singula eius verba sub
 examen vocantur. Promittuntur autem hoc Chirographo
 Ollaria IV. Cineraria LIII. Ollaria quidem fornices fuerunt,
 in pariete monumenti interiori, ad similitudinem Columbario-
 rum excavati, in quorum pavimento ut plurimum duo loculi,
 ad recipiendas ollas apti, spectabantur; ut pluribus docuit Go-
 rorius in Columbario Libertorum Liviae Augustae. Cineraria
 contra, p. 18. fornices quidem fuisse dicuntur, sed altius du-
 cti, & cum quodam fastigio. Icon eorum a Petr. Sanct. Bar-
 tolo tab. 7. & Fabretto I. Inscript. p. 16. sistitur. Perlegenti-
 bus nobis pulcrum hanc Dissertationem, eximium quoque visum
 est studium, notandi Inscriptiones, quae iam olim editae a Mura-
 torio, & aliis recentioribus Inscriptionum Editoribus, tanquam
 anecdote repetitae fuerunt. Inter Observationes, quae ad illu-
 strandum Ius Romanum pertinent, eminere videtur illa, qua
 Ulpiano in L. 43. ff. de Rei vind. cenotaphia, *monumenta non-
 dum sancta* appellantur, p. 25. lux accenditur. Observat enim
 Doctiss. Auctor, haec Cenotaphia in antiquis lapidibus etiam
monumenta virgines dici, quod Graeci efferant *μνημεία καλὰ,*
ἐν οἷς εὐδὲπω εὐδαίς ἐτέθη, quale fuerit Hypogaeum *λαζευ-
 τῶν,* in quo Christi Domini & Servatoris nostri corpus com-
 positum esse legimus apud d. Lucam XXIII. 53. & d. Iohan-
 nem XIX. 41. Succedat his praecleara Observatio Grammatica.
 In ipso Chirographo legitur: *ientibus ab urbe parte sinistra.*
 Haec verba p. 30. 31. sic illustrantur. „Certum est, omnes
 incorruptae latinitatis auctores istam obliquorum casuum for-
 mam repudiasse, nec in ipsis lapidibus, nisi rarissime, eius-
 modi *ἀνομαλίαν* inveniri. Nam in alio simili Chirographo
 apud Gruterum 1081. 1. *euntibus ab urbe parte laeva* legitur. In-
 terim, uti hanc oris insolentiam Ioh. Franc. Corradinus de *Al-
 lio*, nostri lapidis auctoritate fretus, in *Lexico suo Latino-Cri-
 tico*

tico, Venetiis 1742. 4. typis excuso, p. 35. adnotare non neglexit, ita si in aliud exemplum *Donii* class. V. 165. *praeterientes* pro *praetereuntes*, a *Muratorio* tamen perperam iugulatum, 1033: 7. incidisset, quidni vulgarem praë hac soloeca flexionem, pro suo rerum mirabilium aucupio, contemnere coepisset? Neque minori cum voluptate legentur, quæ p. 37. disputantur contra Galeum, docentem, libripendum munus fuisse munus publicum, & nullum fuisse oppidum alicuius momenti, quod non libripendes suos habuerit. Ex verbis deinde Chirographi, *antefatus est Ti. Iulium Erotem*, notabiliter definitur p. 39. antefatum eum esse, qui alios vocet, non eum, qui ipse ab alio, tacta auricula, imploretur testis. Formula tralatitæ, *absit dolus malus & iurisconsultus*, adiciatur ea, quæ p. 47. ex veteri lapide adfertur, *absit dolus malus & ius civile*. Aetas huius Chirographi certo definiti non potest: laudantur enim in eo Consules non Ordinarii, sed suffecti. Verisimiliter tamen p. 51. colligitur, illud conscriptum esse A. circiter CCV. Subiiciuntur huic Dissertationi quæstiones IX. ad disceptandum propositæ, non ex positiones continententes recoctas, sed controversias sistentes novas, quæ litterarum studiosis prodesse possint. Unde maximopere laudanda est honesta scribentis voluntas.

MOERIDIS ATTICISTAE ΛΕΧΕΙΣ ΑΤΤΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΕΔΙΨΑΝ, e Recensione & cum notis IOH. HUDSONI:
accedit TIMAEI SOPHISTAE Λεξιόν περί τῶν παλαιῶν
Παράτων Λέξεων, e recensione DAV. RHUNQUENII:
curavit, notasque suas adiecit, & praefatus est,
IOH. FRIDER. FISCHERUS.

Lipsiæ 1756. ex Officina viduæ B. Gasp. Fritschii, 13 plag.
in 8. min.

Glossographorum, Scholiastarum, atque eiusmodi Interpretum, magnam esse ad recte cognoscendam linguam Græcam utilitatem ac præstantiam, sæpius docuerunt
Viri

Viri linguarum ex his fontibus cognitarum peritissimi, & ex ipsa re facile apparet. Cum enim in aliis linguis, ubi eiusmodi Interpretes defunt, verborum significationes, artemque interpretandi magis ex subsidiariis rationibus, comparatione, ac contextu, utcumque eruere possimus, quam directa aliqua & omnino legitima via invenire: Græcorum verborum significationes, non ex Scriptorum multitudine tantum, verum etiam ex Interpretibus, qui linguæ periti essent, ac verba studiose explicarent, discimus, eorumque lectione ac usu ad Scriptorum veterum recte tractandorum consuetudinem assueferi possumus. Præclare igitur de linguæ Græcæ studio meriti sunt adiuvando, qui eiusmodi Interpretum Græcorum Scholiastarumque libros vel seorsim ederent, vel quocumque modo ornarent. Præstitit hoc nobis eruditissimus, linguarumque peritissimus, Scholæ Thomanae Lipsiensis Con-Rector meritissimus, Ioh. Frieder. Fischerus A. M. edendis Moeridis Atticis & Timæi Sophistæ glossis ad Græcas voces, illius quidem ad *λέξεις Ἀττικῆς & Ἑλληνικῆς*, huius ad *πλατωνικῆς* pertinentibus; quarum usum iuventuti linguæ Græcæ studiose hac editione nova, nec molesta illa, aut sumtuosa, faciliorem, animadversionum vero, ad sanam lectionem maxime spectantium bonitate longe præstantissimum, fieri curavit. Libellum ipsum adscripsit Heusingero, Schol. Guelferb. Con-Rectori, eaque præfatione de Moeride, eiusque libro, præcipue egit, suumque in edendo illo consilium exposuit. Aetis Moeridis, quem falso quidam Eumoeridem vocarunt, incerta est: quod enim post Phrynichi tempora vixisse eum profectus sit Hudsonus, ex loco quodam, sed valde suspecto, Moeridis, effici posse putavit. Continentur in hoc eius libro collecta vocabula Attica & Græca, respectis, ut factum est in talibus glossis, singulis ac certis Scriptorum Græcorum locis. De integritate libri dubitat, vel quod in Mss. libris, quos habemus, magna sæpius varietas deprehenditur; vel quod ex aliorum glossographorum libris, multa in Moeridem translata sunt, veluti c. Timæo ac Thoma Magistro. Quam sententiam probat contra Io. Alberti aliam, qui cum Menagio & Lamb.

Bosio

Bosio Thomam e Moeride locupletatum esse existimat. E Suida quoque non pauca in Moeridem nostrum venisse indicat, nempe e libris illis, quibus Suidas compilator in opere suo conficiendo usus est. Atque sic intelligi cupit omnia ista loca, quibus e Suida Moeris sumfisse dicitur. Codices commemorat Moeridis Coislinianum, Vaticanum, Vossianum, Regium, ex diversis exemplis, ut videtur, non ex eodem fonte, descriptos: tum editores, quorum, (postquam de eo Kusterus cogitaverat,) primus est Ioh. Hudsonus A. 1712. cui addendæ sunt curæ in Moeridis hunc librum Montefalconii, in Catal. Bibl. Coisl. — Fischerus noster in edendo hoc libro maxime lectionis sanitatem curavit, collatis libris, quibus particule Moeridis inessent, additis virorum doctorum, suisque, coniecturis; advocatis quoque in consilium similibus Grammaticorum aliorum libris, Helychii glossis præcipue. Vocabulorum significationes copiose exponere noluit, brevitatis studio: Hudsoni notas adiecit, eiusque codicem secutus est, receptis quoque coniecturis illius falsis in textum, sed admonito ubique errore. Timæi denique librum, de vocibus Platonis, adiecit huic operi, cum Rhunquenii animadversionibus iis, quas maxime illustrando huic operi prodesse intelligeret. Infruit huc Hudsoni præfationem, Moeridi præmissam, & Rhunquenii ad Timæum, ex qua, quæ ad Timæi laborem melius intelligendum utilia visa sunt, repetemus. Platonis oratio tota, cum a vulgari sermone recederet, magisque poetica visa multis sit, mirari non debemus verborum ac dictionum, quæ singularem vim habent, in Platone multitudinem. Has postquam Platonis amici, recentiori tempore intelligere ac interpretari curaverant, (e quibus Harpocratio Argivus, quem Suidas laudat edidisse λέξεις πλατωνικάς ἐν βιβλ. β. & Boethus, cuius scriptum duplex huc spectans Photius recenset in Biblioth. Cod. 154. sq. nobiles imprimis fuerunt, sed ad nostram ætatem non pervenerunt;) Timæus idem tentavit Seculo III. quæ fere ætate vixisse eum suspicamur. De eo enim, & cui opus adscripsit, Gentiano, satis certa discere non potuimus. Idem Timæus scripsit Συλογὴν ἠπορομένων ἀφορισμῶν βιβλ. ζθ.,

Kk

quod

quod opus Suidas male Timæo Tauromenitæ tribuit. Utrum plenius fuerit hoc nostrum opus a Timæo scriptum, an plane idem, quod hodie est, non liquet. Hoc vero intelligi facile potest, non omnes glossas ad Platonem pertinere, plures ad Herodotum, nonnullas ad Scriptores alios, multisque interpolationibus hunc librum esse corruptum. Qua quidem interpolatione factum est, ut loca Platonis suspecta mutare, vel perdita restituere, ex hoc opere non semper, neque satis tuto, possis, quod fieri sæpius posse videtur, si suspicio glossæ ad alium quem Scriptorem pertinentis absit: sed non omnis hic usus huius lexi perit. Ubi enim idem vocabulum in Platonis quo loco ac Timæi glossa legi apparet, mutatis & corruptis quibusdam literis, potest tamen ex uno loco alterius emendatio commode suscipi. Interpretatio Platonis vero multum profecto ab hoc opere adiumenti accepit, præsertim cum Timæi diligentia prorsus eximia in explicandis vocibus Platonis appareret. Iusto igitur libelli huius desiderio, quod Dan. Heinsius ad Max. Tyr. Miscell. p. 52. professus est, satisfacere primum potuit, reperto Timæi codice in Biblioth. Coislina, nunc Sangermanensi, Vir dignissimus, qui hunc thesaurum reperiret, Bern. Montfaucon, eiusque codicis specimina publicavit in Catal. Bibl. Coisl. p. 477. Est is codex membranaceus, elegantissimus, Seculi X, Apollonii Lexicon Homericum, Phrynichi *Σεφιστικὴν παρασκευὴν*, aliaque continens. Hoc igitur apographum, Claud. Sallierii, & H. Galles, ac Io. Cappronerii opera curatum sibi ad descriptum Rhunqueni edidit, nec id solum recte expressit, verum etiam ex Photii MS. & Suida, & Etymolog. M. qui ex hoc glossario plura sumserunt, supplevit, e glossis, suo quamque loco restituit, interdum de locis Platonis, eiusque imitatoribus fusius disputavit. Sophistas enim, & recentiorum temporum Scriptores plurimos, Platonis studio incensos, eumque quocunque modo imitatos esse, satis inter omnes constat, & Rhunqueni hic loci monuit, nominatis maxime imitatoribus his: Themistio, Synesio, Dione Chrystostomo, Plutarcho, Maximo Tyrio, Philostratis, cui nomini acrem & fere inhumanam addi-

addidit ille censuram God. Olearii, quod in edendo Philostratorum opere, loca, quæ Platonem imitarentur, non animadvertit. Quæ si recte monita a Rhunquenio sunt, dignus tamen erat hic Vir, non iniustæ apud civis suos laudis possessor, qui modestius tractaretur. Parcius ista Viris. Cf. Zuverlaeff. Nachrichten P. CXCI. p. 829. sq. Continent etiam notæ Rhunquenianæ plures ineditorum adhuc Scriptorum particulas. Iam vero, quæ sufficere possunt ad notitiam Moeridis ac Timæi faciendam, iis plura ex hoc genere non addemus, specimina animadversio-num, quas ad utrumque libellum Hudsonus, Rhunqueniis, Fischerus dederunt, secundum genera quædam & classes proposituri, a Moeridis opere initio factæ. Ac in eo primum Fischerus noster de Moeride, eiusque lectoribus, meruisse videtur, quod scriptorum loca, quæ vel respexerit Moeris, vel quæ voces certe a Moeride explicatas exhibent, notaverit. Eius rei exempla plura deprehendes, veluti in verbo ἀκμὴν, ubi Isocrates; in αἰδέσματα, ubi Aeschines; in βελτίος, ubi Xenophon; in ἐχ' ἡμεῖς, ubi plures laudati sunt. Notavit etiam, quæ imprimis observatione digna sunt, loca N. T. ea, in quibus verbum Græcum occurrit, a Moeride inter ἐλληνικά relatum, & a dictionibus Atticis distinctum: v. g. ad vocem κατεκαύθη locum citavit Apoc. VIII. 7. qui habet verbum ἐλληνικόν, κατεκαύθη; ad vocem κόνις, locum Rom. XI. 16. ubi ἐλληνικόν, ἀργέλαιος; ad v. νεθέρησις, loca, quibus ἐλληνικόν νεθέρησις inest. Ex quibus iudicari potest, an Moeris Atticis ista orationem N. T. pure Atticam habiturus fuerit, quod recentiorum Interpretum quidam facere non dubitarunt. In voce παρακαταθήκη tamen Atticissimus N. T. apparet, quo usi sunt eius Scriptores, cf. 2 Tim. I. 14. ubi Bengelius & Millius sic legendum esse ostenderunt. Male vero, antequam hæc lectio pateret, Critici quidam demonstrare conati sunt, παραθήκη esse Atticum; ex hac Moeridis glossa facile refellendi. Nec minorem profecto linguæ Græcæ, Scriptorumque probatorum usum ostendunt animadversiones Fischeri nostri, eo directæ, ut ex locis Scriptorum v. g. Atticorum, auctoritatem Moeridis suspectam redderet, qui istis certa verba Scriptoribus

bus abiudicasset. Factum hoc est in voce ἔχθρος, ubi docuit, ἐχθρότατος bonis Scriptoribus inesse: in v. πανεικεσία, ubi voce πανοικειῶ Aeschinē usum esse monuit: in v. ἤχη Hudson, ac Fischerus addunt ἤχῳ, æque Atticum: in v. πακιδισκη, auctoritate utitur Ammonii ac Phrynichi, qui hoc verbo tantum liberam atque ingenuam feminam apud Atticos significari traderent: item in v. πρόσωπα. Glossas Moeridis aliunde ductas diligentissime observarunt Hudsonus & Fischerus: veluti in ἀποθράδες, quæ glossa ex Suida, & ab hoc e Timæo ducta sit: in v. ἀφηνιαστής; δελφίς; εὐκταίον, quod e Thoma Magistro; item in πάντοτε; πολλῶγε; ποτινάμενος, e Suida; ἑαψάδοι & σηκός, e Timæo &c. Omnino vero Suidæ, Thomæ Magistri, Hesychii, similiumque Glossographorum opera, ad illustrandas Moeridis glossas esse adhibitas, ex singulis paginis apparet; locorum ex istis emendatorum exempla subiciemus. E Thoma Magistro Hudsonus iam aliquoties Moeridem correxerat; eamque rem felici successu noster editor continuavit: veluti in v. ἀπέκτενον, ubi pro ἀπέκτανεν, e Thom. Mag. conicit ἀπέκτεινεν: in v. δυσωπείδω, pro ἐν Φαίδων, legit ἐν Φαίδρω: in v. κατεκαύθη, pro κατεκαύθη suadet κατεκαή: in v. παραθήσομαι, pro hac voce, ob contextum, verborumque ordinem, Thomæ lectioni favet, παραθήσομαι. Hesychic usus est, eodem consilio, eademque ratione, pluribus locis. In v. ἀλυκῶ, ἀλυκῶν, legit ἀλυκὸν. ἀλυκῶν, addita hac ratione, solere Hesychium sæpius verba Attica explicare per alia ἑλληνικά. E Suida in v. ἐπηλυγαζόμενος, vocem λύγη mutat in ἡλύγη. E Timæo, pro χαλαστροία, legit χαλάστρα. Nec loca desunt, in quibus e Moeride, inversa ratione, Thomam Magistrum, Hesychium, ceterosque emendat, veluti in voce ἰζοί. Sanavit loca aliquot, destitutus auctoritate Grammaticorum, ex ingenii, Græcæ linguæ assueti, facultate, vel etiam aliis rationibus, Hudsonus, & post eum, eadem ratione, loca non pauca Fischerus, veluti in v. γρίφοι, pro προσβαλλόμενα legit προσβαλλόμενα, quod hoc verbum, ut Latinorum proponere, de hac re, quaestionibus nempe propositis, frequentissimum est:

in

in v. ἀχαρίζειν, quod mutat in ἀσκαρίζειν, cum Valquenario ad Eurip. Phoen. p. 480: in v. εἶξαν, pro hoc verbo legit εἶξασιν, ex Mss. & locis Scriptorum: in v. ὁμιλίαν, pro γυναικας mavult γυναικας, ex M. Leidenf. laudato Alberto ad N. T. p. 356: in v. πεπράσσομαι, pro προαθήσομαι, deleto σ ante θ, legit προαθήσομαι, quod e Phavorino, Lyfia, aliisque probat. Dissentit Fischerus ab Hudsono interdum, vel in eo, quod verba textus ab H. recepti mutaret, & glossam adderet: v. g. in v. ἐμπολήσαντες, glossam adiecit ex Spanhemio ad Aristoph. Plut. I 136: in v. χέετον, e Salmatio de Hellenistis p. 56: in v. τῶν γῆρον & τιμαρίᾳ, e codice Coisluniano: vel, quod eius lectiones & animadversiones reprehenderet, v. g. in v. κείτο, ubi, contra Hudson. κέοντο probat; κήχος, ubi pro γῆ legit πῆ, explicata particula κῆχος, quæ idem esset ac πῆ; in v. λογίς, ubi λεκτικὸς legendum esse pro διαλεκτικὸς, ex vi atque usu istius verbi apud Demosthenem, Xenophontem, (cf. add. Fisch. ad fin. libri.) demonstravit; in v. ἄρα γάμων, quod ex Mss. & loquendi consuetudine esse debet ἀραῖα γάμων, puella viro matura. Addimus his animadversionibus, quarum indolem ac prestantiam vel hæc pauca satis indicant, observatas a Fischerō glossas Moeridis illas, quarum duas in unam mutatas esse docuit: v. g. in v. τῆμερον εἶναι item in ἄχρος.

Timæi Sophistæ λεξικὸν Πλατωνικὸν ut eadem ratione redderet splendidius, eruditionis suæ luminibus admotis, noster Editor, diligenter primum adiecit loca Platonis, quæ vocem a Timæo expositam continerent. Deinde verba, quæ apud Platonem reperiri neque a Rhunquenio, neque ab ipso poterant, notavit; quorum sunt admodum multa, v. g. ἀγίαν; ἀγχύμαλος; δεκάζει; δικαιέμενος; θεσμοδίται &c. Ex illis cum non pauca essent Herodotea, observavit F. vel post Rhunquenium, vel ipse primum, eiusmodi glossas, ad Herodotum pertinentes, v. g. ἀγαθοεργοί; ἄγος; ἀμφικτύονες; ἀνάρσιαι; γεωπένηαι; ἐγκοτεν; ζειραί; πύθισαι &c. Insunt quoque Homericæ, v. c. σφεδανόν, ex qua glossa emendat vocem Suidæ σφριγανόν. Vindicata porro sunt Platoni, quæ ei tribui

posse alii negaverant, quod vulgati libri fortasse non haberent, ex Timæo, aliisque emendandi: conf. v. ἀκταινεῖν, quod Phrynichus Platoni tribuit; ὄα, quod Pollux vindicat, unde Rhunqu. locum Plat. Sympos. τὰ ὡς πέμνοντες, mutat in τὰ ὄα τ. quæ vel e Timæo sumserint Suidas, Photius, alique, quod innumeris locis factum est; vel quæ intacta reliquerint; vel quæ Timæus aliunde sumfisse vitus fit, frequentissime observata sunt, repetere nimis molestum foret. Lectio-nes vitiosas sæpius mutavit, ut in ἀμόθεν ex loco Plat. contra Timæi Mf; in ἀνεργήσας; κατάγωμα, ubi Rhunqu. iam fecerat; in πρόβασις, pro κτήσις, e Suida, Photio, Hesychio, contra Mf. Rhunqu. reposuit κτήσις. Longe plura extant loca, quæ vel ab aliis vexata vindicavit; vel pro suspectis haberi voluit: ex iis suffecerit notallè v. ἀνεργήσει, cuius glossæ fedes latet, ubi Kuster. ἀνέρσει Valquen. ἀνέρξει, Rhunqu. probante; Reiske vulgatam commendat, ex analogia vocis συνέργειν, quod est *coercere*, & apud Platonem reperitur: adde v. διαγείρειν, ubi Suidas διασείθειν, Rhunqu. διαγράφειν, quæ omnia per παραπτῶσαι rectè explicari posse non videntur. Reiskius legit διατείρειν, & παραπτῶσαι mutat in σπαράττειν. Rhunqueni sententiam deseruit F. interdum, veluti in v. λίσπαι, ex qua glossa Platonis locum Sympos. tentavit R. contra rationem, quæ in locis e glossa emendandis solet ac debet adhiberi. Verba nempe διαπεπρισμένοι in δίχρα πεπρισμένοι mutat, quod his verbis vocem λίσπαι glossographus interpretatus esset: quam rationem rectè reprehendit F. præsertim cum vocabulum exquisitius, διαπεπρισμένοι, a librariis non facile proficisci potuerit. Contra, ex Suidæ glossa eiusdem vocis noster locus mutari posset, cum Suidas διαπεπρισμένοι habeat, & ἀσπράγμοι additum sit: quod ipsum tamen F. non necessarium videtur.

*FUNDAMENTA IURIS PRIVATI CIVILIS, IN
Tabular, ordine systematico redacta, a IOH. GODOFR.
HAINIO, Regio - Electoralium Accisarum, quæ
Koe-*

*Koenigsteinii praestantur, Inspector, & Advoca-
tato Immatric.*Dresdæ 1757. in Officina Gerlachiana, r. Alph. pl. r.
4to mai.

Nulli dubitamus, quin hæc Fundamenta non modo in usum Academicarum recitationum & examinationum, nec non repetitionum privatarum, sed & cumprimis in emolumentum candidatorum iuris, (post exantlatos labores Academicos ad praxin forensem aspirantium, suorumque rationem studiorum, in sustinendis examinibus pro praxi, edendisque speciminibus redditurorum,) non sine fructu possint adhiberi. Consultissimo Auctori videbatur, compendium eiusmodi repetitionum iuris systematicum, inque tabulas redactum, nusquam comparere impræsentiarum, quamvis nosset, Perillustrem Consiliarium Imperialem Aulicum, Dn. Nic. Christoph. Lib. Bar. de Lyncker, dudum eiusmodi tabulare compendium adornasse. Nam ut taceamus, foetum hunc Lynckerianum ex bibliopoliis non nudius tertius disparuisse, Cl. Auctor magis ante oculos habuit statum iuris & actionum forensium, prout in Saxonia Electorali nunc observatur, fepositis exterorum, iura prælegendi, & ius dicendi aut appiicandi, modis. Gratus in operis præfatione profitetur, ex quibus sua hauserit, Noster. Cui non dicta vel ignota sunt, (ut quanta iuris oracula,) *Lüderus Menckenius, Jac. Frid. Ludovici, Joh. Balth. L. B. de Wernher*, alii, & superstes adhuc Lipsiæ, *Ge. Andr. Ioachimus?* Huius, ultimo loco nominati, Connexionem Iuris Privati Civilis in consilium præceteris adhibuit cl. Auctor, sicque adeo non macilentum aut elumbe skeleton nobis dedit sterilem iuris tabularum, sed id exsequutus est, quod faciunt ii, qui terrarum situs pingunt, brevibus tabulis totum ferme Privati iuris emensus ambitum & conspèctum. Complexus est doctiss. Auctor tot iuris universi titulos Libris quatuor: horum primo de iure personarum; altero de iure rerum, speciatimque de iure in re; tertio de iure ad rem; quarto denique de ratione & modo
ius

ius suum prosequendi in iudicio, id quod alii, vulgari verbo, processum solent adpellare, sat copiose differuit. Methodus tabellarum, ab Auctore adhibita, vix patitur excerpta nostra, brevitatis studioforum. Incuriam typothetarum, in tabellis typisque nonnunquam dormitantium, ordinis & adcurationis studiosissimus Auctor amicis interdum revelat; quæ tamen levis notæ sphalmata aut paroramata, scriptori, a typographia nimis remoto, & aliis distraçto negotiis, non possunt imputari, quid? quod in recusa forsan editione facile tollentur. Perplacere nobis nitor & elegantia stili, quoad eius fieri potuit, ab Auctore sedulo, inter scabros & horridos alias ICtorum terminos, perpolit. Quodsi cuiquam allubescat, hæc tabellis charta regia impressis, chartam puram s. virginem intercalare, poterit is sibi conficere quoddam iuris repertorium, s. librum collectaneorum ac lemmatum, ad quæ semper recurrere possit labilis alioquin memoria.

*OBSERVATIONES MISCELLANÆ IN LIBRUM
Iob: præmissa est critica disquisitio, ubi operis to-
sius indoles expenditur, cum Examine Oraculi
de Goete.*

Amst. 1758. ap. Io. Schreuder & P. Mortier, in 8.

Etsi *Schultensii* opera, in explicando libro Iobi posita, eum doctissimorum hominum applausum tulit, ut eius commentarium reliquis omnibus anteponendum iudicarent: facile tamen intelligitur, hoc iudicium non ad interpretationes eius in universum omnes referri, neque eo affirmari ac si nihil aliorum industriæ reliquisset. Nam quis ab uno interprete, libri talis, tam sublimis atque obscuri, expectet id, quod in nullo alio libro, vel humano tantum, interpretum plurium accurata industria efficere possit? Mirum itaque videri non debet, si in ipsis *Schultensii* admiratoribus reperiantur, quibus non omnino eius rationes placeant, quique Virum tantum in multis locis reprehendere non dubitent, aliquando etiam merito eum reprehendisse aliis videantur. Atqui eadem de causa,

is valde errarit, qui has novas observationes in librum Iobi, sine ampliori examine, aut pro supervacuis habere voluerit, ob Schultensii in eundem merita; aut doctrinam in iis desiderare, si audiverit, non ubique interpretationes Schultensii Auctori earum probari. Nos, qui longe absumus ab eiusmodi iudicii temeritate, perlegendum hunc librum, intelleximus, esse utique dignum, cuius lectio sacrarum litterarum studiosis commendetur: in quo affirmando non verendum est, ne famæ Auctoris aliquid tribuamus, qui & ipse latere voluit, & cuius neque nomen, neque merita, nobis cognita sunt. Dabimus igitur hic paulo uberiores harum observationum enarrationem, iudicium nostrum modeste in quibusdam explicaturi, in plurimis liberum iudicium Lectoribus nostris relicturn.

Patet vero vel ex indice huius libri, & ab ipso Cl. Auctore in præfatione monetur, ei propositum non fuisse, perpetuum commentarium in librum Iobi conscribere, sed difficiliore tantum explicare locos, & quæ inter tot interpretum in uno sæpius loco dissentientes interpretationes, maxime probabilis videatur, ostendere. Cumque, ut diximus, Schultensii commentarius præcipuus sit & præstantissimus, inde factum, ut eius explicationes sæpius sub examen vocentur, præcipue tum, ubi sine magna necessitate, hic tantus Vir ex Arabismo subsidia interpretandi repetit, & locum haud adeo difficilem, tortuosa, atque stylum orientalium nimis redolente versione, difficultatibus iis involvit, quibus antea carebat. Atque sic faciendum est, recte hæc duo vitia a Cl. Auctore in Schultensio reprehendi: quorum alterum positum sit in oratione turgida, quæ in omnibus eius scriptis fastidium excitet, tribuenda fortassis assiduo eius cum orientalibus scriptoribus commercio; alterum vero cernatur in nimio eiusdem amoris linguæ Arabicæ, quo commotus, significationes verbis Hebraicis ubique adfingit prægnantes, *dyerivas* atque emphases ubique videt, atque ex radicibus Arabicis non sine acumine multo eruit. in quo facile quis operosam Viri diligentiam miretur, utilitatem desideret. His reprehensionibus Viri summi, in eadem præfatione, accedit alia eorum, qui criticis coniecturis in textu

hebraico V. T. nullum plane locum concedendum esse affirmant, quibus tamen Cl. Auctor profitetur, se in hoc libello hinc inde usurum esse. Quod, quo successu fecerit, & quo modo univerfum suum consilium, summatim a nobis enarratum, assequutus sit, mox videbimus, disquisitionis criticæ in totum hunc librum, & examinis loci de Goele, argumenta potiora prius allaturi.

Pag. 1 - 48. Ac primo quidem in critica disquisitione, quæ tribus atque viginti sectionibus absolvitur, de totius operis oeconomia, scriptorisque consilio, præclare multa disputantur. Iobi personam non fictam esse, sed extitisse vere virum talem, id effici arbitrat non solum ex testimoniis Scripturæ, sed inprimis ex simplici narratione vitæ Iobi, quæ duobus prioribus & ultimo libri capitibus continetur. Eius ætas etsi non satis certe constitui possit, antiquissimum tamen fuisse tum ipsum Iobum, tum eius libri scriptorem, qui Moses aut ei æqualis alius fuerit, apparere putat ex ipsa totius libri forma; neque eius antiquitati frequentes in hoc libro chaldaismos recte opponi, quoniam iam antiquissimis Abrahami temporibus lingua chaldaica in usu fuerit. Sed hæc paucis tantum, tanquam nimis incerta, ab Auctore attinguntur, longiorem disputationem, quam ipsa operis totius indoles requirere videbatur, super eadem inffituit, non simplicem Parabolam, sed dramatici generis fabulam librum Iobi continere, ostendens. In iis, qui nonnisi Parabolam Poema hoc esse affirmarunt, *Warburtonus*, Anglus nuper clarissimus, ab Auctore numeratur. Sed hic, ab reliquis omnibus idem sentientibus longe recedit, quod ad consilium Parabolæ attinet eiusque auctorem, dum ponit, totum librum esse conscriptum a Malachia, seu Esdra, in gratiam Iudæorum, ex captivitate reducum, ut nimirum providentiæ divinæ sub illustri imagine fides iis constaret, neque sub tenuibus primordiis reviviscens reipublicæ suæ de eâ ulla dubitatio eos perturbaret. Quam hypothesein, speciosam satis, quatuor potissimum rationibus, iisque, ut nobis videtur, gravissimis, refellit. *Warburtonum* primo id sumpsisse, ait, tanquam certissimum, quo nihil erat magis lubricum atque precarium,

nimi-

nimirum, quod quæstio de Providentia, an ea erga omnes recte se gerat? non, nisi post reditum ex captivitate, a Iudæis moveri potuerit. Ablegat hic Warburtonum ad Psalmos Davidis, quibus toties ea res tangitur, Davidesque non uno in loco quærit, quomodo impiorum rebus prosperis abundantia cum providentia divina conveniat? Addit præterea, si hoc foret Parabolæ consilium, quo tandem modo Iobus, vir vere sanctus, populi Iudaici, vitis atque peccatis etiam post captivitatem babylonicam corrupti, typus constitui possit? Porro, ipsam totius allegoriæ per totum librum ductæ rationem urget, quæ, posita Warburtoni sententia, parum sibi constaret, cum Iobus repente in meliorem priorique multo præstantiorem statum collocatus repræsentetur, quod Iudæis post captivitatem babylonicam nunquam acciderit, qui maxime sub Davide & Salomone floruerunt, neque postea unquam talem maiestatem experti sunt. Neque tandem, quod Warburtono sic videbatur, apparere dicit ullo in loco allusiones ad leges & historias Mosaicas claras; easque omnes evanescere, si quis animo libero ad lectionem eius accedat. His omnibus prescius explicatis, sequitur (§. XI. seqq.) ipsa Auctoris super hoc opere sententia, qua totus liber Poema Dramaticum esse perhibetur, ubi vera historia scriptori sacro materiem Poematis dedit, ita tamen, ut alia historiæ, alia Poematis ei superstructi, ratio sit. Ex nuda enim historia disci, primum res adversas æquo animo esse ferendas, deinde Deum piorum curam gerere. Sed ipsius Poematis ἡθροῦν, ab his generalioribus diversum quid, atque magis speciale exhibere, eoque moneri, providentiæ divinæ vias abditas esse, ab humano ingenio non percrutandas, ea tamen res humanas sic administrari, ut præter expectationem felicissimum rerum humanarum exitum sæpius producat. Atqui ex his patere existimat Cl. Auctor, cur neque mera Parabola, in qua omnia ficta sint; neque mera rei gestæ narratio esse possit liber Iobi. Quam ultimam sententiam, cum a multis defendatur, accuratius examinandam sibi sumit. Eam vero multis magnisque difficultatibus premi copiose docet, in quibus ei videtur hæc primaria esse, quod, si rei gestæ narra-

tionem per totum librum explicari statuamus, multa tunc forent repugnantia, & minus coherenter dicta. Iobus, qui secundo capite maxime constans fuisse dicitur, mox capite tertio plane mutatus introducitur. Tribuuntur ei sermones adeo longi, atque exornati, ut non credibile sit, eos hominem tam perturbatum habuisse. Eius amici, per integros septem dies, ei adsident taciti, ex quo ingens eorum luctus colligendus est, iudem tamen paullo post irati contra eum surgunt, & manifestis calumniis eum insectantur. Hæc & alia multa nunquam satis explicari posse Auctor affirmat, nisi ubique id, quod mere historicum in hoc libro est, a dramatico distinguas. Utraque porro pars, historica atque dramatica, quomodo altera alterius fundamentum sit, paucis adhuc explicat, satis accurate ea, quæ meram narrationem constituunt, a Poetæ divini fictionibus superadditis, distinguens. Quemadmodum vero tota hæc disquisitio critica, magnum in recte intelligendo Iobi libro usum habet, atque totius operis dispositio in ea accurate definitur: ita facile quoque nos consentientes habet Auctor Cl. quando pro dramate & morata fabula habendum esse librum Iobi existimat. Optassemus tamen, ut Lowthi liber, de Poesi sacra, Viro docto in manibus fuisset: in quo cum Anglus ille doctissimus etiam de libro Iobi multa præcipue disputaverit, cumque non esse iustum drama probare voluerit, adhuc aliquid deesse videbatur nobis huic Cl. Auctoris criticæ disputationi, desiderabamusque argumentorum Lowthi examen ulterius, etsi non ignoremus quid iis facile possit opponi.

Sequitur, ut de ipso examine oraculi *de Goete*, multorum disputationibus celebrati, pauca quoque dicamus. In eo explicando ita versatur industria Auctoris, ut primum proponat eius interpretationes varias, rationibus simul explicatis, quibus Viri docti eas confirmare soleant. Nam, uti duobus potissimum modis eius sententiam interpretes explicant, aliis de liberatione temporali hic agi, aliis resurrectionem ultimam eo affirmari existimantibus: ita utraque explicatio nititur rationibus eiusmodi, ut difficile sit, fatemur enim, optimam eligere. Utramque igitur coniungendam censet Vir doctus, & præter

ter sensum litteralem de liberatione corporali, adhuc typicum, de ea quæ in resurrectione mortuorum expectanda est, in hoc oraculo latere, argumentis idoneis probat. Sed ad ipsas observationes nunc narrando progrediamur. De his itaque ut eo accuratius lectores iudicium facere possint, earum specimina quædam proponemus, sive ex iis feligemus eas præcipue, quibus Auctor ipse plurimum tribuisse videtur.

Cap. I, 8. Verba על עבדי לבך על השמט vertit: *numquid considerasti servum meum Iob?* quæ interpretatio unice vera est, inprimis, quod miramur Auctorem non observasse, ob ea, quæ mox sequuntur in textu. Itaque recte Schultensii interpretationem, *an impetum affectumque hostilem quoque in servum meum direxisti?* minus aptam huic loco esse existimat; quamquam non æque nobis placeant rationes, quibus motus eam reprehendit. Eam primo contortam dicit: sed nihil in ea contorti, si cogites, *שם לב על פלוגי*, *hostili animo contra aliquem esse*, multis in locis significare, & ex hebraismo eam significationem optime confirmari posse. Quærit deinde, quomodo Deus Satanam percontari potuerit, num id fecerit, quod ne quidem facere potuisset sine voluntate Dei? Sed neque id Schultensius sua interpretatione unquam affirmavit, ex cuius sententia Deus hoc solum quærivisse dicitur, num Satanus in Iobum quoque hostili animo feratur? num contra eum quoque machinas excogitaverit? Et quis hoc neget, Satanam omni tempore animo infenso contra pios esse, deque eorum cogitare pernicie? Itaque solus contra Schultensium contextus urgendus erat, quem solum eius interpretationi repugnare videmus.

Cap. II, 9. Non placet hic Auctori Schultensius, quem haud pauci sequuntur, dum uxorem Iobi hæc sine animo malo dicere potuisse existimat, eamque adeo a crimine impietatis absolvit. Contra hæc Auctor urget auctoritates magnorum interpretum, & ipsa verba textus clarissima, ex quibus pateat mulieris a vero Dei cultu animus alienus. Recte, ut nobis videtur: quemadmodum etiam id, quod addit, rem eodem redire, sive

ברך bene, five contra male dicendi, imo leniore etiam illo valere iubendi fenfu, fumatur.

Cap. IV, 6. In posteriore membro huius commatis transpositionem agnoscendam esse iudicat, de qua tamen affirmare non audet, utrum ea scribarum errore, an ex occultiore metri lege admiffa fit. Ordo nimirum verborum ei sic conflituendus videtur, ac fi legeretur, וְחֹם דְּרִכְיָךְ תְּקוּמָךְ. sed iudicent alii, qui fortassis nobilicium nullam verba fic transponendi necessitatem videbunt.

Cap. IV, 21. Schultensii versio huius commatis Auctori nimis coacta tortuosaque videtur; quare simpliciter fic vertit: *abripitur ipsis quicquid eximium habebant, moriuntur denique necdum sapientiam edocti.* quibus postremis verbis aliud quid indicari vult, quam iis, quæ Pf. XLIX, 13. 14. leguntur. Illa quæ in hoc ipso capite de visione Eliphazi narrantur, a Viro doctissimo vere ei accidisse putantur, & contra eos disputatio instituitur, qui mendacii eundem reum egerunt.

Cap. V, 21. per שׁוֹט לְשׁוֹן id intelligit Noster, quod Pfaltes (XXXI, 21.) per *contentionem linguarum* exprimit, verrens *flagellum linguarum.* Melius profecto quam alii, qui reddunt *excursiones lingue.*

Cap. IX, 30. Vocabulum בר idem hic esse cum eo, quod alias plene scribitur בּוֹר *cisterna*, qua pluvie aquæ colliguntur, recte affirmat Auctor. Atque sic melius omnino metaphora sibi conflat, quæ sequente versu sequitur, ubi רֶוַח opponitur שַׁחַת *supra lavo repletæ.* Qui simagmatis notionem huic voci tribuunt, vim oppositionis non animadvertere videntur.

Cap. X, 8. 10. Quæ in his duobus commatibus a Iobo dicuntur, Cocceius atque Schultensius ita interpretati sunt, ac si peculiaris electionis gratiæ argumentum in iis lateret. Sed mirum Nostro videtur, interpretes haud indoctos, hæc talia fingere potuisse, cum tota Iobi oratio huic sententiæ repugnet. Hic cum a Deo se relictum queritur, & hanc persuasionem longa oratione suis declarat, quid minus probabile, quam ut existimetur, eodem tempore de electionis gratiæ cogitasse?

tasse? Plura in hanc rem Cl. Auctor disputat, iis omnibus commendanda, qui suas opiniones ubique confirmatas vident; quorum quidem omnia plena esse, quis nescit?

Cap. XII, 4. 5. Versio utriusque commatis apud Nostrum hæc est: *Ludibrium socio suo* (at Deum appellabo qui ipsi respondet,) *ludibrium inquam socio suo iustus atque integer: is, qui in ruinam præceps agitur, apud fortunatos plaris non fit, quam lampas mox extinguenda.* Sed illa *παρὲνθεος* in altero versu nimis coacta & dura, quemadmodum alterius *παρὰ-θεος* nimis libera, & qua vix verus sensus exhibetur. Per לַפִּיךָ Auctor intelligit *lampada*; per עֲשׂוֹתָי *cogitationes*: quibus positus, vertit, quemadmodum diximus, primum plane mutando ordinem verborum, deinde aliam significationem vocabuli עֲשׂוֹתָי exprimendo, diversam ab ea quam ante confirmaverat.

Cap. XVI, 21. Miratur hic Auctor communem interpretum ἀβλεψίας, quorum nemini in mentem venerit, בֵּן hoc loco esse particulam, quæ plenius scribatur בֵּין *inter*; adeoque totum comma hoc modo transfert: *Et erit disceptatio viro cum Deo, Et inter hominem Et socium eius.* Sed quamquam hæc permutatio particule בֵּין, cum nomine בֵּן *filius*, ob defectivam prioris scriptionem, nobis in aliis locis sæpe in mentem venit: tamen prohibere videtur, quo minus hic de ea cogitemus, vocabulum בֵּן in membro priori positum, cui sine dubio in posteriori respondet בֵּן אָדָם.

Cap. XXI, 3. Pro eo, quod in nostro textu hebraico legitur, תִּלְעִינִי *ridebis*, non male legendum putat Auctor תִּלְעִינִי *ridebunt*, sic ut Vau, levissimo descriptorum lapsu, exciderit, ut in multis aliis locis. Schultensius quidem, ne cogeretur tale quid admittere, substantivum esse iubet vocem תִּלְעִינִי; sed sine exemplo id audet, recte propterea a Viro docto notatus.

Cap. XXIII, 17. Non æque placet lectio לוֹ *i. s. f.* quam hic pro vulgata, לֹא *non*, in priore commatis membro reponi vult Auctor. Nam, *i. s. f. Deo excusus sum a facie tenebrarum*, quid hoc sit, nemo facile intelliget. Plana omnia, si in membro altero

altero N^o repetatur sensu hoc: *non perii propter tenebras, nec faciem meam operuit caligo*. Sufficiat, hæc, ex magna observationum copia, speciminis loco adduxisse. Nimis longum foret, si disputationum, quæ in multis locis inferuntur, summam hic enarrare; aut, quæ copiose contra eos differuntur, qui resurrectionis mortuorum argumenta clarissima in libro Iobi sibi reperisse videntur, ea omnia proferre vellemus. Illud tamen silentio præterire non possumus, afferri in hoc libello multa, quæ in omnibus Iobi commentariis frustra quæras, non quasi ea nimis longe arcessita sint, aut a consuetudine observationum eiusmodi miscellanearum alieniora, sed quoniam paucis admodum datum est, quæstionibus criticis atque grammaticis ea immiscere, quæ ad fidem hominis christiani confirmandam, moresque formandos, pertineant. Atque optime ab Auctore Cl. factum id esse iudicamus, quem, non sine voluptate, longius aliquando in locum quendam doctrinæ christianæ excurrentem secuti sumus. Egregia nobis visa sunt, quæ ad C. XI, 7-9. de immensitate Dei: ad XVIII, 4. de hominis sua forte contenti felicitate: ad XXII, 1-3. de vero Dei cultu: ad comma huius ipsius capituli 21, de consuetudine & familiaritate hominis cum Deo: ad XXXIII, 12, 13. de Dei iure in creaturas, cum multis aliis ad locos classicios quasi huius libri, disputantur. Iam ex his omnibus, breviter a nobis enarratis, satis Lectores intellecturos esse arbitramur, quale his observationibus statuendum sit pretium, & quam valde diligens earundem perfectio commendanda.

FASTI GYMNASII PATAVINI, IACOBI FACCIOLATI studio atque opera collecti.

Patavii 1757. typis Seminarii apud Ioannem Manfrè. Superiorum permisso & privilegio. TOMI II. Alph. omnino quatuor, in 4to.

Historiæ litterarum artiumque, qua earum enarrantur tempora & vicissitudines, quæ initia habuerint, quando & a quibus sint auctæ, ac veluti omnibus absolutæ nume-

numeris, quæ deinde fecerint damna, & a quibus suo restituta sint nitore, non mediocrem sane navari operam volumus, imo suademus. Cognosces enim inde, idque haud magno impendio temporis atque operæ, si cum usu fructuque, quem exinde perceperis, compones, quos tibi duces sequendos eligas, & quæ tibi ante oculos ponenda sint exempla, quæ imiteris. Itaque ii tantum recte se instituisse ad tradendas artes & disciplinas videntur, qui cuiusque illarum bene noverint historiam, atque, priusquam artem incipiant tradere suis, doceant, licet brevi, in qua terra domicilium illa quasi habuerit suum, aut nunc habeat, qui ea colenda fuerint eximii ac nobiles, & quæ, scitu id dignissimum est, ingenii ac doctrinæ monumenta ab eis relicta, illam artem adiuvent maxime. Sine doctores isti, quod abominamur, sentiant faciantque aliter, cum discipulis se errare patiantur per ambages, scopulos, sentinas, & id genus alia offendicula, & sero, si modo id eveniat, istis superatis omnibus, suo damno sapere discant. Non autem sufficit modo noscere exempla artium ac litterarum proba & laudabilia, quamvis id utile ac necessarium est; sed, ab istis ut tibi caveas cautius, etiam prava, & barbariei quæ fordibus contaminata sunt, ignorari non debent. Quæ hic anteloquii nomine sunt dicta, pertinent eo, ut impensius Jac. Facciolati, V. C. opus, cuius indicem supra scripsimus, commendemus omnibus, qui artibus ac litteris student. Ille enim inter Italos hodie imprimis eruditus, atque aliis ingenii ac doctrinæ monumentis insignis, post Ant. Ricobonum, Tomasinum, & Papadopolum, quos hac quidem in re, diligentia an felicitate dicamus non satis nobis constat, longe post se reliquit, de Gymnasio Patavino scribere eandem ingressus est viam, & inde ab anno C. n. cix cc lxx. ad nostrum usque id persecutus est tempus. Quod indicavimus, æque ac alia eiusdem generis, opus, non postremum sibi merito vindicat locum in historia litteraria mediæ, quod dicunt, nostrique ævi. Ufu enim comperimus, etiam ratio eius rei reddi, si esset opus, facile posset, ad litterarum artiumque Universitates ac Gymnasia omnem eruditionis & doctrinæ statum, per univèrsam fere terrarum orbem,

bem, componi; imo Musarum, longe hinc abite Eris, Barbaries, Luxuries, sunt sedes.

Etenim, ut ingenue fateamur, semper iis maiorem laudem tribuendam esse censuimus, qui alicuius artis linguas sibi sumere partes, in quibus elaboraret, quam qui eius universæ summam, compendium dicunt, cogere sunt conati. Illorum enim sit opera, ut penitus pluribusque artem cognoscas; cum hi tantum superficiem eius, & ne saepe hanc quidem, ostendant. Exinde satis nostrum animum ac sententiam de Facciolati V. C. consilio, & qui simile iniere stadium, intelligi credimus.

Quod autem ad externam operis attinet constitutionem & formam, ei nomen Factorum indidit, quod secundum Præfectorum Gymnasio Patavino, Rectores vulgo appellantur, feriem, novi enim quotannis creari solent, omnem de Gymnasio quod Patavii habetur maximeque olim floruit, historiam exposuit utiliter. Qua in re recentiorum est secutus exempla, qui Factos Consulares ediderunt: apud antiquos, in eo quidem significato, quod scimus, factorum vocabulum in usu non fuit.

Facciolatus V. C. ad hoc cum se accingeret opus, recte de materia ante omnia fuit sollicitus, atque nihil, quod ad rem suam faceret, prætermisisse videtur. Latebras fere omnes, ubi aliquid inveniendi erat spes, percontatus, non adeo magna benignitate materiæ est usus, cum prima Gymnasii tempora illustraret. Tabule enim pleræque & litteræ, ut fere omnium rerum humanarum est conditio, vetustate & incendiis erant consumptæ; quæ autem earum adhuc fuere reliquæ, verbis, quod magis tribuendum est tempori, cuius merito perhorrescimus memoriam, verbis, aimus, ambiguis, obscuris, sæpe inanibus, erant conscriptæ, ut Sibyllis ad ea intelligenda fuisset opus.

Omne de Gymnasio Patavino opus in tres omnino divisum est partes, quarum prima, quæ ibi acta sunt ab anno C. n. cxcclx. quo primum Gymnasio Præfectum, Rectorem appellant, se invenisse ait Noster, ad annum C. n. cxcxcv. quo Principum Carrariensium imperium desit, continentur;

secun-

secunda, ab anno c13ccccvi. qui Veneti imperii erat primus, ad annum c1313viii. quo acrias propter bellum intermissa sunt; tertia denique, a restituto post bellum compositum litterarum artiumque Gymnasio anno c1313xvii. ad annum huius seculi lvi.

Orationem si quæras Facciolati V. C. mirum est profecto, eum huic argumento, quod minime capax est ornatus, repugnat ei potius, tamen stilum accommodasse purum, tersum, atque elegantem, nisi fastidias verba: Scholares, Rotulum, Biddellum, surillam, Artillam, Bachalarium, Licentiatum, & alia eiusmodi plura, quæ sibi Noster concedenda esse putat, quod iam ita sint familiaria doctis indoctisque, ut obscurus fiat, quisquis mutare ea velit. Qua quidem in re ipsi non omni ex parte consentimus: dubitamus adeo, an ab omnibus ista usurpentur eruditis: imo nobis persuasum est, quo quis magis versatus sit in litteris latinis, eo istis abstinere diligentius, ne eruditorum aures offendat; addit tamen sæpe, ut ab popularibus intelligatur quoque, ista nova & plerumque temere facta. Sed, quæ hic admonuimus, levia sunt sane, neque ita comparata, ut operi aliquid pretii detrahere queant. Ceterum librarius, vir honestus, minime pepercit sumtui, cuius rei luculentata sunt testimonia, litterarum forma, chartæque candor.

Herrn Johann Loefens Versuch vom menschlichen
Verstande, 2c.

i. c.

IOHANNIS LOCKII DE MENTE HUMANA
*Commentarius. Ex Anglico latine vertit, & Animad-
versiones adiecit, HENRICUS ENGELHARD POLEY,*
Philosophiæ & Mathematicum in Gymnasio, quod
Leucopetræ est, Professor.

Altenburgi 1757. in libraria Richteræ, Alph. 4. pl. 14.
quaternis.

In iis, qui superiore seculo, vindicandæ in veterem libertatem Philosophiæ, pulcherrimum opus, ingenti conatu aggressi

Mm 2

gressi

gressi sunt, & glorioso ad omnem memoriam successu persevererunt, magnum in primis in Britannis, *Iohannis Lockii* ingenium eminuit. Nam cum a natura incredibilem in perspicendis subtilibus rerum formis sagacitatem, iudicandi autem de eo quod verum esset aut falsum, quod certitudinem haberet, vel probabilitatem, vim eximiam accepisset, essetque iure quodam suo carum impatiens tricarum, quibus omnem rerum naturam, de qua philosophari fas est, non ille philosophorum princeps, sed qui se eius discipulos præpostero studio profitebantur, obscuraverant: eo Vir magnus decrevit penetrare, quo se excellentis ingenii cursus, ab alienis quibusque vinculis expeditus, duceret; effecitque eodem illo impetu generoso, qui nuper *Cartesium* & *Gassendum*, *Grotiumque* cum *Puffendorffio* corripuerat, ut, cum illi mundi universi indolem, hominumque iura & officia, velut ex circumfusis late tenebris eruerent, ipse altius evectus, naturam animi humani, divinaque illius virtutis, qua immentam rerum varietatem cognoscendo & iudicando complectimur, vim insitam mortalium omnibus, ignotam plerisque, apertis penetralibus conspiciendam præberet. Huius *periculum* seu *tentamen*, quod modestia Philosophi adpellat, satis scimus, quemadmodum *Phidiae* signum, simul adspectum & probatum fuisse. Propositum publice primum A. MDCXC. dialecto Anglo-Saxonum, postea iteratis curis editum, mox Gallico sermone, denique etiam Romano vestitum, lectum diligentissime, & a multis Scriptoribus compilatum, ferri adhuc in oculis omnium, qui sapere plus quam ceteri cupiant, quis est qui hæc adeo vulgata nesciat?

Tenet etiam hanc illustris operis inter doctos frequentiam Vir doctissimus, cuius studio prodire nunc nova forma iubetur; idem tamen consulto ad obeundum hoc munus accessit. Atque ut ne temere credatur edendi iterum libri consilium suscepisse, de versionibus quidem monet, *Cyrii* illam, quamvis ab ipso *Lockio* examinatam, quamvis egregiam, nonnumquam archetypum deserere, & sententiam Auctoris obscurius indicare, supplementisque & emendationibus recentiorum edi.

editionum carere: Latinam autem *Burrigdi*, (typis exscriptam Londini 1701. & Lipsiæ 1709.) & ipsam additamentis illis destitui, sermone præterea horrido compositam esse: quorum alterum correxerit Thielius, Rector Lubbenensis, in editione Lipsi, 1731. publicata, confectando quandam scriptionis elegantiam, alterum neglexerit. Hæc cum in Latina & Gallica versione desideres, optabile omnino erat, novam perfici & theotiscam. Sed ex ipso opere Lockiano maiora petiit *Poleius* noster, quæ se ad subeundum hunc laborem excitarent. „Sæpius, inquit, intellexi, multos sibi persuadere, modo „hunc Lockii librum legant, philosophos se repente & quasi „per saltum fore, inprimisque apud Gallos insignem eius esse „auctoritatem. Equidem largior, summis ingenii parem „esse Lockium, qui, dedignatus aliena inventa, se ipso duce veritatem investigavit. Verum hi tales viri eximia quidem in „lucem proferunt, proclives autem in lapsum sunt. Ita quoque acutissimis Nostri disputationibus errores non raro misti „sunt. Scilicet, nimius aliquantum erat in contemnenda Philosophia Scholastica Lockius, omnemque eius oppugnandæ „locum captabat. In quo rectius sensit *Leibnitius*, profitendo: „Scholasticos agnosco abundare ineptiis; sed curum est in illo „no, quod scribit *Crotius*, in epistola ad Bierlingium, collectio- „nis Kortholtianæ T. IV. p. 5. Si qui autem sunt lapsus „ingenii Lockiani, iis certe teguntur luminibus, ut tanto magis operæ pretium eorum revelatione fiat, quo difficilius „sentiantur.“ Hoc igitur officium æterno operi præstare hodie studet Vir Clarissimus, multis inde ab annis docendo præclare meritus, neque minus ab ingenii acumine & doctrinæ copia spectatus. Versioni autem, ex Editione scriptorum Lockianorum Anni MDCCLXXVII. concinnatæ, conspicuæ illi & fide & perspicuitate, adnotationes oppido multas subiecit, quæ partim audaces & aberrantes in viam reducerent Auctoris magni passus, partim ea, de quibus ille breviter nec plene satis dixit, uberius ediffererent.

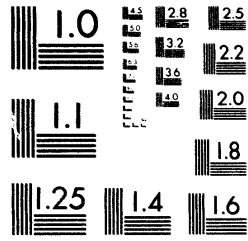
Nos harum animadversionum exempla quædam minime negabimus curiosis Lectoribus; at eosdem rogare necessum

habemus, ut, quoniam illarum copiam brevitatis nostra detre-
ctat, ipsi librum adeant, si per sermonis notitiam licet; sin-
minus, ut ex paucis iudicent de omnibus, vel earum ratio-
nem haberi in nova libri editione Gallica curent. Quum a
physica animæ humanæ contemplatione abstinerit Lockius,
supplendam sibi rem momenti non tenuis existimavit Vir Cl.
Igitur pag. 2. sqq. in *essentiam animæ*, quam vocant, inquit,
eamque demonstrat esse facultatem, mundum vel tantum de
mundo sibi representandi, quantum status corporis sui & or-
ganorum sensualem indoles permittit. Hanc notionem *Leib-*
nizius in *Monadologia* primus applicavit, & clarius etiam post
eum *Wolffius*. Ad Libri I. Cap. I. distinctus docetur Adno-
tat. VII, quænam sit sententiarum de *Ideis innatis*, earumque
ratione exponenda, diversitas. Nam Lockius Cartesii duntaxat
opinionem oppugnat, qui prima cognitionis & virtutis
principia humanis mentibus *innata* & quasi impressa dixit.
Verum alii singularem a Deo animis vim tributam statuunt,
qua ad recipienda principia illa summa flectantur. Sunt etiam
qui naturalem hanc notitiam habitum dicant cum anima
natum, vel *potentiam proximam*, celeriter intelligendi verita-
tem universalium illarum propositionum. Male utriusque.
Quid enim obstat, quo minus naturalis animæ facultas, quæ
in cognoscendis rebus versatur, hæc quoque principia illico
perspiciat? Pag. 12. reprehenditur Lockius, ubi fundamenta-
libus illis principii universum genus humanum adferri ne-
gat, & ambiguis formulis utitur: mox iterum pag. 23. ubi
statuit, propositionem illam: *idem non est diversum*, funda-
mentum esse huius: *fieri non potest ut eadem res sit & non sit*,
additque, priorem facilius intelligi posteriore. Contra id,
quod ponit Lockius, veritates fundamentales practicas multo
difficilius capi quam quæ sola theoria nitantur, pag. 32. mo-
netur, & has veritates suo lumine radiare, levi que negotio ab
eis recipi, qui nexum subiecti cum prædicato attendant: pau-
cis vero interiectis docetur, veritates illas practicas non sola
contemplatione terminari. Sed pag. 34. defenditur illustris
Vir contra eos, qui illum proprio gladio iugulari posse autu-
mant,

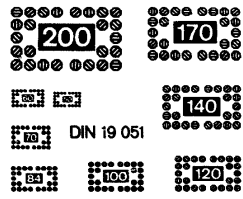
mant, quod idem & ideas innatas reiiciat, & naturales quasdam animæ propensiones tueatur. Nam hæ propensiones pendent a representatione mali aut boni, quæ si absit, nihil utique hominum natura vel adpetit vel respuit. Imo ipsa anima propensiones illas vel aversiones producit: quippe unica tantum facultate gaudens, eaque continuo efficace. Representationes autem boni & mali, a sensibus ortæ, *stimuli* dicuntur, oblectationi vel tædio superstructi, nec iidem apud omnes homines, pro diversitate facultatis representandi, aut naturæ corporis, aut primæ perceptionis quam animi nostri sentire. Obscuritas horum stimulorum instinctus naturales efficit. Sed qui ex his instinctibus Ius Naturæ & Moralis Philosophiæ placita derivant, quod hodie nonnullis placuit, eos merito cum Leibnitio *ignavos philosophos* dixeris. Denuo Lockio contradici videas p. 48. existimanti nimirum, has propositiones: Virtus optimum Dei cultum constituit; & alteram: Aequum est, nos admissorum peccatorum poenitere, non posse dici innatas, quoniam pertenuis in vita humana usus sint. Ideam Dei humanis mentibus innatam non esse, probatur Adnotat. XXXI. quo loco præcipue ad antiquissimos Sinenses, & ad Atheos provocatur. Memorabilis item dicenda est XXXII, quæ in modum representandi sibi Deum inquirat.

Sub initium *Libri Secundi*, p. 78. sqq. sententiæ Lockii, statuentis, ideas omnes partim ex sensibus, partim ex operationibus animæ oriri, hæc opponuntur. Prius ex his idearum principiis nondum omnibus difficultatibus liberum esse: neque enim consentire Philosophos in definienda quæstione, quemadmodum corpus in animam, quæ corporea non est, agere, eique ideas communicare possit? Itaque sapienter iudicasse Leibnitium, Collect. Epistol. l. c. p. 402. de origine idearum non esse prius disputandum, quam modus coniunctæ cum corpore animæ explanatus fuerit. Eam ergo disputationem accurate hic tractat Clar. Poley. Nos verbo significamus, eum acute pro *influxu physico* pugnasse: in quo sollicitè explicando cum versatur, istud inprimis remotum ab eius natura vult, *realitates* ex anima in corpus, vel ex hoc in illam, transire.

Pag.

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART
 NATIONAL BUREAU OF STANDARDS-1963-A

1:24

NOVA ACTA ERUDITORUM
LEIPZIG 1758

DER MICROFICHE-REPRODUKTION LIEGT DAS
ORIGINAL DER NIEDERS. LANDESBIBLIOTHEK
HANNOVER ZUGRUNDE

SIGNATUR: AA - A 35

Pag. 85. sqq. lectu dignissima de origine animæ humanæ proferuntur, quam primitus statim creatam, & cum exilibus corpusculis copulatam, Vir doctiss. tuetur. Quæ ut illustret, de animalculis spermaticis disserit, quorum vestigium ipsi Pfl. CXXXIX, 16. in voce $\square 7$ latere videtur. Tum Cl. Buffonii obiectiones diluit, eiusque observandi modum refellit, laudatis exemplis Lieberkühni & Ledermülleri, nostratium, Virorum præstantissimorum: quorum ille, præmaturo nuper fato functus, multa primus in animalculis feminalibus vidit; hic scripto enarratis A. MDCCLVI. observationibus suis, docuit, nec microscopia a Buffonio usurpata fuisse eximia, quippe quæ a suo, ratione diametri 180. ratione superficiei autem 3500. vicibus vincantur, & temporis spatium ad intuendum semen plus iusto prolongatum ab eo fuisse. Pag. 132. ostenditur, Lockium communem illam de memoriæ facultate notionem fervare, qua promptuarium veterum idearum & sensationum statuitur: & licet eam corrigat, tamen memoriam cum vi imaginandi miscere; huic enim proprium esse, res ante perceptas revocandi. De vestigiis rerum in memoria superstitibus singulare admodum pag. 138. exemplum producitur hominis octuagenario maioris, sacris curandis in Saxonia nostra præfecti. Is ipse, (nomen erat viro *Joh. Pitzler*.) Clariss. Auctori paucis ante supremum annis narravit, se olim, iussu magistrorum scholasticorum, integrum Bucolicorum Virgilio carmen memoriæ mandasse, recitalleque promptissime; idem sibi ab annis inde triginta memoria excidisse, præter paucos illius versus, ceteris notiores; cum extrema senectâ duodecim annos oculorum usu privatus viveret, magisque præteritorum recordatione, quam præsentibus, mentem pasceret, recoluisse se memoriam Bucolicorum, & clara voce primos illorum versus recitalle, idque toties, donec plures succurrerent: ea denique repetitione se effecisse, ut iterum universa Bucolica teneret, eademque qua olim facilitate posset voce expromere, & hac ipsa exercitatione otium se fallere solere. An hic cum Leibnitio in Otio Hanover. p. 228. statuendum, perceptiones animæ singulas æternum memoriæ impressas manere, quam-

vis

vis non semper recurrant? Adnotatio LII. huius argumenti est. Existimare Lockium, ubi ideæ sint, ibi etiam nonnihil *rationis* esse: igitur bruta quoque ratione quadam gaudere, licet ex ideis tantum sensuibus ratiocinentur. Verum hæc cum vera notione *rationis* pugnare, quæ quum in perspicuendo nexu veritatum universalium & particularium posita sit, universales adeo ideas requirat, quas brutis ipse supra negaverit Lockius. Pag. 154. contra eundem docetur, notionem spatii vacui visu & tactu comparari non posse; & p. 169. utique in mundo omnia plena esse; pag. autem 174. arguitur, durationem cum tempore confudisse. Pag. 218. ostendit V. Cl. quod Lockius non potuerit positivam infinitatis notionem formare, hoc inde esse, quia hanc vocem sensu grammatico sumserit, quo illa omnino negativam notionem exprimit: sensu autem logico & metaphysico quomodo capienda sit, Adnotat. LXXII. explicat. Pag. 232. potentia nuda a vi activa sollicite distinguitur. Mox, ubi Lockius in ea sententia est, libertatem non spectare ad voluntatem, sed singularem animæ facultatem constituit, docetur, voluntatem esse facultatem compositam, quæ triplici potentia constat, intelligentia, libertate, & concupiscentia. Pag. 360. & sqq. de divisione legis, de legibus positivis universalibus, & de institutione diei dominicæ, plura adferuntur attentione digna. Pag. 372. oppugnantur definitiones Lockianæ, de ideis claris & distinctis. Claram v. c. ideam dicit eam, cum anima tam plenam & manifestam sensationem percipit, quam ab externo obiecto percipere potest, quod in bene constituta organa sensoria rite operatur. Satis obscure. Copiosus itaque hoc loco Clar. Ed. est in eruendo interno idearum discrimine, quod iam in Philosophia sua quadripartita vidit Valerianus Magnus, enucleatus tradidit Leibnitius in Actis Erud. A. MDCCLXXXIV. felicissime omnium nostra ætate Illustris Wolfius stabilivit.

Pag. 426. disputationes Philosophorum de genere & specie commendantur, utilitatis quippe certæ, modo distinctis notionibus fulciantur. Pag. 429. reprobata definitione vulgarissima:

ma: Homo est animal rationale, hæc substituitur in eius locum: Homo est substantia, in qua anima rationalis cum speculabili corpore organico, quod animæ eiusmodi conveniat, iuncta est. Miratur Vir Cl. pag. 434. Lockium, inimicum cetera Scholasticorum argutis, ipsum creasse distinctionem, non valde illis dissimilem, cum essentiam in realem & nominalem dividat; tum subiungit, hoc pacto affectiones & essentiam rei misceri. Proba est & elegans defensio, quam Adnotatione CXXXI. pro Metaphysica, repurgata scilicet, suppeditat. Veram demonstrandi methodum pag. 542. sqq. evolvit, iisque argumentis munit, ut satis tuta a calumniis videatur. Sed quis vel notet singula laudando breviter, in tanta rerum & ingenii ubertate? Nos ergo egregia multa quæ supersunt commemoranda, ut v. c. illam de materia cogitationis experte p. 574. sqq. disputationem; aliam de generibus veritatis p. 614. sqq. de principiis universalibus, p. 640. & 642. de modis evincendi, Deum esse, p. 662. de Idealismo p. 678. alia non minoris pretii, hæc loci omittimus. Neque enim non intelligi exemplorum multitudine, quam proposuimus, potest, dignum Lockio exegetam esse: Poleium nostrum, Philosophum & doctum & acutum, & quod non ultimam laudem credimus, modestum.

Parciorem in extrema libri parte, adspargendis animadversionibus, morbi molestia esse iussit Virum doctissimum. Qua nisi vexatus fuisset, non dubitamus illum v. c. ad Lockium de enthusiasmo differentem pag. 743. sqq. nonnulla huic ætati adprime idonea, de Enthusiasmo Philosophorum, adiecturum fuisse. De eo si placet adhuc publice disputare, lubentes nos quidem Cl. Viro locum in his Actis concesserimus. Ceterum, nec minora libri ornamenta prætereunda silentio videntur, postquam de maioribus diximus. In illis itaque primum locum epistola ad Serenissimum Electoratus Saxonici Heredem, amantissimum doctrinæ liberalis Principem, tueretur. Accedit elogium Lockii, auctore Cl. Costio, depromptum illud ex præstanti Belgarum Diario: *Nouvelles de la Re-*
publ.

publ. des Lettres, anni MDCCV. Legitur porro in fronte operis Compendium eius, & quasi synopsis, a *Gilberto*, summo apud Anglos iudice, Lectorum gratia concinnata. His tabulam, rerum memorabilium indicem, & imaginem Auctoris immortalis, artificis opera delineatam, iungimus. Fruetur Vir Clarissimus, huius tam eximiae editionis auctor, eruditorum hominum laudibus amplissimis; sed ut frui commode liceat, incolumem vivere & vegetum, valde, ac litterarum causa, cupimus.

ENTRETIENS, OU LECONS MATHEMATIQUES.

i. e.

COLLOQUIA MATHEMATICA, SEU PRAELECTIO-
nes mathematicae, de methodo has scientias addiscendi,
& primariis utilitatibus quae inde percipi possunt. Ac-
cedunt Elementa Arithmeticae atque Algebrae,
novo ordine, & absque calculo literali,
demonstrata.

Lauf. & Geneva, ap. Marc. Mich. Bousquet & Socios.
TOMUS I. pag. 372. TOMUS II. addito indice
pag. 250.

Monstrum aliquid promittere videtur ultima pars libri huius, quae Algebrae absque calculo literali docendam, novoque ordine digestam annuntiat. Neque hoc ipsum diffidetur Auctor; quam singularia sunt quae lectores suos edocturus est, uberius in praefatione explicans. Duo interlocutores sunt, Mathesius & Neander, doctor ille, hic discipulus. Quorum cum ille perpetuo fere loquatur, recte omnino sentit auctor, nunquam fere visa esse eiusmodi colloquia; & ne quis dicam ipsi de *colloquiorum* titulo adhibito scribat, alterum, *praelectionum*, addidit. In Elementis Arithmeticae atque Algebrae, non diffidetur plura se omisisse, quae alioquin co-

referuntur, alia adiecisse, quæ in his elementis plerumque doceri non soleant. Sed cum non conveniat inter mathematicos de propositionum elementarium numero, sibi etiam eam libertatem relinquendam existimat, ut, quas propositiones lectoribus suis maxime necessarias iudicaverit, eas operi suo infereret. Lectores vero, licet nominet tam eos qui totos se tradere volunt mathematicis, quam qui leviter ea degustare cupiunt, tamen haud obscure nobis apparere videtur, ultimo potissimum generi opus esse destinatum. Neque enim qui multus esse vult in mathematicis, calculos litterales ita reformidabit, ut denudatam iis Algebram discere gestiât. Hoc non ita intelligendum est, quasi omnem omnino calculum litterarum auctor evitarit. Nam & eum adhibuit in propositionibus quibusdam demonstrandis, & signa, quibus operationes arithmeticæ generaliter indicari solent, explicavit. Sed cum maxima pars scripti sui hoc calculo careat, a potiori faciendam denominationem censuit. Ut autem melius lectores nostri iudicare possint, tum quid singularis hic Auctor præstiterit, tum quis novus ille ordo sit quo Algebram digessit, singulorum colloquiorum capita recensebimus. Itaque post priora VI. colloquia, quibus generalia, de natura quantitatis, de usibus matheseos, & similia continentur, septimo explicantur primaria totius matheseos axiomata, *quantum quodvis sibi ipsi esse æquale, totum æquari partibus suis*, & quæ reliqua sunt. Deinde usitati maxime arithmetices termini, *binomii, multinomii, producti, et.* definiuntur, & additione explicata, ex multiplicationis idea simplicissimæ eius adfectiones, corollariorum ad instar deducuntur, adiectis potentiarum notionibus. Octava prælectio orditur ab hac propositione: Duorum factorum idem esse productum, sive primus per secundum, sive secundus per primum multiplicetur; deinde occasione augmentationis numerorum, cuius species pertractatæ sunt, de infinito aliqua differuntur. Infinitum vocari adferit, quod omnia quæ habere potest simul habet. Ita longitudo duorum pedum finita est, quia augeri potest, & existere, licet non habeat

beat omnia augmenta quorum est capax. Sed infinito nihil amplius adici posse contendit, itaque illud proprie quantum dici non posse. Quæ vero est mathematicis alia infiniti notio, eam contradictoriam & absurdam esse existimat, infinitorumque diversos ordines mysterium esse, quod omnino comprehendendi non possit. His expositis, subtractionem, & ex subtractione reiterata divisionem explicat. Nova prælectione de negativis quantitibus agit, quas oriri dicit, si duarum quantitatum eiusdem generis altera sub determinatione opposita alterius consideretur, ita ut positio unius removeat & destruat positionem alterius. Ex hac notione, quæ utique vera est, perspicue satis & accurate regulas demonstrat, quibus quantitatum oppositarum calculus absolvitur. Quinque lectionibus, quæ adhuc in Tomo I. sequuntur, arithmeticeam geometricamque rationem, & quæ inde pendent, pertractat. Tomus alter, prælectione XV, de rationum compositione agit, quorsum etiam spectat problema, quod sub initium præl. XVI. solvere docet, scilicet, datis duabus rationibus investigare quoties una altera maior sit. His alia quædam eiusdem generis subiungit, & monstrata methodo invenienti duarum quantitatum communem mensuram maximam, in Præl. XVII. progressionem geometricam summam docet; quam materiam Præl. XVIII. continuat. Hæc omnia hætenus de quantitate in abstracto considerata docuit, licet exemplis numericis, litteralibus etiam interdum illustrata. Iam pergit Præl. XIX. ad arithmeticeam, qualis nobis in usu est, decadicæ, principia explicanda, calculumque in hac arithmetica usitatum, quatuor vulgares species, radicem extractionem, cet. colloquiis XX, XXI, XXII, XXIII. docet. De incommensurabilibus, & quæ huc spectant, nihil dicit, quod essentialem algebrae partem, ex eius sententia, non constituent, & quod tiro, qui prima vice algebrae pertractat, illis carere possit. Adicit in eadem præl. XXIII. pauca quædam problemata Analytica; sed non existimat conveniens esse, ut, qui ingenii acuendi causa algebrae tractat, problematum analyticorum solutione algebrae studio

studio colophonem imponat. Quantumcunque enim hæ solutiones ex una parte intellectus vires augeant, tantum easdem ex alia parte illas diminuere contendit, cum æquationes tractando, calculumque peragendo secundum regulas quasdam, machinarum fere modo operari adfuescamus. Quod dum profert auctor, satis prodit se ignorare, in quo vis & præstantia analysos consistat, quam summi eius artifices non in calculo rite tractando, sed in æquationibus investigandis, ponunt. Hoc vero tantum abest ut mechanismo aliquo calculi ad instar perfici possit, ut potius paucissima adhuc pro hoc negotio regule profert. Itaque Auctor hic ex eorum genere nobis esse videtur, qui ipsi vix tirocinis positus ad alios ore scriptisque docendos properant. Qua in sententia confirmant nos generalia quædam effata, quibus libellum suum concludit; inter quæ est etiam longa ridiculaque penitus declamatio contra *infinite parva*, quibus a mathematicis nostri temporis fucum fieri adserit iis, quorum non satis magna circumspectio est, eaque non magis ad mathesin spectare adserit, quam tractatum de *digestis Romanorum* ad physicam. Hæc, aut magnopere fallimur, aut hominem indicant ultra elementaria vix progressum, & magna temeritate, diximus fere vesania, de rebus quas non intelligit iudicium sibi sumentem. Neque in ipso ordine, quo Algebram quam vocat *digestis*, est quod multum mireris; neque consilium eius, de his rebus absque litterarum calculo tractandis, adeo novum est ut ipse sibi persuadet. Quid enim? nonne maxima eorum, quæ libellus hic continet, pars, ab antiquis iam cognita & rigore demonstrata est, antequam sæculo præcedente litterarum calculus adolesceret? Et quis est qui non percipiat, calculos, quos litteris peragimus, ratiocinia esse, quæ omnia verbis exponi possunt, sed maiori & tædiosa prolixitate. Lius rei documentum est ipsa hæc Auctoris scriptio, quæ iusto volumine, tam pauca, tam facilia, explicat, ut si eadem methodo systema aliquod Algebræ condere quis vellet, immensam molem

molem liber sit habiturus. Sed si Auctor, eius scientiæ, quam emendare vult, historiam saltem teneret, non lateret ipsum, prudenti consilio calculum litteralem esse in geometriam introductum, cuius ope, unica pagina sæpe integros libros alia methodo implendos complecti licet. Ipse etiam fatetur, difficulter, quæ ad progressionem geometricas summendas spectent, foliis verbis satis evidentia fieri posse; eaque de causa illa calculo litterali ostendit. Sed in infinito mathematicorum cum mysteria incomprehensibilia reperit, transferre hac libet, quæ lectione XVII, pag. 89. Tomi II. de elementis materiæ sentit. Illa non substantias esse credit, sed res non extensas, quæ numero suo atque intensitate reciproca extensionem corpoream producant, neque tamen eapropter substantiæ sint, sed potius modificationes, quæ una in aliam influant. In his fideliter a nobis translatis qui sensum aliquem reperit, is, si infiniti mathematici notionem animo complecti non valeat, oportet felicior sit in somniis ægroti animi intelligendis, quam in adsequendis notionibus difficilibus quidem, sed tamen naturæ rei convenientibus, & invictis demonstrationibus munitis.

NOVA LITTERARIA.

Cum adhuc Vir Clar. ANGELVS MARIA BANDINIUS, in pertexendo Catalogo Augustæ Bibliothecæ Medicæ, quæ Florentiæ est, indefessus defudaverit; tamen ipsa hieme proxima egregium opus sermone etrusco edidit: *de origine urbis Pratenfis, eiusque claris civibus, annexa vita Celeb. Cardinalis, Nicolai Pratenfis, qui sub Benedicto XI. floruit.* Sed de eo libro, aliorum dumtaxat indicis, utpote nondum viso, dicimus. Nunc autem idem Vir doct. in eo est, ut commercium epistolicum, quod summo quondam Petro Victorio cum præstantissimis suæ ætatis in Italia & Germania viris intercessit, prodire in lucem iubeat. Illius Pars prima, (absolvitur autem tribus), propediem studiosis litterarum tradetur.

Nos

288 NOV. ACT. ER. MENS. MAII A. MDCCLVIII.

Nos eo ardentiori desiderio opus amplectimur, quo maior est & *Victoriani* nominis, & eorum gloria, quos cum eo per epistolas coniunctos fuisse accipimus.

Eadem urbs pulcherrimum amantibus antiquitatis erudite munus parat, *Theaurum Diptychorum tam profanorum quam ecclesiasticorum*, tribus Voluminibus, forma folii, cum figurarum scienter delineatarum adparatu. Inchoaverat illam *Doctiss. Gorius*; iam post fata egregii Viri, perficiendum, pro sua erga illum amicitia, suscipere *Bandinius & Passerius*, dignissimi *Gorio* collegæ: fietque eius comparandi copia hoc ipso anno Viris eruditiss. Et quo parabilior liber sit, *Caietano Albitio*, librario, *quinque Scutatis Romani*, ad exitum usque anni, numerabuntur; *totidem Scutatis*, ubi liber lucem viderit, qui posthac non nisi *quindecim Scutatis* emetur.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Iunii Anno MDCCLVIII.

Pars I.

D. Christoph August Heumanns Erklärung des Neuen Testaments, Neunter Theil.

i. e.

D. CHRISTOPH. AUGUSTI HEUMANNI COMMENTARIORUM in Novi Foederis Libros divinos PARS IX. qua quidem utraque D. Pauli ad Timotheum epistola explanatur.

Hanoveræ 1757. in bibliopolo Foersteriano, Alph. 1. plagg. 20. octonis.

Redit nunc quasi e diverticulo in viam Venerandus Autor, vel potius, quem Parte priori deseruerat Apostolicarum epistolarum ordinem, restituit. Nobis satis est cognovisse, quæcumque ille dona publice proponit, digna esse ingenio & doctrina largientis, libenterque sequimur adeo veterani ducis auspicia, quamvis a communi tramite deflectentis. Lucundum vero fuerit sanctioris doctrinæ studiosis, non solum adcuratius intueri huius Partis opes, quæ sunt egregiæ, sed etiam contendere cum illis, quas nuper in eadem Epistolas expromsit *Mosheimius, ὁ μακρολόγος*, ut, coniunctis summorum Virorum laboribus, & intelligantur utriusque dotes, & interpretandi Codicis divini peritia acuat. Hic iam de Heumanno dicendum est, cuius præclaram & felicem exegesis is nesciat qui omnia.

De Timotheo, & priore ad eum missa Epistola, Præfatio pagina-

o o

gina-

ginarum XXXII. disputat. Docet v. c. ex *Timotheis* (qui *colite Deum*, non *Deos*.) nomine effici non posse, illud a Christiano proficisci, non a parente Timothei: quot enim habet ethnica antiquitas Timotheos? Fuit autem ille Ephesinae Ecclesiae Episcopus, seu reliquorum doctorum, qui tum omnes Episcopi audiebant, Inspector & Praepositus, nulla tamen civilis magistratus specie. Nec obstat quo minus Episcopum adpellemus cum Lulebio Timotheum, quod a coetus sui cura iterum discessit. Nam si munus ipsum gessit, quod erat in constituendis presbyteris & diaconis, & generali quadam *ἐπισκοπή* positum, parum interest quamdiu gesserit. Epistolae vero ad illum hoc consilio exaratae videntur a S. Apostolo, ut dubitantibus forsitan Christianis Ephesi, num quae ageret Timotheus, nec iuventutem egressus, nec usu rerum pollens, praecipis Pauli responderent, huius auctoritas scripto declarata opponi posset. Itaque Vir Doctiss. ab illorum sententia alienus est, qui responsa dedisse his epistolis Paulum existimant interroganti Timotheo, quemadmodum in administrando munere suo versari debeat. Neque enim esse credibile ait, Timotheum eam in rem nullas ex ore Pauli leges accepisse. (Quid? si *ἔξ ἐναντίας* utantur verbis Apostoli 1 Tim. III. 14. 15. *Ταυτά σοι γράφα, ἵνα εἰδῆς πῶς δεῖ ἐν ἁγία Θεῷ εἶναι τὸν ἐπίσκοπον*.) Ceterum haec epistolae quum de officiis doctoris ecclesiastici praecipiant, non immerito cum illa ad Titum perscripta, *Pastorales* vocantur.

Prioris Epist. Cap. I. v. 2. quid sit *τὸ ἔλεος* quaeritur. Videtur autem hoc loco, itemque 2 Tim. I. 2. & Tit. I. 4. idem esse quod *χάρις*, & notare *singularem gratuitamque gratiam*. Ita *ἔλεος* non *miserordiam* tantum sed etiam *gratiam* designat, misceturque cum *ἔλεος*. Quas v. 4. Apostolus improbat *genealogias*, Gnosticae illae sunt sine dubio, quibus sua & sequente aetate religio Christiana corrumpebatur; *ἀπεργάντες* vero adpellit, quippe in quibus rite constituendis numquam finem cernebant auctores. *Ὁμοδομία Θεῷ* est *aspiratio* in fide, *Deo accepta*, phrasi infrequentiore. Verba v. 15. *ego primarius peccatorum sum*, Ven. Heumannus iudicium Pauli

Pauli de se affectuosum vocat. Hunc recordatione pristini in Christianos odii tanta moestitia pressum fuisse, ut se unum peccatorem contempleretur, & reliquos quasi ignoraret. Eundem in modum eos qui vehementiore tristitia angantur, exclamare: non est ullus meo dolore maior. Προσγυθισας προφητας v. 18. satis varie interpretantur viri docti. Prædixerant autem prophetae, qui tum non rari per christianos coetus docebant, Timotheum egregie contra hostes religionis Christianæ pugnaturum, mansurumque firmiter in doctrinæ puritate: *Thidre Satanae* v. 20. quod & 1 Cor. V, 5. legitur, indicat gravem morbum ab Apostolo inflictum ope donorum miraculorum; eo quidem consilio, ut Satanae facultas adimeretur, corporibus horum hominum nocendi, animusque eorum servaretur.

Ad Capitis II. v. 2. observat V. D. τὴν σεμνότητα esse externos Christianorum mores, imprimisque modestiam eorum, non ridentem aut convitiis persequentem sacra ethnicorum: quo ipso horum animi emollii fuerint. Huius temperantiae hunc fructum ait cepisse Christianos, ut longis nonnumquam halyoniis letarentur. Ita omni Seculo secundo nullius Imperatoris iussu vexatos fuisse. Quod ut probet, celebrem locum *Tertulliani* Apolog. C. V. & VI. producit, & *Euseb.* II. E. Lib. V. C. VI. meritoque erroris arguit eos, qui praefectorum & magistratum in Christianos Sec. II. crudelia facta, qui insurgentis in eosdem plebis motus, Principibus ipsis tribuant. Unicus fere est (liceat enim hoc addere) M. Antoninus Philosophus, cui edicta in Christianos adscribi videntur apud *Eusebium* Lib. IV. C. XXVI. sed multa sunt quae hunc Melitonianæ orationis sensum debilitant. Verba: ἐν Χριστῷ v. 7. cum in versione antiqua Latina, tribusque Codicibus non reperiret Beza, tollenda censuit. Plures Codices, in quibus ea frustra quaeras, Millius Wetsteniusque produnt, existimantque adeo, ea ab aliena manu textui adscripta fuisse ex Rom. IX, 1. Idem sentiens Bengelius nullam illis in Versione sua librorum N. F. locum reliquit. Recte illi sane se tuentur multitudine codicum. Sed quanto dignior Apostolo sit oratio, ubi in eam

admittantur hæc verba, omnes intelligunt. Quemadmodum Paulus v. 13. 14. doceat, feminarum esse parere viris, hac ratione declarat Ven. Auctor. Prior Adam creatus est, & a Deo dominium in omnes res accepit, antequam femina adesset. Hæc ex Adami corpore formata dataque ipsi in adiutorium est. Neque ergo maior esse viro potest, nec recusare illius mandata, qui eius ministerio subievandus est. Femina porro prior a lege divina deflexit, eoque poenam a supremo Numine accepit, Genes. III, 16. ut subiecta viro viveret. Quod innuit Paulus I Cor. XIV, 34. Utiliorem etiam fore Virorum principatum prævidit Deus, eosque aptiores ad illum gerendum effecit. Iam pergit Apostolus v. 15. Quamvis femine hanc peccati Evæ poenam tulerint, ut maritis obtemperant, & graves pariendis liberis dolores patiantur; sciant tamen, hoc sibi solamen superesse, quod in ipso coniugio, quod partem poenæ complectitur, (*διὰ τῆς τεκνογονίας*, pro ἐν τ. τ.) spem salutis æternæ concipere possint, modo fidei & virtutum Christianarum studiose sint.

Ingredivimur Caput III. cuius quidem initium: *πισὺς ὁ λόγος*, a nonnullis Capiti II. adiungitur, sed iniuria. Omnino enim præcipui ponderis regulæ sunt quæ sequuntur, de officiis doctorum Ecclesiæ, & superiores dogmati de feminarum erga viros observantia. Vera est ad verba continuo subsequenda observatio, eos qui Apostoli temporibus doctoris munus adpetierint, amantissimos religionis Christianæ sine controversia fuisse, quæsiisse enim id, quod molestiarum & periculorum erat plenissimum. Commendatur etiam recte *Ioh. Jac. Lavateri*, Theologi apud Tigurinos Clar. Dissertatio de ministerii ecclesiastici dignitate, & recto modo illud adpetendi, A. MDCCXLV. publicata. Episcopum v. 2. eundem esse cum presbytero, hoc est quocumque Ecclesiæ doctore, satis vulgatum est ex scriptis Pauli, v. c. Tit. I, 5. 7. Act. XX, 17. 28. Addit. Auct. Doctiss. hic tamen imprimis quoque designare eos doctores, quibus quædam in reliquos cura commissa fuerit, quos adeo Protepiscopos, aut Episcopos Episcoporum, dici vult. Tum vero optat, ut nomen *Episcopi*, seu, quod proavi nostri inde

inde formarunt, *Bischof*, primi auctores repurgandæ inter nos religionis & sacrorum conservassent, nec cum Latino, *Superintendens*, mutassent, quod adhuc in coetibus nostris obtinet. Hoc pacto omnem materiam accusationi illi adempturi erant, qua negatur, Ecclesiam nostram ab Episcopis regi. Sapienter hæc Vir Venerandus. Neque tamen necesse est nos nimium dolere abiectum hoc esse vocabulum, quod superest in Suecia & Dania. Occurri enim criminationibus adversariorum confidenter a nobis potest iis ipsis verbis, quæ supra pag. 13. legimus: Quis illi nomen Episcopi denegaverit, qui Episcopali munere vere fungitur? Adpelletur Græco vel Romano nomine, dummodo vim nominis impleat. Unius autem uxoris maritum esse Episcopum quum iubeat Paulus, nullam doctoribus Ecclesiæ universis coniugii necessitatem imponit. Plerique tum doctores uxoribus iam iuncti erant, cum ad munus sacrum vocarentur: neque enim iuvenibus credi hoc illa ætate facile poterat. Multi Iudæorum atque Ethnicorum ad Christianam religionem accedentes pluribus uxoribus utabantur. Sed nullus Polygamie locus inter Christianos dandus erat. Itaque Paulus huius generis homines vetat doctores coetuum eligi. Erant etiam in Ex-Iudæis, qui iniquo olim divortio uxorem dimiserant, quæ si superabat, digami illi dicendi erant, & ipsi ab ecclesiastico munere arcendi. Neque tamen est quod credamus, Christianis ante veriora sacra recepta polygamis, abiiciendas fuisse plures una uxores. Denique hoc loco nequaquam polygamia successiva, qua scilicet uxores uxoribus fato functis succedunt, prohibetur. Πλῆκτος v. 3. non est *percussor*: id enim nomen in Orbilios potius cadit, quam in episcoporum quempiam; sed *contumeliosus*, & asperitate linguæ gravis. Versus 13. hæc traditur commode sententia: Diaconi qui aliquamdiu munere suo recte functi sunt, gradum sibi ipsis egregium parant ascendendi ad munus episcopale, potiunturque fiducia, religionem Christianam publice docendi, exerciti quippe in *diaconiæ* sua frequentibus docendi, cohortandi & comminandi occasionibus.

Eiusdem Capituli III. v. 15. Ecclesia Christiana universa di-

citur *σύλος και ἐδραίωμα τῆς ἀληθείας*; hoc est superstructa fundamento veritatis divinæ, a Christo & Apostolis propositæ. Ephes. II, 20. Nec ulla est ecclesia vera, id est, veritatis celestis tenax, quæ sibi id nomen non iure vindicet. Ita Heumannus noster cum interpretum antiquiorum plerisque verba hæc cum v. 15. coniungit. Sed recentiori ætate permulti eadem verba: *σύλος κ. τ. λ.* principium v. 16. constituerunt. Quod quo primum consilio factum ab illis sit, inquit & ostendit V. D. Utebantur, inquit, Ecclesiæ Pontificiæ promachi, Bellarminus & Becanus, his honorum titulis, quæ universali ecclesiæ tribuuntur, ad auctoritatem suæ stabiliendam. Suam ecclesiam prædicabant *ἐδραίωμα τῆς ἀληθείας*, & qui ab ea alieni essent, hæreticos iure adpellare sibi videbantur. His egregie quidem a Beza iam responsum fuerat, male eos gloriari honoribus, Ecclesiæ duntaxat *veræ*, h. e. doctrinæ purioris observanti, propriis, cum a primæva veritate coetus eorum longissime discesserit. Hæc talia autem Pontificiis exprobrare Reformati in Gallis doctores non audebant. Ergo modum cominiscuntur, speciem quoque omnem præsidii adversariis suis ex hoc loco adimendi. Quid multa? Iac. Cappellus, Andr. Melvinus, Ioh. Camero & Ioh. Fabricius in eo consentiunt, verba sæpius laudata non Ecclesiæ, v. 15. sed doctrinæ de Christo, v. 16. attribuenda esse. Venit Lutetiam ad Casaubonum Melvinus, eique narrat inventum. Parum autem illi placuisse declarant Casauboniana pag. 92. edit. Wolf, ubi postquam rem retulit, Mira novitas! inquit. Itaque hæc interpretatio, ignota veteribus, formidinem habuit parentem, postea summa diligentia ab amicis suis ornata fuit. Dissiicit eorum argumenta Ven. Heumannus, monetque tandem, sæpius erroneam interpretationem, sed eandem speciosam, pro vera reputari, præfertim, si ea dogmatibus Script. S. consentanea, prætereaque utilis sit ad confirmandas sententias alias. Hunc esse v. c. fontem vulgaris interpretationis loci Ioh. V, 39. ubi τὸ ἐρευνᾶτε manifesto Indicativus sit. *Ἐρευνᾶτε* v. 16. non est *pietas*, sed *religio*, quo sensu eadem vox Cap. VI. v. 5. apud *Theophilum* Antioch. ad Avtolyc. Lib. II. C. I. aliosque complures,

res, legitur. *Mysterium pietatis* quid sit, nemo videt; *mysterium religionis* omnes capiunt. Prosequamur potiores huius versus phrasas. Ἐδιδάκται ὁ Θεὸς ἐν πνεύματι; miraculis edendis clarissime demonstravit, se esse filium Dei. Ὁ Θεὸς ἐγγύθει; visus est ab angelis: quod factum non solum tum eum referunt Evangelistæ, sed repetitum sæpius a sanctis genitibus, admirantibus has servatoris ærumnas, vexationes, mortem denique humani generis causam susceptam. Ἀνελήθη ὁ Θεὸς ἐν δόξῃ; de adscensu Christi in coelum postremum dicit Apostolus, ut maxime memorando & divino Servatoris inter homines opere pondus orationi, attentionem lectoribus, adderet.

Cap. IV. v. 1. 5. defectio Ecclesiæ Romanæ a prima doctrinæ Christianæ sinceritate prædicitur. Quæ explicatio communis Protestantium, non temere adoptata est, facileque & solide probatur. Id præstitit *Hunnius*, libro de apostasia Ecclesiæ Romanæ, *Ioseph. Medus*, de apostasia novissimorum temporum, alii; idem feliciter docet Auc̄t. Doct̄iss. p. 280. sqq. qui etiam causas acute investigat, cur ex tantis R. Ecclesiæ erroribus solum coniugii & ciborum quorundam interdictum producat: scilicet utrumque gravissimorum peccatorum & malorum focunda mater existit. Prælectio Scripturæ Sacræ v. 13. non privata est sed publica, a Timotheo in coetu Christiano faciendâ.

Cap. V. v. 11. 12. hoc modo illustratur. Viduas iuniores ad munus diaconissarum admitti Paulus non vult. Fieri enim potest ut captæ lascivia, desint voto suo, iterumque animum ad ineundum coniugium adpellant. Quod si revera agant, multum fama earum patitur, quippe quæ sanctis promissis suis non steterint. V. 17. 18. V. D. existimat, presbyteros seu Seniores, muneri suo satisfaciētes, esse Diaconos, eos autem quorum opera in docendo verbo Dei versatur, Episcopos & Presbyteros, proprie sic dictos. Τιμὴ non honorem denotat, sed *præmium*.

Sunt ante oculos ex reliqua huius Voluminis parte bene multa, commemoratione nostra dignissima. Sed iam paucis con-

contenti sumus ex *posterioris Epistolae* exegeſi. Cap. II. v. 6. 7. ænigmatico & parabolico ſermone utitur Apoſtolus. Τὸν κοπιῶντα γεωργὸν δεῖ πρῶτον τῶν καρπῶν μεταλαμβάνειν. Νόει ἂν λέγων ὁμη γὰρ σοι ὁ Κύριος συνέσαν ἐν πάσι. Audiamus Heumannum has nebulas diſpellentem. Cohortatur Timotheum Paulus, ut primus ſit qui doctrinæ ſuæ fructus metat, h. e. ut virtutes Chriſtianas, quas coetui ſuo commendat, primus exemplo ſuo ſpectandas exponat. Hoc monitum voce ab agricolis petita expreſſit Apoſtolus, ut pudori diſcipuli ſui parceret, quem ætas ſua nonnumquam a ſeveritate officiorum abducere poterat. Unus ex omnibus interpretibus Clarius eandem his verbis ſententiam tribuit. Ὁρθοτομεῖν v. 15. plerique de recta legis & evangelii diſiſione, doctōribus Chriſtianorum obſervanda, capiunt. Sed vox τέμνειν in compoſitione non ſemper ſecandi & diſſecandi notionem retinet. Veluti ergo *καυτομεῖν* eſt: novas res moliri, ita *ὀρθοτομεῖν* erit: recte aliquid facere. conf. *Suicer*. Th. Eccl. T. II. p. 508. qui etiam addit, τῆς ὁ Prov. III, 6. & XI, 5. ἤψι quod eſt *rectum facere*, reddidiſſe *ὀρθοτομεῖν*. Cap. III. v. 1-7. parallelam cum Cap. IV. prioris Epistołæ explicationem inſtituit & roborat Ven. Heumannus. Subiungimus denique v. 13. Capitis IV. ubi Paulus: ἐρχόμενος φέρε καὶ τὰ βιβλία, μάλιστα τὰς μεμβράνας. Hæc Noſter iam Parergor. Göttingenſ. L. IV. p. 125. ſqq. explicata dedit, hoc autem loco breviter repetit. Βιβλία ſtatuit eſſe Biblia Græca, hoc enim illis nomen fuiſſe, Syracidiſ præfatio docet, in qua libri divini in tres claſſes diſſecuntur: ὁ νόμος, καὶ οἱ προφηταὶ, καὶ τὰ λοιπὰ τῶν βιβλίων; ita enim hæc vox ſcribenda, non βιβλίον. Τὰς μεμβράνας vero interpretatur Biblia Hebraica, quæ nonniſi membranis inſcribere licebat, demonſtrante *Schickario* de iure regio Hebræorum pag. 89. Nec aliter *Theodorus* ſentit apud *Suicerum* T. II. p. 341. Paulus certe, vir copia docendi a Spiritu S. inſtructus, non potuit hoc loco alios libros poſcere tamquam neceſſarios, quam Textum Hebræum, & Verſionem Græcam; illum quidem ad convincendos Iudæos, hanc ad erudien-

dos ethnicos, Hebrææ linguæ ignaros. Dicit autem *μάλιστα*, ut significet, Hebræum textum sibi maxime curæ esse. Ex locis *Chrystomi* duobus, excitatis a *Suicero* T. I. p. 687. 696. patet, a Græca Ecclesia omnem Script. Sacram *Βιβλία* dictam fuisse, nomine primum Versioni duntaxat Alexandrinæ proprio. Igitur & versu nostro maiusculo B scribenda vox fuerit.

His nos exemplis, e tanta multitudine, doctæ atque ingeniose in hac Parte observatorum, depromtis, adquiescimus. Sed quo propius præclari operis exitum spectamus, eo cupimus magis, nihil ut Venerandum Auctorem in cursus parte reliqua moretur, molestiæ nullæ, nulla ætatis senilis incommoda. Qui omnem vitam literarum & rei sacræ commodis dicatam voluit, dignus is omnium iudicio habetur, qui laudibus perfecti operis excellentis tranquillus & vegetus interfit, quod extremis annis coeptum, incredibili alacritate urfit, quod nemo intelligendi Codicis S. inter nos studiosus non vehementer optet primo quoque tempore plenam attingere maturitatem.

ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ ΦΟΙΝΙΣΣΑΙ. EURIPIDIS TRAGOEDIA,
Phoenissæ. Interpretationem addidit H. GROTIJ;
Graeca castigavit e mscris, atque adnotationibus instruxit; *schohia, partim nunc primum evulgata, subiicit;* LUDOVICUS CASP. VALCKENAER.

Franequeræ 1755. typis & sumptibus Jacobi Brouwer,
Alphab. 4. plagg. 18. in 4.

Inscribitur hæc editio regis Principi, Annæ, Belgii Foederati Gubernatrici. Et merebatur tam splendide in lucem emitti hæc Euripidis Tragoedia, siquidem præceptis ad vitam bene informandam referta est. Eadem de causa *H. Grotius* eam latino versu expresserat, quæ quidem hic simul repetitur. Editiones anteriores recensentur in Præf. p. 7. seqq. ubi inter cetera, laudibus, quas in illam multi congesterunt, plane indigna esse indicatur editio *Barnesi* Cantabrigien-
Pp sis.

sis. Inter reliqua subsidia, est insigne exemplum Scholiorum Hervagianum, a *Tryllitschio* cum Augustano Codice MSto collatum, & a Cl. *Reiskio* cum Editore communicatum. *Georgius Fridericus Tryllitschius* ille natus fuit in agro Liptienfi anno 1688. & postquam suæ quædam divulgasset doctrinæ monumenta, consilio quod ceperat edendi *Tætzæ Προσημιακά, Ὀμηρικὰ & Μεσομηρικὰ*, intermortuus est Wittebergæ A. 1715. Sed de his Scholiis, quæ in calce comparent, suo loco plura monebimus.

Grotii igitur versio opponitur contextui Euripidis Græco. Fuit autem Grotius felicissimus, ubi verba veterum poetarum Græcorum in Latinos versus transferenda essent; non æque felix in corrigendis librariorum erroribus. Textui supponuntur adnotationes criticæ Cl. Valckenarii, plenæ interioris eruditionis. Excerptimus ex iis, quæ lectorem *Φιλέλληνα* ad lectionem ipsius operis excitare possint. Itaque p. 5. observatur, Ios. Scaligerum, in Tragicorum Latinorum ad Græca comparandis reliquis, versatum fuisse felicissime. Pag. 10. ille versus Euripidis

Ὁ δ' ἠδονῆ δούς, εἰς τε βαυχεῖον πεσών,
sequentibus illustratur. Vinum non raro dicitur *βαυχεῖος*, ut in Eurip. Cyclope v. 517, 572. Oeneo, ap. Athen. XV. p. 666. c. in Stobæi *Phyl. Grot.* p. 147. Moschio: *βαυχεῖα γλυκεῖα πηγῆ*, poculum Antiphani memoratur *βαυχεῖα παλαιγενῆς*, Athen. XI. p. 472. A. loco, quem ex Epit. protulit *Casaub.* Anim. in Ath. XI. c. 6. p. 781, 55. in quo si posueris *παντελῶς ἐσραμμένοι*, proderunt ad emendandum versus secundum *Valerii Flacci* l. 260. *valido spumantia pocula Baccho*. Pag. 12. ad versum illum,

[Ὅθεν νῦν Ἑλλὰς ἀνόμεαζεν Οἰδίπεν]

observatur, amare Tragicum nostrum *ἐτυμολογεῖν*, atque ob eam insaniam merito quoque fuisse a Comicis irrisum. Nimum studium Etymologiarum deinceps exemplis docetur. Pag. 25. de *Io. Kingio*, cuius editionem omnium emendatissimam tibi in primis expoliendam sumsit Editor, sequens reperitur iudicium. „Quid in Anglicis (codicibus) invenerit Kingius, latet;

nam

nam eas tantum ferme memorans e suis Codd. lectionum diver-
 sitates, e quibus metrum poterat in choricis refici, reli-
 quas, tanquam minutias, neglexit, iudex sanequam in his cer-
 nendis minus idoneus, & metricarum rationum longe quam
 Græce peritor.

Post Prologum Iocastæ p. 32. etiam paraphrasis Græca
 Textus subiicitur: quod magnam utilitatem habet. Locus
 dein memorabilis occurrit p. 73. ad hæc verba Euripidis:

Τύμον διδμα ληπῶσ', ἔβαν
 Ἀκροθίνια Λοξία
 Φοινίσσας ἀπὸ νάσων.

Iter hoc veteres Grammatici sibi deprehendisse videbantur im-
 peditissimum: nam quomodo Tyro Thebas profecta, per Io-
 nium mare vecta, Siciliam præternavigassent Phoenissæ? Eu-
 ripidea verbosè sibi sumit, alienissimo loco, tractanda *Samuel*
Peitius, Comment. in leges Att. p. 50. 51. 52. multa præfa-
 tus, *Φοινίσσας νάσων* nomine non Tyrum, sed insulam quan-
 dam, (Melitam, vel Gaulum,) intelligendam esse, sitam inter
 Africanam & Siciliam, & *Φοινίσσαν* dictam, quia Phoenicibus
 habitaretur colonis. Verum, utique Tyrum appellari *Φοινί-
 σαν νάσων* censet Cl. Valckenaer, & sententiæ suæ vadem dat
 Hemsterhusium in Lucian. l. p. 87. Porro, sententiæ Euripidis:

ὦ τέκνον, ἔχ' ἅπαντα τῷ γῆρα κακῶ,
 Ἐτεόλητες, πρόσθεν.

lux p. 194. adfertur ex Erasmo in Adag: *Èam ausculto, cui qua-
 tuor sunt aures.* Sed & alius simul locus Euripidis, qui legitur
 vitiosè apud Stobæum Tit. CXIV. p. 585. v. 15. sic resti-
 tuitur pag. 195.

ὦ παῖ, νέων δὲρῶν εὐπρόνοτα χεῖρες·
 Γνώμαι δ' αἰμείνες τῶν γρηαιτέρων πολὺ.

Acerbissimo (p. 204.) ioco, suis in Phoenissis, traduxit Euripidea
Strattis Comicus, loco, quem Polluci debemus, IX. 124.

Ἐἴθ' ἥλιος μὲν πείθεται τοῖς παιδίοις
 Ὅταν λέγωσιν, Ἐξέχ' ὦ Φιλ' ἥλιε.

Ita invitabant pueri solem ad emicandum, si quando nubibus
 tegetetur, inquit *Io. Camerar.* utriusque ling. Comm. p. 326.

§ 2. Ad quem vero locum Euripideum pertineret illud Stratididis, vidit nemo præter *Grotium* in Proleg. p. 18. sed qui nimis ingeniose philosophatur. „Quantum intelligo, ait Cl. Editor p. 204. postremum illud versus Euripidei,

Ἐἴθ' ἥλιος μὲν, νύξ τε δαλέυει βροτοῖς,

de Sole Lunaque politum, δαλέυει βροτοῖς, Comico rifu videbatur excipiendum; nec enim Solem magis dici posse δαλέυειν βροτοῖς, quam pueris πείθεσθαι, quando, his inter ludendum clamantibus, ἔξ' ἧς ὦ Φιλ' ἥλιε, nubibus tandem emicaret.

Ad verba Euripidis:

— — ἀληθῶς δ' ὄνομα Πολυνείκην πατῆρ

Ἐθετό σοι θεῖα προνοία νεκίων ἐπώνυμον.

p. 244. sui nominis quoque hominem dici Nabalem, ait, in Alexandrina versione I Reg. XXV. 25. κατὰ τὸ ὄνομα αὐτοῦ αὐτός ἐστι. Ναβαλ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ ἀφροσύνη μετ' αὐτοῦ. נבב ענן ונבב ח עש. Pag. 283. dicit Euripides, sibi nomina septem ducum Thebanorum edisserere non esse otium. *Grotius* Prolegom. p. 31. putat, Aeschyli reverentiam eo demonstrasse Euripidem, quod de septem Thebanorum ducibus locum præteriret, ab illo eximie tractatum, (in Septem adv. Theb. v. 413 - 680.) Contra, R. P. *Brumoy* in Theatro Græcorum T. IV. p. 178. dicit, „si l'on y regarde de près, il paroît qu' Euripide donne ici un trait de satire assez fin à son prédécesseur.“ Verum esse iudicat Editor V. C. quod suspicabatur *Brumoy*, addens, quod hic fieri paucis posse desperari Euripides, quinque versibus artificiosissimis complexum esse *Statium* Theb. VIII. 353. Ogygius ite forte Creon; Eteocla mittunt Neitæ; celsas Homoloïdas occupat Hamon; Hypsea, Proetides; celsum fudere Dryanta Electæ; quatit Hypsistas manus Eurymedontis; Culmina magnanimus stipat Diræa Menoœceus.

Pag. 321. Augmentum ab Atticis Poetis non omitti, monet *Rich. Dawer* Miscell. Crit. p. 267. Sed, quod scribit p. 346. hoc nos primi fortasse monemus, recte notatur. Addit enim *Noster*: qui recentiorum scripta perpauca legimus, multa tanquam nova miramur, quæ dudum aliis venerant in mentem.

Pulcherrimum Euripidis verbum 1252.

Ἐσαν

Ἔσαν δὲ λαμπρῶ, χροῖμά τ' ἔκ ἠλαζότην,
 non minus pulere reddidit Grotius: *Stabant micantes (man-
 serat vultu color.)* Hic laudatur Muretus, V. L. 5, 17.
 cum hoc versu conferens illud Horatianum: *furit te re-
 perire atrox Tydides;* qui Euripidea quoque more suo ita
 venuste convertit: *Steterunt corufci, vultu eodem quo prius,
 Hastam furentes mittere alter in alterum.*

P. 426. illustratur ignispicina. In ignispiciis flammam po-
 tissimum spectabant, quo modo se per auras explicaret. *Se-
 neca* Oed. v. 309. Utrumne clarus ignis & nitidus stetit,
 Rectusque purum verticem coelo tulit, Et summam in auras
 sulus explicuit comam? An latera circa serpit incertus viae, Et
 fluctuante turbidus fumo labat? *Stotius* Theb. X. v. 593.
 Sanguineos flammaram apices, geminumque per aras Ignem,
 & clara tamen mediae fastigia lucis Orta docet; tunc in spe-
 ciem serpentis inanem Ancipiti gyro volvi, frangique rubore
 Demonstrat dubio. Ignium flammam, sive flammaram api-
 ces, etiam crines appellabant. *Valer. Flaccus* l. v. 205. Pro-
 tulit ut crinem densis luctatus in exis Ignis, & ascendit sali-
 entia viscera tauri. Dicebantur etiam *πύγων πυρῶς*, barba
 ignis, & si vigor flammæ desineret in acutum, obeliscus.

Pag. 453. monet Eruditiss. Editor, illud *ἔκ ἄτ' ἄνα,* vel *ἔκ
 ἄνα,* veteribus tritissimum, quum de vita functis forte lege-
 retur Matth. II, 18. effugere non potuisse, quin similitum
 exemplorum oneraretur acervis; in quibus congerendis in-
 fructuose diligentes sint collectores lectionum variantium, a
 quibus negligantur alibi lectiones multo meliores, e quibus
 contextus erat expoliendus, & centena negligantur in Paulli-
 nis tenebricosa. Idem, pag. 519, minime dissimulans peccata
 Auctoris sui, observat, Euripidem Oedipum, ut huius fugam
 partem faceret luculenti dramatis ultimam, quam rectius for-
 tassis prætermisisset, tristissimam quidem illam, sed commo-
 vendis spectatoribus minus accommodatam, quam fuere prio-
 ra, sub finem Tragoediae in scenam producere. Suadet postea
 P. 529. pro verbis Poetae: v. 1561. sq.

*Ἦναι μασὸν ἔδρανον, ἔθρανον,
 Ἦναις ἰκίταν ἀνισμένα.*

legi:

Ἰκέτις μ' ἰκέτιν ἀιόρῳσα.

& adicit, eam quidem matrum fuisse, filios a periculis vel flagitiis, supplice velut mamma, dehortantium consuetudinem, que in vulgata lectione indicatur. Sic Hecubam, ut Hectoris flesteret constantiam, nudum sinum reduxisse: Κολπὸν ἀνωμένην, ἐτέρηφι δὲ μαζὸν ἀνέχευεν, *Hom.* II. x. v. 80. Clytemnestram idem facientem, quum iamiam esset ab Oreste contrucidanda, induci ab Aeschilo. Sic Chereæ matrem, in Charitonis L. III. p. 52. προτείναςαὶ τοῖς θηλαῖς, τέκνον, φησί, ταῦτε τ' αἰδέο, καὶ μ' ἐλήσων. Per Editoris emendationem versus evadit Paroemiacus, ac multo aptior huic loco. Denique ad v. 1659.

Ναὶ πρὸς σὲ τῆσδε μητρὸς Ἰοκάστης, Κεῖον.

hæc adferuntur: Ναὶ in talibus obestantis esse; vid. *Casaub.* in *Matthæi* XV, 27. & *Dan. Henfii* lect. I heocrit. c. IX. p. 325. b. *Quintino Creon*, per ego te matrem Iocasten ista rogo. Ubi Tibullus, seu quis alius suavissimi carminis auctor, L. IV. El. V. v. 8. per te, dulcissima furta, Perque tuos oculos, per geniumque rogo. *Broukhufius*, elegantia, inquit, Romanæ est, ubi præpositio a suo casu disiungitur, inserto prænomine. Adicitur *Virgilio* locus in *Ciri*, v. 326. Per te sacra precor. reliqua. Librum describere oporteret, si, quidquid hoc commentario elegans & exquisitum est, excerpamus. Igitur hic excerptorum finis esto.

Sequuntur Scholia veterum Grammaticorum, ex Codd. Mstis, Leidenſi Codice, & præsertim Augustano, suppleta, emendata, & nunc primum locis plus quam ducentis locupletata, & notis instructa. Ex Adnotationibus hæc delibamus: Errorem Bibliothecæ Græcæ Fabricii emendaturus, de Ephantio, „Cur hæc scripserim (ait p. 598.) adparebit *Fabricii* B. G. conferenti T. I. p. 659. ubi tanquam scriptor antiquus proſtat Ephantus, [qui erat focer Lati]. Est in istis indicibus hoc errorum genus nimis frequens.“ Ad ἀπαιδείας τῆν αἰτίαν, ait: „Grammaticum, (p. 599.) scripſisse suspicabar, τῆσ ἢ παιδογονίας τῆν αἰτίαν — Iſta talia ſunt in Alexandrina V. T. converſione nonnulla, ducta tamen ex Hebræo fonte: II. Paralip. XV, 3. ἡμέραι πολ-
καὶ

λαὶ τῶ Ἰσραὴλ ἐν ᾧ Θεῷ ἀληθινῶ, καὶ ἕχ ἱερέως ὑποδεικνύοντος, καὶ ἐν ᾧ νόμῳ. Vid. Deuter. XXXII, 21. Hofeæ VIII, 6. Iesaiæ LV, 2. Ierem. Thren. I, 6. Psalm. CVI, 40. Ecclef. VII, 18. X, 11. Quos Ignatius vocat ψευδοιερεῖς, aliis ἕχ ἱερεῖς, & μὴ ἱερεῖς dicebantur, recentiorum corrupta pronuntiatione *μιερεῖς*. vid. *Car. du Cangius* Gloss. M. & I. G. in *Mieereus*, & *J. B. Cotelerius* ad Epist. Barnabæ c. IX. p. 28. ad Conitit. Apostol. II. c. XXVIII. p. 245. Ad πάντας οἰκίας (p. 615.), emendando πάντως, ita scribit: „Duo in una nave fuisse gubernacula, quia Lucas meminerat τῶν πηδαλίων, a multis sepe fuit ostensum; illa Philopatoris Ptolemæi ναῦς τεσσαρακοντήρης, quæ quatuor habebat, διπρωρος erat, καὶ διπρωμος, atque adeo mirifica.“ Ad p. 691. notat: Ἀμύνασθαι poni pro χάριτας ἀποδοῦναι, gratiam referre. Addit: Cum Thucidideis rectius, Budaeo citata, contulissent *Aristotelis* verba e Problem. Sect. XXIX. p. 206. v. 6. verum sermonis elegantiae minus studiosum Philosophum, non adhibent, in talibus, Grammatici.

DISQUISITIO CANONICO-PUBLICA DE CAPITULORUM Metropolitanorum & Cathedralium Archi- & Episcopatum Germaniae origine, progressu, & Iuribus, Regimine praesertim territoriali interimistico, sede vacante, eiusque usu & abusu, Auctore
M. C. ICro.

Amstelodami, Francofurti, & Lipsiæ 1758. impensis
Palatinianis, plagg. 13. in 4.

Iura hæc Capitulorum duplicis sunt generis: alia, quæ sede occupata, alia quæ vacante aut impedita sede, competunt. Quæ priore casu Capitulorum partes sint; quin & quo usque sede vacante vel impedita in exereitium iurisdictionis ecclesiasticæ subintrent, Canones clare definiunt. At vero de administratione interimistica, sede vacante, mire variant Doctores. Quare operæ pretium Auctori visum est, de hæc disquirere.

Iam Canonicorum in genere originem S. Augustino tribuunt; in Ecclesia autem occidentali, primos huius instituti fontes aperuit S. Chrodogangus, Episcopus Metensis, Seculo VIII.

Sum-

Summa regulæ Chrodogangi hic sistitur ex *Bohneri* I. Eccl. T. II. Differentia præcipua inter Monachum & Canonicum hæc est, quod Monachus paupertatis voto obstrictus sit, quum Canonico permittatur, pro Missis & confessionibus aliquid accipere. Vivebant tamen Canonici, ut Monachi, primum in vita communi, utentes communi dormitorio, communi refectorio; sed hic mos eorum pedetentim in desuetudinem abiit. Temporalia autem bona Episcoporum, a Capitulis, primum sede vacante non administrabantur, sed cedebant ea nomine Regalium Imperatoribus; quas Regalias Reges Galliarum hodiernum indubio usi habent. Sed in Germania Otto IV. a. 1198. huic regalium iuri renuntiavit. Eodem tempore ius spoli quoque ab Imperatoribus amissum est. Tum demum Capitula, conventibus & tolerantibus Imperatoribus, sede vacante temporalia Episcoporum administrare coeperunt. Imperatoribus vero nihilominus liberum mansit, Regalium & iurium territorialium exercitium etiam aliis committere; unde Consultiff. Auctor cogit, Capitulis cathedralibus neque in sacris, neque in profanis, vicariam regiminis potestatem, ex radicato quodam & proprietario veluti iure, competere; idem & de potestate vicaria in secularibus negotiis evictum it. Unde Capitula, ex iure quodam accrescendi, ad administrationem interimisticam vocari negat, & eorum potestatem, sede vacante, potius tutoriam atque administratoriam esse, contendit, remota obiectione, qua Capitulum tamen, vivo etiamnum Episcopo, in partem sollicitudinis vocatum, & unum velut cum eo corpus constituere, videri possit. Restringit deinde hanc potestatem ad ea tantum, quæ sunt iurisdictionis, & moram haud ferunt: ad ea autem, quæ sunt ordinis Episcopalis, se extendere negat; sicut nec ad ea, quæ ex privilegio, aut iure speciali, personæ Episcopi competunt, eam pertinere vult. Sede igitur vacante, Regalia & territorialia iura, sub solis auspiciis Cæsareis administrari concludit: qua occasione Regiminis Capitulum Interimistici naturam & indolem uberius explicat. Ostendit deinceps, ipsis Episcopis, sedis vacantis regimen interimisticum salutari-

bus

bus Constitutionibus ordinare, integrum esse; simul causas recenset, restringendæ potestatis Capitulorum, sede vacante. Docet tum, relinquenda omnia in eo statu, in quo fuerint tempore defuncti Episcopi, neque in regiminis territorialis forma quidquam immutandum. Adumbratur ex his ita dictis iustum vicarii Capitulorum regiminis territorialis exercitium, ubi ex Mosero observat Consultiss. Auctor, seculo superiori, sede episcopali vacante, Capitulum Bambergense ius monetandi exercere voluisse, sed fiscum Casareum, interveniendo, actutum, ut a coepto desisteret, effecisse. His consequenter ei fructus & redditus Cameræ Episcopalis, ac Regalium, futuro Episcopo assignandi; Capitula autem, sede Episcopali vacante, ad Comitibus vocanda videntur. Decidit nunc quæstiones, p. 33. 1.) An sede vacante Capitula immediata fiant? 2.) An inter Status Imperii connumeranda sint? negative, ex ea imprimis ratione, quod Capitula Tutorum instar sint honorum Episcopaliū, omnis autem tutor maneat in pristino suo statu, nec subeat in locum dignitatis pupilli patris defuncti. Contrariam sententiam defenderunt *Baehmerus* I. Eccl. Protest. L. III. tit. 9. §. 23. & *de Meiern* Act. P. Westph. T. II. p. 649. seqq. Addit, multo minus Capitula ad Statuum Imp. qualitatem evehi, aut ius Austregarum proprio nomine exercere posse. Enumerantur ulterius quædam Principum Ecclesiasticorum Regalia, Iura, & prærogativæ, quæ sede vacante a Capitulo haud exercentur. Tale est ius eligendi Imperatorem, ius Archicancellariatus, Directorii comitalis & circularis, utpote quæ Principum personis inherere intelligantur; exposita simul ratione, cur nihilominus directorialia Episcoporum munia, sede vacante, a Capitulis continuentur. Sequitur differentia Episcopatum Germaniæ ab Episcopatibus aliorum regnorum. Enumerantur ultimo loco XX. abusus potestatis vicariæ Capitulorum, sede vacante. Abusus I. est, quando Capitula, sede vacante, ius spoliū sibi vindicant. Abusus II. est, quando Aerarium Principis & Ecclesiæ a Capitulo dividitur. Abusus III. est, cum leges a defunctis Principibus late abrogantur: aut, qui Abusus IV. est, novæ plane conduntur, perpetuo valituræ. Abu-

fus V. est, quando Capitula, fede vacante, ad Archiva Principis solitarium accessum sibi vindicant, aut ex ferinis publicis Cancellariae Acta depromunt. Abutuntur VI. Capitula potestate sua fede vacante, Consiliarios aliosve Principis Officiales & Administratos ab officiis amovendo: ubi deploranda atque misera Episcopatum conditio graphice describitur in §. XL. & obiectio, quod alias Officialium delicta sepe impunita maneat, eliditur. Abusus VII. est, quando Capitula Consiliarios, aliosque Officiales, a Principe iustis ex causis ab officiis amotos, fede vacante restitunt. Abusus VIII. est, quando eadem, amotis ab officiis Officialibus & Administris, fede vacante, a tempore amotionis salaria exsolvunt. Abusus IX. est, quando Capitula fede vacante Consiliarios, aliosque Officiales, de novo creandi potestatem sibi sumunt. Abusus X. est, quando fede vacante Collecta, tum Imperiales, tum Circulares, ad debitos fines haud impenduntur. Idem XI. de Collectis Provincialibus fit iudicium. Abusus XII. est, quando Capitulares, vacante fede, se suosque a consuetis oneribus eximunt: praesertim XIII. si exemptiones illas perpetuare intendant. Abusus XIV. est, quando Capitulares, fede vacante, causas iudiciales arduas sententia definiunt. Abusus XV. est, quando novas Proedriae leges condunt. Abusus XVI. est, quando Regalia Principis, venationum & forestarum districtus devastant. Abusus XVII. est, quando in ius Politiae novas ordinationes intrudunt. Abusus XVIII. est, quando delinquentibus gratiam faciunt. Abusus XIX. est, quando a rationibus successori reddendis immunes se credunt. Abusus denique XX. quando futurum successorem, ad ratihabenda durante administratione vicaria gesta, iniquis Capitulationum nexibus adstringunt. Annectuntur deinceps: I.) Constitutio Clementis XII. pro bona directione Conclavis, ac rerum sede Apostolica vacante agendarum. II.) Rescriptum Caesareum anni 1698. ad Episcopum Wirceburgensem, de Capitulatione eius cum Capitulo suo iuta. III.) Conclusum Episcopi Wirceburgensis contra Capitulum, puncto praesenti Condominii. Laudem cordati, & rerum, quas tractat, peritulum viri, nemo invideat,

deat Consultissimo Domino Auctori, & certe legi dignissimum est Scriptum hoc ab omnibus, qui Statum hodiernum Archiepiscopatum & Episcopatum in Germania penitus perspectum habere cupiunt. Igitur avide expectamus alteram Disquisitionem, in præfatione promissam, *de Juribus Capitulorum Metropolitanorum & Cathedralium circa Capitulationes, quas neo-electis Archi- & Episcopis præscribere solent, earumque abusibus.*

Des teutschen Reichs Münz-Archiv, 2c.

i. e.

ARCHIVI MONETALIS GERMANIAE, EX ARCHIVIS & Actis Publicis fide dignis collecti a IOHANNNE CHRISTOPHORO HIRSCH, PARS IV.

Norib. 1758. Alfab. 5. plagg. 14. tabell. 2. fol.

Prodeunt hoc Tomo 172. Ordinationes Monetales, quæ ab A. 1611. ad A. 1666. inclusive editæ fuerunt. Iacet hoc belli tempore res monetalis, ut fere omnes reliquæ pacis artes. Sed redibit pax, & tum demum acceptissima omnibus, & utilisima futura est hæc collectio, ubicunque fœra remedia perditæ rei monetariæ parabantur. Nec operæ nec sumptibus pepercit Ill. Collector, quocum præclara hæc documenta, ex Archivis diversorum Principum & Electorum, communicata fuerunt. Promittuntur hic etiam Supplementa huius & superiorum trium Tomorum. Quædam enim nimis tarde ad Editorem venerunt. Solent nimirum vereri Archivarii Principum, ne publicatione Documentorum suorum Arcana domus evulgentur: qui metus certe vehementer improbandus est, propterea, quod arcana domus magnopere differunt à rebus iis omnibus, quæ Actis Publicis, qualia hæc sunt quæ hoc libro egregio leguntur, continentur; fit etiam sæpe, ut arcana domus putentur, quæ non sunt, potius domus splendori inservitura, si publicentur. Ordo Chronologicus si requiratur in hoc opere

opere a quibusdam, cogitent, cum non esse sufficientem. Debent enim eiusmodi documenta secundum regiones aestimari. Ne id adhuc fieret, impedivit Archivariorum iam commemorata tenacitas. Sed poterit id obtineri bonis indicibus. Archiva, e quibus depromptæ sunt hæc Ordinationes, nominare sæpe vetuerunt ipsi illi qui cum Editore communicarunt.

Valuit A. 1622. Scutatus decem florenos. Contigit vero eodem anno Augustæ Vindelicorum, ut Reinmundus Imhof, Consul Civitatis, civi cuidam 3000. Scutatos loco 30000. florenorum mutuo daret, interiectis autem sex mensibus, 3000. Scutatos pro hac summa recipere nollet, contra quem responderunt duo Advocati Cameræ, tum Spirensis, ex quorum Informato Extractus hic præmittitur. Sequitur I. Evaluatio præcipuarum specierum auri & argenti, in pretio semper crescente, ad valorem novissimæ Conventionis Austriacæ; II. Tabula, ex qua intelligi potest, quid detrahendum sit, si præcipue nunc obviæ species auri arrosæ sint, ad valorem quatuor assium, ubi rursus crescit valor specierum. Idem III. in alia Tabella ratione Gallicarum specierum maiorum argenti fit. Subiectus est etiam huic Tomo Index rerum locupletissimus, ex quo, quam multa rerum Germanicarum capita, istius Operis beneficio, illustrari possint, facili negotio intelligitur. Nos illustrem Editorem, cui vires & vitam precamur, vehementer rogamus, ut a coepto tramite demoveri se nulla re patiat, laturus & nostræ ætatis, & quæ sequentur omnium, æquissima doctrinæ atque assiduitatis iudicia.

ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΥΣ Ο ΠΡΟΣ ΛΕΠΤΙΝΗΝ ΛΟΓΟΣ.

Harangue de Demosthène sur les Immunités, ou contre la Loi de Leptine, traduite par GED.

LE COINTE.

Goettingue & Leide 1756. chez Elie Luzac Fils, 10 pl. in 8.

Operæ pretium faciunt, qui Scriptorum antiquorum libros, a nostra ætate nimis remotos, vernaculis versionibus,

nibus, sed recte concinnatis, donant, atque nostro seculo quasi propius admovent, ut antiquæ eloquentiæ, doctrinæ, omnique elegantie specimina, tanquam vestitu recentiori ornata clarius elucescant. Cui consilio si Criticæ artis, ac Philologiæ ratio accesserit, qui illis instructus fuerit, peritis non minus linguarum, doctrinæque antiquæ Viris, operam suam mirifice commendabit. Atque hoc præstitisse nobis visus est, in edenda Demosthenis hac oratione, *Gen. Cointius*, usus ea ratione, eamque viam ingressus, ut tum linguæ Græcæ rudibus elegantie Græcæ aliquem sensum impertiret, tum peritis ingenium doctrinamque suam non leviter probaret. Is vero in præfatione huic libro præmissa consilium suum ita aperuit, ut in Scriptorum Græcorum libris legendis intelligendisque recte diuque versatus fuisse, ac de oratoria inprimis gravitate, vel elegantia, iudicandi facultatem, ex consuetudine cum Græcis Latinisque Oratoribus hausisse, videatur. Cum nempe versionem Gallicam orationis Demosthenicæ, ad Tourrellii & Oliveti exempla instituisset, hoc se cavisse maxime, ait, ne a simplicitate veterum nimis desisteret recentiori tempore accommodatior oratio; loquendi vero usum studiose, quantum potuerit, servasse, ut ipsa illa antiqua simplicitas, quemadmodum in statuis, vetusto more factis, ornatisque, ita in doctrinæ ingenique monumentis placeret. Commendat hoc loco inprimis variandæ commutandæque orationis artificium hoc, ut simplicem moderatamque fortiori ac vehementi (*παθητικὴν* vocant) apte interferas, nec minus vehementis, quam simplicis orationis, perpetuitatem atque *μονοτονίαν* effugas. Qua de re eleganter ita præcepit, ac subtiliter, ut naturali sensu, veterumque diligentiori usu videas adiutum. Tum, quæ ad nostram orationem certius intelligendam pertinerent, de Senatu ac Magistratibus Atheniensium, omnique legum proponendarum abrogandarumque ratione, exposuit, ipsiusque orationis argumentum subiecit. Leptines nempe, cum legem proposuisset, ne quis dives eximeretur a sumptibus publicis, ludis, *χορηγίας* & talibus, de abroganda hac lege quæstio orta est. Quæ cum spatium anni egressa esset,

esset. Leptines quidem, exacto hoc tempore, ex consuetudine Atheniensium, immunis erat a poena, sed ipsa quæstio continuari poterat, & continuata est ab Aphepsione & Ctesippo. Demosthenes igitur, qui Ctesippi causam defendere susceperat, de abroganda lege hanc orationem habuit, eaque, quod scimus e Dionis Chrysostomi loco aliquo, ut abrogaretur impetravit. Sed ad ipsam rem venimus, quid noster Editor præstiterit ostensuri.

Versio igitur huius orationis Gallica eam nobis tum diligentiam, si cum Græco textu compares, tum elegantiam ipsius idiomatis Gallici ostendit, ut, qui ea uti velint, non minus delectatione aliqua frui, quam ad intelligendum verborum Græcorum sensum, eius ope pervenire posse videantur. Sensum verborum, ac sententiam verbis pluribus inclusam, diligenter oratione Gallica expressit, singulorum quoque verborum notionem, quantum posset, non deseruit. Habet autem lingua Græca admirabilem hanc brevitatem, ut paucis verbis, quorum nempe significatio ac vis late pateat, sententiam totam absolvere possit, eademque verborum completionem aliquot sententias comprehendat: quam brevitatem nostrorum temporum ingenia ac linguæ non facile assequantur. Quapropter fieri non potuit, quin interpretatio hæc Gallica sæpius copiosior esset textu Græco; duabus, vel pluribus comprehensionibus, eandem Græcam periodum efferret; verba, quæ Græcus textus non habuit, adderet; ordinemque eorum inverteret, omninoque, ne nimia brevitate laboraret, sensum subinde augetet. In quibus non textum deseruisse, sed perspicuitatem adiuuvare voluisse, nobis vilis est. Natura autem linguæ Gallicæ quandam copiam desiderat, cuius linguæ indolem spectare, & elegantiam conformare orationem, Interpretis officium erat. Fecit autem interdum hoc, ut, quando Gallica verba Græcorum vim satis exprimere non visa erant, notis margini adiectis, Græcarum vocum significationem ac vim propriam diligenter exponeret. Quemadmodum vero diversæ ceteroquin ætate ac regionibus linguæ, similitudine hac inter se convenire quandoque solent, ut verborum quorundam pecu-

peculiarem notionem alterius dialecti unum quoque verbum exhaustire possit: ita Gallicæ linguæ voces ac phrasas quasdam idiotisimis Græcis eiusmodi respondere, ex hoc opere dici poterit. Sic *διορίσειν* Græcorum, originis & significati, admodum simile est Gallorum *determiner*: *ταράττειν* subinde commode reddi potuit: *embarrasser*: *μήγιστα* *Φρονεῖν ἐπὶ τινί*, *si piquer d'être Cc.* *πολύ μολικόν ἤμαρ* *τε*, *il seroit bien plus à propos*: *τῆτο ἐστὶ τὸ ἐπιτηδεύμα τῶν &c.* *c'est là un établissement de gens*: *μηδὲν φιλονικεῖ* &c. *ne vous opiniâtres pour &c.* cuius generis plura alia exempla non addimus. Monuisse sufficiat hæc, ut operæ pretium appareat, si quis elegantissimam versionem cum Græco textu comparare, illiusque ope huius elegantiam melius sentire voluerit.

Sed occupabimus nos adhuc *Notis Criticis ac Historicis*, quas huic libello adiecit, recensendis. Versio enim ipsa cum maxime inserviat commodis eorum, qui linguæ Græcæ discendæ operam impendunt: notæ Criticæ, de quibus dicemus, peritissimis tantum linguæ Græcæ viris, exercendæ facultatis ingenique sui materiam suppeditant. Sunt illæ eius generis, ut *vel* de lectionibus servandis mutandisque decernant; *vel* versionis rationem reddant; *vel*, quæ ad historiam orationis huius, omninoque reipubl. Atheniensis, pertinent, illustrent, singulisque verbis lucem interdum aliquam affundant. Ex priori genere, critico nempe, propositæ observationes, plerumque ea repetunt, atque confirmant, quæ *Marklandus*, *Taylorus*, *Wolffius*, in græco textu mutassent: quorum sententiis nunquam ponderis aliquid, ex non contemnendis rationibus, addit. Quæ, quamvis maximam partem animadversionum absolvunt: tamen, quæ non tam ad nostram hanc editionem, quam ad eorum, qui antea de Demosthene bene meruerant, opera pertinere videbantur, repetere hic nolimus. Sed in quibusdam aliis lectionibus iudicatis sententiam illorum deseruit, atque vel in novas conjecturas abiit, vel textus vulgati lectionem defendit: v. g. a l. p. 50. l. 13. *ἂ μόνον ἰκανὸν σίτον ἀπέστειλεν, ἀλλὰ τὸ σῆτον κ. τ. λ.* *Wolffius* mutaverat: *τὸ σῆτον, tantulo pretio*; quam lectionem cum neque rei, nec texto

convenire, certe necessariam non esse, noster existimasset, servavit τούτων, tantam copiam, eiusque rei rationem ex contexto ac historia satis diligenter & copiose reddidit. Ad p. 54. lin. 17. τὸς, quod *Marklandus*, melioris sensus efficiendi causa, transposuerat, suo loco vindicavit, effecitque translatione Gallica, ut recte illo loco collocata hæc particula appareret. Ad p. 69. l. 17. ἠνφίσταθε — ἐνεργεσίαν, *Taylorus* lectionem, in margine aliquo deprehensam, ἐπιγάμιον, (ius matrimonii) in textu collocaverat, deleto ἐνεργεσίαν. Quam coniecturam *Taylori* reiecit noster, addita hac bona ratione, non debere textum temere mutari, nisi aut necessitas postulaverit, aut suaserit aliqua auctoritas: quod negligere sæpius solent, qui, linguarum cognitione satis instructi, & ingenii naturali quadam facilitate, commodas elegantesque lectiones vulgaris, ex ingenio substituere possunt. Quo tamen loco vellemus, editorem nostrum ex consuetudine loquendi demonstrasse, ἠνφίσταθαι τινὶ ἐνεργεσίαν, significare posse: tribuere alicui nomen ac dignitatem *Evergetæ*, ne cui *Taylorus*, ob hanc difficultatem, substituisset alteram lectionem videri possit. Ad p. 90. l. 15. &c. verba quædam vindicare texto studuit, quæ *Taylorus*, tanquam e margine illata, demi voluerat: qui locus difficilis visus est. Ad p. 136. l. 19. ὅπως — γενήσονται, Indicativum cupit γενήσονται: quod non videmus. Ad p. 138. l. 19. cum negatio bis posita difficultatem fecisset, a *Tayloro* sublata utraque erat. Vindicavit noster alterutram, eamque ferri debere satis copiose docuit. Ostendunt hæc, Editorem nostrum saluberrimis esse artis Criticæ præceptis instructum, nec ab ingenio destitutum. Admisit his, ut diximus supra, eiusmodi observationes, quibus interpretationis suæ rationem redderet. V. gr. ad p. 51. l. 18. quels, pensez-vous, que seront les sentimens, quand &c. ubi in Græco erat: que pensez-vous, qu'il. Solent enim verba faciendi, dicendi, sentiendi, in eiusmodi contextu Græcis nonnunquam omitti. Ad p. 71. l. 9. vocem οὐκοφάντης illustrat, ac per *Traite* reddi potuisse docet; quæ vox si non satis respondere videatur, tribuendum hoc esse linguarum in eiusmodi verbis peculiari ratio-

rationi, observat. Ad p. 124. l. 9. verba: *ὡς ἔπος ἠπῆν*, tanquam plane inutilia, non reddita esse, monet. At si quis eorum interpretationem tamen desideret? Ad p. 129. l. 6. *λέγειν*, quod simpliciter positum erat, reddidit: *trionpher*. Idem enim est ac: *diffutare, souvent dire*. Ad p. 141. l. 2. in verbo *νεμεσάδα* vidit indignationem divinam, l'indignation du Ciel; iisque putat respici superstitionem communem, quæ Nemesin crederet humanis rebus prosperis invidere. Vis verbi hæc non desiderat: de quacunque enim humana invidia, vel ira, dicitur; neque sic ceteri Interpretes intellexerunt; contextus tamen non repugnat.

Historicas Notas addidit non paucas, intelligendis melius temporibus, quibus hæc scripta erat Oratio, & antiquitatibus Atheniensium profuturas: v. c. ad pag. 35. l. 6. de XXX. Tyrannis: ad p. 55. l. 12. de *ἀντιδόσει*, ea nempe consuetudine, ut, si quis detrectandi sumtus publici causa, ditioem aliquem nominasset, isque, se ditioem esse, negaret, huic ille permutationem opum offerret: ad p. 59. l. ult. de Democratia Athenis sublata ac restituta: ad p. 63. l. ult. de pace Antalcidæ: ad p. 77. l. 29. de moenibus Atheniensium extractis, elusaque, Themistoclis dolo, Lacedæmoniorum invidia: ad p. 79. de Chabria: ad p. 107. de Lysimacho. Philologicae observationes appellari possunt, quibus verba iudicialia interpretatur: v. g. *δική, ἐδύνη, διαδικασία* ad p. 129. item: *ἐνδείξις & ἀπαγωγή* ad p. 136. vel, quibus imprecationum formulam ex Sophocli. Oedip. Tyr. repetit ad p. 136.

His indicatis, non dubitamus iucundum fore lectoribus nostris, quod in Præfatione promisit Editor, velle se, si hæc Interpretatio placuerit, edendis eadem ratione pluribus Demosthenis Orationibus operam impendere. Quos eius labores tum ad intelligendam linguam Græcam idoneos; tum doctorum virorum ingenii exercendis aptas; tum denique ob doctrinæ elegantiaque non rara vestigia, cuius idoneo lectori iucundissimos fore speramus, quinimo confidimus etiam.

DE ALEXANDRO KNIPS MACOPPE, PRIMARIO
in Patavina Academia Medicinæ practicæ Professore,
ac de duobus Remediis ab eo maxime illustratis,
Mercurio, & Aponensibus thermis, Com-
mentariolum.

Patavii, typis Seminarii, plag. 9. 4 mai.

Plus iusto tardius ad nos liber hic venit, iam ante tredecim annis typis vulgatus. Tamen, ne videamur voluntati eorum, qui ad nos ut perferretur curarunt, non obsequi, præcipua eius capita lectoribus exponere æquum fuit. Auctor libelli, *Nicolaus Scanagatus*, Verongensis, tantopere a Macopio, omni vita adamatus fuit, ut tandem & fi-

- Pag. 11. lii loco haberetur. Fuit autem *Alexander Knips* ex Germania oriundus, unde eius familia, cum altera Macoppiorum, olim Patavium migravit; ibi cum matrimonii iure inter se coaluissent, atque posterior deficeret, prior, adeoque Alexander, 12. etiam in nomen & bona eius successit. Isque hanc vitam Patavii 1662. ingressus est, & primis iuventutis annis Rhetoricam ab Octavio Ferrario, Philosophiam & Mathematicam a Carolo Rinaldino & Geminiano Montanario, didicit, Anatomem a Dominico Marchetto. Ubi vero animum ad medendi artem applicuit, Ioanne Forti, Lycei Patavini Primario Professore, & in Chirurgiis Antonio Marchetto, ducibus usus est. Hinc, patre Ioanne Francisco, Medicinæ faciendæ causâ, Ragusium accito, in disciplinam Petri Florii, Medici Veneti, transit; cuius commendatione cum Alexandro Farnesio, equestrium copiarum præfecto, primum in Dalmatiam, de- 13. inde in Hispaniam profectus est. Ut vero hic in primis gallici morbi; sic apud Belgas, ad quos mortuo Farnesio mi- 14. gravit, scorbuti curationi vacavit. Ex Belgio Lutetiam, & inde Montem Pessulanum adiit, atque hic potissimum tum aquarum medicatarum causâ, ut nempe earum virtutes cognosceret, tum chymicæ artis exercendæ gratia, per biennium commoratus est. His doctrinæ, & in re medica scientiæ, opibus ornatus & auctus Macoppius, 1694. in patriam rediit; ubi
mox

- viam esse intellexit, tum eam in omnibus morbis, ex vici-
 lympha exortis, & de quorum sanatione medici desperabant,
 Pag. 24. curandis, ingredi non dubitavit. Ex omnibus vero mercurium
 parandi modis placuit ei is, quo per sublimationem repeti-
 tam, & amalgamationem, ut Scanagatus ait, purus ab omni
 25 sq. faece, & dulcis mercurius efficitur. Ac primo quidem, quan-
 tum ad curandi rationem attinet, sanguinis missione ut plurimum
 usus est; cumque eam cachectici & hydropici vix ferant, ab
 26. horum cacochymia gallicam sollicitè distinxit. Deinde in mo-
 re habebat, sale neutro vel polychresto uti, & humectantia
 remedia, atque gingivas emollientia, per decem dies, ægro
 hunc in finem præbere, ut mercurius, nisi ad os, digredi
 non posset, & liquida omnia fluidiora redderentur. Porro,
 ut de balneo, plantis nervinis referto, quo in casu nervorum
 resolutionis atque dolorum utebatur, tumque de claro am-
 plo & undique clauso conclavi nihil dicamus, in quo ægrum
 esse iubebat: tamen ipsum miramur, cibum, qui maxime nu-
 tritius esset, præscripsisse, ut quem omnes tardandi imminu-
 endique mercurii virtutem habere, non tam opinantur, quam
 27. gravibus argumentis ostendunt. Dedit vero mercurium tra-
 gacantho & aqua florum aurantiorum soluto constrictum, pri-
 mo die ad duodecim, altero ad octodecim, tertio ad viginti
 quatuor, quarto non raro ad triginta grana, ex iure pulli aut
 vituli, nisi suboriretur aliquid, quod aliam medicinam requi-
 28 sq. reret. Atque ab illa postrema dosi mercurii, si æger per
 nyctimeri spatium tres quatuorve libras phlegmatis viscidu-
 sculi, nec bene olentis, expuebat, non, nisi multos post
 dies, sensim recessit; contra vel plane ab eo abstinuit, etiam
 iusculis carniū dilutis, aqua lacti immixta, decoctioni-
 bus cornu cervini, guaiaci, aliisque lignis resinosis debilitavit,
 & in spiritus difficultate cucurbitulas dorso admovit, cute
 prius incisa. Omnem itaque curationem triginta vel qua-
 draginta diebus absolvit, mercurio, ne corpus læderet, levio-
 ribus pharmacis expulso. Dicitur præterea oris & faucium
 ulcera colatorio, ex vulnerariis plantis in vino vetusto deco-
 ctis parato, vel alio ex duabus uncis mellis Hispanici, qua-
 tuor

tuor uncis aceti albi, & puri, pondere succi ex farmentis & viridibus vitis albæ foliis expressi, inter se mixtis, facto, perfanasse. Neque ullum fere excogitari malum potest, quod, Pag. 30. sq. ex venerea lue ortum, hac medendi ratione non superatum se vidisse Scanagatus adfirmet; cui rei plures fortassis fidem adiungere dubitabunt. Inter quæ memorabile nobis id visum 32. est, quod de infantibus, viginti vel triginta dies natis, atque ob gallicam luem, cum ulceribus in ore, crustulis in cute, favi ad modum flavescens, prurigine permolesta, & alvi fluxu, emarcescentibus, tribus quatuorve granis mercurii dulcis, in lacte cum saccharo, alternis diebus, per mensem exhibitis, perfanatis, dicitur. Laudatur præterea Macoppius, quod a mercurii usu abstinuit in iis, qui ægre ad pyralismum coguntur, qui 32. sq. ob gracilitatem naturalem facile tabescere possunt, lepra, scorbuto calido, febre hæctica, tremore artuum inveterato, frequenti sanguinis profusione, aut angina inflammatoria affectis, & in quibus anevrysmatum suspicio esset. Venereum 38. autem venenum, etsi cuius indolis sit nunquam ausus est dicere, tamen id glutinosas & mucosas lymphæ partes cogere, & a serosis separare, fibrasque sanguinis, iam diu e medicina eiectas, globulosarum partium exclusione, densare coniecit. De quo ipse vel propterea taxari non debet, quod ipse tantum pro coniectura habuit. 39. sqq.

Ab his antequam Scanagatus ad thermas Aponenses transit, Macoppium 1727. ad primum Medicinæ practicæ locum eductum esse refert, & ab aliis inde Medicis per sepe consultum, inque alias urbes non raro ab ægris advocatum. Fons ille Aponi antiquissimus, uberrimus, calidissimusque, septem locis protuberans, quinque ferme millia passuum ab urbe distat; cuius etsi plures ex veteris & recentis ævi scriptoribus mentionem fecerunt, eumque præsertim *Joannes Gratianus*, in suo Patavinarum thermarum examine, descripsit: tamen, ut eas aquas Macoppius accurate examinare posset, Aponi ædes sibi comparavit, & quoties a munere suo vacaret, se eo contulit. Præter hoc igitur, quod halitus sulphureos emittere, & sulfedinem aquæ, in qua sal marinum solutum fuerit, non ab similem habere, depre-

- Pag. 45. hendit, ex variis quoque, cum iisdem, experimentis institutis cognovit, aquas eas saponacea præcipitare, sanguinemque ad-
- 46 - 53. huc calentem aliquantulum immutare, vel solvere. His Scana-
gatus longam morborum seriem subiecit, quibus his aquis
mederi solitus Præceptor fuerit: capitis morborum, tabis, ex
flacciditate pulmonum ortæ, leviorum ulcerum pulmonum,
morborum quibus melancholici & scorbutici vere & autum-
no adficiuntur, chloroseos, torminum, colicæ adfectionis,
alvi siccitatis, articularis morbi, alvi deiectionum epidemica-
rum, aliorumque; ex quibus Macoppius iudicavit, aquas
Aponenses, non minerali cuidam, sed succo terræ glutinoso,
non dissimili therebinthinæ, aut aliarum plantarum gummi,
53. virtutem suam debere. Venerea autem lue adfectis non tam
utilem harum aquarum usum esse ostendit, quam potius per-
niciosum. Et frequentius alio ex Euganeis fontibus utebat-
54. tur, cui a b. Virgine nomen est, quod eum ob elasticum
spiritum, modicique cum sulphuris tum salis mitissimas vires,
spuito sanguinis, & mictu cruento vel purulento, urinæ vel
seminis nimio dispendio, fluore albo, sanguinis ex utero fluxu
55. sqq. laborantibus, sterilibusque, utilem tuturum esse iudicavit. Lau-
datur etiam a Scanagato, quod tum causas aperuerit horum
fontium sine successu potorum; tum, cum quibus medica-
60. sq. rare possent. Neque uno modo his aquis externe usus est:
nam stillicidium variis capitis adfectionibus, ac præsertim
oculorum vitis, adhibuit; ad dispersionem scabiem, lepram, ulcera
verminosa, pruriginis inprimis contumaces, probabiliter per
infecta quædam productas; enemate inde parato, ulcera fi-
62. sq. stulasque intestinorum, sanavit. Tandem etiam ob laudatorum
horum fontium alium usum, præcipue ad tremores & imbecil-
litates nervorum, paralyfin, stuporem, sensus abditos, similes-
64. sq. que morbos sanandos, Alexander suo merito celebratur. Lutum
enim fontium adhibuit, ut firma corpora, febre carentia, pri-
mum ter in luto S. Bartholomæi volutaret, idque exsiccatum aqua
fontis tepenti ablueret, & partem unguento oleoso, modo
atrophia abesset, per quinque dies oblineret; ab hoc vero ad
illud

illud S. Helene, tandem ad aliud S. Petri transfere ægrum iuberet. Hoc per tres continuos annos factum, nisi aliquam operam seger inde retulisset, nihil amplius sperandum esse significabat. Et propter has aquas Macoppius pariter, ac propter omnes fere difficilis curationis morbos, frequenter admodum per literas consultus, omnibus humanissime, sed paucis verbis, sine ulla ostentatione, & ita respondit, ut in explicando morbo sui minus, quam eius qui scripserat, rationem haberet, qualescunque is systema secutus fuerit. Quæ ut omnia, ita & hoc illi gloriam parit, quod non tam multa, quam selecta medicamenta, adhibuit. Neque ipse unquam ullo medicaminis genere usus est, sola diæta contentus. Obiit Id. Augusti 1744. postquam per quatuor dies lateris dolore, febri, & sputis cruentis laborasset.

D. EUSEBII AMORT IUS CANONICUM VETUS ac Modernum. Accedunt Vindiciæ Iurisdictionis Ecclesiasticæ.

Ulmæ 1757. impensis Ioan. Fried. Gaum. Continet Tomus Primus, una cum appendice duplici, 4 Alphab. 3 pl. Tomus Secundus 3 Alph. 5 pl. Tomus Tertius, Vindiciæ, pl. 17. in 4.

Exhibet Auctor, mutato priore consilio, Tomo I. *Ius Canonicum Modernum*, compendium Iuris Canonici dixeris, secundum ordinem Decretalium; Tomo Secundo autem *Ius Canonicum Vetus*, quo nomine quid comprehendat, postea dicemus. Medii Aevi Ius Canonicum, cuius ille epocham a nono ad medium seculum decimum tertium constituit, cur omiserit, huius quidem rei hanc in prooemio reddit rationem: *Cum in illo Iure Canonico Medii Aevi magnam partem explant Canones Poenitentiales, hoc tempore in Dicasteriis Ecclesiasticis pro foro externo vix ullius usus; Epistolæ Decretales Summorum Pontificum, quæ ab eruditis etiam optimis Catholicis passim habentur pro supposititiis; Et sententiæ SS. Patrum, etiam inter se discordantes; vel textus Synodorum*

particularium, nullibi in auctoritatem legis evelsi: nolui ea legum, ad summum pro casu raro directivarum, farragine confusa, exonerando crumenas discipulorum, gravare ingenia.

Ipsi commentario in Decretales, vel potius compendio illarum, præmittuntur *Prolegomena de origine, progressu, auctoritate, obligatione, et usu Iuris Can. nec non de modo citandi textus Iuris Can. et Civ.* In his, Decretales ab Isidoro editas, præcis exceptis, supposititias esse, Gratiani Decreto vim legis haud inesse, fatetur. De *obligatione Iuris Can.* „*Corpus Iuris Can. a nullo præfulum Romanorum toti Ecclesiae instar legis universalis præscriptum, ait, sed — usu tandem universalis Ecclesiarum, quoad legibus nationum particularibus non repugnaverit, receptum, et a Maximil. L. — a. 1507. in Dicastria etiam Civilia investum esse, nec tamen illi inhaerere eam invariabilem firmitatem, quae legibus directe in subditos latis convenit. Indirecte nihilominus omnia tribunaia Ecclesiastica adstringi ad leges Canonicas in Corpore Iuris contentas vel adnexas, in quantum partes litigantes vel id tacite petant, vel iure desiderent, ne feratur sententia, in appellatione supremo Romae indubitate reformanda.* De usu eius in foro has fere tradit regulas: 1) sequendam esse *legem apertam Iuris Canon. Moderni*; hac deficiente, 2) *Decreta Veteris Codicis Canonum*, non abrogata, pro lege esse; 3) his quoque deficientibus, *Legem Civilem regionis*, nullo Canone Ecclesiastico correctam, esse consulendam; porro 4) ad *consuetudines locorum, et stylium supremorum tribunalium*, respiciendum; tandem 5) nulla omnino lege extante, *ius partium esse dividendum.* Cetera, in his Prolegomenis occurrentia, tralatitia videntur.

Potestatem legislativam ac iudicariam Papæ quam asserat, ipsius verbis indicare fas est: Ait, titulo de Constitutionibus, §. 2., postquam ib. §. 1. Papæ ius supremæ directionis universæ Ecclesie Christianæ, ex illo, *Pasce oves meas*, vindicatum ivit: „*Cum Christus non venerit in mundum ad condendam novam legem, sed tantum ad legem veterem, quoad ea, quae præfigurative dicebantur, vel agebantur, adimplendam (Matth. 5.), vota vetus religio Iudæica, præcisi illi figuris, et repurgatis*

gatis Phariseorum expositionibus, ad Gentiles Judaeosque in Christum credentes a veteri Synagoga translata est. Hinc in Ecclesia Christiana tota vetus Hierarchia Ecclesiastica, tota Levitarum, Sacerdotum, et Synedriorum, ad Summum Sacerdotem subordinatio, sacrificii ratio, expiationum observantia, unctio, vestium, et caeremoniarum multarum, mutata solum significatione, multitudo, ab Apostolis eorumque successoribus retenta est. Hinc etiam cura legum sacrarum, a Sacerdotio Veteris Testamenti, ad Sacerdotium Novi Testamenti transiit. Si enim contestante Apostolo ad Hebr. c. 7. translato sacerdotio necesse est, ut legis translatio fiat: aequum est, ut quae ante translationem iussu divino fuerant Sacerdotio adiuncta, etiam post translationem relinquuntur adiuncta (C. Translato 3. d. Constit.). Cum enim utriusque Testamenti Sacerdotia, ab eodem Deo, sub eadem sponione (Devt. 17. v. 8. Matth. 18. v. 15.), ratum habendi quod ligaverint vel solverint, data sint, necesse est, ut, quod de uno dicitur, puta, habere potestatem iudicandi, etiam de altero intelligatur. Hucusque Auctor: qui tamen hoc novo conamine nil magis profecisse videbitur, quam ut vetus querela, de Ecclesia Romana Iudaizante, novo instruat argumentum. Sed concludit ille inde §§. 199. Sacros Canones in foro Ecclesiastico sequendos esse prae Iure Naturae nudo, sensu proprio explicato, et prae Legibus Civilibus; nec leges Principum in sacra, aut contra iura Ecclesiae, valere, licet in casu particulari essent in bonum particularis Ecclesiae. Gemina his fere sunt, quae de auctoritate Papae, titulo de Maior. et Obed. disserit, ubi §. 2. p. 147. Summo Pontifici, ait, in spiritualibus subiciuntur omnes fideles, quoad supremam directionem, nec ab ea suprema directione eximuntur Imperatores, Reges ac Principes, cum etiam ipsimet oves Christi sint, indigentes illius directione, cui Salvator e terris discessurus curam suarum ovium his verbis commisit, Pasce oves meas. Constitit autem illa suprema directio in docendo, exhortando, reducendo, iudicando, in quantum ignorantes circa rectum usum gladii materialis instruit, torpentes admonet, aberrantes a fine superno per sacramentum poenitentiae in viam revocat, et incorrigibiles legum

legum divinarum praevaricatores, ob usu sacramentorum, usque ad tempus correctionis, separat. En interpretationem, quam addit C. unam Sanctam 1. d. Mai. Et Obed. Extrav. Sed nec praetermittendus videtur §. 6. de iudiciis p. 175. ubi illo: Quamvis ad Papam non pertineat, iudicare de feudis Et aliis iuribus temporalibus regum Et principum, quando ius est verè dubium, ita ut nulla firma iudicii sententia quidpiam possit definiti; pertinet tamen ad Papam, quando reges aut principes notorie, scandaloſe, Et gravissime, praesertim cum maxima perturbatione Ecclesiae, incorrigibiliter peccant, ita ut eorum peccatum nulla tergiversatione excusari queat, ut iuxta praeceptum Evangelicum, post praeviam Episcoporum, vel aliorum Principum admonitionem seu correctionem, Et, si nulla sequatur spes emendationis, post factam Ecclesiae coram Papa denuntiationem, eos paterne admo neat, Et quatenus opus, disciplinae Ecclesasticae, per suspensionem seu exclusionem praecise personalem a divinis, ex motivo correctionis subiiciat. Similiter, si certum, atque sine ulla excusationis invincibilis specie evidens sit, fracta esse a principe iurata pacis foedera, delata a partibus laeſis ad Papam de violata religione iuramenti querimonia: ad Papam, tanquam ad successorem Petri, in suprema postorali cura commendatarum ovium non solum pertinet, periturum ac evidenter foedifragum principem admonere, ac corrigere modo superius explicato; sed etiam ad eum pertinet, tanquam legum defensorum, Et causarum a fidelibus ad se delatarum generalem arbitrum (1 Cor. 6.), postquam pars laesa iudicium Sedis Apostolicae contra foedifragum supplicaverit, de violata iuramenti religione per modum arbitri ferre sententiam, reliſtaque aliis executione arbitrii, renitentem, si eius contumacia nullo ignorantiae invincibilis titulo videatur in populo subdito excusari posse, per exclusionem personalem a divinis ad observantiam iuramenti ac iustitiae revocare. Quid autem, si Pontifex ipse frangere foedus fuerit? aut foedifragum a iurisiurandi religione absolverit? — Pergit A: Idem modo consimili proportionaliter observandum in casu, quo duo reges movent in se invicem bellum, circa iura temporalia vere dubia, ita ut neuter principum de certo gravi peccato iniustitiae aut periurii evidenter convinci possit. Si enim in tali casu, unus colliti-

gun-

gantium catholicorum principum confugiat ad iudicium Papae, in eumque tanquam generalem fidelium arbitrum compromittat, tenetur etiam alter rex seu princeps permittere, ut Papa de iustitia querimoniae per suos delegatos summarie cognoscat, & eius se conformare iudicio, nisi coram Papa vel eius delegato sufficientem in contrarium rationem ostendat, puta, rationem contra arbitrum excipiendi, vel eius sententiam ob defectum substantialem recusandi. Ita commentatur Nolter in C. novit ille X. de Iudiciis. Habes L. B. loca, quae ut integra tecum communicarentur, digna visa sunt. Ceterum Auctor, argumentum cuiuslibet Tituli perspicue atque ordine sat dextro exponit, non opiniones interpretum aut suas, nec controversias DD. tractat, nec quaestiones mere Theologicas, quod plerisque Ecclesiae Rom. Scriptoribus sollemne est, disputationi de iure immisceat; sed thesin Iuris Can., ipsis plerumque Canonum verbis sollicitè servatis, sincere satis ac modeste proponit: laudandus vel ideo, quod ab iniuriis & maledictis in eos, qui ab Ecclesia Rom. alieni sunt, constanter sibi temperavit, adeo, ut contrarios plurimorum mores vel tacite improbasse videatur. Stilo usus est, ut vel ex excerptis supra exhibitis adparet, fere eo, quem inde a medio aëvo per manus traditum accepit.

Accedunt huic Tomo Appendices binæ, quarum altera sistit: *Praxin Ecclesiasticam Curiae Romanae, Henrico Aburyls Presbytero dictatam per DD. Philippum Monaldinum, in alma urbe Romana Procuratorem, Anno Incarnationis Domini MDCCXXXI.* Exponitur de Conciliis, Synodis, de Collegiis, Tribunalibus, ceterisque officiis Curiae Romanae. Altera inscribitur: *Modus facilis inveniendi Textus & Titulos ex Iure Canonico & Civili.* Hic Modus iam fuit impressus anno 1735. Viennae, sed ob raritatem exemplarium, & ob commoditatem, quam affert non solum tyronibus, sed etiam expertis, dignus videtur, qui hoc loco iungatur.

Tomus Secundus exhibet *Ius Canonicum Vetus*, i. e. usque ad seculum non. im. constitutum. Dispescitur in duas Partes, quarum prior sistit Codicem Dionysianum ex MSC. in Bibliotheca Canonice Regularis ac Cathedralis Chiemensis reperto. Hunc Codicem ad seculum octavum, vel etiam praecedens, re-

fert Editor, coniectura a characterum forma atque orthographiæ genere ducta. Hanc exprimi passim curavit Editor, passim vero immutavit, *refecatis*, ut ait, *innumeris barbarismis, imperitis interpunctionibus, & verborum corruptionibus sensum turbantibus*: quo ipso, an magnam initurus sit gratiam apud eruditos, alii viderint. Convenire dicitur hoc Codicis Dionysiani MSC. cum ceteris passim editis, nisi quod ad calcem Concilii Nicæni subscriptio viginti Episcoporum Dacien- sium occurrat, quæ in ceteris Codd. hæctenus editis desit. Hanc subscriptionem, prout ea p. 100. impressa est, adiecisse iuvabit:

Provinciae Daciae	
<i>Protogenes</i>	<i>Sardienfis</i>
<i>Marcus</i>	<i>Metropolitanus</i>
<i>Pistos</i>	<i>Marcianopolitanus</i>
<i>Cyrtianos</i>	<i>Metropolitanus</i>
<i>Alexandros</i>	<i>Thessalonicensis</i>
<i>Dacus</i>	<i>Macedoniae</i>
<i>Pistos</i>	<i>Athenensis</i>
<i>Marcus</i>	<i>Boias</i>
<i>Stradadios</i>	<i>Ephesias</i>
<i>Claudianus</i>	<i>Thetalias</i>
<i>Budion</i>	<i>Stribon</i>
<i>Domnus</i>	<i>Metropolitanus</i>
<i>Nicheius</i>	<i>Duxias</i>
<i>Theophilus</i>	<i>Guthias</i>
<i>Camdos</i>	<i>Bosforon</i>

Adiecit Editor huic Parti, Supplementorum nomine, varia, in Codice Chiemenfi non extantia, sed ex binis Codicibus MSC. in Bibliotheca Canonice Regularis Diessensis repertis, quos ille seculis octavo & nono exaratos opinatur, deprompta, scilicet: 1) *Statuta Ecclesie antiqua, saeculo quinto vel sexto ab incerto auctore collecta ex Decretis Conciliorum.* 2) *Concilium Nicænum XX. Episcoporum, qui in Græco non habentur, sed in Latino esse inveniuntur tantummodo.* De hoc Concilio Editor in

in Præfat. T. II. §. IV. ita differit: — notatu dignum est, quod in Codice Dieffenji, ante Concilium Nicaenum Oecumenicum, ponatur aliud Concilium Nicaenum XX. Episcoporum, quod vocatur secundum. In hoc Concilio indefinite asseritur ius appellationis ad Episcopum Romanum. Cum autem hoc Concilium numero & sententia ferme coincidat cum Concilio Sardicensi, plus quam viginti annis celebrato post Nicaenum Oecumenicum, & utrinque praesideat Hofius Episcopus Cordubensis: coniecturae locus relinquitur, Episcopos Occidentales, ante adventum vel discessum Imperatoris, & maioris partis Patrum Nicaenorum, celebrasse Synodum particularem Episcoporum Occidentalium viginti, tacite a Synodo Oecumenica, & postmodum a Concilio Sardicensi expresse & per extensum, adoptatam. Si quibus haec coniectura placeat, facile absolvi poterunt Romani Pontifices, Zosimus & Iulius I, qui Episcopos Africanos, recusantes ius appellationum adeo indefinitum ad Sedem Apostolicam, remisissent ad Canones Nicaenos, a Patribus tamen Africanis, cum solum in Oriente, & tantum Canones Concilii Nicaeni Oecumenici, indagarent, nullibi repositos. Iure autem Episcopi Africani ad Concilium Nicaenum viginti Episcoporum Occidentalium remitti poterant, cum etiam usinet ad Patriarchatum Occidentalem Episcoporum Romanorum pertinuerint. Nos, quam prope ad veritatem accedat haec Nostri coniectura, Lectoribus nostris dispiciendum relinquimus. Verba ipsa Canonis, quo ius adpellandi ad Episcopum Romanum constitui dicitur, sunt: VI. Hofius Episcopus dixit: ut abiectis Episcopis, si volunt causam iterari, ad Romanum Episcopum liceat. v. p. 248. 3) Subscriptiones Patrum in Concilio Sardicensi. 4) Canones Arlatenses sub Sancto Mourino Episcopo, tempore Constantini Imperatoris. 5) Catalogus Patrum Nicaenorum a.) ex MSC. Chiemenfi: b.) ex Bino: c.) ex Coletu: d.) ex Seldeni ICI Commentario in Eutychni Origines p. 472 usque 498: e.) ex MSC. Dieffenji s. cundo. Hoc diversis locis catalogus adeo Auctor tunc imprimi curavit, ut ex eorum comparatione, numerus ille 318. Nicaenorum Patrum investigari sensu possit. 6) Canonem Scripturae Sacrae, ex Concilio Laodicensi.

Parte II. ex MSC. Dieffensi seculi octavi, ut vult Editor, Codicibus Colbertinis & Crabbeanis simillimo, eduntur *Variae Epistolae Decretales Summorum Pontificum*, a Siricio Papa usque ad Gregorium Magnum, nec non varia Concilia, in Galliis habita, & *Acta Ecclesiastica Saeculi quarti, quinti, & sexti*. Notat editor in Praef., *Documenta quaedam hic edita, ostendere, iam saeculo quinto ordinem hierarchicum, per haereses & schismata ipsorum Metropolitanorum ac Patriarcharum, adeo fuisse turbatum, ut morbo iam immedicabiliter invalescente, necesse fuerit, ut Summi Pontifices pro conservanda unitate Ecclesiae attulerint remedium, & curam pastoralem pro tota Ecclesia Petro per Christum concessam explicatius ac fortius a Summis Pontificibus, praesertim a S. Leone & S. Gelasio, etiam in Orientem extenderint. Notari etiam merentur, pergit, illae conditiones, quas S. Gelasius ad hoc requirit, ut Summus Pontifex quidpiam, per modum regulae immobilis, ex Cathedra definitivae vel decrevissae censeatur possit.* Ex his & similibus consilium Editoris haud obscure colligi posse videtur.

Tomo III. autem, qui Vindicias Iurisdictionis Ecclesiasticae pollicetur, quid ille molitus fuerit, proxime dicemus.

PLANTAE VERONENSES, SEU STIRPIUM, QUAE in agro Veronensi reperiuntur, methodica Synopsis, Auctore IOANNE FRANCISCO SEGUIERIO. Accedit eiusdem Bibliothecae botanicae Supplementum. VOL. I. II.

Veronae, Alph. 2. pl. 21. Tab. enae XIX. in 4.

Magno in honore habendae sunt plantarum enarrationes, quae bona quadam methodo, licet arbitraria, firmis tamen regulis stabilita, fulciuntur, terminis ab antiquitate ad nos translatis utuntur, nec vocum novitate & conceptuum sublimitate horrent, uti nunc moris est scribi, ut nemo intelligat, nisi qui scripsit, vel pauciores, iique eruditi, mentem assequantur eius, cui, proiecta & conculecata optimorum auctorum locutione, sua sesquipedalia plantarum nomina sub-

substituere nimis arroganter visum est. Gratulamur reipublicæ herbariæ de novo antiquæ dictionis Vindice, magno sane viro, cuius auctoritas, novaturientis unius alteriusve pruritus opponitur. Loquitur cum Dioscoride, quousque eius mentem assequi quispiam potest; deinde Casparis Bauhini, Fabii Columnæ, Morisoni, Raii, Tournefortii, explicationibus utitur; nova nomina, si quæ habet, pauca sane, Michellio, Pontederæ debet, quibus licuit novas a se primum visas species nomine donare; nova Linnæi nomina parum curat, uti sectatores adeo multos ingeniosissimus ille novæ methodi novæque dictionis conditor per Germaniam Italiamque habiturus haud est, ubi dulce est intelligenter scribere. Universam agri Veronensis historiam vegetabilem condidit non simplici quadam enarratione plantarum, sed curiosissima earum in classes & genera dispositione, generumque definitione. Id enim ab unoquoque, qui methodi optimæ in re herbaria gloriam assequi velit, efficiendum esse noverat, ut stabiliantur characteres plantis proprii, constantes, faciles, luculenti. Hos ex flore potissimum decerpit, eorundemque indole atque structura. Primarium illi visum est, in statura plantarum suæ divisionis argumentum querere: proinde, ad mentem Raii, vegetabilium duas summas classes ordinat, earum, quæ gemmas extra terram haud ferunt, herbarum scilicet ac suffruticum, hinc extra terram gemmipararum, lignosoque corpore instructarum, fruticum scilicet, atque arborum. Quamvis enim multi frutices, multæque arbores, suas congeneres inter herbas habeant; siquidem & althææ sint herbæ aliæque frutices, Xylon aliud herbaceum aliud arbor, colutæa quædam annua, aliæ perennes inveniuntur lignosæ, ita ut A. disiecisse videatur plantas affines, quibus una serie standum erat: nullam tamen has qualicumque anomalia suæ methodo imperfectionem intulit, cum illa ad plantas Veronensis agri saltim sit accommodata. Herbas & suffrutices ad unius Floris normam in familias distulit: in qua divisione ita progreditur, ut Floris absentiam uti in fungis consideret, eiusdem presentiam pro definitionis fundamento adoptet in reliquis. Numerantur floris petala, &

& quod ad definitionem & discrimen plantarum efficacissimæ virtutis est, stamina. Quæ stamina apicibus donata sint, quæ in filamentum exeant, quæ petalis adnascantur, quæ pistillo, in quibus floribus absint, explicat ubique. Calycem explicat, eius integritatem vel in petala aut segmenta divisionem perpendit, an ille unius an diversorum generum flores vel sterculos amplectatur dispicit, absentiam in multis floribus notat: pistillum, in quo fructus rudimenta sunt, in definitione quavis adducit; embryones, qui illi adsident, numerat; tandemque fructum, secundum omnes eius differentias, exquisitissime enucleat. In multis foliorum crescendi modos haud negligit; uti sane in quamplurimis exemplis papilionacearum plantarum vel arborum fieri aliter nequit. In illis omnibus ita progreditur, ut viginti unamque sui regni vegetabilis Classem constituat. Prima continet *Herbas & suffruticos, qui sunt inter petalodes & apetalos medii*. Huc refert Fungos, esculentos, boletos, pseudo-boletos, coralloideos, qui ex arborum truncis nascuntur, agaricos pulmatos, cristatos, auritos, lycoperda, tubera terræ, tam æstiva, quam brumalia. Omnium characteres desumuntur a modo crescendi. Musci, quos antiquitas Brya, Hypnos, Splanchna appellavit, sunt CAPITATI, feminibus in capitulo congestis, vel ab eodem remotis, capitulis monopetalis, tetrapetalis, calyptratis, sessilibus, villosis, aliis: NON CAPITATI femina habent superficiem plantæ vel foliorum plantis innascentia. Muscos foliosos ulvas; laciniolos Lichenes; clavatos Lycopodia appellat: utut dubium nascatur auctori, an, qui ex muscorum capitulis vel segmentis aut clavis spirat, pollen, seminis dotes obtinuerit; cum, an harum plantarum species ex isto polline nascantur, ipsi compertum haud sit. Huic etiam classi insunt plantæ quæ dorso foliorum femina gerunt, epiphyllispermæ aliis dictæ, Filicula, Louchitis, Trichomanes, aliæ, quarum characteres a foliorum forma & positu explicantur. Hac familia simul continentur Osmunda Lunaris, ophioglossum, Lenticula.

Altera Classis complectitur *plantas flore gaudentes apetalas*. Hoc ordine militant Acetosæ & Lapatha: illæ sæpe sterilescunt,

cunt, uti fit in oxalide arvensi, & quod flos alii visum est, habetur pro calyce. Atriplex flores fert duplicis generis, stamineos alios pentaphyllo calyce, alios stamine nudos, bifolio calyce contentos, utrumque tamen fertilem. Chenopodium staminibus gaudet tribus, vel quinque, pentaphyllo Calyce; Herniaria quinque gerit stamina, monophyllo calyce excepta. Pimpinella Sanguisorba stamina plura gerit, pentaphyllo colorato calyce. In Blito sterileseunt flores, qui staminibus instruantur tribus, triphyllo calyce; fertiles sunt, quibus pistillum est. Ita procedit noster in determinandis differentiis reliquarum plantarum, quibus stamina sunt nuda, vel calyce excepta, uti est in Potamogetone, Myriophyllo, Hippuride foetida, Equiseti, Mercuriali, Cyperis, Scirpis, Pseudo cyperis, Typha, & Juncis, quos, utut Floridi a Tournefortio dicti sint, ad hoc apetalorum genus noster revocat.

Tertia Classis habet *Herbas & Suffrutices, flore monopetalo, campaniformi, infundibuliformi, & rotato*; quas de forma florum ideas Tournefortio debet. Numerantur florum nomina, petalorum laciniæ, calycis incisuræ. *Campanulatarum florum* numero inest ruscus, asparagus, cuius alii flores pistillo sunt vacui & steriles, alii baccam ferunt. Convolvulum quinque, Perficariam sex, Oxym decem stamina definiunt; plurima sunt in malvaceis, nec nisi foliis discrepant Malva, Althea, Alcea, petalis affixa stamina sunt Campanulæ. Quadrifidus flos est Rubeolæ, Cruciatæ, Gallo, Asperugini, Mollugini, Aparini; sex laciniis notatur Rubiæ flos. Infundibuliformium florum est, tubo angusto, qui pistillum cum staminibus includit, ex calyce oriri. In his similiter definitiones capiuntur a segmentis florum atque calycis, staminumve numero, aut florendi modo, prout vel solitarii, vel gregarii flores caulibus innascuntur. Brevissima sunt Pervincæ stamina, reliquis longiora. Quadrifidus flos Plantagini, Psyllio: tria Valerianæ stamina sunt, Buglossi quatuor, quinque Asperugini, totidem, at petalis affixa, Pulmonariæ. Rotati sunt flores

res, qui tenui tubo exsurgunt, & stellæ in modum laciniis dissecti, explicantur. In horum numero stant: Borrage *quatuor*, Numularia *quinque*, Heliotropium, quod Echioides est nostris, decem staminibus pollentes, ita quidem, ut, si forte longum nimis sit fructum expectare, horum textura ad definitionem instruendam sufficiat.

Quarta Classis colligit *Herbas & suffrutices flore monopetala anomala*. Plantas hoc capite comprehensas, notat character a staminum & lacinarum floris conditione desumptus. Quatuor insunt Digitali stamina, quibus Aristolochia caret; alii quatuor imparis magnitudinis stamina insunt Antirrhino, aliisque floribus clausis, seu perforatis, Linariæ, Cymbalariae, Elatini, quas Linariæ species esse, cum Tournefortio asserere licet. Pedicularem distinguit calyx monophyllus integer, qui Cristæ galli, seu Alektorolophi, quadrifidus habetur. In reliquis galeas barbæve, uti divisæ sunt, vel integræ, numerari fas est.

Quinta Classis describit *Herbas & suffrutices flore monopetalo labiato*. Uti pluribus stamina insunt quatuor, ita facile notatur Salvia, atque Lycopus, quæ duobus solum gaudent staminibus. Melisophyllum calyx bilabiatus, Marrubium multifidus, seu stellatus, Melissam stamina apicibus instructa, definiunt. In reliquis attenditur ad floris galeam, eandemque vel *sursum*, uti in Betonica, ac Sideritide; vel *excavatam*, uti in Selarea, Galeopside; vel deficientem, uti in unilabiatis, Scordio, Teucro, Chamædry. Attendendum porro, ad optimam definitionem obtinendam, in hoc plantarum ordine est ad verticillorum nascendi rationes. His densi sunt, uti Marrubio; alii laxi, uti Calaminthæ; quibusdam pauci flores caulem circumstant, uti Lamio atque Galeopsidi.

Classis Sexta inscribitur *de Herbis & suffruticibus flore dipetalis non frumentaceis ac frumentaceis*. Ut hanc divisionem stabiliret, inductus fuit observationibus a Malpighio, Michelio, & se ipso factis, quibus deprehensum est, Gramina cerealia omnia,

omnia, seu frumenta, flore uti dipetalo; hinc, uti in prima huius Classis sectione, præter Circeam & Stellariam nihil est, ita altera universam amplectitur agrostographiam, quam ad mentem Clarissimi Montii instruit. Enumerat enim Gramina, uti sunt glumis aristatis vel muticis, spicata vel paniculata, loliacea, phalaroidea, typhina, miliacea, avenacea, alia.

Brevis est, quæ Herbas ac suffrutices flore tripetalo continet. Classis, quæ exhibentur Morfus ranæ, seu hydrocharis Linnæi, staminibus decem ad Alismate, cui sex insunt, discernendam. Sagitta duplicis generis flores alit, alios multis staminibus, sed nullo pistillo instructos, id est steriles, alios autem fertiles, quibus flos est staminibus nudus, at pistillo instructus.

Longe fertilior est Classis octava, quæ Herbas & suffrutices tradit flore tetrapetalo. Hæc definiendæ ita sunt: quadrifidus omnibus calyx, præter quod diphyllus sit Papaveri atque Chelidonio, nullus Clematitidi. Stamina discrepant in multis: uti enim plerisque sunt sex, in quibusdam apicibus donata, uti in Rapistro; ita tamen sunt qui octo alant, uti Paris atque Chelidonium, illi calyx concolor flori, & constans, huic deciduus. In plerisque tamen plantis, ad hanc classem referendis, respicitur ad fructum, qui semper est bilocularis & segmento divilus, cuius formæ in omnibus discrepant: iniustum enim foret, fructum, qui ultimus est naturæ finis, a definitione plantarum excludere velle, cum in illo conceptus habeantur ita perspicui ac infallibiles, ut & hortulanorum familia Brasicæ semen a Rapæ vel Eruce seminibus haud difficulter dignoscat.

Classis nona exhibet Herbas & suffrutices flore pentapetalo. Luculenta plantis, hac classe contentis, insunt discrimina. Alisne decem instruitur staminibus, qui numerus quidem & Caryophyllis inest, at calyx tubulosus differentiam efficit: Lychnides, foliolo ad unguem petali enascente, hinc pistillo multifido cognoscuntur; ex quibus sunt flore androgyno præditæ, ac steriles. Geo pistillum bicorne est, uti & Saxifragiæ, quæ

quæ tamen fructum ex medio calycis fert, dum Geum in summo calyce fructificat. Plurima stamina sunt Androsæmo, Hyperico, Barbæ Capræ, Populagini, Helleboro; calyce tamen destituuntur Helleborus atque Popalago, cum Anemone ac Anemonoide, in quo hæc a Ranunculis discrepat. — Primo volumini appendicis loco annectuntur *Herbas ac suffrutices flore hexapetalo*. Triphylo calyce ac novem staminibus facile dignoscitur Butomos; nullo calyce gaudet Pulsatilla, & staminibus utitur plurimis in apices desinentibus, dum pentaphyllus calyx est Adonidi, triphyllus cum staminibus plurimis Hepaticæ. Decem sunt stamina Salicariæ; Nymphæam designat locus natalis, ut comparem sibi ex hac classe nullam inventura sit.

Quod reliquum est de agri Veronensis historia vegetabili, alterum volumen expedit. Classis decima enumerat Herbas & suffrutices flore pentapetalo, umbelliferas, quibus mos est in summis radiorum uno petiolo communi surgentium apicibus innasci, & bina ferre semina conglutinata, & per maturitatem dehiscencia; uti Morifonus illas primus hoc nomine induxit: magnum sane, nisi ad semina eorundemque formas in singulo genere discrepantes respicias, est negotium, ex florendi modo definitionem plantæ invenire. In quamplurimis tamen decidunt calyces communes umbellam cingentes, qui foliosus mollis est in Astrantia, rigidior in Eryngio, in Dauco nidi formam refert. Quibusdam umbella connexa est, uti Angelicæ; in aliis excavata, uti Oreoselino; quibusdam anomali flores sunt regularibus mixti, uti in Coriandro, Oenanthe. Consulenda etiam sunt plantæ folia, quibusdam coniugata, aliis cultellata, aliis caule folium transeunte, efficta, aliis alia.

Classe undecima exponuntur *Herbas & Frutices flore Lilifero*. Ut ut enim parum sit similitudinis inter Ornithogali Liliique flores, fructificandi tamen, quæ omnibus his intercedit analogia, cum sint capsulis instructæ trifidis ut plurimum vel sexpartitis, easdem uno ordine stare iussit. Ex his pleræque

que bulbosa vel tuberosa, alie tamen fibrosa radice gaudent, uti Phalangium. Colectici pistillum trifidum est, uti & Crocus, est hunc spatha designat, ex qua flores erumpunt. Itis itidem ex spatha foret, est pistillum habet triphyllum, nec nisi barba ac corolla ad florem referantur. Anomalus est Gladioli flos, tribusque instruitur staminibus; Phalangium calyce caret, quo differt ab Ornithogalo, cui calyx est non deciduus.

Classis duodecima exponit *Herbas ac suffruticeas quibus flos est leguminosus*, Tournefortio papilionaceus tetrapetalus, anomalus aliis. In his floribus numerantur varie partes, quae ad definitionem instruendam haud parum conferunt, vexillum scilicet, carina, duae alae, & vagina novemfida, ita ut ex staminibus novem coalescentibus facta esse videatur, uti in Loto clarum fit, ubi staminum istorum apices evidenter conspiciuntur.

Peculiare genus constituitur Classe XIII, quae plantas continet flore polypetalo anomalo. Huc refert A. plantas determinato licet & constante petalorum numero gaudentes, Violam, Aconitum, Delphinium, Resedam, alias. Aconito flos pentapetalos anomalos, stylo binis apicibus foliaceis donato, staminibus plurimis: Violae quintum petalum in caudam exiit, & quinque flos ornatur staminibus: Fraxinellae decem sunt stamina, calyx monophyllus: Aquilegiae petala omnia in caudam exeunt: Orchidi petala sunt sex, in galeam & barbam composita.

Classis XIV, agit de *Herbis & suffruticeis flore flosculoso*. In hoc genere regnant conceptus de calycis forma. Hic squamatus & aculeatus est Carduus; squamatus nec aculeatus Cyano, cuius flosculi marginales sterileseunt; Iacae, quarum quae nigra dicitur, de Cyano habet flosculos marginales steriles, proinde Cyanoides appellatur. Cnicis calyx est aculeatus & squamatus. Petastidem flos in spica collectus, praecox; Eliehrysum calyx splendens coloratus, notat. Senecioni calyx

calyx datur multifidus, maturitate deorsum inclinans. Minimis in hoc genere floribus utantur Absinthium, Abrotanum; illi villosus calyx, hinc natus. Scabiosa quadrifidi donantur flosculi, uti & Dipsacus, qui in cono floret.

Classis XV. exponit *Herbas & suffrutices flore semiflosculofo*. Hic idem calyx definitionis argumentum est: in quibusdam maturitate contrahitur, clauditque femina papposa, uti mos est Hieracii: in aliis maturitate expanditur. In his aequalibus constat squamis, uti Tragopogoni, quae inaequales sunt Scorzonerae; in Rhagadiolo est feminis conceptaculum.

Classis XVI. agit de *Herbis & suffruticibus flore radiato*. Harum character generalis est, quinquefidus habere duplicis generis flosculos, marginales anomalos, centrales, regulariter divisos. In his definiendis, mox respicitur ad Thalamum, qui fastigiatus est in Bellide, planus in aliis; mox calyx squamae considerantur, uti sunt inaequaliter aut aequaliter digestae. Hic multis est coloratus & membranaceus, uti Xeranthemo, Catanano, Carlinae, cuius semiflosculi sterilesunt, sicut ac in reliquis. Modus florendi dirimit Virgata auream ab Asters. Veluti Arboribus & Fruticibus ab herbis & suffruticibus distinxerat, ita Classis XVII. de Arboribus & fruticibus inscribit, flore apetalis gaudentibus. In hac classe cum multae arbores sterilescent, utut floriferae sint, veluti Castanea, Betula, dicendi mos fuit apud plures, arbores quaedam mares esse & floriferas, alias feminas seu frugiferas. Sed noster adducit in eadem arbore semper & pistillum esse cum embryo, & stamina, a fructu tamen semper remota. In Buxo flos fertilis est, tristylus, sterilis, staminibus apicatis utitur quatuor. Singulare quid est in Ficu. Clausus huic in fructu flos est; est tamen & Ficus genus, cuius Embryoni insistit pistillum. Hinc tres adducuntur Ficum per agrum Veronensem species; Ficus unifera vel bifera; Ficus fructu immaturo & deci-

deciduo, quæ Caprifolius; Piceus & Cæcæ maturo, ramis
 rebondens; cum ...

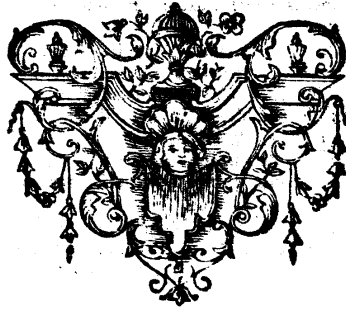
Classis XVIII. exponit seriem arborum & fruticum
 flore amentaceo. In his staminibus supersunt Embryonibus;
 aut Joli Nucamenta, seu amentacei flores, a fructu præcili
 distant. Hoc ordine militant Carpinus, Ostrya, Quercus,
 Ilex, Fagus, Castaneæ, quibus singulis diversa est
 amenti fabrica, longitudo staminumque numerus discrepans.
 Coniferas folia dirimunt: Abies ex una thæca foliolum
 unum, Pinus duo, Larix plurima ducit. Longum foret ex-
 pectare florem & fructum in istis arboribus, cum sero
 fructificent. Baccifera, amentaceo flore utentes, sunt pau-
 ciores, Juniperus atque Taxus: utrumque genus foliorum
 habitu notatur.

Classis XIX. in familias disponit *Arbores & frutices*
 Flore monopetalæ. Ex his alie flore utuntur quadri-
 petalæ, Thymelæa, aut quædam gaudent staminibus, dum
 Phillyrea et alie, Ligustrum in spica florent, & duplici sal-
 tem staminibus possent. Alie florem ferunt quinquefidum, Le-
 dum, Sambucus, Vitis Idæa; anomalo flore sunt Caprifolium
 atque Chamæcerasus, quem gemelli semper flores distin-
 guunt.

Classis XX. exponit ordinem arborum flore tetrape-
 talo atque pentapetalæ. Tetrapetalæ flore utuntur: Cornus,
 glomerato inter calycem quadrifidum flore usus; Celtis,
 quæ calyce destituitur; aut Fraxinus duplici flore gaudet,
 sterili, qui embryonibus caret, fertili, cui in calyce tetrape-
 talo quatuor sunt petala floris, totidemque stamina. Arbo-
 res flore pentapetalæ pteræque sunt baccifera ac pomifera,
 si Cotinum Tiliamque excipias. In his numerantur stami-
 na floris. Prunus, & Cerasus, ac Punica, numerosa gerunt
 stamina, Pyrus viginti, reliquis calycis florisque petala, ac
 staminum numerus, par est.

Classis

Classis XXI. Agri de arboribus ac fruticibus flore leguminofo. Genista, Siliquastro, Cytiso, stamina insana de-
cem; Colutea atque Emexo novem. Quo maior igitur Au-
ctoris est in dirigendis plantarum familiis industria, inge-
niumque felicitas, eo magis commendandus est liber nostris;
cum quod singulari nostra provincia si hortos sulcari
nos, ad eas eandem plantas, quae libellus describit, nutriat.
Accedit *Franco Colcolarii*, Verpensis, Iter montis
Baldi, & Bibliothecae botanicae Auctoris
supplementum.

NVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Junii Anno MDCCLVIII.

Pars II.

*DACTILIOTHECAE UNIVERSALIS SIGNORUM
exemplis nitidis redditae Chilias sive scrinium millia-
rium primum & secundum, delectis gemmis antiquo
opere sculptis plerisque, eisque fere hodie praedicatione
& notitia multorum in omni Europa clarissimis, exemplo
de museis in massa quadam terrea candida petito, ex-
pressit, ordinavit, edidit, PHILIPPUS DAN. LIP-
PERT, Dresd. Stilum accommodabat intellegendisque
per coniecturam argumentis litteras nonnullas praesfa-
tus quoque de Rei gemmariae veteris gratia singu-
lari IOH. FRIDERIC. CHRISTIUS, Prof. Ar-
tium publicus.*

Lipsiae 1755. ex officina Breitkopfii, quaternis; paginis, pla-
gas dicunt vulgo, omnino XVII. cum dimidiata, Chilias
prima; altera vero XIII. cum dimidiata.

Fuit ea superioris temporis felicitas, quae hodie quoque
nonnullorum virorum principum favore, atque erudi-
torum opera ac studio servatur, ut nempe existerent
ingenia sane praecleara, quae exemplo & doctrina praerent ce-
teris, ut isti mallent in regenda vita formandisque moribus,
atque in omni comparanda eruditione, artiumque intelligen-
tia & facultate, Graecorum ac Latinorum docta monumenta
sequi,

Vu

sequi,

sequi, quam recentiorum acta & inventa, semper prava, si quidem ab illorum ratione desectunt, & si interdum subtile præ se ferunt iudicium, seu potius speciosum nihil. At, proh dolor! quanta adversariorum grex illos optimos præclareque de omni humano genere meritos, quippe humanitatem, artes, litteras, unde illa consistit, tandem ex antiquis ingeniorum monumentis restituebant, petiit tantum non dentibus canum rabidorum more. Pars ex ista grege, quod genus hominum erat pessimum, malevolentia & invidia ducebantur: tales nihil probant, laudant, prædicant, aliisque commendant, quasi circulatorum circumforanei, nisi suum; nihili faciunt virtutes, quibus ornati sunt alii, quod careant ipsi. Alii, desidiosum erat pecus, fugiebant laborem, qui necessario impendendus esset monumentis veterum conquirendis, ordinandis, legendis; contexebant contra ex se sibi, aranea ut tela, his erat istis bene: aliis vendebant aurum commentitium pro vero, ut corpus tantum pasceret. Ferremus quidem istos, atque cum suis valere culeis turgidis, vento impletis, vitreis fractis, iuberemus, nisi caperent iuventutem imperitam, suoque exemplo corrumperent misere. Restat genus adversariorum aliud: videbant nempe isti pulcrum in antiquis monumentis, aliter fuissent cæci, nolebant tamen præ pudore decedere a sua consuetudine, atque instituto audacter antea defenso.

Sed ista hominum perversa ratio nondum interiit, viget etiam hodie, detrimento sane humanitatis, atque præsens adeo virus immittit adhuc integris puerorum animis, & quibus litteræ artesque curæ cordique sunt, nimis eos contumelias & iniuriis lacessit vexatque; id quod sæpe & noster *Christus*, qui meliorem vitæ conditionem recusavit, rei familiari, valetudini, & fere famæ suæ bonæ haud pepercit, ut litteris tantum, artibus, omnique humanitati consulere, eas adiuveret, largiter expertus est ab inimicis. Neque isti nunc quidem, rem valde miram narramus, continere se possunt, sed, ut coeperunt, infestari pergunt mortuum, ac veluti de eo triumphant. Quod si Christum vicissent unquam, quis enim id fieri meminit? eos magna-

magnanimos esse, ut leones, iuberemus; sed cum factum istud non sit, tacere.

Ne plura ea de re dicamus, præfationis argumentum, quamquam breviter, nunc enarrabimus. *Christius* in ea de gemmarum anularium gratia disseruit, cum antea divisisset antiquitatis eruditæ monumenta omnia in duas omnino partes: una eorum est, quæ ingeniis enituerunt per elementa litterarum consignatis; alia vero, quæ artium fabrilium subtili iudicio ac facultate per imaginum fidem traduntur. In eo sunt diversa, ut illa sint ampliora & ad iduis paucorum studiis aptiora; hæc autem certiora, magis perspicua, & ob singularem pulchritudinem & elegantiam ad omnes vulgo probabiliora. Monumentorum autem, quæ fiebant sculptura, sculptura, & cæclatura in marmore, in gemmis, in ære, cognitio & usus non acquiritur sola læctione, ut vel litteratissimus sæpe, acri quoque iudicio, cæcus in illis videndis fuerit, & ridendus, si de iis ferre sententiam auderet. Unde factum est, ut singulare quoddam studium traderetur facultatis antiquariæ eius, quæ marmora & æra & gemmas veterum, signis quodammodo facunda ac litterata, consideraret. Sed eius studii partes eruditi quasi inter se diviserunt contentione quadam honesta atque ambitione, adeo quidem, ut alii marmorum litteras atque titulos præcipue amant, reliquisque antiquitatis vestigiis, ut ad usum promptiora melioraque, præferant; alii numerorum æra; alii in lapillis, aut in marmore, vel quocumque e metallo signa.

Attamen ob gravissimas causas *Christius*, quidquid rei veterum gemmarum superest, ei primum dignitatis, in hoc pulcherrimo antiquitatis cognoscendæ studio, gradum tribuit. Audite, quæsumus, causas istas, quæ eiusmodi sunt, ut tantum gemmarum veterum gratiam constituant, recte omittis illis, quibus & reliqua artium & litterarum monumenta docta se elegantiam æstimatori commendant. Una est pulchritudo perfecta colorum, nitorque ac splendor, & lumen quarundam purissimum. Quæ res sane prohibere debuit homines, ne nitidos lapillos silicis abiectæ genus & cotem haberent, pellucidæ gem-

gemmas alumen facerent. Quo maior fuit diligentia veterum in gemmis eligendis ad opus sine vitio pulcherrimis, eo absolutiora omnia, quæ ad pulchritudinem earum attinet, in illis cognosces; unde etiam argumentum sinceræ vetustatis peti solet, quemadmodum alibi Noster ostendit pluribus, ut in de gemmis scripto, quod in commentariis litterariæ rei Lipsiensibus invenies.

Alia causa voluminis brevitatis est, quæ illa doctæ antiquitatis monumenta admodum reddit facilia & prompta studiis nostris. Maior aliquanto tamen commendatio his parvis lapillis inde venit, quod sola hæc monumenta integra ac sincera, incontaminato opere, quale illis opus tradiderant olim clarissimæ manus artificum, pervincere situm tot annorum potuerunt. Fit quidem, sed raro, ut vel fossor rastro gemmam confringat, vel ut rudis aliquis & indoctus faber, poliendo, quam ornare se putabat, eam recentibus scitamentis dehoneestet.

Elabent gemmæ veterum sculptæ etiam prærogativam inde, quod in nulla alia monumentorum parte adeo totæ & solidæ Græciæ veteris artes, geniusque omnis sæculi felicitis, neque manus fabrorum nobiliores, spectandæ nobis proponuntur tam plane, quam quidem ista omnia contigerunt, gemmis. Nulla spes reliqua est, ut Mentoris aut Myuntis argentum aut æs cælatum, ullumve Corinthium vas, usquam hodie appareat, neque signum ullum ac statua, in quo clarissima Phidias, vel Praxitelis, vel Myronis, aliorumque talium nomina legas: solæ videlicet gemmæ Pyrgotelis ac Diofcoridis, aliorumque, quos Plinius quoque alique veteres tanquam sculptores nobiles celebrant, vocabula certa litteris inscripta servant. Per multa tum rei mythicæ, tum historicæ argumenta, in gemmis reperies, quæ frustra in aliis antiquitatis doctæ monumentis quæras.

Ad pulchritudinem signorum in gemmis absolutam merito quidem operis miracula, in orbe earum præsertim tam parvo, adiungit Noster. Nam quocunque id opus fiebat modo, sive beneficio machinæ parvæ, quod contendunt hodie plurimi,

&

& Christius tantum in gemmis, aut minus accurate extenden-
dis, aut omnino in maufculis factum esse concedit, siue mu-
rone adamantis potius optimam quamque gemmam mini-
mamque exacuebant, semper magnæ admirationis esse debet.

Magnam præterea apud nos, & Noster haud scit, ne non
maximam rei veterum gemmarum merito gratiam conciliat,
quod tam facile lapillorum signa, cum amicorum quovis, ut-
cunque exprimendo eo, quod insculptum est, communicari
queunt. Nam gemma quidem signi exprimendi causa fit,
eoque tota redit; quod non de reliquis antiquorum operum
signis dici potest: unde ea difficulter, aut cum cautione certe,
exemplis vulgantur. Materia autem, in qua signa e gemmis
exprimi possunt, non unius eiusdemque est generis; exempla
enim eorum habere possumus, idque sine negotio, siue in
cera, siue in sulphure, siue in quacunque alia massa, in vitro
Obsidiano quoque, quod etiam, nihilo fere deterius, quam
gemma ipsa, signa in ceris multiplicat.

Sed de hoc satis, nunc etiam causam, & quidem breviter,
quare Christius librum a nobis in fronte indicatum, composue-
rit multiplici doctrina, undeque multus eius usus rerum ad
antiquitatem Græcorum ac Latinorum, rei gemmarum inprimis,
mirifice enitet, exponemus verbis. Susceperat nempe
Lappert, vir nobilissimus, opus sane magnum, egregium, ac
laudabile, & si usum spectes, fere singulare, ut nempe coge-
ret ex instructissimis talium rerum museis, regis inprimis,
quamplurima gemmarum exempla, quæ se adprobabant
propter artem, fidem, & argumenta; ea in massa aliqua ter-
rea candidissima redderet; luculento sane ordine exemplorum
mille conderet in scrinio quodam primitus, tot postea in alio,
& venderet antiquitatis doctæ studiosis modico, quibus libue-
rit, pretio. Ille igitur Vir industrius adit nostrum, rogavit-
que, ut vellet interpretis personam agere, & gemmarum argu-
menta exponere litteris: Noster id detrectavit diu, quod iam
adesset brevis eorum signorum, catalogi vice; commentarius
Dresdæ vulgatus; ille vero insistere, tandemque vicit, quod

Noster amico, tam honesta roganti, diutius negare putavit turpe. En libri causam.

Nunc de libri agemus constitutione atque ordine, & deinde, quæ nobis memoratu digna inter legendum videbantur, enarrabimus. Dactyliotheca universalis, sive serinium milliarium primum, sive secundum tractas, in duas divisa est partes, alteram mythicam, fere historicam alteram, singulæque denuo in minutiores. Ut pars prima serini milliarii primi mythica tota deos gentium antiquissimos exhibet primo, gemmis cccxxxi. deinde sacrificia fere ac ritus Græcorum vetustissimos gemmis xxxiv: pars vero altera fere historica, primo Gemmas Homericas numero lxxx; secundo Heroum, Regum, Reginarum antiquorum Græcorum imagines, gemmis lxix; tertio Græcorum sapientia & artibus illustrium imagines, gemmis lxxx; quarto primordia urbis Romæ & Romanos viros virtute illustres, gemmis lxi; quinto Regum Romanorum & Imperatorum Augustarumque imagines iuxta & rem militarem, gemmis ccvi; sexto ludos aliosque ritus ferme Romanos, gemmis xx; septimo animantium brutorum varias species, & monstra, & gryllos, & Abraxas, gemmis xlvii; tandem imagines illustrium sæculi fere præsentis, gemmis x. Chiliados autem secundæ pars prima, item ad mythologiam pertinens, continet primo historiam fabularem deorum, gemmis omnino ccccx; sacrificia deinde & ritus fere Græcorum gemmis xxix. Pars autem altera fere historica gemmas Homericas primo, numero lxxx; Heroum Græci fere generis & regum imagines, gemmis lxxvii; tertio Heroum, regum, reginarum, antiquitatis fere Græcicæ imagines, gemmis xxxix; quarto, sapientum Græcorum fere ac poetarum imagines, gemmis xlii; quinto primordia urbis Romæ, gemmis lxix; sexto Imperatorum Augustarumque imagines, cetera rei Romanæ gemmis clxxvii; septimo, rem militarem aliosque ritus Romanos, monstra, & mythologiæ residua, gemmis cxiv.

Quadrifariam porro singulas Dactyliothecæ expositæ a Christo tabulas divinas esse cognovimus, quarum tabularum regione

regione prima, ac veluti laterculo, argumenta signorum interpretis vice continentur. Ordo hic quidem catalogi, cuius supra mentionem fecimus, est servatus, sed immutata sunt vocabula, relicto in plerisque argumentis indicandis pervulgatæ expositioni plurimorum, qui de his tradiderunt, loco. Sed quoniam hac maxime in parte versari studiosorum hominum in addiscenda antiquitate commodum, desiderarique diligentiam suam intellexit Noster, qua certa satis erant veri vestigia, ibi libertatem censendi secundum ea permittit sibi. Sæpe in exponendis signorum argumentis poetarum usus est verbis, siquidem poete & gemmæ in argumentis quasi conspirabant arice. Secunda tabularum regio lapillorum glebæ & coloris vocabula, physicorum aut mangonum rei gemmarie decreto, exhibet; tertia eorum nomina, qui has ipsas operis antiqui gemmas in museis suis hoc tempore servant; quarta tandem librorum indices scriptorumque laudem, quorum litteris hæc argumenta amplius declarata, lincisque adumbrata haberentur.

Sed Noster etiam eorum servari commodis æquum putavit, qui nulla vel modica litterarum Latii facultate, cognoscere tamén res Græcorum ac Romæ veteris, aut artium ingenia his e monumentis student. Illis igitur Francogallice item per compendia descriptam argumentorum seriem in tabulis proposuit ad calcem cuiusque milliarii, posteaquam hodie tam litterarum rudis propemodum nemo est, quin Francogallice sciat.

Nunc quoque, ut promisimus supra, pauca quædam, observatu digna quæ nobis visa sunt, reddemus, benevole lector, tibi. Minerva semper nobilitatem vultu ac robur quoddam præ fert, quo argumento Noster Milliar. I. pa. 4. gem. 31. non Minervam, quæ vulgo editur, sed Victoriæ agnoscit. Ibi dem gem. 50. Apollinis imago vulgo putatur, sed Noster potius Penthesileam esse ob victoriæ laureatam ea de causa censet, quod caput iacet & bipennem tenet, quippe quod non Apollinis gestamen reperitur. Millia. I. pa. 8. gem. 80. Venus eo spectatur statu, quem *Ovidius* describit his: Quoties velamina ponit, Protegitur lava. Millia. I. pa. 7. gem. 68.

Diana

Diana pulchella cernitur post venationem leviter adquiescens in columella, ut pa. 9. gem. 87. Venus nuda & stans averfa, quæ in columella finiftrum in cubitum innititur, & pa. 12. gem. 114. Triptolemus, quem edunt quidem, nixus in columella. Ex his affirmat Chriftius, fervum, in quem fe dominus inclinare confueverat, recte & graphice dici poffe columellam. In animo habuiffe videtur illum Lucilii locum, quem Martialis ut durum citat:

Lucili columella hic fitu Metrophanes:

Donatus & Salmafius diverfa sentiunt; fed hic quis malit a Chriftii partibus stare, ob argumenta certa, quæ liberaliter Nofter adduxit ad finem Milliarîi primi. Invenimus etiam pa. 17. gem. 164. & pa. 18. gem. 170. & 171. Bacchum in Fauno, velut in columella, nixum. Milliar. I. p. 13. gem. 116. Mars fedet in lorica, galeamque & clypeum calcat. Hoc pacis & annonæ laxioris effe fignum ex Aristophanis patet ioco, ut nempe lorice ufus pro lafano fit in pace. Aristophanis locus eft scena *Egypus* extrema. Milliar. I. pa. 16. gem. 156. Bacchus vehitur in bigis pantherarum. Utramque feram infidens cuique Amor regit. Sed Chriftio non Pantheræ, fed lænæ effe ebrice sub iugo, videntur, quod ferarum omnium longe pugnaciffimam haberi lænam oftendit *Aelianus* Variæ hiftoriæ li. XII. 39. Intermixtæ etiam, quamquam raro, funt gemmæ, quæ neque antiqui funt operis, neque probi, ut Mil. I. pa. 31. gem. 288. Cacus ibi fpectatur de bubus Herculis unam abreptam cauda trahens. Milliar. I. pa. 34. gem. 322. Hermæ Priapi fpecies quædam fingularis exhibitur, pallio exculta ac thyrfio impofito. Milliar. I. pa. 36. gem. 337. caput Mufæ eft elegans in gemma clypei ritu convexa. Nofter aliquando dubitavit, an Virgîlii effet hæc imago, quoniam eius quodammodo vultum pulchra hæc reddebat fpecies. Sed stolæ fummo in pectore veftigia quædam, & capilli cultus, prorfus mulierem referunt. Milliar. I. pa. 42. gem. illud in Victoriæ imagine obfervatu eft dignum, quod vultus eius, ut fefæ, laborem pugne niftantibus oculis fatetur. Milliar. II. pa. 1. gem. 1. dubitat Nofter, fi Saturni

turni imago velati sit, quod in hac gemmula non falx, quod Saturni gestamen est, sed harpe, sive Plutonis sceptrum, a poetis ensis dicitur falcatus, appareat. Tamen Saturni quoque imagines interdum harpen habere dicas pro falce. Ceterum, de Saturni signis consulere potes Christii de Carmine Saturnio scriptum; idem noster harpes quoque figuram & modum ostendit olim Commentariis literariæ rei Lipsiensibus, & Commentario quidem septimo, p. 32-34. & 81-86. Milliar. II. p. 5. gem. 40. Apollinis, quæ editur, imago est, seu potius, quod asserit Noster, multisque videtur verissimum, Virgilio. Nam prorsus eius apparet vultus pulcher, ac, Donati verbo, rusticanus. Milliar. II. p. 11. gem. 93. argumentum editur præclarum. Venus ibi apparet chlamydata, fedensque in lorica Martis, clypeo eius una posito, indignantis animi fluctum capitis deiecti ac pectoris flexu fatetur. Facis autem accensæ flammis supervolantem papilionem adurere velle, animæ mortalium vitæque brevis symbolum nobile, tortrix mortalium eadem & causâ pretiumque vitæ videtur. Ceterum *tortricis* vocabulum & nomen, quod Veneri hic noster dare est ausus, plane recens & sine exemplo, facile & novitas argumenti ac pulchritudo singularis adversus talium spectatores eruditos excusabit. Veniam ipsi dabit, exemplum aliis non fecit; mutaret certo, si diutius vivere ei fuisset concessum. Milliar. II. p. 29. gem. 261. nova Christii in Nemescos imagine observatio est. Cernitur nempe ibi diva nauseabunda, & velut in sinum exspuens, id quod & in aliis, quotquot Nemescos imagine gemmas viderat, observavit Noster. Facile maiorem talium rerum tibi suppeditare possemus copiam, sed sufficiant hæc, ne instituti nostri excedamus modum.

Nunc tandem & pauca de iis rebus, ad ornatum quæ pertinent libri, dicendum esse duximus. Exornatus est Liber quibusdam felicitatis ac veluti corollis, lincis scilicet ahenea e lamina ductis. Argumenta autem illa, quæ in tabulis aheneis pinxerat lincis, Christio solum subinde regente, Melius, vir artis pingendi lincis peritus atque elegans, petita sunt omnia, si

primum exceperis ex gemmis, quarum magnam habuit copiam Noster, anularibus scitis doctisque. In fronte litterarum, quibus Serenissimo Electoratus Saxonici Principi heredi Commentarios suos consecrat Christius, illius Insignia, quæ dicunt, e tabula ahenea lineis sunt exscripta, & una, nostra quidem sententia, terræ Misenæ ingenium, illaque felicitas haud contemnenda, qua ibi artes literæque florent. Caput autem litterarum, quibus de gemmarum anularium veterum gratia præfatus est Noster, ornatum est emblemate, ex Achate maiuscula, prisca ea ac lucidissima, petito quam pulcherrimo. Musa ibi apparet, velut captum ingenio maioreque numine suo Cupidinem regens, qui pacem ab ea, signum consilii sui oleæ ramum tenens, vix impetret. Quod argumentum antea quoque, ex eadem Achate, in laminam aheneam aliam, lineis, ut facere solebat, a Meilio supra laudato transferri curavit Christius: ea nunc ad nos venit tabula, & honesto quidem, ut Iureconsultorum sibi loquuntur, titulo; ex hac id argumentum

Tab. II. nunc communicabimus tecum. Ab initio milliarii primi, & partis quidem primæ, Chiron spectatur, qui Achillem docet cithara canere: in extrema autem eiusdem partis pagina Achilles citharoedus ipse. Caput partis secundæ Davium Hystaspis filium præbet, ut hinnitû equi fortem regni cepisset. Olim noster Castora esse & Pollucem in equis putavit: sed admonitus mutavit sententiam. In fine eiusdem partis lepus in ara positus est, cui aquila exta exedit. In fronte præfationis milliarii secundi poeta e Sarda præclari operis spectatur priscus, Græcus is carmen maiore spiritu ruri meditans; simul Musas spectabis, in Onyche alteram parva insculptam, rusticam, cum pedo, alteram in Prasio heroi carminis cum tuba. Primæ partis caput præstat tibi e Samothracis anuli sigillis, quæ quidem prisca esse arbitrabatur Noster, Chalybum in massa ut-cunque servata, sacrificium singulare deorum Iovi, maiore victima: deorum autem, Veneris cum Cupidine hinc musico & Victoria: inde Apollinis fere citharoedi, & ignoti nullo gestamine herois. Exitus eius partis Herculem singularem, cum aquimimali diâta magna, & cum cyatho, ut si mixtura
lit

TAB. II. ad Nov. Art. Eruc. A. 1758. Men. Jun. P. II. pag. 346. seq.

fit aqua merum, per campos Phrygiæ, feu Lydorum, sub Omphales imperio, errabundum exhibet, e Sarda quidem vetustissimi probique operis. Frons alterius partis Cupidinem habet maiorem, tropæum statucentem, e Sarda pisi volumine. Extrema pagina Victoriæ in bigis longè scitissimam, altera manu Castoris & Pollucis, pugilum gestu notandorum, signa gestantem, & palmam altera, e minutissima quidem operis egregii Sarda redditam. Nos nostræ quoque enarrationis exitum ornare volebamus his Poetarum imaginibus, quas olim Christius ex gemmis anularibus pingi curavit lincis in lamina aenea. Altera fortassis Hesiodi est, Homeri altera.

IOSEPHI AVERANII, V. C. ICTI, ET IN ILLUSTRATI Academia Pisana, dum viveret, Antecessoris, Opus posthumum, continens interpretationum Iuris libros tres posteriores: in quibus multa cum Iuris Civilis, tum aliorum veterum scriptorum loca, nova ratione illustrantur; multa item ex Antiquitate romana graecæque doctè pertractantur. PARTES II. in cuius posteriore etiam indices legum, rerum & verborum, nec non vita Auctoris continentur.

Lugduni Batavorum, apud Petr. van der Aa, Alph. 4.
pl. 7. 8. mai.

Bonorum Librorum, qualis hic est, memoriam, propagari ad posteritatem, etiamsi non ipso illo tempore, quo prodeunt, bonis litteris tamen proficuum est. Impetrare igitur a nobis non potuimus, quin Operis istius, etsi decem annis forte tardius quam oportebat, honorificam mentionem faceremus, & omnino talem, qualem suo iure postulare a nobis dudum poterat videri. Varios esse modos, quibus ICTI, elegantiorum litterarum dulcedine capti, veteres Romanorum leges vel interpretari consueverunt, vel emendare, non potest non iis esse longè notissimum, qui in hoc studiorum campo alacriter decurrunt. Alii nimirum in locis

dubiis ad Pandectarum Florentinarum exemplar, tamquam in portum, confugiunt; alii fidem Græcorum sequuntur; alii denique vulgatæ, ut vocant, editioni plurimum ponderis atque auctoritatis tribuunt. Et huic quidem ordini postremo ubique propemodum sese addixerat *Josephus Averanius*, qui a corrigendi secandique studio paullo alienior, tanto mentis acumine, tamque maturo iudicio, vulgati Codicis vindicem egit, ut nonnisi tunc Florentinam lectionem admiserit, si vel iusta ratio, vel alterius Codicis consensus, emendandi necessitatem imperaret. Luculenter id comprobavit in duobus *Interpretationum* libris, qui, adiutore *Henr. Brenmanno*, Lugduni Batavorum a. 1716. primum typis impressi, ibidemque vicennio post eleganter reculi fuerunt. Qui labor nobilissimus quum communi Ictorum plausu, publicisque dignaretur elogiis, stimulatus fuit Auctor, ut ad telam, quam coeperat, pertexendam, omnes ingenii industriaeque nervos intenderet. Idque feliciter, ac propitia Themide, præstitit in his libris posterioribus, iisdem, quas olim in *Tomo primo* laudavimus, dotibus, eademque in seligendis & illustrandis iuris Romani locis gravioribus, dexteritate conspicuis. Deditur autem hoc Opus humanitati viri præstantissimi, *Antonii Nicolini*, ex Marchionibus Pontis Sacci & Castri Camuliani, Auctoris quondam discipuli, cui morti vicinus commendaverat illud de meliori, ut tamquam pignus amicitiae adservaret, & si tanti videretur, Belgis daret in lucem proferendam. Libenter igitur exsequutus hanc ultimam præceptoris sui voluntatem est vir doctissimus, opusque summariis, & indicibus, studiose confectis, instruxit, quod ipsum dum prædicat bibliopola, honorificam quoque mentionem iniicit, qui in adornanda editione consilio illum & opera iuvit, *Ioh. Couradi Ruckeri*, clarissimi Academiae Lugduno-Batavae Antecessoris. Adiecta porro alteri Parti est Auctoris vita, ex laudati *Nicolini*, *Angeli Mariae Riccii*, & *Antonii Francisci Gorii*, scriptis singularibus, a iuvene quodam, iuris & *Averani* nominis amantissimo, concinnata; ex qua ut potiora transferibamus hic, Lectorum nostrorum interesse omnino arbitramur. Pro-

tulit

tulit virum Italiae ocellus, Florentia, anno superioris saeculi sexagesimo tertio, & die quidem mensis Martii vicefimo. Patrem nactus erat *Ioh. Franciscum*, eruditum tunc temporis hominem, scientiisque cum primis mathematicis deditum; mater autem fuit *Margaretha Sacchettina*. Primis litterarum fundamentis in collegio Florentino positus, contulit se Pisas, ubi tum frater, *Benedictus*, patriæ suæ Tullius, limatoris Græciæ Latique thesauros recludebat. Quadriennio ibidem exacto, tanta cum in iure, tum in Geometria, incrementa ceperat, ut viginti vix annorum adolescens, non solum Doctoris consequi insignia posset, sed aliis etiam hisce in studiis non sine laude viam præiret. Inde factum, ut, quum longe lateque diffunderetur nominis celebritas, *Cosmus III.* Etruriæ Dux, dignissimum eum inter cæteros omnes censeret, cui docendi iuris civilis provincia in Academia Pisana demandaretur. Paulo post novum meritorum præmium accessit, dato in disciplinam eius Principis maximi filio, *Iohanne Gastone*, paternarum deinceps ditionum herede, ad quem quidem felicitatis gradum quamvis sua virtute pervenerit, multum tamen & commendatio *Henrici Norisii* profuit, qui eodem tempore Principi historię & nummatarum scientiam tradebat. Mortuus tandem est, postquam apoplexia, qua per decem fere menses crudelissime est vexatus, omnem ei memoriam abstulerat, die 24. m. Augusti a. 1738. annos natus septuaginta quinque, menses quinque, & quatuor dies. Cælebs per totam vitam, bona sua testamento reliquit Patribus Hospitalariis S. *Iohannis*. Bibliothecam exquisitissimam Academiae donavit Pisanae, variisque amicis legatis ornavit. Fuit profecto vir prudens, omnibus carus, & præter insignem iuris scientiam, in disciplinis & philosophicis, & mathematicis, longe versatissimus. Quod ad illas attinet, multum tribuebat Philosophi Stagiritæ scriptis, ita tamen, ut Platoni primas defendendas esse partes crederet. Hunc enim ingenii ac sapientiæ principem laudabat, ab hoc fonte ratus omnem solidiorem doctrinam latissime dimanasse. In rebus naturæ quid posset, luculenter ostendunt observationes *Transactionibus Societatis*

Londonensis, cuius membrum fuit, insertæ. Sæpenumero in Observatorio Academiæ Pisanae, ope præsertim machinæ pneumaticæ *Boyleanae*, præsentæ *Cosmo III.* eiusque filio, specimina physica dedit. Ipsius etiam sunt quædam de soni propagatione experimenta; in qua indaganda industriam suam adiunxerat *Henric. Newtonus*, Britannorum ad Florentiæ Ducem Legatus. Antiquos Mathematicos nocturna diurnaque manu versabat: cuius studii testes sunt Commentationes uondum editæ in *Archimedem*, eiusque interpretem, *Eutocium*, pariterque in *Ptolomæum Almagestum*; quæ si quando ab interitu vindicentur, habebunt harum rerum amatores, qui facem iis præferat in tot tamque obscuris horum auctorum locis intelligendis. Nec poeticae expers sanitatis fuit, adeoque se carmina eius probarunt *Petro olim Burmanno*, ut ea sibi typis vulganda postularet, ad quem etiam, vivo adhuc *Averanio*, transmissa sunt. Scripta viri hæc exstant: I.) *Interpretationum Iuris libri V.* Duo priores quum apud auctorem vidisset, qui tum Pandectas Florentinorum cum editis confererat, *Henric. Brencinamus*, ita eum delectavit operis elegantia, ut statim sibi specimen expeteret, *Gerardi Noodt*, & *Cornelii van Bynckershoek*, summorum virorum, iudicio subiiciendum. Quibus postquam mirifice placuissent auctoris lucubrationes, facile impetravit ab eodem, ut in Belgio ad dias luminis auras perducerentur. II.) *De calculorum, seu lotrunculorum, ludo, dissertatio, Venet. 1743.* in Tomo VII. delle *Miscellanea di vari Opuscoli.* III.) *De iure belli ac pacis disputatio, Florent. 1703.* IV.) *Dissertatio de repressaliis*, habita *Pisæ 1713.* magno cum suo, tum Lycei Pisani honore, coram potentissimo Augusto III. Poloniarum Rege, qui tum Princeps luventis Italiam perlustrabat. V.) *De libertate Florentiæ opusculum*, quod quo loco annove prodierit, ignoravit vitæ *Averaniae* scriptor. VI.) *Vita fratris, Benedicti*, operibus eiusdem a. 1717. præmissa. VII.) *Consultationes & Responsa iuris*, seorsim edita. VIII.) *Lezioni sopra la passione di N. S. Gesù Cristo, Urbino, 1738.* 12. de quo eleganti libello diximus in his *Actis a. 1742. p. 9. sq.* IX.) *Prefazione alle Poeste*
Tof

Toscane di Mons. Ansaldo Ansaldo, impresse in Firenze 1704. X.) Lezioni Toscane, ibid. 1744. 4. cuius præclari operis, ingentique eruditione ex Græciæ ac Latii Scriptoribus referti, in lucem proferendi publicam initium fecit Gorius, Musarum Italicarum decus nuper incomparabile. Averanii quoque curis debemus præclaram fratris, Nicolai, commentationem de mensibus Aegyptiorum, in gratiam Ant. Mariae Salvini, quem noster maxime coluit, adiectis notis P. Henrici Norisii, excusam 1737. 4. Inter opera auctoris inedita memorantur: de Lampadum ludo, dissertatio; Eligiæ, Epigrammata, & alia carmina; Opuscula mathematica; Esperienze fatte sopra le gemme e pietre dure, col Specchio Ustorio; Esperienze sopra la propagazione del suono, aliaque Mita quædam, quæ in Bibliotheca Academiæ Pisanae exstare dicuntur.

Nunc ad ipsum librum, in quo multa præcipue de hereditatibus, legatis, fideicommissis & conditionibus, erudite pertractantur, paulo accedemus propius, quibusdam speciminibus indicaturi, quantum lucis ex frequentiore eiusdem usu iurisprudentiæ civilis, eaque elegantior, expectare possit. Acerrime disputatum inter viros doctissimos, an Principum familiares pro salario, quod iis debetur, tacita gaudeant hypotheca, nec ne? itemque an præferendi sint cæteris creditoribus, expressam etiam & antiquiorem habentibus hypothecam? Consultum est hac in controversia ius Romanum, quæsitumque, an Præfidum olim & Imperatorum Comites huiusmodi instructi privilegio fuerint? Quia de re quum & auctor, quam animo foveret sententiam, interrogatus esset aliquando, multa congescit, quæ ad causæ defensionem conducere iudicabat, & lib. III. cap. 1. 2. Pag. 2. sq. & 3. materiam de Comitibus istis elegantissime excusit, uberrimeque. Quatuor statuit eorundem classes. In prima collocat eos, qui comitari Præfides, Proconsules, & alios magistratus solebant, ad regendas provincias Roma abeuntes: in altera eos, qui Imperatoribus, in expeditionem prodeuntibus, aut peregre proficiscentibus, ad latus erant: in tertia hos, qui ad honorem dignitatemque comitatus vehebantur: in quarta denique Comites, qui regebant provincias, quique postre-

postremis imperii Romani temporibus introduci fuerunt. A primis ut ordiamur, sciendum, Præsides multos in provinciam secum duxisse, quorum in rebus gerendis ministerio uterentur. Hi sigillatim Comites dicti, generatim & univere cohors, seu cohors Prætoria. Eorum in numero erant: Præfectus, qui toti cohorti præerat, eamque continebat in officio; item scribæ, medici, accensi, haruspices, præcones, alique Præsidis ministri, quod ex *Cicerone lib. II. in Verr.* perspicitur. Idem recenset inter Comites etiam Legatos, & pluribus quidem in locis. Videntur Legati ii fuisse, qui in iure Romano Adfessorum nomine insigniuntur. Erant illi pariter ministri consilii provincialis, Præsidisque quodammodo socii: nam iuxta sedebant in tractandis provincie negotiis, & ea peragebant fere omnia, quæ ad iudicia, ad iuridicam & legitimam provincie administrationem, pertinebant. Plures erant Adfessores, plures etiam Legati: studiosi iuris erant Adfessores, etiam Legati: de publico salarium accipiebant Adfessores, item & Legati. Quod *Cicero* semper Legatos nominat, nunquam vero Adfessores, mirum videri non debet, quandoquidem Adfessoris vox eo tempore non erat adeo usu recepta. Idem *Tullius* convictorum porro, qui & contubernales vocantur, mentionem iniicit *lib. I. ep. 1. ad Q. Fratr.* Sed hi in Iulii Cæsaris edicto, de quo v. *Suetonius cap. 42.* a Comitibus distinguuntur. *Cuiacius lib. VII. obs. 22.* in libris iuris semper *Comite*, pro Adfessoribus accipi credit. Sed non sine argumentis idoneis ab eius Auctore sententia recedit, multaque hac occasione leges perdocte interpretatur. Quibus confectis, de Comitum primi ordinis salario dispicit. Percipiebant id, & omne lucrum, tam ii ipsi, quam Præsides, a publico, ac primum quidem vasarii cibariorumque nomine; postea & pro speciebus pretium sumere iuxta fori nundinationem poterant, quod *lucellum* dicitur a *Catullo*. Tertio Romam reversi, quum a Præatore vel Præsede delati ad ærarium fuissent, ex eo beneficiis fruebantur, quæ & *solationum* nomine in Codice Theodosiano obveniunt, & vacationes fuisse videntur, a fisco solvi solitæ officio abeuntibus, non stipendii

dii causa, sed remunerationis loco, propter bene navatam reipublicæ operam. Nullibi tamen legimus, his Comitibus hypothecam fuisse constitutam; in quo privilegio concedendo, quum id aliis creditoribus fraudi esset, parcissimi erant Romani. Sequitur secunda Comitum classis, eorum nempe, qui Imperatorem peregrinatem, vel in expeditionibus, comitabantur. Inter hos præcipui contubernales, qui & amici atque familiares, item Comites intra palatium dicuntur, quod locis ex *Spartiano* defumtis, nec non antiquis inscriptionibus probari satis potest. Nec tacendi sunt Comites intra Consistorium, sive Consistoriani, quos Imperator consulere in rebus gravioribus solebat. Consistorii autem locus est, ubicunque Princeps cum Consistorianorum concilio decernit. Comitum horum ingens numerus quum crevisset in dies, magnaque eorum dignitas esset, omnes in tres classes distribuabantur. Erant enim vel primi, vel secundi, vel tertii ordinis. Plurimi hoc discrimen Constantino tribuunt: sed rectius id a Tiberio institutum esse putat auctor, eamque in rem ad *Sueton. in Tiber. c. 46.* provocat. Tum vero salarium eorundem in annona consistebat, quod itidem Tiberius introduxit, qui parcus pecuniæ ac tenax erat, uti ex eodem *Suetonii* loco adparet. Divisi etiam Comites in varios ordines officiorum domus augustæ fuerunt. Primum enim quatuor erant serinia palatii, scilicet memoriæ, epistolæ, libellorum, ac dispositionum. Vid. *L. 3. & 4. C. de prox. sacr. serin.* idque ab Augusto, suasu Mæcenatis, factum, propter negotiorum multitudinem. Qui serinio memoriæ præferebatur, & officii princeps erat, dicebatur *Magister serinii*; secundus, *proximus serinii*. *L. 1. C. de magistr. sacr. serin. L. 5. & tit. C. de prox. sacr. serin.* Erravit igitur *Salmasius*, qui ex utroque unam fecit personam, quod luculenter ab auctore ostenditur. Qui princeps erat dispositionum, proprie non vocabatur *Magister*, sed *Comes dispositionum*, dignitate tamen inferior erat Magistris aliorum seriniorum, & proximis exæquabatur. Dabantur præterea Comites rei privatz, qui fisco præerant; sacrum largitionum, quibus ærarii cura fuit demandata; sacri

palatii, & sacri patrimonii, de quibus diversi tituli exstant in Codice Iustiniano. Ridet Noster advocati cuiusdam primarii explicationem, quod scripsit, Comitem scholarum, de quo in *l. 3. C. de offic. magistr. officior. dapiferum esse, vel architriclinium, qui summa cura nitebatur parare Principi epulas ea diligentia, qua scholares student in scholis. Schola potius erat ordo militantium, qui palatium custodiebant. Erant 3500. ex præstantissimis Armenis, in scholas divisi, qui palatii Principalis custodiam habebant, ideoque huic parebant Magistro, & uberius cæteris militibus salarium percipiebant. Quod vero ad hypothecam attinet, cuius causa omnem hanc disputationem suscepit Auctor, nihil quicquam in toto iure civili occurrere ait, ex quo suspicari liceat, hanc hypothecam Comitibus & palatinis fuisse concessam. Quamquam enim de his, eorumque dignitate, privilegiis, prærogativis, salario, & anonis, latissime exactissimeque agatur in libro Codicis Iustiniani primo, nec non in tribus ultimis libris, pariterque in Codice qui a Theodosio nomen accepit; nunquam tamen nec hypothecæ illis concessæ mentio fit, nec ullum eius privilegii vestigium adparet. Quis igitur tam audax fuerit, ut eam pro arbitrio velit introducere? Et quid causæ esse poterat, cur Imperatores contra se ipsos darent huiusmodi privilegium iis, quos ad excellam evehebant dignitatem, quos anonis & salario sustentabant? Ab iis exegisse Imperatores satisfactionem ex *l. 14. C. de murileg. & l. ult. C. Th. de divers. offic.* cognoscimus: at, Imperatores ipsis satisdeditisse, nusquam legitur. Denique quænam, quæsumus, bona huic, obnoxia esse hypothecæ debebant: ærarii ne, an fisci? Utrumque adeo absurdum, ut nihil supra. Tertiæ classis Comites in tres iterum ordines singulares dividendi. Eorum dignitas Comitativa dicebatur, adeoque comitivæ erant primi, secundi, tertii ordinis. Comites primi ordinis in tres etiam classes erant dispersiti: alii enim comitivam primi ordinis obtinebant simul cum administratione provinciæ; alii dicebantur *vacantes*, quibus comitivæ dignitas conferebatur præmii loco, propter bene administratam provinciam; alii denique pretio, vel gratia,*

Pag. 42. sq.

tia, comitiva ornabantur, cæterisque inferiores erant, quia licet unum sit nomen, tamen æstimandum meritis est, *l. un. C. Th. de comit. vacant.* Primi ordinis comitivam non una omnes ratione consequentur. Quidam eius participes ipso iure fiebant, statim ac munus aliquod aut officium a Principe iis deferebatur, veluti Comites Aegypti, Scholarum &c.; alii gaudebant eadem ob merita, si laudabiliter perfuncti muneribus iniunctis essent, quo pertinent Archiatri, Professores Constantinopolitani, pariterque ii, qui exercebant in arte quadam; alii eam reportabant, quum deponerent munus, præclare gestum, ut principes agentium in rebus. De comitiva secundi tertique ordinis extat nonnihil in Codice Theodosiano, scilicet *l. 17. sq. de prox. comit. disposit. l. 8. de agent. in reb. & l. 127. de decurion.* Erat & alia horum Comitum distinctio, quoniam nonnulli provincias regebant, & provincialibus præerant; nonnulli contra summam imperii in milites tenebant, quibus provinciam tuebantur. Atque hi Comites militares & limitanei vocati fuerunt, iterumque divisi in tres ordines, uti eos distinguit Constantinus M. referente *Eusebio in eius vita lib. IV. c. 1.* Comites primi ordinis erant initio ducibus digniores, & Magistrum militum; secundi ordinis duces, tertique tribuni vocabantur. Magistri militum primo duo tantum fuerunt, alter pedum, alter equitum: postea tamen auctum eorundem numerum scimus. Super sunt Comites quartæ classis. Horum princeps erat Orientis Comes, qui sexcentos habens apparitores, provinciis quindecim præerat, videlicet quinque consularibus, octo præsidalibus, duabusque perfectissimorum, h. e. Arabiæ & Isauriæ, in quibus perfectissimi iudices erant, seu viri, ad minorum provinciarum administrationem deputati. Ad quod rectius intelligendum, Auctor explicat breviter discrimen inter provincias, ab Augusto stabilitum. Perfectissimi in tres erant classes divisi, primi nempe, secundi, ac tertii ordinis, uti constat ex *l. 7. §. 1. C. de palat. sacrar. largit.* Ex iis quidam Comites erant, & Præsides etiam, quique provincias regebant, eadem decorari dignitate, & quidem primi ordinis, solebant.

Pag. 47. sq.

At illis tantum Præsidibus, qui ab Imperatore mittebantur ad provinciam gubernandam, isthæc collata dignitas fuit, quum plerumque in ministerio Principis essent. Ad hos referri quoque potest Comes privatarum rerum divinæ domus. Quamvis enim ille provincias non administraret, magna tamen in iis ipsis auctoritate pollebat, quandoquidem patrimonium Principis procurabat, agrosque, per totum Orientis tractum sitos. Vocatur idem ille nonnunquam rationalis, & Magister rei privatæ, procurator Cæsaris, curator, procurator private rationis, Comes rei dominicæ, item Comes rerum privati. Huius amplissima erat iurisdicção. Præter causas enim fiscales, cognoscendi quoque ius ipsi erat de causis status, de iure sepulchrorum, de causis incestus, & de corruptis iudiciis. Comites isti, de quibus hæctenus, nullam habebant hypothecam in bonis Imperatoris, nec poterant omnino habere. Fruebantur enim annona, de publico iis assignata, quam porrigebant provinciales, manu militari, si id iusto tempore non fieret cogendi. Procurator Cæsaris pecuniam, & quicquid aliud a colonis debebatur, exigebat; sed annonam, quæ Comitibus erat constituta, exigebant ipsi. Quantum iis annonæ ac salarii nomine datum fuerit, Valeriani Imperatoris exemplo memene ostendit Auctor, de quo consulendus *Vopiscus* in *Probo* cap. 4. pariterque *Thebell. Pollio* in *Claudio* cap. 17. Ne autem gravarentur provinciales, severissime interdicta erat annonæ astimatio, præstasque tantum debebant, quæ provincia suppeditabat. Postea tamen, collabente paulatim disciplina, salaria adærare licuit, imo & stellaturæ, donec tandem Iustinianus in limitaneis & comitatensibus militibus prohiberet hoc, imposita quadrupli poena, cum dignitatis privatione. Dicebatur *stellatura* quicquid tribunus ex salario annonæque militibus debita decerpebat, sibi que retinebat. Unde nomen originem trahat, varie disputatum est inter eruditos. Audiamus auctoris verba. *Epiphem*, ait, non video, cur non deduci possit a stellis. *A stellis stellare, stellatus, quæ passim inserpuntur: cur non etiam stellatura? ut a præfectus præfectura, a satum futura, & similes. Quidni autem dici*

Pag. 57.

pos.

possit id a similitudine stellarum deciduarum & discurrentium, quas e numero & congerie stellarum decerptas in terram & mare prolabi vulgo creditum est: seu, ut Plinius putat, a stellis ipsis extrudi nimio alimento tracti humoris, quemadmodum a lumine scintillae identidem egeruntur & extruduntur, fuisse ad militum annonam tractum? Sicut enim stellae vagantes & discurrentes e coelo decerpuntur, cuius minimae sunt particular; ita minimae illae partes, quas tribuni ex militum annonis decerpebant, quos stellae deciduae, stellaturae nomen dederunt illi delibationi & abrasioni salarii militaris. Minima enim erat salarii pars a tribunis abrasa, neque poterat excedere annonam septem dierum, l. 12. C. de erog. milit. ann. ex qua corrigenda est l. 28. C. Theod. eod. tit. in qua pro septem legitur semper. Haec ipse Auctor noster, qui deinceps de modo exigendi annonas disserit, ac tandem monet, fiscum sibi obstrinxisse sibi idonea satisfactione Comites & rerum provincialium administratos, illos autem nulla obligatione fiscum aut Imperatorem devincire sibi potuisse. Nec etiam hac indigebant obligatione cum hypotheca, propterea, quod in eorum potestate erat exigere a provincialibus, atque adeo extorquere salarium, sibi de iure debitum. Et nihil quoque dici posse absurdius existimat Auctor, quam Imperatorem tacitae hypothecae privilegium contra semetipsum concessisse. Nec vereri poterat, ne ii, quibus honorem amplissimum, magistratum maxime quaestuosum, regiamque fere potestatem tribuebat, haec repudiarent omnia, nisi daret etiam privilegium tacitae hypothecae, cum praetatione in universis eiusdem bonis.

DE VICTU FEBRICITANTIUM DISSERTATIO,
Auctore IOSEPHO ANTONIO PULATI, Saciliensi,
in Patavino Gymnasio Praeceptoris Medicarum Ordinariae P. P. P.

Patavii 1738. typis Seminarii, pl. 22. in 4to.

Febrientibus recte mederi posse neminem, nisi qui visus rationem iis accommodare ac regere sciat, rerum medicarum.

carum intelligentes Clariff. Auctori facile largientur, eiusque adeo laborem, quem in conscribendam hanc dissertationem infumfit, grato prosequuntur animo, cum rem eam ad vera artis principia, optabilemque simplicitatem, a Clariff. Auctore retroductam esse intellexerint. Istitud autem ut facillime planissimeque fieret, historiam praxeos a Veteribus in alendis febricitantibus servatæ contextam tradidit, fontesque, unde sua expromserit, veluti digito monstravit, rationesque, quibus eam tuebantur antiqui artis conditores, ubique addidit. Sect. igitur I. in lectoris memoriam revocat divisionem febrium in acutas & chronicas. Acutas quidem esse, quæ sine intermissione, cum gravioribus symptomatibus, cito ad bonam vel malam iudicationem exitumve perducantur. Eas autem esse vel acutissimas, seu barbare perperacutas, vel acutiores seu peracutas, vel acutas simpliciter, vel acutas ex decidentia seu permutatione aut degeneratione. Morborum autem iudicia seu crises nihil aliud esse, quam certas quasdam mutationes evidentes, quæ ex morbi naturæque pugna incidant. Febribus perperacutis victum extreme tenuissimum, seu omnimodam abstinentiam; febribus peracutis victum tenuissimum, sed non extreme, h. e. usum melicrati, oxycrati, & ptisanæ cremorem; febribus simpliciter acutis victum simpliciter tenuem, h. e. ptisanam ipsam; febribus denique acutis ex decidentia victum plenum, h. e. ptisanam ipsam, ova, alicam, piscesque saxatiles convenire, ab Hippocrate, aliisque prisce ætatis Medicis existimatum esse, ita tamen, ut ætati, tempori, regioni, consuetudini ægrotantium, subinde aliquid dandum esse putarent. Victum vero animale reliquum, ab acute febricitantibus omnino arcuisse. Sect. II. occurritur obiectionibus eorum, qui, dum acute febricitantibus victum animalem valentorem indulgent, Hippocratis auctoritate tueri se posse credunt. Quod facere non melius potuit Cl. Auctor, quam rectam suppeditando interpretationem Aphorismorum Hippocratis, qui ob breviter aliquid difficultatis obscuritatisque habere videntur: scilicet 4. Aph. 1.; 5. Aphor. 2.; 5. Aphor. 1. Ostendit igitur Cl. Puiaii, noxam, de qua 5. Aphor. 1.

fermo

fermo est, non in victu tenui, sed in erratis, quæ cum victu eo, scilicet dum victu eo utuntur ægrotantes, patrantur, querendam esse. Quo maxime loco Hippocratici textus interpretes & commentatores diligenter & doctè inter se conferunt, & Hippocrates a contradictionis apparentis crimine vindicatur; simul regula *Celsi* L. I. c. I. Qui bene valet, & suæ spontis est &c. explicatur, doceturque, ea neutiquam bene valentibus commendari victum absolute plenum, sed tantummodo varium vitæ genus. Sed hac quidem explicatione minime egere illam *Celsi* regulam credimus, cum *Celsus*, toto illo capite, optimus verborum suorum interpres sit. Quoniam vero nonnulli auctoritatis Hippocraticæ abusum eo firmare gestunt, quod victu tenuiori vasa exinaniri, exinanita coalescere putant; istud tam parvo temporis intervallo nequaquam fieri, & si ipse Hippocrates evacuationes exinanientes damnet, de plurima & repentina evacuatione sermonem ipsi esse docetur. Denique fuse & doctè explicatur, quid consuetudini ægrotantium in iis nutriendis tribuendum sit, nimirum aliquid, non plurimum. Sect. III. solidiora principia, quibus regi debeat febricitantium victus, adducuntur: scilicet 1.) febrem acutam fieri a materia auferenda; 2.) febrem acutam esse materiam auferendam, magno cum impetu actam; 3.) ut materies auferenda salubriter auferatur, vires quidem aliquasque minuendas, sed non prosternendas esse. Inde autem proximum esse, ut nec plurimi sibi, nec multum alentes, aut multum actuosæ materiæ inferentes, acute febricitantibus convenientes sint. Quam ob rem non convenire victum animale, ne triticum quidem, sed hordeum, & ex eo præparata; quippe in quo glutinosæ illius materiæ, quæ animalium nutritionem præstat, non ita multum insit. Id quod & veterum diligens observatio, & recentiorum adducta experimenta chymica, comprobaverunt. Respondetur denique ad quæstiones duas. Ad Primam, scilicet, cur hordei usus apud nos in acute febricitantium victu ferme obsoleverit? respondetur, id debere Medicis iusto indulgentioribus, qui loco edulii ingrati & nauseosi, gratius spidiusque ægris nimis facile concedant. Altera quæstio.

istio, qui nimirum cibi, Ptisanæ, aliisque fere obsoletis edulis, aliqua cum ratione substitui queant? ita diluitur, ut Cl. Auctor existimet, loco melicrati & oxycrati aquam succo limonum & saccharo acido dulcem redditam; loco cremoris ptisanæ emulsionem ex seminibus frigidis plus minusve dilutas, additisque vel non additis amygdalis dulcibus paratas, nec non iura cammarorum aut cancerorum fluviatilium, porro oryzæ cremorem, aut olera non medicamentosa, substitui posse; loco ptisanæ integræ ptisanam avenæ aut oryzæ, panatellas, iura levia pullorum aut vervecis, quibus olera refrigerantia incoherint, dari posse; loco denique victus relate ad ægotantes pleni, panatellas valentiores, panis subtiliores offulas ex iure, teneriorum animalium ova, cerebrâ, iccinora, vitulorumque thymum concedi posse, nulla autem iura consummata, aliave valentiora. Sect. IV. tertium ex illis supra positis principiis persequitur, quod erat, viribus quidem opus esse, ut auferenda materies, acuti morbi causâ, a corpore salubriter expellatur, sed viribus non magnis; eoque non solum acuta febre laborantibus vires non esse augendas intendendasque, sed minuendas & convellendas. Post varia erudite disputata, reperit demum in sola sufficiente evacuatione humorum spem certiore solidioremque, effrenos motus viresque nimias compescendi; quare evacuandum esse, non utcumque, verum quousque impellentes sanguinem vires fractæ aliquanto fuerint. Cuius rei certius criterium, ex observatione Hippocratica, 28. aphorism. 3. comprehensâ, repetit, qua constat, parum feliciter agi rem eorum acute febricitantium, quorum corpora, quamvis morbo medicamentisque exercita, non minuuntur, sed, ut sanitatis tempore, turgidula adhuc & bene colorata apparent. Igitur, ut de iis bene speremus, inter alia, minui vires oportere, & vasa in iis concidere. Hinc ad incipientem vasorum collapsum vires convellendas esse. Quanta vero evacuatione ad hunc collapsum opus sit, sagacitatem medici, ex habitudine, ætate, sexu, vivendi modo ægotantis, coniectari haud difficulter posse. Semper tamen evacuationem relative magnam tunc requiri, monet Cl. Auctor. Tandem

dem ex eodem principio fluere, acute agrotantes non pleniore, sed tenuiore cibo, non tam alendos, quam sustinendos esse. Sed cum nec desint agrotantes, qui de virium imbecillitate conquerantur, Sect. V. & VI. in modum inquit, quo tractari debeant istius generis febricitantes. Ubi quidem considerandum esse rectissime monet, num imbecillitas illa positiva vel negativa sit, h. e. utrum homo viribus deficiat ob defectum humorum, quocunque demum modo inductum; an vero tantummodo debilis sit ob vim & malignitatem morbi, vel sævitiam symptomatum. Casu postremo, non alentibus, sed deplentibus, morbumque minuentibus, debilitati occurrendum esse; casu vero priori utique requiri talia, quæ agrotantem refocillare possint, eaque sepe instante ipsa febris accessione necessaria esse. Sect. VII. probat, nos, in hodierna praxi, minime incedere posse Hippocratica methodo alendi acute febricitantes. Hippocratem enim in talibus morbis propemodum nihil egisse, nudum spectatorem cunctatoremque fuisse: nos vero, statim ab initio febrium acutarum, vim morbi naturæque evacuationibus variis medicinisque aggredi solere; eoque fieri, ut omnimoda abstinentia, & victu tenuissimo, usque ad morbi vigorem uti non liceat, nisi agrotantes fame & siti perdere velimus; quare, cum turbata morbi tempora prænoscere nequeamus, consilium extemplo capiendum, atque, prout morbus sese manifestarit, speciei morbi convenientem victum accommodare etiam atque etiam studendum esse. Sect. VIII. tandem ea, quæ in præcedentibus generatim disputata sunt, febribus, tum acutis continuis, tum chronicis, atque intermittentibus, aptare studet, iustasque querelas, de perverfis febres acutas curandi generibus, quæ nimis diu medentium animis penitus inhæserunt, multisque agrotantibus exitio fuerunt, annectit. Cl. Auctor per totam tractationem acre iudicium, multifariam lectionem, magnam perspicuitatem, lectoribus probat, ita ut omnes medentes, iuniores potissimum, experientia nondum subacti, ex hac dissertatione proficere multum possint.

COLLECTIO SCRIPTORUM RERUM HISTORICO-Monastico-Ecclesiasticarum variorum religiosorum Ordinum, TOMI III. curante MICHAELE KUEN, Canon. Regul. S. Augustini ad Exentas Insulas Wengenses Ulmae Decano, iam ibidem Praelato, & Sacrae Caesareae ac Cathol. Maiestatis Consiliario ac Sacellano Perpetuo.

Ulmæ 1755. & 56. sumptibus Gaumianis, 6. Alphab. 21. plag. in fol.

Empu & paratu difficilia sunt, solo fere Bruschio excepto, Monasteriologorum Opera, quæ vel elapso demum seculo prodierunt. Quare bene de Eruditis meretur S. R. I. Civitatis Ulmenfis Bibliopola, fama celebris, quod, quæ eorum rarissima sunt, iustis Voluminibus, ne forte aliquando penitus intereant, & sumtu magno, & accuracione incomparabili, recudi facit. Eius Collectionis Tomos tres priores nunc quidem in manibus habemus; quos hoc avidius excepturi sunt, Historiæ Germanicæ, monasticæ potissimum, amatores, quod non plura, quam quingenta exempla, excudi Bibliopola voluit, non suffectura tarde venientibus. Reverendissimi Editoris consilium, Scriptores incorruptos atque incastratos tradendi in manus Lectorum, hoc laudabilis est atque honestius, quo turpius se dant ii omnes, qui, more carnificum, Scriptores quosvis misere delumbant. Accedit, quod malæ causæ indicium est, quæ scripta olim sunt, tamquam scripta non sint velle efficere. A laudabili tamen consilio defecisse nonnumquam Editorem doctissimum, vehementer miramur. Tale est in Præfatione Tomo II. præmissa, ubi ipse ita scribit: *Ad finem Partis huius secundæ, in descriptione Anhusani Monasterii, occurrunt quaedam, quibus ipsemet Author, aliquas vitæ suæ circumstantias plangenti calamo depingit, superfluum proin foret illas huc transferre. Cur superfluum? Sed non erant forte Anhusano Monasterio satis honorifica, quæ illic Stengelius memoriæ prodidit. Si hoc non*

non est castrare Scriptores, iisque detrudere pro lubitu, quid fit aliud fatemur nos non intelligere. Sed recensere iam, quæ Tomis his tribus præstantissima Collectionis exhibentur.

Est igitur *Tomo I.* recusa:

I. CAROLI STENGELII *Monasterologia*, antea typis edita Augustæ Vindelicorum 1619. Eam scriptis rarissimis accenset Vogtius, in *Catal. librorum rar.* pag. 645. Sed in nostra hac editione omitti sunt iconismi, in illa singulis monasteriis præfixi. Vita Stengelii ex *Corbiniani Kham* Hierarchia Augustana P. II. Collegiali sistitur in Præfatione Tomi huius, virique Opera ibidem recensentur latina & germanica.

II. *Mantissa huius Operis*, quæ separatim prodierat Augustæ Vindel. 1650. Sequuntur deinceps

III. AVBERTI MIRÆI *Origines Benedictinæ*, olim publici iuris factæ Coloniae Agripp. 1614. De Miræi, qui Lipsii, at quanti Viri! discipulus fuit, vita & scriptis, hic quoque agitur in Præfatione Tomi I. diligenter atque erudite.

Tomo II. cui itidem præfatus est Editor V. Cl. habentur sequentia:

I. STENGELII *Monasterologiae Pars altera*, liber rarissimus, primum editus Aug. Vindel. 1638. in fol. quem magnus ille litterator, *Dominicus Passioneus*, S. R. E. Cardinalis, quem Bibliothecam ambularem dixeris, queritur, in Epistola ad Bern. Pezium, se reperire, omni licet adhibito studio, non potuisse.

II. *Compendium Historiæ & Donationum extincti Monasterii Reichenbacensis*, Ord. S. Benedicti, in confinibus sylvæ Herciniæ & moderni Ducatus Württembergici, ex Chartulario Wiblingano eruta. Prolixior Abbatum huius Monasterii Catalogus legitur apud *Bucelinum*, Germaniæ Sacræ Parte II. pag. 74. Quæ ibi diversimode narrantur, ea examinantur in Observationibus Præfationi T. II. insertis. Historiam monasterii scripsit *P. Martinus Mack*, Benedictinus Wiblingensis. Atque hoc idem illud monasterium Wiblingense est, cui Vir doctissimus, *P. Oliverius Legipontius*, in hist. litter. Ord. S. Benedicti, *scythicam barbariem* obiscit: qua de causa Editori

Collectionis istius, in Præfatione Tomi huius, vehementer vapulat.

III. *Supplementum Bruschanum*, sive Centuria secunda Monasteriorum Germaniæ, quam ex *Cass. Bruschi* MSCto editit *Daniel Neffelius*, anno 1692.

IV. IOHANNIS BIRCK, Campidonensis Scholæ S. Hiltigardis latinæ Magistri, Tractatus de Monasterio Campidonensi, eiusque multiplicibus Privilegiis. Eo Rythmorum genere scriptus liber est, quo vix quicquam reperiri inficitius, ipso fatente Editore, potest. Exemplum hoc esto:

Caput LV.

De inventione Sanctæ Hiltigardis, & eius filii Ludwici.

*Post coenobii desolationem. Et quasi foundationis oblivionem.
 Novi fratres recollecti. valde incoeperunt admirari.
 Ubi sepultura Hiltigardis. Et eius filii felices.
 In desolato coenobio essent. ut ab antiquis audivissent.
 Eas ibi esse. in privilegio Carolique legisse.
 Omnes Deum invocare. matremque eius rogare.
 Ut signum eisdeum darent. quo sepulturae locum scirent.
 Inter sepulcra plura. nobilium hominumque multa.
 Circaque antiquum. Et plus pavimento præfulcitum.
 Omnes inchoare scire fratres. eorum ossa optantes.
 Fodere non neglexerant. Et in labore stricte steterunt.
 Fratribus sic nisi. ut Deus relaudetur in suis.
 Peregrina mulier apparebat. Et fratribus tunc dicebat.
 Ubi felices nunc quaeritis. ibi non invenietis.
 Parvo autem spatio. abhinc vos scire volo.
 Hic iacet felicissima. Imperatrix Hiltigarda.
 Cum eius filio. Ludwico nomine pio.
 Haec verba prolata. illa mulier erat evanita.
 Regina autem Hiltigarda. cum filio fuit inventa.
 Nongentis annis. cum quadraginta finitis.
 Alexandro sub Abbate. tunc temporis regente.
 Hinc tanta laetitia orta. quanta vix hic audita.*

Fuit

*Fuit inter fratres. Et totius provinciae hominis.
 Hoc non immerito. sic vobis dico.
 Nam voces Angelicae. in templo sepulturae.
 Supra eorum sepulcra alte. ab Angelis sunt audita.
 Et erat eorum cantus. omnes in mundo gaudeamus.
 Nec non Et sapor optimus. ab hominibus fuit perceptus.
 Dum sic almorum ossa. in argentea sunt clausa sarcina.
 Et ea cum Patronis. venerantur a Presbyteris multis.
 Qui ex villis veniunt. Et Deum in suis psallunt.
 Una cum Scholarium multitudine. qui solent esse in processione.
 Omni anno in Maio. ut vides ex Calendario.*

Sancta Simplicitas! Stipes sit, qui, dum hæc legit, risum teneat.

V. ANDREAE, Presbyteri Ratisbonensis, Historiæ Fundationum nonnullorum Monasteriorum per partes Baioariæ, olim annexæ Chronico Auctoris de ducibus Baioariæ, de cuius variis editionibus agit *Oudinus*, de Scriptor. sec. XV. ad annum 1440. Narrat Vener. Editor in Præfat. T. II. hunc Andream, Collectionem Monumentorum, ad Historiam Concilii Constantiensis pertinentium, reliquisse, quæ, si aliquando luci donetur, palmam præreptura sit ei, quam Hardius nostras adornaverit. quod tamen nos non credimus.

VI. AVBERTI MIRAEI Origines Carthusianorum Monasteriorum per orbem univfersum, publicatæ antea Coloniae 1609. 8.

Tomo III. sistuntur:

I. AVBERTI MIRAEI Origines Canonicorum regularium S. Augustini, editæ antehac Coloniae anno 1614.

II. FRANCISCI PETRI, Germaniæ Canonico-Augustiniana, Opus posthumum, editum ex MSto, & complectens tantum partem primam, alphabetico ordine, litteras A. & B. Continuare laborat hoc Opus *Bernardus Streler*, Bibliothecæ Wettensianæ Præfectus, & præter Theologicas atque Philosophicas, etiam scientiis Mathematicis egregie imbutus. Infudit is elaborando globo coelesti, quem loco constellationum gentilium, Sanctorum Canonicorum imaginibus, ad

omnes artis & scientiæ regulas exornare satagit. Sufficiant hæc, de Tribus, non inutilis Collectionis, Tomis. Dicemus de reliquis, quamprimum ad nos venerint. Utilitatem libri, Lectorum commodo, augeat Indices, quorum suus cuique Tomo tributus est.

Johann Just Winckelmanns wahrhafte Beschreibung der Fürstenthümer Hessen und Hersfeld.

i. e.

IOH. IUSTI WINCKELMANNI EXACTA DESCRIPTIO Principatum Hassiæ & Hersfeldæ, cuius PARTES V. priores prodire Bremæ 1697.; PARS autem VIta edita est Cassellis 1754. in folio, iunctim Alphab. 12. plag. 13.

Partes priores V. huius Operis olim Bremæ excusæ sunt; sextæ autem dimidia tantum pars, superstite Auctore, prælo liberata fuit. Reliqua diu incassum investigata sunt, unde error manavit, sextam partem, iussu Principis premi, & in carceribus detineri; qui error obsedit etiam *Langleti du Fresnoy* Methodum discendi Historiam T. III. p. 245. Tandem exemplar sextæ partis integrum inventum fuit, quod studio & opera *Bernhardi*, V. Cl. Archivarii Hanovienfis, edidit Topographus Cassellanus. Superioris seculi labor ad gustum quidem nostrorum temporum non penitus est compositus; multa tamen Geographica, Topographica, & Archivalia continet, quæ apud alios frustra quæras. Est igitur, vel etiam ob has rationes, Liber iste magni faciendus.

Pars I. continet *Chorographiam Hassiæ* & eius *Cep. I.* Oromatologiam Cattorum & Hassorum. Cattos, cum *Hadriano Iunio*, *Iano Doufa*, & *Marco Zuverio Boxhornio*, olim præceptore suo, derivat Winckelmannus a catis, quoniam, ut cati mures, sic Catti hostes, solertes & subdole persequi fuerint, unde cati dicti sint, hoc est, prudentes. Confirmat id A. dictorio popularium, pueros inter se depugnantes excitantium: *Hess, Hess, hole deine Katzen-Hare.* Abiecta deinde

inde littera *e*, mansisse addit Hattos, quorum duplici *tt* mutato in *ff* emerferint Haffi. Sed ista omnia sunt talia, ut suffragia doctorum virorum, qui nunc sunt, vix ferant. Fere enim puerilia sunt; estque inutilis labor, atque improbus, veterum Gentium nomina, unde orta sint, divinare velle, plerumque nullis rationibus aliis, quam quas sua scriptori cuique aut imaginatio, aut sequendi ceteros facilitas; suppeditat. Quod ad originem Cattorum attinet, eos *Cap. 2.* comprehensos fuisse dicit sub nomine Suevorum, & ex Germania superiore in has ditiones descendisse. Agitur deinde de situ Hassiae, & de divisione eius in pagos, centenas, praefecturas, comitatus, & dynastias; de fertilitate porro Hassiae, de montibus, metallifodinis, monetis, sylvis & aquis, inter quas nobilis Aedera, fluvius aurum despumans. Sequuntur fontes, salinae, thermæ, acidulae.

Part II. Topographia Hassiae inscribitur. Eius capita tria priora tribuuntur descriptioni Comitatus *Catimeliboci*, (*Catzenelnbogen*.) Inscriptiones Romanae, quae ibi inventae fuerint, leguntur p. 112. sequ. Topographia Wetteraviae fititur *cap. 4.* ubi rursus Inscriptiones Romanae, ibi locorum obviae, exhibentur, ut nobis quidem videtur, non omnino accuratè debita descriptae. Praesto deinde est descriptio civitatum & arcium, eaque finita, deinceps *cap. 14.* de Comitatu *Schaumburgico* agitur.

Parte III. comparat *Ethographia Hassiae*. Ad migrationes Hassorum pertinet *cap. 2.* Excurrit Auctor hoc loco pag. 355. ad Etymologiam Thuringiae, proponitque sententiam, vocari Thuringos a Doribus, qui Duce Hercule ex Graecia aut Italia in has oras immigraverint. Exposuerat hanc sententiam suam A. quibusdam Thuringiae eruditus: sed hi illam in Colloquiis mensuris *Tentzelii* ad A. 1689. ignominiose, ut amare queritur, reiecerunt. It igitur eam denuo stabilitum pag. 357. sed irritò conatu. Iam enim probabile est, & eleganter adseruit illustris *Mastovius* noster, rer. Germ. commentariis, immortali opere, (IX. 30.) Thuringos, Thoringos, Thuringos, Visigothorum propaginem esse, quae in-
ter

ter Albim & Danubium, (hi enim fere limites Thuringorum regni fuerunt,) media in Germania confederit. In Historia certe Gothorum gentis, nomen Thoringorum frequens est. Subiicitur tractatio de nuptiarum ritibus in Hassia, de incolarum cibis potuque, de vestitu, ludis, (ubi memorabilia de Pyrrhicha Hassorum (*Schwerdiantz*), occurrunt, de dialecto Hassorum deinceps, de commerciis, de sepulturæ ritibus, & sic porro.

Pars IV. inscribitur *de Hierarchia ecclesiastica Hassiæ.* Non omnibus nota sunt, quæ p. 413. de Synodo Provinciali Hombergæ 1526. pro Reformatione habita referuntur. Disputarunt ibi *Franciscus Lampertus*, latine, & *M. Adamus Craft*, germanice, contra quoscunque. Theses eorum Paradoxorum nomen tulerunt. Adfuit Guardianus Marburgensis, disputaturus pro fide veteri, ut vocant; in quo vestustatis vocabulo sibi vehementer adhuc Romanenses placent. Sed confusus ille, & argumentis e Verbo Dei mascule impetitus, tandem obmutuit. Ad finem vergente Synodo surrexit *Iohannes Sperber*, Magister Lipsiensis, ipse quoque disputaturus pro fide Catholica. Sed hic quoque spe frustratus, cessit telis e Scriptura sacra petitis. Eius disputationi illacrymarunt contribules, dolebantque super tali ignominia viri, cuius & nomen videbatur minari pessima, (accipiter enim latinis est Germanorum *Sperber*), & hoc etiam poterat fiduciam conciliare, quod Lipsia militatum venerat. Ad Ordinem Equitum Teutonicorum, eorumque domum Marburgensem pertinet *cap. 4.* quod pulcre augeri posset hac nostra ætate, commemorandis iis controversiis, quæ Ordini huic cum Landgraviis adhuc intercedunt. De iure Landgraviorum in bona ecclesiastica *cap. 5.* disserit. Memorabilis hic nobis potissimum visa est formula Superintendentum ratione Pastorum p. 428. Exponuntur deinceps hac Parte Monasteriorum secularisationes, (ita enim vocant Iuris publici doctores); fundationes Universitatum & Scholarum Hassiæ; Privilegium a Carolo V. Universitati Marburgensi datum; nomina Professorum Marburgensium, Giesfensium, atque Rintelensium.

Nec

Nec minus lectu dignum est Privilegium Academicum Gief-
fense & Rintelense, Confirmatio item huius a Ferdinando II.
facta. Agmen claudit Carolinum Hersfeldense, sive Schola
huius nominis, cuius Confirmatio a Maximiliano II. data,
legitur p. 468. seqq.

Pars V. Polynographiam Hassiae complectitur. Postquam
Auctor Lar. gravios ex stirpe Arelatenfi & Ducibus Brabantiae
derivavit, explicat insignia gentilitia Hassiae, Prerogativas
item domus. Dividitur, ut omnibus notum est, domus Has-
siae, nostris temporibus, in lineam praecipue Cassellanam &
Darmstadtinam. De harum nexu, & iure simul Primogeni-
turae, (quod hac nostra aetate, lineae cuidam collateralis Cassel-
lanae ab Imperatore tributum, lites movit,) sollicitus est Au-
ctor cap. 5. usque expositis rationem habet Confraternitatis,
inter domum Saxoniam, Brandenburgicam, & Hassiacam
initae. Verba ipsa pactorum eo pertinentium exhibentur p.
530. seqq. Succeedunt leges Hassorum, & inter eas Salicae
aeque ac Ripuariorum leges; administratio Iustitiae & Politicae;
Ferdinandi III. Privilegium de non Appellando, intra sum-
mam mille florenorum aureorum. Praelati Hassiaci, munera
hereditaria, (quorum sunt quatuor.) Equites & Vasalli Has-
siae, cum iuribus civitatum, explent cap. 9. Redituum ratio, sed
admodum generalis, & quae temporibus nostris non respondet,
exponitur cap. 10. Deinceps subiciuntur Addenda quaedam,
atque Emendanda.

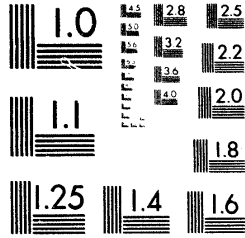
Pervenimus iam ad supra iam memoratam *Partem VI.*
quae inscribitur *Chrono Stemmatum & Polynographia Ducum,*
Landgravorum, & Principum Hassiae. Fabelosa sunt ple-
raque omnia, quae L. I. II. & initio III. de vetustissimarum
gentium origine & adventu dicuntur. Magno molimine,
sed sine fide historica, neque verisimili coniectura, iterum
contendit h. l. *Winkelmannus*, Thuringiam a Donibus dictam,
qui duce Hercule in Belgium, & inde, a Cimbris pressi, in Has-
siae oras venerint. Primum veritatis historicae crepuculum
in gestis Clodovaei illucere incipit p. 81. quod dein perpetuo
crescit, in diem pedetentim proficiens. Plenior lux fulget
inde

inde a temporibus Pipini. Ad res Hassiacas nominatim pertinet Concilium Triburiense, quo mores Cleri A. 995, Arnolpho imperante, reformati fuere. Quæ de Conradi Salici, & coniugis eius Gisele, maioribus, disputantur, sagacioribus, etiam hodie, in hac Historiæ luce, occasionem exhibent, rem eam accuratius examinandi: etsi nihil reliquisse posteriorum indagini merito videatur diligentissimus *Hahnus*, in Oratione Auspicali, de genuino ac Salico Conradi II. Imperatoris Augusti ortu, & vera falsaque Salicæ stirpis cum Guelphis convenientia. Inter Maiores Landgraviorum Thuringiæ & Hassiæ, ex stirpe Arelatensi, quos a Conrado II. & eius coniuge Gisele derivat A. clari fuere: Ludovicus Barbatus, Ludovicus Saltator, Ludovicus ferreus, Ludovicus mitis, liberalis, & pius, Hermannus illustris. Exhibentur & explicantur hoc loco pag. 223. seqq. numi, cum Epigraphic, *Ludovicus Comes provincialis*, & *Ludovicus provincialis in Cinda*, alique similes. Legi quoque merentur, quæ deinceps de Ludovici Sancti coniuge, Andrea Hierosolymitani, Regis Hungariæ, filia, Elisabetha Sancta, referuntur. *Henricus de Hassia*, p. 275. Academiæ Viennensis, a Friderico II. Imp. Anno 1237. fundatæ, primus Rector, dum multa scribit, multa præcipit, Universitatem eam studiorum in flore posuit, atque in insigni existimatione. Sed Successor eius in Rectoratu, *Thomas Haselbachius*, Suevus, Theologiæ Professor, homo deses, dum totos 22. annos in expositione primi capitis Esaiæ consumit, & capite nondum absoluto diem obit, famam Universitatis Viennensis magnopere infregit; quod legere est in *Aeneæ Sylvii* Epist. 165. Tabulæ deinceps Genealogicæ ascendentium & descendentium Henrici Infantis, Brabantini, a quo hodierni Landgravi Hassiæ originem ducunt, recensentur pag. 291. seqq. Hermannus, Henrici ferrei filius, dein dictus illustris, litterarum amans, Pragæ, congratulante Carolo IV, præsentibus compluribus Dynastis Bohemiæ, Libera-
 lium Artium Magister creatus est: quod A. sine dubio propterea adnotavit p. 317. quod eius iam ætate, nostraque deinceps, pæne turpe principes Viri putarunt, operari Mulli, quasi
 vidi-

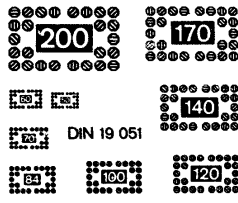
ridiculos homines facerent. Per hunc Hermannum propagata dein fuit stirps *Hassaca*.

*Tunc funesta lues totum grassata per orbem,
Perdidit innumeros hominum, totasque repente
Vastavit terras, & tabida corpora morti
Tradidit, ingentes hinc inde infecit & urbes.
Nulla unquam similem viderunt secula pestem.
Hanc recitatorum natam, Germania, testis
Fraude putans hominum, posito loca cuncta cruento,
Quis tum fama fuit passim infecisse veneno,
Suspectam misere Vulcano perdere gentem
Ausa, gravi innumeros vindicta sustulit hostes.*

Hæc pestilentia originem dedit *Sectæ Flagellantium*, cuius institutum legi meretur apud Auctorem pag. 327. Contra Hermannum Landgravium, doctrina inclytum, coaluit *foedus Stelligerorum*, qui, quod stella, insigni, in vestimentis uterentur, sic dicti sunt, & iactare solebant, se effecturos, ut *Hermannus Baccalaureus fieret miles* (pag. 336.). Conqueritur Auctor p. 411. in Genealogiis Landgraviorum Hassiæ multa superesse immo maxima dubia, & lacunas non tenues. Commendat, tollendis iis atque supplendis, collationem 1) *Protocollorum*; 2) *rationum Cameralium*. Finem Operi imponit vita Landgravii Philippi III. qui A. 1500. in venatione constitutus, equo lapsus, cervicem fregit. Copiosissimi Indices, lectorum commodo inservituri, additi sunt Operi, quod potest aliquem sibi locum inter bonæ notæ libros suo iure vindicare. Etsi enim veterum temporum memoria, fabulis obfita est; etsi etiam in recentiorum temporum historia narranda ridicula multa sunt, & quæ ad Hassiæ Historiam non magis, quam ad universæ Germaniæ historiam pertinent: tamen, si, quo Auctor tempore vixerit, quo scriperit etiam, consideres, erit locus veniæ, immo laudis quoque.

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART
NATIONAL BUREAU OF STANDARDS 1963-A

1:24

NOVA ACTA ERUDITORUM
LEIPZIG 1758

DER MICROFICHE-REPRODUKTION LIEGT DAS
ORIGINAL DER NIEDERS. LANDESBIBLIOTHEK
HANNOVER ZUGRUNDE

SIGNATUR: AA - A 35

TRAITE DE LA SUPPURATION

i. e.

TRACTATUS DE SUPPURATIONE AUCT.
FRANC. QUESNAY, Medico Confiliario Regis.

Parisiis 1750. pl. 18. in 8.

Humores corporis humani varias mutationes subeunt, quibus a flatu naturali recedunt; & inter illas ea est, qua, si accedit solutio continui, in pus verti dicuntur. Quodsi pus factum quidem est, suo tamen inclusum folliculo, abscissus est. Non tamen omne pus, ex Auctoris sententia, cutem rumpit, & effluit, sed est aliquod tenuius, quod absorptum iterum ac dispersum, diversis demum coloribus effluit, id quod resolutione curari aut dispergi dicitur. Sunt enim purulenti quidam morbi, qui interiora attinent, & qui alia ratione, quam quod pus ad sanguinem revertatur, recte componi haud possunt. Pus autem, quod vel intra abscissum colligitur, vel, unione partium lesa, ex arteriarum divisis dissectisque canalibus in sinum aliquem destillat, vel sincerum est, omnis acridinis ac foetoris expers, spissum & tenax, vel iniquum, tenue acre: illud pus, hoc ichor audit, illud purulentum est, hoc putridum. Pus autem, quod a solutione continui oritur, inflammationem comitem ubique non habet, & febris sepe abest, veluti post amputationes artuum, debili corpore & febre vix apparente, nihilominus est notabilis alicuius liquoris glutinosi ad mutilam partem affluxio, qua demum nova caro nascitur. Illud non tam suppuratio quaedam est, seu sanguinis in albam rem conversio, quam Phlegmorragia quaedam ex arteriis, sanguinem rubrum haud admittentibus. Verum autem pus illud est, quod ex subacto, per motus arteriarum auctos, id est inflammationem, sanguine, convertitur. Vulgaris ea est sententia, quae illud saltem dici posse, quod intra folliculum aliquem colligitur, aut ex partibus unionis suae lationem passis fuit. Verum iuxta Auctoris sententiam, omnis inflammata pars pus iam concepit,
id

id est, talem passa est in suis minimis mutationem, ex qua oportet sanguinis aliquam partem inspissari, quiescere, & suppurare. Pus ergo aliquod, etiam si unio solidorum, veluti in abscessibus, læta haud est, fieri tamen potest, inflammationis efficacia, quæ lympham sanguinis coquit. Scilicet pus res est ipso rubro sanguine subtilior, nec quidquam aliud quam eius lymphæ coctior, a febre inspissata. Proinde multæ inflammationes, maxime febriles illæ, uti *Erysipelas*, *arthritidis inflammata*, quæ pus habere sua in abscessum proclivitate docent, emoliri nolunt; sed satius est illas discutere, quod nihil quidquam est aliud, quam puris illius tenuis resorptio, & ad circulum sanguinis translatio, ut illud deinde per varia corporis colatoria eici, vel novas etiam dotes vitales, frequenti circumductione per cor & vasa, denuo acquirere possit. Nec tantum inflammatorii tumores ita disparent, sed ipsi abscessus iam formati, exemplis haud infrequentibus, quos rumpi oportere putares, disparent similiter: nec ominosum illud semper est, quin beneficium aliquando, & salutare, si pus ita tenue est, ut accipi a sanguine & circumrotari possit. Verum sæpe ex illo puris relapsu malum est, si illud absorptum, pro ea quam iam acquisivit acredine, sanas, quibus appellitur, partes, rodit, adeoque maligna metastasi ad nobiliora divertit viscera. In sensu igitur proximo illud verum pus est, quod depositum alicubi est, & extra circuli spheram versatur, quo inflammatio, nisi discutatur illa potest, satis salubriter finitur: nisi enim illa vel discutitur, vel in pus solvitur, oportet partem indurari, si glandula est; in gangrænam abire, si præter glandulam aliquid aliud. Neutiquam autem ab inflammatione aucta gangræna fit, si contrarium evenit, dum ab extincto magis calore, mors partis, quæ gangræna est, consequitur. Præstantior adeoque inflammationum finis est, earum resolutio. Sunt etiam inflammationes multæ, quæ in pus solvi nolunt, & quæ, si pus concepiunt, ulcus fiunt sordidum, & carcinoma pessimum, veluti in erysipelatis inflammati exemplo clarum est. Inflammationes internæ Ulcera, si in pus solvantur, aut mortem subito afferunt, aut lentam certe febrem. Duplex est

est remedium, quæ inflammationes discutit, vis : sunt enī ex illis, quæ actionem vaporum infringunt, unde necessaria est, calorem, ruborem, & tumorem sensim diminui; sunt tamen etiam quæ actionem vaporum augent, & rem illam, quæ inflammationis causa est, reprimunt, quare etiam antiquis *repercutientia* aut *apocryfica* dicta fuerunt. Ex illorum quæ calorem sedant ordine sunt mitiora anodyna, quæ locum habent, ubi, quia pus expectari aut procurari haud debet, restinguendus calor aliquantulum est, non tamen extinguendus, ne fiat gangræna, quæ caloris est privatio. Proxime ad hæc accedunt antiphlogistica illa relaxantia, aut humectantia, aut emollientia, veluti est aquarum vapor tepidus; vel cataplasmatum usus: suspecta tamen sunt ista remedia, si critica est inflammatio; nam heterogeneousum illud, quod ad extrema scesit, laxatis venarum ostiis, sanguini, malo sane evenitu, admittitur. Quare satius tunc est, vel spontaneo decursui morbum relinquere, vel eiusmodi resolventibus uti, quæ non tam retro agant heterogeneousum illud, quam potius per cutim, aucta eius transpiratione, proiciant. Si viscera inflammata sunt, gangræna metu, sanguis quiescens disciendus est efficacius; quare venæ sectio fere ubique inter prima est auxilia. An vomitoria pleuriticis, purgantia variolatis, propter hunc finem salubriter & satis seure dari possint? dubitationi locus est. Quodsi nunc ita congestum in aliquo folliculo, vel in quibusdam cellulis pinguis, pus est, ut discussioni locus nullus superfit, motus vaporum evehendus magis magisque est, tunc maxime, si intra glandulam collectus est humor, intra quam ille citius congelascit & indurescit, quam ut suum ita facile erodat solvatque folliculum. Neque tamen conspiciendus tunc calor, quin augendus & proritandus efficaciori medicina est, tunc potissimum, si sub musculis, aut intra tendinum vaginas hæret. Conducit propterea mature abscessum aperire, & indere, quæ emollire, quod coctum non est, possint. Cum autem pus, ob humorum ipsiusque sanguinis intemperiem, benignum semper haud sit, sæpe sit Ichor; proinde, veluti cadaver esset, condiendum ulcus est, callus exedendus, & caro

nova inducenda narcoticis, glutinosis, quæ acere obtundant. rel. Quam nos ex lectione opusculi, volumine parvi, meditationibus magni, iucunditatem & utilitatem percepimus, eam omnes, qui lecturi sunt, percepturos esse, certo confidimus.

*IOANNIS IACOBI BAURII, MAGISTRI LEGEN-
sis in Stipendio Theologico Tubingensi, Schediasma Iuris
Publici Ecclesiastici, de Compositione Religionum Ami-
cabili, ad Textus Instrumenti Pacis Osnab-
rugensis.*

Francofurti & Lipsiæ, plag. 7½. in 4.

Sumit sibi Auctor doctissimus, hoc in schediasmate, materiam scribendi, quæ nondum satis adhuc, quantum meminimus, certe non peculiari scriptione, elaborata fuit atque excussa. Per *Compositionem Religionum amicabiliem* intelligitur ea discrepantium Ecclesiarum coniunctio atque unio, quæ sponte, & nonnisi pondere argumentorum ductæ, de via salutis per Iesum Christum idem sentiunt, ut sit *ἐν σὺν-
μα καὶ ἐν πνεύμα ἐν μιᾷ ἐλπίδι τῆς κλήσεως. Eis κύριος,
μία πίστις, ἐν βῶπτισμῳ*, Eph. IV, 4. 5. quæque & eapropter observant *communione ecclesiasticam externam*. Ex instituto tamen non agitur, nisi de ea compositione religionum amicabili, quam præcipit Instrumentum Pacis, inter Catholicos, Augustanæ Confessioni addictos, & Reformatos stabilienda. Quatuor hic momenta quæstionum incidere possunt. 1) An compositio religionum amicabilis nitatur auctoritate sanctioris Scripturæ, satisque dilucide inculcetur in Instrumento Pacis, & Recesibus Imperii? 2) Quoties iam tentata fuerit, & cur felici eventu destituta? 3) Qua maxime ratione suscipienda sit? 4) Denique, an Pax Osnabrugensis nihilominus perpetua sit, etiam si de religione nunquam conventum iri existimandum sit? Ad 1) negari non potest, contineri in S. Codice, maxime in Psalmis & Prophetis, oracula, quæ insignes populorum accessiones ad veram Ecclesiam prædicunt. Num exhaustis horum vaticiniorum ambi-

tum omnem aggregatio ista Gentilium, sub N. T. auspiciis, a doct. A. dubitatur. Idque eo magis, quoniam discrete Optimus ipse Salvator ait: *Τησεται μια πομνη, ες περιμην*. Ioh. X, 16. Verumtamen, cum iridem Sacer Codex fateatur, intermissa fore *uzana* tritico usque ad tempus messis, Matth. XIII, 30. in ultima mundi aetate integros populos Ecclesiam bello aggressuros, Apoc. XX, 7. 8. lqq. nondum satis liquet, quae certa sententia adoptari possit. Forsan enim ista vaticinia *conditiones* continent, sine quibus suo non coronabuntur eventus; forsan & quatuorloque, non quod reapse *eventurum* sit, sed quod *evenire* debebat, describunt. Reliqui haec debeat viis acque iudicis Dei imperferutabilibus. Qua tamen potissimum ratione tentari compositio in religione amicabile possit, Hierosolymitanum vel *Concilium*, vel *Conventus*, edocet, Aet. XV. Instrumentum autem Pacis Osnabrugensis, nec non Imperii Recessus, repetitis vicibus, dare satis & distincte de amabili trium in Imperio Romano-Germanico florentium religionum compositione praecipunt, quae loca huc transcribere nil attinet. Ad 2) copiam exemplorum suppeditant historiarum monumenta, quod nulli opere parum fuerit in componendis religionum disidiis. Pertinent huc Comitium Augustana A. 1530. habita, Conventus Hagenoensis A. 1540. celebratus, Colloquium Wormatiense eodem anno institutum, Colloquium Ratisbonense I. A. 1541. & II. A. 1546. habitum, Wormatiense pariter II. A. 1557. initum, Thoruniense A. 1645. celebratum, nec non Mandatum Imperatorium *Interimisticum*, in Comitium Augustanis A. 1548. latum. Ut taceamus iam Principum Imperii peculiarium, quin & privatorum eam in rem privata, consilia & tentamina. Ista enim superius recensita, quaevis publica auctoritate munita essent omnia, tamen successu caruere, quin & maioribus turbis & inimicitis ansam dedere; ut non praeter rem existere debeat scrupulus, an omnino possibilis sit compositio religionum amicabile, nec ne? Qua quidem in questione si iusto longius aberrant, & efficacissime Dei gratiae iniutos limites ponunt, qui *simplicem* vel *metaphysicam* impos-

sibi-

fibilitatem videre sibi videntur. Qui vero difficultatem tantummodo cernunt, vel si mavis impossibilitatem quandam *ethicam* vel & *politicam*, quæ gratiæ victorias & triumphos non inhibet, ii rectius sentire non immerito censeri possunt. Ad 3) insigni accuratione toto hoc in negotio opus est. Qui enim sua consilia expromserunt de componendis in religione dissidiis, eorum non pauci in Indifferentissimum sepe quandam delapsi sunt: inter quos novissime Io. Michael de Loen recensendus venit. Alii vero in eo rem omnem absolvi sibi persuaferunt, si *communione externa ecclesiastica* iungerentur ii, quorum circa ipsos fidei articulos diversa sententia est. Syncretismus is est, facillime bona malis, fumina imis confundens, veræque religionis indoli metuenda quævis minitans. Facilius videtur ad hæc extrema lapsus, si eiusmodi de componendis religionum litibus consilia a privatis agitentur: hinc quamvis horum conatus etiam laudabiles possint esse; tamen publica auctoritate suscipi præstat tantas res, quo fine etiam Recessus Imperii præscribunt vel *Generale Concilium*, vel *Synodum Nationalem*, vel *Colloquia* inter Theologos probos & vere eruditos, vel denique *Comitia Imperii*. Iam vero si ipsa sit aggreudienda res, quæ norma huius institut. potest alia constitui, quam ipsa divinitus data scriptura? Hæc quippe viam salutis æternæ monstrat, & unice quidem. Sine hac in diverticula quævis ruitur, & non nisi naufragia imminent. Neque *rationis* igitur sibi *reliæta dictamina*, neque *traditiones*, neque *præiudicia* ista, sinistro omine celebria, neque methodi illæ Richelii, Nicolii, Bossueti, Dezii, vel qualescunque eius generis decidendi rationes suppeditare possunt. Modus autem agendi revera debet esse *amicabilis*, non auctoritatibus pugnans, non imperio coercens & tremenda iudicis sententia, cuius vices ex hoc negotio exulant; sed amoris certans & misericordiæ armis, atque ponderosis rationum momentis. Patet hinc, quantorum virorum opera hac in re necessaria sit. At quam exquisita omnis generis instructos illos esse fas est eruditione, quanta armatos prudentia, quam insignes pietate, quam non gravitate, quæ comitate & charitate condita est.

conspicuos atque amabiles! Num hæc omnia expectari possint ab *Academia Libera Neuwiedensi*, cuius rationes & contentia exposuit Io. Henr. Oest, iudicari facillime poterit ex eius schediasmate: *Nachricht, Einrichtung, Rechte und Gesetze der Hochgræflich Neuwiedischen Freyen Academie zur Vereinigung des Glaubens und weiteren Aufnahme der Religion*. Neuwied 1757. Emiserat idem iam nuper in lucem aliquot plagg. *Nachricht der Freyen Gesellschaft zur Aufnahme der Religion, zum viertenmale verändert*. 1754. antequam ex Principatu Frisæ Orientalis emigrandum ipsi esset. Ceterum si obtineri posset descripta superius ratione amicabilis Compositio, non iam expiraret auctoritas Pacis Westphalicæ, sed potius vota eius largissime complerentur; non revivifceret iurisdictio Pontificis Ecclesiastica, sed potius libera Ecclesiæ sua iura relinquerentur; non restitui deberent bona Ecclesiastica in superstitionis subsidium, sed potius conservando ornandoque vero Dei cultui impenderentur. Ad 4) Pacem Osnabrugensem perpetuam esse debere, quamvis Compositio amicabilis nunquam obtineatur, solidis commonstrari potest argumentis. Continet enim in se, uti foedera omnia, quandam inviolabilitatem, quæ eo religiosius colenda est, quo sanctioribus de rebus coaluit, ut conscientiæ libertas tuta præstaretur, ut Ecclesiæ sua iura redderentur, ut sanguinem sitiienti superstitioni obex poneretur. Sic & *perpetuitatem* ipsam inter suas leges retulit, mutuoque datis dextris munivit. Rursum præcepit, ut de rebus in litem venientibus, nonnisi amicabili ratione transigeretur; quin & scribi disputative contra se severe prohibuit. Certe &, quæ tantum malorum invexerunt religiosa bella, tam longe proscribi digna sunt, ut nunquam infestare amplius possint terrarum orbem. Qua in re, uti Burckardus & Scioppius truculenta prodiderunt ingenia, ita æquitatis & mansuetudinis laudem meretur Io. Caramuel a Lobko: viz., qui, quamvis pontificius, tamen optavit pacem, suavit, suisque consiliis adiuvit. Ex insigni dubiorum numero, quæ formari contra pacis perpetuitatem possent, duo tantum excutiuntur, alterum: num infringere hanc perpetuitatem

tem possit Bulla Innocentii X., paci opposita, atque alterum: annon metu extorta sit hæc pax, adeoque non servanda? Bulla quidem Innocentii X. cum imperium in rebus fidei adstruat, cum iniuria sit in summos Principes, apud quos ius est belli pacisque, cum fidem hæreticis non servari, cum nova bella accendi malit, quantum valeat in propatulo est. Pacta vero metu extorta cum inter privatos non obligare verum sit; foedera inter Principes iæta, ex gladii iure lites decidentia, eius conditionis non esse, facile intelligitur. At nec obiectari vis metusque Olnabrugensi paci magnopere potest, quam, præviis demum longis consultationibus, amica inter colloquia conglutinata fuisse, ipsa Pacis Acta loquuntur.

THE LIVES OF THE PROFESSORS OF
GRESHAM COLLEGE.

i. e.

*VITAE PROFESSORUM GRESHAMENSIS COLLE-
gii, quibus præfixa est Vita THOMAE GRESHAMEN-
SIS, Fundatoris, cum Appendice, Orationes, Lectiones,
Epistolas, a Professoribus scriptas, aliaque, continente,
per IOHANNEM WARD, Rhetoricæ in Gresha-
mensi Collegio Professore.*

Londini, Sumtibus Auctoris, apud Wilh. Innys, I. & P.
Knapton, F. Gyles, A. Ward, &c. 5. Alph. 10. pl.
cum fig.

Greshamense Collegium tanta litterarum studiis incre-
menta attulit, a tot eximii & immortalem gloriam
consecutus ingeniis illustratum fuit, ut celebre illud in
omni antiquitate Alexandrinum Museum longo post se inter-
vallo relinquat. Vix tamen maiorem laborum suorum fru-
ctum summi viri optare potuerunt, quam illustre monumen-
tum, quod Cl. Wardus, velut gratæ interpretis posteritatis,
præstantissimo Opere, cuius hic conspectum damus, ipsis ere-
xit. Thomas Greshamus, qui prima Collegii fundamenta
Bbb 2 iecit,

fecit, Londini natus est anno 1519. patre Richardo, mercatore & rerum privatarum Henrici VIII. in Belgio Hispanico curatore; quam provinciam & ipse postea satis feliciter sub Eduardo VI. gerens, consilia, qua ratione ex aere alieno exire posset, Regi subinde dedit. Mariæ vero cum delatum esset imperium, abdicare se illo munere iussus est, quod ipsi occasionem dedit, officia regi olim præstita, scripto hic inserto exponendi. Et tamen muneri rursus admotus, & Equitis dignitate ab Elisabetha Regina ornatus, porticum ad ornamentum urbis, & mercatorum commodum, anno 1566. exstruxit. Postea de domo sua Musis dedicanda cogitavit, institutis ibi bonarum litterarum, theologiæ scilicet iurisprudentiæ, medicinae, rhetoriæ, astronomiæ, geometriæ & musicæ doctoribus, quibus etiam honestissima stipendia publicis tabulis legavit. Mortuus est anno 1579. & in S. Helenæ aede sepultus. Hanc de vita Greshami commentationem Series professorum theologiæ ab anno 1596. ad nostram ætatem continuata, excipit, & de Ant. Wottoni, Hugonis Gray, Wilhelmi Dakins, Georgii Mountayne, Wilhelmi Osbelltoni, Samuelis Brookii, Richardi Holdsworthi, Thomæ Hortoni, Georgii Giffordi, Eduardi Luni, & Ionæ Bridgerici, qui hodie hanc spartam ornat, vita & scriptis proliam mentionem facit. Hos Astronomiæ Professores sequuntur, Eduardus Brerewoodus, variis scriptis, historiam ecclesiæ, philosophiam antiquam & recentiore, linguasque illustrantibus, inclytus: Thomas Willams, Edmundus Gunterus, Henricus Gellibrandus, cuius Trigonometria Britannica extat. Samuel Eolterus: Mango Murray: Laurentius Rooke: Christophorus Wren, multis utilissimis inventis, astronomiam, philosophiam naturalem, aliasque scientias egregie promoventibus, famam adeptus: Gualterus Pope: Daniel Man: Alexander Turrianus: & Iohannes Muchin. Inter Geometriæ doctores occurrunt illustria nomina magnorum virorum, Henrici Briggii, qui logarithmorum canonem perficiendo, de omnibus mathematicis studiis immortaliter promeruit, Iohannis Grauii, linguarum optantis, quem itinere peragraverat, eximia cog-

nitio

nitioe incliti, Isaaci Barrowii, Geometrae summi, & Roberti Hook, qui Phycam, Opticam, Astronomiam plurimis inventis promovit. Ex Musicae Professoribus Wilhelmum Petty, qui non solum reipublicae florem consiliis, sed etiam artes mechanicas, nauticam imprimis, augere & perficere studuit, nominasse sufficit. Inter eos, qui scientiam rerum naturalium docuerunt, eminet Iohannes Woodwardus, qui Burneti theoriae telluris sacra excitatus, de eodem argumento doctissime commentatus, cumque ipsum plagii postulasset Martinus Listerus, medicus magni nominis, a Iohanne Harrisio defensus est. Scripta tum Woodwardi, tum adversariorum recenset Cl. Auctor, litisque proximam mentionem facit, literis eruditorum virorum, nondum editis adiutus. Neque ignotus est eruditus clypeus Woodwardianus, ferreus, in quo ab eximio quodam artifice Roma a Gallis expugnata elegantissime expressa est, & quem Cl. Dodwellus erudita dissertatione antiquum esse asseruit, licet alii in diversa abierint. Exstat eiusdem epistola de Americanorum origine, & de sapientia veterum Aegyptiorum dissertatio, Anglice scripta, nondum edita. Ex Rhetoricae professoribus Guilielmus Oroune observationibus de ovo, a Cl. Oldenbargo Ephemeridibus Anglicanae Societatis insertis, & libro de motu musculorum, celebris evasit.

In vitis horum praestantissimorum virorum describendis, non ita versatus est Cl. Auctor, ut levia quaevis & non satis digna, quae posteritati transmitterentur, reprehendenda indutria ex libris ubique obviis compilaret, quod vitium plerumque incurrere, qui de vita & scriptis doctorum commentantur, animadvertimus. Multa potius passim attulit, quae lucem rebus commemoratis clarissimam addunt, qualia sunt quae p. 135. ubi de Ioh. Gravii itinere Constantinopolitano agit, contra Bellonium, ignorantiam monachorum in monte Atho nimis exaggerantem, disputavit. Alio loco (p. 177.) litem inter Hevelium & Hookium, ob illius Machinam Coelestem & instrumenta astronomica ibi descripta, extortam, scriptaque Clarissimorum eius aetatis virorum, quibus edendis

occasionem dedit, commemorat. Neque minus grata lectori fore putamus, quæ de versione Georgii Acropolitani, de Statu Imperii & ecclesiæ Græcæ vernacula, a Guil. Pettio confecta, p. 226. & de bibliothecis Regia, & Cottoniana, eiusque præfectis, in transitu p. 250. f. annotavit. In Appendice operi adiecta, varia historiam tum Greshami tum Professorum Collegii ab ipso conditi illustrantia continentur: 1) Richardi Greshami epistola de cambio, regnante Henrico VIII. 2) Annui redditus agrorum, a Thoma Greshamo Annæ filiae dotis loco datorum, anglico sermone scripti. 3) Tres epistolæ a pro-cancellario reliquoque Senatu Academica Cantabr. de collegio a Tho. Greshamo condendo. 4) Designatio reddituum annuorum, e fundis, a Tho. Greshamo viduæ suæ Annæ relictiis provenientium: Anglice. 5) Genealogia familiæ Greshamensis. 6) Charta supremi senatus, qua ultimæ Tho. Greshami tabulæ confirmantur: Anglice. 7) Acta in convocatione Oxonii habita anno 1596. de nominandis prælectoribus, qui Londinum mitterentur. 8) Orat. inauguralis habita per Christ. Wren, astronomiæ professorem, electis anno 1657. 9) Mathematica ab antiquis minus cognita, recensita ab H. Briggs. 10) Epistola Isaaci Barrow, ad Collegium S. Trinitatis Constantinopoli perscripta, & oratio in lectura Geometrica Colleg. Greshamensis an. 1662. 11) Litteræ Academiæ Cantabrigiensi. nomine ab Henr. Moutlow, oratore illius publico, scriptæ. 12) Oratio in exequiis Thomæ Eden L. L. D. Cantabrigiæ in aula S. Trinitatis recitata a. 1645. 13) Oratio in Collegio Greshamensi habita a Rog. Meredith, ineunte an. 1673. cum iurisprudentiam esset prælecturus. 14) Orationes tres Matthæi Gwinne, Musices prælectoris. 15) Prælectiones tres Ioh. Mapletost, cum medicinæ professoris munus in Collegio Greshamensi an. 1675. ordiretur. 16) Litteræ academiæ Cantabrig. ab Henr. Pamaw, cum esset orator publicus, scriptæ. 17) Epistola Ioh. Woodwardi, M. D. Illust. Abbati Bignonio de clypei sui antiquitate, missa.

ATLAS SILESIAE.

i. e.

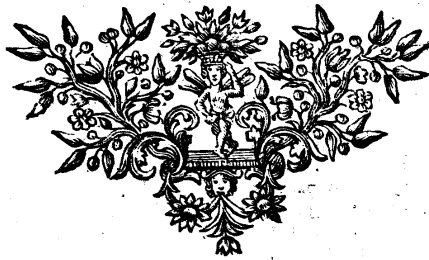
DUCATUS SILESIAE, GENERALITER QUATUOR mappis, nec non specialiter 16. mappis tot principatus repraesentantibus geographice exhibitus, addita praefatione, qua de historia huius atlantis agitur, auctoritate publica in lucem emissus ab HOMANNIANIS heredibus.

Norimbergæ 1750. fol. mai. Tab. 20. præter titulum & indicem æri etiam incisos.

Diu desideratum opus post superata obstacula tandem compareret. Deest vero præfatio, quam cum in nimiam molem excreverit, Franzius Tomo II. Commentariorum cosmographicorum servandam duxit. Sunt autem Tabulæ 1. Silesia generalis, 2. Silesia inferior, 3. Sil. super. 4. Dioecel. episcop. Vratisl. 5. Princ. Grotkanus, 6. Pr. Oelse, 7. Pr. Troppau, 8. Pr. Jægerndorf, 9. Pr. Sagan, 10. Pr. Münsterberg, 11. Pr. Schweidnitz, 12. Pr. Iauer, 13. Pr. Glogau, 14. Pr. Oppeln, 15. Pr. Ratibor, 16. Pr. Breslau, 17. Pr. Ligniz, 18. Pr. Brieg, 19. Pr. Wohlau, 20. Pr. Teschen. Ordinem sequuntur tabulæ, quem olim status provinciales in sedendo & votis pronunciandis in comitiis servarunt; index vero monstrat, quibus in tabulis Dynastiæ liberæ & status minores (*freye Standesherrschaften und Burglehen*) reperiantur. Totum opus iussu divi Imp. Caroli VI. susceptum est. Mensuras egit statuum impensis *Wielandus* inter ingeniariorum imperiales capitaneus, quo præmatura morte abrepto, reificavit omnia *de Schubarth*, itidem locumtenens (Lieutenant) & ingeniarius imperialis. Delineationes ad veras projectionis leges exequutus est *Maierus*. Limites secundum pacem Dresdensem sollicitè indicantur, item quas divitias natura Silesiæ donavit.

384 NOV. ACT. ER. MENS. IUN. A. MDCCLVIII. P. II.

navit, ars in usum vertit. Additur tabulis plurimis index alphabeticus locorum, ut reperiri quam facillime possint. Quantum vero præstitura sit societas cosmographica, ex hoc potissimum specimine uberrime elucet. Utinam, quorum maxime id interest, Principes Germaniæ, tam egregia conantem tueantur & suffulciant.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Iulii Anno MDCCLVIII.

PAULLI M. PACIAUDI, C. R. HISTORICI ORD.
*Hierosol. Regiæque Academiae Parisiens. Inscript. &
Hum. Lit. Sodalis, ad Nummos Consulares IIIviri Marci
Antonii Animadversiones Philologicae. Accedit
explicatio Tabulae Peloponensis.*

Romæ 1757. excudebant Fratres Palearini, plag. 16.
in 4. c. tab. æneis.

Neminem esse arbitramur, qui modo cum musis, id est, cum humanitate & doctrina habeat aliquid commercii, qui non summopere gaudeat, esse in Italia viros, qui illam gloriam, qua hæc foecundissima omni virtutis & doctrinæ laude præstantium virorum mater semper floruit, nondum consensescere patiantur. Nam ut olim in hac terra literarum sedem, eloquentiæ domicilium, & præstantissimorum ingeniorum seminarium quoddam fuisse, omnes uno consensu gentes exterae confitebantur: ita illam nostra quoque memoria plenam optimarum artium ac disciplinarum esse, eruditissimisque affluere hominibus, ex iis, qui inde ad nos afferuntur, libris, intelligi potest. Iam *Paciaudus*, quid vel a diuturno studio, vel a præstanti ingenio proficisci potest, quod non sit consecutus? Etenim in hoc viro plurimas esse litteras, nec eas vulgares, sed interiores quasdam & reconditas, esse insignem antiquæ doctrinæ copiam, esse summam acrimoniam iudicii, ingenii vero, quid si ipsorum quoque oculorum? maximam elegantiam, ex hoc libro probe perspeximus. Quem si quis

Ccc

istis

illis vulgaribus de antiquitate libellis, e *Pistis Spanhemii*, aliorumque libris, verbis tantummodo, ut *Ugnis* rerum ablatarum a furibus, mutatis, misere exscriptis, similem esse putet, ne ille vehementer errat. Dolemus vero, multa in hoc libro explicando, diiudicandoque, breviter dicenda, quaedam praetereunda esse. Neque enim nobis ut copiam confectemur, sed ut satietatem effugiamus, laborandum est. Quamquam quae potest earum rerum esse satietas, quae & utilissima & iucundissima sunt? Scripsit vero *Paciaudus* hunc librum ad *Franciscum Roncallum*, Virum, qui non magis ob genus & nobilitatem colendus, quam ob summum erga litteras amorem amandus est. Quo in prooemio, praeter alia de voluptate, utilitatem exponit, quae ex rei numariae studio percipitur. Haec tamen hic repetere nihil attinet. Quis enim, cum ipse *Carolus*, Siciliae Rex, in protrahendis *Herculani* reliquiis, nuper nullis sumptibus pepererit, miseram indoctamque plebeculam audiet? Haec tamen utemur compensatione, ut ipsum exhibeamus numum. Quod & iucundius erit, ut speramus,

Tab. III. pluribus, & ad rem illustrandam multum afferet. Numus vero hic est, quem adiecta Tabula exhibet.

De hoc igitur numo quid *Paciaudus* sentiat, videamus. Primum quidem illum a veteratore quodam, ut plerumque fit, vel corruptum esse, vel effictum, negat. Publice vero, ait, olim esse percussum. Nam cum in omnibus numis summa cautio adhibenda nobis, diligenterque providendum est, ne in fraudem inducamur; tum, quando *M. Antonii* pecuniam tractamus, lyncei prope sumus necesse est. Quia enim *Antonius*, ut ex *Plinio* constat, aliquid falsae monetae denario misit; quod non in numis tantum *Alexandriae* percussis accidit, ut plerique putant, sed in numis quoque aliquot *Consularibus* argenteis *Paciaudus* observavit: facile falsi numi posthac a fraudatoribus procudi potuerunt. Cum autem facile aliquis in *Legionis Tricesimae* numero haerere possit, *Paciaudus*, & de legionibus in univsum, & de *Tricesima* singillatim exponit. Huius maxima fuit virtus, & in marmoribus saepe *Fortis, Valens, Fidelis, Pia, Felix, Vixrix* appellatur. Dicta quo-

quoque est *Ulpia*, quod nomen, a Traiano Ulpio sine dubio repetendum, quam diutissime retinuit. Eandem autem *Traianam* fuisse dictam, Paciaudus negat, & in marmoribus, quæ Gadius edidit, commentum Ligorianum suspicatur. Sunt vero, qui, Robortellum secuti, longe recentiori ætate *Tricesimam* legionem conscriptam esse putent. Quæ sententia aliquod robur ex Tacito accipere videtur, qui, Tiberio imperante XXV. legiones fuisse, scribit. Falso. Cur enim, cum alii sint, qui *Itavirum* historiam præcipue sibi explicandam sumserint, cur in *Taciti* ac *Dionis* auctoritate tantummodo acquiescas, qui, quæ ætate Augusti & Tiberii acciderint, commemorant? Iam *Appianus* (Lib. V. de Bell. Civ.) cum Triumviri ad Lavinum Foedus inivissent, XLIII. legiones fuisse scribit, qui tamen numerus, post Philippensem victoriam, ad XXVIII. fuit reductus. Idem *Appianus* Cæsarem dicit agros iussisse dividi legionibus triginta quatuor, non solis viginti octo, quæ suas partes secute essent. Alia testimonia lubenter præterimus. Quid enim plura dicamus, cum & *Galba*, qui ea tempestate vivebat, *Antonius* legiones eduxit duas, secundam & quintam *tricesimam*, ad Ciceronem scribat; & ipse *Cicero* (Philip. V. extrem.) nominatim de eadem legione in Senatu dicat. At *Tricesimam* legionem Antonii factionem secutam esse, quomodo divinabis? Fecit iam Paciaudi ingenium, nihil ut divinatione opus esset. Nam idem ille *Pollio*, qui bis ad Ciceronem scribit, *Tricesimam* legionem ut ipsis traderet, frustra a se *Lepidum* & *Antonium* contendisse, tandem exercitum, atque adeo etiam *Tricesimam* legionem, tradidit. Non est igitur, quod hanc legionem in Antonii exercitu fuisse dubitemus. Sed quid de reliquis, quæ hic numus exhibet, Paciaudus dicat, audiamus. Quod ad duo signa militaria, & ad aquilam hastæ infixam pertinet, illud, quoniam in multis numis idem occurrit, præterimus. Quid vero causæ esse dicamus, cur hic numus, in quo signa terrestria sunt, trirremem prætoriam habeat. Paciaudus hoc ex insigni *Plutarchi* loco, (in vit. Anton.) intelligi posse, recte arbitratur. Nam cum, ut ibi *Plutarchus* dicit, ita *Antonius*

Cleopatram deperiret, ut, etsi multum terrestribus copiis valeret, victoriam navalem illius gratia concupisceret, facile etiam fieri potuit, ut Antonius ab ista, Corinna dicamus & Bachide quadam, an regina? magnam se gratiam initurum esse speraret, si in numis quoque naves exprimeret. Vehementer enim Baylius errat, qui Plutarchum in Antonii vita magis poetam, quam historicum esse, somniat. Neque enim solus Plutarchus hæc memoria prodidit, aut reliqua Antonii dicta & facta illis repugnant. Quid? nonne Antonius Cleopatram *νεωτεραν θεων*, & *νεαν Ιων*, se *νεον Διονυσον* appellari, in numis se hedera corymbisque coronatum, illam Veneris habitu exsculpi, iussit? Est quoque alius numus, in quo Antonium & Cleopatram in curru, equis marinis vecto, conspicimus, cum lemmate, M. ANT. IMP. III. — Ξ. ΑΤΡΑΤΙΝΥΣ ΠΡΑΕΪ. ΚΛΑΣ. F. C. — An vero Paciaudus hanc navem Prætoriam esse dicere potest? Potest. Est enim in prora navis vexillum quoddam, Græci dixerunt *Φοινικίδα*, quod apud Græcos & Romanos prætoriae navis insigne erat. De eo classicus locus est apud *Herodot.* in L. VIII. & apud *Tacitum Hist.* L. V. c. 22. Ipsa vero navis, malis, antennis, remisque ideo caret, quia veteres, priusquam prælium committerent, vela contraxere, malos inclinavere. Nonne igitur valde probabile est, Antonium prætoriam navem, quæ prima omnium prælium inibat, tanquam ad conflictum paratissimam, exprimere voluisse? Maior vero hic graviorque oritur quæstio. Nam, si navis hæc prætoriam, cur tam parva, cur tam parum ornata est? si triremis, ubi assurgentes illi remigum ordines? Quid ad hæc Paciaudus? Illi quidem, hæc resatis diu considerata, vera omnino illorum videtur opinio, quibus *συσημα* illud ordinum inferiorum & superiorum placuit, de quo quis non scripsit? quis non ingenium suum ostentare noluit? Etsi enim ex M. Antonii numis conici posse ait, triremes actas fuisse remigibus a prora ad puppim æque procurrentibus, diversam tamen altitudinem remorum fuisse credit ob numos, quos & *Golsius*, *Osselius*, alii, produxere, & ipse exhibet. In hoc numo, qui nitidissimus est, *triplici*

con-

T. B. III. D. Nov. Act. Crud. t. 1753. Mens. Jul. pag. 586. et 589.

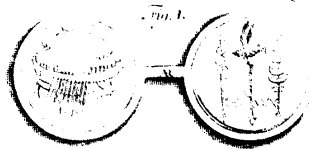
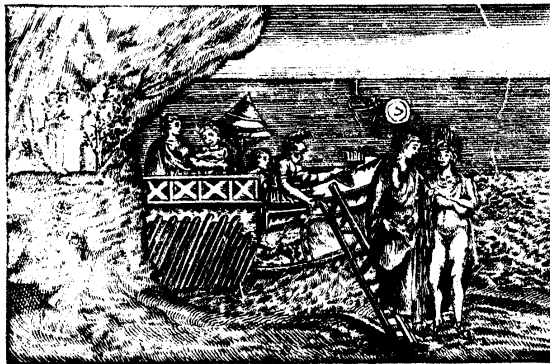

Fig. 2.

confurgunt ordine remi. Grata erit hæc liberalitas Paciaudi eruditus. Illud vero longe gratissimum est, quod tabulam quandam, inter rudera montis Palatini, anno 1724. repperam, nobiscum communicavit, in qua elegantissimus pictor ternos ordines remorum, alterum quidem altero superiorem, expresit. En ipsam!

Tab. III.

Acceptit Paciaudus a classicis testibus, fuisse conclave, in fig. 2. quo tabula hæc reperta est, in ea palatii parte, quæ ad Orientem spectat, atque ab Augusto ædificata est. Inde illam, Augusti ætate, & fortasse a Ludio *), qui eo tempore, ut Plinius dicit, littora, & varias ibi obambulantium species, aut navigantium, pingere instituit, pictam esse, valde Paciaudo probabile videtur. Nobis non item. Et si enim opinio hæc

Ccc 3

quat-

*) Scribit doctissimus Paciaudus: *inclaruit autem, referente Plinio, per id tempus, ingenii laude operumque nobilitate Marcus Ludius Elotas, qui &c.* Nos, quomodo Paciaudus, qui in aliis rebus tam lynceus est, in hoc pictoris nomine labi potuerit, vehementer miramur. Primum enim hic pictor non Ludius, sed Ludius appellatur, nisi hic forte operarum error est. Deinde, neque hic Ludius Marcus ille Ludius Elotas esse potest. Optime hæc ex Plinio intelligi poterunt, Hist. Nat. L. XXXV. Locum igitur totum adscribimus. *Decet non sibi & Ardeatis templi pictorem, præferrim civitate donatam ibi, & carmine, quod est in ipsa pictura his versibus:*

*Dignis digna loca picturis condecoravit,
Reginæ Iunonis supremi coniugis templum,
Marcus Ludius Elotas, Aetola oriundus,*

*Quem nunc & post semper ob artem hanc Ardea laudat.
Eaque sunt scripta antiquis litteris latinis, non fraudando & Ludio divi Augusti ætate, qui &c.* Ad quem locum Havdinius Inscriptionem ex Grævero (p. 1065. 7.) affert, ubi idem nomen legitur. Quam tamen inscriptionem supposititiam censeri, & in priore Plinii loco codices MStos maxime variare, docet Iunius Cat. Pict. 108. edit. Roterod. Ex quibus perspicuum est, hunc Ludium, cum illo Marco Flota, Ardeatis templi pictore, cuius picturæ urbe Roma antiquiores sunt, ut idem Plinius (L. XXXV. sect. VI.) docet, non esse confundendum. Si vero quis neque illum Marcum Eloram appellatum fuisse contenderit, certe neque hic ita appellari potest.

quandam veritatis speciem habet, & nos Paciaudi ingenium & acumen maxime admiramur: quærerere tamen ex eo lubet, cur non illud conclave a Tiberio quoque, aut Caligula, aut Nerone exornari potuerit? Qui, etsi eam partem, quæ ad occidentem vergit, ædificaverint, tamen, quid prohibet, quo minus illam quoque incoluerint. Quid? si illa tabula ab alio artifice ante Augustum picta est? Cur, qui picturis conclave ornat, illas a cævis tantummodo accipiat? Quid? si neque temporum ratio, si præsertim in tabula pars historia Virgilianæ expressa esset, satis constat? Sed fortasse constat. Fortasse bene coniecit Paciaudus. Sed putat etiam mulierem in litore stantem esse Didonem, quæ, ne suas deferat terras, Aeneam precetur, illiusque in navem ascensum præoccupet. Ipse tamen Paciaudus vidit, esse duo, quæ multum sibi negotii faciant. Primum enim Aeneas inscisa Didone navigavit, quæ mane vidit

æquatis classim procedere velis,

Littoraque & vacuos sensit sine remige portus.

Quare nos, si coniecturæ locus esset, feminam illam Annam potius, sororem Didonis, esse putaremus, cui illud erat negotii datum, ut Aeneam exoraret. Deinde triremes, quæ Corinthi CCC. annis post illi everisionem fabricatæ sunt, Aeneæ tempore nondum fuere. *Pictoribus atque Poetis, inquit Paciaudus. Scimus. Verum illud etiam scimus, sed non ut placidis coeant* —. Illud certe verisimum est, hanc picturam, Ludii, elegantis artificis, & in aula Augusti fortasse, certe illius tempore viventis, esse non posse. Nam etsi eiusmodi parachronismos in tabulis multis conspiciamus, id quod *Keyserus*, in commentariis de itineribus suis, multis exemplis docuit: non potuit tamen non ille ab imperitis hominibus proficisci. Quid? si neque Aeneæ vestis militem decet? *Ubi stellatus iaspide sulva ensis? ubi vagina eripit ensim fulmineum?* Sed iudicet lector. Nos ad ea, quibus Paciaudus sententiam suam de triremibus confirmare nititur, redeamus. *Ubi sunt sane veteres scriptores, ubi navium bellicarum mentio-*

tionem faciunt, eiusmodi dicendi formulis, quibus opinio
hac maxime corroborari videtur. Audi Lucanum:

— — — — —
validaeque triremes

Quasque quater surgens exstruisti remigis ordo
Commovet.

Quid *Vegetius*? interdum (praeliare naves) quinos sortiuntur
remigum gradus. Quid *Pausanias*? καθ' ἕνα εἰς ἑνὴν ἕξ-
τας ἀπὸ τῆς κατασκευῆς. Quae quidem verba, si remi-
gum ordines in eadem serie dispositi fuissent, non potuissent
usurpare boni scriptores. Est alius in *Appiano* locus, qui
huc pertinet. Agrippam enim, narrat, cum ad promontor-
ium Peloritani sua triremi Papie navim summa vi perse-
queretur, illam κατὰ τὴν ἐπιπέδου fregisse, ita ut infimus
remigum ordo periret. Hoc casu zygites, thraitesque per-
territos, nando in tutum percessisse. Unde patet, alios aliis
a carina fuisse remotiores. Est tibi alium locum e *Silio Itali-
co*, eumque vehementer a quibusdam exagitatum XIV. 423. sq.

Intrat diffusos pestis Vulcania passim.

Atque implet dispersa foros: trepidatur omisso
Summis remigio; sed enim tam rebus in artis

Fama mali nondum tanti penetrarat ad imos.

Unde hoc luce clarius est, contabulationes minime sub dio,
sed catastromate ita divisas fuisse, ut, quae superius ageren-
tur, inferiores non statim audirent. Commemorat deinceps
Paciaudus, fuisse quendam Victorem Faustum, qui anno 1537,
ad imitationem veterum, Quinqueremem Venetiis fabricave-
rit, omniumque in se converterit oculos. Fuit vero hic fru-
ctus diuturni in mathematicis disciplinis studii, assidueque
Thucydidis lectionis. Quod utinam ii considerent, qui ex
veteribus nihil praeter verba disci posse clamitant.

His igitur expositis, transit *Paciaudus* ad alia, quae in Antonii
numis sunt. Cum enim Antonius, quae immoderata illius erat
honoris cupiditas, & non ferenda sui ostentatio, se non modo
ex antiquissimo genere, sed *Herculis* statu ortum esse, somnia-
ret, *Herculeae* etiam insignia, ut arcus, pharetra, leonina pel-
lis, illius numis inculpta sunt. Quid? quod post bellum
Phar-

Pharſalicum primus omnium leones iugo ſubdidit, leonem que pro gentis ſuæ inſigni habuit. Idem Antonius, etſi Tribuni plebis, Imperatoris, Conſulis, aliisque dignitatibus functus erat, nullius tamen titulum tanti fecit, quam Auguratus ſacerdotii; quæ quidem dignitas, ſine dubio ampliffima Romæ fuit. *Cic. de Leg. II.* Inde in pluribus numis legitur ANT. AVG. *Larrei* enim vehementer errat, cum ſiglas illas IMP. AVG. per *Empereur Auguſte* interpretatur. quæ appellatio nemini, niſi poſt Octavianum, tributa eſt. Atque etiam in alio numo, quem Paciaudus profert, omni augurali ornatu inſtructus conſpicitur, hac epigraphe addita: M. ANTONIUS M. P. M. N. AVGV. IMP. TERT. Ubi Paciaudus de dolo Bonſagnæ exponit, qui numo quodam eudendo, quem *Oſſetus* Tab. LXXVIII. edidit, ſucum facere eruditus conatus eſt. Nam quod ille triumviros ante tripodem, cui orbis impoſitus, ſtantes eſtinxerit, ex illo fortalſe *Lucani* ortum eſſe ſuſpicatur:

*Quid miſcere iuvat vires, orbemque tenere
In medio?*

Superbam autem illam inſcriptionem, SALVS. GEN. HVMANI, ante Galbam, in ſincera puraque moneta inveniri negat. Sed redimus ad Antonii Auguratum. Ea dignitate, ut iam diximus, ille elatus, iuxta caput in numis modo lituum poſuit, modo ſimpulum, ſecurim, gallum gallinaceum, alia. Atque etiam in aliis monumentis velato capite, & laureo ſerto redimitus, conſpicitur. Nam ſacerdotio Cæſaris, ut *Dio* tradidit, quaſi dialis a P. R. præfectus erat. Neque tamen *Spanhemio* fidem habendam eſſe cenſet Paciaudus, qui ex numo, cum effigie Dianæ Epheliæ, & inſcriptione APXIEP. Antonium Epheſi ſacris Dianæ præſuiſſe colligit. (de Uſu & Pr. Num. Diff. X. §. III.) Primum enim hic numus, in quo Octaviani, Lepidi, & Antonii capita ſimul apparent, ad ſolum Antonium referri non poteſt. Deinde, ex integra numi inſcriptione, quo verbum hoc ſpectet, facile intelligitur. Inſcriptio vero hæc eſt: APXIEPEΥΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ ΓΛΑΥΚΟΜ ΕΥΘΥΚΡΑΤΗΣ ΕΦΕΣΙΩΝ. Utinam vero omnes, qui ab aliis diſſentiant, eosque

que refutare cupiunt, eandem modestiam, eandemque humanitatem adhibeant, quam Paciaudus adhibuit in Spanhemio confutando. Sunt, qui, *Eriici* auctoritate inducti, numismata vulgarem pecuniam fuisse, communisque vitæ usibus inferuisse, negent. Paciaudus autem numos Antonii, vel consensu præfectorum monetariorum, vel suo proprio imperio, in communem usum, atque hanc quidem, cui inscriptio L. S. G. XXX. cum ea legio transfret ad ipsum, culos esse putat, & ut nobis videtur, recte putat. Docet simul quædam de denario, & stipendio militum. Nova hic quæstio oritur: varietate doctrinæ & vi ingenii, an perpetuo usu, accuratior numerum æstimandorum cognitio comparetur? Hoc quidem Paciaudus existimat. Quomodo enim, ait, viri, ab omni doctrina instructi, sed in numis tractandis non satis exercitati, sepe adulterinos pro germanis, recentes pro antiquis, vulgare potuissent? Sic *Loecherus*, ὁ πῦρ ἐν ἀργείοις, argenteum ΒΙΑΝΤΟΣ ΠΡΗΝΙΟΥ in antiquissimorum numero habuit; sic *Bachinius* numo Scipionis deceptus est; sic *Pedrusus* numum, quem edidit, Homeri, ad Argivos referri debere falso credidit. At elegantiores acutioresque fuerunt oculi *Fulvii Ursini*, cui veterator quidam numum, in quo Ciceronis caput, & græca inscriptio esset, frustra obtrudere conatus est. Præfixus est hic numus Ciceronianus multis Ciceronis editionibus. Sunt duo præterea adulterini Ciceronis numi, latine, ut ita dicamus, loquentes. Alterum *Petrus Lambecius* (Tom. II. p. 726. Biblioth. Vindob.) edidit, & genuinum esse putavit. Negavit *Patinus*; multaque in eo fraudis indicia invenit. Alterum numum ipse *Paciaudus* edit, quem, ob Verris accusationem, in Ciceronis honorem a Sicilia cæsum fuisse, artifex valde astutus finxit. Neque minus veteratores quidam aureos, ut vocant, metalliones fabricavere, qui tamen, primis Augustorum temporibus Romanis ignoti, & Gordiani demum Pii tempore cæsi sunt; tamen talibus *Gorium* & *Weidnerum* fefellerunt. Quo loco Paciaudus plures affert, qui & novos numos pro antiquis habuerunt, ut *Harduinus* Rhaphaneotarum numum, ut *Martinus*, ut *Helvius*: & genuinos numos male interpretati

tati sunt, ut *Goltzius*, (cuius error maxime insignis & ridiculus est.) Germanici numum, ut *Obrechtus* notissimum Domitiani numum, ut *Eccardus* plures. Hæc talia pluribus enarrare, nimis longum esset. Videamus potius, quid *Paciaudus* de Tetragonis incusis sentiat, quæ in vetustissimis Græcorum urbium numis conspiciuntur. De his variae variorum sunt opiniones. Optima tamen *Paciaudo Bartholemi* sententia videtur. Ille enim, pluribus eiusmodi numis diligenter collatis, eos primis artis monetariæ temporibus cusos esse censet. Quomodo autem illud factum sit, *Paciaudus* sic exponit: *Orbiculari metalli frustum incusi, vel potius retinaculo quadrato, & ad angulos aliquantum cuspidato, applicabant, malleoque inmittentibus. Quo fiebat, ut, dum violenta ac repetita tuitidis percussione parti obversæ metalli typus excuderetur, retinaculum suo nisu aversæ infingeretur, duplicique hac compressione, & contrario typi & retinaculi impulsu, illius quidem figura exstans & prominens appareret, huius vero cava & incusa.* Disserit deinde *Paciaudus* quædam de variis quasi gradibus, quibus hæc ars ad illam elegantiam ascendit, & ex Museo illustris Veneti *Patricii, Antonii Marchionis Savorgnani*, septem numismata, cava quadriformi distincta, oculis lectorum offert. Nos, quod nobis nobilissimum videtur, exponemus; de aliis pauca dicetur. Primus igitur numus, qui valde rudis & impolitus est, maximam antiquitatis speciem præ se fert. In altera illius parte nudum *ῥῆμαλον* est, cui posteriori ætate varia addita sunt; sed hic in tetragono sine ullo ornamento delineatum apparet. In altera parte talem rhedam mularum (*ἀπὸ τῆν ἡμιονικῆν*), qualis antiquissimis temporibus fuit, conspiciamus. Unus est tantummodo *ἡμίονος* qui rhedam trahit, rotæ vero, collare muli, auriga, & cilium, antiquam testantur simplicitatem. Obiter est notandum, *Syracusanos* olim mulis in certaminibus usos fuisse, ut *Pindarus* (*Olymp. VI. σφοδ. β.*) *Agefiam* *Syracusanum* vehiculo mulari vicisse canit. Superne in numo, vel discus, vel clypeus est. Huius, in certaminibus Græcorum, duplex erat usus. Nam vel in loco arduo clavo infixus illi dabatur, qui primus eum evulserat; vel præmium erat

erat victoriæ. Paciaudus discum hic exhiberi credit. Affigebatur enim in palestra discus, cui ab Hellenodicis tempus modusque certaminum in orbem inscribatur. Hoc *Stattius* etiam indicare videtur:

concessit caetera pubes,

Spoonte & adorato redit illa in gloria disco.

Numum igitur hunc antiquissimam Syracusanorum, vel totius etiam Siciliae, monetam fuisse arbitratur. Nunc ex iis, quæ Paciaudus V. Cl. ad alterum numum monet, quædam afferemus. Est *Ausonius* versus notissimus:

Vocibus in Graecis nunquam ultima conspicio M.

Sed sunt monumenta, in quibus loco N altera littera M scripta est. In foedere Smyræorum cum Seleuco Callinico, quod inter Marmora Oxoniensia est, sæpe articuli $\tau\eta\nu$ & $\tau\omega\nu$ per THM & TΩM scribuntur. Apud *Masseium* quoque monetæ Reginorum & Lucanorum habent PHFINOM & ΛΟΥΚΑΝΟΜ. Est denique numus Tyleos, urbis Thraciæ, ita inscriptus, ΤΥΛΕΙΟΜ. In quinti numi inscriptione illud memorandum est, quod in verbo ΦΟΚΙ —, Cadmea littera O vices recentioris Ω gerat. Sic enim veteres Achivos scripsisse, & Plato in *Cratylō* docet, & ex variis numis constat. Atque etiam in hoc numo effigiem Phemonoes expressam esse conicit Paciaudus; quæ ob vaticinandi peritiam, ut ex *Pausania*, *Lucano*, & *Statio* discimus, uno omnium ore fuit celebrata. Ad numum septimum, quem in vetustissimis numorum Aethiacorum ponit, varia avertit Paciaudus, quæ ad Aethii historiam illustrandam pertinent, & denique quædam de odio, quo Romani in Antonium inflammati fuerunt, addit. Illis enim Antonii nomen tam inuisum fuit, ut illud ex publicis monumentis eraderent. Testimonio sit monumentum Aphrodisiense, sive epistola Antonii, A. V. C. 717. scripta, ex qua Antonii nomen, non temporis, sed hominum iniuria, deletum est. Hæc Paciaudus de Antonio, cuius historiam ex numis egregie contexuit, atque ea re demonstravit, quanta sit huius studii utilitas.

Veniamus ad alterum, quod in hoc libello sibi explicandum sum.

fumfit, nempe ad tabulam anaglypticam Peloponnesensem. Tabulam Paciaudus Venetiis vidit, in Grimianorum cavædio marmoream, & antiquo artificio egregie cælatam. Conspicitur vero in illa, ut ipsius Paciaudi verba adscribamus, Medicus in taberna, abaco, ferramentis chirurgicis, & ministro *πνευματῶ* instructa, artem exercens, ad quem nobilis mulier equo e longinquo vecta venit, ut excellentis medici peritia ex morbo convalescat. Ab hoc medico ægros, dubia vitæ spe laborantes, ad pristinam valetudinem virtutemque fuisse revocatos, serpens, salutis index, monstrare videtur. Dicamus de singulis, & quidem primum de ipsis veteribus medicis, quos Paciaudus ad vilem illam *περιδεύτων* & *αίγυπτων* turbam referendos esse negat. Cuique vero, ait, suam fuisse tabernam, in qua & doceret discipulos, & mederetur ægrotis. Quare etiam *ιατροὶ ἐπιδηφῶσι* appellati sunt; quod cum ex *Plutarcho* de Antiphonte Rhamnusia, tum ex *Plinio*, quem maiorem vocant, de Archagatho, constat. Neque tamen hoc in contemptum apud nos medicos adducere debet; neque exagitanda eapropter præstans hæc ars est, ut *Robertellus*, ut *Menagius*, ut alii fecerunt. Quorum tamen in numerum non debebat Paciaudus *Heineccium* referre. Ex iis enim, quæ ille in Antiquitat. Roman. (L. I. Tit. XXV. §. 59.) dicit, servos nempe olim etiam hanc artem fecisse, (quod, quidquid Sponius contra dicat, propter tot veterum testimonia, negari non potest.) minime illud efficitur. Atque nos quidem valde miramur, quomodo inter Meadium & Middletonum tanta certamina existerent, quæ tamen

Pulveris exigui iactu compressa quiescunt.

Neque enim hoc præclaræ arti quidquam detrahit, cui nobilissimos quosque viros operam dedisse quis negat? Quæ artes non a parvis initiis profectæ sunt? Quis poësin ideo contemnendam putet, quia Homerus, (quæ enim falsa sunt, vera esse credamus,) pauperrimus fuit? Sed, his missis, ad medicos redeamus. Præterimus autem illa, quæ Paciaudus de honoribus Medicis habitis, deque studio quod in humanitatis literis posuerunt, quare & bibliothecis præfuere, attulit. In reli-

reliquis aliquantulum morabimur. Notum est ex *Celfo*, Medicinam in tres partes diductam fuisse, ut una victu, altera medicamentis, tertia manu mederetur. Primo autem duo tantum fuerunt medicorum genera, quorum alii *αρχιτεκτοι*, alii *δημιουργοι* appellabantur. Vetusissimis temporibus idem homo omnibus medicinæ partibus operam dabat. *Pindarus* enim *Aesculapium* pharmaca miscuisse, thalperia admovisse, & membra ferro excidisse, nominatim dicit. Sequantur deinde varia de veste, quibus medicus in tabula ornatus est: de reliquo corporis habitu: de sella: de scabello: de pictura *Codici* *Dioscoridiani*, medicorum concilium referente: de ferramentis chirurgicis: de puero medici: de muliere, quæ discaecatæ & nudipes est: de equo: de *ἰππίαρχῳ*: de serpente, salutis signo: de causis, cur pagani serpentes coluerint. Ipsum quidem monumentum a Peloponnesiis *Archagatho* dictatum fuisse arbitratur *Paciaudus*. Ille enim tantam de se excitaverat in Græcia opinionem, ut non modo omnes undique ad eum confluerent, sed Romani quoque in Urbem eum advocarent.

Apparebit, opinamur, ex his, quantum sit *Paciaudi* ingenium, quantum optimarum artium studium, quam dignus ille vir Italia. Verum illud quoque apparebit, multa vel ingenii, doctrinæ, artiumque præsidia; vel studii, laboris, exercitationisque adiumenta, ad antiquitatis reliquias bene explicandas requiri.

*REFLEXIONES ET PRINCIPIA MELIORA DE
Iurisdictione Ecclesiastica, opposita principii
Poloni Nobilis.*

Frankofurti & Lipsiæ 1757. apud Ioan. Frider. Gaum,
152. pl. in 4.

Diximus nuper de Tomo I. & II. Iuris Canonici Veteris ac Moderni, ab *Amortio* editi. Accedimus nunc ad opusculum, quod, licet separatim, & absque nomine editum, pro Tomo tertio dicti operis, idem, partum nunc
Ddd 3 agno-

agnoscens suum, haberi vult. Argumenti gravitas poscere videtur, ut de eo plenius exponamus, licet parvæ molis sit libellus. Agitur enim de concordia inter Sacerdotium ac Imperium, toties necquicquam tentata.

Originem controversiæ suæ hanc refert Amortius: *Pater de la Borde, Presbyter Oratorii in Gallia, familiæ Quesnelianæ addictissimus, exaravit, incertum quidem quo anno, paullo tamen post annum sæculi quod vivimus vicesimum octavum, libellum de natura, diversitate, & limitibus utriusque potestatis, spiritualis & temporalis.* Hunc ex Gallico in Polonicum translatum idioma, præfatione etiam sua auctum, anno 1753. Vratislaviæ, ut fertur, edidit Nobilis quidam Polonus, anonymus. Hic quidem Bordii comprobans principia, gratulatur Galliæ, quod *Cleri iurisdictionem in temporalia laicorum, atque in ipsas Regum personas, excussèrit*, eandemque patriæ suæ precatur felicitatem. Bilem hoc movit Amortio, qui Poloniæ alia omnia precatur, ratus, ei sic male consultum iri: *esse enim Poloniæ Monarchiam Gallicam, ac naturam Episcopatum Gallicanam: obstare genium libertatis Poloniæ, Monarchiæ osorem, una cum genio Polono Nobili, docili solum auctoritate eminentiori principum sacrorum regi.* Hæc in prooemio.

Tractatus ipse tripartitus est, continens 1) Principia Bordiana, a Nobili Polono adoptata, ab Amortio per epitomen proposita: 2) Amortii notas ad eadem: 3) Principia meliora, scilicet Amortiana. Summa vero doctrinæ Bordii, patroni Imperii, ac adversarii dominationis Sacerdotii, eo redire videtur, ut statuatur, duas esse in mundo auctoritates, temporalem alteram, alteram *spiritualem*; utramque esse a Deo, sanctam ac inviolabilem, quantumvis etiam iure abutatur suo: illi quidem subesse omnes omnino actiones hominum externas, adeoque & ipsam *spiritualem auctoritatem* eodem modo subiaci absque ulla limitatione. Contineri vero hanc subiectionem potissimum tribus his: a) iure Imperii cognoscendi de negotiis ecclesiasticis, rationesque de iis exigendi, quatenus boni publici intersit: b) iure cavendi, ne Clerus quid moliat, unde

unde reipublicæ detrimenti quid immineat: c) Obligatione Cleri ac Ecclesiæ, quasvis iniurias a summo imperante illatas patienter tolerandi. Manere nihilominus *spiritualem auctoritatem* aliquatenus ab imperio independentem, licet ei sensu proprio nulla omnino iurisdicção, aut ius potestatis coactivæ competat, quod asseruisse *materialiter hæreticum* foret: si qua tamen passim iurisdictione utatur, eam omnem summo cuiusvis civitatis imperanti acceptam esse ferendam. Interesse autem reipublicæ maxime, ut adverfæ his opiniones proferri bantur.

Ita sententia Bordii per epitomen proposita, Amortius nos-
 ter, acerrimus potestatis sacerdotalis vindex, refutandi gratia
 subiungit *Reflexiones*, quas vocat, suas, ad singula Bordii enun-
 tiata. Negat, (præter ea, quæ brevitatis studio omittenda
 censuimus,) negat, aimus, Amortius, exactam fati esse di-
 visionem *auctoritatum* orbis terrarum, in *temporalem* ac *spi-
 ritualem*: posse enim utramque coniungi in eodem homine,
 quod exemplis Patriarcharum, Melchisedeci, aliorum, Sacce-
 dotium non minus quam Imperium in sua quisque familia ci-
 vitateve exercentium, patere putat. Neque Imperium ad sola
 temporalia esse restringendum, exercendum potius ita, ut
 simul ecclesiæ scopo interserviat, idque, ut loquitur ille, *ex iure
 naturali servo Principis ad Ecclesiam*. Afferit, dari casus, ubi
 Princeps folio deturbari iure queat: negat, Imperium recte
 proferri ad omnes omnino actiones externas civium; nec
 enim ulterius illud vim exferere suam, quam ad ea, *quæ ad
 conservationem boni publici moraliter snt necessaria*. Hinc &
 ius Imperantis, cognoscendi de actis Ecclesiæ, ante non exis-
 stere, quam ea deferantur ad ipsum per rumorem aut accu-
 sationem, tanquam bono publico perniciofa: posse utique
 Principem, palam impium ac tyrannum, levioribus mediis
 prius frustra tentatis, tandem auctoritate Ecclesiæ, (subintel-
 lige *Repræsentantis*), a perceptione Sacramenti Eucharistiæ ex-
 cludi, dummodo iura civilia ipsi salva relinquuntur, preces
 etiam pro ipso in Ecclesia fundi solite non omittantur, nec
 ille a reliquo cultu divino excludatur: esse utique Clericis præ-
 ter

ter potestatem *Ordinis*, etiam potestatem *Iurisdictionis*: non esse carpendam (p. 41. seq.) praxin *Ecclesiae* (*Romanæ*), recurrendi ad brachium *seculare*, pro avertendis & extirpandis ex regno *Catholico* religione dissentientibus, emigrare nolentibus, suosque errores disseminantibus, contra decreta *Principum*: nec invehendum in *Inquisitiones* in *Italia* & *Hispania* usitatas, nec in rigorem *Ludovicorum XII. & XV.* in *Insensitas* & *Quenellistas*: perpendendum potius 1) *Catholicos Principes* eandem habere potestatem, quam actu exercent *Protestantes*, non tolerandi in sua regione *Religionem*, nisi sibi bene visam, nec permittendi praedicationem aut exercitium alterius *Religionis*, statuendique in transgressores talium legum poenam capitis, qualis statuta fuerit in *Anglia* & *Suecia*: 2) *Clerum Romanum* habere eandem potestatem suadendi *Principibus*, quam habeant *Ministri* verbi divini apud suos *Principes Protestantes*, suadendi videlicet executionem iurati voti *Apostolici*, dum d. *Paulus ad Galatas* scribit c. 5. VTI NAM ABSCINDANTUR, QUI VOS CONTRIBANT; & 1 *Cor. 5.* AVFERTE MALUM (hominem) EX VOBIS IPSIS: 3) Hunc morem suadendi ex parte *Cleri*, & agendi ex parte *Principum*, semper fuisse usitatum in *Ecclesia Dei*, prouti id *Parte Tertia* se ostensurum promittit: 4) *Episcopos Catholicos*, ubi exercent munus *Inquisitionis*, in quaestione facti, an quis docuerit haeretica? iudicare potestate *spirituali*, ut *Clericos*, condemnare ad mortem potestate *temporali*, ut *territoriales Principes*: 5) non defendi — ab usum quorundam *Ministerialium*, in eiusmodi *Tribunalibus* condemnantium pro haereticis doctrinas, nec a *Scriptura*, nec a *Generali Concilio*, nec oraculo *Pontificio*, ab universa *Ecclesia* uniformiter atque authentice post praeivium examen declarato, condemnatas. Vim coactivam *Ecclesiae* competentem *Evangelio* adeo non repugnare, ut potius exemplo *Dei Patris, Christi, & Apostolorum* firmetur, (p. 43.). Huc facere sequentia: a) *Luc. 14.* COMPELLE INTRARE: b) *Luc. ult.* COEGERUNT EVM DICENTES: MANE NOBISCUM; ET INTRAVIT CVM ILLIS: c) *Luc. 13.* NISI POENITENTIAM EGERITIS, OMNES SIMILITER PERIBITIS, SICUT INTERIERUNT quidam seditiosi *Galilaei*,

QVORVM SANGVINEM PILATVS MISCVERAT CVM SACRIFICIIS EORVM; *Et sicut interierant octodecim personae SUPER QVAS CECIDIT TVRRIS IN SILOE: d) Ierosolymae minatur Christus excidium; paralytico sanato deteriora promissis, si relobatur in peccatum; contemnentibus invitationem ad nuptias interuentionem, Et successum urbis; Scribis Et Pharisaicis repetitum Vas Et desolationem templi; peruersis colonis perditionem: e) d. Petrus — morte — plebsit Ananiam Et Saphiram Act. 5. f) idem Simoni Mago — comminatus est perditionem nisi respiceret, Act. 8. g) d. Paulus Act. 15. Elymam Magum coecitate percussit, ne alii ab eo pervertantur: h) d. Ioannes in Apocalypsi, Episcopatus Pergamenis Et Thyatirensis fidelibus minatur varias temporales afflictiones, eo quod tolerant in sua communitate seductores Et seductrices, magistros Et magistras peruersorum dogmatum. Contrariam opinionem ortum traxisse, ait, ex neglecta distinctione coactionis in physicam & moralem: hac, non vero illa, uti Ecclesiam (p. 48.). Iactantur & utrinque auctoritates Patrum, Synodorum, cet. Sed has facti quaestiones prolixiores referre nihil opus videtur; praesertim cum nemo sit doctiorum, qui hanc supellestem sexcentis aliis subiectam non noverit. Valissimum esse dicit A. dogma a Quesnellio haud obscure defensam, adoptatum subdole a Bordio: Excommunicatum, iudicio privato paucorum, contra iudicium universalis Ecclesiae, innocentem, non teneri ad se conformandum iudicio, decreto, ac sententiae Ecclesiae. — — Terrestre enim iudicium Petri, secundum S. Hilarium, fieri praedictam auctoritatem in coelo (p. 54.). Iurisdictionem Ecclesiae competere, non Principi, sed Deo concedente (p. 57.); immo vim coercitivam, quae Hierarchiae insit, regia Et imperiali esse fortorem (p. 58.): posse tamen forte liberaliter indulgeri (p. 60.). Papae nullam competere potestatem in temporalia Regum, nisi per modum Arbitri necessarii circa iura dubia inter Status regni Et Principem, venientem contra pacta Et concordata iurata sollemnia. Denique (p. 62.) Sacerdotium Et Imperium, ait, esse duas potestates immediate ordinatas a Deo, non sibi invicem subordinatas, sed coordinatas, ad communes fines a Deo*

Deo praefabitor, cum obligatione seu servitute reciproca, iuvandi invicem ad conservandum honestatem utriusque Status.

Dimisso ita Bordio, iam ad principia sua, eaque, ut sibi gratulatur, meliora, proponenda ac itablienda se accingit Amortius. Ait autem: 1) *Datur ius naturale anticipatum Dei ad Principem, i. e. ut nos quidem interpretamur, omnes homines, adeoque etiam Principes, a natura obligantur ad promovendam Dei gloriam extrinsecam, adeoque & ad conservandum & propagandum rectum Dei cultum, tum privatum, tum publicum. Hinc & datur ius naturale servum Principis ad Ecclesiam, i. e. obligantur Principes ad conservandum cultum, dogma, & ordinem Ecclesiasticum, eaque obligatio ipsorum, ex institutione divina, directioni Sacerdotum est subordinata.* 2) *Ius naturale servum Principis ad Ecclesiam iam seculo quinto agnovit Ecclesia. Id patet ex scriptis summorum Pontificum, Imperatorum, ac Regum, hoc ius tanquam indubium agnoscentiam.* 3) *Ecclesia habet potestatem, circa actus finium externos ferendi leges Ecclesiasticas, irrequisito consensu Principum.* Hoc loco contra Boehmerum probare conatur, Ecclesiam, inde a prima sua origine ad hunc usque diem, fuisse ac esse societatem inaequalem inter pastores & oves. 4) *Iurisdic-tio Episcoporum in ferendis legibus Ecclesiasticis, salvo bono publico, non est a Principibus concessa, sed ab Apostolis in successores transmissa.* 5) *Potestas Ecclesiae instituendi ministros divinum officium, suspendendi ac destituendi indignos; eorum inter se causas tam criminales, quam civiles, diiudicandi; & querelas populi aut Principis adversus Clericum, ad se ex consensu legitimo partium ulro delatas, terminandi per modum Arbitrii & Laudi: non sicut Episcopis unquam per Principes concessa, sed tantum recognita.* 6) *Imperatores agnoscent in Ecclesia potestatem legislativam illi propriam.* 7) *Potestas ferendi leges, instituendi & destituendi ministros, iudicandi causas Clericorum cum Clericis, & pronunciandi Laudum cum executione necessaria brachii secularis, dicit Iurisdictionem proprie dictam.* 8) *Vis coactiva Ecclesiae per Censuras, & implorationem brachii secularis, in casibus a iure permittis, nec est contraria Iuri-*

Natu-

Naturali, nec Spiritui Evangelico. Allegantur hic supra allegatis gemina, v. c. Gen. II. 17. Gen. XVII. 14. Luc. XIV. 23. I Cor. V. I Tim. I. 19. Apocal. II. Hebr. XII. 6. auctoritates Patrum, Imperatorum, cet. 9) *Imperatores, Et omnes Nationes, agnoscunt Statum in Statu, coordinatum ad fines communes, nec praeiudicantem bono communi.* 10) *Status Ecclesiasticus, etiam numerosus Et potens, non repugnat ullius Reipublicae vel Regni bono publico.* 11) *Conferri ius Canonicum, in quantum non praeiudicat bono publico Reipublicae, Ius naturale, Lex Christiana, honestas religionis, Et concordata solemnia iubent.* 12) *Grammina Status Politici contra abusum Iurisdictionis Ecclesiasticae removeri possunt, dummodo Principes serio velint. Maneat usus, tollatur abusus.*

Si dicendum quod res est, nec Bordiana omnia probanda, nec Amortiana quaevis improbanda censemus. Ille libertatem hominis, civis, Christiani, aut ignorantis, aut certe vix non omnem in imperantem partim, partim in sacerdotem, transferre voluisse videtur: hic, ut hominis & civis libertatem defendit, ita sacerdotibus potestatem plane divinam in Christianos tribuit. Ille Imperii, hic Sacerdotii limites: uterque iura Collegialia Ecclesiae, aut ignorasse, aut minus recte definiisse videtur. Ille, causam interdum non malam, argumentis parum validis tuetur: hic, a iure Dei in hominem, ad ius hominis in hominem concludit. Uterque subinde ambiguus ipse, aut cause suae minus confusus, altera vix non admittit manu, quod altera largitur. Ille Christiano ius naturale fere admittit: hic regnum Dei vix non ad exemplar imperii humani confingit. Denique, uti de Bordio ex epitomatore & adversario eius vix tuto iudicari potest: ita Amortius, res satis notas & claras, obscuris, ambiguis, & parum aptis verbis implicatas tradit, adeo ut legere illum absque tædio, nisi eiusdem disciplinae alumnus, vix quisquam sustineat; quid quod, qua sententia, saepe nonnisi coniectura atlequi liceat.

DISSERTATION HISTORIQUE SUR L'ESPECE DE
mal de gorge gangréneux, qui a régné parmi les
enfans l'année dernière.

i. e.

DISSERTATIO HISTORICA DE ANGINA CARCI-
nomatica, quæ minoris superiore anno irrasit.

Parisis 1749. pl. 7. in 8.

Cum variae sunt Anginae species, tum illa nocentissima est, quandoque epidemica, & infantibus infidiosa maxime, quæ ab inflammatione glandulosi apparatus faucium velociter in gangrenam exit, ac gangrenosa vel carcinomatica dicitur. Septem eduntur hoc libello morbi huius historie, & mali principium ac progressus cum symptomatibus explicantur. Levis visa est tumoris intra fauces apparitio, glandulae ad guttur sitæ extus etiam intumuerant, & uvula laxata fuit: febris tertio plerumque die apparuit, rauca vox erat, & choanæ narium præstruebantur. Sentim acris via obstrui coepit, nec deglutitio expedita fuit. Tunc febris aucta est enormiter. Gangrena apparuit octavo die, & aphthæ post velum palatinum effloruerunt. Aliquibus intumuerunt parotides. Admirabile hoc fuit, nec caput doluisse, nec delirasse ægrotantes. At gangrena depalcebat fauces & nares, fuitque intolerabilis toetor, lingua arida & nigra. Puellas pubertati proximas invalit malum præ cæteris, ex quibus fuerunt quæ intra XIV. diem extinguerentur, aliæ ultra XXI. diem oblectabantur. Ex septem, quarum historie traduntur, convaluit unica. In cadaveribus pulmones etiam gangrena tacti vili sunt, & imi etiam ventris viscera gangrenam habuerunt; nam feces nigras deticiebant, & tunice villosæ particulas evomebant ægrotantes. Methodus medendi hæc erat: vena secta fuit ex quo febris incensa est, repetitis vicibus alvus subducta; cumque in ventriculo mali causa herere visa esset, vomitus excitatus fuit Ipecacuanha. Velicatoria ad cervicem applicata sunt, a quibus, si cutis ruberet, melius erat. Camphoræ usus gangrenæ restitit efficacius. Celeberrimus ASTRUCIVS Mons-
pe-

pelienfis, in epittola ad calcem opusculi adnexa, frequentem clymatum ufum falubrem expertus eft. A purgantibus & vomitoriis fapienter abftinuit, & ipsis faucibus applicuit medicamenta que gangrenam ftitunt; nec quidquam, prater venefectiones frequentes, fimilitudinis eius ac parifientium methodo medendi interceffit. & tamen plures convaluerunt. Novus omnino morbus haud eft. Tum ARETAEVS ita defcripfit: *Ulcera in tonsillis fiunt, aliqua familiaria, mita, non laedentia; aliqua aliena, peffifera, necantia. Quodfi concretæ illæ fordes altius defcenderint, affectus ille Eſchæra vocatur, latine vero cruſta; depoſcendo ſerpit, ad columellam uſque pervenit, iſanguine exedit, foetore conſumpti intereunt. Pueri maxime hæc morbo tentantur, raucitas adeſt, vox nihil ſignificat.* ARETAEVS Lib. I. c. 9. AETIVS autem ita habet: *cruſtoſa & peffilentia tonſillarum ulcera, ut plurimum nullo præcedente tonſillarum fluxu, incipiunt: ſunt autem frequentiffime pueris: ſunt paſſim alba, maculis fimilia, paſſim cinereo colore, aut fimilis cruſtis quæ ferro inuruntur: ſuccedit putrefactio: ſunt etiam quibus corrodiuntur gurguliones, atque ubi diutius perſuenerint, adſtrictiorem vocem edunt: ad ſeptimum uſque diem periclitantur.* I. 2. Serm. 4. cap. 41. Convenienter omnino recentes hunc morbum defcribunt. Aliquando primo apparent in imis faucibus, adſcendente quaſi ex oſophago cruſta alba, denſa, ſplendente, inſtar recentis lardi tenaciſſime adherente; atque hæc ſere peffifima, & ut plurimum lethalis. BOERHAV Aphor. 984. Candidiſſime, opacæ, duræ, tenacæ, erodentes, male. *ibid.* Totum illud album, quod nihil eſt niſi vera eſchæra gangrenofa, cadit, ſi levius malum fuerit: ſi vero maior adfuerit malignitas, & imprimis in iuniore ætate, ubi omnia molliora ſunt, proſerpit malum, & alba illa macula quaquaverſum in omni ambitu diſpergitur, ſimul tunc putridiſſimus halitus ore emittitur. VAN SWIETEN, *Comm. in Aph. Boerh. p. 766.* Cauſas atrocis morbi, ARETAEVS in aëre frigido incautus adducto, inque puerorum concuſſentia variorum ciborum, eorumque intemperantia, ponit, tunc maxime, ſi frigida rigidaque tempeſtas ætuoſe ſuccedat. Id tunc quoque, cum morbus ille feviret,

viret, observatum est accidisse. Erat enim mensis Octobris, qui hoc malum secum afferret. Habet etiam Sequana, quæ Parisios transtulit, illud quod Aretæus de Nilo observavit, cuius aquæ crassæ epotæ morbum huncce fecerant. Auctori vomitorii usum salubrem propterea esse vult, quod ille, educa ventriculi saburra acri caustica, citius alio quovis remedio progressum gangrænæ sistere possit; licet eventus indicationi haud responderit, neque etiam vomitu vel bilis, vel acidum, vel acre aliud quidpiam reiectum sit, potius ex ramentis tunicarum vomitu ciectis intelligi potuerit, aphthas easdem, quæ os occupabant, in ipso ventriculo similiter radices fixisse, quare durum fuerit, inflammatum hoc viscus acerbis drasticeque pharmacis crudeliter lacessere. An venæsectionum frequentia indicationi vitali, quam Auctori stabilit, respondeat, dubium videri potest. Licet enim febris inflammatoria, eiusque progressus velox illud postulet: eo tamen tempore, quo natura pus movet, venam secare, gangrænâ non tollere est, sed excitare, utpote quæ coctionem vult, & febrim, quæ extinguenda prorsus haud est. Laudanda tamen omnibus modis sunt externa topica, cucurbitularum usus, & quidquid cutem cervicis vellicat ac rubefacit; cum, quanto plus inflammationis extus est, tantum eius sit minus in faucibus. Sudores agris eiusmodi proficuos fuisse, & Auctori observavit, & SEVERINVS sapienter docuit: at damnantur medicamenta, quæ sudores movent, metu, ne exacerbetur febris, licet illis, putridum sanguini in hærens efficacius, quam ullo alio medicamento, cicciatur. Camphoram cum gargarismo applicatam cohibere gangrænâ posse, quisque videt: sed veremur, ne cataplasmatum usus, gangrænâ, emollis magis hac medicina partibus, auxerit. Damnantur acriora septica, & si quæ alia vehementius irritant, ad mentem AUCTORIS: *Inscî, ait ille auctor, ad quos maxime in rebus dubiis homines consurgunt, vehementius illincunt, simulque inflammatum locum comprimunt, & crustam detrahunt, quod minime facere convenit: quasi enim adhaerentem adhuc crustam avellere aggrediamur, ulcerationes in fundum magis procedent, & in ulcera serpentina proficiunt.*

A DESCRIPTION OF THE EAST AND SOME
other Countries. Volume the First, Observations on
Egypt by Richard Pococke, L. L. D. F. R. S.

i. c.

DESCRIPTIO ORIENTIS ET ALIARUM REGIO-
num. VOLUMEN I. *Observationes de Aegypto*
continens, per RICHARDUM POCOCCIUM,

L. L. D.

Londini, sumptibus Auctoris, apud I. & W. Knapton, W. In-
nys, W. Meadows, G. Hawkins, S. Birt, T. Langman, C.
Hitch, R. Dodsley, S. Nourse, at I. Rivington, fol.
3. Alphab. 15. pl. 75. fig. ær. inc.

Elegantissimi operis Auctor, cum ex oriente, quo eo con-
silio iter instituerat, ut vetera monumenta, & urbium
olim famosissimarum reliquias exacte describeret, in
Angliam rediisset, permoverunt eum amicorum preces, ut
æneas tabulas, quas sine commentariis edere constituerat, no-
tis illustraret, atque ita sui itineris rationem redderet. Quan-
quam enim regionum, quæ ad orientem spectant, nulla cele-
brior Aegypto habeatur, ut quæ & olim magnorum ingenio-
rum parens fuerit, & nostra ætate, seu naturam soli, urbi-
umque situm, seu indolem moresque populi species, satis sit
omnibus nota: multa tamen Cl. Pocockii industria, post tot
vigilias eruditorum, relicta fuerunt. Totum opus est in
quinque libros divisum, quorum primus de inferiori Aegypto
agit, cuius caput Alexandria est, inclitum in omni veteri me-
moria oppidum, magni Alexandri opus, cuius corpus adhuc
apud se superesse Mohammedani gloriantur. Ille Neptu-
nium fuit, Timonium, Cæsarium, quorum Plinius maior
mentionem fecit: hodie cisternæ, quibus Nili aqua recipitur,
& Pompeii columna, (quæ Auctori post Strabonis demum æta-
tem, quod nulli eius meminuit, posita videtur.) præstantissi-
ma sunt veteris ætatis monumenta. Columnæ subiecta in-
scriptio, literis fere deletis, a nemine intelligi potest, quare
a plerisque neglecta fuit. Rosetti, quod Bolbitinum antiquo-
rum

rum est, magnus est hominum confluxus, merces ex Europa mari advehentium, nec longe distat Latomia insula, in tres angulos porrecta, Naucratis, & Sais Herodoti, qui ingens saxum ibi ante Minervæ templum collocatum fuisse ait, testimonio, æque ac Busiris, ubi templum Isidis erat, nec hodie post tot annos plane consumtum, cognoscuntur. Cauri granaria, & templum Mohammedanorum, tum Coptarum, inque Iudæorum æde duo Codicis Hebraei vetustissima exempla, Esra, ut fertur, ætate scripta, supersunt. Iosephi putei multis nituntur eximii operis columnis; nec tamen ad patriarcham, sed ad præfectum, qui Mohammede, Calauui filio, regnante, eam provinciam obtinuit, referri debent. Caraffe antiqua extant sepulcra, utrum Aegypti Regum, an Arabicorum Califarum, incertum. Balnea, quæ plurima in his locis sunt, sacra, animum non minus ac corpus sordibus abluere creduntur: commercia & civiles Cauri magistratus prætermittimus. Memphis pauca hodie rudera exstant, quod lapides plurimi Alexandriam avecti sunt, cætera Nilus limo obtexit. Ex Strabone tamen, qui urbem a Pyramidibus undecim, a Delta quinque passuum millia distare scribit, de eius situ ferri iudicium potest. Osiris ibi & Apio summa religione colebantur, forte quod ille terram hobus exercere primus docuit. Pyramides ex Diodoro & Herodoto, collatis cum Gravii & Malleti observationibus, Auctor describit, non omitta de Cheopis filia, cuius amatores lapidem, ad Pyramidem condendam, singuli afferre cogebantur, fabula. Inter Savarenfes catacumbas præ cæteris mentione dignus est avium puteus, ita dictus, quod aves, eodem ac homines ritu, vasculis argillaceis sepulte sint. Arinoe, urbs Crocodilorum ab antiquis vocabatur, quod cives eius divinos crocodilo honores haberent: hodie Faiuma est. In iis regionibus Labyrinthi olim templum extitit, ipsis Pyramidibus non inferius, a duodecim Regibus extructum, teste Herodoto. Mendis, seu Imandis sepulcrum. Anfractus eius adeo obscuro fuerunt, ut exitus ignaris non patuerit, quare etiam Dædalum ex Creta in Aegyptum venisse, & ad eius imitationem Minori similem

adi-

ædificasse, perhibent. Lacum Marin, seu Marcotiu, Auctor vidit, ubi Nilum aqua sex menses influit, per alios sex, auctore Herodoto, lacum implet. Charontis fabulae locum forte dedit, quod is, qui sepulcrorum in Labyrintho curam gessit, cum, ipso infcio, corpora componi tumulis non possent, portitor appellatus est. In superiorem Aegyptum tendentibus Heracleopolis se offert, monachorum S. Antonii domicilio inclita, Coum el-Arab, olim Cynopolis, quod Anubis ibi, & canes, sacris cerimoniis culti sint: Oxyrynchus, a pisce cognomine, deorum Aegyptiorum non postremo. Antinoopoli, quam Hadriani Imperatoris in Antinoum amor celebrem reddidit, eximii operis portam Auctor vidit, columnis ordinis Corinthii suffultam. Hermopoli, nunc Archemounsim, templi antiqui porticus superest, quam ære Auctor exprimendam curavit. Hic etiam veterum Panopolis est, cuius cives Panem, Osiridis comitem, magna superstitione colerunt: Chemmis ab Herodoto dicitur. In iis locis templi rudera, præcipue lapidem, unde solem hic quondam cultum esse apparet, Auctor invenit. Zodiacus enim, & quatuor anni tempora, variis signis expressa in eo cernuntur, ut in aliis Persei ac Panis, ritu solenni adorati, vestigia. Coptorum hic nonnulla monasteria, sanctitatis ac pietatis nomine insignia. Amara, Teutyra olim dicta, crocodilos tanto odio habuit, ut finitimis gentibus, inprimis populo Ombos, sæpe eorum causa arma infesta intulerit. Isis hic Osiridisque numina in magno honore fuerunt. Tempa ibi existant, quæ, licet collapsa vetustate sint, artem tamen non Aegyptii, sed Græci sculptoris, prodere videntur. Neque Coum minus celebris, ubi Cleopatæ & Ptolemæo, magnis diis, sacros lapides, Græcis litteris insculptos, Auctor detexit. Thebæ centum portis, sive, ut alii volunt, centum Principum aulis decoræ, adhuc Iovis antiquam ædem ostentant, quam Strabonis locus illustrat, & simul, quid *δρῆμος*, quid *πρόπυλον*, quid *ναός*, quid *πρόναος* sit, declaratur. Hic etiam veterum Thebanorum Regum sepulchra, quorum *Diodorus* XLVII. olim fuisse, Ptolomæi autem Lagi ætate ferme omnia intercidiisse, testat.

teffatur. Memnonis statua, in omni vetere memoria satis inclyta, nullum fere damnium a tempore passa, hic prolixè describitur, notatis Græcis ac Latinis dextri & sinistri cruris inscriptionibus eorum, qui sonum audivisse statuæ sibi visi sunt. In templo & sepulchro Osymandue Regis, picturæ, bellum eius cum Bactrianis indicantes, cernuntur, ubi etiam famosa illa bibliotheca, animæ medicina cognominata, existit. Deinde Latopolin Cl. Pocockius, & Apollinopolin, olim Crocodili cultu celebrem, ubi etiam locus Haiar-Silicily dictus, invisit. Syene observatus olim syderum motus in editiore loco, cuius hodie, ut in opposita insula Elephantina, templi Cauphis, tantum vestigia occurrunt.

Philæ insula prærupta undique & aspera, ob Osiridis sepulcrum quondam sancta habita, nunc a Coptis & Arabibus habitatur. In deserto ad rubrum mare SS. Antonii & Pauli monasteria sunt, in quibus vetus illa & horrida disciplina adhuc regnat. Inde in Arabiam Petream, cuius incolæ furtis & latrocinii dediti, Auctor profectus, Desertum Sur, & aquas Pharaonis acidas reperit. Mons ipse Sinai, ab Arabibus Iebel Mosis appellatus, in quatuor partes a Græcis dividitur, in quarum septentrionali monasterium & sacella, S. Iohanni Baptistæ, divæ Virgini, & S. Annæ dicata. Hic lapis, quem Mahomedem, cum ad hoc monasterium venisset, posuisse volunt, & inscriptiones plurimæ, quas æri Auctor incidendas curavit. Ecclesia transfigurationis sanctæ pavimentis pulcherrimis strata fuit, quæ a Turcis, thesauros sub iis latere suspicantibus, diffracta, nunc reparata sunt. Disciplina illa, qua nulla olim sanctior fuit, nec hodie mutata est, & peregrinantes satis liberaliter ibi excipiuntur: Bibliotheca optimis & præstantissimis libris, non scriptis modo, sed etiam excusis, referta est. Israelitarum iter hic cum cura descriptum, locis singulis, quæ cursu peragrarunt, notatis. Sequenti libro de præfectis, moribus, & naturali Aegypti historia agitur. Divisa est omnis Aegyptus in tres partes, in superiorem, inferiorem, & mediam, quæ præfectis variis subiectæ sunt, Beys, Cashifs, Sangialics & Sangiacs vocatis.

Nec

Nec abhorret hæc ab antiqua in Delta, Thebaidem, & Heptanomia divisione. Milites, aut equites, Spahi sunt; aut pedites, Janitzari, quorum præfectus Janizar-Aga vocatur, & Azaos, qui in eius militiae supplementum venerunt. Iustitia in Aegypto eodem ac in cæteris regionibus, quæ sub Turcarum Imperatoris potestate sunt, modo, per Cadiliskierios, seu Cancellarios, qui Constantinopoli quotannis Cairum mittuntur, & Cadis Alexandriam, Rosettum, Damiatum, & Gizi, ad ius dicendum ablegant. Reditus Imperatoris partim ex annuo civium munere; partim ex Iudæorum & Christianorum tributo, Harach, proveniunt; partim ex vectigalibus, invehendis exportandisque mercibus statutis. Copti tantum Ambram religionis sectantur, ieiuniis ac diuturnis precibus iunice dediti: incolæ plerique, rebus novis inveniendis intenti, in otio esse malunt, quam commercii ac similibus operam navare. De educatione, lotionibus, victu, balneis, temporum computatione, sacra peregrinatione Meccana, vestitu denique Arabum & reliquorum Aegypti incolarum, multa prodit Auctor, ab aliis etiam commemorata. Coeli hic calidissima temperies est, terræ motus non infrequentes, aqua nitrosa, maxime in Iosephi puteis. Nili inundatio accidit circa Maii finem, & limo eius obtekti campi fertiles redduntur. Inter pisces Aegypti Hippopotamus est, qui ex Aethiopia venit, Latous, Italis Cefalo, unde Latopoli nomen, ubi olim cultus fuit. Crocodilus, quem Aegyptii Timfuh vocant, ova parit, anserinis similia, quæ perdere tamen Ichneumon solet; hodie Pharaonis glis vocatur. Cæterum, magna soli ubertas est, & herbæ, Senna, colocynthis, palma Thebaica, ex multorum observationibus notissimæ sunt. Inter aves, Struthiocamelus, sub quo Osirin Aegyptii venerabantur, Gallina sylvestris, Ter Chaous, & Belfery occurrunt. Liber ultimus variis, quæ ad Aegyptum illustrandam pertinent, complectitur. Omnium antiquissima Osiris statua videtur, ut quæ perfectam in his regionibus sculpturam ætate superat: nec altera Isis inferior, ubi flos Lotus, & Sistrum, pulchre expressa. Præterimus cetera simulacra, & Gnostlicorum amu-

leta, ære hic expressa, & eruditis notis illustrata. De Architectura Aegyptiorum, quod argumentum nemo adhuc traverat, A. capite singulari egit, & columnarum superiora ornamenta, aut flores, aut deorum capita monstrosa referentia, mensuramque, accuratissime descripsit, quanquam ea ita comparata sint, ut tanta industria non satis digna videantur.

Aegyptii, æque ac Aethiopes, Reges suos inter deos retulerunt. Osiris ipse Sol est, Isis luna, Jupiter occulta illa vis, qua omnia producuntur, Vulcanus ignis, Ceres terra, Oceanus est Nilus, Minerva aer. Solem in iis locis primum regnasse volunt, quem Herodotus Mendem vocat, Vulcanique templum condidisse Memphi ait, unde Sacerdotes Vulcanum regum antiquissimum fuisse concludunt. Promethei fabula in Aegypto nata, & fluviorum nobilissimus, Nilus, aquila ob rapiditatem vocatus, cumque inundasset aliquando omnia, ab Hercule deductus est. Horus Isis filius fuit, quæ tam præclare rem gessit, ut postea Reginae Aegypti maiori loco, quam Reges, haberentur. De Hieroglyphis multa hic ex Diodoro, & de corporibus mortuorum pice odora circumfusis, ex cæteris scriptoribus afferuntur: observatum, aves in Sacca rensis catacumbis eodem ac homines ritu involutas reperiri. Sequitur Malleti descriptio maximæ pyramidis, qua ea, quæ ab ipso allata Auctore fuerant, explicantur; deque Nili inundatione, eiusque per varios annos altitudine, observatio. Neque minus rerum naturalium studiosis grata erunt, quæ de cultura oryzæ, de Sale Ammoniaco, a templo Iovis Ammonis ita dicto, ubi magna eius copia vehebatur, deque pullorum exclusione in fornacibus, adnotantur. Processionis Meccanæ ampla descriptio, cum nonnullis Imperatoris Turcici Epistolis, hic existat; ut Græcas inscriptiones, quæ satis difficulter legi possunt, plantasque Aegypti potiores taceamus. In calce operis erudita de Aegypti geographia dissertatio est, qua tabula, Aegypti situm exhibens, uberius declaratur.

ORNITHOLOGIAE SPECIMEN NOVUM, SIVE
*series avium in Ruscinone, Pyrenaeis montibus, atque
 in Gallia aequinoctiali observatarum, in classes, genera,
 & species, nova methodo digesta, Auctore PETRO
 BARRERE Societ. Reg. Scient. Mompess. Socio, in
 Acad. Perpini. Medic. Profess. Nosocomii militum re-
 gii Medico, in insula Gallo-Americana, Cayenna,
 olim Medico & Botanico regio.*

Perpiniani apud Guil. Sim. le Comte, regis typographum,
 7 plag. cum 1. tab. aenea, in 4.

Serius aliquanto praestat libri mentionem facere, quam ta-
 cite illum praeterire, praesertim si quid novi illius Auctor
 promittat. Ita enim cum hoc ornithologiae specimine
 comparatum est, in quo doctissimi *Barrere*, ante aliquot annos
 vita iam functus, novam methodum aves in ordinem redi-
 gendi excogitavit. Cuius rei causa, ad characteres avium
 certos & visibiles constituendos, pedes eligit, atque rostrum;
 secundum illos aves dividit in palmipedes & semipalmipe-
 des, in filipedes & semifilipedes. Quod ad rostrum atti-
 net, duodecim eius structuras peculiare observavit, ad dif-
 cernenda avium genera & species satis accommodatas. Hinc
 rostri variationes sunt: imbricarum, hamatum, arcuatum,
 decussatum, subulatum, apice acuto, obtuso, subcurvo, trun-
 cato; cultratum, cultrato-gibberum, spatulatum, conicum,
 & conico-incurvum. Caeterum, nullam rationem habendam
 censet quaestionis, in quot praecise digitos pes sit divisus? an
 omnes antici, aut unus alterve digitus posticus sit? an di-
 giti sint versatiles, squammosi, nodosi? an ungues adunci,
 piani, denticulati? rel. Haec si quis attendat, facile repe-
 riet, hanc methodum doctissimi Auctoris, cum methodo,
 qua Celeberr. *KLEINIUS*, aliquot annis post, tam egregie
 usus est, in nonnullis consentire; neque dubium est Auctori
 innotuisse, qualem ordinem viamque ad disponendas avium
 classes ingressus esset *Kleinus*, quod hic ea de re cum Praeside
 Bur-

Burdegalenſi, Barbato, & cum domino Chardevoine, literarum commercium diu ante habuerat. Utut vero hæc ſe habeant, noſtrum in præſens eſt, brevem huius operis dare ideam, & inprimis nævos indicare, qui in librum, numero ſat magno, irreperunt. Prævidit optimus Auſtor, inſuperabiles ſibi difficultates a conditione pedum oriundas; inde pro ſuo genio facilitatis amante nil cenſui habere voluit rationem pedum; quaſi vero roſtra magis in oculos cadant, quam pedes.

Classis prima aves recenset palmipedes, in quibus numerantur, anas, anſer, mergus, larus, recurviroſtra, alca, rygchopſalia, phœnicopterus. In genere anatum fallit Auſtoris deſcriptio, id quod etiam in mergis accidit. Recurviroſtra & alca ad plotos referri debent; alca eſt plotus pinguis: neque Linnæus primus fuit, qui avi nomen alca indidit, iam Wormio & Cluſio uſitatum. Rygchopſaliam Auſtor a roſtro forcipem æmulante appellat; quamvis illud nil minus quam forcipem æmulatur. Phœnicopterum gaudere dicit roſtro ſurſum convexo, quod criterium plane nullum eſt; nam omnes avium mandibulæ ſuperiores plus minus convexæ ſunt.

Secunda avium classis, ſemipalmipedum nempe, duo complectitur genera, fulicam & colymbum.

Tertia classis, avium ſiſſipedum quadraginta genera recenset, eſtque omnium ampliffima. *Pſittacus tibiſ breviffimis* nonniſi comparative gaudet. Falconis roſtrum, quod *ferme pſittacinum* eſſe dicitur, nihil ſignificat. Pſittaci interior mandibula toto coelo differt ab omnibus hamatis; ut ſuperior valva nihil commune habet cum accipitribus, niſi ſpeciem perſonatam. Aquilæ criterium A. conſtituit *valvam ſuperiorem inferiori paulo longiorem*; ſed inferiores in omnibus avibus ſunt breviores, excepta anomaloroſtro. Quid in ulula roſtrum *veluti reſimum* ſibi velit, non conſtat. Caprimulgi non *valva ſuperior*, ſed uncuſ valvæ, inferiore tantillum longior eſt, comparatione facta ad hirundinem, cui plane ſimile roſtrum; differt ab hac cauda æquabili, & myſtaceis plumis ad nares; pedes æque plumoſi ac in hirundine domeſtica.

Ono.

Onocrotali species, quas A. duas numerat, sunt tantali; sco-Pag. 34.
 lopax rostro gaudet cylindrico producto, non *subulato*. Co-
 lumbe descriptio, ut aliae bene multae, admodum manca est.
 Galgulo attribuit A. digitos binos anticos, totidemque posticos. 41.
 Sed haec nota omnino falsa; aut avis eius nec galgulus
 est, nec garrulus. Ficedula facie est alaudae, & rostro te-
 nuiore, hebetè, unguibus brevibus aequalibus sine calcare;
 non ficupeta, sed vermipeta avis, vermiculos ficibus inhian-
 tes devorans, non ficus destruens. Motacilla Barreri est Syl- 43.
 via, avicula pectore producto & fornicato, quasi strophio va-
 rii coloris induto. Auctor, inter alios Motacillae characteres, et-
 iam *caudam* ponit *irrequietam*. Quid si vero avis haec alicui
 mortua offeratur? cauda erit quiesca. Quid cauda *oblonga*?
 an ovalis oblonga? an quadrato-an trigono-oblonga? Pro 45.
Cissae nomine, Auctor substituere rectius latinum *Pica* potui-
 set. Paro adscribit *rostrum arcuatum*; rectius rostrum breve,
 fecans, angulosum, mandibulis aequalibus, acutis. Avem, 50.
 quam *Rostratam* appellat (*Gros-bec*, *Tjukan*), *nasutum*, quod
 ei nomen est, dicere vult a rostro crasso & perlongo. Omnes
 enim aves rostratae sunt. Corvi rostrum, praeter quod sit
 cultratum & robustum, in exitu etiam est uncatum, in gluvie
 ampla, radice rostri pilosa, lingua bifida. Cur hydrocorax 52.
 inter aves fissipedes referatur, nulla est ratio; est enim tetra-
 dactyla, digitis omnibus palmata, & Cl. KLEINIO Plancus di-
 citur. Forte Auctor eam non vidit, Passerem A. describit: avis 54.
 genus fissipedis, rostro conico, crasso, valvis aequalibus; qua
 descriptione, qui nunquam passerem vidit, nihil certe profi-
 ciet. Cardueli dicitur esse rostrum *conicum incurvum*; me-
 lius conicum, ambabus valvis exquisitè cuspidatum. In turdi 58.
 notis recensentur pili utraque rostri parte instar barbae pro-
 minentes. Sed pili non sunt notabiles; rostri acies hebet;
 mandibula inferior recta, (ergo male *rostro incurvo*); superior
 in medio decrefciens levi unco; pectus elatum. Ortygometra 61.
 funestum est nomen, nec omnibus notum; avis est Rallus.
 Psochia, quam vocat, Auctori peculiare constituit genus, ex 62.
 stercore desumptum. Dicit enim: avis sic a me dicta a voce
 graeca

græca pſophos, crepitus, quod canens crepitum reddit per podicem. Credat Iudæus Apella! avis enim hiftoria nullibi legitur, nec huiusmodi crepitus avis canoræ forſan ulli auditus. **Fig. 63.** Otus Auſtoris eſt omnino grus; ſive otum ſive otin dixeris, tamen non recte. Manucadiata maiori iure pica appellatur. Struthioni falſo adſcribitur *roſtrum imbricatum apice acuto*; acutum enim non eſt, ſed plagio-plateum. Et hoc loco obſervandum eſt, dari ſtruthionem penniſ nigris, ſed rariorem illum. Himantopum & hæmatopum, aves diverſas, Auſtor confundit, adeo in nomine errans; namque avis eſt oſtralega. Eadem ratione Totanus Auſtoris rectius dicitur Glareola; pluvialis autem & vanellus, Gaviæ. Meleagris nomine maluit uti, quam Gallo-pavonis, ne hic forte credatur monſtrum ex gallo & pavone; qua cautione res aviaria non eget. Hæc ſunt, quæ in præſens, cum librum evolveremus, corrigenda videbantur; neque dubii ſumus, futurum fuiſſe, ut ipſe Auſtor, ſi vita frui diutius ipſi licuiſſet, operi ſuo ultimam limam, præſertim in deſcribendis avibus, pertexendisque earundem characteribus, addidiſſet.

DE POLYPHAGO ET ALLOTRIOPHAGO WITTEBERGENſi Obſervatio GEORGII RUDOLPHI BOEHMERI, Med. D. Anat. & Botan. Prof.
Publ. Ordin.

Wittebergæ 1757. pl. 5. in 4.

Eadem, qua haud ita pridem diſſertationis cuiuſdam, Hæ læ ventilatæ, argumentum cum lectoribus noſtris communicavimus, fiducia, & veniæ a lectoribus impetrandæ ſpe, Polyphagi inſoliti vitæ hiftoriam cadaverisque ſectionem Actis noſtris inferimus. Ea quidem, quæ vitam attinent, ex actis publicis excerpta, memoriæ tradidit Cl. BOEHMERVS. *Jacobus Kahlus*, de plebe, olitor fuit, vir omnibus urbis Wittebergæ incolis noſtiſſimus, qui non corporis natura, ſed indigentia & mercede ductus polyphagiam exercuit, interdum vervecem integrum, nonnunquam porcellum, alio tempore mag-

magnam panis variorumque aliorum alimentorum copiam, aliquando octo sexagenas fructuum pruni, & hos quidem integros una cum durissimis nucleis, quandoque, & iterato quidem, quatuor semimodios (*Metzen*) ceraforum integrorum, cum voluptate devoravit. Sed non illa solum, quin plane infolita quoque ventriculo ingessit, varia scilicet ex argilla facta, verbi gratia urceos, patinas, discos, imo & fornacem, opus figulinum, se manducaturum esse non modo prædixit, sed eum quoque dentibus petiit, magnamque eius partem abrupit, & stomacho concedidit. Vitra & filices dentibus comminuit, & sine noxa deglutivit; interdum vero lapidibus eius generis tantummodo dentium vestigia alte impressit. Et, quod stupebis, totum instrumentum musicum, quo utricularii utuntur, (*einen Dudelsack*) avidissime devoravit, ipsumque utricularium, hoc facto perterritum, sibi que prospicientem, & per fenestram saliendo securitatem quærentem, per fat longum spatium persequutus est. Viva etiam animalia, aves, mures, aliaque integra ingessit, ut talium murmur sonitusque velut per ventriculum ab adstantibus perciperetur. Magnam denique copiam cruciarum, & quod supra omnem fidem esse videtur, atramentarium, ex ferri laminis, stanno confectis, factum, una cum calamis, scalpello, atramento, atque arena, comminuit & ventriculo tradidit. Hæc omnia semper magna cum voluptate, & sine ulla noxa, peregit, modo sobrius, modo ebrius, plerumque tamen spiritum vini superbibit. Præditus autem fuit corpore robustissimo, & multa stupenda præstitit. In officina ferraria, ex rota, magnis capitatis clavis ferrata, claves omnes dentibus extraxit, maximam incudem e sede sua, ope laquei quadrigemini, dentibus movit, & in hypocaustum transtulit, quam deinde duo fabri ferrarii in locum pristinum restituere vix poterant. Quatuor homines satis robustos, ex pago vicino, *Pratau* dicto, in urbem transportavit, brachio scilicet unoquoque unum, tertium in dorso, quartum dentibus apprehensum tenens, rel. Hæcenus dicta, aliaque plura peregit *Kahlus*, ad annum ætatis sexagesimum, a quo tempore imbecillior, sobrie vivere coactus,

corpus emaciatum circumduxit, anno demum ætatis septuagesimo nono vivis ereptus. Hæc de vita. Nunc & ea trademus, quæ culter anatomicus detexit. Emaciatu*s Kæhlius* habuit omnia membra bene constituta, thoracem amplum & elevatum, abdomen valde contractum collapsumque, nullos dentes. Aperto abdomine apparuit omentum vere parvum, corrugatum, omnique oleo carens; hepar pondere dorsum nitens, margine anteriori sinistrorsum lienem attingens, omnemque tegens ventriculum; ventriculus præternaturaliter constitutus, a cardia ad pylorum usque unius eiusdemque diametri & crassitie. Tunicarum ventriculi densitas insignis, & prope cardiacam fibræ carnosæ distinctæ, pallidæ tamen; eius capacitas magnitudini intestini coli, ut ea in statu naturali esse solet, æqualis fuit. Ventriculus e corpore avullus & inversus, in superficie interna ubique ostendit elevatas partes, iugis in duodeno & icuno valvulosis similes, non circulares, sed longitudinales, ab uno orificio ad alterum protensas, alias quidem phalangem, plurimas digitum longas, præsertim in curvatura magna copiosas, sine ullo tamen earum vestigio in superficie externa. Situs intestinorum fuit naturalis, ileon eo in loco, qui colo inseritur, densius, alio in loco angustius; colon in hypochondrio dextro & lateribus & parte posteriori acerbè accretum peritoneo, & angustum, in zona ampliatur, in latere sinistro rursus, & ad quatuor quidem digitorum latitudinem, contractum, eo loco, quo lienem attingit, denuo ampliatur, facta vero una convolutione, ita, ut vix digitum admitteret, coarctatum. Sic contractum colon, nova flexura facta, supra plexus & lumbarem musculum descendit, & pelvis cavitatem recta intravit, ita, ut gyri eius, qui extensi trium sere spithamarum longitudinem æquarunt, in eadem continerentur. Intestinum rectum non ossi sacro incumbens, potius hoc nudum, solo peritoneo tectum, & sinistro eius margini agglutinatum apparuit; infra foramen vero ovale, maxime dextrorsum, contractum antea colon, uno quasi impetu expansum, rectum constituit, & in eam amplitudinem, naturali maiorem, desit. In omni
coli

coli angustata parte tunice fuerunt albicantes & robustæ, & hinc inde ad corii siccati densitatem accedentes. Plurima ex illis abusu spiritus vini adferibenda esse liquet. Reliqua insolita, quæ sectione reperta sunt, cum nullum nexum cum vitæ ante actæ genere habeant, silentio præterimus, unum hoc adiciendum, Cl. BOEHMERVM, dum in causas summæ illius voracitatis inquireret, reperire alias non potuisse, præter dentium sine dubio in iuventute firmitatem summam, maximumque omnium musculorum robur, sic, ut *Kellus* durissima quæque comminere posset. Alia simul polyphagorum heluorumque exempla, ex variis scriptoribus, adiecit Cl. Auctor.

MISCELLANEA LIPSIENSIS NOVA, AD INCREMENTUM Scientiarum, ab his, qui sunt in colligendis Eruditorum Novis Actis occupati, per partes publicata.
VOLUMINIS DECIMI PARS
TERTIA.

Lipsiæ 1758. apud Lauckii heredes, pagg. 12. in 8.

Producentibus novam partem Operis, cui olim vel principis architecti, hoc est *Menckeni* nostri, causa, doctorum hominum sententia favebat, non iam ab auctoritate clarissimi nominis, sed ab ipso, si fas est, libri argumento, quedam illi commendatio arcessenda fuerit. Videntur enim nonnulla & utilia cognoscentibus, & iucunda, his paginis scripta proponi. Iudicare autem ipsos Lectores nostros volumus. Que consilio, quam habeant singulæ dissertationes vim & virtutem, breviter demonstrabimus.

Disputat primum quædam ex Iure Civili *Joh. Ludovicus Conradus*, Vir Doctiss. Iur. Utr. in hac Academia Doctor. Non sunt illius in illustrando Iure Civili labores obscuri, nec cedunt prioribus acumine & elegantia, quæ hic leguntur observationes. En unam & item alteram. Ad hæc *Ulpiani Lib. II. ad Sabianum*: Femine ab omnibus officiis civilibus vel publicis remotæ sunt, & ideo nec iudices esse possunt, nec magistratum gerere, nec postulare, nec pro alio intervenire, nec

nec procuratores existere. §. 1. Item impubēs omnibus officii civilibus debet abstinere; ad hæc ergo Ulpiani Conradus noster adscripsit quæ sequuntur: „Eo tempore, quo testamenta in comitiis condebantur, non erat cum feminis testamenti factio. Ea illis postmodo permissa est, ita, ut auctoritatem tutoris interponerent. Sed illud ex iure veteri remansit, ut arcerentur a testimonio in ultima voluntate dicendo. Quare Ulpianus Lib. I. ad Sab. de testamentis ordinandis agens, feminas excludit a numero testium classicorum, pronuntians eas esse officiorum publicorum sive civilium incapaces, eaque officia enarrat, a quibus essent remotæ. De quorum singulis diligenter exposuerunt Petrus Faber, & Iac. Gothofredus. De Gothofredo autem sciendum est, eum subtilius quam verius, differentiam querere inter officia publica & civilia. Nam verbi causa tutelam, quæ munus est, recte dixeris officium publicum. Sed illa & officium virile dicitur, quod idem est ac civile. Non est cur longi simus commemorandis locis, quæ indifferenter ac promiscue habent officium civile & publicum. Similis huic eiusdem Gothofredi error est, existimantis, aliud esse intervenire, aliud intercedere. Quod perspicue falsum esse patet ex toto Tit. Dig. de Scto Vellei. Iuvat unum e multis locis adponere. Cap. 9. §. 14. Ulpianus ait: Si, cum essem tibi contracturus, mulier intervenerit, ut cum ipsa potius contraham, videtur intercessisse.

Hanc observationem excipit alia in Ulp. L. III. ad Sab. *Eius est non nolle, qui potest velle.* „Ista libri Florentini lectio, inquit V. Cl. una, proba, vera est; reliquæ variant, & sententiam habent frivolum, omninoque talem, cui nomen regulæ non conveniat. Regula est de patientia, sive tacita voluntate: nam *non nolle*, quod inter *velle* & *nolle* medium est, proprie significat *pati*, hoc est, tacite consentire. Cap. 1. §. 3. tit. Dig. de tribut. actione. Itaque hæc est regulæ sententia: Eius, qui iure civili velle potest, etiam tacita voluntas effectum habet. Ac propterea causa recte ponitur hæc: is, qui hereditatem sibi delatam adire potest, eam per alium quo-

quoque, v. c. per servum, patiendo acquirit. Contra ea impubes, qui iure civili non habet voluntatem acquirendi, multo minus per alium hereditatem sibi acquirere patiendo potest. Postrema harum Observationum, quæ eadem sexta est, ostendit, male successisse CORN. RUCKERO corrigendæ 77. tit. Dig. de condition. & demonstrat. interpunctionis artificium. Sed nos ad secundam Commentationem accedimus.

Ea inscribitur de *Bipenni Tenedia*. Nomen Auctoris amoenus & doctus labor præfixum non habet; nos a Viro multis & magnis laudibus conspicuo profectum comperimus. Designat autem verbis, quæ adposuimus, suadente in Adagiis Erasino, immoderatam omnem in iudiciis capitalibus severitatem. Eius duo adfert exempla: alterum ex Iosepho Archæol. XIII. 6. ubi poenæ in Advocatos Samaritanorum, ante quam templi sui causam orassent, statuta narrantur; alterum, famosissimam stragem a Theodosio M. Thessalonicæ editam. Tum duplicem statuit ab eodem Imperatore legem latam fuisse, qua poenæ infligendæ dilationem iusserit: priorem anni 382. superesse in L. 20. C. de Poenis, repetitam ex L. 13. C. Th. posteriorem anni 390. commemoratam Rufino, periisse. De ratione legis egregie disserit. Monet etiam, linguæ & calami peccatum non esse atrocius puniendum. Sane Oldenburgeri sortem, qui duo folia libri, in quo parum honorifice Principis cuiusdam actus persecutus erat, devorare coactus, & insuper fustibus cæsus est, stolidi scriptores, a quibus hodie pene opprimimur, vehementer deprecantur.

Succedit tertio loco *Necrologium Corbeinse*, a Ven. Joh. Christoph. Harenbergio ex MSCto editum. Fasti sunt, ex codice membranaceo, quem antiquissimum Corbeicense ad Virsurgim Monasterium adservat, descripti. Præcipua eorum pars in referendo obitu illustrium virorum versatur. Incipiunt autem ab a. 790. desinunt in a. 1145. nec pauca habent memoria digna, & vulgo ignota. Excerptis & quædam ex alio Codice Editor, quæ res in Germania a. 1146. gestas spectant, passimque adnotationes adiecit, multam Lectoribus lucem præcuntes.

Venimus ad *Joh. Gottlieb Hornii* Adnotamenta uberiora ad alteram Epistolarum mutilarum de nutante causa fugitivi secundum Bennois Episcopi Misnensis, Seculo XI. sub Henrico IV. Imperat. exaratarum, & abs Vir. Clariss. Bern. Pezio ac Ph. Huebero in Cod. Dipl. Hist. Epistol. A. Vindel. & Græc. 1729. fol. publicatarum, qua denuo pariter ad vicissitudines Archiepiscopatus Magdeburgensis atque Ducatus Bohemici, quales se habuere circa a. 1085. sqq. penitus ruminandas, large oblata fuit manu ductio. Longa, diligens, & accurata diatribe Viri historie patriæ nuper peritissimi. Pertexit ea telam, Volumine VIII. Misc. Lipl. p. 587. sqq. coeptam, & ita pertexit, ut scriptorum recentiorum complures emendet, in Historia vero Seculi XII. declaranda prudentiæ criticæ pulchrum exemplum præbeat.

Johannis Conradi Herlini, de genuina Albigensum & Waldensium diffinitione, adversus Jac. Gretserum Dissertatio, non minus se probabit Historiæ sacræ studiosis. Nam cum Gretserus, magne potius quam excellentis famæ superiore Seculo Iesuita, in publicatis a se Ingolstadtii 1613. Scriptoribus aliquot contra Sectam Waldensium, itemque tribus libris Lucæ Tudensis contra hæreticos Albigenes, docere conatus esset, nullam esse inter Albigenes & Waldenses, nisi nominum, diversitatem: ita doctiss. *Bueslinus* audacem hominis calumniam redarguit, ut ex ipsis illis scriptoribus alia omnia eliciat. Hi enim diserte fatentur, Waldenses Symboli Apostolici dogmata singula adprobare, recteque de plerisque Relig. Christianæ capitibus sentire; Albigenes contra veram Manichæorum propaginem esse. Quod ut firmiter constaret, duo præterea Seculi XIII. Scriptores ex *Franc. Quercetani* (du Chesne) Scriptoribus Historiæ Francorum adduntur, Petrus Cernenis, & Guilielmus Podolaurentius, quorum uterque diligenter Waldenses ab Albigenibus, & dogmatum quidem nomine, distinguit. Quod si, inquit Vir Cl. factum est, ut Albigenes aliquando Waldenses dicti, aut Waldenses Albigenibus adiuncti fuerint, hoc scribentium incuria accidisse censendum est. Opportune nobis, hæc in litteras referentibus, non-

nonnulla in eandem rem observata se offerunt a *Moshemio*, quo vix quisquam nostra aetate acutius & clarius de rebus in Ecclesia medio aeo gestis distulit. Is igitur aeterni Operis, Institut. Hist. Ecclesiast. Antiquae & Recentior. pag. 550. not. I. duplicem nominis *Albigenses* potestatem, latiore aliam, aliam angustiore, advertit. Latiori sensu, omnes varii generis haereticos, qui Sec. XIII. in Gallia Narbonensi confederant, *Albigenses* adpellatos fuisse. Tum Petri Sarnensis, (qui est idem ille Petr. Cernensis a *Fueslino* laudatus,) verbis utitur, desumptis ex editione prima Nic. Camusati, Trevis 1615. 8. ac deinde haec adiungit: Hos *Albigenses* postea Petrus in varias sectas dividit, quarum optimam dicit Waldensium. Sic autem in universum omnes in Gallia haeretici, non ab urbe Albigia, nominabantur, sed idco, quia maxima pars Galliae Narbonensis hac aetate *Albigensium* vocari solebat, quod accurate demonstrarunt Monachi Benedictini, in Hist. générale de Languedoc, T. III. Not. XIII. p. 552. Angustiori sensu *Albigenses* sunt illi, qui alioquin Cathari in Italia, Publicani seu Pauliciani, Bulgari vocantur, homines ad Manichaeorum disciplinam propius accedentes. Haec *Moshemius*. Sed *Fueslinus* noster, postquam perspicue rem propositam edisseruit, sapienter monet, a Protestantibus, qui recte ad innumeros testes veritatis eius, quam Reformatio restauravit, provocant, non esse sine discrimine *Albigenses* & Waldenses excitandos; imo & in Waldensibus, purioris doctrinae amicos ab iis secernendos esse, in quibus iure nonnulla reprehendas. Ceterum commentationem hanc speciminis loco exhibuit, ut maioris operis, vernacula lingua edendi, de hominibus qui ante Reformationis tempora se a Romana Ecclesia segregarunt, prodromum. Huius operis eo acriori desiderio tangimur, quod historiam tractabit, ad disceptationes & errores satis lubricam. Erunt etiam fortasse qui latino sermone legi malint librum, cuius utilitas per omnem Europam pateat.

Alio nos vocat *Davidis Richteri* Enodatio Quaestio: utrum liceat defunctae uxoris fororem ducere in matrimonium?

nium? Id vero negat Auctor, motus loco Levit. XVIII, 16. ubi prohibetur frater defuncti viri uxorem ducere. Argumentatur autem a pari his fere verbis: quicumque prohibet fratri ducere fratrem, ille etiam eo ipso prohibet forori nubere fororio. Hanc argumentandi rationem diligenter & copiose defendit.

Desinit tandem hæc Pars in Iosephi Scaligeri, Isaaci Casauboni, & Iusti Lipsii epistolis aliquot ineditis, quarum edendarum initium Vol. X. P. II. p. 364-378. factum est. Pleraque, quas hic legas, a Scaligero & Casaubono ad D^{sv}. Hoefhelium missæ sunt, si unam demas, quæ est Scaligeri ad Marcum Velferum. Atque hæc quidem posteriore duntaxat parte sua profertur, cum priorem iam Collectio Epist. Scaligeri Lugd. Bat. p. 405. num. CLXXVII. teneat. Credibile autem esse ait Editor noster, Velferum, aut heredes eius, præsentem Epistolam, Heinsio edituro mittendam, truncasse ideo, quod eius pars altera in Iesuitas acerbior sit, ægre hoc ferente amico eorum Velfero. Reliquæ epistolæ, de libris maxime a Scaligero & Hoefhelio editis, ut Chronico Eusebiano, ut Procopio, verba faciunt, lectu certe amoenissimæ. Dabimus, quæ superfunt ex Sylloge ista, Parte Voluminis huius ultima: quam qui symbolis ornare suis cupiant, nostram in publicando alacritatem non desiderabunt.

HERODIANI INFANTICIDII VINDICIAE, Auctore P. CASTO INNOCENTE ANSALDO, Ordinis Prædicatorum. Accedit eiusdem dissertatio, de loco Ioannis, aliter atque habet Vulgata, a nonnullis Parribus lecto.

Brixie, excudebat Ioannes Maria Rizzardi, superiorum approbatione, Alphab. 1. plag. 5. in 4. mai.

Elegantissima hæc commentatio inscripta est *Benedicto* XIV. tum ut ipsum, qui de gloria sanctorum tam egregie sit meritus, eminus adlectaretur, tum quoniam illustris gens Lambertina urbem Brixiensem, in qua A. sacras docet

docet litteras, sibi maxime obstrinxerit. Prior dissertatio Cap. IX. absolvitur. C. I. nominat illos, qui infanticidium Herodianum sunt inficiati, speciatim Ios. *Scaligerum*, qui in Scaligeranis historiam hanc tanquam spuriam reiecit, quoniam reliqui Evangelistae illam prorsus praetermittant, neque ullam eius *Iosephus* faciat mentionem; existimat igitur, a primævis Christianis Matthæo adfutam fuisse. In eadem opinione versati sunt olim Manichæi, & adhuc Anabaptistæ. C. II. ponit, si qua etiam loca in evangelii sint corrupta, a præsentitamen corruptelam abesse omnem. Est I.) regula critica contestate veritatis: *nullum locum esse sollicitandum, nisi id cogat evidens necessitas, ac præcipue codicum dissensus*; id quod limitandum arbitramur, nisi contineat aliquid, cui natura rei, scriptoris sensus, ac perpetua sententia, historici denique ceteri evidenter contradicant. Sed locum hunc haberi in omnibus codicibus, nec de illius sinceritate, post tot oraculorum sacrorum editiones versionesque, summa industria adornatas, totque interpretum curas, dubitasse neminem, si quis a Scaligero discesserit. Et cum sint, qui N. T. interpolat onem passim supervenisse opinantur, codicibus præcis, versionibus, adversariorum scriptis, Patribus, diligenter collatis & excussis, hunc tamen locum genuinum declararunt; quod iudicio *Simonii & Clerici*, non æque bene in divinorum oraculorum integritatem animatorum, comprobatur. Idem demonstrat II.) ex stilo, totoque orationis habitu, quo locus hic incedit, qui ubi cum aliis Matthæi locis comparatur, a Matthæo profectum esse dubio caret. III.) Matthæus Evangelium suum in gratiam Iudæorum consignavit, quorum fidem ut expugnet, ad vatum oracula perpetuo provocat. Quod cum hoc etiam in loco fiat, quis credat, falsarium aliquem ex primis Christianis, qui simplices fere erant ac indocti, genium Matthæi tam exacte exprimere & adsequi potuisse. Nec verba Ieremiæ a falsario effingi poterunt, cum, uti h. in l. habentur, neque in cod. ebraico, neque apud LXX. legantur: indoles potius Matthæi, per totum ipsius Evangelium regnans, animadvertitur, qui verba prophetarum secundum scopum & significationem excitat. In loco Ieremiæ c. XXXI. 15. infanticidium Bethlehemiticum dire-

directe præsignificatum fuisse censet: si igitur idem illud a Matthæo relatum non esset, veritas prædictionis Ieremiæ non constaret. Silentium proinde Iosephi Matthæo fraudi esse non potest. C. III. Qui manus interpolatrices libro alicui iniiciunt, ad id ratione quadam inducuntur, quod exemplis in medium allatis confirmatur: sed talis in h. l. non adparet. Nec historia rei naturæ contradicit. Quodsi enim Herodes fuisset humanus, lenis, mitis, cogitari posset, facinus hoc ab illius indole fuisse alienum: sed Iosephus illum nobis describit tanquam sævum tyrannum, sanguine multo non civium modo, verum necessariorum etiam ac cognatorum, se foedum in modum inquinantem. Infanticidium igitur hoc ab ipsius moribus alienum non fuit. Ad hæc dici potest, Iosephum non omnino silentio prætermisisse cædem istam immanem, licet tectè id fecerit. L. XVII. c. 3. memoratur, eum ob prædictionem Phariseorum, fore, ut regnum ab ipso auferatur, inque Pheroræ posteritatem transferatur, plurimas cædes perpetrasse; quod suspicionem movet, illum infanticidium hoc tectè subinnuere voluisse. C. IV. *Eusebium* vindicat, ac si adseverasset, Iosephum l. c. de infanticidio Bethlehemitico verba facere, a *Tanaquilii Fabri* *Φλυαργίου*, Eusebium malæ fidei reum agentis. Prolatis igitur iis, quæ in hunc Eusebii locum commentatus est *Valesius*, quæque ex *Chrysofomo* addere potuisset, iudiciose observat eruditiss. *Angulatus*, Casariensem ita excusari posse, quod memoratas a *Flavio* Herodis ante mortem lanienas, ad Bethlehemiticos etiam pueros extenderit. Et si quidem Eusebius multa confinxisset, & narrationi Flavii Herodianum infanticidium addidisset: inde tamen hoc pro no sequeretur alveo, infantum horum stragem illa tempestate habitam esse certissimam, receptissimam, ac vulgatissimam. Illam fama pervulgatam fuisse, constat ex illis *Macrobii*, Saturn. L. II. c. 4. cum audivisset Augustus, inter pueros, quos in Syria Herodes rex Iudæorum intra bimatam iussit interfici, filium quoque eius occisum, ait: melius est, Herodis porcum esse, quam filium. Non hæc est mens Macrobii, una cum infantibus bimulis *Antipatrum*, Herodis filium, obtruncatum fuisse, qui grandior ætate fuit, & aliquanto post vicima crudelitatis paternæ est

est factus: sed præter hos infantes, vel illa tempestate, vel non longe post, trucidatum esse filium; vel Augustum eadem utrorumque, diverso tempore factam, coniunxisse. Porro, si quidem in posterioribus lapsus est Macrobius, prius tamen præterea falsitatis postulandum non est. Testimonium igitur Macrobi, idoneum est ad historiam a Matthæo, proditam litteris confirmandam; nec dici potest, per piam fraudem esse intrusam. C. V. Jam quidem in prisca obtinuit ecclesia hæc sententia, scriptores sacros non unius esse ordinis, esse alios de quibus numquam fuerit dubitatum, alios quorum non æque certa & explorata sit veritas: hoc tamen posterius de c. II. Matthæi nemo adfirmavit. Præterea, quæ res vel historia a scriptoribus, qui non longe ab illius gestæ tempore absunt, commemoratur, de illa non ita facile dubitandi est ratio. Exhibetur autem illa ab *Irenæo* L. III. c. 18. contra hæres. *Origene* homil. IV. in Ps. 36. *Tertulliano* adversus Valentinianos, *Cypriano* ep. LVI. ne quid de sequentium temporum doctoribus dicatur: consequitur inde, ipsos hanc ex emendatissimis codd. habuisse. Si quis codex cognitus fuisset, in quo historia hæc esset desiderata, *Irenæus* non tanta confidentia scribere potuisset: *interfectos*, infantes sc. illos, *secundum scripturas*, nempe secundum concordem codicum consensum. Provocat A. præterea ad factos omnes ac *martyrologia*, tum antiqua, tum recentia, in quibus cædes ista indubie notatur; ad universalem denique ecclesiam, inde ab antiquissimis temporibus, ad hæc nostra usque. Nec obstat silentium Iosephi, quem constat alia non levis momenti, quæ sub veteri contigere foedere, minus attingisse: præsentem autem rem studio silentio involvisse, inde patet, quoniam de Christianis, illorumque incremento, ne verbulum quidem habet, quorum tamen res in populo Iudaico multum turbarum dederunt. Et si quidem factum hoc non retulit, tamen non negavit, nec aliquid in contrarium attulit. Si auctoritate Iosephi semper standum esset, multa certe e N. imo & V. T. proscribenda forent. De cæde Galilæorum Luc. XIII. 1. de Christi actionibus, nihil habet; unde iudicatu est proclive, ipsum multa reticuisse vel negligentia, vel amore Iudæorum, vel odio Christianorum, vel aliis de causis, nobis non æque notis. Hinc

fidem hominis, præstantissimi viri, ut *Sixtus Senensis, Natalis Alexander, Ottius*, alii, in multis rebus merito desiderarunt. *Noldius* adiecerat, pontificios Iosepho non favere, quoniam recensio librorum ab illo facta, illorum de libris apocryphis iugulet opinionem: ostendit igitur A. Protestantes etiam in illo multa notavisse, & qui summis ipsum extulerint laudibus, nævos tamen illius non celavisse. C. V. Culpam non relati infanticidii multi coniciunt in *Nicolaum Damascenum*, Herodis amicum, eiusque ad Augustum oratorem, quem Iosephus presso sit secutus pede; qui cum historiam suam ad laudes Herodis converteret, ea omnia omiserit, quæ in illius qualescumque vituperium vergere possent. Est hæc sententia *Cellarii, Lamii, Calmeti, Gravejoni*. Sed enim si Damascenus ea tantum de Herode scripsit, quæ illi laudi esse poterant, & Iosephus ea solum compilavit, quæ ab illo in litteras relata erant, qui sit, quod hic Herodem passim describit tanquam sævissimum tyrannum? vel igitur etiam Damascenus hæc narravit, vel Iosephus ista aliunde mutuavit. Iosephum Damasceno non semper adhæsisse, hoc argumento est. Scripsit hic, *Antipatrum*, Herodis magni patrem, *ἐκ τῆς γένου τῆς Ἰουδαίας*, ex antiquissimis Iudæis ortum trahere: refragatur Iosephus, causatus, id non alia de causa illum scribere, quam ut Herodi, tum temporis scepra tenenti, adlaretur. C. VI. *Lamius*, vir doctissimus, in adp. chronol. ac geograph. ad comm. in harmon. Evangelistarum, causam silentii Iosephi hanc allegaverat, ne Romanis innotesceret opinio Iudæorum de Messia, quem se a iugo Romanorum liberaturum esse sperabant. Sed etiam hæc non firmo innititur talo, quia Iudæi Romanis semper derisui ac contemptui fuerunt, & hinc, ubi victi prorsus atque enervati erant, ab illis nihil metuendum fuit. Nec Romanos latebat spes Iudæorum, de rege ex oriente profecturo, qui toti orbi imperaturus esset: sed illam in commodum suum vertebant, de *Vespasiano* oraculum illud interpretantes, quod etiam ipse fecit Iosephus. Querit A. num illud dimanaverit ex Michæ V. 1. quæ mens est *Cysaudani*, an ex Gen. XLIX. 10. quod iudicat *Fabricius*, atque concludit, si quidem primo, i. e. litterali sensu, Iosephus oraculum illud de Vespasiano accepit, illum infanticidium

cidium Bethlehemicum reticere non debuisse. Sed videtur V. C. ex vaticiniis illis plus effecisse, quam inde efficiendum erat. Prædicitur rex aliquis insignis, qui regnum in suorum animis erecturus esset, cui non Iudæi solum, verum etiam gentes obtemperaturæ essent. Ponamus iam, oraculum hoc Iosephum Vespasiano accommodasse, ratio certe erat nulla, quare infanticidium istud commemorare deberet, tum enim verba de ortu dominatoris ad rem nihil faciunt. Probabilius est longe, oraculum illud inter Iudæos percubuisse non ex hoc vel illo prophetæ cuiusdam loco, sed ex omnibus coniunctim sumtis, qui istiusmodi regem universalem, qui universum tandem orbem sub suum mitteret iugum, imo & tempus, illiusque characteres designaverant; quare, cum illud ad metam suam venisset, in spem venerant, fore, ut ille se erbi brevi manifestaret. C. VIII. suam expromitur sententiam A. monet, *historici in condenda historia generali esse, non minima quæque sectari*. Inde ex scopo Iosephi ostendit, illum infanticidium hoc non potuisse memorare. In Antiquitatum libris hoc sibi proposuit, ut in gratiam gentilium, græco idiomate, de originibus & fatiis populi Iudaici ea percereret, quæ in ipsorum libris habebantur. In libris de bello Iudaico inde initium ducere, ubi scriptores sacri desierant, eaque attexere, quæ suis temporibus evenerant; fuit autem cædes illa perpaucorum infantum, & illa quidem in obscuro & vili vico perpetrata, nec habuit nexum cum generali scopo, cum statu populi Iudaici, ita ut illi spectabilem aliquam mutationem induceret. Hæc eadem est causa, quare nihil dicat de adventu magorum; quia *sapientes*, non reges fuerunt, quia sine pompa & magnificentia urbem fuit ingressi; nihil de censu, sub Augusto actò, quia tantum ad terram Iudaicam se protendit. Exiguam cæcorum infantum fuisse numerum inde adparet, quoniam Bethlehem fuit vicus tenuis, qui forte non ultra 100. homines aluit, quos inter pauci infra bimatum constituti fuerunt. Ioannes adpellat *κώμην* c. VIII. Lucas quidem c. II. 4. *πόλιν*, sed *Eriphanius* notavit, in aliis codd. legi *κώμην*, *Iustinus* dial. cum *Triphone* pariter *κώμην* in apol. II. *χωρίον μικρόν*, *Hieronymus*, *pauperculam villam*,
Hhh 3 item

item *villulam*, quos recentiores sequuntur. Nec existimandum est, infantes ad bimatum omnes obruncatos esse, sed illos tantum, qui eo tempore nati fuerant, quo stellam a magis observatam fuisse cognoverat Herodes, quorum proinde non adeo multi esse potuerunt. Adhuc factum hoc non spectabat ad historiam gentis Judaicae, sed Christianorum; patrum erat clanculum in viculo exiguo, nullis motibus inde consequentibus. Denique Iosephus historiam scribebat in gratiam gentium, apud quos, quod *Lamius* notat, tanti non habebatur, recens natos perimere infantes, cum in parentum arbitrio esset, illos vel tollere, vel neci dare. Eorum numerum non exprimit Matthæus, c. II. 16, nominans *παιδας*, qui pro conditione loci, natura rei, & reliquorum incolarum sunt intelligendi, nec definiunt calendaria & martyrologia. Ex verbis Apoc. XIV. 4. 5. quæ in solemnitate festiva infantum horum decantantur, numerum illorum efficere non licet, cum illa alio prorsus sint referenda. Ingens numerus, quem potissimum Græci sunt commenti, ortum suum debet exaggerationibus oratorum sacrorum & poetarum, qui pro ratione loci non tantus esse potuerat, quod viri multi eruditi satis agnoverunt. Proinde non est, quod miremur, eadem istam non enarrasse Iosephum.

Sequitur secunda dissertatio de loco Ioannis. In præfatione repræsentat statum rei litteraria, speciatim orientalis, in Italia. Locus Io. I. 13. aliter legitur apud *Tertullianum*: *qui non ex sanguine, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex deo natus est*: atque ad Christum transfert, cui lectioni etiam antecedentia & consequentia favere videantur. Observavit id in commentario suo *Toletus*, nominans præterea *Athanasium*, L. II. de unita deitate trinitatis. *Simonius* autem, qui tamen alias satis sollicitus est de locis, in quibus alia lectio obtinet, conquirendis, prorsus silet. At qui nominantur libri Athanasii, illius non sunt, sed potius *Virgilio Taplensis*. Eodem etiam modo legit *Irenæus* L. III. c. 19. it. c. 16. unde in illam fere sententiam descendit præstantissimus Auctor, aliquam illo tempore existisse versionem, in qua verba ita, uti apud Tertullianum.

num habentur, fuerint lecta. Sed si integer nexus verborum apud Tertullianum expenditur, satis adparet, ipsum Valentinianum aliquem loquentem inducere, qui suam opinionem, Christum corpus aliquod spirituale de caelo secum detulisse, ac per Mariam transivisse, proposuerit. Sed alius extat locus in eodem libro, in quo disputans adversus *Ebionem*, verba nostra eodem, quo supra, non ex sententia adversarii, sed sensu proprio loquitur: unde A. colligit, *communioem olivae quidem in ecclesia fuisse versionem, in qua lectum fuerit: nati sunt: sed aliquam fuisse etiam, et quidem absque dolo confectam natio, in qua lectum fuerit: natus est;* quod ipsum adtruit testimoniis *Augustini* & *Hieronymi*. Differit inde de stilo scriptorum N. T. qui crebris ebraicis fuerint uti; unde, qui sermonis ebraei sint ignari, quique LXXviralem interpretationem negligent, in illis interpretandis non aequè feliciter versari, quod uti unumque culpat in *Erasmo*. Cum maxime vero *Ioannem* istiusmodi idiotismis scateat adfirmat, cuius sermo, iudice *Lamio*, plane ex Syriaco illius saeculi sit adumbratus. Hæc iam applicat ad præsentem *Ioannis* locum, fuisse aliquem ex Iudeis conversum, linguæ Ebraicæ probe gnarum, qui illud $\epsilon\iota$ more ebraeorum converterit in $\epsilon\varsigma$, uti apud ebraeos nonnumquam pronomen a suo discordat substantivo, genere & numero, quod exemplis prolatis confirmatur. Idem dicendum de verbo $\epsilon\gamma\epsilon\upsilon\eta\theta\eta\sigma\alpha\upsilon$, pro quo forsitan in codice aliquo offenderunt $\epsilon\gamma\epsilon\upsilon\eta\theta\eta$, deficiente $\sigma\alpha\upsilon$; vel, quod magis illi placet, pro more apud ebraeos, & inde etiam Hellenistas, apud quos verbum frequentissime discrepat a suo nominativo, quod multis exemplis confirmatur, & speciatim verbis Gen. XXXV. 26. $\text{אלה בני יעקוב אשר ילד לו}$, ubi illud ילד singularis numeri, in plurali est vertendum $\epsilon\gamma\epsilon\upsilon\eta\theta\eta$, legerunt pro $\epsilon\gamma\epsilon\upsilon\eta\theta\eta\sigma\alpha\upsilon$. His positis, iudicat, illud $\epsilon\iota$ $\epsilon\gamma\epsilon\upsilon\eta\theta\eta\sigma\alpha\upsilon$ verti potuisse *natus est*, ac si lectum esset $\epsilon\varsigma$ $\epsilon\gamma\epsilon\upsilon\eta\theta\eta$. Adducit loca ex grecis latinisque scriptoribus, sed quæ non tam ex idiotismo hellenistico sunt interpretanda, quam pro vitis sermonis reputanda. Quod ad locum *Tertulliani* priorem attinet, non tam culpat ille versionem, quam sensum, quem subiiciebant Valentiniani, ut hinc *Asro* non sit abiudicandus.

Notat

Notat *Augustinum Simonius* hist. crit. N. T. P. III. c. 17. lu-
 dentem verbis super illa: *non ex sanguinibus*, quod *sanguines*
 in numero multitudinis purus ebraismus sit. Verum
 enim vero, si iudicio poetarum est standum, qui tamen
 non omnino sunt negligendi, dicere non possumus, vocem
αἷμα, in numero multitudinis, generationem naturalem de-
 signantem, purum putum esse ebraismum. *Lycophron* certe
 illa non semel hoc significatu utitur: καὶ Τημενείων ἐκ ἀπο-
 θεῶν αἱμάτων, Alex. v. 804. τῶν Ἡρακλείων ἐκγεγάτες
 αἱμάτων v. 1249. in singulari numero: τοῖς τ' αἵφ' αἱματος
 ἐξέαν γιγάντων Σιδωνίων κεκτημένοις v. 1356. 1357. In
 quibus locis vox αἱμάτων & αἱματος sumitur pro posterita-
 te, quæ ex communi stirpe per naturalem generationem
 ortum ducit. Pergit præstantissimus *Anfaldus*, se lectionem
 illam diu multumque in codd. vulgatis & multis manu exa-
 ratis frustra quæsisse; invenisse tamen tandem in vetustis-
 simo capitulari codice MS. ecclesiæ Veronensis, ut hinc iure
 notari mereatur *Pamelius*, ad hunc Tertulliani locum scri-
 bens: *Omnes MSS. codices, exemplaria omnia latina, patresque*
omnes, legere, ex deo nati sunt. Ex his infert A. sententiam
 suam de diversis versionibus, olim prostantibus, post perdi-
 tis, luculenter confirmari posse, & huius beneficio, locorum
 e sacris litteris a patribus excitatorum, non solum in diversis
 ipsorum scriptis, verum etiam in iisdem libris differentias, con-
 ciliari posse. Ceterum in disquisitionibus his dominatur doctri-
 na haut vulgaris, acre iudicium, circumspecta sagacitas, diffusa
 lectio antiquorum pariter ac recentium scriptorum, pro-
 testantium etiam, erga quos multa utitur
 moderatione.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Augusti Anno MDCCLVIII.

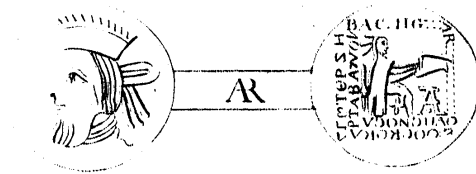
EDUARDI CORSINI, CLER. REGUL. SCHOLARUM
Piarum, & in Academia Pisana Humaniorum Litterarum
Professoris, ad Clarissimum Virum Paulum M. Paciaudum
Epistola, in qua Gotarzi Parthiæ regis Nummus
hactenus ineditus explicatur, & plura Parthiæ
historiæ capita illustrantur.

Romæ 1757. in Typographio Palladis, plag. 3. in 4.
c. numo aere expresso.

Et si ex veterum auctorum, tam Græcorum, quam Latinorum, lectione & interpretatione, hæc una maxima utilitas petenda est, (quod *Graevius* suis semper inculcasse dicitur.) *ut sapere discamus*, id est, ut animus noster elegantissimorum sapientissimorumque scriptorum usu & sensu ab ineunte ætate subactus atque formatus, eodem suavitatis, urbanitatis, leporis, omnisque in dicendo, scribendo, omni-que cum aliis consuetudine, elegantiae quasi colore imbuatur; atque adeo ii, qui in verborum flosculis congerendis, aut antiquis ritibus cognoscendis, omnia esse putant, non leviter errant: certissimum tamen est, harum minutiarum cognitionem, (sic enim appellant vulgo, qui in re gemmaria, lapidaria, numaria consumitur, laborem,) & ad multas res utilissimam esse, & nos sine hac nullo modo illa consequi posse. Nam, si exemplis & auctoritatibus confirmanda res esset, plurimum apud nos veterum diligentia atque religio, in minutis, ut videtur, rebus, valere deberet. Quam subtiliter ille ma-

gnus *Cicero*, cui rebus immortalibus gestis paucos, ingenio vero & doctrina neminem parem habemus, de verborum obfoecitate cum Poeto, (ad *Divers.* IX. 22.) quam diligenter de verbo *tumultus*, (*Philipp.* VIII. 1.) *inepti*, (*Orat.* II. 4.) *hortis* (*Offic.* I. 12.), & *popularium* atque *optimatum* (p. *Sext.* 44.) disputat? Nonne idem *Tironem* suum de verbo *fideliter* leni risu obiurgat, quo non recte fuerat usus? (*L.* XVI. ad *Div.* 17.) & de formula, *inhibere remos*, quæ a nautis acceperit, cum *Attico* communicat? (ad *Att.* L. XIII. 21.) Quid vero de eo dicamus, quod *Gellius*, (*L.* X. c. 1.) ex epistola quadam *Tironis* affert? *Pompeium* valde primum dubitasse, cum ædem *Victoriæ* dedicaret, utrum consul *tertio*, an *tertium*, scribendum esset, deinde vero illud fecisse, quod *Ciceroni* placuisset, atque extremas litteras omisisse. Sed si remota horum auctoritate, recte iudicare velimus, non debebat tamen *Chr. Thomafius*, alias vir doctus, sed in his litteris non satis exercitatus, *Tollium* ridere, quod in litteris *marmori* cuidam insculptis explicandis elaboraverit. Nam, ut alia omittamus, quæ *Spanhemius* copiosissime exposuit, ex his studiis plurimum lucis historiæ affunditur. Quæ ne manca, ne imperfecta, ne parum vera videatur, omnia nobis sunt investiganda. Historia enim, quæ coniecturis tantummodo nitatur, an illa plus ad demonstrandam divinam in humanis rebus providentiam, quam cum prudentia vitæ inprimis in illa discenda spectare debemus, quam fabule, valebit? Illa vero historiæ veritas, nonne maxime suum robur & vim ex numis & lapidibus assumit? Etsi nos quidem, quod ad numos attinet, lubenter *Gudio* assentimur, qui illos facilius, quam lapides, veteratorum fraude corumpi posse, atque adeo his maiorem, quam illis, fidem habendam esse censet. Quæ cum ita sint, non inutilem *Corfinus*, vir, in quo etiam nunc, id quod optimus quisque existimabit, quasi exempli causa, vestigia antiquæ doctrinæ & elegantinæ exstant, in numis explicandis operam collocasse videtur, cum præsertim animum ad *Particam* historiæ illustrandam adiecerit. Est profecto hic laudissimus campus, sed multis obductus sentibus, nec illorum oculis

J. B. W. ac. Nov. Act. Crud. A. 1758. Mens. Aug. pag. 435.

Requisit. Dni. J. B. W.

oculis gratus, qui amoena & lævia videre cupiant, dignus tamen, in quo exercitatissimus quisque artem & ingenium ostendat, suarumque virium faciat periculum. Quanta enim Parthorum fuerit fortitudo, quamque illorum imperium Romanis formidolosum & invisum, ex eo intelligi potest, quod quam diutissime suam dignitatem, contra terrarum illam gentiumque deam, ut poeta dicit, obtinuerint, quæ & vehementissime laboravit, ut maculam priori Mithridatico bello susceptam deleteret, & nulla prope ex alia re tantam, quam ex *signis receptis*, lætitiâ percepit. (*Horat. L. IV. 13. 6. L. I. 12. 53. ep. L. I. 8. Sueton. Aug. 21.*). Habet vero historia huius populi magnas difficultates. Quas, si quis doctissimi *Vaillantii* librum de regum Parthorum historia legerit, facile animadvertet. Maxime vero hæc difficultates inde oriuntur, quod etiam *Vaillantius* vidit, (p. 185. 241.) quod, cum omnes prope Parthorum numi *Agææus* nomine insigniti sint, haud facile suus cuique numus adsignari potest.

Quemadmodum enim Albani reges Sylvii; Romani Imperatores Augusti; Aegyptii vero reges Ptolomæi: ita Parthorum reges Ariacidæ appellati sunt, quod etiam *Servius* ad *Virgilium* (*Aen. L. VI. v. 760.*) observat; ubi tamen illum pro Parthis Persas dixisse Viri docti docent, id quod etiam *Horatius* fecit (*L. I. od. 2. 22. L. IV. 5.*). In hoc autem numo, quem *Corfinus* nobiscum communicavit, hoc quoque accedit incommodum, quod, temporumne an hominum iniuriis, aliæ litteræ in illo extrite, aliæ perperam expressæ, quædam temere dispositæ sunt. Ipsum vero numum videamus, & de illo quid *Corfinus* sentiat deinde explicemus.

In antica quidem, ut aiunt, numi parte, regis vultus conspicitur, qui, licet barbatus, iuvenilem tamen quandam pulchritudinem habet. Frons lato diademate est revincta. Diademati ipsi, vel tæniæ illius, vel cinciini, quasi coronam imponunt. In averfa vero parte rex sedens apparet, & manu arcum tenens: qui in plurimis Parthis numis est, quamobrem etiam Sagittarii appellantur. Etenim & ipsa natio sagittandi peritia reliquis præstitit (*Dio. L. XL. p. 142.*); & ar-

Tab. IV.

cus apud Persas & Parthos regium infigne erat. Nam, ut ea taceamus, quæ Corfinus ex *Dione* (L. XLIX. p. 408.) laudat; *Arrianus* quoque commemorat (d. exp. Al. II. 12.), matrem, uxorem, & liberos Darii, postquam arcum ipsius & scutum apud Alexandrum esse audivissent, Darium, ut mortuum, dessevisse. Sed in hoc numo, ut ad eum redeamus, altera extremitas arcus exesa est. Aliæ litteræ, ut iam diximus, iniquitate temporis consumptæ, aliæ imperitia monetariorum corruptæ depravatæque sunt. Quod, ut *Vaillantius* docet (p. 348.), in Parthicis numis sæpissime accidit. Hæc tamen fortasse ita restitui posse censet Corfinus, si ΒΑ-
 CIAEYC (ab hoc verbo restat tantum ΒΑCΑΙΕ — —) ΓΟ-
 ΤΕΡΖΗC ΑΡCΑC, (ab hac enim voce adest tantum ΑΡ — —)
 ΤΙΟC ΚΑΙ, (pro hoc est in numo ΚC,) ΚΑΛΟΥΜΕΝΟC
 ΑΡΤΑΒΑΝΟΥ legatur, aut ΚΑΛΟΥΜΕΝΟΥ ΑΡΤΑ-
 ΒΑΝΟΥ.

Est præterea in hoc numo illud singulare, quod, cum in aliis nomini *Ἀρσάκω βασιλέω*, verba *δικαίῃ, εὐεργέτῃ*, & *φιλέλληνο* addantur, in hoc tamen, præter nomen *Gotarzi*, & patris *Artabani*, nihil tale videamus.

Illam vero correctionem aliquid difficultatis habere, ipse *Corfinus* vidit. Primum enim, sive *Καλούμενος* legatur, ut *Gotarzes* quidem *Artabani* filius fuerit, sed *Artabani* vocatus sit; fortasse quia ab eo adoptatus fuit, inde sequetur; sive *Καλούμενος*, duplex patri nomen fuisse dicendum est. Neque hoc nobis valde mirum videri deberet, cum in *Vologesif* numis (*Vaillant.* p. 293.) *Ἀρσάκω Βολαγασῶ* nomina videamus. Sed maiora quædam sunt, quæ nos valde dubios reddunt. Quæ enim fuit necessitas, *Gotarzi* patrem *Arfacem* fuisse, nominatim dicendi? Omnes reges hoc nomine usi sunt. Cur *Arfacis* nomen soli patri, non filio datum est? Atque etiam brevius fuisset, *βασιλεὺς Γοτρεζῆς Ἀρσάκω Ἀρταβανῶ*.

Quæ cum ita sint, *Corfinus*, priori coniectura reiecta, syllabæ *ΑΡ* litteras *ΒΑΡδανῶ* addendas, omnia vero ita legenda esse censet:

BACIAEYC ΓΟΤΕΡΖΗC ΒΑΡΔΑΝΟΥ ΤΙΟC
ΚΑΙ ΚΑΛΟΥΜΕΝΟΥ ΑΡΤΑΒΑΝΟΥ.

Quæ quidem coniectura, quæ nobis aptissima videtur, ut suum robur accipiat, breviter Gotarzi, Bardani, & Artabani historia a Corfino exponitur. Quæ, cum ex *Tacito* alisque disci illa possint, nihil hic repetere attinet. Ea potius, quæ *Corfinus*, tam in ipsa historia, quam in ratione temporum, falsa esse dicat, & emendet, videamus. Hæc enim non optime nobis a Vaillantio constituta esse videntur.

Ille enim, *Taciti* auctoritate adductus, Artabanum dicit a. V. C. 797. diem suum obiisse, regnum vero non Gotarzi, sed Bardani, ex testamento reliquisse; Parthos tamen Gotarzem regem quidem primum creasse, deinde eodem anno Bardanem elegisse. Mithridatem a. V. C. 798. occupasse Armeniam, quam ne Bardanes recuperaret, Vibium Marsum Syriæ legatum prohibuisse, ineunte vix anno V. C. 798. Gotarzem a. V. C. 801. a Bardane victum esse, mox tamen, Bardane admodum iuvene interfecto, regnum accepisse. Denique anno V. C. 804. mortuum esse.

Sed vix intelligi potest, si a. V. C. 797. Gotarzes Artabano successit, atque prius quam a Bardane expulsus fuit per totum annum regnavit, quomodo uno anno disfidium inter fratres nasci, Romam nunciari, atque Armenia a Mithridate occupari potuerit? Atque etiam Corfinus egregie e *Iosepho* demonstrat, Vibium Marsum eo tempore, (a. V. C. 798.) non fuisse in Syria, Cassium vero Longinum, qui illi successit, a. V. C. 797. illuc venisse.

Mithridates igitur, ex Corsini sententia, a. V. C. 794. a Claudio in Armeniam missus est. Quod etsi *Tacitus* ea de causa factum esse dicit, quod discordiæ inter Parthos, aut Gotarzem & Bardanem, fratres, ortæ fuissent: Corfinus tamen, quoniam disfidia illa longe serius acciderunt, humanitati Cæsaris illum reditum tribuendum esse putat. Ille vero Mithridates, vel exeunte anno V. C. 794. vel ineunte 795. Armeniam in ditionem potestatemque suam redegit. Bardani autem, qui vel eodem anno, vel sequentis initio, Armeniam recu-

recuperare frustra conatus erat, a. V. C. 799. Gotarzes successit. Quod *Cospius* inde colligit, quod a. V. C. 800. Parthi legatos Romam miserint, qui Gotarzi crudelitatem accusarent. Neque Iosephus quidquam de testamento Artabani commemorat; qui & antiquior fuit Tacito, & longe facilius omnia referre poterat. Nam Helena, Izatis mater, & ipse Izates, se ad Iudæorum religionem contulerant, & Iudæos iscum habebant doctores. Ex iis vero, quæ dicta sunt, sequitur, ut Gotarzes tantum semel post Bardanis interitum regno potitus sit.

Obiter hic error corrigitur *Lipfi*, qui Artabanum, Gotarzem, & Bardanem, fratres fuisse ait. Atque etiam Vaillantii quidam errores notantur, qui & numos, reges ætate graves exhibentes, Bardani & Gotarzi adscribit; qui tamen admodum iuvenes mortui sunt. Sed & in aliis iterum lapsus est. Nam, ut hoc unum afferamus, in Bardanis numo apud Vaillantium, sinistro humero characteres ΚΥΔΙΠΠΙ inscripti conspiciuntur, iidemque in altero quoque nummo, quem Vaillantius Arsaci XI. adscribit, apparent. Hi, sive artificis nomen indicent, sive aliud quidquam, duorum certe regum, qui sibi proximi fuerunt, esse debent. Bardanes autem a. V. C. 795. Sina-trucius a. V. C. 679. imperavit. Ignoscenda tamen hæc omnia Vaillantio esse optimus quisque arbitratur, qui sibi eam rem explicandam sumsit, in qua maxima est obscuritas, & cuius cognitio multis obstructa est difficultatibus. Quis etiam tam inhumane sit, cui illud, *ubi plura nitent* — non probetur?

Sed ad Corfinum redeamus, qui in explicandis quibusdam Philostrati locis plurimum operæ collocat. Res vero hæc est. Collocat *Olearius*, interpres Philostrati, Apollonii iter Babylonem in tertio Claudii Cæsaris anno, a. V. C. 795. eiusdemque Antiochiam reditum in anno V. C. 800. Regnum vero a Bardane a. V. C. 793. recuperatum esse arbitratur. Quid *Vaillantius*? Ille Apollonii iter ad Bardanem in a. V. C. 799. retulit. Corfinus utrumque errare, & ad Tiberii & Artabani, non Claudii aut Bardanis tempora, Apollonii iter referendum

dum esse docet (a. V. C. 776.). Primum enim Philostratus, cum Apollonius in Indico itinere Aspendi esset, plebem urbis Præsidem igne comburere voluisse narrat, illumque frustra ad asylum (*τοῖς βασιλευσὶ ἀστυαί*, quæ statuæ Tiberii erant, magisque illo imperante (*ἐφ' ἑ*), quam Olympii Iovis statuæ valebant), confugisse. Igitur hoc Tiberio superstitite accidit. Deinde etiam, cum Apollonius a Bardane ad Indos & Pori regionem venisset, incolæ, inde a prælio inter Alexandrum & Porum commisso, usque ad ea tempora, 350. annos fluxisse dicebant. Cum vero proelium illud a. V. C. 425. factum sit, Apollonius iter circiter a. V. C. 776. fecit. Quomodo enim alias anni 350. confici possent? Denique, ut ex Philostrato constat, Apollonius iter juvenis (*νεὸς ἀνὴρ*) suscepit. Quod, si iter illud ad annum 795. aut 799. referamus, esse non potest. Inde enim sequeretur, ut Apollonius, qui a. V. C. 850. *ἐκείνου* interit, ideoque a. V. C. 750. natus fuit, quinquagesimum annum agens hoc iter suscepisset. Atque etiam, si, quæ Philostratus scribit, expendimus, rem non ad Bardanem Artabani filium, sed ad Artabanum ipsum referri debere, intelligimus. Nam, ut alia taceamus, quæ de rege dicuntur, qui regnum amisit, & recuperaverit, ea de Bardane dici non possunt, ut ex Iosepho & Tacito apparet. Omnia autem in Artabanum Patrem optime quadrant. (*Tacit. Ann. L. VI. Dio L. LVIII. p. 637.*) Sed gravissimum nobis serupulum iniicit Philostratus, qui regem illum non semel, sed quinque Bardanem appellavit. Atque idem nomen, ex Philostrato, Eusebius exhibet. Quid igitur est, aut quo modo nos expediemus? Corfinus optime hoc fieri opinatur, si regem illum binominem fuisse, & tam Bardanem, quam Artabanum vocatum esse, dicamus. Hoc & in aliis accidit. Nam & Zeno, rex Armeniæ, in Artaxiæ, primi Armeniæ regis, memoriam, nomen Artaxiæ obtinuit; & ut alios mittamus, junioris Ariarathis filium, ex Antiochi Magni filia susceptum, initio Mithridateni, adultum Ariarathem vocatum esse, observat Diodorus. Cui quidem Corfini coniecturæ si fidem habemus, quidni vero habeamus? & Philo-

Philostratus cum Iosepho, Dionis, & Tacito, optime consentiet, & epigraphen huius numi bene a Corfino restitutam esse quis fatebitur.

Hæc de Gotarzi Numo. Sed alium præterea numum nobis exhibet Corfinus, quem iam Froelichius V. Cl. in lucem protulit, ingenue fallus, se, ad quemnam Arsacem hic numus referendus sit, nescire. Ipsum Froelichium audiamus. „*Protome regis, barbato vultu adverso, diadematō capite, canāy tessā, ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΜΕΓΑΛΟΥ — ΠΑΤΟΡΟΣ ΕΥΕΡΓΕΤΟΥ ΕΠΙΦΑΝΟΥΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝΟΣ Regis Magni (Arsacis —) Eu — (vel) Theo — (vel) Philopatoris, benefici, illustris Graecorum amici. Parthus sedens, dextra arcum, infra quem monogramma, quasi M.* Hæc Froelichius, quem, ut Corfinus docet, in hoc numo tam coecum fuisse miramur; cum alias in his rebus lynceus esse soleat. Nam & voculam KAI omisit, & in exesa numi parte — ΠΑΤΟΡΟΣ legit, cum tamen numus — ΠΑΤΟΥΣΗ habeat. Ex quo Corfinus ΠΑΡΘΑΜΑΣΠΑΤΟΥ legendum esse coniecit. Illos vero characteres ΣΗ, qui aliquid difficultatis habere videntur, ita exponit, ut vel ΠΑΡΘΑΜΑΣΠΑΤΟΥΣ ΗΥΕΡΓΕΤΟΥ legendum; vel character H prave expressus, in Σ refingendus sit. Fortasse etiam character ille ab imperito artifice additus fuit, quale quid in numo Phraatis I est, in quo ΑΡΣΑΧΟΥΗ legitur. Parthamaspatem autem in Parthia a. V. C. 867. regnasse, in alio libello *Corfinus* docet, quem de *Minnifari regis numo* scripsit, & quem prope diem laudaturi sumus. Quod vero ad nos attinet, qui huius libelli lectione mirifice delectati sumus, atque ex eo, ut ex aliis viri doctissimi scriptis, ingenii, indultriæ, & acuminis præstantiam probe perspeximus: nihil tamen de laudibus illius addemus. Neque enim Corfini in litteras merita ita obscura sunt, ut testimonium; neque ita dubia, ut laudationem desiderent. Quin rogamus Vir. celeberr. ut, quos ab eo tempore libellos edidit, ad nos mittat, bono rei literariæ his Actis nostris proponendos.

DOMI.

DOMINICI VANDELLII, PHIL. AC MEDICI, EPI-
stola de sensibilitate Pericranii, Periostii, Medullae,
Durae meningis, Corneae, & Tendinum.

Patavii 1756. pl. 6. in 8.

FIJSDDEM EPISTOLA SECUNDA ET TERTIA DE
Sensitivitate Halleriana.

Ibid. 1758. pl. 5. in 8.

Epistolas has diverso quidem tempore editas, de eodem tamen scriptas argumento, iunctim Lectoribus nostris sitendas esse res ipsa iubet. Clariss. Auctor, sensibilitatem variis humani corporis partibus ab Illustri Hallero ereptam, vindicat, tum accurate factis experimentis & observationibus, tum rationibus in eam rem allatis. Epistolam primam ad Cl. Antonium Vandellium dedit. In ea, antequam experimentorum eventum tradat, seqq. præmittit: 1) Per cunctas corporis humani partes indiscriminatim reperiri parva spatia nervis carentia, ac fere insensibilia; 2) hominem æque ac bruta animantia non raro affici dolore, sine ullo doloris signo; 3) insensibilitate aliquoties observata non probari, rem ita naturaliter esse. Primum verum esse, ostenditur experimentis eorum, qui cutem, valde sensibilem, sine ullo dolore, acu vel aculeo sibi traiciunt. Alterum accidit femine triginta annorum, cui tendo musculi tibialis antici, ulcere detectus, sine externa eius perturbatione a Chirurgo vellicatus est, quæ tamen, de sensu tendinis interrogata, gravem dolorem falsa est. Tertium denique ducitur ex eo, quod fieri possit, ut animal, cui, sine doloris signo, vis nova aliqua infertur, aut aliis prioribus doloribus, aut mortis timore, vivendique cupiditate concitatum, illatam vim non sentiat. Post hæc Cl. Auctor enarrat eventum experimentorum, quæ in confessa doctissimorum virorum publice capta sunt. In canibus septem cutis variis locis incisa abscessaque est, sine ullo doloris sensusque signo. Idem in cane vidit præstantissimus *Plancus*. In aliis duobus canibus nullum apparuit sensus signum, ne

Kk k

tum

tum quidem, cum cutis, tendines, musculi & nervi, lapide infernali adusti, cultroque sauciati sunt. Ex his igitur illud tertium satis liquet. Pericranii sensibilitatem, & testimoniis doctissimorum hominum, & experimentis de homine, de ave, quæ dicitur bubo, de fele & cane captis, liquido docet; eandemque aliis experimentis periostio vindicat: neque ipsam osium medullam ea carere, ex Cel. *du Verney* tentaminibus asserit. Duram meningem in homine, fele, & vervece, semper cum apertis doloris signis sauciatam esse fatetur: ubi tamen nos dubii sumus, num omnia satis caute peracta sint; fieri enim vix potest, ut dura meninx, sine vi cerebro ipsi inferenda, instrumentis chirurgicis lædatur. Oculi tunicam corneam, clariss. Auctor & in semet ipso, & doctiss. *Berossius* in se ipso, in cane, vervece, gallina, hominibusque oculo laborantibus, haud dubie expertus est sensibilem, dum aut plumula eam levissime irritaret, aut scalpello incideret. De tendinibus denique numerosiora experimenta fecit, quæ, posteaquam de nervorum in Achillis tendinem ingressu nonnulla differuit, memoriæ tradit A. Et in maribus quidem, tendinis Achillei vagina tecti vulnera, semper sequuta est convulsio. Deinde in quatuor hominibus ægotantibus, quibus tendo Achillis, aut etiam musculi peronæ antici, ulcere denudatus fuit; dolor concitatus est, quoties is vel candente ferro, vel lapide infernali, vel oleo vitrioli adureretur. Tendo, tum Achilleus, tum musculi dicipitis cruris anterioris, læsus, canibus æque ac verveci, fere semper doloris signa expressit. Quo loco Cl. Auctor simul excitat *Galeni* dicta, e quibus constat, nervos, tendines, & ligamenta, probe inter sese distincta a Galeno fuisse. Insensibilitatem vero ligamentorum, cum plerisque scriptoribus practicis, ita certam evictamque esse credit, ut experimenta de iis capere prorsus supervacaneum existimaret. Sub finem huius epistolæ nonnulla, quæ Illustris *Hallerus* in dissertatione de sanguinis arteriosi motu asseruit, falsa esse declarantur.

Epistola secunda ad eundem ideo scripta est, ut, quæ in priore illa tradita erant, magis firmarentur. Clariss. Auctor initio monet, cerebrum in hominibus maioris quam in brutis esse

esse molis, idque adeo nervos maiori copia ad eas, quæ sensu carere dicuntur, partes dimittere; deinde, hominis animum, ad aliud vehementer intentum, vulnera partium quamvis sensibilibus vix sentire; porro, telam cellulosam maiori copia & crassitie in brutis animantibus quam in homine reperiri, ac proinde illis sensum obtusorem esse; deinceps partes debito tono privatos sensum omittere demonstrat; postremo *Halleri* discipulis studium partium exprobat, eosque vera & iusta experimenta ab aliis eruditis facta negare, & propria solum admittere atque extollere, scribit. Posthæc tradit novas observationes, quæ exquisitum pericranii & periostitii sensum, in hominibus fauciat, docuerunt; quas inter maxime memorabilis est ea, quæ de magna periostitii interni sensibilitate liquido constat, cum ægrotus, cui vitiosum tibiæ os locis sex terebra perforatum, toties de gravi dolore conquestus est, quoties modiolus ad medullam usque descenderat. De meningum sensibilitate observationes, ab Experientissimo *Gaetano Manfredi*, Chirurgie doctore, cum Cl. Auctore communicatæ, leguntur: cerebrum vero sensu carere ex eo colligitur, quoniam illud sine dolorum signis in pus mutatur. Id quod deinde etiam experimentis, de sele & vervece captis, probatur. Iis namque animalibus cerebrum ipsum fauciatum est sine doloris signo, qualia tamen statim atque medulla oblongata læderetur, observata sunt. Hæc omnia aliorum etiam doctorum hominum testimoniis firmantur. Tunicam oculi corneam sensu gaudere, in uno equo, canibusque tribus, haud dubie vidit. De sensibilitate tendinum, nova numerosaque fecit experimenta, quæ Clariss. Auctorem de ea dubitare haud sinunt. Mox nervorum in Achilleum tendinem ingressum, priori epistola descriptum, denuo asserit, & nova observatione in equo facta confirmat. Quibus omnibus addit experimenta in cane uno, & equis duobus visa, quæ motum intestinorum peristalticum, quem *R. P. Berterius* in Comment. Acad. Reg. Scient. Paris. a. 1751. negare ausus est, satis manifeste ostenderunt. Epistolam hanc tandem claudunt experimenta quædam, de partium irritabilitate, & cordis motu.

Epistola tertia, brevior, ad Celeberr. *Io. Michaslem Lambertum* data, continet nonnulla, quibus ea, quæ in prioribus illis dicta sunt, magis confirmantur. Gratulamur Auctori, Viro doctissimo, & ad artem, quam didicit, cum laude faciendam, instructissimo, eximia hæc præclaræ doctrinæ documenta, & rogatum cupimus, bono litterarum, ut pergat ornare rem litterariam libris talibus, quos non a quovis Medico expectes, & qui ad artis certitudinem suo tempore multum proderunt.

ABURY, A TEMPLE OF THE BRITISH DRUIDES &c.

i. e.

ABURY, TEMPLUM VETERUM DRUIDARUM Britannorum, cum aliis aliquot eorundem templis. Quæ in tractatione specialior quædam notitia primæ & Patriarcharum propriæ religionis, & modi, quo Britannicæ insulæ coeperunt habitari & excoli, perhibetur. Auctore WILLIAM STUKELEY, Med. D. Rector Colleg. Omn. Sanctæ. Stamfordienf.

VOL. II.

Lond. 1743. 1. Alph. 7. pl. in fol. cum 40. tab. æneis.

Libri huius eruditus & ingeniosus auctor opera nobis in eo exhibet, quo in Anglia partim adhuc supersunt, partim ante paucos annos superfuerunt, prodigiosa, Druidarum, ut persuadere nobis vult, monumenta, quibus similia sol alibi nusquam viderit. Dignum nobis fuit argumentum, quod ipse Angli verbis luculentius exponeremus. Tempus docebit, an multi futuri sint, qui credant tantam fuisse sapientiam Druidis, ut tantas moles, tam mathematicæ, tam hieroglyphicæ, construerent. Certe erunt, qui videbunt, Anglum nostrum, in operibus aut a natura productis, aut a temeraria & stolidâ quadam veterum hominum audaciâ congestis, abstrusissima mytheria, ad quæ humana mens pertingere nequit, invenisse. Sed ea de re iudicare nostrum non est. Credimus tamen, magnam huius operis, & splendidi, & non sine ope-
rosa

rosa eruditione congesti, partem, docta esse infomita, & Romanenses, quos appellant, commentarios veterum Druidarum. Sed ipsum audiamus & lustremus Auctorem.

E regione tituli conspicitur tabula, quæ præsentem faciem oppidi vel villæ Aubury, ubi quondam fuit templum Druidarum, exhibet. In præfatione suum propositum his verbis exponit: „Studebo hoc in libro declarare & pandere tempora primæ post diluvium quasi plantationis mundi: quomodo simul cum genere humano creverit & propagata fuerit vera religio: quomodo declinatum fuerit illud in idolorum cultum: homines, qui varias formas templorum patriarchalium condiderunt tales, quales videmus in regionibus orienti soli magis propinquis: viros, qui Britannicas insulas potissimum impleverunt hominibus & cultura: & tandem connexionem; qua gentes orientales cum occidentalibus, quoad religionem, coherent: unde apparebit, primo tempore tantum unam & puram fuisse religionem.“ Inde Britticum templum Druidarum, de ista vera prima patriarchali religione testari, ait, eo, quod simulacra non habeat; quibus etiam antiquissima quævis Græcorum & Romanorum templa caruerint. — Interiectis paucis, pergit: „Quapropter credidi omnino dignissimum, operam & studium impendere his eorum [Druidarum] templis, ut monumentis patriarchalis religionis quæ sola nobis supersunt, præsertim si ratio habeatur extraordinariæ eorum magnitudinis & magnificentiæ, qua possunt iure meritoque cum antiquo quovis sic dicto mundi miraculo comparari. Satis evidenter demonstravi, condita fuisse per totum terrarum orbem talia templa primis temporibus: quum vero, ut probabile est, nullum adhuc eorum existet, quod comparari queat cum illis, quæ nostra insula monstrat, iudicavimus officii nostri esse, ut ea ab oblivione & interitu vindicemus, antequam nimis sero veniamus. Adhuc unum volumen edere mihi sedet, ad complendum & perficiendum hoc argumentum; quatenus nempe materiam & sylvam eo pertinentem ad manus habeo. Quidquid ego feci, ego equidem reputo aliquid imperfectum & rude esse, videorquæ mihi

„mihi tantummodo scenam nobilissimi huius argumenti aperuisse. — Generalem efficere conclusionem ex hoc nostro opere licet, veram religionem, ex quo recultus fuit post diluvium terrarum orbis, in nostra potissimum insula floruisse. [Novimus, qui luculentioribus argumentis probare possit, religionem Abrahamicam in Arabia apud Arabes Ismaelitas perstitisse.] Hic [in Britannia, pergit] instituius longe optimam reformationem universalis Christianismi pollutionis, papatus nempe. Hic antiquus Dei populus, Iudaei, sunt opportunissime, si usquam terrarum, constituti, ut possint conversionem adipisci cui destinati sunt: — hic (in Britannia) possit aperiri gloria regni Christi in terris.“ Facile est ex his de ingenio hominis sensu iudicare. Praefationem suam paullo post concludit veteri carmine Anglicano, de quo en eius verba: „Claudam praefationem meam specimine veteris poeseos, versibus aliquot nervosis venae non contemnendae, quod centum abhinc annis de nostro hoc argumento Samuel Dangel, famulus Reginae Annae, uxoris Jacobi I. scripsit. Ingeniosus Lector delicatam per illud totum elegantiam sententiarum observabit, luctamque temporis cum magnitudine horum operum, aequalem luctae literarum cum tempore, quae memoriam eorum ἀναλαμβάνειν & conservare student; quod solum auctores istorum operum, ut ut abunde docti & literarum periti, facere student.“ Carmen constat vl. 84.

Cap. I. p. 1. inscriptio promittit originem demonstrare templorum Druidarum seu patriarchalium, cultusque publici, & celebrati Sabbathi. Fuisse illa rudibus structa faxis, e fundo sursum erectis, in circulum formata, & in summo patula. In regionibus calidis lucos circum fuisse plantatos. Id fuisse Abrahamum, & ad exemplum eius, Druidas. Patriarchas habuisse cognitionem divinae naturae distinctis in personis adorandae, quod vel ex mera ratione deduci queat. Druidas id ipsum agnovisse, quemadmodum ex eorum operibus patet. Primum publicum exercitium religionis fuisse invocationem nominis Iehovah, id est mediatoris. Cap. II. p. 7. specialius

cialius agit de origine templorum, & huius vocis etymologia, [derivat autem a *τέμενος*.] quum vera templorum & propria forma fuerit rotunda, & superne patula: Mosen in contrarium quadratam & coopertam adinvenisse, ut ista vetera, per idololatriam profanata, quasi exploderet: Alia vero ex ratione fuisse coriis tecta, quia debebant Messiam adumbrare. Patriarchalia Druidarum templa rotunde condita & patula, fuisse symbola divinitatis, & quidem distinctarum eius personarum; ideoque, irrepente idolorum cultu, plurima templa Soli, quoniam rotundus is est, fuisse dedicata. Antiquissima symbola divinitatis fuisse circulum, serpentem, & alas, quæ passim in Aegyptiacis & aliis monumentis conspiciantur. Ideoque patriarchalia templa, representandæ divinitati destinata, fuisse formæ triplicis: aut circulum solum ostendisse, aut circulum eum serpente, aut tandem circulum cum alis. Cuiusvis formæ specimen in Britannia extare, & in hoc libro describi. Templum *Rouldrich*, in Oxfordensi agro, primæ formæ esse, quod breviter describitur. Druidarum id opus esse evincitur scriptum: 1. quia in alto iacet, & desuper patet, ad fontes aliquot fluminum: 2. quia est circulus lapidum e fundo sursum erectorum: 3. quia tam insignia iam passum fuerit damna, temporis ab iniuriis, unde non possit non antiquissimum esse: 4. quia nominis eius etymologia, (quam videre est apud autorem,) notet *rotundum templum*, aut potius secundum ipsum *circulum Druidarum*, prorsus ut *Gilgal* Iosue: 5. quoniam eadem mensura conditum sit atque cætera Druidarum templa: 6. ex adjacentibus tumulis & curiis Druidarum: 7. ex antiquis traditionibus huc spectantibus: 8. sepulchra omni tempore fuisse plerumque occasione fundandis templis, ob spem futuræ corporum resurrectionis; dedisse quoque ansam apostheosi heroum; & introducendæ idololatriæ. Cap. III. p. 14. describit *Abury*, maxime stupendum quod extet in mundo, templum serpentinum, vel secundæ formæ. Incolas istius tractus in eo iam fuisse, ut illud diruerent, ideoque necessariam fuisse huius operis ab oblivione vindicationem; describit igitur indolem istius tractus. Ex appellatione lapidum orientati

concludit, Druidarum opus esse. Apponemus ipsa eius verba. „Has ingentes lapidum moles appellant incolæ *Sarsen*, & „proverbio vulgari ibi dicitur, *aeque durum atque Sarsen*: vox „mere Phoenicia, quæ a primis inde temporibus remansit, „significans saxum, vel caudem. Ipsum Tyri nomen inde de- „ductum est. — Tota circumcirca regio est solidum corpus „calcarium, tenui & subtili terra bituminosa instratum. Cal- „caria hæc materies indurata evomuit solidissima corpora la- „pidea, & multo specificè se ipsa graviora, & adiuta a vi centri- „fuga, quæ debetur rotationi globi circa suam axin, eiecit ea „in suam superficiem ubi nunc iacent.“ Ibidem observat, in- „signem illam molium saxearum seriem, quæ *Hakpen* appellan- „tur, eo nomine, quod orientale sit, a Druidarum inde tem- „poribus citari. Imo p. 17. de lapidum natura sic loquitur. „Huius lapidis internam texturam quod attinet, fractus „apparet albicans, ut marmor. — Consistit, ut omnes aiunt „lapides diversis speciebus, quas succi lapidescentes sat longo „tempore conglutinarunt. — In uno quodam fracto — in- „veni multa ossa planissime animalia, quæ partem compo- „sitionis & crasseos lapidis efficiebant; quod valde admiratus „ego, conclusi antediluvianum esse.“ Quum itaque multo „plura passum sit ab iniuriis temporum hoc monumentum „Aburitanum, quam illud alterum *Stonehenge* dictum, conclu- „dit, istud hoc posteriore multo antiquius esse. Cap. IV. p. 18. „exhibet chorographiam tractus Aburitani, & nominis eius ori- „ginem, quod templum circuli & serpentis figuram exhibeat, „& de mensuris huius operis, quæ exactè cum antiquis orien- „talibus cubitis, quibus usi fuere Druidæ, conveniant. En spe- „cimina huius capituli. „Frequentans ego hunc locum, ait, ut „aliquot abhinc annis continuis feci, duas ibi septimanas sem- „per exigens, inveni mentem totius operis per gradus: alio „anno, novus aliquis aditus ad hoc opus erat meæ mentis oc- „cupatio: tertio anno alius, ita ut tandem mysterium eius „post longum tempus detegerem. Est enim mysterium, si „verum volumus fateri, in eo consistens, quod tota figura „exhibeat serpentem per circulum transmissum.“ Adeoque „nostrum

nostrum antiquum opus sua sponte dividitur in tres partes, ad quarum normam nostrum opus dirigemus. Circulus est apud *Abury*; anterior pars serpentis est versus *Kennet*; & posterior versus *Bekanton*. — Possunt hæc viæ ut aditus considerari ad grande illud templum Aburitanum, quod *αὐρὸς ἐξοχῆς* debet templum vocari. — Villa hæc scribitur *Aubury*, *Avebury*, *Avesbury*, *Albury*, *Aldbury*, quorum quod rectum sit, dictu est difficile. — Neque operæ pretium est insistere diu etymologiæ, nisi forte *Albury* alludat ad illud *al*, *hall*, *healle*, quod notat templum, aut grande ædificium. Omnia quæ p. 21. leguntur, sunt memorabilia. Nos magnam eorum partem huc adscribemus. „Semper fui, ait, initio nonnihil perplexus in metiendis, & ad proportionem redigendis, operibus „Druidarum, quæ mihi magica videbantur, donec tandem „eorum rationem intellexi. — Nemo opinetur, illos molestissimum exantlasse laborem, tot montes saxcos in unum locum cogendo, & regularem in formam collocando, absque „ut quærerent, quomodo effectus inde optimus obtineatur. „Quum necessario lapides requirebantur rudes & nativi, runcina non tacti; neque tamen fieri posset, ut exactis illi spatii „æqualibus distarent: considerabant, pulchritudinem adspicius eorum consistere in eorum conformitate, quanta possit „obteneri maxima, & in proportione inter solidum corpus & „vacuum intervallum. Hanc rationem maturo iudicio illi „eligebant esse talem, qualis est 2 ad 3; duas nempe partes „latitudinis lapidum, tres vacui intervalli. — Inveni, lapides, „qui 15, 16, 17 pedes eminent supra planum terræ solum, „totidemque sunt lati, quemadmodum plerumque sunt, 43 „circiter pedes anglicanos distante centro unius lapidis a centro alterius, ibi quadratum solidi sive lapidis esse decem cubitos, vacuum intervallum 15, totam centralem distantiam „25. ita ut proportio solidi ad vacuum sit ut 2 ad 3. — „Porro deprehendi, illos providisse, ut probabilis gradatio „magnos inter & parvos lapides adhiberetur, ita ut magno lapidi exiguum non apponerent, sed paulo minorem, & huic „rursus paulo minorem, itaque porro per gradus descendentes

„tes & adscendentes. — Porro observavi, quod, quum lapides hi habeant in genere rudem & asperam faciem, & aliam molliorem, & magis politam, illos curasse, ut facies politior intro verteretur, versus interceptam aream. Vastus enim iste circulus lapidum considerandus est tanquam porticus, ipsum proprie templum includens.“ Pag. 22. continuat. „De nobili hoc lapidum circulo, qui centum olim fuerunt, supererant anno 1722. quum ego meum hoc opus adornare instituebam, admodum 40. conspicui, quorum 13. erecti adhuc stabant, 27. aut deiecti machinis, aut sponte declinantes. Reliquorum decem omnes contigui, ab uno Thoma Robinson a) fuerunt simul everfi, & solum complanatum pasturæ destinatum.“ In aditu villæ septentrionali cadebat aliquando sponte sua lapis unus, molis abortivæ, & inter cadendum medius crepabat. *Nec ipso monte minor procumbit.* Virg. Implebat, quum metiremur, 22 pedes. Erga destructores horum monumentorum quomodo animatus sit Auctor, intelligas ex his eius verbis. „Quidam lapides in æternum sunt in pascuis sepulti, quidam in hortis; quibus ego votum hoc Virgilianum dicam:

„Pro molli viola, pro purpureo narcisso,

„Carduus, Et spinis surgat palinurus acutis.

Caput V. p. 23. sic orditur. Grandis ille circulus lapidum modo descriptus, una cum vallo & fossa totum opus circumcingente, considerari potest tanquam præcinctus templi, non templum ipsum, sed tanquam eius area. Sunt enim in amplo isto vastoque ambitu duo templa similis formæ & dimensionis, quorum unusquisque consistit circulus duobus concentricis. Linea, quæ connectit eorum centra, procurrit ex NW ad SO, sive ex borea occidentali, ad austrum orientalem; eademque linea secat centrum totius areæ. Exterior cuiusque horum templerum circulus unusquisque consistit 30 lapidibus, eiusdem dimensionis cum lapidibus in porticu dispositis, & ad similia intervalla. Interior vero circulus consistit 12 lapidibus.

a) Hunc alibi Herostratum templi Druidarum appellat.

pidibus, eiusdem formæ & distantiarum. „Geometria itaque
 „horum circulorum in charta designata monstrare possit, in-
 „terioris diametrum esse 100 cubitorum, exteriorem 240.
 „Centra horum circulorum distant 300 cubitis. Circuli ipsi
 „externi, ubi proximi sibi sunt, distant cubitis 50. Qua ra-
 „tione minime sibi officiant, spatiumque extra se liberissimum
 „relinquunt intra grandem illam circularem, quam sic appel-
 „lamus, porticum. Nulla intercedit, quam ego quidem de-
 „tegere potuerim, discrepantia, inter hæc duo templa, quam
 „quod australius templum habeat obeliscum centralem, seu in
 „centro erectum, ad quem tanquam ad Kiblam inter sacros
 „ritus convertebant religiosi suam faciem: borealis vero in
 „medio sui habet immensum illud opus, quod Britones a *Cove*
 „appellant, & quod constat tribus lapidibus, ad angulum ob-
 „tusum collocatis —, & adytum huius templi representanti-
 „bus. Sæpe sæpius miratus fui stupuque abnormem & info-
 „litam huius operis magnitudinem & maiestatem. — Erat
 „procul dubio Kibla huius templo, & vergit satis exacte ver-
 „sus boream orientalem. — *Varro* scribit, aras olim fuisse
 „*ansas* appellatas. — Forte designabant eo figuram hæmisphe-
 „ricam, similem illi operi, quod *niche* (quali nido) appella-
 „tur, representandi aliquo modo coeli gratia. *Sext. Pompe-*
 „*ius* scribit, coelum a veteribus fuisse *Cove* dictum. Ara co-
 „ram superba hac *niche* (vel nido) iacebat in fundo, fuitque
 „procul dubio iam dudum emota, ut quæ terræ firmiter infixæ
 „non erat, quemadmodum ansarum una quoque, borealis
 „nempe, periiit, nam anno 1713. cecidit. Narrarunt mihi, eam
 „integras septem perticas [sive viginti & unum pedes] fuisse
 „longam, prorsus ut opposita eius [adhuc existens] par, lon-
 „gam & angustam. Metuebamur hanc [oppositam] ad se-
 „ptendecim pedum a superficie soli altitudinem, & invenimus
 „7 pedes latam, & unum cum dimidio crassam. Hæ erant
 „*ansæ* seu alæ nobilis huius ellipsois. Ala, quæ a tergo est,
 „multo est latior, est enim 15 pedes lata, totidem a solo alta,
 „& quatuor crassa. — Nihil possumus imaginari audacius,
 „& maiore spiritu conceptum, quam eorum, qui hæc opera
 „con-

„congefferunt, cupiditatem, tantas moles comportandi. Vul-
 „gus hos lapides appellat *Diaboli tripodes*, ob molem eorum
 „extravagantem, nigrumque & caminis fimilem adfectum.
 „Hæ *covæ* monfrant, quod *Maundrel* de *Turcis* affirmat,
 „Druidarum ab idololatria averfionem, experimentum τὸ ἐ-
 „μαρτύριον divina ibi præfentia, fimulque eius τὸ ἀόρατον;
 „quod dubium non eft quin ab antiquiore & orientali fluxerit
 „inftituto. — Centralis templi obelifcus eft formæ in imo
 „circularis, vultæ molis, 21 pedes altus, diametri 8 pedum
 „& 9 pollicum, adeoque, quum erectus ftabat, cæteris eminenti-
 „or. Hoc eft quod Scriptura appellat columnam, aut ftan-
 „tem imaginem, Levit. XXVI. 1. Hæc opera in Palæftina
 „crectæ ab iisdem populis, qui noftro exerunt, nempe Phœ-
 „nicibus, imperatum fuit Ifraelitis demoliri, quoniam tunc ad
 „idololatriæ ufum converfa erant. Omnes lapides, totum no-
 „ftro templum fuerunt appellati *ambres*, ab ipsis noftro
 „fundatoribus *Phœnicibus*; fed in fpecie hic lapis [nempe obe-
 „lifcus centralis.] Eodem nomine fuos obelifcos designabant
 „Aegyptii, quod Kircherus recte non intellexit, quum pro
 „*facris libris* accepit. Sed Aegyptii designabant ea voce *pe-
 „tras ambrosas, main ambres* [feu grandes & capitales Ambras]
 „celtice, inunctos, confecratos lapides. *Manah*, nomen in-
 „gentis lapidis hoc ex genere, quem Arabes colunt a). Pariter
 „ifti lapides appellabantur *Gabal*, & hodie ufitata vox *Kibla*
 „feu *Kebla* inde venit; fed obtinuit fenfum latiore. *Elagabalus*
 „inde derivatus, poftquam has Keblas in ipfos deos
 „transformarunt. Significat ea vox [Elagabalus] *bonum obe-
 „lifcum*, & inde noftro Anglicanum *gable end* in ædificio,
 „[id eft τὰ γείσα, fuggrundia tectorum], *javelin* five pilum
 „Romanum, & *javelot*, acuta trabs ferrea.“ [En fpecimen
 „fomniorum Angli noftro Etymologiæ, quibus familia paffim
 „fuit quod ἀγγλῶν ftabat in magnâ illa area, quæ circulari
 „periftyllo comprehenditur. Valde probabile eft, fuiffe hoc
 „ma-

a) Quæ ex Arabia adfert Auctor, meræ funt nugæ.

„magnificentissimum templum patriarchale, quod sol vidit.
 „Ea in area nunc exstat villa triginta circiter domuum, adeo-
 „que complecti poterat immensam hominum vim in panegy-
 „ribus festiuis, vallumque circum circa spectatoribus cooper-
 „tum fornabat nobilissimum amphitheatrum, & istum oculi
 „exhibebat maxime augustum inter administrationem sacrifi-
 „ciorum.“ *Ter denas curia vacas Accipit* &c. Ovid. Fastor. IV.
 Haecenus Auctor noster, templum suum, ut putat, Druidi-
 cum describens: quem quamvis nolebamus primum tam fufe
 persequi, fuimus tamen ab argumenti nobilitate in aliam sen-
 tentiam invitati. Cap. VI. p. 26. loquitur de antiquis monu-
 mentis in isto tractu repertis: de via Badonica a Romanis in-
 stituta, p. 27. de celebri illo Wansdyke aggere τῶ μεσοῦ, Belgici regni in Britania, qui sub rege Belgico Divitiaco fuit
 constructus; de quo rege etiam diserit: de *Verlucio* quoque,
 & *Calne*, Romanis ibi urbibus, & aliis ibi repertis reliquiis.
 Cap. VII. p. 27. de lapidibus agit, qui aditum ad hoc tem-
 plum formant, & quasi volumen serpentis: p. 31. seqq. de
 isto celebri *Overton-hill*, proprie dicto *Hakpen*, quod 7000
 pedibus abest a vallo Aburitano; cuius operis ante paucos an-
 nos adhuc integri destructionem, ab iniquis manibus tentatam,
 amaris querelis prosequitur. De ipsius vocis etymologia sic
 loquitur, quasi velit eam ex Arabico deducere: p. 32. haec sunt
 eius verba: „Nostro nomini *Hakpen* alludet *ochim*, quæ
 „appellatur *doleful creatures, animalia dolosa*, in nostra [An-
 „glicana] interpretatione Iesai. XIII. 22.“ *Their houses shall*
be full of ochim, and owls shall dwell there, and satyrs shall
dance there. Arabes appellant serpentem *Hais*, [beno & re-
 „ste] „& serpentes sylvestres *Hogeshin*. [Vellemus addidisset cha-
 „racteres arabicos, & unde hoc hauserit? Forte ex Bochar-
 „to, quem non videtur recte cepisse. Nobis certe, qui hæc
 scribimus, ea vox prorsus ignota.] „Et inde nostrum *Hakpen*.
 „Pen est caput in lingua Britannica. *ܢܦ* *acan* Chaldaicum sig-
 „nificat serpentem, & *hak* nihil aliud est quam *snake*, spiritu in-
 „ter pronuntiandum in sibilum degenerante, per naturalem
 „lapsum, ut *sylva* factum ex *ὄλη*.“ Hæc pugnant cum præ-
 ceden-

cedentibus. Si enim *Hak* idem est atque *Snake*, & hoc venit ex Chaldaico *acan*, quando nempe per adspirationem sibilantem *facan*, & tandem per transpositionem *siaka* facimus, non potest ex arabico *Hajja* deduci. Et vide modo tortuosum Etymologistarum ingenium, qui ex sola vocum & literarum similitudine, absque peritia linguarum, quas inter se comparant, absque scientia grammaticarum & genuinarum artis etymologicæ regularum, audent linguas europæas cum orientalibus comparare: sed revera operam ludunt, & nihil agunt quam Lexica volutare, & anxie suo proposito inservientia vocabula, vitrea fracta, conquirere, & inde tessellata opera, hiantibus & plaudentibus spectatoribus proponere. Sed hoc in transitu. „Templum, pergit, quod ibi stabat, & in portentosa ista pittura exhibere debebat caput serpentis, constabat duabus figuris concentricis ovalibus, circulo non valde dissimilibus, quarum longissima diameter orientem & occidentem respiciebant. — Externus circulus constabat 40 lapidibus, internus 18.“ Caput hoc septimum sequentibus verbis claudit: „*Pausanias* „in *Boeotia* scribit, in via, quæ Thebis Glifas ducit, esse spatium interceptum selectis lapidibus, quod spatium Thebani „*anguis caput* appellent, allegantes ridiculam historiam de „*aque*, qui caput suum ex antro exseruerit, quod *Tiresias* gladio suo amputaverit. Proxime inde abest, addit, collis, qui „*supremus* appellatur, & templum *Iovis supremi*. Iamne dubitare possumus, quin templum hoc fuerit antiquum ei simile „quod hæcenus descripsimus? quod condiderit Cadmus, aut „gentilium eius aliquis; de quo Cadmo plura cap. XIV. afferemus. Concludo hæc relationem versu postea, de opere, „ut ego arbitror, eiusdem plane naturæ, ut in processu nostri „operis declarabimus:

„*Quod caput ante fuit summo est in monte cacumen.*

„*Offia lapsi fiunt.*

Catum nobis promittit *μυθολογικὸν*. Capite VIII. p. 34. describit alterum templum, quod Bekantonente appellat, quod admodum præcedenti capite Bekantente descripsit. Pag. 33. describit *die Langstone cove*, his verbis: „*Langstone* „*cove*.”

„cove, quod vulgus appellat *Long stones*, i. e. longos lapides,
 „est proprie *cove*, ut veteres Britanni appellabant, tribus con-
 „stans lapidibus, simile magnificentissimo illi, quod existans in
 „centro templi borealis Aburitani supra descripsimus. Impos-
 „siti sunt hi lapides segmento arcus circuli, sic ut sese invicem
 „respiciant adversi, ad angulos obtusos. — Coniicio fuisse
 „id *facellum* aut *profeucham* vicinorum diebus ordinariis devo-
 „tioni destinatis, nempe diebus Sabbathi. Si enim Druidæ huc
 „venerunt Abrahami tempore, eiusque fuerunt discipuli, ut
 „mihi videtur probabile, non possumus dubitare, quin Sabba-
 „tum observaverint. — *Long stone cove*, quoniam in apertis
 „stat campis, magis inclaruit apud incolas huius tractus, quam
 „maiora illa & numerosiora saxa Aburitana. — *Aubri* ad
 „*Cambdenum* allegat ea saxa (*Long stone*) sub nomine of the
 „*Devil's coits*, (*des palets du Diable*.) — Affirmarunt mihi,
 „qui saxum tale unum fractum ab ignis violentia viderunt,
 „vidisse in eius massa veros pyrites & ossa. Ego ipse credo
 „me frustum huius saxi vidisse cum inherente osse. Unde
 „probabiliter concludo, hæc saxa fuisse a natura formata a di-
 „luvio inde Noachico, illaque ossa esse animalis alicuius ante-
 „diluviani, quod casu delatum fuit in materiam istam petrifi-
 „cantem. Ex pag. 37. adscribemus hæc verba. „Confido
 „iam, lectorem concepisse iustam ideam admirabilis huius ope-
 „ris, quod quanta potuimus brevitate descripsimus; simulque
 „fato eius indolebit, quod intra spatium viginti annorum de-
 „struxit monumentum hoc, nobilissimum eorum omnium,
 „quæ per globi terrarum superficiem existunt, quod perstitit
 „tot ætates, & comparatum eo fuit, ut plures adhuc persta-
 „ret. — Quantum ad ritus religiosos ibi peractos attinet,
 „parum mihi liquet quod dicam, nisi hoc, me nihil in iis de-
 „prehendere, quod Patriarchis item in usu non fuerit, ante-
 „quam nempe templa in orbem introducerentur desuper coo-
 „perta: cuius rei æra, ut certissime persuasus sum, a taberna-
 „culo Mosaico est repetenda. Possumus probabiliter asseve-
 „rare, hoc nostrum isto Mosaico antèius esse. — Druidæ
 „pellecti fuerunt ad opus hoc suscipiendum, quoniam vide-
 „bant

„bant totum illum tractum ex altero latere τῶν *Flakpen* lapidi-
 „bus, qui appellantur vulgo *the gray weathers*, constitum, adeo-
 „que nihil difficultatis ipsis occurrebat in concipiendo mente tali
 „conate, & ipso opere nullam ipsi sibi movebant difficultatem.
 „Conducebant nempe & comportabant istorum lapidum sele-
 „ctissimos, numero 650. ex quo templum suum construe-
 „bant. p. 38. asserit, hoc Druidicum templum amplius fuisse
 „illo Salamoneo, & maiorem hominum multitudinem cepisse.
 „Videtur mihi probabile, ait, istos (veteres Britannos) conven-
 „tuum religiosorum potissimum terminos habuisse quatuor
 „anni tempestates, æquinoctia, & solstitia. Non sine iusta
 „caussa mirabimur, quomodo hi populi potuerint comportare
 „tot lapides, eosque tam exacte disponere. Mechanica eorum
 „instrumenta, & tractandi ratio, procul dubio eo tempore sim-
 „plicissima fuit, ideoque eo maiorem admirationem habet.
 „Credo, illos sua saxa grandibus & robustis vehiculis, quæ
 „homines trahebant & agebant, deduxisse. Certe Cæsaris
 „adhuc tempore abundabat Britannia hominum copiis. Viden-
 „tur longis arboribus, tanquam vectibus, quas procul dubio
 „artificiose quoque applicabant, saxa elevalle. Methodus,
 „enormes istas saxorum moles stabiliendi, hæc erat. Effodie-
 „bant foveam in solido solo calcario, quam magna cum arte
 „ope pistilli cæmentatorii parvis lapillis, pyritis, & *καύχληξιν*
 „*σαυτρον καὶ συνίθουον*. Istæ foveæ, profunditatem duorum
 „pedum cum dimidio, non excédunt. Cumque tota regio sit
 „solida quasi *εὐνή* calcarea, permovebat hoc ipsos, ut de stru-
 „endis hic æque ac apud *Stonehenge* extraordinariis ædificiis
 „cogitarent. Conductio, & iusta oeconomia atque applicatio
 „tam innumerabilis hominum manus, & cura suppeditandi
 „ipsis victus necessarii, res erat magnæ sapientiæ pariter at-
 „que auctoritatis. Mirabilis inde profectus effectus, potest
 „omnino confirmare gloriam Druidarum Britannorum, quæ
 „ultra Oceanum resonuit, & haud parum pondus addidit opi-
 „nioni multorum, qua nostros crediderunt Magos esse.“
 Post adiecta quædam de magia Druidarum, „vox hæc, ait, ve-
 „nit a *maaghim, meditabundi*. Pag. 39. demonstrare vult, quod
 tem-

templum Aburitanum ab Abrahami temporibus inde repetendum sit. Audiamus ipsam. „Nihil est manifestius, ait, quam facta Stonehenge fuisse caesa, quaedam in rotundam, quaedam in triangularem formam. Aburitana saxa plane non tetigit ferrum. Nullum inde est dubium, aboriginalem patriarchalem methodum tam antiquam atque mundus est, ferrum saxis faxis non admoventi, eo tempore fuisse observatum. Ipsi templi Salomonei saxa, etiamsi caesa magna fuerint arte: id tamen factum antequam ipsi aedificio adhiberentur. Id ipsum forte, ut probabile est, factum in Stonehenge. Probabile quoque sit, cum strueretur Stonehenge, Druidas habuisse notitiam templi Solomonei, a mercatoribus Phoenicibus acceptam, ideoque fecisse suum τελεωνειον in eorum gratiam, caesis lapidibus, tanquam περιβηματα ad templum superne coepertum.“ Capite IX. agit de vetustis tumulis sepulchralibus Aburitanis. Quum templum Aburitanum fuerit grandis quasi cathedralis aedes, aut patriarchale & metropolitanum templum totius insulae Britannicae, mirum non esse, ait, ibi numerum infinitum tumulorum reperiri; quum magni principes, & alii, in sacro hoc tractu maluerint quam alibi iacere. Et quum magnae differentiae observentur in illis tumulis, fuisse procul dubio sic distinctas humatorum dignitates, & artes, quas profitebantur vivi. De istis coniecturas suas proponit. Parvos circulares tumulos, cum levi quodam ἔχθω in medio assurgente, putat Druidarum esse: tumulos cum circumducta serobe, regum: largos & vastos oblongos, quosdam cum circumducta serobe, quosdam absque illa, Archidruidarum. Inde differit de Silbury, quod, secundum Camdenum & Nostrum, est amplissimum in toto isto tractu, & tota fere insula, tumulus. „Et revera, ait Noster, Silbury est maxime stupenda moles terrae, artificiose congestae, digna Aburitano templo, digna rege, qui ibi conditus est, fundatore Abury; quod non sine magna probabilitate affirmaverimus. Considerantes picturam templi Aburitani, facile possumus deprehendere, quod, quemadmodum immensum hoc corpus terreum excitatum fuit prohumando ibi magno principe, quisquis ille tandem fuerit, sic

„sic templum Aburitanum structum fuisse in gratiam eius tu-
 „muli: & rebus ita stantibus, veraque existente mea coniectura,
 „ius & fas est opinari, mausoleum hoc esse magnificentissi-
 „mum, quod in orbe terrarum existit, ipsis etiam pyramidi-
 „bus Aegyptiacis non exentis. Opus Aburitanum, quod
 est circulus, & gemini ad illud aditus, qui exhibent anguem
 per illum circulum transmissum, sunt magnum illud hiero-
 grammaton, aut sacer prophylacticus character divinae mentis,
 quae principis huius ibi humati depositum protegere vult. —
 Eodem plane modo prodigiosus iste anguis incubat, ut ita di-
 cam, colli *Silbury*, tanquam fovens ibi sepultum corpus, &
 ad novam vitam reducturus. Nostri enim Druidae docebant
 & inculcabant expectationem futurae, tam corporis, quam ani-
 mi, vitae, tanquam rem certissimam & omni dubio exemptam.
 Inde narrat historiam regii huius sepulcri, & cadaveris anno
 1723. eruti, & quae ipse inde vetera monumenta & scruta
 acceperit, & inter alia lupatum ferreum equinum. Talia
Σέρμα sepeliendi cum corporibus morem fuisse antiquorum,
 probat ex Pausania Eliacis., — Nostrium lupatum, ait, perti-
 nens ad panopliam currum Britannicorum, nobis in mentem
 revocat equos & currus Aegyptios, primis mundi temporibus
 celebres. Hercules Tyrius, qui, ex coniectura & hypothesisi
 mea, primam huc advexerit coloniam orientalem, erat rex
 Aegyptius. — Nostri Britones, venientes tam ex Aegypto,
 quam ex Canaan, huc attulerunt usum curruum, qui singu-
 lares & proprii nostrae insulae quodammodo permanserunt us-
 que ad tempora Romanorum. — *Silbury* nomen est collis,
 quod nostri maiores Saxones ipsi dederunt, significans *mag-
 num* aut *admirabilem collem*; plane ut *Sitchester*, quae est *Vin-
 doma* Romanorum, notat *magnum Chester*. Sed hoc nihil pro-
 ficimus ad detegendum nomen regis ibi sepulti. Verum si
 quis consideret, illum tumulum extare apud fontem fluvii
Kennet, *Cunetio*, quem populares semper *Cunnet* appellarunt,
 & appellant; & maxime celebre inter antiquissimos Britones
 fuisse nomen *Cunedha*, quod tanquam magni regis nomen ce-
 lebre erat: pesser in eam venire sententiam, regem ibi sepul-
 tum

tum esse istum Cunedham. Hæc coniectura robur accipit a sententia cl. *Baxteri*, qui putat, *Cunetio*, vel *Marlborough*, quod opidum fluvius Kennet primum alluit, habere nomen a celebri rege *Cunedha*, qui vixerit *Marlboroughi*, & cui nomen fuerit *Kynyd Kyniidion*, quod possit Anglice verti *Cunedha of Marlborough*, cuius nominis mentio fit in antiquis Britannicis genealogiis ante avum regis Arthuri. *Cyngetorix* rex Britanniae, cui cum Iulio Cæsare res fuit, & *Canobelin*, rex insule, tempore Augusti, possunt esse huius *Cunedhae* posterii. Salm eorum nomina isti consonant. „*Conelodanus*, princeps „Gallicus, memoratur a Cæsare B. Gall. VII. Hoc plane idem „nomen est. — Probabile est, regem nostrum *Cunedha*, vi- „xisse *Marlboroughi*, sepultum esse *Silburii*, & auctorem esse „operis *Aburitani*, & *Archidridam*, qui una cum ipso & ex- „cogitavit & perfecit illud opus, *Marlboroughi* fuisse sepul- „tum.“ Inde regum exempla, ad fluviorum fontes sepultorum, adfert ex *Strabone* & *Paulania*. Inde geometrice describit tumulum *Silburitanum*, & ait in fine: „Quidam asseve- „rarunt, ad talem tumulum perficiendum opus fore impendio „20 millium librarum Angliæ.“ Porro coniecit, istum regem verno tempore ibi sepultum fuisse, & allegat rationem: quoniam populares convenire quotannis apud istum tumulum *Dominica palmarum*, ibique exultare soleant; simul huius ritus exempla ex *Virgilio* & *Herodoto* affert. „Observavi, ait, porro, læto proventu apium ibi crescere. *Plinius* scribit: *defun- „torum epulis dicatum apium*. Et certe hodiernum populares „magni faciunt herbas ibi crescentes, & magnas iis virtutes „tribuunt.“ Quantum coniecinus, insinuare vult, *Druidas* ibi plantasse apium, credentes, id defunctorum epulis dicatum esse. Debuerat hæc ex *Aegyptiacis* antiquitatibus demonstratæ, non ex *Romanis*. Posthæc de suppellectile disserit, quæ solet in istis tumulis reperiri, ut calcatibus æneis, lupatis, gladiis, cultris, &c. Enumerat inde monumenta hæc vetera, & eorum loca denominat. Tandem p. 46. de tumulis memorat, qui aut terra congesti & lapidibus septi fuerunt, aut solo constant septo lapideo, absque $\sigma\chi\sigma\phi$ aliquo;

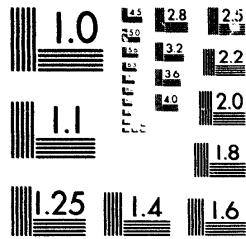
& allegat eam in rem ex Pausania exempla, & inter cætera ex libro octavo, ubi ait Scriptor, studiose fuisse contemplatum *Aepiti* tumulum, (terra congestum non valde vasta, circumloque lapidum septum,) quoniam Homerus eius mentionem fecerit, & fuisse admiratum; nullum enim aliud vidisse elegantius. His addit noster: „Adeo naturaliter, *Φύσει*, solet „genius [animus humanus] admirari opera antiquitatis, *he seems thereby to antedate his own being*, quo videtur suam „*αἰὼν ἀναρχοῦσαν*, suam existentiam corporalibus suis initiis „anteriorem facere & sentire, & prodere, quod vixerit istis „temporibus longe antea quam nunc.“ En hominem Platonico-Pythagoreum! Caput concludit his verbis Geneleos XXXV. 20. *Iacob imponebat columram tumulo Rachelis*. Capite X. p. 47. agit de curiis iudiciariis Druidarum, & earum varias variis in locis describit, & inter cæteras insignem unam *Temple-down* appellatam; quam descriptionem omitemus, quandoquidem iam nimis ampli fuimus, & multa monenda restant. Iam absolutis omnibus, hæc Aburitana & vicina monumenta concernentibus, concludit ad sapientiam Druidarum, quam mire extollit p. 49. tribuens ipsis scientiam mysterii Trinitatis. Pag. 50. „*Eilius*, ait, summi Dei, appellatur *mens, creator, sapientia patris*, tam a Druidis, quam a nobis, Christianis.“ An legit unquam libros Druidarum? „Numquam, pergit, ex „quo creatus est orbis terrarum, tam magnifica idea subnata „fuit animis mortalium, quam hæc nobis coram propofita „*æa* idea. — Vulgus, ut probabile est, ideo non cognoscebat veram figuram totius, non magis atque nunc.“ [Neque mirum: rutili sunt nimis cralli, quam ut tanta mysteria possint assequi, quæ noster Anglus medicus, theologus.] Sed qui ad hunc locum accedunt cum mente religionis plena, & qui intelligunt mysticam eius intentionem, non possunt non sacro-horrorre & summa voluptate affici. — Tertium observo, ait, quod, quamvis vulgus figuram serpentis non senserit, quam facit geminus aditus: notio tamen ab omni ævo propagata fuit, quæ obscurum huius rei dat vestigium, & coniciendi ansam, potueratque de prophylactica virtute, quæ huic serpentinæ figuræ

gurae inesset, monuisse. Vulgus nempe fert, in toto hoc solo & tractu, quem *sacrum campum* appellare possimus, nunquam fuisse anguem conspectam, & quicumque illuc apportentur, statim mori. Abundant tamen serpentibus loca circumvicina. — Hæc notio, nescio an iusto nixa fundamento, altas tamen egit radices in animis popularium. Multa narrat Plinius, de Druidarum in serpentes amore, sed obscure. Inde de positione templorum in genere, & Aburitani in specie, agit, monstratque, sacratissimam eius partem respexisse septentrionem, qui semper tanquam deorum dextra in honore fuerit, & proinde quoque Druidicorum horum templorum septentrionale fuisse altero australi sacratius. Quemadmodum *the cove* adytum erat templi septentrionalis, sic totum templum septentrionale erat adytum totius operis, cuius quasi corpus erat templum australe. — Et, si licet proderet nostram opinionem, sponte cuiusvis animo se ingerit, quoniam saxum anulo instructum a) est in templo australi, ibi quoque sacrificia fuisse oblata, & tractata a sacerdotibus minoris ordinis, circa *the ambre*, sive saxum centrale pyramidale. Summæ & maxime sublimes partes religionis debebant ab Archidruidis & sacerdotibus ordinis superioris perfici, coram magnifica *cove* templi septentrionalis, una cum hymnis, thure, musica, similibus. Sexto loco de acu magnetica agit, eiusque variationibus his in locis: quam acum, ait Auctor, novisse Druidas, & adhibuisse huic operi. p. 52. sic differit: Totum itaque hoc opus erat proprie mausoleum, seu tumulus unus cadaveri fundatoris [templorum] superimpositus, prophylacticum a magis divinitatis symbolis formatum, cineres defuncti herois custodiens. Et ex hæc mythicorum temporum consuetudine inventa fuit notio, quæ fecit & credidit serpentes genios esse heroum defunctorum. — Ita *Virgilius*, describens Aeneam anniversarium diem obitus patris sui Anchise celebrantem, apud eius in Sicilia tumulum, recitansque ritus antiquos ibi locorum & temporum frequentatos, inducit quoque anguem prorepen-

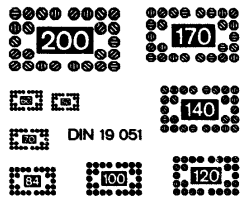
Mnm 3:

tem:

a) Cui, ex mente nostri, victima alligabantur.

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART
NATIONAL BUREAU OF STANDARDS-1963-A

1:24

NOVA ACTA ERUDITORUM
LEIPZIG 1758

DER MICROFICHE-REPRODUKTION LIEGT DAS
ORIGINAL DER NIEDERS. LANDESBIBLIOTHEK
HANNOVER ZUGRUNDE

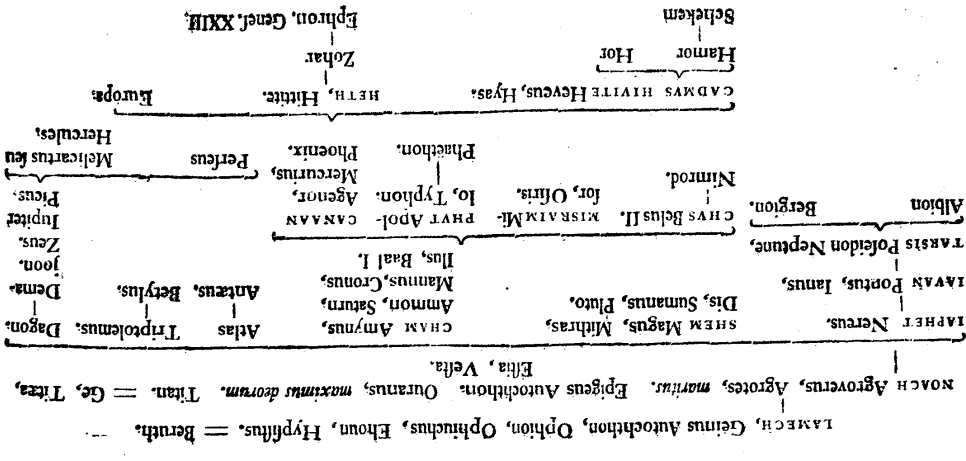
SIGNATUR: AA - A 35

tem ex adyto seu tumulo, & postquam præterlapsus aram & sacra vasa fuisset, rursus abeuntem. Tandem, in fine huius capituli, de epocha monumenti huius sic disputat. Hallicus supponit, totam periodum [& complexum operum Aburitanorum] perfectam fuisse intra spatium septingentorum annorum. In quo libenter acquiesco, considerans diversum effectum tempestatis in saxa Aburitana & Stonehenge; magnam ipsorum operum & structuræ diversitatem; aliaque momenta, quæ persuadent, Aburitanum monumentum debuisse prius fuisse isto altero Stonehenge, plus 700 annis. Quando iam sumimus duas integras annorum revolutiones aut periodos, id est 1400. annos, eosque antepoſimus anno A. C. N. 460. aram suppositam structuræ τῆς Stonehenge, tunc incidit computus, secundum Ulfserii chronologiam, quam ego tanquam optimam assumo, in annum emortualem Saræ, uxoris Abrahami, quæ obiit ætate anni 1859. A. C. N. id est paullo ante Inachum. Optimis autem & luculentissimis, quæ obtinere potui, argumentis, conicio, Herculem Tyrium suscepisse suam in Oceanum expeditionem circa finem Abrahami; estque probabilissimum, Aburitanum templum fuisse primum in Britannia conditum a prima quæ illuc venit Phœnicum colonia. Cap. XI. p. 54. his verbis incipit: Describens Aburitana monumenta, studui hæcenus omnia quantum potui explicare cum a propoſita oculis rerum forma, tum ab exacta earum descriptione. Iam venimus ad partem speculativam. — Vidimus, planum [ut dicunt, seu τὸ ὀρθόγραμμα, vel τὸν κύκλον] secundum quod formatum fuit hoc templum, fuisse familiare illud Aegyptiis & aliis gentibus hierogramma, circulum nempe & anguem. Figuram integram efficiebant circulus, anguis, & alæ. Hoc modo putabant sese pingere, ut poterant optime, naturam divini numinis. Circulus ipsis notabat supremum omnium entium fontem, patrem; serpens divinam illam a patre emanationem, quæ appellata fuit filius; alæ tandem, alteram istam divinam ab utroque emanationem, quæ appellata fuit Spiritus, anima mundi. Hæc est ista figura, quam Kircherus appellat *ophiocyclopterygomorphos*. — *Draconia*, primæ illæ

illæ eruditæ nationes appellabant vetusta illa templa, de quibus certi quid nesciebant tradere, & quorum rationem atque intentionem non intelligebant. *Strabo*. Nomen id erat huius speciei templorum patriarchalium, cuius unum aliquod specimen est nostrum Aburitanum. Nomen hoc deductum fuit ad feriora tempora, quamvis res ipsa, & modus ædificandi, extra usum & notitiam evaserit. — Serpens, ut ait *Tyrius Maximus*, magnum erat symbolum divinitatis apud plurimas nationes, & tanquam numen colebatur apud Indos. — Adeo apud gentes in univèrsam omnes in honore fuisset serpentes, iubet concludere de summa symboli huius antiquitate, quæ ipsum prævertat diluivium. — Symbolum hoc, circulum & anguem, quod est pictura & delineatio templi Aburitani, videmus in plurimis monumentis Aegyptiacis; quorum in omnibus summum semper locum occupat, quod monstrat eius sublimem divinum characterem. *Seldenus* ad *M. Ar.* ait, hæc figura *Α* in scriptura compendiosa *Graecorum* notat divinitatem, *δαίμων*. — Nullo modo possum credere, hanc Aegyptiorum inventionem esse. Sed Aegyptii a communibus humani generis satoribus acceperunt traditum; quod sufficienter evincitur ex eo, quod huius symboli usus ab ipsa China in Britanniam usque, imo ipsam Americam sese extendat. Inde studet declarare, quare serpens fuerit in symbolum *τῆς Θεῆς* assumtus: primum ex consideratione eius naturali; dein ex consideratione naturæ symbolorum. Ad primum monumentum quod attinet, assert, serpentes inter animalium pulcherrima numerari. Inter cætera „*Hephæstion*, ait, scribit de hydra *Herculis*, quod dimidium eius caput fuerit aureum. Ipse ego tam exquisitæ formæ anguem vidi. Quum motus agilitas, & species radiantis & vibrantis coloris aurei, tam similis sit angelicis & seraphicis substantiis, non mirum &c.^{er} Secundo, ait, consideres motum serpentis, est certe mirabilis. Quum absque pedibus ambulet, & incomparabiliter velocius quam crocodilus & lacerta, eiusdem generis animalia quadrupedia, motu rapido, molli, undulante, & amabili atque pulchro, concipiebant inde veteres, motum eius ambulationi deo-

rum esse similem, & inde crevit idea heroum in deorum numerum relatorum ὀφιοπόδων. *Pherecydes Syrus* ait, deos habere pedes serpentinis: quo volebat dicere, motum & procellum eorum esse mollem & σφραγισθῆναι. Tertio, ait, potuisse admirabilem, quæ in serpente fuit observata, sapientiam, veteres in eius cum deo comparisonem inducere. Post alia addit: „Lingua erat solum telum Apostolorum, & bifida lingua serpentum est solum eorum telum. [Pulchra comparatio.] — Frequentes & fide dignæ narrationes, quæ mihi occurrerunt, persuadent mihi ut credam, serpentes vim incantandi habere, non oculis tantum suis igneis, quorum fixo obtutu aves, mures, &c. quæ captant, ita perturbant, ut sensum atque sensum in apertos eorum rictus sponte incurrant; sed etiam sibilo suo.“ Inde p. 59. de honore serpentibus apud omnes gentes exhibitio disserit, & de secta ophitarum; & ad alterum momentum devenit, scilicet considerationem naturæ symbolorum. p. 60. instituit comparisonem serpentis cum Messia; & originem phalli apud Græcos indicat: nempe a Philistæis eam deducit, qui plaga affecti in partibus genitalibus, ob abreptam arcam Israelitarum, quum eam avertebant pestis gratia remitterent, addiderint aurea simulacra partium genitalium, & murium qui segetem suam corruerant. „Coeci essemus procul omni dubio, ait, nisi hinc originem phalli gentium intelligeremus.“ Caput his claudit verbis. „*Horus Apollo* ait, serpentem esse symbolum oris. Hoc egregie representat VERBUM quod omnia fecit, perfectum, fructiferum, architectum, creatorem mundi.“ Cap. XII. p. 61. miram lucem Mythologiæ Græcæ affert. Quum circulus fuerit dei symbolum, ait, tanquam figura omnium perfectissima, & serpens symbolum verbi dei, ut hæcenus declaratum: mihi, pergit, evidentissimum videtur, divinas veritates maxime momentosas Christianæ ecclesiæ, primis quoque generationibus hominum notas & impertitas fuisse. — Filium dei, symbolo serpentis denotatum, appellabant primi homines *Pitha*, voce Hebræa, quæ *verbum* notat. Tertiam numinis personam, vulgo *animam mundi* dictam, Aegyptios *Knef* appellasse, quod Hebræis
alam

alam notet, & *alarum* quoque symbolo fuisse designatam. — Abury non solum est templum Dracontium. Aliud vidi apud *Shap* in *Westmorland*. — Aliud est at *Cliffenest*, villa in insula *Lewis* (aut *Ludovici*), intra Scotiam & Hyberniam. p. 63. leguntur hæc: „Solebant Patriarchæ templa dracontia condere, sub ipsum fere mundi initium. Argumenta mihi sunt ad manus, quæ probent, illa fuisse diluvio antiquiora. Sed his nunc non insistam. Primus, quem hac in re observabo, est *Phut*, frater Canaanis, filius Chami. Phut erat homo multo eminentioris antiquo tempore dignitatis, quam vulgo reputatur. — Sed de eo nihil reperimus notatum, nisi apud gentiles historicos. — Vasti & ampli thesauri antiquæ eruditionis, præsertim historiæ tam civilis quam sacre, latent in mythologia. — *Phut* est *Apollo*, cuius mentionem fecit *Sanchoniathon*, filius *Croni*, seu *Chami*, utpote quos unum eundemque esse, Episcopus *Cumberlandiæ* evidenter demonstravit. — A vocabulo *Phut* venit Græca appellatio *Python*, & *levem* per transpositionem *Typhon*. — Quo melius capi possint veteres, en offero lectori genealogicam tabulam magnorum hominum, de quibus *ἑχόμεθα Φυλάσσοιτες*. Ad demonstrationem particularem cuiusque *γενεῶν* possem sollicitam deductionem heraldicam afferre: sed nimis forem.“ En specimen eius tabulæ p. 65.

Pag. 66. „Phut erat primus celeberrimus navigator, & mediterraneum mare coloniis instruebat. Strabo ait, Phuthum vel Apollinem appulisse ad Parnassum, eiusque accolae mansuefecerunt. — Quoad vultum similis erat *Augusto*. Possideo quosdam Rhodiorum numos &c. — Neque dubitare fas est, quin numi eius imaginem veram exhibeant. Telchines enim, Rhodi incolae, primi dicuntur imaginum fictores fuisse. Hodiernum licet hunc Apollinem — in hortis Vaticanis, ad Augusti imaginem, effectum videre. [Poterit hic nobis patriarcharum omnium imagines deperditas restituere, & ignoratas indicare: cuius rei spem eius diligentia nobis in tertio Volumine possit facere.] Nusquam, pergit Noster, celebrior fuit Phut, quam in Phocide —, ubi ad radicem Parnassi condebat magnum Dracontium, ut ego conicio, nostro Aburitano simile. Colligo hoc ex Graecorum relationibus de immense molis serpente Pythone, nutrito a terrea mucilagine, vel coeno, quod diluvium generale reliquerit. — Muta iam locum, suppone Abury Parnasso, & habebis tam naturalem quam chronologicam loci historiam, vastum templum in forma serpentis, formatum ex lapidibus in superficie terrae relictis post diluvium. Parnassus olim erat *Larnassus*; qua in voce litera prima L non est radicalis, sed accessoria. Ergo fuit olim *Harnassus*. Atqui *Har* notat *ἀργεῖν*, promontorium, & *nahas* serpentem. Ergo Parnassus idem est atque *Hakpen*, nempe caput serpentis. Unde concludimus, serpentinum templum prodigiosam suam longitudinem extendisse a fundo inde Parnalli, & caput suum in eius vertice deposuisse, prorsus ut nunc Aburitanum nostrum in Overtonensi elivo. Quapropter Ovidius credendus est non mere poetice cecinisse:

— *Tot iugera ventre prementem.*

Hoc erat originale templum patriarchale, vero deo dedicatum, ubi primum oracula edebat *Themis*, quae vox, meo quidem iudicio, ex Hebraeo *Thumim*. — Saxum centrale obelisciforme, in circulari quodam opere ibi [in Parnallo] erectum, quod *Kablam* exhibebat, ut in templo australi Aburitano, posteris temporibus idololatricis cultum fuit Delphis tamquam Apollinis

nis statua. Inde explicat, quare in numo Cæsarensium apud *Vallant*. Num. Colon. p. 242. Vol. I. Apollo conspiciatur manu serpentem tenens, quod perplexum tenuerit doctum istum Francum. Pag. 68. demonstrat, Delphis, & alibi, Sabbatum fuisse celebratum ex instituto patriarchali. Opus hoc, pergit Noster, temptum nempe serpentinum a Phuto conditum, vocabatur caedes aut subactio prodigiosi serpentis Pythonis, proprie filii terræ —: quumque sacrificia, ludi, hymni, Sabbati observatio, ibi in usu fuerint, iusta nobis est ratio eredendi, eadem a Druidis nostris Aburitanis observata fuisse. — Labor hic Phuti passim alibi narratur existisse. Quidam in Mysia tradiderunt, alii in Phrygia, Cilicia, Pithecula, Boeotia, in Syria apud Orontem, qui proprie Typhon & *ἰφίτης* fuit appellatus. — Quæ nobis indicare velle videntur, aut Phutum ipsum, aut eius gentem & posteros, ibi locorum omnium talia templa condidisse. Acæas, filius Phuti, condebat tale Colchis. *Perseus*, natus in Aegypto, æqualis Phuti, gerebat in suo clypeo τ' hierogramma, & condidit procul dubio quædam dracontia: unde poeta arripuerunt de Medusa fabulam. Cap. XIII. p. 70. Herculi Tyrio destinatum est, heroi isti Phoenicum & Aegyptiorum, æquali Phuti, regi pastorum Aegyptiacorum. Pag. 71. memorabilia sunt hæc verba: Pastores isti fuerunt Canaanitæ, qui Misraimum secuti in Aegyptum, primi tranquilli vivebant, secuto autem tempore cum Misraimitis terribilia gesserunt bella per duo secula. Misraimitæ incolebant Nili superiora [Thebaidem], Canaanitæ inferiora, paludosam illam regionem *Delta* dictam. Unde isti hos appellabant *Titanes*, id est *dirty*, sordidos, infames; *fen men*, incolas paludum; *bogtrotters* a), id per contemptum nostro dicimus idiomate. Ipsi se appellabant Misraimitæ *Elohim* sive deos: — vivebant nempe in elevatiore regione versus Aegyptum Aethiopicam, ubi Homerus fingit deos suas celebrare panegyres.

Ita

a) *Couvreurs de marais*. C'est ainsi qu'on appelle les voleurs d'Irlande, qui vont en troupe come les bandits d'Italie. *Boyer Diss.*

Ita Græci, soli editoris incolas *Athamanes* appellabant, id est *coelestes*. Olympus mons ipsis erat habitatio deorum. — Canaanitæ contra se ipsos *Hyfi* appellabant, id est *pastores regios*. — Hinc poetæ gigantomachiam finxerunt. Inde rationes Chronologicas Marshami, Usserii, & Cumberlandii examinat & reformat. Pag. 72. Sic narrat: Anno 2083. Abraham patriarcha veniebat ex Chaldæa in Palestinam, seu anno 13. de regno nostri Melcarthi in Aegypto inferiore. Anno 2087. fame compulsus confert se in Aegyptum: unde apparet, Pharaonem, de quo sermo Genes. XII, esse hunc Melcarthum. „Inde testimonia gentilium de Abrahami eruditione & dignitate affert, & præsertim de peritia eius astronomica. Videtur, ait, usque ad hoc tempus plurima hominum pars, sive ex ignorantia, sive negligentia, veram anni longitudinem non observasse, ut cui tantummodo 360. dies imputarent. Verum Abrahamus Aegyptios erudiebat. Nunc enim possumus intelligere observationem Syncelli, nempe, regnante *Affir*, sive Hercule ultimo rege Pastorum, quinque illos dies *ἐπιβολιμαίς* fuisse anno insertos. — Mirum nonnihil est, quod Aegyptii quinque illos dies appellent *Nefi*; quæ vox notat serpentem. Coniicio illos ita voluisse *sacros dies & consecratos* dicere. Collocabantur in fine anni, & reputabantur pro deorum genethliis, ex aliqua, ut ego coniicio, *προουθήσει καὶ προγνώσει* futuræ aliquando sub anni finem natiuitatis Messie. Invenio enim, omnem antiquitatem istam habuisse notitiam. Verum Syncellus nobis totam veritatem non exposuit. Abraham præterea quoque docebat Affim istum intercalationem quatuor temporum, & diei intercalaris singulis quadrienniis. Nam quantum ego potui hac in re videre & colligere, annus mosaicus seu patriarchalis erat solaris, & striete Iulianus. Sed mundus, quam idololatria obrueretur, providentia divina iudicabat annorum mutationem e re sua fore, quo nempe festos eorum dies paganos & supersticiosos dislocaret. Propterea Deus impartiebat Mofi notitiam anni lunaris, quo Iudæi adhuc dum utuntur. Sed circa Messie adventum, curabat providentia veterem annum patriarchalem

Julianæ formæ restitui. — In sacris de Abrahami diæta Aegyptiaca relationibus nihil occurrit, quod Aegyptiorum aversionem a pastoribus indicet, qui nepotis eius, Jacobi, tempore, abominationi erant isti genti. Unde concludendum, regem, qui cum res Abrahamo fuit, fuisse regem pastorem — quibus expulsis Jacobi gentem, quæ ex Canaan veniebat, fuisse ab Aegyptiis pro iisdem pastoribus habitam, quibuscum diuturna bella gesserant, & quos expulerant. Pag. 73. monstrat Abrahamum tradidisse Aegyptiis artem literas pingendi, & alphabetum. Inde recenset & corroborat Tolandi sententiam, de Luciani Hercule Gallico, *Agmo* dicto, quem ait ab Abrahamo literas didicisse; & Druidas quoque literas habuisse, priusquam eas Græci a Cadmo, licet ex eodem fonte, acceperint. Hercules itaque, ait p. 74. erat vir doctus & eloquens, insignis astronomus & philosophus —; adeoque apparet dignus Abrahami discipulus, quicum non tantum in Aegypto coluit amicitiam, sed etiam in Palestina. Nam ex pacto cum Tethmosi excedebat anno 2120. ex Aegypto, secum ducens 240. millia capitum, quibus implet colonis totum mediterraneum & oceanum. Debebat tamen interea annos aliquot in Palestina exigere, antequam propositum suum maturum esset. Abrahamus autem mortuus est an. 2183. — Itaque, quum Patriarcharum mos esset templa condendi quocumque venirent, id idem de Hercule quoque credendum; sive id sua sponte religione motus, sive ad imitationem Abrahami fecerit. Certe dicitur columnas erexisse, quæ nihil aliud fuerunt quam templa saxea. Unde etiam nomen *Herculis Saxani* obtinuit. — Sed quod maxime nunc urgeo argumentum, Herculem condidisse templa serpentina sive draconia, est id, quod sæpe dicatur serpentes vicisse & sustulisse. Unde & illa fabula de serpentibus geminis, quos adhuc in cunis eliserit. Pag. 75. comicit, eum tale templum apud Accam, vel Acconem, aut Ptolemaidem condidisse, & inde nomen urbi adhaesisse *Accon*, a Chaldæo *עכר* *serpens*, voce Nostro adamata & chara. Pag. 76. differit de hydra Lernæa. Porro dicunt veteres, ait, iam vincendo hoc animali, (quod aliud nihil est quam perficiendo

endo opere tam laborioso,) magnam ipsi utilemque operam praestitisse Iolaum, eius ἀρωματήν. Et sane non potuit non utilissima huius opera ipsi fuisse in transvehendis saxis. — Interca mirum & paradoxum videri queat, quod narratur, serpentem adiutum fuisse a magno & prodigioso cancro, donec mysticam eius rei mentem perceperimus, quæ hæc est. Ut serpens notat templum serpentinum, sic cancer erat symbolum figura & notione respondens *globo ipsi alato*, quæ erat antiqua pictura *animæ mundi*. — Hercules habebat filium nomine *Isaac*, cui sponsorem & compatrem vel susceptorem fuisse in eius baptismo Abrahamum, aut eius filium Isaacum, quis normale coniciat. Patriarchalis enim cultus pars erat baptismus, & æque ac nos habebant suos sponsores. — Inde commune ibi [in Phrygia] evadebat nomen; & *Aesci*, filii *Priami*, nomen, unum idemque est. Pag. 77. ex eo evincit Herculem coloniam misisse in Britanniam, quod *Albionem* & *Bergionem*, filios Neptuni, devicerit. Atqui, ait, hæc duo nomina sunt antiquissima Britannia, ut neminem latet. Item ex eo, quod Plinius dicat *Melcarthum*, (cuius loco corrupte in vulgatis legatur *Midacritum*.) id est Herculem, primum ex Britannia stannum eduxisse. Ex Poetarum item fabulis de Titanum in occidentem abitu, quod videatur Hercules ἀπεικάζε Britannica. Item quod Parthenius dicat, Herculem, traiecta terra Celtarum, fuisse a *Britanno* exceptum hospitio. Pag. 78. ait: Supra notavimus, quod pastores, qui sub Herculis ductu exceleserunt Aegypto, sese appellaverint *Hyssi*. — Huius ipsius nominis reliquias non tantum Romanorum tempore; sed ipso quoque Venerabilis Bedæ reperimus, *Huiccios* gentem sic dictam, cui respondent *Ordaices* & *Vigoruienses*. — Ego credo, Hibernos & antiquos Scotos, editioris soli incolas, esse reliquias genuinas Phœnicorum colonorum. Doctus meus amicus, *Pocokius*, quum in Hibernia esset, observabat mirandam Hibernos inter præsentis & Aegyptios vario respectu conformitatem. Cap. XIV. p. 79. de Cadmo agit, quo nemo fere celebrior est in historia Græca. Filius erat *Agenoris*: quod nomen, tanquam mollius, amabant Græci potius, quam difficilius illud *Canaan*, pronuntiare.

tiare. — Stephano Byz. appellatur *Phoenicia χηνας*, & *Phoenices χηνας*. — Cadmus vivebat eodem cum Hercule tempore, aut paulo post. Pag. 80. monet, per *Kadmonitas* Genes. XV. 18. intelligi Cadmi gentem, & eosdem deinceps *Hivitas* appellari. Ipse Cadmus pariter *Hyas* & *Hivæus* appellatus fuit; & *Hyas* five Cadmus erat nomen, vel illud solum, vel ambo, honorarium, nomen consecrationis, pro more istorum temporum. — Mons *Hermon* probabiliter ab eius uxore *Hermione*, & in eius honorem fuit appellatus. — Psalm. CXXXIII. 3. legitur: *ut ros Hermonis, qui cadit in clivum Sion*. Absurda hæc lectio, quæ magnam Augustino crucem olim fixit, mutanda est in *Sirion*. Sunt enim & *Hermon* & *Sirion* partes Libani. — Iesai. XXIII. 28. appellatur *Tyrus* civitas *coronans*, quia coronam auream Alexandro mittebat. — Kadmonitæ appellationem *Hivitarum* acquirebant inde, ut mihi videtur, quia solebant templa serpentina condere. — (p. 81.) vox enim *Avim*, *Hivæus*, in lingua Syriaca notat serpentem. Et ab hac consuetudine templa serpentina condendi, forte ducta opinio de Phoenicum ophiolatria, de qua Euseb. *Pr. Ev.* I. & inde Græcorum fabula de Cadmo, magnum serpentem vincente, dentesque eius ferente, e quibus armati homines exsilierint. — Pag. 82. Europa fuit asportata ex *Sarepta*, urbe in tractu *Sidonis*: quantum ex nominum similitudine colligere possum, fuit ibi (*Sareptæ*) templum *serpentinum*. *Sarepta* est *serpens Pitha*. — Quod armati isti homines prosilierint ex terra, dum ferebantur dentes serpentis, significare vult, *Hivitas* nostros religiosam instituisse periodum circa aditus [& firmata] serpentinorum suorum templorum, diebus festis, quum victimas cæderent. Talis *περίοδος ένοπλος* incisa conspicitur templo *Persepolitano*, in *Brunii* Itinerario. — *Ovidius* *Metam.* IV. 560. de *Melicesta*, nostro *Melcartho*, narrat, & eius matris apotheosi, & de *Sidonis* mulieribus in saxa &c. ob luctum mutatis. Quod dicere vult, istos homines condidisse templa serpentina & alata, prope sepulchra heroum *εικισάν*. — Post *Melicertæ* fata, *Ovidius* *απέσως* tradit fabulam de *Cadmo*, & eius uxore, in serpentes mutatis. Quod eodem

eodem modo accipiendum. — Pag. 83. Coloni apud *Chippin-Norton* habitantes, & in toto isto ambitu circa templum *Rouledrichi*, supra a nobis descriptum, constanter affirmant & certissime credunt, quod lapides, qui opus istud conficiunt, fuerint olim rex & eius tam proceres, quam sequioris ordinis cives. Allegant in eam rem antiquum proverbium de longo isto saxo, *Regis* appellato:

If *Long Compton* thou canst see

Then king of *England* shalt thou see.

Si tu, *Longe Compton*, poteris videre, eris rex *Angliae*. Hoc mihi retulit amicus. Est ea vulgaris opinio popularium istius tractus, cui qui audet contradicere, pro audacissimo *Free-Thinker* reputatur. Id ipsum remanet circa templum Druidicum in *Stanton-Drew*, in agro *Somesjetensi*, quod templum proximo volumine describam. Nobile hoc monumentum vulgo *the Weddings*, id est nuptiarum, appellatur, & populares perhibent, ea saxa fuisse olim homines, qui, dum nuptiis adessent, fuerint in saxa conversi. — Pariter vastus ille circulus in *Cumberlandia*, quod olim fuit Druidarum templum, appellatum *long Meg and her daughters*, id est, proceræ & perticæ similis foemina cum suis filiabus: creditur ex humana forma in saxeam abiisse. — Pag. 84. Hinc videre licet originem idololatricæ, — quæ videtur orta in Phoenicia. — *Demaroon* erat Iupiter, supremus deus: Phutum deum faciebant, & eius filium credebant: ex *Canaano* faciebant tertium numen. Ex cap. XV. p. 85. nihil excerpemus, contenti, solam eius inscriptionem attulisse, quæ hæc est: *Metaphysica* disquisitio de natura dei, ostendens, quomodo Druidæ, sola vi ratiocinii, potuerint ad cognitionem divinæ cuiusdam emanationis, sive personæ, a prima suprema causa, quam emanationem nos appellamus filium dei, pervenire? itemque necessitatem admittendi talem emanationem; quod omnes philosophi & pontifices antiquitatis ea notione instructi fuerint, quemadmodum legimus in Platone & aliis pluribus. Cap. XVI. persequitur monumentum Druidicum tertii generis, alatum nempe, quod existat prope *Harrow*, in litore *Humbrensi*, loco saxorum e

vastis molibus aggerum terreorum congestum. Iam aliquoties indicavimus, nostrum docere, quod deus sub circulo, dei filius sub serpente, spiritus dei sub alis designatus a Druidis fuerit. Unum oblitus fuit addere, quod nempe Druidæ templa sua circularia Deo patri, templa serpentina Deo filio, templa alata Deo spiritui sancto, dedicaverint. Interea tamen nihil decedit integritati systematis Christiani Druidarum. Totum opus integrum, pergit p. 93. nempe circulus, serpens, & alæ, fuit Cnesphtah appellatum, Pthia nempe in specie designante secundam divinitatis personam, Cnes autem seu alas tertiam, seu spiritum sanctum, Græcos autem hunc Cnes in Neptunum convertisse, monarcham aquarum, ex eo, quod Hebræus legislator scribat in principio suæ cosmogoniae: *Et spiritus dei motabatur super aquarum facie.* Vox Neptuni, ait, venit a Cnes & כִּנֶּסֶת *Dunia*, orbis, *circulus, globus alatus.* — Inde quoque intelligendum, quare Druidæ hoc suum alatum templum ibi loci collocaverint in nobili isto æstuario (*ἀναγορε πηγῆς ὕδατος*) Humberensi, ubi limbi & pedes eius poterant ab exundantē per affluxum aqua marina lavari, quum interea aquæ dulcis rivi stricte pedes eiusdem præterlabantur. Nempe voluisse illos angustum exhibere hieroglyphicum divinitatis, tam salis quam dulci aquæ *ἑπωχέσις*. — Pag. 95. Tumulus Orphei videtur templum serpentinum fuisse, cuius occasione nata fabula de serpente, qui, dum Orphei caput devorare volebat, ab Apolline fuit in saxum versus. Rursus possumus haud absque re supponere, tumulum Memnonis, qui humatus in Phrygia dicitur, fuisse templum alatum; ut qui, precibus Auroræ matris, in aves conversus fertur, ex sua stele, ex qua etiam integrum examen avium, *Memnoniarum* dictarum, exortum fuerit. Et quod simile examen avium quotannis ex Aethiopia eodem die veniat, quæ postquam ter obierint eius, (Memnonis,) monumentum, discedant & pugnent in honorem sui factoris. Quid aliud inde colligamus, quam gentem & posteros Memnonis quotannis ad eius tumulum, more antiquis solenni, venisse *μνημοσύνην τελέσοντας ἐτήσιον.* Eodem sensu intelligendi Auctores, qui dicunt, Cadmum in insula.

sula Rhodo templum Neptuno condidisse. Templum id non erat elegantibus columnis instructum, neque idololatriæ consecratum, quod opus erat ferioris ætatis: sed templum alatum. — Pag. 96. Eodem sensu, tradente Strabone XII. Hercules *Canopus* fuit appellatus, quia Cnes (idem quod *Canopus*) templa alata condidit. Iam quoque intelligemus hæcenus ignoratum vas Aegyptiacum *Canopus*, περιβόαντήριον —, cui quo certius alligarent divinam aquæ benedictionem, imponebant ei sacrum characterem τὸ Cnes, seu circulum alatum. — Possum in transitu memorare, quædam istorum vasorum præferre *scarabæos* expressis alis, eiusdem profus sensus cum circulo alato. [Horribile monstrum, spiritum dei sub imagine scarabæi pingere.] Suspicio *Genevam* aut *Genessam* [urbem] inde nomen suum habere, a similibus alatis templis ibi olim conditis. — A Cnes est quoque vox nebula, νεφέλη, & forte quoque *nebulo*. [Igitur affinis est nebulo animæ mundi?] Anno 1725. inveniebam aliud simile templum alatum, ad *Navestok Common*, in provincia *Essex*; sed quod videtur ætate posterius, & eo forte tempore conditum, quum authentica doctrina theologiæ speculativæ nonnihil abierat in oblivionem, quia conditum illud est in solo sicco, procul ab aquarum vicino, de cætero forma est profus eadem. Quod maxime dignum est notatu, & confirmat ante dicta, nomen est *Navestok*; non enim potuit *Navestok* appellari, nisi ab antiqua arbore, forte quercu, quæ aut super, aut apud istud Cnes, sive alatum templum, iterit. Nostrum anglicanum *Knaue* — idem significat, nempe *alatus*, *impiger*; Latinum *gnavus* idem, & Teutonicum quoque *knap*, omnia ab Hebræo *Cnes* deducta. — Abaris, Druida suæ regionis, — Pythagoræ donabat arcum Apollinis, quem secum attulerat ex patria, ubi fuerat in templo alato depositus. Narrant quoque, Abarin super isto arcu per æra in Græciam equitasse. Hoc procul dubio venit ex opinione, qua imbuti erant, Druidas exercere artes magicas. — Pag. 97. Supra memoravimus ex Plinio, quod Phut Rhodum duxerit in matrimonium. *Rod* *Phalmata* & *Prophetis* notat serpentem. Quid quod Plinius VII.

& LVI. perhibet, nomen primum Rhodi fuisse Ophiufam; voce ἰσοδονάμω. Probabiliter id ipsi nomen hæsit a templo serpentino ibi condito. Pag. 98. — credo Canaanum habuisse penes suum tumulum templum alatum, quod posteris ansam dedit, eum ad deos referendi sub nomine Mercurii. Mittimus reliqua: nam ohe iam satis est nugarum.

En narravimus vobis, lectores, lepidam & comtam exquisita eruditione fabellam de Druidis; apposuimus vobis lautas serpentium & scarabæorum dapes: si stomachum habetis talium appetentem & patientem. Unum adhuc ferculum expectate. Non fuisset tam diu immorati huic libro, nisi credidisset eum in paucorum manus perventurum, fore tamen nonnullos, qui aut mirabilium hic prolatarum opinionum dulcedine capiantur, aut dignas eas refutatione reputent. Intelligimus quidem quorsum hæc tendant omnia: nempe, ad stabiliendam antiquitatem Christianæ religionis contra atheos & similis farina homines, quibus Anglia scatet. At verveces isti forent, si talibus mormolykiis terreri se paterentur. Tantum abest, ut hæc subtiliter & artificiose contexta ἀσέχνητα, hæc operose deducta insomnia, profint Christianæ religioni, ut ei potius opprobrio apud empæctas sint.

DISSERTAZIONI EPISTOLARI THEORICO PRACTICHE di Medicina &c.

i. e.

DISSERTATIONES EPISTOLARES THEORETICO PRACTICAE de Medicina, Doctoris ANTONII FELICIS, Medici, Physici, ad Dominum NN. Medicinæ Candidatum, Amicum. Decas prima.

Venetii 1748. apud Iosephum Coronam, pl. 18. in 8.

Quo brevior de selectiore argumento, quo maiore etiam ingenio atque industria elat orata est scriptio, eo plus sæpe & delectat, & iuvat. Est in magni voluminis libris aliquid quod Lectorem deterret; sæpe etiam plus ostentatio-

tationis quam utilitatis illis inest. Præsens libellus, maximi ambitus argumenta brevi oratione amplectitur.

Dissertatio prima exponit medicæ artis origines, progressus, nova inventa, & præsentium temporum statum, variis scientiis ad luxuriam usque locupletem. Humana calamitas, & mali, quod quisque secum habebat, sensus, artis necessitatem fecit. Experientia adeoque demonstratione prior erat, veluti instinctus casusve fortuitus auxilia obtulit. Subito tamen accessit solers principiorum cognitio. Anatomen docebant extispicia; Chirurgiam bella; cogitandi & comparandi artem philosophia. Fuit ergo penes sacerdotes & philosophos medicinæ quam diutissime. Deinde in artis formam coacta fuit, diuque viguit illa dogmatica medicina, quam cultior experientia, atque analogiæ studium, interpolabant; plusque profecisset illa, nisi Peripateticorum nugæ interspersæ fuissent, quibus a Galeni temporibus universa Arabum ætas inhæsit quam pertinacissime, donec una cum resuscitatis veluti ex tumulto liberabilibus artibus, nova lux accensa est eorum studio, qui vel anatomen studiosius tractabant, vel leges motuum animalium ad matheos dogmata exigebant. A quo tempore nulla medicinæ pars fuit, quin suos statores atque principes inveniret. Maximum autem ad praxim medicam adiuventum illud erit, ad machinæ ideas operandi modos exponere; in quo uno principio totius medicinæ veluti aliquod centrum est.

Altera Dissertatio, de inveniendis veris atque indubitatis artis principiis agit. Cogitando, & singula, quæ sensibus percipiuntur, ad præcognitas artis regulas comparando, invenitur veritas; adeoque principia cognoscendi, nisi ex Philosophia habeantur, unde alias haberi debeant nemo videt. Sed principia essendi aut fiendi, ex quibus singula corpora constata sunt, nuda speculatione haud inveniuntur: sed pro generum, cui quælibet creata subsunt, differentiis, alia atque alia est principiorum expositio. Principia agendi in medicina, ex corporis cognitione, & effectibus auxiliorum cognitis, petuntur.

Dissertatione tertia continetur mutationum illarum, quæ homini, ex quo natus est, contingunt, descriptio. Statim ex quo aerem fluxit infans, evanescunt illi vitæ ante nativitatem in utero ma-

tris actæ auxilia; nova enim nunc vitæ lex est. Aer novello nato cutem mutat, ut & transpirare illa possit, & humores alios excretorios in se suscipere valeat. Nec levis ad minima totius corpuseculi vasa redundat utilitas, postquam sanguis per pulmones transiicitur, & ab illis vegetos motus accipit ad circulum obeundum. Tunc enim excretoria ac secretoria extrema vascula sese magis distendunt, & humores illi vitales exurgunt, quos embryo satis absolutos haud habuit, bilis, succus pancreaticus, saliva, alii. Obfirmatur sensim fibra, compinguntur motus organa, cerebrum uberores elaborat spiritus, sic homo fit

Iam iuvenis, iam vir, iam se formosior ipso.

Dissertatio quarta, de Coryza, Cephalalgia, & apoplexia agit. Licet enim hi morbi perfecta aliqua inter se analogia haud fruuntur, ut uno loco stare possint: eodem tamen mechanismo fiunt, sanguinis scilicet determinato ad varias capitis partes motu. Vis enim cordis ad exteriorem carotidem dirigit, quidquid propter singularem arteriæ carotidis internæ atque vertebrarum flexionem ad cerebrum propagari nec potest, nec debet. Sed si dura mater, per sanguinis ad arterias meningæas propulsi impetum feritur, tunc Cephalalgia est aut cephalæa, aut hemicrania. Sed apoplexia sanguinis intra corticalem cerebri substantiam impedimenta habet. Est adeoque singulare illud naturæ beneficium, quo sequestrantur viscida acria, quæ ceteroquin ad cerebrum duci poterant, intra pituitariam narium tunicam. *Est CAROLVS SIGONIVS Lib. I. Hist. de Regno Italiae, de Sternutatione ita habet: Sternutationem feliciter semper haud cedere observant in peste illa Italica, qua multis, cum sternutarent, alii cum oscitarent, repente spiritum emisserunt. Quod cum sæpius eveniret, consuetudo inducitur est, quæ nunc etiam observatur, ut sternutantibus salutem precando, oscitantibus signum crucis ori admovento, præsidium quaerent.*

Dissertatio quinta agit de Cachexia, Chlorosi & Hydrope. Est etiam inter hos morbos causalis nexus, dum omnis ex lymphæ est spissiore, quam quæ circumduci in homine possit; quæ etiam purpuræ illius vitalis, quæ sanguinem facit, iacturam supponit: ideo quod purpuræ molecule in serofas distrahantur

tractæ sunt. *Hydrops* duas ponit species, quarum altera curabilis sit, quandoquidem nihil quidquam quam venarum lymphaticarum inter valvulam atque valvulam extensio, est; veluti eiusmodi hydrophen subito facis, si venam quamvis sanguineam maiorem, ex Loweri experimento, ligaveris. At incurabilis illa hydroph est, quæ cum ruptura venarum lymphaticarum coniungitur.

Dissertatio sexta de hypochondriaca passione exponitur. Ab atonia venæ portæ, vasorum mesentericorum, intestinalium splenicorum, hæmorrhoidalium, hypochondriaca affectio ortum ut plurimum trahit. Vi spasmodicorum imi ventris, traditur sanguis vasis ad cerebrum ducentibus, unde caput obnubilum, stupor, oblitio, triste delirium, vel alia; est & præcordiorum tensio & anhelitus. Igitur morbus ille variorum morborum quædam quasi sylloge dici potest.

Dissertatio septima de præfatio medico inscribitur. De eventu morborum sunt qui audaciter pronuntiare intendunt, dum pessima quævis nuntiant, ut vel vera prædixisse videantur, si res ita, uti præfatum erat, male cedit; vel ut arti tribuantur, si melius res cedat. Nemo autem est, qui de exitu morbi secure semper affirmare quid aulit. Sunt sæpe, ex effato GALENI, qui inter optima signa pereunt; sunt etiam qui inter pessima convalescunt. Si quid autem est, quod coniecturæ securum aliquod fundamentum ponere possit, erit morbi æquum iter vel iniquum, vis superior ægroti vel inferior, symptomatum solemnium aut peregrinorum concursus, excretionum leges recte vel turbata. Ut vel sperare vel desperare possis, his omnibus recte perspectis efficitur.

Dissertatio octava agit de antiqua gymnastica medicina ad imitationem proponenda. Erat medicina gymnastica scientia auxiliorum, quæ motu sanant. Hanc naturam omnibus animantibus indidit: hanc infantes exercent, dum, nisi alio motu, vagitu certe, tibi sanguinem movent, quare & *exercitatio* inter artis gymnasticæ præcepta fuit: deinde pueri lascivunt, gesticulantur, balneæ petunt. Naturam ergo imitata est ars, palestra exercitio, pile lusu, frictionibus, unctionibus, balneis. Quales morbi his auxiliis obsequioli sint, docetur amplissime.

Dissertatio nona, Mercurii usum defendit. Licet horrenda sint facinora, quorum crimen Mercurio intulitur, dum FERNELIUS stupidos

pidos & mutos, FORESTVS paralyticos hinc factos esse criminantur. Non tamen hoc Mercurii esse, sed illius, qui recte Mercurio uti nescit, docetur eruditissime.

Dissertatio decima Anthracem exponit; seu Carbunculum. Ulcus nigrum depascens, inflammatum, urens, partem subito in gangrænam vertens, Anthrax est, sive magnus ille fuerit, sive parvus. Si crusta alte penetrat, & febris magna accenditur, malignus est, & pestilentialis; si subita accedit virium prostratio, lethargicus sopor, Leipyria, intercurrentes syncope. Verus anthrax plerumque lethalis est. Est tamen & mitior, qui summa cute sedet, circumcirca rubet, febremque magnam haud habet.

NOVA LITTERARIA.

Libri celeberrimi, inprimisque eminentis in recentiorum historicorum choro, novam Editionem accepimus, non sine quadam commemoratione dimittendam. Ea hunc indicem præscriptum habet: *Historia del Concilio Tridentino, da FRA-PAOLO SARPI, dell'Ordine dei Servi, con note critiche, istoriche, e theologiche, di PIETRO FRANCESCO LE COURAYER, Dottor in Theologia dell'Università d'Oxford, e Canonico Regolare, ed antico Bibliotecario dell'Abbadia di S. Genovesa di Parigi, 1757. Volumina duo, quaternis. Alph. 7. plagg. 12. Londinum quidem & Fratres Torneos (de Tournes) adscripserunt Bibliopola: sed satis constat, Lugduni Gallorum procuratam esse hanc tam elegantem Operis præstantis repetitionem. Ita nunc postliminio in Galliam redit Courayerus, V. doct. qua olim excedere eum coegerat pugnacissimorum hominum malevolentia. Redire aimus stipatum libro, quem iidem illi adversarii eius iure quodam suo abominantur. Quis autem nesciat, Courayerum, (qui hodieque, nisi fallimur, in Britannis superest) iubente diva Carolina, Magnæ Britannia nuper Regina, ad vertendam denuo Francogallice Sarpii Historiam, in eo ad illustrandam & limandam, ante annos admodum viginti accessisse, eoque labore perficiendo insignem apud doctos laudem & gratiam reulisse. Has illius curas, in eundem sermonem, quo usus est Sarpus, hoc est Hetruscum, transformatas hoc tempore videas. Omnino Sarpiana narrationis suavitas, non minimam ab ipso elocutionis genere partem trahit. Ergo Epistolam Courayerii ad Reginam, eiusdem ad Lectorem præfationem, animadvertiones omnes, denique concinnum de vita Sarpii commentarium, Hetruscè licet legas universa. Ceterum, nihil est in forma litterarum, nihil in chartæ probitate, a librariis curata, quod reprehendas. Adiunxerunt etiam in fronte operis scienter pictam Pauli Sarpii imaginem, viri ingenio, doctrinaque, sed præcipue animo magno, & patriæ amatissimo, immortalis.*

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Septembris Anno MDCCLVIII.

Pars I.

GERARDI GUILIELMI AB OOSTEN DE BRUYN,
ICII, *dissertatio de progressibus, quos per solum ratio-
nis lumen in Ethicæ doctrina fecerunt mortales, qui
revelationem divinam prorsus ignorarunt, quæ XIII.
Octobris MDCCLVII. LEGATI STOLPIANI præ-
mium reportavit. Accedunt Anonymorum de eodem
argumento dissertationes tres: latine duæ, ter-
tia belgicè conscriptæ.*

Lugduni Batavorum 1758. apud Sam. & Ioh. Luchtman,
Alph. 1. plagulæ 13. quaternis.

Cum omnino difficile est, suum cuique rei pretium ita
statuere, ut illam non populari quadam trutina, sed
vera aurificis statera examinasse videaris; tum de rebus
ad litteras pertinentibus iudicare difficillimum est. Hoc vel
ex eo facile intelligitur, quod multi, alias boni viri & acuti,
in hoc ita lapsi sunt, ut magis interdum miserandi, quam ir-
ridendi videantur. Nihil attinet, in re manifesta, multis,
& ab instituta disputatione alienis exemplis, uti. Multum
nostra ætate de Philosophia veterum disputatum est. De qua
quam diversa fuerunt hominum iudicia! quam inter se con-
traria! Alii eam amplecti, defendere, laudibus in coelum
tollere; alii contemnere, vituperare, accusare; pauci me-
dium

PPP

dium quendam cursum tenere. Quod cum illi, quibus Stolpiani Legati cura mandata est, intelligerent, hanc proposuerunt questionem disceptandam, *quos progressus per solum rationis lumen in Ethicis doctrina fecerint mortales, qui divinam revelationem profus ignorarunt?* Quam cum quatuor viri præ aliis eleganter & acute explicuissent, dignos iudicaverunt eorum libellos, qui typis exhiberentur. Quo quidem in certamine illud singulare est, quod cum, cui palma tribuenda esset, dubii hærent ii, quibus erat iudicium commissum, res ad sortem vocata est. Obtigit tamen præmium illi, cui iure debetur, nempe, *G. G. ab Oeylen de Bruyn*, ICTO, in quo, præter probabile scribendi genus, magnam ingenii elegantiam, & acumen, atque animum imprimis ab omni partium studio liberum, laudamus. In prooemio quidem huius libelli Auctor potissimum de eo disputat, quod omnibus, quicunque recte de veterum doctrina iudicare cupiant, & faciendum & cavendum sit. Primum igitur omnes nostri ingenii nervos in eo intendamus, oportet, ut veritatem, quoad eius fieri potest, investigemus. Nam ut & ineptum & improbum est, ea veteribus philosophis affingere, quæ illis nunquam in mentem venerunt, (quod plerumque nostra ætate, invidiane dicamus, an ignorantia? accidit,) ita vera de illis scribere valde est difficile. Quæ difficultas maxime inde oritur, quod vel nulli, vel pauci certe veterum philosophorum libri ad nos pervenerunt. Quis maiori apud omnes eruditionis, ingenii, disciplinæ fama floruit, quam Pythagoras? Ille litteram nullam reliquit. Hierocles autem, aureorum carminum interpres, etsi non a Pythagora, a Pythagoreo tamen, sine dubio, conscriptorum, sæculo IV. p. C. N. vixit. Socratis Sermones, atque Ingenium, Plato immortalitati tradidit. Illum vero multa, quæ Socrates nunquam dixerat, scripsisse, nonne ipse Socrates questus est? Quid de Speusippo, Xenocrate, Zenone, Theophrasto, aliis, dicamus, quorum libros iniuria temporis nobis eripuit. Quorum interitum lubenter ferret erudita respublica, quid enim, nisi fortasse multa sævia somnia ignoramus? si modo tempus illorum libris per-

percisset, qui de vita ac familiis Philosophorum scripserunt. Deinde, quorundam veterum Philosophorum doctrina tantis obscuritatis tenebris abscondita, & enigmatum veluti integumentis involuta est, ut vix tam lynceus quisquam sit, qui tantis in tenebris non offendat, nusquam incurrat. Quis enim nescit, non modo Pythagoram, (sicut olim Scholasticos, quamquam quid eos solos accusamus? insolentia verborum illud effecisse aiunt, ut oratio, quæ lumen rebus adhibere debuit, obscuritatem & tenebras attulerit.) numeris & enigmatibus spissam suæ doctrinæ noctem offudisse, sed discipulos illius quoque mori, quam quidquam Pythagoricæ sapientiæ eloqui maluisse? Denique, quoniam plerumque accidit, ut Philosophi eos, a quibus vel in verbis quibusdam, quibus ipsi quasi addicti & consecrati sunt, dissentiant, gladiatoria iracundia infectentur, & illorum famæ maculam quandam inurere summa ope nitantur: quis Philosophis ubique fidem habendam esse censebit, quando de aliis male loquantur? Nihil tam impium est, nihil tam turpe, quod Cyrenaici ac Theodoriani vel dixisse, vel fecisse, non dicantur. Tamen de iisdem, ob locum quendam Strabonis (L. XII. p. 927. ed. Amst.) mitius sentiendum esse censet If. Casaubonus. Quis maiori Democrito flagravat infamia, aut quis est veterum scriptorum, qui eum non accuset? Accusat Cicero, accusat Aristoteles, Plinius, Sextus Empiricus, accusant alii ita bonum Democritum, ut in eum quasi coniurasse videantur. A quorum impetu præclare Democriti Theologiam Io. Comr. Schwarzius defendit. Deinde quoque summopere cavendum esse censet Auctor, ne nimio erga homines non Christianos odio abducti, ea, quæ laudabilia apud illos reperiantur, in deteriorem partem convertamus, ut Tertullianus; nec, si quid magnum atque excelsum dictum factumque ab ethnicis, illorumque libris, magnitudinis animi, patientiæ, aliarumque virtutum exempla consignata inveniamus, statim hæc splendida peccata appellemus. At didicerunt, inquit, veteres illi Philosophiam, tanquam artificium aliquod venale. Quid sibi tam contrarium, quam illorum oratio vitæ ac moribus? Quis disciplinam suam legem

vitæ putavit? Quis non ostentationem scientiæ? Quis suis præceptis ipse obtemperavit? Quibus accusationibus doctæ ac copiosè Auctor respondet, & multa imprimis illustria virtutum exempla commemorat. His igitur præmissis, quomodo ipsam rem tractet Auctor, videamus. Totius autem disputationis duo capita facit, quorum primo optima quæque morum præcepta ex veterum libris profert; altero vero, in quibus & hæserint & erraverint illi, exponit. Atque tali ratione facile intelligi potest, quid ingenium hominis, non alienis viribus sustentatum, perspiciat. Distribuerunt autem veteres illi, qui primi Philosophiæ studium literis illustrabant, omnem Philosophiam in tres partes, in naturæ obscuritatem, in disserendi subtilitatem, in vitam & mores, (Cic. de orat. I. 15.) aut, ut Laertius dicit, εἰς τὸ φυσικόν, τὸ διαλεκτικόν, καὶ τὸ ἠθικόν. Atque hoc quidem per τὸ περὶ τῆ βίης καὶ τῶν πρὸς ἡμᾶς explicabant. Unde tamen minime colligi debet, illam Ethicæ partem, quæ de hominum erga Deum officii exponit, omissem esse a veteribus. Nam & Physicorum præ aliis esse putabant, ea, quæ ad Deum pertineant, docere; & ex aliis veterum locis apparet, minime hanc partem veteres ignorasse. Sic Plato: ἡ μὲν δίκαιοςὺνη πρὸς θεὸς ἐστὶ, inquit, ἡ δὲ πρὸς ἀνθρώπους κ. τ. λ. Senecæ vero hæc sunt. (Ep. XC.) Huius opus unum est de divinis humanisque verum invenire, — hæc docuit colere divina, humana diligere, & penes Deos imperium esse, & inter homines consortium. Est vero, ut nemo ignorat, præcipua huius doctrinæ in Græcia a Socrate repetenda origo, qui iis, quæ ad coelestia pertinerent, omisissis, (ita enim illa Ciceronis in L. V. Tuscul. Disp. devocavit Philosophiam de coclo, intelligenda, non ut vulgo fit,) omnem operam in eo collocavit, ut, quod Seneca dicit, bona malaque distingueret. Verum non male Auctor existimat, Græcos multum in hac doctrina ab orientalibus populis accepisse, a Magis, a Gymnosophistis, a Druidis. Vixerunt etiam ante Socratem, qui in moribus conformandis elaboraverunt, ut Pythagoras, ut septem illi Sapientes, qui amplissimam omnium artium, bene vivendi disciplinam, vita magis quam

quam litteris persecuti sunt, ut plurimi poetæ. Quorum tamen, cave, quemquam Homero anteponas, (de quo Auctor infra (p. 82.) quædam dicit,) qui profecto, in conscribenda Iliade & Odyssæa, quidquid alii contra dicant, nihil sibi aliud proposuerat, quam ut doceret, ut corrigeret errorem mortalium:

*Quid sit pulcrum, quid turpe, quid utile, quid non,
Plenus ac melius Chryssippo & Crantore dicit.*

Id quod Bossuetus, in elegantissimo libro, de carmine epico, & Horatius in Epist. II. L. I. demonstraverunt. Celebrantur etiam multa sapienter dicta a septem illis Sapientibus, & Solone, Milesio Thalete, Pittaco Mitylenæo, quæ hic repetere nihil attinet. Quid quod ante Pythagoram, in Italia, Numma Pompilius & ipse bene de Deo sensit, & nihil prætermisit, quantum facere enitique potuit, quin barbaros immanesque Romanorum & Sabinorum animos præceptis ac legibus excoletet. Iam de ipso Pythagora vix se certi quidquam dicere posse, Auctor fatetur. Illa enim aurea carmina, etsi Pythagoræ disciplinam tradere uno ore omnes consentiunt, & a Pythagoreo, Hierocle, copiose explicata sunt: tamen, quoniam & Hierocles, ut supra iam diximus, IV. Sec. p. C. N. vixit, &, ut ex scribendi genere quavis facile intelliget, procul dubio sacros libros legit, atque etiam de magistrorum disciplina non semper ex discipulorum ore iudicandum est, (notum est enim illud Socratis de Platone: quanta de me mentitur ille puer,) Vix igitur nobis illa aurea carmina tantam vim & auctoritatem habere videntur, quantam Auctor illis tribuit. Ait vero Auctor, dixisse Pythagoram, esse Deum solum sapientem, esse æternum, corporis expertem, esse omnium rerum auctorem, nec homines solum, sed *Ἡρώας & Δαιμονίας* creasse. Sed operæ pretium erit, ut eo melius de Pythagoreis iudicare possimus, verba *Dacierii* (ex comment. de vit. Pyth. p. 61.) adscribere, qui sibi totam hanc rem explicandam sumisit. En illa: Aiebant primo, ad verum cultum requiri, ut quis probe noscat Deum, quem colat; deinde, ut se quam simillimum Deo reddere conetur.

netur. Ita enim natura esse comparatum, ut, quem amemus, illum conemur imitari. Neque nos illum, qui nulla re indiget, honorare posse, quam modo, quo accipiamus beneficia, quæ nobis largiatur. — Unde illud præceptum Pythagoricum, Deum optime honoraveris id agendo, ut anima tua sit imago Dei. Quicumque enim donaria offert Deo, tanquam illis indigenti, in errorem gravissimum imprudens incidit, quo se maiorem potentiorumque Deo credit. Hinc donariorum oblationumque & sacrificiorum magnificentia Deo honorem non reddit, nisi adsit pius ea obferentis animus &c. Quibus simillima sunt ea, quæ Plato in Alcibiade II. disputat, & Auctor ex Th. Galei collectione Mythologicorum, Physicorum, & Ethicorum veterum affert. Dicebant quoque iidem Pythagorei, Deum non quæ agamus tantum, sed quæ cogitemus etiam, nosse, omnium rerum primordia a Deo esse capienda, malorum originem perversitati esse tribuendam, animum esse immortalem. Quæ tamen communis fuit veterum Philosophorum opinio, etsi, quis eam primus docuerit, dubitant eruditi. Explicabant denique Pythagorei, quæ parentibus, quæ cognatis, quæ amicis debeamus, ita ut, quid amplius ab homine, cui nondum divina lux affulsit, expectandum sit, non videamus. Quæ quidem omnia huc adscribere, nimis longum esset. Atque hæc de Pythagoreis. Horum simillimi sunt, qui e Socratis & Platonis schola provenerunt. Nam in eo maxime elaborandum esse docebant, ut Deo similes fiamus, ut nunquam animi ac morum curam deponamus. Deum esse corporis, mutationis, ac corruptionis expertem, perfecta omnium rerum scientia frui, omnium bonorum esse auctorem, omnia curare, piis denique ac iustis bene consulere. Quid denique de immortalitate animi dicamus, quam in toto Phædone Plato docet, atque ita docet, ut nos ea legentes sæpe optaverimus, ut hic homo, qui tam accurate omnia perpenderit officiorum momenta, vitam ad certam virtutis normam direxerit, de religione optime senserit, atque illud tempus, quo animus, ab hac terrestri labe seiunctus, se cum purissimo coelestium ani-

animorum coetu confociaret, tam avide expectaverit, ut ne igitur hic Plato tanta spe delectus sit. Sed de his nostrum non est iudicare. Affert hoc loco Auctor ex Phædone ea, quæ Plato de locis, quæ animus post mortem petat, disputat, & quæ magis poetam, quam philosophum decent. Atque etiam nos illa nulla prope alia de causa a Platone dicta esse putamus, quam ut animus lectoris, a gravissimarum, quæ in illo dialogo tractantur, rerum cogitatione paululum abducatur ac relaxetur. Ipse Socrates, & se, & alium quemvis, certi aliquid de his dicere posse negat. Omnia contra ex vetusta opinione hominum hausta esse fatetur. His varia Auctor addit de Platone, cuius auctoritas quanta fuerit apud veteres ex eo intelligitur, quod plerique Philosophi, etsi in alia erant hæresi, Socratici appellari voluerunt, ut *Crævius* ad *Offic.* L. I. c. I. docet. Nos illud unum addimus, difficili ac scopuloso loco versari, qui ex Pythagoræ, Socratis, & Platonis Philosophia, de viribus humani ingenii iudicent. Iam quod ad Pythagoram atinet, nonne illum iter in Aegyptum fecisse constat? Aegyptios autem, homines discendi cupidos, Iudeorum religionem perspectam & cognitam habuisse, inde colligimus, quod & *Isachas*, rex, a Pharaone in captivitatem ductus est, & *Jeremias* atque *Baruch* per aliquot annos in Aegypto vixere. Nobis igitur admodum probabile videtur, multa Pythagoram de Iudeorum religione ab Aegyptiis accepisse, quæ deinde a Socrate ad Platonem, tanquam e manu in manum tradita pervenerint. Quid enim nos aliud per traditionem, cuius sepiissime Plato mentionem facit, & quam sacram appellat, intelligemus? Aut quid de illis Platonis locis dicamus, in quibus, sive sententias spectes, sive verba, ipsos Sacros Libros expressisse videtur. Atque eiusmodi exempla, eaque bene multa, laudat *Dacierius* in vita Platonis, versione Gallicæ Platonis præmissa. Quemadmodum vero Platonem multa a Iudeis accepisse diximus: ita quoque Stoicos, qui p. C. N. vixerint, Christianorum multa pro suis evulgasse, probabile est. De quo est elegans *Bruckeri* libellus. Putabant vero Stoici, summum esse bonum, secundum naturam vivere. Hic illis

illis totius Ethices finis erat, huc omnia referebant. Quare Auctor hoc præceptum Stoicorum tam copiose explicuit, ut, quæcunque ad hanc rem illustrandam pertinerent, colligeret. Quod ad Theologiam Stoicorum attinet, illud omne Cicero his paucis complexus est (L. II. de N. D. I.): Primum, inquit, docent, esse Deos, deinde quales sint, tum mundum ab his administrari, postremo eos consulere rebus humanis. Hic vero difficilis, eaque multis controversiis implicita oritur quæstio, quid Stoici de providentia divina senserint? Plurimi quidem graviter eos accusant: auctor vero ex illo loco Senecæ, ille ipse omnium rerum conditor ac rector scripsit quidem fata, sed sequitur, semel iussit, semper paret, Stoicos ita defendit: dicunt, hanc legem a nullo nisi a Deo dictam, hunc iussisse quæ fieri deberent, deinde nihil mutaturum. Cui autem iubendi auctoritatem tribuis, eidem quoque iubendi, quæ velit, libertatem relinquendam esse res ipsa loquitur: ea autem e diametro contraria est eiusmodi necessitati, quam iniuria Stoicorum mihi videntur viri illi docti systemati intrufisse. Acuta vero vox, & veri rectique studiose digna! Quæ deinceps Auctor de aliis Stoicorum præceptis tradit, lubenter prætermittimus. Sunt enim & nota, & e Stanleio atque Bruckero facile peti possunt. Venimus nunc ad alteram huius libelli partem, ad ea nempe, quæ Auctor in veterum doctrina vituperanda censet. Primum vero veteres falsas quasdam & ridiculas imbiberant opiniones, de spiritibus minoris ordinis, quos deos, demones, heroes appellabant, & quorum frequens est in scriptis Platonis mentio. Qui error, ut nobis videtur, forte inde natus est, quod, quæ antiquissimis temporibus homines de angelis acceperant, ea variis deinde fabulis ita deformaverunt, ut vix ullum veritatis vestigium appareret. Atque in aliis quoque veteres lapsi sunt. Solem somniabant & lunam, astra, deos esse, & iis divinos honores esse habendos. Quam ineptæ multorum fuerunt de Deo sententiæ? quas Cicero non Philosophorum iudicia, sed delirantium somnia appellat. Quid verò de eo dicamus, quod plurimi, nam de omnibus, ut Auctor fecit, il-

lud

lud vix affirmaverimus, æternitatem materiæ (ita interpreta-
 bimur verba τῆς πρώτης ἐπίσεως) crediderunt, & alii deos lu-
 dis & sacrificiis flecti ac placari posse putaverunt? Unde gra-
 vissimi ut orirentur errores, necesse fuit. Transeamus ad doctri-
 nam de immortalitate animi. Eam, ut supra vidimus,
 omnes prope amplexi sunt, si & Stoicos excipias, qui animos
 quidem post mortem superesse, sed natura æternos non esse,
 dicebant; & alios, qui, Pythagoram secuti, μετεμψύχωσιν do-
 cebant. De qua tamen nos, licet Auctor aliter sentiat, sed
 sunt iudicia libera, iis, quæ Dacierius & alii dixerunt,
 assentimur. Nam, ne ea, quæ a doctissimis viris dicta
 sunt, repetamus, certissime nobis persuasimus, Platonem,
 (quem, quæ in ore plebeculæ de Cerberoyde Acheronte, de aliis
 erant, pro fabulis habuisse, ex aliis locis constat.) μετεμψύχωσει
 patrocinantem, non alia de causa hæc dixisse, quam eam, quam
 Strabo (L. I. p. 15. ed. Casaub.) explicat. Ille enim: ἢ γὰρ
 ὄχλοντε γυναικῶν, inquit, καὶ παντός κούδαις πληθὺς ἐπα-
 γαγεν λόγω δύσκιτον φιλοσοφῶν, καὶ προκαλεσάσθαι πρὸς
 εὐσεβείαν, καὶ ὁσιότητά, καὶ πίσιν, ἀλλὰ θεῖ καὶ δια δεισι-
 δαιμονίας. τῆτο δὲ ἐκ ἀνευ μύθοποιας καὶ τερατείας.
 Quodsi vero, (nos enim non acriter de re pugnabimus, in
 qua disceptanda probabilia coniectura sequi debemus,) με-
 τεμψύχωσιν veteres docuerint, recte Auctor omnem illos
 fructum, qui e doctrina de immortalitate animi percipi potest,
 sustulisse iudicat. Neque enim Deo dignum est, hominem
 ob aliena peccata punire; neque homo, qui prioris vitæ scæ-
 lera non recordatur, dignam flagitiis poenam subire videtur;
 neque etiam ea vita beata dici potest, in quam tam molesta
 cadit mutatio. Cum igitur ethnici parum de Deo, parum
 de animo, parum de statu animi post mortem, perceptum
 cognitumque haberent, negari omnino non potest, ea quo-
 que, quæ in Ethica viderunt, admodum lubricis fundamentis
 niti. Auctor hoc loco varia, ut de morte Socratis, de ob-
 scura veterum docendi ratione, de inconstantia, aliisque vi-
 tiis, atque de præstantia Christianæ religionis, addit. Hæc
 sunt, quæ de priori libello dicenda putavimus, in quo nihil

præter nimiam copiam, atque redundantiã non iniucundam, quod reprehendendum esset, invenimus. Veniamus ad alterum, qui, etsi non tanta rerum copia, atque veterum scriptorum cognitione efflorescat, magnum tamen ingenii acumen, & intelligens, Auctoris, subiniqui interdum ethnicis Philosophis, præ se fert iudicium. Est vero hic libellus in duas partes descriptus. Primum enim Auctor præcipua veræ Ethicæ capita commemorat; & deinde, quæ fuerint Philosophorum de illis sententiæ, exponit. Atque nobis hæc descriptio valde apta ad id, quod propositum est, efficiendum, videtur. Iam in ipsa Ethica definienda sequitur Auctor Wolfium, cuius verba adscribemus. *Ethica*, sive doctrina de moribus, est disciplina practica, docens homines modum, ita componendi actiones liberas ad legem naturæ: (Romani, qui, quoniam actiones componere de Iurisconsultis dicebant, v. Cicer. Ep. ad Att. VI, 1. hæc vix intelligerent; dicerent, secundum naturam, aut ex præceptis naturæ ita vivendi:) ut felicitatem consequatur. Ex qua definitione quæ veritates eliciantur, videamus. Habeat Ethica hominis felicitatem sibi propositam, eumque, qualis est, non qualis esse debet, consideret. Exponat deinde, quæ sit vera felicitas, quid summum hominis bonum. Atque hoc Auctor in naturæ perfectione collocat. Quis vero naturam perficit? Nempe is, qui animi bonis, ex naturæ præceptis, i. e. ita utitur, ut vitam integram & innocuam agat. Ostendat porro Ethica viam hanc felicitatem ex voto consequendi, atque adeo doceat, maxime curandum esse animum, ingenium excolendum, effrenatas cupiditates tanquam in gyrum rationis ducendas. Exponat denique Ethica de officiis erga Deum, erga nosmet ipsos, erga alios; vires addat, si potest, ea præstandi, atque quovis modo ad eorum observantiam incitet. His dictis transit Auctor ad difficultates, quibus proposita quæstio implicita sit. Nos, iis omiſſis, ad ipsam rem veniamus. Iam primum laudat Auctor veterum Philosophorum de disciplina morum merita, multaque esse ab illis sapientissime dicta ac præcepta fatetur: eosdem vero, tanquam parum via & ratione in explicandis philosophiæ decre-

decretis progredientes, parum perspicue dicentes, vituperat. Quod nobis fecus videtur. Primum enim nos veterum in dialogis docendi rationem, (quorum elegantiam quoniam vulgo homines non capiunt, veteres ordinem neglexisse clamitant,) & iucundissimam, & ea de causa laudandam esse censemus: quoniam veritas, si de rebus in utramque partem disputatur, optime intelligi potest; atque singula ita explicantur, ut homines, alias in cogitando non valde exercitati, ea tamen perspiciant. Nihil tamen nostrae defensione opus est, cum Collega noster, Ernestius V. C. & in singulari libello de methodo mathematica, & in egregia illa, atque Ciceroni praefixa praefatione, ita veterum docendi rationem defenderit, ut nihil supra. De obscuritate vero orationis caute accusandum esse scriptorem, quivis, vel nobis non monentibus, intelligit. Nam saepe, quae nobis obscurissima videntur, ab aliis facili negotio intelliguntur & explicantur. Saepe eadem, quae nos non capimus, eo tempore, quo Auctor scripsit, ab omnibus intellecta sunt. Atque, si vel in Theologicis & Physicis paulo obscurior est veterum oratio, in praecipuis tamen vitae tradendis, Plato, Xenophon, Cicero, perspicuo atque eleganti utuntur dicendi genere. In eo vero assentimur Auctori, quod in Philosophorum doctrina de officiis hominis erga Deum, & erga se, reprehendit. Sed vehementer errat, cum illos modestiam, (humilitatem enim, ut Auctor dicit, non in virtutum, sed vitiorum numero habebant,) commendasse negat. De ea Plato, in primo & quarto libro de Legibus, non pauca dicit. Quot quæso sunt apud Ciceronem loca, ubi amandos esse inimicos, illisque ignoscendum docet; quod tamen a nemine veterum factum esse Auctor dicit. Illud vero haud negandum est, veteres, quoniam originem hominis, originem peccati, nesciverunt, in multis lapsos esse, ut in doctrina de animi morbis sanandis, de acquirenda virtute, de diis placandis, de providentia divina. Quam si Epicurei negarunt, simul ullam e precibus utilitatem capi posse negarunt. Atque hoc loco disputat Auctor de viribus humani ingenii, in immortalitate animi indaganda. De qua etiam eos, qui proxime ad veritatem accesserint,

rint, valde dubios fuisse cenfet. Quod cum omnino negari non potest, venit nobis in mentem dubitare, an firmum aliquod argumentum pro immortalitate animi ex ratione peti possit? Ea certe, quæ nostra ætate a Philosophis non tam inventa, quam aliis verbis expressa sunt, & quorum Auctor in hoc libello mentionem facit, nobis non firmissima videntur. Nam ex eo argumento, quod a Dei iustitia petunt, præter immortalitatem corporis, illud quoque sequitur, ut & eorum tantum animi immortales sint, qui nullis vel ob scelera poenis, vel ob virtutes præmiis affecti fuerint; & animi post mortem aliquamdiu, non semper, permaneant. Firmissimum videtur argumentum, quod ex animi natura, quæ non dividi potest, depromitur. Sed fac animum non dividi, fac animum in partes interire non posse. Quid si in totum intereat? Contra illud denique argumentum, quod a cupiditate perpetua hominis desumunt, multa possunt dici, quæ *Canzius* commemorat in *Jurisprud. Theolog.* (p. 110.). Quare nos existimamus, illam doctrinam de animi immortalitate, non inventam ab Ethnicis, sed a Iudæis illis traditam esse. Nunc de reliquis, quæ Auctor in veterum *Ethica* reprehendit. Fuisse, ait, Philosophos, qui animum, tanquam capite damnatum, morte multarint; defuisse illis auctoritatem & vires, amorem virtutis præcipiendi; neminem de Deo ita sensitse, ut omnia possis probare: fuisse quidem, qui, quam ridiculus esset deorum cultus, perspexissent; eosdem tamen, non secus ac plebem, eum cultum diis exhibuisse; plurimos, non privatos magis, quam magistratus, omnibus vitis deditos fuisse. Sed hoc omne nobis valde infirmum videtur, ad veterum Philosophorum imbecillitatem demonstrandam. Dabimus libenter, tum, cum maxime floreret Philosophia, sceleratissimos homines vixisse. Nam & Socrates, in ea urbe, quæ omnibus virtutum præceptis personabat, a sceleratis iudicibus damnatus est; & Plato cum eo vixit, qui totam provinciam iniuste oppræferat. Quodsi vero culpam in doctrinam Philosophorum, nec in hominum potius pravitatem conferamus, quid de nostris temporibus dicemus? Noane omnia, quæ vel a

vitiis

vitæ deterrere, vel ad virtutes admonere & possint, & debeant, in medio posita sunt? Accusabilis vero de impiorum hominum, quorum certe non minor, quam olim, nunc copia est, vita, Christianam religionem? His expositis, summam facit auctor cogitationum suarum, atque de tota re breviter ita iudicat. Cum summum hominis bonum, in nunquam impedito ad maiorem naturæ nostræ progressum recte ponatur; homo vero non, nisi per virtutem, perficiatur: rationem apparet tantum ad veram hominis felicitatem conferre debuisse, quantum ad perfectionem per perpetuos in virtute progressus conferri debet. Docuit vero ratio tantum non omnia officia; docuit summi boni naturam, perpetuo tamen Philosophorum dissensu obcuratam; docuit maximam naturæ perverfitatem, etsi veras causas ignoravit; docuit unde auxilium petendum sit, etsi quoque in hoc ultra probabile vix progressa est; excitavit denique hominem ad amorem virtutis, & illius præstantia demonstrata, & immortalitatis spe iniecta. In qua, fortasse aliunde arrepta, verisimilia tantum sequebatur. Atque ita perfecit ratio hominem. Quodsi vero nunc rationes subducere velis, facile, quanta sit nostri ingenii imbecillitas, intelliges. Atque hæc nobis de altero libello dicta sunt. Videamus de tertio: qui tamen, prioribus & orationis copia, & acumine ingenii, longe inferior, vulgaria tantum quædam tradere videtur. Eius Auctor, postquam de instituti ratione pauca præmonuit, atque e veterum scriptis quædam pulchre & sapienter dicta protulit, tandem, quæ sint Ethicæ partes, exponit. Doceat, oportet, doctrina moralis, quis sit nostrarum actionum finis, quomodo illum consequamur, quæ sint, & unde petantur, beatæ vitæ auxilia. Nunc de singulis breviter. Jam de primo multum dissentiebant Philosophi, & in altero ob ignorantiam, unde orta sit nostræ naturæ perverfitas, quis sit Deus, & quomodo ille placandus sit, non recte versari poterant. Hæc tamen, ut alia quædam, nollemus excidissent Auctori huius libelli. „Philosophi, non modo huic sceleris nefando (*παυδραστίας*) auctoritatem tribuerunt, præconiis passim concelebrantes puerorum amores: sed etiam

nullus fere ex iis existit, qui huius sceleris purus fuisset. Itane vero? Omnes se Philosophi huius vitii turpitudine inquinaverunt?

Parcius ista viris tamen obiicienda memento.

Quis unquam Aristotelem, quis Pythagoram, quis Zenonem de hoc scelere accusavit? Nonne Cicero Epicureos, a quibus vehementissime dissentiebat, viros probos & honestos vocat? (Tuscul. Disp. L. III.) Nonne Plato in L. I. & III. de Leg. vehementissime in hoc vitium invehitur? Audiamus reliqua. „Socrates ipse fuit flagitiosissimus *παιδερασής*; & si Platoni fides habenda sit, hunc turpem amorem maximis extulit laudibus. Euge! ubi hoc tandem commemorat Plato? Lauda librum, verba recita. At nos tibi indicabimus locum, unde meliora discere poteris. Evolve L. I. Memor. Socr. c. 2. n. 29. „Me quidem non fugit, Socratem omni tempore suos habuisse defensores, qui omnem navarunt operam, ut criminationem hanc ab ipso depellerent: facile autem quoque demonstrari potest, operam perdidisse eos, qui hoc negotium susceperunt.“ Mirum vero! Quid est cur non demontres? Quin aliquid saltem profer! Nonne illud recordaris *Ciceronis*, (Orat. p. Coelz. init.) aliud est accusare, aliud maledicere: accusatio crimen desiderat, rem ut definiat, hominem ut notet, argumento probet, teste confirmet; maledictio autem nihil habet propositi, præter contumeliam. Utinam tandem aliquando desinant homines, ea, quæ lividissime imperiti quidam & indocti criminati sunt, repetere, & ut ait ille, bis idem dicendo, alio atque alio verbo augere atque exaggerare. Postulant vero ordinis leges, ut de tertio quoque, quod Auctor in *Ethicæ* partibus posuit, videamus. Doceat *Ethica*, quæ sint, & unde petantur auxilia beatæ vitæ, atque nos ad virtutem incitet. Quibus vero utebantur veteres argumentis? Consilia potius, si ex Auctoris opinione iudicandum est, fuerunt, quam præcepta. Hoc ex iis, quæ Stoici de dolore ferendo præceperant, Auctor probare conatur. Tandem varia, de defensu Philosophorum, & de præstantia Christianæ religionis, addit. Nos autem miramur, quid sit, quod hi viri, quorum

libel-

libellos commemoravimus, nihil de Aristotele dixerint. De hoc multa disputari potuissent; immo debuissent etiam. Nota sunt enim illa Ciceronis (L. V. de Fin.): Omnium fere civitatum, non Græciæ solum, sed etiam Barbariæ, ab Aristotele mores, instituta, disciplinas, a Theophrasto etiam leges, habemus. Ablegabimus igitur, si quis ea cognoscere velit, ad Budeum & Thomafium, qui de nævis Ethicæ Aristotelicæ scripserunt. Duo tantum monebimus. Primum hunc Thomafii libellum caute esse legendum. De eo nemo, qui iudicia viri, alias non indolenti, de Longino, Virgilio, aliis, recordatur, dubitabit. Deinde in Aristotelis opinionibus diiudicandis, paullo maiorem cautionem adhibendam esse censemus, quam vulgo fit. Nam & quoniam Laertius, diligentissimus scriptor, quosdam Aristotelis non commemorat (L. V. f. 22.) libros, qui Aristoteli tamen tribuuntur; & ob multa alia, quæ Gassendus, (in exercit. paradox. adv. Arist. l. 1. exerc. 4.) copiose enarrat, facile adducimur, ut Aristotelis libros tantum non omnes suppositos esse arbitremur. De quo fortasse alio loco & tempore disputabimus.

INSTITUTIONES PATHOLOGIAE MEDICINALIS, Auctore H. D. GAUBIO.

Lugd. Batavorum 1758. apud Samuelem & Johannem Luchtmannus Alph. 1. pl. 9. in 4.

Ars medica, nostro seculo, & castius, & impensius culta, Celeberrimo etiam GAUBIO non pauca accepta refert. Nisi enim iam aliis scriptis, summa iudicii acrimonia, diligentia maxima, & elegantissima dictionis puritate exaratis, locupletata ab eruditissimo AVCTORE esset, vel hoc uno opere contenta, haberet satis, de quo sibi gratuletur. Quicquid enim recentiorum industria, de morbois humani corporis conditione detexit, liber hic, mole parvus, at ingens materia, continet; nec in folis generalioribus, quæ plerumque exsuccum verborum sceleton referunt, subsistit, sed ad specialiora quoque descendit. Præmittit igitur DOCTISS. AVCTOR pathologiam

giam generalem, cum introductione ad eam ipsam, in qua de disciplina medica universim agit. Triplex est virium genus, mentis scilicet humanæ, corporis humani, & rerum ambientium, quo efficitur hominis fanitas, aut morbus morsque infertur, prout lege naturæ humanæ consentanea, conspiraverint, vel minus conspiraverint illæ vires. Et medicina quidem est scientia, & prudens directio virium earum, ad vitæ & fanitatis a morbis & morte tutelam. Totum institutionum medicarum systema dividitur in *ὄψεσιν* & *ιατρικῆν*. Illa res naturales complectitur, hæc de rebus præternaturalibus tractat. Illa rursus distribuitur in Physiologiam, Semioticam physiologicam, & Dieteticam; hæc in Pathologiam, Semioticam pathologicam, & Therapeuticam. Docet porro, artem medicam, qua theoriam, æque ac cæteras scientias physicas, certam esse, si quidem experimentis & observationibus, debita diligentia & fide collectis, superstructa sit: in praxi tamen sæpe mere coniecturalem evadere, & ob hominum diversitatem nulla observationum vi exhauriendam, & propterea, quod medentes non modo communia, sed cuius etiam homini propria intueri oporteat, & quod in praxi non semper liceat in obscuris rebus iudicium suspendere, sed sæpe coniectura affequentum sit, quod per scientiam fat cito nequeat. At hoc fere omnibus scientiis ad praxin deductis commune est. Post hæc præmissa, ipsam pathologiam explicare instituit, ita quidem, ut de morbi natura, differentiis, causis & effectibus, agat. Morbum dicit statum corporis humani viventis, quo fit, ut actiones homini propriæ non possint apposite ad leges fanitatis exerceri. Ut actionum integritas a fanitate dependeat, nec tamen ipsæ actiones integræ dicendæ sint hominis fanitas: ita & actiones læsas morbum sui causam agnoscere, neque tamen decere medicum, læsas actiones dicere morbum, sed ipsum illud, quod in ipso corpore a naturali statu aberraret, investigandum esse. Id quod cum sæpe a sensu remotum lateat, magnam lucem affundere plenam notitiam actionum integrarum, & conditionum, quæ ad earum integritatem requirantur. Nam sic comparando actionem integram

tegram cum suis conditionibus ad eandem læsam, innotescere morbum latentem. Hinc sine cognitione physiologiæ cœcutire medicum; & quæ in illa admittentur dubia, erroneas, ficta, ea redundare quoque in pathologiam. Lucem vero quoniam pathologiæ quoque affundat cognitio virium, quibus res, quæ geruntur ab homine, aut ei quovis modo applicantur, corpus mutant, & veritates mechanicas, physicas, & chemicas, hic apprime utiles esse, maxime tamen historias morborum, a doctis, sedulis, & fidelibus observatoribus memoriæ proditas & collectas. De generali morbi notione mox, præfente morbo adesse quidem naturæ cum morbo certamen, artisque universæ summam ad naturæ observationem, imitationem, & directionem redire: attamen eam non esse generalem morbi definitionem, nec in omnes ac singulos quadrare. Quando morborum causæ investigandæ sint, hortatur medicos, ut in causis secundis non unice subsistant; neglectis metaphysicis primisque physicis causis; sed ut ne in iis quidem ulteriorem progressum conentur, quam qui feliciter perficiendæ sanationi conducatur. Hinc neque in minutis causarum differentiis, a Schola introductis, inhærendum esse. Quapropter causarum divisiones laudat solas hæc: 1) causam internam & externam; 2) *προηγυμένην* & *προκαταρχτικήν*; 3) remotam & proximam. Quam cum alii ita explicant, ut hæc cum illa altera confundatur; taxat hanc confusionem, & remotas vocat eas, quæ singulæ quidem aliquid conferunt ad morbum producendum, non tamen nisi coniunctæ totum producant: proximam vero, quæ ex coniunctione omnium remotarum nata, sola, integrum morbum ita constituit, ut indissolubili nexu cum eo cohereat. Hæc igitur ut innotescat, resolvi debet in simplices, e quibus composita est. Resolutio ea fit curioso scrutinio eorum, quæ morbum antecesserunt, sive ante in homine existerint, sive ab extra nuper aut pridem accesserint. Has autem causas iure quodam vocari morborum principia posse, & ad duo summa capita referri, semina scilicet morborum, & potentias nocentes. Semina vocat dispositiones quascunque homini insitas, quæ fa-

vent morborum generationi, sicubi accesserit potentia nocens analoga. Et hæc quidem sunt aliorum prædisponencia seu *προνυμμενα*. Potentias nocentes vocat res quasvis, quæ morbos producere possint in corpore prædisposito. Sunt aliorum *πρεκαταρκτηκα*. In Symptomatum doctrina, præter illa symptomatum genera ab H. BOERHAAVIO in Institut. Med. commemorata, illas naturæ cum morbo luctantis molitiones attentione dignas esse censet, easque vocat symptomata activa seu auxiliaria; qualia sunt v. g. rerum ingerendarum appetitus aut averfationes, motus spasmodici, convulsiones, circuitus humorum perturbationes, febres, exanthemata, abscessus, hæmorrhagias, vomitus, alvi profluvia, sudores &c. His sæpe sanationes morborum fieri, arte inimitabiles. Ideo Medico practico valde necessaria eorum observatio ac distinctio, ne turbentur quæ turbanda non sunt. Symptomata præterea in necessaria & non necessaria partitur. Illa vel perpetua & simultanea, vel temporaria esse, prout vel omni tempore morbi, vel certis tantum temporibus adsint. Necessaria utriusque generis suppeditare signa pathognomonica; a non necessariis igitur sedulo distinguenda. Post hæc indolem singulorum morborum explicat, & differentias quidem morborum essentielles, quæ ipsæ exhibent diversas possibilium morborum naturas, distinguit ab accidentalibus, quæ adesse aut abesse possunt, natura morbi adeoque nomine non mutato. Ut vero morborum singulorum naturæ sine erroris metu erui queant, simpliciores a compositis discernendos esse docet. Qui cum clare & perspicue doceri non possunt, nisi ex scientia Chemicâ, quædam de chemicis humani corporis principis, cognitu necessaria, antea explicat. Consistere scilicet corpus humanum ex humido & sicco, exquisite mixtis; humidum esse meram aquam, siccum vero triplex, vel inflammabile, vel salinum, vel terreum. Ab aqua dependere corporis mobilitatem, mollietatem, & flexibilitatem: inflammabili deberi eius tenacitatem; salinam aquam conciliari inflammabili; terreum vero toti machinæ basin & firmamentum dare. Et hæc quidem in singulis partibus humanæ machinæ inesse, proportione tamen varia.

Post.

Post hæc doctè & latius exposita, divisionem morborum in morbos partium solidarum, & fluidarum, persequitur. Et cum solidum a fluido distingatur gradu cohesionis, inde petendam esse primam morborum simplicium differentiam. Solidas igitur partes peccare vel rigiditate, vel debilitate. Debile autem, vel salva cohesionis nimis distrahi, recursum impar; vel ruptum plane dissolvi. Hinc duo morborum genera. Priori complectitur cel. Auctor laxum, iners, flexile; posteriori tenerum aut gracile, fissile, fragile. Causa horum vitiorum ponitur in terrearum particularum contactibus iusto parcioribus, nec sat arctis. Rigidum ponit excedentem in solidis cohesionem, estque vel tenax, vel durum, vel fragile vitreum, ab illo priori fragili spongioso diversum. Ab istis vitiis dependent innumeri morbi. Morbos autem illos spectari in solido tantum, qua solidum sit, non qua simul solidum vivum. In hoc cum adsit humor tenuissimus, a contractibili quovis diversus, a quo pendeat vis vitalis, (quam definit per vim, qua solidum ad contractum irritamenti se contrahit, & cui duplicem facultatem assignat, alteram quasi sentientem, alteram movendi) hanc vim duplici modo peccare posse, ait, aut torpore, aut irritabilitate. Irritabilitatem dicit solidi vivi tantam sensibilitatem, ut levibus stimulis erumpat in motus enormes, quibus æquabilis functionum tenor perturbetur. Fontes huius vitii esse, delicatam solidæ compagis teneritatem: strictam fibrarum tensionem, mobiliore elatere comitatam: magnam sensuum agilitatem: acrem humorum tenuitatem: systema circulationis agitatus. Torpor dicitur imminuta vario gradu sensibilitas, & ad irritamenta visus in contractiones tam parvas, ut non sufficiant iis producendis motibus, quos œconomia salutis postulat. Fontes eius sunt, rudior fibrosi crassities, rigiditas tenax, laxitas & inertia, humorum crasis frigida, aquosa, viscida, terrestris densior, lentior per vasa motus, sensuum & animi motuum tarditas. Hi sunt morbi solidorum simplicissimorum. Sequuntur morbi solidorum continentium, secundum doctrinam receptam quidem, sed doctè & utili ratione expositi: quos excipiunt morbi solidorum instrumentarii, in quibus

demum continui solutionem tanquam morbum adducit, cura in fibra simplici solutio continui ipsam solidi ideam tollat. Neque in his aliquid occurrereprehendimus, quod Cel. AVCTOARI proprium, nisi hoc, putemus, quod omnes morbos huc pertinentes, specialissimos etiam, attingit. Fluidorum morbi sunt vel absoluti, vel relativi; prout fluida vel in seipsis seorsim, vel comparate ad partes solidas, spectantur. Et primo quidem, qua Cohæisionis gradum, fluida aut tenuitate, aut tenacitate peccant. Prius vitium debetur redundantæ partis aquosæ; alterum existit, si terra & phlogiston abundant. De spherica molecularum figura A. dubitat, an ad levio rem cohæisionem disponat. Tenuitatis vitium ponitur duplex, alterum, si mera pars aquosa redundat; alterum, si simul acre adiunctum sit. Acrimonie varia explicantur genera, doctrinæ Boerhaavianæ concordante ratione, sic tamen, ut ubique cause & effectus simul exponantur. Putrefactum, ait, ab acri alcalino distinctum esse admixtione oleosi corrupti. Præter ista vitia etiam commemorantur morbi humorum ex fecesione particularum, ubi nempe pars aquosa, cum crassiore sanguinis parte non sat arte cohærens, inde facile secedit, e corpore elabatur, & crassam in eo relinquit. Et hæc quidem ad omnes humores pertinent. Præterea vero dantur quoque vitia humorum singularium, v. c. chyli, cuius vitia fere eadem recensentur cum iis, quæ in humoribus universis reperi modo diximus. Sanguinis vitia expositurus, eius ex vena misli sibi que relictæ phænomena contemplantur, & spiritum, ferum, partem rubram, ex oleo & terra ferruginosa constantem, denique materiem fibrosam reperit, maximamque sanguinis similitudinem cum lacte esse, adeo, ut sanguinem lac rubrum, lac vero sanguinem dicere possis, asserit. Vitia cuiusque partis sanguinæ, utili modo ex præmissis deducta, in compendium cogi vix patiuntur. Inter succorum secretorum vitia præcipuum est, cum pars terrestris ab aquosa nimis facile secedens concretamenta calculosa gignit, quod in urina & bile frequentius contingit. Relativi humorum morbi spectantur in peccante vel quantitate, vel loco, vel motu. Quantitatis peccantis

cantis vitium illud; ubi universa humorum massa, vitio absoluto carens, ultra modum exsuperat, ita ut turgens oneri sit turbetque functiones, A. vocat *πολυχυμίων*, vitium vero contrarium *ολιγοχυμίων*. Utriusque idea, in statu infantie & senii, naturalis reperitur. Plethoræ species plures adducit, scilicet ad vasa, ad spatium, ad volumen, ad vires. Huc etiam obfitatem refert, etsi diversam a plethora fatetur. Fluida loco aberrantia singulari attentione digna esse censet: & errorem quidem fluentium vocat, quando succus corporis inquilinus, e suis in aliena vasa delatus, hæc præter naturæ ordinem permeat, tanquam si propria sibi forent, nullo tamen ceterum obstructionis, effusionis, excretionisve vitio accedente. Exempla exhibet sanguis motu accelerato in vascula minora pulsus; pingue in sanguinem raptum; bilis in sanguinem effusa, &c. Errorem impactorum vocat, ubi liquor in canalem alienum delatus, nec permeare potens, impactus, cavitatem illius naturæ angustiores obturat, sibi & aliis deinceps appulsis transitum negat. Nascitur ex modo dicto vitio. Alius error est excretorum, v. g. in diabete, mictu cruento, &c. alius iterum error effusorum, qui valde multiplex, v. g. in echymosi, hydrope, emphysemate, &c. errorem autem nutrimenti dari negat. Motus vitia in humoribus, spectantur vel in motu intestino, ubi quidem sæpius ea existere, sed vix verbis declaranda; vel in motu progressivo, ubi vitia magis manifesta sunt, & referuntur aut ad nimiam velocitatem, aut ad tarditatem, aut ad directionem abnormem. Et his quidem morbis simplicibus pertractatis, transitus fit ad compositos; ubi quidem triplex compositio locum invenit. Aut enim morbi solidorum simplices inter se, aut humorum morbi inter se, aut utriusque varie componuntur. Cum vero & numerum possibilitium combinatum inire arduum sit; nec præterea naturæ morborum sit liquido ostense sint, ut methodo synthetica expediri ea res possit: sequendus esse iudicat eos, qui morbos compositos, tanquam totidem diversas symptomatum concuriones, ad locum de symptomatibus relegant. Neque accidentales morborum differentias A. hic loci commode exponi posse

posse putat. Itaque explicationem potentiarum nocentium nunc subiungit, quæ sunt notissimæ illæ res non naturales aliorum. Illarum autem triplicem esse fontem, supra diximus: mentem, corpus, res externas. Omnia, quæ huc pertinent, quæ titulos, nemini ignota, tanta solertia A. pertractat, ut ea legisse neminem poenitere queat. Compendium natura rei non admittit; hinc lectores ad ipsam Auctorem ablegamus. Notamus solummodo, peculiari sessione expositum incongruum remedium usum; alia vero de venenis, miasmatis noxiis aerem inficientibus, contagionibus, sed tantum generaliter, actum esse; & rursus aliam complecti damna exposituris & motibus singularibus, v. c. statu, sessione, decubitu, subita & violenta musculorum contractione, diu continuata &c. His denique causis procatarsibus subiungit causas prædisponentes, quas vocat semina morborum, & in tria genera digerit, ut sint alia semina morborum naturalia communia, v. c. solidorum cohesio & nexus non insuperabilis, superficies meatibus undique patens &c. alia naturalia propria, v. c. ætates, sexus, temperamentum, idiosyncrasia &c. alia, quæ sunt præter naturam, v. c. diatheses hereditariæ, solidorum debilitas, rigiditas, irritabilitas &c. peculiari sessione de istarum causarum differenti constitutione differitur, & qui earum concursiones variæ morbos pariant, ostenditur. Tandem hanc de causis doctrinam claudit elegans disputatio de viribus naturæ medicatricibus, quarum effectus fere hi sunt: nutritio deperditi, alienorum assimilatio, coctio materiæ morbosæ, suppuratio, consolidatio vulnerati, fracti &c. excretiones illæ per hæmorrhagias &c. febris, partium consensus, aliique plures. Questionem, an illi effectus machine, an menti, an utrique tribui debeant? a Pathologo in medio relinqui posse recte iudicat. Doctrinam de symptomatibus ita ordinavit, ut primo de qualitatibus sensibilibus alienatis; dein de excretorum & retentorum vitiis; tandem de actionibus læsis, plene & accurate exponeret. Sermone denique de accidentalibus morborum differentiis, perutili & perspicuo, librum hunc, vix satis laudandum atque commendandum iis omnibus, qui artem medicam exercent, finit. CA.

*CASTI INNOCENTIS ANSALDI, ORDINIS PRÆ-
dicatorum, de futuro seculo, ab Ebraeis ante captivita-
tem cognito, adversus IOANNIS CLERICI cogi-
tata, Commentarius.*

Mediolani, in regia curia, prostat apud bibliopolam Iose-
phum Bonacinam, pag. 17. in 8.

In hac commentatione Ch. Auctoris propositum est, Cleri-
cum impugnare, qui in *biblioth. antiqui & moderna* T. V.
itemque aliis scriptis suis, adferre nullus veretur, quia in
V. T. oraculis non expressa fiat mentio vitæ æternæ, ideo Ebraeis
omnibus, ad Hassamonæorum tempora usque, futurum sæcu-
lum ignoratum fuisse: de quo tamen cum Græcorum sapien-
tes aperte loquerentur, ad Homerum atque Platonem Esse-
nos atque Phariseos se recepisse, indeque hoc consecutos esse,
ut de animarum immortalitate, extremis temporibus reipubl.
quædam, licet obscurius, proferrent. Argumentum dignum
omnino, quod enucleatius excutiatur, ut ita oraculis veteris
foederis sua perfectio, quod ad gravissimum hunc articulum,
fidei atque spei credentium veteris œconomia sua constet di-
gnitas; quod ipsum ex Germanis nostris iamdum occupavit, &
solide pertractavit defunctus hoc anno Helmstad. Theolo-
gus, *Christophorus Timotheus Seidel*. Antequam arcem cau-
sæ tangat, recte præmonet, inter fundamenta religionis ante-
legalis, mosaicæ, & christianæ, hoc merito referendum esse:
animas hominum post fata superesse, & hac spe inniti foedus,
cum Adamo, Noacho, & Abrahamo, divinum; addu-
ctis eum in finem verbis cl. *Mayeri*, de *recognitione animæ
humanae*. His præmissis, (1) argumentum ducit ab idea iu-
stitiæ, Ebraeorum mentibus aliis infixæ, secundum quam certo
sibi persuadebant, Deum unicuique olim secundum opera sua
redditurum esse. (2) Ab ipsorum republica, qua perfectior
vix aliqua cogitari queat, quæ sine religione, quæ futuræ vitæ
cognitionem secum ferat, consistere non potuerit. Qua oc-
casionem *Cummetus* refutat, statuentem, in *religione Iudæica, post
captivitatem, dogmata, de immortalitate animæ, & existentia
Spi-*

spirituum, minoris momenti, nec, ut vocant, fundamentalia habita fuisse, & rectam ordinatamque rempublicam ex atheis consistere posse. Idem demonstratur (3) ex indole religionis Ebræorum, quæ in amore Dei tota vertitur: sed vero abs se impetrare non potuissent, amare illum, quem suum vix fieri posse putavissent: qua sine spe miseri fuissent dicendi; quo modo argumentatur Paulus 1 Cor. XV. & quanta fiducia futura mentibus suis præceperint, adparet ex Ebr. XI. (4) Ex sepultura demortuorum, quæ testetur, Israelitas opinatos fuisse aliquid nostri post mortem remanere, cuius intuitu vita sanctorum corpora honore aliquo dignari conveniat. Producit A. eum in finem quædam ex Cicerone. Addit interdictum de incisione super mortuum, Lev. XIX. & Deut. XIV. oppositum luctui gentilium, ad effusionem usque sanguinis, spem futuræ vitæ non habentium. (5) Clericum propriis lacescit armis, Israelitas, subinde ad idololatriam propendentes, animorum immortalitatem testatos fuisse, cum, ex ipsius sententia, idololatria initium duxerit ab Angelorum cultu atque ἀποθανόντες; de animabus autem regum atque heroum censebant gentilium Philosophi, ipsas in corpora cælo demitti, horumque compage soluta, ad proprias remeare sedes. (6) A divinatione, speciatim νεκρομαντείας, quam inter Iudæos viguisse, indicio est res, quæ vetulæ Endorensi cum Saulo intercesserit; itemque leges huic oppositæ Deut. XVIII. Sed animæ evocari minus potuissent, nisi corpori demortuo superfuissent. (7) A continua propagatione huius doctrinæ, ductæ inde ab antiquissimis temporibus. Quæ Zoroastres apud Hyndum & Prideauxium de futuro sæculo habet, illa ex Iudæorum scriptis maxima ex parte haufit. His argumentis prolatis & probatis, accedit A. ad id, quod Clericus posuerat, Iudæos, Hassamonæorum ætate, apertissimam sæculi futuri cognitionem atque fidem habuisse. Ostendit hoc ex sermone septem fratrum, matrisque, supplicia forti animo perferentium 2 Maccab. II. coll. I. Macc. I. 1. Quæ ipsorum spes orta videtur omnino ab exemplo, sive expectatione eadem veterum Ebræorum, quod liquet ex oratione, qua Mathathias compellavit filios 1 Maccab.

tab. I. 2. Quam doctrinam atque spem a maioribus suis; non a gentiliū philosophis accipere potuerunt, quorum sententia de futuro animorum statu aut incerta, aut alia diversaque prorsus erat. Prius A. ex eo probat, quoniam primores Græci philosophi fere omnes in Academia fuere versati, hi autem *καταληψίαν* rerum pæne omnium inculcabant, & cum res, quæ sensibus obiciuntur, a se percipi minus posse adfirmarent, multo magis de futuro sæculo, de animæ statu, in incerto fluctuarunt. Ab his igitur Ebræorum sapientes, certam futuri sæculi opinionem, nullo modo mutuare potuerunt. Fuerunt quidem philosophorum aliqui, qui sententiam suam de futura animæ sorte declararunt; sed talis illa est, ut cum Hassamoneorum dogmate nulla ratione conveniat. Provocat quidem Clericus ad *Pausaniam*, Messeniacorum L. IV. *Chaldaeos & Indorum Magos primos dixisse, immortalem esse hominum mentem*. Verum ex *Stanleii* hist. philos. P. XII. Sect. I. c. 10. adstruit A. illorum mentem a sententia Maccabæorum multum abfuisse, adiunxisse sc. animæ vehiculum aliquod, *Σχημα*, in quo corpuseculo cum tempore purificetur. *Stoici, Platonici*, itemque Pythagoræi, de animi natura, ac post mortem conditione, ita differuerunt, ut aliam prorsus a nostra immortalitatem eiusdem inferrent. Speciatim Stoici statuerunt, animos prorsus perire, & si quidem bonorum ac egregiorum virorum animos superesse adfirmarent, *personalitatem* tamen suam amittere putaverunt, cum in animam mundi refundentur, quod pariter de *resurrectione* est dicendum, ubi ordo rediret, quem statuerunt; quod testimonio *Senecæ* probatur. Concludit hinc A. Iudæos Hassamoneorum tempore fuisse futurum sæculum, iudicium ac boni retributionem, ex veteri doctrina & traditione, inde a patribus ad ipsos propagata fuisse: quod vero subinde *Plato*, & alii philosophi, de his ipsis sint locuti, id ex hoc fonte profuxisse. Inde quedam A. interferit, quibus obviam procedit iudicium illorum, qui de ipsius libro de *naturalis legis principiorum traditione* quedam monuerunt: de iis, quæ nobis obvertit, deinceps dicemus. Patres, de futuro sæculo, de præmiis ac pœnis futuræ vitæ, passim multa e-

gentilium sententia, quæ per traditionem ad ipsos transferit, habere, contra *Eduardum Cherburium* disputat. Qui ratiociniis nituntur, illi sæpe falsa ponunt principia, vel ex illis conclusiones efficiunt, quæ a veritate discedunt: tutius igitur esse, confugere ad universalem humani generis consensionem. Probat hoc doctrina de animorum immortalitate, quam ultra humane mentis vires positam esse non negent præstantissima nostri temporis ingenia: exemplis gentilium philosophorum, peregrinas terras adeuntium, quo, quæ ibi tradebantur, animo complecterentur, & postea cum aliis communicarent: testimoniis denique philosophorum antiquorum, ad doctrinam atque traditionem maiorum provocantium. Denique, veræ historiæ indicium est, si iisdem de rebus eadem omnes dicant, atque consentiant: unde insert *A. veritatis*, futuræ putæ vitæ, illam ipsam omnium consensionem certissimum indicium esse posse. Sed hæc vel maxime spectant ad defensionem doctrinæ, in libro modo memorato propostæ. Regreditur hinc ad argumentum, quod tractandum sumfit, docens, populum Iudaicum, dogma illud a gentibus, ab ipsorum societate alienis, post captivitatem mutare non potuisse, siquidem illo tempore Iudæi apud omnes nationes in magno essent odio, & ipsi profana haberent, quæ paganis sacra iudicabantur. Ad hæc opinio de immortalitate animorum apud philosophos gentiles nutare incipiebat: ab his igitur doctrinam hanc, itemque de futuro sæculo, habere non poterant. Hæc autem doctrina labefactari coepit, a quo *immaterialitatem animas* docere instituerunt; qua obtinente consequi videbatur, inferos esse nullos, nec sedes beatorum concipi posse, cum, quod carerent materia, nihil pensificere putarentur. Secuto tempore quidem Iudæi ad philosophiam animum appulerunt, sed illam Alexandrinorum, quæ ex diversis philosophorum systematibus erat conflata: ubi igitur animæ post interitum corporis sortem definire sunt adgressi, ipsorum opinio a Spinoßimo vix fuit diversa. Hinc dilabitur *A.* ad Iudæorum Sectas, quarum placita ex *Iosepho* refert. Pharisei, siquidem deinceps *μετεμύχων* Pytha-

thagoræam admiserunt, ei tamen dogmati, ubi Christus vitam inter Iudæos egit, fidem non habuerunt, potius speraverunt se resurrecturos esse, ad Sabbata, & ad festa, iterum in pace, gaudio, & gloria, Hierosolymis cum Messia celebranda. quæ sententia cum illis, quæ Christus adversus Sadducæos disputat Matth. XXII. commode componi queat, qui idem error sit Chiliastrarum. Sed requirit Clericus loca diserta V. T. quorum nullum profare audaçter negat. Miratur eruditissimus Auctor, qui fiat, ut locos V. T. desideret, cum in Novi Fœderis libris diserta de spe patrum habeamus testimonia, ipsos meliorem vitam expectavisse, ut Ebr. XI. 13 - 16. Non quidem illos adeo perfectam elaboratamque vitæ & futuri sæculi ideam habuisse largitur, quin multa ipsis per umbras bonorum corporalium repræsentata fuisse, quæ longe aliter se habeant in N. T. scivisse tamen eos, quæ ad essentiam atque substantiam dogmatis, de permanentia animæ post mortem, de iudicio, atque de retributione spectant; licet non omnes illas doctrinas, quæ his coniunctæ sint, cognoverint. Num prisca Iudæi immaterialitatem animæ crediderint, A. dubius hæret, cum voces נשמה, נשמה, נשמה, non tam rem corporis expertem, quam essentiam corpoream exprimant; quæ causa fuerit, cur patrum aliqui, potissimum *Tertullianus*, animæ materiam adscriperint, atque hodierno adhuc die vehiculum aliquod eidem tribuant recentiores philosophi. Hæc etiam fuisse videtur opinio discipulorum Christi, quibus cum Christus redivivus appareret, existimabant se spiritum videre, Luc. XXIV. 37. atque anus illa exclamat, *divum vidi ascendentem e terra*, I Sam. XXVIII. 13. Sed nunc ex opinione nonnullorum, dubia & incerta, argumentum sumi queat, merito ambigimus. Item, potuisse credere dogma futuri sæculi, sine doctrina resurrectionis humanorum corporum. Ut in pentateucho & ceteris V. T. libris, catechesis, vel corpus doctrinæ integrum, ordine dispositum, contineatur, necesse non est; cum hoc ne quidem de N. T. dici queat. Neque tamen dici potest, ullam veritatem, ad salutem necessariam, manifestatam non esse; licet illa pro temporis ratione non ita fuerit evoluta, inque

clara luce collocata. Postulaverat, quod modo notavimus, Clericus, loca clara & evidentia: quare A. in medium profert locutiones, in volumine librorum Mosis frequentis fati, *congregari ad populum suum, pergere ad populos suos, ire ad populum suum, iungi & adponi populis suis*. De voce *יָדָעוּ* iudicat, enatam esse illam ex obscurissimis gentilium imaginibus, qui, cadentibus in terram corporibus, iisque humo testis, sub terra censebant agere vitam mortuorum. Qua occasione cum quædam notasset A. de ratione eruenda potestatis vocum apud Ebræos, in subsidium vocatis profanis scriptoribus, multa congerit loca, in quibus de statu mortuorum in locis subterraneis agitur. Ies. XIV, ad illam veterum opinionem, demortuorum status stilo prophetico & emphatico describitur. Refutatur *Richardus Simonius*, existimans, Ebræis non fuisse olim nomen beatorum sedibus denotandis aptum; vocem *קִדְוֹן* perlicæ esse originis, & terrestrem hortum primo sensu designare. Sed notat reverendus *Anselmus*: (1) posse vocem a communi usu traduci ad sensum arcaniorem, atque hanc ipsam de beatorum sedibus, in epistola ad Corinthios, & in Apocalypsi accipi. (2) Veteres ex regionibus, sive nominibus locorum, amoenitate præstantium, aut turpitudine infamium, regionibus atque subterraneis vita sanctorum locis indidisse nomina; quod exemplis atque testimoniis comprobatur. Examinat sententiam *Cherburii* c. XV. de religione gentilium, improbantis, loca subterranea, & concamerationes subterraneas, quæ a scriptoribus gentilibus, speciatim poetis, adpellantur. Pergit hinc ad illa loca Mosis, quæ intelligi non possunt, nisi hanc animo nostro concipiamus ideam, post hanc vitam, aliam, eandemque præstantiorem dari. Henochus dicitur *ambulasse cum deo, & non amplius fuisse* (sc. cum vivis,) cum Deus ipsum transtulisset; ut hinc ista sancta conversatio spectari debeat tanquam antecedens, vel causa perpetuæ cum Deo in proximioris commercio vitæ, quæ, nisi sæculum futurum admittatur, concipi nequeat. Num vero per *nomem* Gen. XI. fit intelligendum nomen æternum, non quærendum in terra, sed in cælestibus sedibus, qua notione etiam

in

in somnio Scipionis veris, merito ambigimus. Eiusdem commatis sunt, quæ ex verbis Pf. CXXXIX. 10. adduntur, *Et tenebit me dextra tua.* Aliquanto melius huc referuntur verba Dei ad Moſen Exod. XXXIII. 20. *nam non videbit me homo, quamdiu vivit:* ut sic negetur quidem, fieri poſſe, ut homo, dum in hac vita verſatur, Deum videre queat, ſimul vero adfirmetur, in altera vita id eventurum, ubi ad glorioſi vultus Dei adſpectum admittetur. Idem probatur ex Pf. XVII. 15. XXVI. 13. CXVI. 9. nomine vitæ enim, ſtatus ille felix poſt hanc vitam venit 1 Sam. XXV. 29. De Pf. LXXIII. Clericus pronuntiaverat, continere tantum querelas de calamitatibus huius vitæ; videri autem de futura animorum immortalitate addubitare. Contrarium evincere ſtatigit Noſter ex v. 20. בעיר עלטם תכזה, quæ ita παρὰ θεοῦ ἔστι: *verum Et in caeleſti tua, in qua regnas, civitate, ipſum eorum efficias execrabilem præſentiam,* adeo ut, quod poetis familiare eſt, *umbra* ponatur pro parte hominis in altera vita ſuperſite. Ultimum, quod Clericus ſuæ obvertit opinioni, eſt, Deut. XXVIII. contemptoribus legis intentari dira quævis, obſervatoribus eius fauſta & fortunata omnia, futuræ vitæ bonis atque malis ſilentio prorfus prætermiſſis: aliter feciſſe ſapientes rerum publicarum legumlatores, qui docuerint, præmium, quod illos maneat, qui legibus obſecudent, cum vita hominis non terminari; cuius ratio non alia dari queat, quam quod tum temporis vita æterna Ebræis ignota fuerit. Sed vero obiectionem hanc ex proceſſu orationis c. XXX. 20. dilui poſſe A. contendit, in quo vita, ſpem immortalis vitæ deſignet. Sub finem huius ſuæ commentationis quæſtionem diſcutit: *num lex vetus induxerit homines ad obedientiam præceptorum per temporales promiſſiones Et comminationes tantum, an vero per futuras etiam Et æternas?*

Liceret iam pedem figere; quoniam autem rev. Auſt. quædam regerit ad ea, quæ in recenſione librorum ipſius *de principiorum legis naturalis traditione*, in his noſtris Actis a. 1745. m. Oct. p. 586. & 591. in medium attulimus, non poſſumus, quin aliquas adiciamus. Spectabant monita noſtra tum *ſuum, tum argumen-*

sum. Ad Stilum quod attinet, notabamus, illum non ubique sibi esse similem, aliquando solecismorum & barbarismorum fordibus esse foedatum. Excusationem Auctoris accipimus, eloquentiam a philosopho, Cicerone iudice, non admodum flagitari. Novimus, quæ hac in re philosophis venia sit danda, nec facile id monuissent, nisi scriptorem suam ad prisorum morem accommodasse voluisset videri, qui, dum argumentum aliquod ordine, perspicue, ac solide explanarent, etiam aliquas partes dictioni dabant, ut cogitata sua caste ac emendate proferrent. Adhæc potest aliquis pure loqui atque scribere, ut in linguæ indolem non incurrat, qui tamen propterea nondum eloquens dici debet. Principium iuris naturalis A. posuerat in *traditione*: observaveramus, potiores esse rationes eorum, qui illud ex principiis nobiscum natis arcessunt. Concedit id quidem Noster, si relatio habeatur *præceptorum legis naturæ, sive legis ipsius naturalis, quæ ipsa in ratione & natura posita sint*, adeoque principia appellari queant, sed *secunda, & ex aliis orta*. Ab his autem distinguit *altissima & primaria, ex quibus cetera constare possint, & quorum comprehensione mens nostra partes omnes devinuat, momenta cuiusque veritatis ponderibus suis examinet, adversaria evertat, conjectaria quælibet eliciat*: hæcque *præconcepta magis esse, & traditionis perpetua haberi*. Fatemur, nos tanta ingenii & iudicii acie non esse, ut, quid A. verbis his velit, satis intelligamus. Præcepta legis naturæ ex ratione haberi posse adfirmat: sed vero ut illa mente complectamur, veritatis momenta ponderemus, quod veritati oppositum est reiiciamus, conjectaria efficiamus, id traditioni in acceptis ferri debere. Si menti proprium est, ut, quod verum est, percipiamus, singula momenta expendamus, & ex veritatibus cognitissimis conjectaria eliciamus, traditionem dicis tantum causa scenæ infert, & sic, quæ natura sua coniuncta sunt, *inordinate*, quod nobis vitio dedit, seiungit. Quodsi per traditionem intelligit *confusum* populorum omnium, moratorum saltem, circa illa, quæ iusta sunt, æqua, honesta, multis ambagibus est opus, immo hypothetice impossibile, ut, quid populi omnes de veritatibus

morat-

moralibus sentiant, pernoscamus. Sed largiamur tantisper, fieri hoc posse: profecto, quæ apud populos, diuturna consuetudine, recta habentur, talia in se non semper sunt. Necessum igitur est, ut principium aliquod sit, ad quod, tanquam ad lapidem lydium, omnia exigamus: nisi dicere quis velit, de præceptis moralibus nos certitudinem habere non posse, nosque adeo in perpetua incertitudine fluctuare. quod est a sapientia & bonitate divina quam maxime alienum. Igitur non aliam hic cynosuram statuere possumus, quam quidem rationem, quæ docet, virtutem ipsa sua natura rectitudine morali præcellere, & quæ ex relatione hominis ad Deum, eiusque dependentia, ex *sympliciter*, quam homo ad se & alios, in quorum societate vivit, habet, omnia officia deducat. Illius generis demonstrationes longe maius pondus ad persuadendum habent, quam si quis ad traditionem confugiat. Et si vero eam non omnino negligendam iudicamus, tamen nihil ulterius probat, quam hoc: in eo, quod natura sua est iustum & rectum, populos cultiores consentire, adeoque dari commune aliquod principium, quod omnibus hominibus ex æquo inest, rationem nimirum. Quare, si traditionem principium iuris naturalis agnosci A. vult, non *primarium*, sed *secundarium* dicat. Atque in hunc sensum accipienda sunt illa, quæ p. 84. 87. prolixè disserit, multos, Protestantium etiam doctores, traditionem non prorsus repudiasse. Viderit ei. Auctor, num satisfecisse ei possumus videri.

SEXTI AURELII VICTORIS HISTORIA ROMANA,
ex recensione & cum Animadversionibus Criticis
atque Historicis IOANNIS FRIDERICI
 GRUNERI.

Coburgi 1758. apud Georg. Otto, Aul. Ducal. Typogr.
 Alph. 2. octonis.

Magnum, atque molestiæ plenum laborem sustinere, quorum in emendando explicandoque Aurelio Victore versetur diligentia, nemo facile, qui hunc scriptorem cognitum ac perspectum habeat, dubitaverit. Nam sicuti,

sicuti, quem in aliis libris consumimus, maxima voluptate labor compensatur, vel ex novitate rerum, vel ex elegantia scriptiois capienda: ita in hoc scriptore, & eiusmodi scribendi genus est, quod defatiget magis, quam oblectet lectores; & res ab aliis peti possunt, qui maiore cum elegantia, tum diligentia in narrando, utantur. Laudamus igitur diligentiam *Gruteri*, viri docti, qui, quid in nova hac *Victoris* editione præstiterit, nunc videbimus. In contextu, ut aiunt, edendo, secutus est Vir Cl. editionem *Ioannis Arntzenii*, A. 1733. impressam. Ac in libello quidem de origine gentis Romanæ, item in altero de Cæsaribus, emendando, sæpiissime sibi coniecturas adhibendas fuisse fatetur. Codices enim, manu exarati, si illum excipias, quo *Andreas Schottus* usus est, nulli inventi sunt. In libello autem de viris illustribus emendando, usus est variis lectionibus, ex notis *Schotti*, *Gruteri*, qui Palatinos codices inspexit, & *Arntzenii*, collectis. Evolvit etiam codices, typis exscriptos, duo, eosque antiquissimos, quorum prior A. 1510. Argentinæ per *Iohannem Knoblauch* impressus est, alter ibidem, sed ex ædibus *Matthæi Schurerii*, A. 1513. prodiit. Epitomen denique e duobus Cod. MSC. restituit. Quorum illum, quem *Guelf. pr.* nominat, *Marquardus Gudius* annorum septingentorum, & magni pretii esse iudicavit. In notis & historiam exponit, & loca difficiliora explicat, & textum emendare *Gruterus* conatur. De quo ut iudicari possit, exempla quædam adscribemus; hisque, quæ nobis inter legendum in mentem venerunt, coniecturas addemus. En vero illas. In libro de origine gentis Romanæ (c. 1. n. 6.) hæc sunt. „Quare autem addiderit *tutus*, suo loco plenissime annotavimus, in commentatione, quam hoc scribere coepimus.“ Hunc locum variis modis restituere conati sunt viri docti, imo & femina. Legunt alii, quum hoc scribere coepimus; alii, cum scribere occoepimus; *Iunckerus*, (qui tamen omitti potuerat) ponit, antequam hoc scribere coepimus; *Gruterus* denique, — in commentatione, quam in hoc scribere coepimus. Quid vero? si sic emendemus: quam nos scribere coepimus. Sic omnia expeditiora erunt.

C. III. 2. „Isque primus agriculturam edocuit, ferosque homines, & raptu vivere aduetos, ad compositam vitam eduxit.“ Quod verbum Schottus in *traduxit*, Grunerus in *adduxit*, mutant. Nos melius *deduxit* esse putamus. C. III. 7. — cognomento quoque addito Pater, secundum quod noster cognomento sic intulit.“ Locus corruptus est. Eum Sylburgius sic restituit, *noster Maro sic intulit*: Grunerus vero ita corrigit, *secundum quod cognomen noster sic intulit* Nos, etiam non ignoramus, idem verbum saepius repeti a Cicerone, atque aliis: totum tamen verbum *cognomenum*, sine dubio e Glossa ortum, quae exempla in Victore frequenter occurrunt, delendum esse censemus. C. XVII. 4. „inter Iulum filium eius, & Silvium Postumum, de obtinendo imperio orta contentio est, cum dubitaretur, an Aeneae filius, an nepos potior esset. Permissa disceptatione eius rei, ab universis Rex Silvius declaratus est.“ Artaenius sic corrigit, *permissa disceptatione eius plebi*: Grunerus sic, *permissa disceptatione ea plebi* &c. Nos ita ponemus, si nostra quid valeat auctoritas: *sed missa disceptatione eius rei ab universis* &c. C. XIX. 4. periculosum ducens, ne quis ex ea nasceretur.“ Grunerus scribit pro ne *scilicet* Falso. Periculosum ducens interpretamur per verendum esse existimans. Ita Nepos; *Themist.* 3. quod erat periculum, ne — ancipiti premerentur periculo. *Albiad.* 3. periculum est, ne inmodestia militum nostrorum detur occasio.

Ex libro *de viris Illust.* haec notamus: C. LVI. 6. „Ob huius (L. Aemilii Pauli Macedonici) licentiam & paupertatem, post mortem eius dos uxori, nisi venditis possessionibus, non potuit exsolvi.“ Schottus legit, *continentiam*, & Grunerus *abstinentiam*. Nos ex antecedentibus ita omnia restitui posse arbitramur: — Ob haec omnia ei a populo & a Senatu concessum est, ut ludis Circensibus triumphali veste uteretur. Ob cuius negligentiam &c. Nempe, quia Senatus uxorem Aemiliae non curabat. Sic *Terentius Andr.* I. I. 44. Inopia & cognatorum negligentia coacta.

E libro *de Caesar.* haec sunt: „Denique nactus (Catigula) potestatem, uti talia ingenia veteris saeculi anni mensibus, egre-

gia ad populum inter patres, cum militibus gessit. Hunc locum corruptissimum ac prope desperatum iudicat Grunerus. Tamen ita emendat: *uti talia ingenia versare solent animi sensus. Versare vero animi sensus, per aliam atque aliam iis speciem inducere interpretatur. Sed hoc omne nobis longius petatum videtur. Igitur, cum medicis, qui in desperatis morbis urendum secandumque esse putant, ita legimus: uti tam ingenia veterum, (i. e. honestissimorum hominum,) silent animos mentiri, (i. e. assigulare: ut, ni fallitur, Martialis, mentiris iuvenem tinctis Lentine capillis; ut Virgilius, nec varios discet mentiri lana colores.)— Sed de his satis. Additus quoque est Index in Aurelium Victorem, in quo tamen iure lector maiorem diligentiam desideret.*

TRAITE DES PARTIES, QUI SERVENT DE PASSAGE à l' Urine: rel.

i. e.

TRACTATUS DE PARTIBUS, PER QUAS URINA fluit, cum earum descriptione, actione, & usibus, in quo praecipua morborum genera exponuntur, quibus haec partes affliguntur, ac sigillatim de calculo renum & vesicae agitur, Auctore
RUITY, D. M.

Parisii, apud Durandum, plag. 10. c. f. æn. in 12. mai.

Comprehendit hic libellus prælectiones, quas Cl. Auctor, secundum voluntatem Institutoris, Doctoris Gullstoni, publice habuit. Voluit is, ut in illis de parte aliqua corporis humani, atque in his incidentibus nonnullis morbis, ageretur. Cum igitur Auctor deprehenderet, qui olim has prælectiones habuerant, ita de præcipuis corporis humani partibus exposuisse, ut nihil magnopere addi posset; coactus fere, hoc de urinae vis argumentum sibi pertractandum sumsit. In quo ita versatus est, ut, partibus huc pertinentibus, & natura fluidi ab ipsis secreti, expositis, usus actioneque earum.

earum partium, indeque modum declararet, quo ita interdum læderentur, ut necessario morbos, de quibus in hoc libello agitur, producant. Renes, de quibus protinus dicendum fuit, in duplicatura peritonæi positi sunt, dexter minus altus ac sinister, ob hepatis magnitudinem; quod cum in brutis anteriorum deorsumque nitatur, ventriculus vero ob voracitatem vehementer extendatur, ren dexter in his sapius altior sinistro reperitur. Quo minus renes a vicinis partibus premantur, adipe referta membrana efficit, eaque a peritonæo provenit, aliter ac interior vel propria renum tunica, quæ ab exteriori vasorum sanguiferorum velamento procedit. Inherent renes lumbis, & dexter interdum hepatis ac coeco, sinister colo ac spleni, ne, si descendere posset, vasa renalia comprimerentur. De interna renum structura omni tempore diversissimæ Auctorum opiniones fuerunt, prout eo tempore, quo singuli scripsere, hæc vel illa Philosophia principatum tenebat. Quod vero Hippocrates glandulosam renum substantiam dixit, non ea de causa fecit, quasi vere talem invenerit; sed quia multum in renibus humidi reperit, quale fere in iis partibus deprehenderat, quæ nemini non glandulæ nominantur. Hæc tamen sententia effecit, ut accuratius deinde per dissectiones in fabricam renum inquiretur. Quod primus olim Eustachius fecit, qui tamen in eo erravit, quod papillas pro glandulis habuit, & quod urinam dixit non per tubulos, a Bellino dictos, quos non tanquam vascula cognovit, verum per sulcos, qui inter hos tubulos sint, tanquam canales substantiæ renum insculptos, promanare. Ex Bellini & recentiorum investigationibus apparet, renes nonnisi vasorum fasciculum esse, communi aliquo velamento comprehensum. Faciuntque arteriarum extremi rami rete, glomeri sericeo non absimile; & ante, quam in uriniferos ductus abeunt, primo circum describunt, deinde vero serpentem æmulantur. Vena, in animalibus quibusdam ex felium genere, non intus cum arteria, sed in superficie renum decurrit, quod a Rambio observatum fuit, & ab A. addita figura illustratur. Ex lateribus arteriarum capillarum videntur

tur tenuia filamenta procedere, quæ tubulorum uriniferorum nomine veniunt, & in duodecim ordines collecta, quibus tot pelvis ureteris rami respondent, pinguedine interposita distincti. Apparent in renum substantia spherica quædam corpuscula. Ea Malpighius intus cava, aut vesicularia esse, glandulasque nominari debere, dixit. Sed quæ tales apparebant vasis vacuis, glomeres vasorum arteriosorum esse videbantur, postquam arteria renalis idonea materia repleta erat. Neque per hanc comprimi, & quasi deleri illas vesiculas probabile est, cum in aliis præparationibus naturalem partium fabricam exhibeat. Quodsi tales vesiculæ vere in renibus adessent, non secernendo, sed continendo secreto humori inservirent. Et hoc unum glandularum in corpore humano generis est: quæ vero secernendo humori destinatæ sunt, earum longe alia interna structura esse debet. Ureteres calami scriptorii magnitudinem non excedunt. Possunt tamen in calculosis permultum dilatari: & in duobus exemplis vidi, aquam, quæ in vesicam propter calculi sectionem immissa fuerat, in pelvim renum penetrasse. Adhæc ureteres non in loco tantum iliacarum arteriarum magis, quam in reliquis, contracti sunt; crassæ enim eorum tunicæ sunt, ne facile ab intestinis, & in feminis a matrice, profus comprimi possint. Est autem unica nervosa tunica, cui glandulæ inharant mucum secernentes. Vidit Auctor in aliquo mortuo corpore, ex singulis renibus duos ureteres distinctos produisse, proxime ante locum, ubi vesicam subeant, unicos. Idque in eo corpore necessarium fuisse monet, quia duæ in singulis renibus distinctæ pelves fuerant. Interna vesicæ tunica, quæ nervea, glandulisque mucum secernentibus ornata est, quia sæpe permultum dilatari debet, neque tamen se contrahendi facultatem habet, admodum rugosa est. Duglassius Medicus invenit fibras, quæ, in vesica in longitudinem ductæ, nomen detrusoris urinæ habent; antè in osse pubis & prostata, postè in eadem glandula, ac in feminis in vagina, fixas esse, eoque ad deprimendam vesicam aptas. Duæ vesicæ partes sunt. Quæ in viris recto, in mulieribus vaginæ infidet, collum dicitur; estque

que minima pars, & multo angustior longiorque in viris quam in feminis. Primus Böhnius, Lipsiensis Professor, observavit, propterea quod maxima fundi vesicæ pars musculis abdominis adhareat, ipsaque etiam musculosa sit, vulnera, huic parti inflicta, modo non per turundas dilatentur, sanari posse. Urethra, in viris, sub ossibus pubis, per quatuor circiter pollicum longitudinem curvata est. Ductus, qui in superiore parte internæ urethræ tunicæ patent, probabiliter ex glandulis procedunt, in substantia corporis urethræ positæ. Eaque, quia & in feminarum urethra sunt, humorem secernunt, qui non femini lubricam viam parat, sed urethram contra urinæ acrimoniam tutam præstat. Musculus, qui vulgo accelerator urinæ dicitur, utrinque ex superiore urethræ parte, qua sub ossibus pubis procedit, oritur, & bulbum amplexus, sub inferiore parte aliquantum in peritonæo progreditur, & in duos demum tendines secedens, lateribus corporum cavernosorum penis inheret. Quæ, ut nova descriptio sit, metuis tamen, ut falsis vera. De usu glandularum, quæ supra renes positæ sunt, æque omnia incerta sunt, atque olim. Et si enim, secundum Reubii observationem, arteriam cum testiculo communem habent: nihil tamen ab una parte ad alteram transire potest. Probabilis autem est Morgagni opinio, qui inter lymphaticas glandulas eam refert, quales prope chyli receptaculum positæ sunt. Remum officium esse urinam a sanguine separare, apud omnes recepta opinio est: sed de modo, quo istud fiat, plene inter Auctores non convenit. Et si de digestionem, fermentationem, attractionem, nihil dicit Auctor, memorat tamen falsas, quas hac de re habuerint Bellinus & Boerhaavius, opiniones. Sanguinem enim, ut Bellinus voluit, ex arteriis extremis effusum, in spatium aliquod inter orificia arteriarum, principiaque tubulorum renalium, venarumque, ita separari, ut per diversam orificiorum figuram, urina in tubulos, sanguis in venas recipiatur, experimentis in repletionem vasorum factis, & pressionem liquidorum, vasorum lateribus perpendiculari, repugnat. Illa vero, quæ de glandulosa renum fabrica dicta sunt, ea Boerhavi erroris mani-

manifestant, qui urinam, partim per ductus Bellini, partim per glandulas, fecerni contendit. Quales enim Boerhavius glandulas voluit, tales in rene non inveniuntur. Urina in renibus fecernitur, quia talis est tubulorum renalium angustia, ut non omnem sanguinem, sed aquosam tantum, tanquam tenuissimam eius partem, cum salibus in ea solutis, admittant. Ureter, qui ductus excretorius est, non, ut in aliis glandulis, statim angustus, sine interposita pelvi ex rene prodit, propter hanc causam, quia tubuli renales, ex circulari renum ambitu versus ureterem concurrentes, sibi invicem ita oppositi deberent esse, ut emittere commode urinam non possent. Ex renibus urina, in hominibus saltem, suo pondere in vesicam devolvitur; quare, ne nimia vi irruens vesicam offendant, hinc inde quaedam ureteris angustiae sunt, maxime eo loco, quo vesicam subit. Ex hac, expellitur lottium, dum carnae fibrae, propter irritationem in interna tunica factam, se contrahunt, ac vesicam angustant. Eoque tempore corpora carnosae Morgagni, contractione sua, orificia ureterum occludunt, quo regressus urinae impeditur. Inter eos, qui accurate determinare vim vesicae voluerunt, etiam Keilius est. Est tamen eius calculus, praeter ea, quae a Michelotto monita fuerunt, etiam in hoc deficiens, quod nullam longitudinis urethrae, & quae inde provenit, frictionis rationem habuit. Celeritas, qua liquor pulsus ex canale aliquo effluit, debet, ceteris paribus, longitudini canalibus respondere. Etiam Michelottus a vero aberravit, dum vim, qua fluidi cursus ex canalibus orificio acceleratur, aequalem ponderi cylindri eiusdem fluidi ponit, cuius basis respondet orificio per quod exit, & cuius altitudo aequalis est altitudini extremitatis superficiei fluidi quod superest. Respondet haec vis, secundum Newtonum, cylindro quidem, cuius eadem basis est; sed altitudine, ex qua corpus grave descendere debet, ut eiusmodi celeritatem acquirat, bis sumta. Urina excrementum est, non peculiaris cuiusdam, sed omnium coctionum. Quia Morgagnus nuper operam dedit, ut sententiam de viis urinae ex ventriculo ad vesicam novis argumentis confirmaret: Auctor

Et for variis rationibus offendit, quantacunque etiam urinae vis effundatur, tamen eam omnem per renes fecerit posse. Subtilitas particularum aquearum, aptitudo ad motum, quantitas, celeritas, qua moveri per venas lacteas humores videmus, expulio 900. unciarum sanguinis spatio quartae horae partis ex corde in aortam, haec satis consistant. Quod non omnis aquosa pars, quae singulis vicibus ad renes defertur, per tubulos renales secedat, haec causa est: aliqua sanguinis pars nutritioni renum impenditur; eaque cum ad officina tubulorum uriferorum non perveniat, quae cum ea coniunctae sunt aquosae particulae separari non possunt. Ubi omnis fere aquosa urinae pars exhalavit, superest substantia atra, viscida, quae in aere solvitur, & perquam acris est. Hoc sal essentielle, partim acidi, partim alkali naturam habet. Dum enim acidum urinae additur, color tantillum obscurior fit: ubi vero nitrosum sal, aut sal tartari, spiritui urinae accedit, lacteum colorem accipit. Sulphur urinae inesse, cum odor probatur, dum mittitur, tum etiam ubi putrescit. Ab hoc sulphure naturalis urinae color ex parte pendet; etsi certum est, sal & terram plurimum ad colorem formandum conferre. Nubeculae & sedimenta solidis particulis constant, quae, pro varietate ponderis, quod ipsae & aquosae habent, in varias figuras coeunt. In sanorum ac robustorum corporum urina, non tam nubecula, quam sedimentum est. Cum enim illa particulis subtilioribus confset, magna earum vis, aliter ac ponderosarum, quae sedimentum constituunt, cum fudore expellitur. Qui cum aliquantum supplere possit defectum secretionis urinae, apparet, cur interdum aegri tamdiu suppressione urinae laborare queant ante, quam moriantur. Cumque urina tenuis sit, si aqua nimis abundat; rubra & turbida, si solidae particulae; ubi inter has & aquam iusta proportio est, colorem inter album rubrumque oriri debere medium, adeoque citrinum, probabile est. Inter mala, quae renibus, caeterisque urinae vis accidunt, frequentissima sunt quae a calculo proveniunt. Qui cum totus fere volatili fixoque sale confset, quale in urina abundat, nascitur ex lotio calculus, modo salinae,

linæ, cum aliquot terrestribus partibus, a fluidis separata, inter se concreverint. Concreverunt autem, sive maior salinarum particularum modus sit, quam ut per tubulos renales manare queant; sive hi a viscida materia simul obstructi sint, quæ salia iungat, aut quacunque alia ratione pressi & angustati. His singulis de causis calculi nascuntur. Nuclei vero, quales sæpe in calculis inveniuntur, per tertiam causam fiunt, adeoque per vitium quod in renibus est, non vero in urina. Nam si in urina causa lateret, quæ ratio est, cur nuclei tales fere semper in altero tantum rene formentur, altero integro? Contra, si sabulosum in urina sedimentum est, Galli *gravelle* vocant, vitium ex una priorum causarum provenisse putandum est. Ex causis vero calculi, quæ procatartice nominantur, præcipue hæ sunt: continuus & copiosus potus spirituosorum liquorum, ventriculus debilis, cibi quibus multum viscidum inest, & vita sedentaria. Spirituosi enim liquores magnam salium vim continent; indeque fit, ut, cum femina, quæ, ut plurimum, parum vini bibunt; tum qui in universum cerevisiam potius quam vinum bibunt, raro calculo laborent. Viscida vero materia in urina nasci debet, partim ex talis naturæ, partim ex omnis generis alimentis, si a debili ventriculo parum elaborentur. Hinc pueris, præcipue pauperibus, frequens morbus calculus est; quo tamen, ubi semel sectione exemptus fuit, raro iterum laborant, quia, adultiores facti, aliis cibis nutriuntur. Et cum a decimo quarto circiter anno, usque ad sexagesimum tertium, cibum digerentia viscera fortissima sint, denegari Aphorismo Hippocratis omnis vis veri non debet. Denique & sedentaria vita tubulos renales angustos reddit. Quod præcipue in iis hominibus verum est, qui inclinato corpore sedent, quo vasa maiora, & renes ipsi, multum comprimuntur. Si nucleus, qui in papilla hæret, parvus & lævis est, urinæ impulsu sine incommodo in vesicam devolvitur; contra si asper, aliquo loco in pelvi hæret, nephritis oritur. In hoc malo urina ab initio tenuis, aquosa, pallida est, aut prorsus interceptur: ubi vero calculus in vesicam descendit, magna copia profluit, crassa &

tur-

turbida. Et nullâ de calculo dubitatio remanet, si cum tali urina sabulum excernitur. Multa exempla docent, posse calculum sine ullo fere incommodo in renibus hærere; contra, in ureterem provolutus, semper, ob membranarum sensibilibus irritationem, acutissimum dolorem movet. In nephritide, quæ a calculo est, urinam ab initio tenuem, ultimo crassam fluere, etiam hæc causâ est: rene a calculo irritato, tubuli urinarii se contrahunt, ut non, nisi parum aquosæ, & pallidæ urinæ fluere queant; quæ contra maxima copia turbidæ profluunt, cum primum illa se contractio remittit. Renem non a malo hysterico, verum a calculo affectum esse, partim ex prævia ægræ dispositione, partim ex cruditate urinæ cognoscitur, quæ in calculi affectu mutatur. Si rheumatismus in lumbis est, æger, cum antea incurvatus esset, difficillime se erigere potest, & sensum sectionis habet, qua corpus medium dividi videtur. Tandem in vera inflammatoria nephritide, tum febris acuta coniuncta est, tum urinæ fluxus, in accessione mali flammæ, in statu aquosæ. Curationis calculi, qui in renibus est, quatuor momenta sunt: propellere in vesicam; viam per ureteres ipsi parare; hos contra calculi asperitates munire; & symptomata dirissima tollere aut lenire. Ad primum diureticis auxiliis quidem utendum est, sed quæ, copiam urinæ augendo, balsamica virtute vias lubricent. Ex symptomatibus primum dolor est, qui descensum calculi in vesicam impedit, & quem præcipue venæsectio tollit, & circumspectus opiatorum usus. Si calculi nimis magni indicia habentur, & ad extrema ventum est, oportet ad vomitoria, purgantia validiora, & diuretica confugere. Ut novæ nephritidis accessioni occurramus, opera danda est, ut salium viscidarumque particularum concursus impediatur, tubulique renales aperti servantur; quæ omnia mercurialibus præparationibus commodissime obtinentur. Hactenus de renum calculo. Isque fere nucleus eorum est, qui in vesica inveniuntur. Possunt tamen & in hac, etsi rarius, calculi ex urina, quæ vehementer viscida & salina est, nasci. Calculus vero, qui aliquamdiu in vesica hæsit, cum ex materia coaluit, cuius magna attrahendi vis est, necessario

Vuu

augeri

augeri debet. Eaque vi etiam fit, ut laminae calculi inter se parallele sint. Calculum in vesica esse, catheterismo, aut digito in anum demisso, certo cognoscimus. Vidit tamen Auctor Lithotomum deceptum aliquando scirrho, cuius plane eadem ac calculi signa erant. Affert etiam exemplum a D. Bamber observatum, in quo plures tophaceae concretiones, in coli principio haerentes, ita, post vesicam posite, anum urgebant, ut, etiam cathetere immisso, Chirurgus falleretur. Si urina non retinetur, etsi alia calculi vesicae indicia habentur, probabile est, ipsum vesicae adhaerescere. Velamento autem calculus non videtur includi posse, nisi magnus, nam aliter crescere non potest. Ultimo loco Auctor observationem subiicit, quae a D. Glissonio, & Hugone Chamberlano seniore, facta est. Filia Equitis Middbetoni, olim nephritide affecta, cum aliquando equum conscenderet, ita situm calculi mutavit, ut ex urinae retentione moreretur. Corpore post mortem secto, in utroque rene abscessus vel ulcus inventum fuit, cum uno utrinque calculo, qui in uretere haerebant, quo loco vesicam subit: qui in sinistro uretere inveniebatur, duarum circiter drachmarum pondus habebat, perforatus, ut permanere urina posset, longus & fulci coloris; qui in dextro uretere haerebat, albicans fuit, & pondus habuit trium drachmarum cum duobus scrupulis & semisse. Prioris perforati calculi figura ab A. addita est. In reliquis iconibus, praeter ea, quae iam suis in locis notata fuerant, memorabilis est figura arteriae renalis, repleta materia, & separatae, quantum ad minima vascula, a substantia renis reliqua (Tab. I. fig. 1.). Circumvolutiones capillarum arteriolarum in externa renum superficie (Fig. 2.). Inaequalis amplitudo ureterum (Fig. 6.). Fibrae longitudinales vesicae, quae detrusorem urinæ constituunt (Tab. III. fig. 1. 2.). Penis, cum musculis, vesiculis seminalibus, & urethra aperta, ut lacunae vel orificia ductuum appareant (Tab. IV. fig. 1.) Neque vero videntur hae icones esse, quae tirones multum iuvare possint.

ENTIUS, SIVE HENRICUS, FRIDERICI II. IMPERATORIS NORBUS, REX SARDINIAE, S. R. I. PER ITALIAM VICARIUS & ADMIRALIS. COMMENTATIO HISTORICA
M. IOANN. TOB. KOELERI.

Goettingæ 1757. Stanno Pockwitzii & Barthelemi, 17. pl. in 4.

Antequam de vita Entii ea dicamus, quæ Koelerus, Vir Cl. doctè & diligenter exposuit, breviter *ἡρακλεῖα* magni herois exprimemus. Fuit vero Entius & splendido genere natus, & maioribus suis dignissimus: forma excelluit, ardorem animi oculis & vultu prætulit, corpus laborum armorumque patientissimum nactus, adeo, ut & animus dignissimo domicilio inclusus, & natura prævidisse videretur, quantum in hoc viro compago corporis vigori animi sufficere deberet; cibo denique & somno, non ad voluptatem, sed ad vitam usus. Ingenio fuit armatus maximo, sed bellicis magis operibus, quam civilibus artibus sufficienti; manu promptus, impetu strenuus, interdum magis audax quam fortis, magis fortis miles quam prudens imperator, usu sagittarum celeberrimus; mature consultis celeriter facta coniunxit, semper sibi similis, neque in adversis deiectus nimium, neque secundis elatus, terror hostium, amor & spes suorum; sæpe hostes virtute vicit, nunquam sua culpa victus est, maiori in omnibus animo quam fortuna usus; hanc variam & atrocem sæpe expertus est, sed constanti & benigna dignus fuit, pius erga patrem, illiusque strenuus imitator, cum in hellica virtute, tum in feminarum amore, liberalis, amicitiarum tenax, acerbissimus iniuriarum ultor, beneficiorum memor, ut tum erant tempora, etiam doctus; quam denique apud superos habuit, magni & invicti animi gloriam, illibatam ad inferos detulit. Hæc sunt, quæ de Entii moribus, cum ex hoc, tum ex aliis libris cognovimus. Age nunc, de Koeleri commentario videamus.

Iam primum Entius varie a variis nominatus fuit: alii illum Enzum, Henzum, Henricum, Encium, Hencium, alii Rentium, Enitium, Egentium, Entium appellaverunt. Cur vero Entius appellatus sit, duæ a scriptoribus causæ commo-

morantur. Sigonius quidem nomen Entii scribit a Teutonico Heinrich, sive *Heinz*, ab Italis derivatum esse. Iacobus vero Maria Campanacius Fridericum, ait, cum duo eiusdem nominis filios suscepisset, alterum ex regis Atragonum filia, Maria, sive Constantia potius, alterum ex nobili quadam femina, hunc ideo Entium appellasse, ut ab illo, Henrico, distingueretur. Auctori vero ea de causa Entius audit, quod a plurimis scriptoribus sic appellatur. Hunc igitur Entium, Fridericum II. imperatorem, quem illicitis amoribus multum tribuisse aiunt, e pellice procreasse, omnes uno ore scriptores consentiunt. Quæ vero pellex illa fuerit, varix sunt atque diversæ hominum opiniones. Aliqui Blancam fuisse dicunt, cuius de vita Rocchus Pirrus exposuit. quæ cum apud *Grævium* in Thef. Ant. Sic. T. V. p. 48. legantur, nihil hic repetere attinet. Idem vero Pirrus hanc Blancam uxorem Friderici fuisse scribit; qua in sententia quoque Matthæus Paris fuit. Falso. Primum circiter a. c. 1236. hanc Blancam, antea pellicem, Fridericum in matrimonium duxisse, scribit. Iam eo tempore tertia coniux, Isabella, aderat, quæ demum a. 1247. obiit. Fridericum vero eodem tempore duas uxores habuisse, ideo non probabile videtur, quod, cum inimici illius, quibuscunque poterant criminibus huius imperatoris vitæ infamix notam inurere conarentur, nullum de hoc verbum unquam dixerunt. Deinde Manfredum, filium Blancæ, nunquam non scriptores, qui eo tempore vixerunt, pro spurio habent. Denique ipse Fridericus, in testamento, fratrem natu minorem Manfredo prætulit. Manfredus enim a. 1232. Henricus post a. 1235, quo Isabellam Fridericus duxit, natus est. Ipse Kœlerus, se de hac re, ob vetustatem a nostra ætate remotissimam, multisque controversiis implicatam, nihil certum habere profiteretur.

Hic vero non magis difficilis quæstio oritur, quo anno Entius natus sit. Auctor quidem ex eo, quod Entii virtus a. 1238. celebrari, atque in hominum ore versari coepit, illum primis sec. XIII. annis natum esse coniicit. Nam & hoc Entio inveni, & viginti circiter annos nato accidisse putat; & a. 1238. Entius uxorem duxit.

At-

Atque hic Koelerus paulo a rerum ordine declinat, & quis fuerit Sardiniae, medio, ut aiunt, ævo, status, quæ Imp. Rom. in hanc provinciam iura, exponendo, & sibi requiem, & lectoribus amoenum diverticulum quaerit. Docet vero, Sardiniae regnum in Longobardorum potestate primum fuisse; non esse probabile, Carolum M. Longobardis delectis Sardiniam Pontifici Romano donasse; errare Muratorium, qui Sardiniae regulos sui iuris principes fuisse, & a nullius Imperatoris aut principis auctoritate pependisse scribat; non semper regum titulum summam potestatem indicare; Sardiniae duces titulo regio saepe non usos fuisse, multos se iudices appellasse; Bernhardum, Italiae regem, Caroli M. nepotem, Sardiniae per Ermengardum praefuisse; Mathildem partem Sardiniae tenuisse; Fridericum I. Barasonem regem Sardiniae creasse; eundem Pisanis Sardiniam in feudum, quod aiunt, concessisse, & controversiam inter Pisanos & Genuenses de Sardinia ortam composuisse; Innocentium III. & Honorium III. primos sibi Sardiniae imperium arrogasse; Ubaldum & Lambertum, fratres, Pisanorum iura armis defendisse; Gregorium IX. Ubaldum devovisse, hunc temporibus inservisse, Sardiniam pontifici donasse, atque ab eo in feudum accepisse. Sed ad Entium redeamus. Duxit hic Adelasiam, uxorem Ubaldi, in matrimonium, atque Sardiniae imperio tali modo potitus est. Iam constat, quantum eo tempore pontifex in Imperatorem exarsit, quantaque opè nifus fuerit, ut Fridericum omni dignitate, honore, & imperio privaret. Imperator, cum pontifex devoti Friderici regnum sibi arrogaret, novisque civibus novos magistratus praeficeret: Entium, filium, sorori pontificis opposuit, eamque Legatum sive Vicarium suum generalem in Italia appellat. Hoc ille munere egregie functus est. Nam in bellis, quæ Fridericus cum pontifice gessit, fortis & strenuus eius animus mirifice eluxit. Praefuit expugnationi castris Plumatii, & in Marchiam Anconitanam impetum fecit, multasque urbes cepit. Paulo post, Entio, Admiralli imperii titulo insignito, rei maritimæ cura ab Imperatore commissa est. Et hic egregiam operam Imperatori praestitit. Vicit Genuenses,

multas naves miserit, plures cepit. Fudit deinde Tartaros Ungariam visitantes, & gravem in Placentinos vindictam exercuit. Sed non perpetim benignam fortunam expertus est. Frustra Roncaciellum obsedit; & a Mediolanensibus prope Melignanum pulsus fuit. Verum non multo post, obsessis Savonenfibus opem tulit, & Bernardos, Rubeum & de Regio, pepulit. E pugna vero, inter Imperatorem & Mediolanenses a. 1245. commissa, quis superior discesserit, ob dissensum scriptorum vix liquet. Eos tamen aliquo modo inter se conciliari posse Auctor arbitratur, si de duobus praeliis loqui dicamus, quarum primo Entius victus captusque fuit, altero liber & victor discessit. Hoc autem bello confecto, Placentinorum ferociam tertium coercuit; & paulo post amplifimum theatrum, in quo latissime excurreret, bellicamque virtutem ostenderet, atrocissimo inter Imperatorem & pontificem bello orto, nactus est. Quo in bello Entium quidam aiunt Vastaldaldum, Mantuanorum oppidum, & Quincinum, Brixiae castrum, cepisse. Oppugnavit quoque Colurnum, sed frustra: patri feliciter succurrit: Parmam obsidione clausit: multas Mantuanorum naves cepit: Estensem arcem delevit, & arcem Arolii ab hostibus occupatam recuperavit. Exarsit vero a. 1249. bellum Mutinense, in quo Entius a Bononiensibus victus, captus, Bononiam ductus, & in carcerem coniectus est. In eo squalore, etsi & pater minis, precibus, pecunia, ut filium liberaret, enitebatur; & ipse fuga se in libertatem vindicare tentabat, a. 1272. annos XLVI. natus diem obiit. Elatus est maxima & funeris pompa, & omnium frequentia. Hæc de vita Entii, quibus Koelerus & varia addidit, ut de Lancearum origine, de impetu Gregorii in Fridericum, de Vicariatu Italico, de re maritima a Friderico acta; & testamentum, carmina, atque Epitaphia Entii, litterasque Adelaez, adiunxit.

NOVA LITTERARIA.

Qui variis modis, variisque, potissimum ex peregrino idiomate

mate factis translationibus, huc usque inclarnit, artisque salutaris incremento fudit, Cl. *Georgius Leonhardus Huth*, Med. D. Norimbergæ medicinam cum laude faciens, is denuo perutilem suscepit laborem, dum celeberrimi illius Angli, *GUILIELMI SMELLIE*, Med. D. præstantissimum opus, tabulas puta anatomicas, præximque artis obstetriciæ & illustrantes & explicantes, maioris, prorsusque fere communis usus facit. Est illud satis omnino inter viros doctos artisque peritos cognitum, & a nobis etiam suo tempore, ante hos nimirum duos annos, tum in *Novis Literariis* pag. 705. tum in *Actis* nostris p. 540. uti meretur, commendatum. Facere itaque non possumus, quin id, quod de nova eius editione meretur Cl. *Huth*, commemoremus. Non is enim solum ipsas illas tabulas, per diligentem manum dexterrimi Viri, *Ioannis Michaelis Seeligmanni*, arte sua, singularique studio, de nonnullis operibus ad historiam naturalem spectantibus, huc usque cum omnium applausu promerentis, aeri denuo insculpendas & excudendas curat; sed epitomen quoque praxeos artis obstetriciæ, in earum iconum illustrationem a Cl. Auctore illis ipsis additam, ex anglico transfudit, & latine atque germanice reddidit, ita ut quævis textum exhibens pagina bipartita sit, eumque in utraque ista lingua sistat. Per partes tamen opus istud, & tempus & industriam ad sui perfectionem postulans, prodibit, intra sex vel novem certe mensium spatium, forte & citius, absolvendum. Sua tamen nomina, qui illud cupient, profitebuntur, vel apud ipsum artificem iam dictum, Norimbergæ degentem, vel hic Lipsiæ, apud bibliopolam præclarum, *Ioannem Wendlerum*, vel in aliis quoque in Germania obviis librariis officinis, fide atque celebritate conspicuis. Octo tabule, maxima forma excusæ, tradentur quavis vice amatoribus huius operis atque fautoribus, earumque pretium unius imperialis atque semis constitutum est. Priores sedecim iam ad manus nostras pervenerunt; easque cum exemplo Londi-

nenſi conferentes, ſimilem diligentiam atque elegantiam deprehendimus. Eſt etiam, cur Cl. Edm. collaudemus ſtadium, qui Auctoris celeberrimi mentem exacte atque perſpicue, utraque lingua, expreſſit, eaque re non Germanos ſolum, ſed longe quoque plures, latinam certe linguam callentes, eximie adiuvit, iisque ad cognoscendam facilius artem, tutiusque faciendam, quæ ſatis commendari nequit unquam, paravit expeditiorem libro utendi viam, quo carere facile poterit nullus; cum omnibus de hoc argumento adhuc editis, palmam eum præripere, cuilibet inſpicienti pateat.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Septembris Anno MDCCLVIII.

Pars II.

FRANCISCI A MESGNIEN MENINSKI, INSTITUTIONES Linguae Turcicae, cum rudimentis parallelis Linguarum Arabicae & Persicae. EDITIO ALTERA, methodo, Linguam Turcicam suo Marte discendi, aucta. Curante ADAMO FRANCISCO KOLLAR, Hungaro Neosolienfi, Augustae Bibliothecae Vindobonensis Custode.

Vindobonae 1756. ex Typographico Orientali Schilgiano.
Tomus I. pag. 256. Tomus II. pag. 252.
in 4. mai.

Non est inter eos, qui linguas Orientis diligentius curant, obscurum Meninskii nomen. Nam & ubertatem scientiae suae, & utilitatem, publice, ore scriptoque, Vir iste approbavit. Vixit, & quod excurrit, annorum, consuetudine cum Turcis usus, adiutusque insigni copia Codicum, sermone Arabico, Persico, Turcico exaratorum, in cognoscendis his dialectis perquam feliciter versatus est. Floruit autem, exunte Seculo superiore in Aula divi Caesaris Leopoldi, illustribus S. Sepulchri Equitis Hierosolymitani, S. C. M. Confiliarii, ac Linguarum Orientalium Interpretis primarii, honoribus conspicuus. Quos ille honores, victuro ad posteritatem monumento, aequavit. Opus enim ardui laboris, aedificationis egregiae, usus multiplicis, *Thesaurum Linguarum Orientalium,*

XXX

Tur.

Turcicae, Arabicae, Persicae, Vindobonæ, A. 1680. typis & sumptibus suis, ingenti volumine exire in publicum iussit. Breviter illum adumbrarunt primi horum *Aſtorum* parentes, A. 1683. pag. 362. Duplex vero rari in doctorum hominum museis libri dos est: altera, quæ Orientalium linguarum, quas diximus, voces omnes, & phrasas plerasquæ, adiuncta explicatione latina, hetrusca, germanica, gallica, polonica, complectitur; altera, quæ Turcicæ Grammaticæ præcepta docet, subiectis perpetuo parallelis Arabici Persicique sermonis regulis. Vere quidem Thesaurum se in commune proferre scripsit Auctor; agnoscentibus id quicumque illo frui poterunt, inprimisque qui interpretandi Orientis linguas officium in Europæorum regnis gesserunt.

Has tamen tam luculentas opes quo minus litteratæ manus frequentius tractarent, coniuncta cum mole libri caritas, ut fit, prohibuit. Statuerat huic difficultati mederi ipse Meninskus. Certe in extrema Lexici ora Epitomen Lectoribus pollicetur; sed illa, iuxta cum Indice seu Onomastico Latino-Turcico-Arabico-Persico, cuius eodem locò spem excitat, perfecta, quod nos quidem sciamus, numquam est. Quare Compendium quoddam Grammaticæ Meninskianæ, *Schieferdekerus*, & iisdem ex fontibus hauriendò *Clodius* noster, præceptorum & vocum Linguae Turcicæ adparatum præstantem, parabiliore forma, prodiderunt. In quorum diligentia adquirendum fere fuit adhuc illis, qui Turcici sermonis notitiam adpetierunt: quale nuper studium in V. Cl. *Christoph. Aug. Bodio*, Academiae Iuliae Carolinae Professore, spectavimus.

Nunc, benigniore fato, suborta est occasio, revocandis quasi in lucem Meninskiani ingenii laboribus, inciditque in eum Virum, qui, si qua adeo felix opportunitas se offerret, eam ultro & lætus amplecteretur. Reperit Vir doctissimus, cuius nomen in indice legitur, formas litterarum Arabicas, quas olim Meninskus Vindobonæ multo aere parari curaverat, nitidas profecto, & eleganter expressas. Ut est litterarum Orientis non amans solum & apprime peritus, sed earum etiam in-

vandarum perquam studiosus: non dubitavit, huic animo suo, transferendo, quæ sibi fortuna patefecit, in publicam utilitatem, obtemperare. Quod consilium eo rectius laudaveris, quo magis & eius ingenium commendat qui cepit; & Orientalium Linguarum existimationi favet; & Meninskiano nomini aliquam veluti *παλρυρυσείον*, restaurando hoc ipso monumento, conciliat, quod præclarus Viri ardor exegit, iniuria temporis sepelivit; denique & Urbem clarissimam illustrat, ex qua pauca huius generis dona accipimus.

Alteram igitur Thesauri illius amplissimi partem, Institutiones nimirum Grammaticas Linguae Turcicae, cum parallelismo rudimentorum Arabici Persicique sermonis, Cl. Kollar eleganter & utiliter in vitam reducit; formis quidem litterarum antiquis, feliciter sibi detectis, sed habitu quodammodo novo, certe ad Lectorum commoda magis conformato. Absolvitur Grammatica Meninskiana Partibus octo. Harum quinque priores, quæ sunt de Orthographia, de Nomine eiusque accidentibus, de Pronomine, de Verbo, & de reliquis Partibus Orationis, Tomo primo continentur. Tomus secundus Parte sexta de Syntaxi, septima de Profodia & Arte metrica, præcipit, octava denique Exercitationes sistit analyticas. Quæ sint ipsius Auctoris in his Institutionibus virtutes, quæ perspicuitas, quæ explicandi solertia, non videtur a nobis repetendum esse, cum de iis iudicio intelligentium satis constet. Dicamus potius de iis curis, quibus adhibendis Editor noster alter operis huius parens dici meruit.

Primum in ipso ingressu, Methodum, Linguam Turcicam suo Marte discendi, collocavit. Ea viginti quinque regulis absolvitur, quæ docent, quo ordine, quibusque cautionibus instructum deceat esse linguæ illius percipiendæ cupidum. Confirmat adeo hæc methodus, quod vulgo & sapienter monetur, hunc demum in doctrinæ quadam parte firmiter habitare, qui alii viam ad eandem peragrandam tuto præire possit. Iam per univèrsum opus, singulis vocibus phrasibusque, imò & longis scriptorum locis, Orientali lingua descriptis, pronuntiationem soni latinis litteris, ad Meninskii leges exactam, fa-

tis molesta cura, sed eadem tironibus perutili, adiecit. Appendiculam, priori editioni præfixam, suis locis inseruit. Analyticas exercitationes, quæ potiorem Tomi Secundi partem, inde a pag. 95. implent, ita ordinavit, ut ab iis quæ ex usu sunt, & a facilioribus ad difficiliora duceret discentem. Hoc consilio familiares dialogos primo loco posuit: his succedunt selectæ Lockmanni fabulæ: fabulis familiares aliquot epistolæ, cum iussis ad suos Turcarum Sultani: tum publica testimonia, Turcico Legato, cum sanctionibus pacis ad Christianos Principes missis, a suis dari solita, leguntur: mox duplex sanctio pacis sequitur, de qua pluribus infra dicemus: agmen claudit apostasmatum libri, *Humaiun name* dicti, (latine *Enchiridion Regum* aut *Speculum Principum* dicere possis,) quem ob miram Turcici sermonis elegantiam laudant barbari. In hac quasi palæstra diversorum Turcicæ Orationis generum, cum fructu experimenta comparatæ scientiæ fiunt. Subiunxit enim ubique Clar. Editor & formam pronuntiationis, & interpretationem, quæ verba potius quam res sceleratur, atque adeo genium Linguae Turcicæ aperit, & analysin grammaticam. Quibus subsidiis effecit, ut salebras nullas inventurus sit, qui solo hoc libro præceptore usus, Turcica pernoscere cupierit. Laudat etiam merito Joh. Jac. Jahni, typothetæ librarii, singularem diligentiam, qua peregrinos litterarum typos in formas collegit, & raro nostra ætate exemplo, in ipsa lingua eos progressus fecit, ut librarii scriptoris manum legendo assequi & typis imitari possent.

Sunt autem in hoc libro nonnulla & iis placitura, qui nullo Turcicæ linguae cognoscende desiderio tanguntur. Ut enim prætermittamus ea, quæ huius gentis mores illustrant: egregie meritis est doct. Kollar de historia seculi superioris, publicando duas pacis sanctiones, ex tabulario Turcico, capta Buda, thesauris Vindobonensibus illatas. Altera pacem, qua Leopoldus Imp. A. 1664. bellum Turcicum composuit; altera eas condiciones tradit, quibus A. 1659. Creta insula, post cruentam obsidionem Venetis erepta, in Turcarum potestatem venit. Prior quidem hoc maxime nomine memoranda est,

est, quod ea, quæ post Ricautium *Dumontius*, in Corpore Diplomatico, scripsit, (pacem illam pecuniæ potius quam armis suis debuisse Cæsarem, postquam, ad tegendum dedecus, Apafii Transylvaniae Principis nomine, impendia eius belli sexcentis Imperialium numum millibus pensasset,) quod hæc, aimus, falsitatis coarguit, & *Wagneri* veriolem, in historia Leopoldi, narrationem confirmat.

Quid possit Editor doctiss. & qua sit in litteras voluntate, satis existimamus eum hoc documento ostendisse. Sed ampliores doctrinæ & diligentia eius fructus historiarum studiosi obtinebunt, ubi, quam molitur, Editionem Scriptorum Turcicorum *Rer. Turcic.* ad modum Collectionis Byzantinae instituendam, perfecerit. Abundat V. Cl. præfidiis, quæ fulcire talia conantem optime possint; in his Augustæ Bibliothecæ copiis, & favore eorum, qui auctoritate sua, & liberalitate, grave pondus maioribus coeptis addunt; quorum etiam in hoc ipso opere edendo, ut sepe alias, expertus est benevolentiam. Quare læti amplectemur Epistolam illam, qua Syntagmatis sui *Scriptt. Rer. Turc.* rationes distinctius explicaturus est iis, quorum interest non vanam esse illam expectationem.

*NOVA ACTA PHYSICO-MEDICA ACADEMIAE
Cæsareæ Leopoldino - Carolinae Naturæ Curiosorum,
exhibentia Ephemerides, sive Observationes, historias,
& experimenta, a celeberrimis Germaniæ & extera-
rum regionum viris habita & communicata, singulari
studio collecta. TOM. I. Accedunt appendix &
Tab. aen. XIII.*

Norimbergæ 1757. impens. Wolfg. Schwarzkopfi, typis
Fleischmannianis, 4. Alph. in 4.

Cum nihil nobis maiorem & utilitatem afferat, & iucunditatem, quam abditos naturæ recessus explorare, rerum principia & causas cognoscere, omniumque, quæ gignantur e terra, naturas persequi, nostri denique corporis fabricam ita perspectam habere, ut & de sapientia Dei ex ea

iudicare, & quomodo infirmitates, quibus corpus corripitur, tollamus, emendemus, certe causas illarum perspiciamus, inde discere possimus: singulari quadam & præcipua laude dignum videtur amplissimum hoc collegium virorum, non magis elegantia ingenii, quam nobilitate generis, qua complures florent, illustrium. Quantam enim in assequenda naturalium rerum scientia, quantam in cognoscenda tollendaque corporis humani imbecillitate, operam & industriam doctissimi viri collocent, nihil attinet pluribus commemorare. Nam & laudes huius collegii longe lateque in reipublicæ eruditæ memoriâ sempiternam disseminatæ sunt, & ex iis, quæ hoc libro continentur, observationibus, de ingenio, eruditione, & diligentia virorum facile iudicari potest. Inscriptus est vero hic liber ideo Acta nova, ut ab Actis priori sæculo editis distingueretur, & Voluminum, titulo reiecto, Tomi nomen sortitus est.

Iam traduntur in his Actis, non quæ ad Medicinam, Chirurgiam, & Anatomiam spectant tantum, sed de animalibus quoque, ut doctiss. *Morgenslern*, de cancro marino, vulgo *Eremita*: *Trew*, de *Pelecano*: *Klein*, de cervi atque ferini capri cornibus; de arboribus & plantis, ut *Trew*, de cedris montis *Libani*, ut *Buxbaumius*, de variis herbis. De aliis viri docti exponunt, quæ ad Chymiam, ad Opticam, ad historiam pertinent, ut *Burggravius*, de *transmutato hydrargyro in aurum*: *de Bergen*, de *maculis & faculis a Solis aspectu in oculo restatis*: *Stieff*, de globo ignito *Wratislaviae* observato: *Thebesius*, de fonte medicato *Polzinensi*: *Kuhn*, de puella mirandæ corpulentia. Accedunt deinde sex libelli copiosius scripti, doct. *de Bergen*, de *Thermometris mensurae constantis*: *Rau*, de *scarificatione gingivarum*: *Jacobi*, de *viribus hypnoticis a minerali regno haud alienis*: *Schusteri*, de *differtenda hydropicorum morte per efficacissimam Scillæ virtutem*: & *Crantzii*, de *instrumentorum in arte obstetricia historia, utilitate, & recta ac præpostera applicatione*. Docet in hoc libello Auctor, instrumenta a veteribus ideo fuisse excogitata, ut foetum in pravo situ constitutum, & ex utero, manibus non extrahendum, educerent; deinde

vero

vero ad omnes difficiliore partus sublevandos fuisse adhibita. Antiquissima fuerunt perforatoria, quibus corpusculum foetus conscindebant extrahebantque, scalpelli, ungues, unci, alia. Primus in Gallia *Paracelsus* uncus protulit; quem deinde plures secuti sunt. Alii vero cultrum, forcicem; alii terebram occultam Ouldi, & ferrum Simpsoni, adhibuerunt. Tandem inventa est forceps, primumque a *Rueffo*, Tigurino, vulgata, variisque deinde nominibus insignita. His expositis redit Auctor ad uncus, uncinos, embryulcos; & hæc instrumenta in iis casibus, in quibus semper fuissent applicata, minime fuisse indicata, neque in his, neque in aliis, tuto adhibita, & nostra ætate his æque efficacia, magis secuta, minus periculosa instrumenta inventa esse, docet. Transiit deinde ad cultros scindentes, instrumenta perforatoria, seu excerebratoria. Ea vero tum demum adhibenda esse censet, si grandius caput per pelvis aperturam educi non possit. Forcipes autem ad extrahionem foetus utilissimas tutissimasque arbitratur, & inprimis usum forcipis Leuretianæ illustrat. Examinat simul, & copiose refutat, quæ *Roedererus* in *obstetriciis elementis præficit*, ut putat, crudelissimis, tradit; variaque de operatione cesarea addit. Hic liber ut ab iis diligenter legatur, qui illud, *melius esse unum servari, quam nullum*, in ore habentes, ad partus sublevandos, nihil vel citius, vel libentius, quam uncus & perforatoria instrumenta adhibent, iis cranium perumpunt, cerebrum extrahunt, & foetum misere trucidant, vehementer optamus. Sextus libellus inscriptus est ab Auctore *Cohaufenio*: *Mercurii delarvati sophici ex Philalethæ introitu aperto, ad oclusum regis palatium in conspectum Chymicorum prodeuntis, sive commentarii decem, prima obscurissima illius auctoris capita, de Mercurii sophici præparatione, perspicue per ignem dilucidantis Lib. IV. Et ultimus*. Nos quidem libenter fatemur, eam sapientiam neque assécutos esse, neque ut assécueremur unquam nos laboravisse, ut de hoc libello, in quo Auctor nimium suo ingenio indulgit, iudicare possemus. Additæ sunt laudes & vitæ clarissimorum & doctissimorum virorum, *Abrah. Vateri, Chr. Gottl. Schwarzi, Koeleri, Leseri,*

seri, Hambergeri. Nos ex observationibus pauca, eaque, quæ maxime memoratu digna videntur, delibabimus.

Iam in observatione VII, *Springsfeldius* se infueta via calculum quatuor scere unciarum e vesica extraxisse commemorat. Res vero ita se habet. Nobilis quædam femina, in optimo ætatis flore constituta, post puerperium se crebro quidem, sed non magna copia, nec exiguo cum dolore, urinam reddere; menstrua, quæ primis morbi temporibus parce fluxissent, non amplius fluere; humorem quendam album eumque glutinosum interdum effluere; vasa hæmorrhoidalia, & mucosum sepe sanguinem emittere, & extra anum promittere; corpus denique vaga febris confici, querebatur. Varia a medico adhibebantur. Omnia frustra. Denique calculus magnus & durus, ope fistule æneæ, *cathetere* dicunt, invenitur. Ille igitur extrahendus erat. Utitur *Springsfeldius* per tres menses Lithonriptico illo, a *Iohanna Stephens* invento, omniumque ore certatim laudato; sed nihil proficit. Calculus dein ad cervicem vesicæ descendit, & manibus tractari potest. Ultima expectari certum erat. Chirurgus specillo argenteo, flexili, sulcato, & oleo unctò, armatus, in urinæ iter descendit, illudque inter calculum & vesicam magna cum arte compellit. Deinde scalpello parvo falcato, *Galli Bisbouri* dicunt, interiacentem vesicam, & vaginæ membranam cum interiorem, tum superiorem, valde extenuatam, recta plaga incidit. Forcepe calculum, ut mos est,prehendit; sed frangitur calculus nimium mollis, digitis igitur extrahendus erat. Extrahitur, vulnere linamenta obducuntur, varia adhibentur, & vulnus bene conglutinatur. Femina ad pristinam sanitatem, si illud unum excipias, quod urinam, ubi uncia gravior est, vix retinere potuit, ita rediit, ut duos filios deinceps pareret.

Quæ in observatione XII, *Thebesius* assert, ea de causa repetimus, ut & Medici ac Iureconsulti de partibus septimesibus cautius circumspiciusque iudicent; & nonum demum mensem certum & naturalem humani partus terminum esse, certo constet. Peperit quædam, septimo post nuptias mense, filiolum, sed valde exili corpusculo, & tenero, manibusque ad ora applicatis, & pedibus

bus retractis, eundem, quem in utero habuerat, situm referentem. Oculi erant clausi, nulli in capitis cute capilli, nulla emittebatur vox, nulla egerebantur stercore. Papillas, quoniam neque ore capere, neque ideo fugere poterat infantulus, mater lac vaccinum, idque tepidum, parvi cochlearis ope ori ingerebat. Noctu infantulum pannis laneis involutum, calidis fornacis lateribus imponebat, interdum intra matris mater gestabat. Nono mense gestationis exacto, gracilem edebat sonum, membraque paulatim movebat, alvus quoque & vesica excrementa emittebant. Sex annos natus, & animi & corporis viribus tantum non omnibus destitutus, neque pedibus insistere, neque ambulare poterat. Urina, & alvi feces, invito homine effluebant. Post duodecimum annum agre grassis suffultus incedebat; paulo post uris baculi ope; tandem viginti quinque annos natus solus ambulabat, sed curvis genibus, imberbis, & exilitate corporis puerulum referens. Idem *Thebesius*, quæ de cura recens natorum corporis & animi formatrice scripsit, eo magis optamus ut ab omnibus observentur, quo plura tristioraque sunt exempla, misere parvulorum corpora, negligentia matrum, corrumpi. Quid quod Thebesius, & infantes, cum ipso lacte nutricum dissolutarum & pravaram corruptos mores & vitia imbibere, & nimia eorum in cunis agitatione ingenia valde hebecere, arbitratur.

In Observat. XXI. *Kleinus* scrotum pueri septennis tanta correptum fuisse hydrope commemorat, ut infantile caput mole & amplexu æquaret. Medicamina ægrotus respuebat. Cutem igitur scroti, semilunata plaga, ancipiti scalpello tam feliciter incidit Medicus, ut mox ad sanitatem rediret puer.

In Observat. LXI. *Mullerus* virum scribit per decem annos magnis doloribus exerciatum, tandem in summo intestini reſi durum quoddam corpus manu explorasse. Suavit Mullerus oleosa, iusculaque pinguis; utque per cataplasmata emollientia, per enemata, per infusis calidos, suppositoriaque pinguis & acris, intestino succurreret, monuit. Excluit deinde ægrotus concretum osseum, sextuncem gravitate æquans, pessimumque odorem reddens, deinde aquæ iniectum, acrisque

expositum, drachm. IX. gravitati respondens. Quo facto homo convaluit. Aegrem claudant Observ. XXXIII. & LXXXVIII. In illa *Purffenavius* puerum crus dextrum contusione laesisse docet. Eum ab imperitis medicis per aliquot annos misere esse excruciatum: se in interiore & posteriore ossis tibiae parte fragmentum vacillans animadvertisse, ut officium superioris cum inferiori sectione longitudinali uniretur fuisse, tibia vero, ut periostio nudata, trepano perforaretur, curasse; altera trepanatione facta, frustum ossis forcipe extrahi potuisse. Prospe-re omnia, maximaque cum admiratione omnium, processisse. In hac *Schlingingus* memorat, viro diu delirio afflicto, raso capite, universa capillatae regioni unguentum mercuriale bis de die afflicari iussisse medicum: tertio die salivationem fuisse secutam, & paulle post hominem resipuisse.

G. F. BERMANNI DEFENSIO SOLUTIONIS SUAE
Problematis algebraici in his Actis An. 1749. pro-
positi, adversus monita Ill. Comitis
de FAGNANO.

Cum nuperrime in manus meas incideret Volumen II. Collectionis variorum opusculorum, quae Venetiis sub titulo *Nuova Raccolta d' Opuscoli scientifici & filologici* editur, deprehendebam in eo Volumine Dissertationem Illustrissimi Comitis *Iulii Caroli de Fagnano*, cui mea Analysis problematis algebraici in his Actis A. 1749. propositi occasionem praebuit. Complectitur autem ea Dissertatio non solum problemata quaedam illi problemati similia, cum variis sat elegantibus theorematis algebraicis; sed etiam Ill. Viri iudicium de mea solutione praedicti problematis, ab ipso, celato tamen suo nomine, propositi. Quanto mihi honori duxissem Illustrissimi Comitis, qui inter doctissimos Italiae Geometras eminent, approbationem, tantum mihi dolebat, iudicium eius de meis Solutionibus, quas Annis 1750. & 1752. horum Actorum exhibui, tale non esse, quale optaveram. Duo enim praecipue in meis Solutionibus reprehendit, alterum, quod Pro-

Problema a se propositum haud exacte solverim, alterum, quod demonstrare impossibilitatem solutionis *non indeterminatae* illius problematis frustra annifus sim, cum ipse iamiam huiusmodi Solutionem in Operibus suis mathematicis dederit. Ego vero, quanquam nullius vitii in meis ratiociniis admissi mihi conscius eram, neque tale quidquam, repetito meae Analyticos examine, deprehendebam, tamen vix me mihi met ipse purgare audebam, sed iudicium meum statuebam suspendere, donec ipsam Ill. Viri solutionem vidissem. Tandem mihi paulo post contigit, ut ipsius Opera Mathematica, quae dudum frustra quaesiveram, in scriniis amici reperirem. Perlegebam ergo avide Schediasma Tomo II, horum Operum p. 450. sqq. insertum, in quo nova & ingeniosa methodus aequationes secundi, tertii, & quarti gradus resolvendi traditur, & sub cuius finem saepius memorati Problematis solutio exhibetur. Sed vix eam perlegeram, cum intelligere mihi viderer, quae res illustrissimum eius Auctorem ad illud suum de mea Solutione iudicium induxisset. Et sane, re omni paullo curatius considerata, videbam, me non commeruisse illud Viri Ill. iudicium, spernque concipiebam, fore, ut ipse aliter de mea Solutione statuatur, si propriam Solutionem exactius expendere, & cum mea Analyfi comparare, non fuerit dedignatus. Rationes, quibus id mihi persuasum est, exponere iam mihi liceat, exhibita tamen ante omnia Solutione Problematis ad mentem Ill. Auctoris concinnata, quam etiam propterea his Actis inferere aequum videtur, ut ne careant problematis, in ipsis propositi, solutione ab ipso problematis Auctore profecta.

Problema hoc erat: *Data aequatione (A) invenire*

$$(A) - x^4 = px^3 + qx + r$$

$$(B) - x^4 = fx^3 + gx^2 + hx + r$$

aequationem (B) in qua incognita x eundem habeat valorem, Et coefficients f, g, h, per coefficients p, q, r determinare.

Ad cuius problematis solutionem Ill. eius Auctor hoc utitur lemmate

LEMMA

$$\begin{aligned} [a+b+c]^4 &= 4c[a+b+c]^3 + (4ab - 6cc)[a+b+c]^2 \\ &+ 4c(cc - 2ab)[a+b+c] + (aa - bb)^2 + (4ab - cc)cc \\ &= (4ab + 2cc)[a+b+c]^2 + 4c(aa + bb)[a+b+c] \\ &+ (aa - bb)^2 + (4ab - cc)cc. \end{aligned}$$

Iam ponatur $a+b+c = x$: & æquatio (A) exponetur per secundam æquationem lemmatis; ideoque (B) exponetur per primam. Quare factò

$$\begin{aligned} 4ab + 2cc &= p \\ 4c(aa + bb) &= q \\ (aa - bb)^2 + (4ab - cc)cc &= r \end{aligned}$$

ope harum æquationum determinentur quantitates a, b, c per $p, q, \& r$; & inveniuntur coefficientes $f = 4c, g = 4ab - 6cc, h = 4c(cc - 2ab)$ expressi ac determinati per $p, q \& r$. Q. E. I.

De hac Solutione tria observo, 1) eam pertinere ad eum problematis casum, in quo æquationes (A) & (B) duas radices communes habere ponuntur, 2) eam non nisi particularem esse, 3) & ex mea solutione ad instar corollarii posse derivari.

Ad 1) quod attinet, manifestum illud erit cuique, qui animadvertent, æquationibus lemmatis ita ordinatis, ut alterum cuiusque membrum fiat cifra, prima ipsarum membra communem habere factorem hunc $[a+b+c]^2 - 2c[a+b+c] - (a+b)^2 + cc$. Quæ cum ita sint, nescio, quomodo Ill. Comes de Fagnano sibi persuaserit, se in suis Operibus solvisse problematis huius eum casum, in quo æquatio (B) unam duntaxat radicem habet cum æquatione (A) communem. Fuisse autem eum in hac opinione, liquet tum ex eius dissertatione in Tomo II. novæ Collectionis Opusculorum scientificorum & philologicorum edita, tum ex *Additamentis* ad meam solutionem in his Actis A. 1752. mense Maio p. 278. publicatis, quippe quæ ab eodem Viro Ill. venisse nuper demum ex ipsius modo laudata Dissertatione certior factus sum. Nimirum in illis *Additamentis* negavit se desiderasse talem æquationem (B), quæ cum data æquatione (A) duas radi-

ces

ces x haberet communes. Necessè ergo est, ut crediderit, se problema solvisse in casu unius tantum radice communis. Atqui id fecus accidisse vidimus.

Quod ad 2), solutio hæc non est nisi particularis, propterea quod æquationes permultæ, ab æquationibus Lemmatibus diversæ, licet illis similes, inveniri possunt, unumquodque autem par novarum æquationum pro litteris f, g, h alias suppeditat quantitatum p, q, r functiones. Quæ res ut extra dubitationem collocetur, absolvenda nobis est solutio III. Comitis de Fagnano, exhibendo valores ipsorum f, g, h , ad quos ea solutio ducit. Habemus tres æquationes

$$\begin{aligned} (1) & \cdot 4ab + 2cc = p \\ (2) & \cdot 4c(aa + bb) = q \\ (3) & \cdot (aa - bb)^2 + (4ab - cc)cc = r. \end{aligned}$$

Per æquationem (1) est $2ab = \frac{1}{2}p - cc$

$$\text{per (2) } aa + bb = \frac{q}{4c}$$

$$\text{ergo } (a+b)^2 = \frac{q}{4c} + \frac{1}{2}p - cc$$

$$\& (a-b)^2 = \frac{q}{4c} - \frac{1}{2}p + cc.$$

$$\text{Hinc } (aa - bb)^2 = \frac{qq}{16cc} - \frac{1}{2}pp + pcc - c^4.$$

Substituis his valoribus quantitatum $2ab$ & $(aa - bb)^2$ in æquatione (3), abit ea in hanc $\frac{qq}{16cc} - \frac{1}{2}pp + 2pcc - 4c^4$

$= r$, quæ ordinata fit $64c^4 - 32pc^2 + (4pp + 16r)c^2 - qq = 0$, seu $e^4 - 2pe^2 + (pp + 4r)e - qq = 0$, posito $4cc = e$. Cuius æquationis inventa radice affirmativa e , habebitur c expressum per quantitates p, q, r , & deinde invenietur $f = 4c = 2\sqrt[4]{e}$

$$\begin{aligned} g &= p - 8cc = p - \frac{1}{2}ff \\ h &= 4c(2cc - \frac{1}{2}p) = \frac{1}{2}f(\frac{1}{2}ff - p) \end{aligned}$$

Yyy 3.

Adhi-

Adhibeamus nunc pro lemmate III. Auctoris aliud ei simile, veluti hoc

LEMMA

$$[a+b+c]^4 = 2c[a+b+c]^3 + 4ab[a+b+c]^2 + 2c(aa - 2ab + bb - cc)[a+b+c] - 2(bb+cc)a^2 - 2b^2c^2 + b^4 + c^4 + a^4$$

$$= 4(ab+cc)[a+b+c]^3 + 4c(aa+bb-cc)[a+b+c] + a^4 - 2(bb+cc)a^2 - 2b^2c^2 + b^4 + c^4$$

(quod verum esse, comprobari facile potest, multiplicationes & involutions, in singulis terminis harum æquationum indicatas, instituendo): pervenimus ope huius lemmatis ad solutionem aliam eiusdem casus Problematis, ubi nempe duæ radices utrique æquationi (A) & (B) sunt communes. Nam factis $a+b+c = x$, & positis $4ab + 4cc = p$

$$\begin{aligned} 4c(aa+bb-cc) &= q \\ a^4 - 2(bb+cc)a^2 - 2b^2c^2 + b^4 + c^4 &= r \end{aligned}$$

invenietur eadem, quæ antea, ratione $(a-b)^2 = \frac{q}{4c}$

$-\frac{1}{2}p + 3cc$, & $64c^5 - 32pc^4 + 4(pp+4r)c^2 - qq = 0$, seu $e^3 - 2pe^2 + (pp+4r)e - qq = 0$, existente $e = 4cc$; & extracta ex hac æquatione radice positiva e , sumenda est

$$\begin{aligned} f &= 2c = r^{\frac{1}{2}} \\ g &= 4ab = p - 4c^2 = p - ff \\ h &= 2c(a-b)^2 - cc \\ &= 2c\left(\frac{q}{4c} - \frac{1}{2}p + 2cc\right) \\ &= \frac{1}{2}q - \frac{1}{2}f(p-ff) \end{aligned}$$

Qui valores litterarum f, g, h ab illis, quos antea Ill. Comitibus *de Fagnano* solutio præbuit, manifesto discrepant, si litteris p, q, r iidem utrobique valores attribuuntur.

Possunt autem multa alia hoc genus lemmata inveniri, ex quibus singulis eadem via pervenire licebit ad totidem diversas solutiones Problematis, tam in casu duarum radicum æquationibus (A) & (B) communium, quam in casu anius tantum radi-

radicis communis; nisi quod sæpe valores litterarum f, g, h pendebunt a resolutione æquationum, quarum resolutio nondum est in potestate. Ergo solutio, quam Vir Ill. in suis Operibus Mathematicis dedit, non nisi particularis est, & permultæ aliæ Problematis solutiones non indeterminatæ, ut hac appellatione cum Viro Ill. utar, eadem, quam ipse adhibuit, methodo reperiri possunt.

Venio ad 3) & ostendam, solutionem ab Ill. Comite datam ex mea tanquam corollarium derivari posse. Quod quidem brevissime sic fiet. In his Actis An. 1750. & 1752. problematis, de quo agitur, eum casum, qui duas radices utriusque æquationum (A) (B) communes supponit, sic solvi, ut dicerem, f pro arbitrio accipi posse, & deinde g sumendum

$$= p + f\sqrt{e}, \text{ \& } h = q - \frac{1}{2}f\left(p + \frac{q}{\sqrt{e}} - e\right), \text{ denotante } e$$

radicem positivam huius æquationis $e^2 - 2pe^2 + (pp + 4r)e - qq = 0$. iam assumamus $f = 2\sqrt{e}$: & patet, e nunc eandem esse quantitatem, atque in solutione Fagnaniana, ideoque etiam f utrinque eundem habere valorem. Dein adhibito superiori signorum ante \sqrt{e} , erit ex mea solutione

$$g = p - \frac{1}{2}ff, \text{ \& } h = q - \frac{1}{2}f\left(p + \frac{2q}{f} - \frac{1}{2}ff\right) = \frac{1}{2}f$$

$\left(\frac{1}{2}ff - p\right)$. Qui valores antea etiam ex solutione Ill. Comitis ducti sunt.

His præmissis, non erit difficile ad singula respondere, quæ Ill. Comes de Fagnano adversus meam sui problematis solutionem monuit. Primo enim quod negat, meam solutionem exactam esse, eum ea coefficientem f indeterminatam relinquat, licet problema conceptis verbis requirat, ut coefficientes f, g, h per datos p, q, r determinentur: non putarem, id mihi vitio versum iri, eum palam sit, mea solutione nequiquam excludi assumptionem eiusmodi valoris litteræ f , qui sit determinata aliqua functio litteræ p , vel q , vel r , vel harum omnium simul. Quod autem nullam exemplum solutionis non indeterminatæ dederim, id brevitatis studio factum est,

est, & quia ab unoquoque harum rerum gnaro eiusmodi solutiones oppido multas ex mea generali solutione tanquam corollaria deduci posse intelligebam.

Cum Vir Ill. urget, se non posse pro exacta problematis sui solutione agnoscere eam, quæ coefficientem f æqualem ponat functioni cuidam ipsorum p, q, r pro libitu assumptæ: respondeo, non permittere naturam problematis, ut omne arbitrium in determinatione coefficientium f, g, h eritetur; & in ipsa Viri Ill. solutione valorem litteræ f re vera arbitrium esse, tamen res secus se habere videatur, si quis non advertat animum ad hoc, quod assumptio Lemmatis, ex quo ea solutio derivata est, arbitraria fuerit. Nam si doctissimus Auctor in aliud Lemma illi simile incidisset, alios valores litterarum f, g, h , ut supra vidimus, invenisset.

Quod autem miratur, cur ipse non senserim, solutionem meam minus exactam esse, qui tamen aliam eiusdem problematis solutionem, a me allatam, propterea reiecerim, quod in ea coefficientes f, g, h per datos p, q, r haud determinantur: in eo sane mentem meam non recte percepit. Ego cum primum problematis sui solutionem aggrededer, quæstionem mihi in omni sua latitudine proponebam, quasi sic fuisset enuntiata: Invenire relationem, quam coefficientes f, g, h terminorum æquationis (B) habent ad datos coefficientes p, q, r æquationis (A). Intelligebam, hanc quæstionem duos habere casus, & in utroque quidem esse indeterminatam, sed in altero casu accidere, ut coefficiente f pro libitu determinato, ceteri g, h per eum & per p, q, r simul determinentur, in altero autem casu ne quidem coefficientis unius arbitriam determinationem sufficere ad reliquos omnimode determinandos, sed in his iterum arbitrarie determinationi locum relinqui. Quare cum quæstio ab Auctore sic fere enuntiata mihi videretur, tanquam determinata esset, putabam Auctorem ad unum, nempe priorem, tantum casum respexisse. Hinc in Actis his A. 1750. priorem duntaxat casum solutum dedi, & cur id fecerim, in Actis A. 1752. rationem reddidi. Sed idcirco dici nequaquam potest, me reiecisse vel

non

non adprobasse alteram solutionem; cum ego hoc tantum indicaverim, me illam alteram, seu rectius, alterius casus solutionem, prima vice studio prætermisisse, tanquam ab Auctore Problematis non desideratam.

Tandem, quod Ill. Comes *de Fagnano* suspicatur vitium quoddam in meis ratiociniis latens, quippe quibus cogi videatur, problematis solutionem nisi indeterminatam dari nullam, cum tamen ipse dederit *non indeterminatam*: id ex supra dictis iam satis dilutum esse autumo. Solutionem *non indeterminatam* Problematis haberi posse, neque ego expressis verbis negavi, neque in mea Analyfi quidquam occurrit, quod impossibilitatem talis solutionis arguat. Hoc solum ostendi, problema esse indeterminatum, & nullam eius solutionem dari, in qua non arbitrariae determinationi quæstorum aliqua saltem ex parte locus sit. Id quod etiam de ea solutione, quam Vir Ill. in suis Operibus exhibuit, negari non posse vidimus.

Hæc sunt, quæ admonitionibus Ill. Comitis *de Fagnano* reponenda duxi, non tam ut me defenderem, quam ut ostenderem, vulgatam methodum, æquationes algebraicas tractandi, quam ego illi, de quo agitur, problemati adhibui, eidem perfecte solvendo sufficere. Ceterum, num idem etiam de nova methodo, ab Ill. Auctore problematis usurpata, prædicari queat, id aliis iudicandum relinquo.

TRAITE D' INSECTOLOGIE OU OBSERVATIONS
sur les puçerons.

i. e.

TRACTATUS INSECTOLOGIAE, SEU OBSERVATIONES
de pediculis plantarum destructoribus.

PARS I.

Parisiis, pl. 14. in 8. Tab. ænæ 4.

TRAITE D' INSECTOLOGIE OU OBSERVATIONS
sur quelques especes de vers d'eau
douce &c.

Zzz

i. e.

i. e.

TRACTATUS INSECTOLOGIAE, SEU OBSERVATIONES de quibusdam vermium aquae dulcis speciebus, qui in partes dissecti, perfecti ex segmentis animalia fiunt. PARS II.

Parisii, pl. 15. in 4. Tab. æn.

Prima pars tentaminis huius, quo industrius observator subtiliorem Insectorum historiam aggressus est, circa minuta quædam animalcula versatur, quæ, a qualicunque similitudine, Hartsoeckeri & Fitchio pediculi plantarum dicta fuerunt. Iam dudum illa noxis suis, quas vegetabilibus inferunt, suæ tamen, quam degunt, vitæ conditionibus, mutationibusque quas experiuntur, parum omnino fuerunt cognita. Celeberrimus nuper Parisiensis Academiæ observator, *Reaumurius*, cui etiam multa se debere fatetur præsentis opusculi Auctor, primus fuit, qui animalcula ista, Observationum suarum Tomo VI. observatione *des Pucerons*, attento oculo lustravit, & mores eorum vivendique rationes descripsit. Excitatus tanto exemplo, & ab Academia Parisiensi invitatus Auctor, plura adiecit, & de tantillo animali amplissimam scripsit historiam. Pauci erunt eorum, qui rei hortensis studio tenentur, qui ipsius animalculi existentiam formamque ignorent. Degit vitam in plantarum foliis, caulibus, floribus; una statione tenentur plurima; non autem sparsim ambulant, sed gregatim, maxime circa caules sedent, & ex eorum tubulis corticalibus defixa proboscide succos sugunt; pediculo humano haud maiora sunt. Non tamen una omnium est forma. Colore discrepant, veluti eadem super hanc illamve plantam inveneris: nisi enim omnes, plurimæ certæ plantæ, sive arbores sive herbæ fuerint, pediculis hisce infestantur. Inveniuntur autem frequentius ad sambuci, ligustri, rose, cardui, plantaginis, caules. Quercus pediculorum peculiaritatem quandam familiam, moribus & vitæ genere discrepantem, alit, de quibus etiam seorsim Auctor agit. Mox virefcunt, mox obsolete fusco colore prostant; elegantioris formæ sunt
cocci

coccineo colore tincti, uti in Tanaceto vulgari, qui linteum Kermesino inficiunt, ex quibus tinctorum similem illi, qui ex Opuntiae scarabaeo, Cochinilla dicto, vel Cocco tinctorio Illicis cocciglandiferae, Kermes appellato, colorem sperare possent; huius enim vel non multum diversa Progalinsectorum familiae infectum esse illud, ex quo Perse suum *Basindes* aut *Besfonger*, animadvertente *Savary* in *Dictionnaire du Commerce*, habent, noſter affirmat. Ex his quidam sunt, qui foliis compunctis rubros uti in ulmo tumores excitant, quos cum vermicibus foliorum destructoribus, ex Muscula Ichniomone natis, & intra foliorum gallas metamorphosin suam passis, confundi haud par est. Notat etiam Auctor, pediculos hoscum pseudo-pediculis arboris, quos Reaumurius *faux pucerons* appellat, perinde habendos haud esse, licet multas vite conditiones communes inter se habeant; forma enim lata sphaerica hi discrepant. Si greges horum animalculorum circa caulemi sambuci aliasve plantae intueris, diversi generis animalcula una esse putares: alii enim pediculi cornibus gemellis instruuntur ipso corpore longioribus, alii iisdem destituuntur. Pedatis intercedunt alati, ex quibus quidam quatuor, quidam binis alis instruuntur: vermes etiam interrepere videmus. De formicis dicere nihil attinet, utpote quae dulcedine succi meliti, qui ex istorum animalculorum cornibus veluti totidem spiraculis exfudat, illecti, turmas istas infectantur, nihil tamen hostilitatis in ista animalcula committentes, nisi quod aliquando viderit Auctor, formicam pediculum talem mordicus arreptum secum abstulisse. Quid ergo istud sit, quod tot diversa animalia eodem grege detineantur, Auctor eleganter explicat. Animalcula ex adductis alia sunt domestica, & pars familiae. Adhuc nemo fuit, quin alata insectula, quae gregibus his intersunt, pro maribus pediculorum haberet, uti simile quid inter insecta evenire videmus, quo papiliones femellae plurimae, ex formicis etiam ac cincindellis feminae, alis destituuntur. Sed obest diversitas numeri alarum: quare verendum omnino est, ne muscula illa magis sint destructores pediculorum, quam coniuges. Videmus enim, interesse his gregibus

gibus pediculorum, vermes pedatos & apodas. Hinc facilis coniectura, duabus alis præditas muscas, ex lege stabilita, *apodorum*, libellas istas quatuor alis instructas *pedatorum* vermium esse progeniem, metamorphoseos legibus educitam. Nam ex ipsis pediculis istis haud pauci, vermem, pro modulo animalculi magnum, in viscere enutriunt, qui ex ovulis musculæ quadripennis, aculeo ovifero in viscera pediculi adactis, progenitus fuit; uti analogia, qua simile quid in maioris exempli Insectis fieri observamus, clare docet. Providentia factum est, ut ista animalcula suis hostibus gaudeant, iisdemque quamplurimis. Mira enim est animalculorum fertilitas; ex una matre Auctor, intra septimanam, 95. pullos genitos fuisse animadvertit, qui itidem, præcoci pubertate, parvo dierum spatio uberrimam prolem genuerunt. Illuvies ista insectulorum nulli stirpium parceret, nisi magna eorum copia in pabulum aliorum insectorum, quorum instinctus fert pediculos istos infectari, cederet. Vermis potissimum, vel eruca potius, Pediculorum Leo dictus Reaumurio, deglutitor horum animalium, mira voracitate integra deglutit, deque eorum exuviis sibi chrysalidem struit. Miraretur quilibet, si esset ferox bestia, oves aut alia minora animalia integra deglutiens; at in minimis istæ rapinæ sunt frequentissima. Comparat Auctor erucam hanc Herculi, exuviis Leonum sibi vestem paranti. Recte sane Plinius de minimorum quorumvis animalculorum instinctibus enunciat: nullibi quam in his naturam magis totam esse. Rarissima sunt Insectorum viviparorum exempla: omnia, his & quadam muscarum gente exceptis, ex ovo germinant. Pediculi sane plantarum vivos foetus pariunt, uti, si aliquamdiu prope ranum istis insectulis obtitum stare & oculos intendere quis voluerit, testis aut optis esse potest, qua ratione simillima matribus animalularum uteris excant, ubi partus ipsius negotium, & conatus, quo mater foetum edit, dignum visu spectaculum exhibet. In eo saltem ambigunt naturæ mystæ, an mares femellis intersint, an vero, veluti in lumbricis & limacibus, unumquodque individuam sibi sufficiat, sitque androgynum, quod aliquibus, etiam

Bow.

Bourgueto placuit. Auctor, resciscendæ veritatis studiosus, femellam ex multis selectam, solitariam, in sambuci ramo enutrivit, & singulari patientia usus, animalculi istius vitam lustravit, viditque, procul a marium confortio, eam vivos peperisse; cuius phænomeni rationes singularibus Tabulis expositæ sunt. Ter exuvias deposuit animalculum, tandemque peperit: quo ipso tamen androgynum esse illud nondum liquere potuit, nam ante captivitatem cum maribus rem habuisse potuit, potuitque genuisse utriusque sexus prolem. Observavit scilicet Auctor, animalculorum istorum diversæ formæ corpora habentium concubitus, & clare descripsit. *Trembleius*, unicum maris concubitus, ad plures subsequentes generationes sufficere putat. Marem inter pediculos hocse illum putat esse *Geoffroi*, qui antennis prælongis dorso incumbens instructus est; feminam, quæ proboscidem sub alvum flectit. Noster pediculos alatos mares esse putat, vidit enim illos concubitus exercuisse. Singulare quid habent quercuum pediculi: illi enim, licet vivipari, ad normam aliorum, tamen versus hyemem ova pariunt, eademque cortici furculorum adglutinant, cum instans hyems talem naturæ providentiam postulet, faciliusque sub crusta ovi abscondita, quam nuda, frigus ferre insectula possint. Videri autem poterant isti partus globosi non tam ova esse, quam foetus sub chrysalide latentes; quo sensu etiam formicarum aureliæ, & pediculorum humanorum leudes, ovorum nomine insigniuntur.

Altera Insectologiæ huius pars continet vermium quorundam, in aquis dulcibus degentium, & ex segmentis suis reviviscentium, historiam. Vermis quidam, exile, fidium facie, corpus habens, ex anulis concatenatis fabricatum, duos tresve pollices longum, eandem, quæ polypis aquatilibus data est, sese ex segmentis multiplicandi facilitatem, a natura indeptus est. Iam dudum, & anno quidem 1741. evenerat, ut industrius observator *Trembleyus*, primus animalcula ista detegeret, quibus a celeberrimo *Reaumurio* Polyporum nomen inditum fuit, & quorum vitam laudatus *Reaumurius*, *Observationum suarum, quæ ad historiam insectorum faciunt, Tomo VI.* recensuit.

Auctor polyporum istorum acquirendorum studio illecebis, aquas dulces magna industria perquisivit, & polyporum quidem detegendorum voluptate frustus haud est; aut vermes quosdam invenit, quos ex minimis segmentis redivivari posse statim suspicatus est: nec eventus fiduciam fecerit. Pellucida cum essent istorum vermium corpora, visa fuit arteria magna in varios nodos iuxta singulum anulum contexta, & totius animalis a capite, cauda tenus longitudinem emiciens. Motus facci, sanguinem præ se ferenti, ab imo ad summum tendere deprehendebatur, quod iam ante in Bombyce suo *Malpighius* observaverat. Divisus primo experimento in duas partes vermis fuit, & singula dimidia eadem, quam quæ integri vermis erat, agilitate, in aquis commota fuit; sexto a quo sectio facta fuerat die, tuberculum prope vulnus nasci coepit, quod in parte capitata caudam, in caudata caput, sensim produxit; & illa quidem pars secta, cui cauda super fuit, caput citius acquisivit, capitata portio caudam lentiore incremento accepit, id quod humoribus vitalibus ab imo ad summum provectis, uti in istis animalculis, quibus concatenata corda sunt, evenire solet, tributum est. Viscera ipsa dissecta, simul elongata, inque iustam, quæ toti animali debetur, formam, restituta fuerunt, eventu prorsus mirabili, cui simile quid natura non fert, præter ætaci chelam, quæ præfecta similiter renascitur, experimento in vulgus cognito. Audaciore experimento, in XXVI, partes animalculum, sectione ad horizontem ducta, dilaniatum, sicquæ ex pluribus frustis multiplicatum fuit. Media quædam ex illis pars, quæ cauda & capite caruit, excitatis ante tuberculis, caput ante, hinc caudam, generabat, experimentis felicibus ætatis, quam hyemis tempore, succedentibus. Similes multiplicationis ex-nodo secto modos, vegetabile regnum, salicis & populi exemplo affert; quæ similitudo *Tremuleyrum*, ut Polypos suos plantanimalia esse crederet, induxit: a qua tamen sententia sponte sua post desistit. Caput sine anulo relicto truncatum, & cauda imo loco præcisa, novum animal non producit; sed ablatas de medio, & visceris partem habentes sectiones esse decet, quæ novum integrumque vermem daturæ sunt.

sunt. Quæstio proinde orta est, an simile quid animalculis istis sibi relictis accidat, & utrum divisionis lege tantum, an & generationis via, multiplicentur. Vidit Auctor in vitri parietibus animalculum sponte fractura divisum, & restitutum de fragmento fuisse: hinc probabile visum est, his animalibus sortem illam datam natura esse, ut nodulis divortium facientibus ex uno plura fiant corpora. Verum eventus docuit, viviparos quoque esse vermes: nam frustum quoddam ex multis, dissecto verme, emisit vermiculum aliquot lineas longum, anguillulis illis similem, quæ in aceto profant; mira agilitate illud caesareo partu educitum animal in aquis lusit, incrementum cepit, & eadem passum est, quæ vermibus polyporum amulis accidunt, & ex segmentis resuscitatum fuit. An igitur simplex sit machina, an aggregatus ex multis vermiculus, an animarum pluralitate gaudens, quaestionem proponit Auctor. Raro ex segmentis medius duo enascuntur capita: visum tamen illud & Trembleyo in polyphis, & nostro in suis vermibus fuit. Præter hos vermes millepeda quoque, ac scolopendra quædam aquatica, vitalem divisionem habent: nec abscondunt vermes tubulorum conditores, quos oculis siliere Auctor docet, si limo aqua superfundatur, tunc enim intra breve tempus animalcula vidit ex tubulis intra limum conditis, caudulis exertis, & ad compulsam vitri subito retractis, iterumque emissis, iucundo sibi spectaculo luisse. Felicia hæc nostra tempora, quibus, quod plurimis retro seculis in abstruso latuit, lucem adspicere licet: felicia ingenia, quæ naturam in minimis suis operibus assequi didicerunt.

LIBER LXX. HEBDOMADUM RESERATUS, SEU in Cap. IX. Danielis dissertatio, in qua per genuinam editionis vulgatæ interpretationem, hebraico textu illustratam, prophetiæ celeberrimæ nodus dissolvitur. Accedunt confirmationes ad anno sabbathico & jubileo. Auctore IACOBO MARIA AYROLO, Societatis Iesu.

Romæ

Romæ, ex typographia Bernabò, & Lazzarini. Superiorum
 permissu, plag. 15. 8. mai.

Vaticinium Danielis de LXX. septimanis tanta se claritate commendat, tantamque ad christianæ religionis veritatem comprobendam vim habet, ut, qui illud absque præiudiciis meditatur, sensum eius non adeo difficulter adsequi possit. Quæ ratio est, quare optimus magister noster Christus ad illud provocarit, atque rei christianæ doctores a primis fere illius temporibus, de fati gentis iudaicæ, ex Babylonia reducis, Christi adventu, eius officiis & beneficiis, excidio denique urbis ac templi Hierosolymitani, fuerint interpretati. Id tamen etiam est dicendum, ipsam illius evidentiam in causâ fuisse, quare tot infensissimi hostes, & antiquiori & recentiori ævo, in illud insurrexerint, ipsamque Danielis auctoritatem sollicitare non sint veriti. Quare opera illorum, qui in hoc oraculo illustrando & vindicando occupantur, est omnino laudanda. In horum numero etiam esse voluit doctissimus *Ayrolus*, cuius commentatio, quæ eruditis iamdum nota, vel novo titulo est ornata, vel secunda vice operarum formis est exscripta. Recentiores quidem controversias non attingit, sed illius tantum sensum explanare contendit: quod, quo successu ab ipso fuerit præstitum, ex illius succineta enarratione adparebit.

Consecrat opusculum *Mariæ*, virgini deiparæ, ipsamque tantis extollit elogiis, ut reparationem generis humani, per ipsam futuram, oraculis divinis ab incunabulis mundi promissam, cuius tempora 70. Danielis septimanis fuerint definita, quæque, ipsa deprecante, fuerint abbreviatæ, credat. Ad ipsam sedium supernarum adfstricem sapientiam preces ablegat, ut sibi necessariam ad grande hoc vaticinium explicandum lucem infundat. Alium igitur spiritum eiusque auxilium sibi exoptat noster, quam quo Daniel est agitatus, cuiusque lumen sibi expetunt genuini oraculorum divinatorum interpretes. Novum specimen insanæ *Μαρολογίας*, qua vel ipsi cordatores societatis Romanensis offenduntur. Persona Mariæ
 non

non indignum iudicavit, iungere *Clementem* XI. P. R. cuius beneficio linguam ebraeam docendi provincia ipsi erat demandata, quique, cum ei auditores suos, qui libros aliquot apocryphos in ebraeam idioma converterant, stitisset, & doctori, & singulis discipulorum, numum cum effigie sua, & epigraphe verborum Zeph. III. 9. שמה ברורה אל עמי אל אהפך נז donasset, (cuius etiam egypton exhibet, & verba hæc de instituto Clementis explicat,) hanc ipsam dissertationem in gymnasio Romano post hæc publice recitavit. Totam tractationem absolvit capitibus XXXIV. Cap. I. differt de præstantia atque difficultate vaticinii huius, quod licet non adeo facile sit intellectu, sufficere tamen iudicat ad Iudeos confutandos, Messiam iamdum advenisse, ipsumque ante mille & sexcentos annos neci datum esse. Cap. II. proponit duas sententias, quarum altera initium hebdomadam ab a. 7. *Artaxerxis Longimani*, altera ab a. eiusdem 20. ducit. Contra posteriorem dubium movetur, quia annus 20. Artaxerxis incidit in annum a. C. N. 444. cui si addatur a. 33. vitæ Christi, efficienter tantum a. 477. Nec illi robor inde accedit, quia vel anni lunares fuerint putati, vel quia non a morte *Xerxis*, sed ab anno illius 12, quo Artaxerxes in imperii societatem fuerit cooptatus, numerati, c. II. III. Quas difficultates autem alii interpretum, speciatim *cel. Vitringa*, singulari cura & doctrina expediverunt. Cap. IV. docet, Iudeos annos lunares per mensem intercalarem subinde adiectum solaribus æquavisse, alias evenire potuisse, ut mensis Nisan, quo pascha celebrandum, per omnes anni solaris menses oberraverit. Cap. V. demonstratur, duplicem illam epocham Artaxerxis, quam ex fuga Themistoclis ad Persas, allegatis *Diodori* & *Thucydidis* testimoniis, elicere conantur, consistere minus posse, quare hæc cum aliis Plutarchi & Thucydidis comparantur. Cap. VI. exhibentur rationes *Pererii*, itemque *Huetii*, quibus duplex illa epocha profus conficitur. Annos Artaxerxis in libro *Efra*, non, nisi a morte *Xerxis*, quo ille regnum adiit, numerandos esse, ex illius decreto, quod cap. VII. 11. seqq. perscriptum habemus, efficit: quoniam, si cum patre regnavisset, decretum, nulla patris mentione facta,

condere, aut se regem regum adpellare, non potuisset, c. VII. Cap. VIII. argumenta diluuntur illorum, qui duplicem propugnant epocham, ostendendo, illius in historia sacra neque ullam neque vestigium ullum deprehendi. Cap. IX. ex rationibus chronologicis ostenditur, initium hebdomadam ab a. 7. Artaxerxis Longimani esse repetendum. Calculum, posito hoc, æram vulgarem 4. vel 5. annis deficere, ita subducit: mortem Christi contigisse a. æræ vulgaris 29. annum autem 7. Artaxerxis concurrere cum a. 3. Olympiadis 80. sed huic respondet annus ante vulgarem supputationem 457. quibus ubi adduntur a. 29. efficiuntur a. 486. qui efficiunt hebdomadam 69. cum dimidia, sed mors Christi in dimidiam septimanam incidere debebat Dan. IX. 27. Confirmatur hoc verbis v. 25. ubi dicitur: *verbum exiit, ut urbs restauretur*, domus struantur, moenibus cingatur, cives legibus constringantur, c. X. quod ipsum c. XI. ab opposito, *urbem destruere*, illustratur c. XI. Idem stabilitur ex v. 16 - 18. ubi per *desolationem* intelligenda destructio non solum urbis & templi, verum etiam quod incolis suis fuerit exhausta: petit igitur, ut in sanctorum sacerdotum & Levitarum, in civitatem cives & populus revocentur, c. XII. XIII. Idem hoc liquet ex verbis angeli v. 25. qui ponit *להשיב ולבנות*, quo utroque & reditus populi, & urbis restitutio, significetur, c. XIV. Decreta regum Persarum *Cyri, Darii, & Artaxerxis*, ex libro Esræ expromuntur, c. XV. Nehemias c. II. 1. 19. ab rege Artaxerxe a. 20. non tam facultatem restaurandi urbem, que iam data erat, petit, quam millionem in Iudeam, c. XVII. Initium hebdomadam neque ad Cyri, neque Darii decretum referri posse, ex rationibus chronologicis & verbis Danielis ostenditur, c. XVIII. nec ad commentitium Artaxerxis, quod a. 20. regni eius editum fuisse dicitur, c. XIX. sed ad illud, quod a. 7. imperii ipsius est promulgatum, quo Iudeis *αυτονομία* fuit concessa Esr. VII. 14. seqq. c. XX. XXI. Quo Artaxerxis decreto posito, licuit ipsis ex iure nature & gentium, itemque postliminii, habitacula sibi struere, ad patrias sedes redire, easdemque de novo occupare, c. XXII. Ex iure civili ipsis

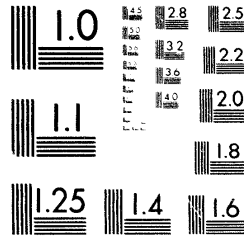
αυτο.

αὐτονομία & facultas iudicia exercendi, c. XXIII. ex iure divino autem hoc competiit, ut legem, a Mose latam, de novo in usum reducerent, c. XXIV. XXV. Obiici sibi posse animo prospiciebat: hæc in edicto non discrete exprimi. Respondet, neque id necesse fuisse: satis esse, tacite in illo latere, c. XXVI. Ex dictis concludit A. *exitum sermonis* ad a. 7. Artaxerxis esse referendum, cum Darii decretum solius templi restitutionem; Cyri, ædificium domorum ac moenium implicite; Artaxerxis, restaurationem ædium & moenium, iuxta ac *αὐτονομίαν*, aperte respiciat, c. XXVII. Cum autem obiici posset, per decretum Artaxerxis facultatem quidem restituendorum Hierosolymorum datam esse, ex eodem vero minus adparere, executioni illud mandatum esse: ex Esra demonstrat, statum civilem pariter atque ecclesiasticum restitutum esse; speciatim Esram libros sacros diligentissime conquisivisse, in unum corpus quasi redegisse ac ordinasse, litteras Chaldaicas in locum Samaritanarum invexisse, quæ omnia sine adflatu divino facta non fuerint. Sed quoniam per hostium vicinorum irruptionem sæpe sint impediti, quæ ædificata erant, devastata ac igne deleta, a. 20. Artaxerxis ultimam demum manum operi fuisse impositam, c. XXIX. Sed enim, quoniam inter *exitum verbi*, sive decretum a. 7. Artaxerxis latum, & ædificationem moenium a. 20. spatium omnino 13. annorum intercedit: distinguendum esse iudicat inter decretum de urbe exstruenda, & Hierosolymorum ædificatione, c. XXX. Quæ dixerat, ex ipso Daniele c. IX. 25. it stabilitum, ubi notat verba *שבועים שבעה*, & sic porro, casu sexto reddenda esse; porro *שוב*, quod adfines sit *שוב*, exponi debere per *quiescere, sedere*, quasi *redire, ut fideas & quiescas*: hinc interpretatur, *hebdomada septem & hebdomadis sexaginta duabus redibit, sive habitabit, & ædificabitur*, cetera. Hi anni decurrunt ab a. 7. Artaxerxis ad baptismum Christi usque, ac faciunt a. 483. Quam interpretationem ex historia confirmat, additis auctoritatibus *Theodorti & Pincii*, c. XXXI. Quod ad interpretationem vocum *להשוב & חשוב*, consentientes sibi nominat interpretes, *Syrum, Arabem, Græcum,*

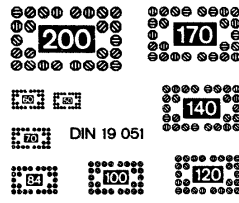
Tertullianum item, *Pagninum* ac *Vatablam*, c. XXXII. In subsidium suæ sententiæ vocat annos *sabbathicos*, quos ex libris Maccabæorum ac *Iosepho* colligit, quorum ab a. 7. *Artaxerxis* ad a. C. 33. numerat 70. quos omnes in subiecta tabella repræsentat, c. XXXIII. Idem probare satagit ex annis iubilæis, quorum toto hoc tempore fluxerint 10. adeo ut 33. Christi fuerit iubilæus. Quæ vero ad illustrationem *Matth. XVIII. 21.* & *Gen. IV. 24.* hac occasione adfert, longius sunt petita. Subiungit pariter tabulam iubilæorum, c. XXXIV. *Daniel* totum illud tempus dividit in *septimanas septem, sexaginta duas & unam*, cuius divisionis rationes, ab *Eusebio* & *Hieronymo* prolatas, in medium adfert, & examinat, c. XXXV. Ipse primæ divisionis rationem repetit inde, quoniam angelo obversati fuerint anni sabbathici, quorum septem constituent iubilæum, c. XXXVI. Septimane 62. respiciunt promulgationem iubilæi *Lev. XXV. 9.* baptismum autem Christi circa idem tempus iubilæi publice proclamati incidisse, arbitratur, quod Christus in schola Nazarethana *animum gratiæ* nominans, *Luc. IV. 17-19.* significarit, c. XXXVII. *Septimana una*, quæ restat, danda est confirmationi ac consummationi eorum, quæ a Christo peragenda erant, quando sc. testamentum novum sanguine ipsius est confirmatum, & ad perfectionem adductum, c. XXXVIII. Sunt, qui hebdomadas septem seiungunt ab a. 62. argumento ducto ab *atnach*, qui adhaeret *שבעה שבועות*; quos inter etiam nomen suum profitetur *Marshamus*, qui hebdomadas 7. ducit ab anno primo *Darii Medi* ad *babylonicum* *Cyri* initium, a. 62. a templi destructione per *Chaldæos* ad a. 4. *Antiochi Epiphaniæ*. Contrarium adseverat noster, quoniam accentus *atnach* aliquando minorem, imo nullam infert distinctionem, uti *Gen. I. 1. VIII. 18. Num. I. 46.* quod idem etiam aliquando sit dicendum de *Silluk*, accentu maximo, c. XXXIX. Adfluxerat in super. passionem Christi a. æræ vulgaris 29. illigandam esse, incidit igitur ipse baptismus in a. 26. & quidem iuxta communem opinionem d. 6. Jan. sacramentum hoc admisit: quare 4. paschata celebrare potuit, c. XL. Sed dubium.

dubium movetur, si ab exitu sermonis ad Christum usque, i. e. baptismum illius, numerantur septimanæ 69. & tamen Christus occidendus dicitur post hebdomadas 62. sequi, ipsum a. 49. ante baptismum morti tradendum fuisse. Examinatis rationibus, a *Pererio* allatis, A. iudicat, ad Γ articulum præmissum $\Upsilon\Phi\ \eta\kappa\epsilon\psi$ v. 26. c. IX. probe attendendum esse, qui incideret, hebdomadas 62. illas præcisè esse, quæ post 7. antecedentes fiat decursuræ; quod ipsum exemplis, quibus post $\eta\kappa\epsilon\psi$ sequitur Γ demonstrativum, ite probatum c. XLI. *Passum*, quod confirmandum dicitur v. 27. explicat de Novo Testamento, & lege evangelica, quod factum fuerit partim per Christi præconium, per disidium primam hebdomadis septuagesimæ, partim per Apostolos, cuius finis quærendus in memorabili visione, quæ obtigit Petro Act. X. 11. seqq. a quo tempore gentibus verbum gratiæ prædicari sit coeptum, quod, cententibus pluribus chronologis, a. 4. a morte Christi event, c. XLII. Cap. XLIII. declarantur verba v. 27. *Et in dimidio hebdomadis deficiet hostia & sacrificium*: quæ verba, diversis interpretum sententiis in medium adductis, cum abominatione desolationis coniungenda esse iudicat, inducta per cædes, a zelotis, uti dicebantur, intentatas, inde per Titum. Cessatio sacrificii de iure quidem facta, Christo de vita decedente; de facto, everso templo. Tempus autem hoc non priori inuncti, sed seorsim numerari debere pronuntiat, atque adeo totum tempus, quod a morte Christi ad urbem usque everisionem fluxit, intelligi posse arbitratur. Accedit appendix, in qua sententiam *Nicolai Abrami* de hoc ipso argumento expendit, qui passim idem cum erud. *Ayrola* sentit, in quibusdam vero ab illo discedit, cuius proinde expositiones in examen mittit, & quid in illis desideret exponit. Index rerum & verborum notatu dignorum subiungitur.

DISSERTATION QUI A REMPORTE LE PRIX DE:
l'Académie Roiale des Sciences & Belles lettres de
Prusse, sur l'Optimisme, &c.

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART
NATIONAL BUREAU OF STANDARDS-1963-A

1:24

NOVA ACTA ERUDITORUM
LEIPZIG 1758

DER MICROFICHE-REPRODUKTION LIEGT DAS
ORIGINAL DER NIEDERS. LANDESBIBLIOTHEK
HANNOVER ZUGRUNDE

SIGNATUR: AA - A 35

i. e.

ADOLPHI FRIDERICI REINHARDI, SER. DUCI
Megalopol. ab Epistolis, Disquisitio de Mundo optimo,
quae praemium Anni 1755. ab Academia Regia Beroli-
nensi reportavit, iunctis tribus Anonymorum scriptis
de eodem argumento, ex eorum numero quae de
praemio certarunt.

Berolini 1755, apud Haude & Spenerum, pag. 22. in 4.

Problēma ab Academia Regia Berolinensi pro obtinendo
 praemio propositum sequens erat: 1) Mentem Systema-
 tis Popiani, omnia bene esse, distincte explicare: 2)
 eius cum Systemate Leibniziano de mundo optimo conven-
 nentiam, vel ab eo diversitatem, ostendere: 3) hoc Systema
 validis rationibus vel corroborare, vel convellere. Auctor
 scripti, quod praemium tulit, priora 2. capita coniunctim tra-
 ctat, Popiique systema, in Epistolis de Homine propositum,
 cum Leibniziano ex arte convenire ostendit. Iam cum ipsi
 minime placeat systema horum duumvirorum, quorum me-
 rita se venerari ultro testatur: altera dissertationis parte id agit,
 ut doctrinam de Mundo optimo erroris arguat, suumque sy-
 stema, quod liberae electionis vocat, in locum eius surroget.
 Nos scripti summam breviter exhibebimus. Initium facit
 Auctor commemorando quadam, ad historiam controversiae
 inter Croufazium & Warburtonum, de Poemate Popiano, agi-
 tatae, pertinentia, simulque ad quaestionem, an Popius do-
 ctrinam suam de mundo optimo ex Leibnizii scriptis hauserit?
 Warburtono auctore, negando respondet, praesertim cum dog-
 ma hoc apud Platonicos aliosque abunde iam reperitur.
 Ostendit porro, convenire Popio cum Leibnizio, non modo
 in dogmate generali de mundo optimo, sed etiam in specia-
 lioribus cum illo connexis, utpote de nexu rerum universali,
 de essentis rerum ac mundi necessariis, de continua illa re-
 rum gradatione ac serie, de origine mali ex collisione regu-
 larum perfectionis, de maxima mundi perfectione per ad-
 missio-

missionem mali obtinenda, de legum generaliorum præ particularibus prærogativa, de providentia speciali a generali non diversa, & quæ sunt eius generis alia. His expositis, ad ipsam de mundi perfectione theoriam accedit Auctor, rationesque eorum, qui mundum hunc optimum esse ex perfectionibus divinis concludunt, examini subiicit. Præmittit ante omnia definitionem perfectionis. Perfectio in sensu generali ei nil aliud est, nisi quantitas realitatis in entibus obviæ. Omnis perfectio supponit notionem communem, sub qua realitates eam constituentes contineantur. Hæc notio est vel ipsa notio realitatis in genere, vel idea quedam specialior magisque determinata. Licet enim omnem realitatem pro perfectione habeamus, ensque perfectissimum illud appellemus, quod omnes realitates ab-que limitatione habet: tamen in omnibus perfectionibus finitis, ut fixam certamque naturam ac essentiam habeant, fundamenti loco ponendi sunt certi quidam scopi ac fines, in quibus realitates convenire debeant, & ex quibus perfectio rerum sit æstimanda. Proponit hoc loco Auctor theoriam finium primariorum ac secundariorum, collisionisque regularum perfectionis. Dignitas vel præstantia finis primarii præ secundario, necessario certum gradum habere debet, i. e. exprimi potest per rationem quandam geometricam, quantum unus finis alteri præstet. Aiunt vulgo, in collisione regularum perfectionis, finem primarium semper præferendum esse secundario: sed dari possunt casus, ubi exceptio facienda est a regula primaria, nempe, si exceptio facta a regula secundaria, maior in toto defectus oriretur, quam si a primaria fieret. Pone æstimationem finis A esse ad æstimationem finis a $\equiv 3:1$. Pone porro, si fiat exceptio ab A, amitti tantum $\frac{1}{2}$ finis huius; si vero fiat ab a, amitti $\frac{2}{3}$ finis a. Iam $\frac{1}{2}A$ est $\equiv \frac{1}{3}a$, defectus igitur qui oritur, exceptione facta ab A, est ad illum qui oriretur exceptione facta ab a $\equiv \frac{1}{3}:\frac{2}{3}$; palam ergo est, plus hic amitti perfectionis, si exceptio fiat a regula secundaria, quam si fiat a regula primaria. Eadem methodo ostendit Auctor, dari posse casus, ubi perfecte æqualis sit defectus, sive ab una, sive

ab.

ab altera regula fiat exceptio. Hisce pertractatis, ad quæstionem de mundo optimo applicat suam de perfectione theoriam. Mundus est ens finitum, nec potest omnes habere realitates; in quovis mundo igitur supponendi sunt certi fines, qui perfectionem eius constituent. Cum vero diversi fines constituere possint perfectiones heterogeneas, quæ commensurari ac inter se comparari nequeunt: non impossibile quoque est, ex diversitate finium divinorum in pluribus mundis, oriri perfectiones diversorum mundorum inter se heterogeneas, quarum ergo una altera maior dici nequit. Porro minime repugnat, ad consequendum unum finem dari plura media æque idonea; quare, eodem manente fine, diversæ perfectiones æquales locum habere possunt. Innumeræ modificationes unius systematis esse possunt, ex quarum multis æqualis resultat perfectio; quidam igitur & in diversis mundis, quarum iidem supponuntur fines, perfectio posset esse æqualis? Ponamus, pergit Auctor, unum mundum omnium illorum quos intellectus divinus sibi repræsentat, esse perfectissimum; tunc notio illa, quæ perfectionem hanc constituit, est vel realitas in genere, vel finis quidam divinus magis determinatus. Priori sensu mundus perfectissimus erit, qui inter omnes possibles maximum numerum realitatum continet. Talis est impossibilis. Mundus enim quicumque, est ens finitum, cuius realitas semper augeri potest, & quantumcunque numerum realitatum huic mundo, quem dicis perfectissimum, tribuas, negare nequis, possibles esse alios mundos, eundem numerum realitatum continentes, ideoque æqualis cum illo perfectionis. Quid enim impedit, quo minus alius mundus alias realitates æque multas, vel easdem realitates alio modo inter se combinatas, contineat? Posteriori sensu mundus perfectissimus erit, in quo fines omnium perfectissimi, optimis mediis, in summo gradu obtinentur. Sed, inquit Auctor, si de finibus determinatis sermo est, cogitari nullo modo potest, unum finem reliquis omnibus possibilibus esse præstantiorem. Quis demonstrare potest, plures fines non posse æqualiter convenire perfectionibus divinis? si hoc velles, ostendere de-

deberes quid sit illud, quod efficeret, unum finem magis, quam reliquos omnes possibiles, convenire perfectionibus divinis; id quod facere nullo modo potes. Quoad media, itidem non repugnat, plura ad eundem finem consequendum æque apta esse atque idonea. Quod vero ad gradum attinet, summus gradus in rebus finitis existentibus impossibilis est, quia omne finitum augmenti est capax. Et si vel maxime daretur, talem summum gradum nullam involvere contradictionem; non tamen inde sequeretur, unicuique mundum esse omnium perfectissimum. Quid enim si fines sint diverſi, & tamen æque Deo digni? Quid si ad eundem finem dentur plura media eiusdem bonitatis? Nonne eodem iure assumere possum, unumquodque ex diverſis his systematibus habere summum perfectionis suæ gradum possibilem?

His nondum contentus Auct̄or, aliam ingreditur viam, qua probet, in perfectionibus divinis nullam esse rationem, quare unum systema, vel unus mundus omnibus reliquis sit præferendus. Deus, inquit, sibi ipsi perfectissime est sufficiens; perfectio eius a nullo ente extra eum ullo modo dependere potest; nec ulla est in Deo perfectio, quæ ad complementum suum aliquid extra Deum existens requirat. Alias Deus non haberet in se ipſo omnem perfectionem cuius natura eius capax est, sed ad eam consequendam indigeret rebus creatis. Nulla igitur in Deo esse potest quoque perfectio moralis, quæ existentiam obiectorum suorum extra Deum ad sui complementum requirat. Inde nec sapientia, nec amor perfectionis atque ordinis, nec bonitas Dei, nec ulla voluntatis eius perfectio, rebus extra Deum, in quibus se exerant, indigent; sed illis omnibus, per ipsam internam Dei perfectionem plenissime satisfieri tenendum est. Omnes hæc perfectiones non ad eum finem Deo insunt, ut externe manifestentur; licet etiam eas extra Deum manifestari ac exerceri non repugnet. Sed quid de bonitate divina dicendum? nonne hæc ad minimum desiderat obiecta existentia, quibus bene faciat? Negat hoc Auct̄or: si enim hoc esset, Deus indigeret rebus creatis, ut instantibus naturalibus voluntatis suæ satisfaceret, nec sine illis

illis perfectissima felicitate fruere. Bonitas divina, æque ac reliquæ Dei perfectiones, complementum suum in se ipsa habet, etiam si, quomodo id fiat, non satis intelligimus. Ex his omnibus A. concludit, existentiam rerum finitarum, per omnes perfectiones divinas non esse nisi mere possibilem, Deoque perfecte indifferens esse, an creaturæ existant nec ne. Si igitur Deus decernat creaturas producere, id facit per arbitriam determinationem liberæ suæ voluntatis. Ex iisdem quoque rationibus elicit Auctor, indifferens Deo esse, quantum, & quot creaturæ existant; nec aliam huius electionis esse rationem, præter ipsam libertatis divinæ determinationem. Nullius ergo systematis vel mundi existentiam præ reliquis omnibus requirit perfectio divina; sed potius respectu huius indifferens est, quodnam systema eligatur, modo nihil cum perfectionibus divinis pugnantibus contineat. Ad hoc explicandum, exponit Auctor differentiam, quæ est inter voluntatem Dei necessariam, ac liberam. Per illam Deus necessario amat perfectionem; & si Deus extra se agat, non permittit illa, ut aliquid faciat; vel perfectioni divinæ, vel perfectioni rerum quæ intenditur, finibusque divinis contrariam. Sed non determinat Deum voluntas necessaria ad producendum creaturas, vel ad has potius quam alias producendas; quin potius hæc omnia voluntati liberæ relinquit. Voluntas enim divina libera est facultas eligendi inter ea quæ sunt Deo indifferentia, ut agere & non agere, agere hoc potius vel aliud. Obiectum voluntatis liberæ Dei est perfectio in genere: non potest determinare se nisi ad perfectionem vel bonum; sed ad quoddam bonum inter infinita possible se determinare velit, arbitrarie eius electioni relicta est. Non igitur potest ex perfectionibus divinis demonstrari, quem mundum inter infinitos possibile Deus eligere debuerit, vel actu elegerit. Hæc copiose disputatis, argumenta pro mundo optimo proponi sulta convellere satagit Auctor. Quando v. g. dicitur, Deum, quia habeat voluntatem perfectissimam, velle omne bonum, & per consequens optimum; respondet: Deum per perfectionem suam plane non velle existentiam boni finiti;

finiti; & si de voluntate libera sermo sit, falsum esse, Deum velle omnem perfectionem, cum velit tantum eam, ad quam producendam sese libere determinavit. Conclusionem traditionis facit instituta comparatione systematis de mundo optimo cum systemate liberæ electionis, qua huius convenientiam cum perfectionibus divinis, ulumque eius ad derivanda inde motiva tranquillitatis animi, fiduciaque in Deum, ostendere allaborat.

LUDOVICI ANT. MURATORII DISSERTATIO
de *noxiis in religionem incurventibus, sive Apologia epistolæ a Sanctissimo D. N. Benedicto XIV. Pontifice Maximo ad Episcopum Augustanum scriptæ.*

Luce, ex typographia Benediniana, plag. 12 $\frac{1}{2}$. in 8.

Sine multo negotio augurari poterunt Lectores, quibus de epistola, a *Benedicto XIV.* ad Episcopum Augustanum aliquando perscripta, vel levissima adest notitia, celeberrimum *Muratorium* in libello, publici hic iuris factò, clarissimum *Waldheimium* petere, qui censuram iam dictæ epistolæ nuper in se susceperat, multa simul commemorans, quæ Pontificis Maximi laudibus minus favere videbantur. Aperto hinc Marte agit Noster, & *caput statim primum* de novo genere laudum, quo *Waldheimius* res gestas *Benedicti XIV.* prosecutus fuerit, inscribere aggreditur, varias ecclesiæ suæ, & summo illius antistiti, obiectas res novas amolens, summamque in inceptis religiosis sapientiam Pontificis prædicans, sententiam denique eius, de præsentia Spiritus Sancti in arduo canonisationis negotio, ingenie exponens, *Caput deinde secundum* alias exponit accusationes, a *Waldheimio* in prædictum ecclesiæ romano catholice caput prolatus, inprimis circa revelationem dierum æmortalium, & legem circa hæreticos in ecclesiâ Romana fixam atque propositam, secundum quam ludibrio omnino Anclor esse iudicat, quæ de odio sanguinolento Romanæ ecclesiæ adversarius dixerit, cumque imperitiæ

accusat, ubi de die festo anniversario Sancti Petri, ab eodem Pontifice aucto, & solemnitus instituto, commemoraverat quæpiam, minus recte intellecta; quibus addit epiphonema *Martorius illustre: Iam dudum Protestantibus mos est, inquit, plura mentiri, aut sibi fingere in catholicorum dederis, ut populos suos in schismate atque odio, aut contentu Romanæ ecclesiæ, acius confirmet.* Insuper pro fabuloso putat, Pontificem plures in sanctorum coetum inulisse, quam ullum antecessorem eius; itemque, seclitas cohibere eum, quo minus plures det: ex quo apparere iudicat, in *Windheimio* modestiam & curam veritatis desiderari. Festum diem Lusitanorum devotioni dicatum, ad libitum esse ait Nolter, non autem de præcepto, opera servilia non interdiceret, nec populum obligare, secus plane, quam adversarius putaverit. *Caput tertium* inanes a *Windheimio* fabricatas censuras adversus epistolam Pontificis tractat, & notissimam de *Crisientia* cuiusdam, femine monialis, visionibus, fabellam repetit; qua in re tamen *Benedictum XIV.* sapienter & graviter omnia egisse sibi persuasum habet Italus nolter. De auctoritate perscriptæ huius epistolæ nihil esse dicit, quod euret quispiam; scilicet controversia nulla de fidei articulo, aut moralis Theologiæ capite, sed de disciplina orta, circa veram hominis diiudicandam pietatem atque sanctitatem. Ibi, occasione scilicet ferente, in *Lutherum* gravissima evomuntur criminationes, ut veræ ecclesiæ vastatorem; quinimo contra veritatem asseritur rei, *Lutheri* affectas nonnullos fanaticum ipsum hominem fateri, & a nonnullis eius dogmatibus ipsos recedere. Differentiam Nolter debuisse admittere inter hominem, qui in ecclesia est *Luthera*, eumque inter qui de ecclesia illa est. Pergit in *Capite quinto* Auctor amplius refellere accusationes inanes, inter quas primas illa tenet partes, quod immerito *Windheimius* tantum Pontifici imponat onus, ut omnes Catholici orbis ineptas imagines nosse debeat, & suis quasi manibus evertere. Sufficere, ait, Pontificem partes suas hac in epistola strenue egisse, dum absonas omnes imagines improbatas dedit. Somnia esse, & phantasmata crepat Nolter, quod obiicit adversarius, Pontificem

ficem Theologiae Scholasticae rudi atque incomptæ principem inter disciplinas sanctiores locum adhuc relinquere, cum tamen catholici ipsi habeant quod minime probent in Theologia Scholastica veteri, inanes scilicet atque inutiles quaestiones, aliaque quamplurima. Et cum recentior Theologia Scholastica dogmaticam quoque complectatur, non esse, scribit Auctor, quare Pontifex moneat, ut Scholastica dogmaticam adiungant; meraque esse somnia, apud catholicos negligi divinae scripturae studia, nihilque huius rei in Pontificem cadere, dummodo suis oculis adversarius doctissimus melius voluisset uti. Nihilominus, pergit Auctor, inconcussum ecclesiae catholicae fundamentum perstare de invocatione sanctorum, qui legitimo etiam ac generali titulo mediatores apud Deum appellari possint. Verum enim vero, ubi comparatio eorum fit cum Christo Domino, tunc unus iste deprehenditur, decernente ita hoc *Muratorio*, verus Dei & hominum mediator. Ille proprius, perfectus, & peculiaris; sancti vero & homines imperfecti & improprii sunt mediatores. In reliquis *capitis quinti* momenti triec nominantur *Indivisiabiles*, circa regulas canonisationis obiecte ipsi, ita, ut infallibilitatem ecclesiae circa disciplinam neutiquam a catholica congregatione statui Noster affirmet, sed utramque sententiam, & affirmantem, & negantem, in sua probabilitate ab Eminentissimo Cardinali *Lambertino* relictam esse, clarissimis declarat verbis. Tandem sub finem pro se ipse verba facit Auctor, circa doctrinam de fide humana, in factis sanctorum exigenda, etiam nullum adit divinum testimonium: uti v. g. Deus minime cuiquam revelavit, quis revera pater cuiusque sit; attamen quando ex humana certitudine constat, hunc illamve esse patrem, certo exinde docetur, honorem ipsi paternum esse habendum. Sic etiam in sanctorum exemplis rem se habere, Auctor fidenter asseverat. *Caput sextum* manes, quas dicit, quaestiones, adversus sanctorum beatificationem, ab Adversario uberius propositas, in medium profert; & plurima de certitudine morali tradit, ad quam inquisitiones praeviae in mores beatificandorum hominum exiguntur, ita tamen, ut

nemo obligetur, fide supernaturali sanctitatem eorum credere, atque indubitate accipere. Declarat præterea mentem Pontificis circa dilationem mirabilium in sanctis personis virtutum indagandarum, quæ eo tendat, ne citius iusto inquisitio talis instituatur post obitum hominis sancti. Vito denique minus recte verti ecclesiæ suæ Auctor dicit, maiorem diligentiam & curam in decernendo honore sanctitatis adhiberi, quam olim fuerit adhibita, imprimis quod ad veritatem miraculorum pertinere videtur. Invenit hinc in Censore suum Noster, quod sine causa ubique difficultates & dubitationes neclere didicerit, a quo tamen disputandi genere solidioris doctrinæ scriptores abhorreere solent; quinimo addit, nugis indulgere *Windheimium*, quum tradat, deprehendi posse in moniali *Kaufbyrenß*, *Crescentia*, quæ disputandi occasionem dedit, ob tam leves causas illam sanctimonix mensuram, quam Romanæ prudentiæ leges exigunt, ut de canonisatione alicuius personæ quæstio instituatur. Per *septimum caput* Auctor ostendit, quam inconcinne de imaginibus Christi & Spir. S. loquutus fuerit *Windheimius*; quamque minus commode exempla S. *Francisci*, & *Catharinae Senensis*, huc referenda veniant, ex breviario Romano, & visionis ratione, docet. Errare adversarium, scribit amplius, sibi persuasum habentem, quasi symbola & typi, sub quibus fideles Salvatorem pingere solent, eandem habeant rationem, quam imagines Christum hominem representantes secum ferunt; quin etiam a vero aberrare, Pontificemque ea damnare, quæ non auctoritate divina scripturæ in hac causa nituntur. Discrimen porro esse statuendum, ait, inter visiones in divinis libris exaratas, & eas, quæ sanctis recentioribus obtigerunt, ita, ut nihil, nisi Scripturæ S. conforme, admitti debeat; & hinc etiam visionem Spiritus S. sub forma speciosi juvenis improbandam esse. Denique canonem Noster de imaginibus Dei ex concilio Tridentino explicat, & Pontificem ex hoc capite defendit. *Caput sequens* de navis in ecclesia obviis, intacta religionis veritate & ecclesiæ sanctitate, agere incipit, vehementer simul invehente Auctore in juvenem *Windheimium* altum, & sophisticum, ut ait, certamen. Summa dicen-

dicendorum eo redit, infelicia esse ingenii humani molimina, nova subinde introducere, minus pie & recte considerata, hinc fieri non posse, quin vel in optimas, non tantum hominum, sed & a Deo ipso ordinatas religionis institutiones, eiusmodi zizania irrepant, imo etiam graviori propagatione crescant, & oscitantia eorum, quibus vinea dominice cura credita fuit, multiplicentur. Iniuste tamen, quod omnes facile concedent cordati viri, u iiverse ecclesie vitio verti, quod non omnes privatarum ecclesiarum corruptelas adhuc sustulerit; cum non eiusdem generis omnes sint naevi, aliis scilicet gravioribus, aliis levioribus existentibus, qui quidem ultimi a pietate recedunt, absque peccato tamen consistere possunt. quod diiudicare nostri officii non est. Sed neque pluribus enarrare, quae in *Capite nono* hic occurrunt, magna verborum copia, & ad ingenuas sanctorum origines, eorumque cultum recte instituentium, ex scitis ecclesie Romanae, spectantia. *Decimum caput* curate docet, corruptelas nonnullas, quae adhuc in ecclesia Dei deprehenduntur, sive sint in cultu sanctorum, reliquiarum, & imaginum; sive in supplicationibus, suffragiis pro defunctis, aliisque ad disciplinam ecclesiasticam referendis, stupidae quidem ignorantiae esse testes, peccati tamen omnis expertes; nec barbarae huius consuetudinis quidpiam inter Italos aut Gallos facile reperiri, quibus Hispani, Lusitani, & rudiores ecclesiae catholicae Germani, abundant. Optime an hic causam suam *Muratorius* defenderit, tempus docebit; quove iure ad ecclesiam Lutheranam provocare potuerit, aut non intactum relinquat. *Bina* extrema capita exponunt, quatenus ecclesiae desiderium, ut quaevis corruptela de sinu suo auferatur, sit accipiendum, atque etiam implendum; & quam inique ob quaedam corruptelas, ab ecclesia ipsa minime probatas, *Winheimius* suos avertat fidei socios ab ineunda cum catholicis concordia. Haec sunt primaria huius libelli polemica, an eristici? capita, quibus, sub finem enarrationis nostrae, vota *Muratorii* ferventia addere licet: *O utinam, scribentis, aliquando insurgant utrinque viri fortes, quibus sit scientia sacra omnibus gratulandi libera, & solus ad amor praegravandis unitatis & pacis;*

pacis; atque hi tentatam non semel, quanquam irrito conatu, inter Catholicos & Protestantos concordiam, feliciori successu pertrahent. Certus sum mihi, in iis, quae ad disciplinam pertinent, multum indulgentiae a catholicis impetrandos esse protestantes; eosdemque, si sapiunt, nunquam commissuros, ut ob naevos, ab ecclesia catholica non probatos, consilia pacis retardentur. Qui hæc capere potest, capiat. Fistula dulces canit —.

*IOSEPHI, AEGYPTI OLIM PROREGIS, RELIGIO A
criminationibus Bastagii vindicata. Dissertatio CASTI
INNOCENTIS ANSALDI, Ordinis
Praedicatorum.*

Brixiae, ex officina Ioh. Bapt. Bossini, pl. II. 8. mai.

Maxime indignatus est Auctor ea, quae cels. *Bastagius* in *Cap. VII. antiq. Iudaicarum* adversus Patriarcham *Iosephum*, de odio Aegyptios inter & Hebraeos olim intercedente, eiusque causis atque origine, disseruerat, in animum sibi induxit, obiectam Iosepho cultus idololatriae criminationem de industria vindicare. In medium ante omnia profert nomina auctorum fide dignissimorum, antiquissimorum aequae ac recentiorum, Iosephi sanctitatem, integerrimos mores, atque summam in Deum pietatem extollentium, quos inter omnino *Moses & Flavius* principes sunt testes, nihil plane de patriarcha hoc commemorantes, quod vel acutissimum hominem in suspensionem criminis obiecti adducere possit. Doctissimus *Bastagius* maximum reprehensionis momentum sibi deprehendisse videbatur in eo, quod Iosephus consortio mensae abstinerit, inter Hebraeos atque Aegyptios illicito, & quidem ea de causa, ne iis animalibus frui cogerentur Aegyptii, quae pro numinibus colebant. Ut vero huius dubitationis omne evertatur fundamentum, nullaque adversus Iosephum reliqua sit umbra suspicionis, demonstrat Noster perquam curate, Iosephi aëvo nondum fuisse apud Aegyptios cultum bestiarum introductum, licet posteriori tempore in ea superstitione omnino fuerint. Plurimi quidem

dem sacrarum literarum interpretes, easdem mutui Hebræos inter Aegyptiosque odii causas adferentes, dissentiunt tamen inter se, ut *Grotius*, *Curæus*, & pauci alii, quibus & *Alterus Fabricius* addi meretur, recte sentiens, veteres Aegyptios, in vivis & spirantibus animalibus, vel plantis, vivis Dei operibus, partem divinæ potentiae atque bonitatis contemplandam proposuisse, adeoque Græcis, plerumque inanimes & saepe absurdas imagines divinitatis sibi fingentibus, prudentiores fuisse. Sequitur ex eo, Romanos atque ac Græcos rerum sacrarum Aegyptiacarum Scriptores, fabulis plerumque indulgisse, aut certis de causis in errores abductos fuisse: quarum prior in eo posita videtur, quod Aegyptiorum religio occulta tota & sacerdotibus tantum nota fuerit; altera causa hæc est, quod talibus de mysteriis altum apud multos fuerit silentium, ratione cuius exteri popularesque corticem tantum religionis tenebant, nucleum plane relinquentes, cui rei indicio sunt, quod a *Iamblichio* atque *Diodoro Siculo* memoriæ proditum fuit. Licet etiam vere dicatur, sapientes Græcos in Aegyptum peregrinantes, cognitionem quandam rerum hausisse Aegyptiacarum: nimium tamen ætas eorum a temporibus Patriarcharum abest, quam ut in rem præsentem aliquid inde recte colligi queat. Adparet igitur, quanta obscuritate atque difficultate, iudice *Perizonio*, viro gravissimo, antiquitatis Aegyptiacæ laboret veritas, in temporibus inprimis *obscuris & fabulosis*, quæ veteres ipsi ab *historicis* curate distinguebant. Sed de animalibus tantum, quod res est, disceptabimus quædam. Constans est fama, Aegyptios bovem, *Apim* scilicet, cultu divino fuisse profecutos, cuius etiam in *Bahugii* adnotationibus plurima fit mentio. Sed dubia plane atque incerta res est, quæ in tempora initium huius idololatriæ cultus sit ponendum. Nullum adest testimonium fide dignum, ultra Iosephi Patriarchæ tempora bovinam illam adorationem adstruens; ex quo pronò fluit alveo, animalia etiam reliqua viliora atque inutiliora, Deorum in censum, Iosephi temporibus, relata non fuisse. Cum enim recte existimetur, cum *Strabone* atque

Mela, Aegyptios statuas ponere fuisse solitos iis, quos in honore habuissent, dum vivere it: quis non videt, simulacrum *Apis*, seu *Bovis* statuam, quæ nobilior erat apud Aegyptios divinitatis symbolum, non nisi ad tempora Iosepho posteriora esse referendam. Concesso etiam, regnante *Pharaone*, adeoque Iosephi temporibus, Aegyptiorum regem *Apim*, navibus in Aegyptum transvectum, ibique mortuum fuisse; quod quidem maxime est incertum: minime tamen inde sequitur, etiam sub iisdem temporibus, eundem *Apim* regem fuisse Deum Aegyptiorum constitutum. Nulla hinc veritatis specie contendere potest, Iosephum, ob communionem religionis Aegyptiacæ, convictum Hebræorum respuisse. Magis probanda videtur *Vossii* sententia, suspicantis, religiosum illum Aegyptiorum *Bovem*, symbolum fuisse Iosephi demortui, & inter Deorum numerum relati; siquidem non inter Aegyptios modo, sed alios etiam populos, bovem *Iosephi* providentiam atque liberalitatem significasse, satis certo constat. Ipsum *Apis* nomen hanc coniecturam adiuvat, siquidem facile ex forma ab Hebræorum אבן deduci potest, quo titulo *Iosephus*, ut pater patriæ, honorifice appellabatur. Pari modo *Serapidis* simulacrum eandem rem arguit, quippe quod, cum modio super capite pictum, divisionem frumenti, per Iosephi ministerium factam, non occulte ostendit. Quæ si ita sese habent, cultum animalium ætate Iosephi inferiorem omnino reddunt. Obiectiones a *Natali Alexandro* contra hoc argumentum prolatae, ita comparatae sunt, ut facile expediantur. Interim non negatur, idololatriam aliquam ante Iosephum etiam in Aegypto viguisse, quod vel ex iis patet comminationibus, quas *Iosua*, *Ezechiel*, & *Amos*, adversus Israelitas iussu divino protulerunt, tanquam adversus homines, qui in idololatrias Aegyptiorum consuetudines descendissent. Sed recte est tene dum, antiq̄uissimam illam Aegypti idololatriam circa coelestia signa fuisse versatam, quod verba innuunt auctorum sanctorum, secundum verisimillimam nobilissimorum interpretum opinionem. Ea, quæ *Clericus* in contrarium ad-

ferre

ferre partem conatur, non vere pugnant cum sententia doctorum virorum admodum vulgari, sed facile inter se ita componuntur, ut, & siderum contemplatio, & apotheosis illustrium virorum, in originibus idololatriæ locum habeat; dummodo teneatur, gentes profanas splendorem siderum pro imaginibus virorum illustrium habuisse. Præterea notandum est, *Ægeon* non quidem sidus significare, quod stellam proprie dicimus, sed verius signum ex stellis pluribus compositum. Hinc sidus *Remphan* non aliud fuit, quam imago stellata, quam, ut & reliquas, Græci deinde animalium nominibus extulerunt, indeque a Romanis naturales tauri atque serpentes habiti sunt in *Zodiaci* signis. Sed falso. Antiqui enim Aegyptii planetarum imaginem ponebant pro Regibus, inter sidera elatis; & cum *Remphan Saturi* stella dicta fuerit, ei, quod agriculturæ præesset, hos erat consecratus, uti etiam alias hos signum erat hominum eidem arti deditorum. Hoc systema religionis Aegyptiacæ, *Eusebii*, & *Philonis Byblii* testimoniis abunde confirmatur; quibus & aliæ temporum rationes addi possunt, ex quibus ætas regum quorundam, sub *Apidis* nomine celebratorum, colligitur, ita ut Iosephi temporibus multo sint illi inferiores. Si fas itaque erit, in caliginosa illa nocte aliquid cum ratione divinare, recte existimandum videtur, crassam Aegyptiorum idololatriam, inter ingressum Israelitarum in Aegyptum, & eorum exitum, omnino terminari. Siquidem haud congruum etiam erat, Deum Iacobi filios in terram permisisse ingredi, tam abominanda Idololatria contaminatam; eosque suas ibi figere sedes perrexisse; unde deinceps, postquam adeo foede erravit, ereptam gentem suam voluit Deus, & ab tam nefando incolarum commercio dissociatam. Ut vero hæc omnia existimentur, sine controversia tamen verissimum manet, idololatriam illam, cuius legibus esu animalium prohibiti Aegyptii dicuntur, in causa non fuisse, quare a communionem victus fratrum *Iosephus* abstinerit. Alia igitur exquirenda est causa, circa quam subinde erravit *Basilianus*,

temere multa *Cunæo* affingens. In hoc autem doctissimus ille vir sibi non couitat, quod de odio Aegyptiorum aduersus Iacobi posteros verba faciens, quatuor veluti non distinguat odia, seu diuersas potius, pro temporis diuersitate, odii perpetui causas: alteram nempe antequam Aegyptum ingrederentur Israelitæ; alteram dum eam incolerent; post exitum tertiam; & postremam denique tempore Theocratia, & seculis subsequitis. Invisi Aegyptiis Israelitæ erant ante ingressum eorum, nonnisi quod detestarentur Aegyptii omnes pastores ovium. Cum hoc convenit colloquium Pharaonis cum Iacobo institutum, & habitatio *Gofen*, terræ scilicet feracis, Israelitis, ut pastoribus gregis, concessa. Post *Iosephi* mortem alia odii huius causa enata fuit, ex insigni Israelitarum & foecunda propagatione. Hæc omnia vero mire confundit *Bisnagius*, & *Cunæum* vitii accusans, maximum ipse committit errorem, causas odii, *Sesoftris* tempore orti, cum Patriarchæ tempore miscens. Licet etiam ex Græcis & Romanis scriptoribus quis erant, religionis tantum ergo, crudele Aegyptios inter atque Israelitas odium fuisse exercitum, veritati tamen minus hoc respondet, dum constat, auctores huius rei recentiore quendam Aegyptium scriptorem secutos esse. Quod si dicamus, Aegyptios novum contra Israelitas concepisse odium propter florentem religionis apud Iudæos statum, & defectionem eorum ab Aegyptiorum imperio ac sacris: tamen inde manifestum erit, odium illud, quo religionis ergo Aegyptii aduersus Hebræos flagrabant, nec ad *Iosephi* tempora, neque ad illius religionem posse referri. Qua enim ratione posset adfirmari, Israelitas ab sacris Aegyptiorum defecisse, novosque instituisse ritus, qui unius *Iacobi* domus privata conditione contenti, hominem vix octuagesimum numerabant? Confundit itaque *Bisnagius* legem naturæ cum *Mosis* lege, & Hebræorum regnantium conditionem cum pastoribus Abrahamiticis. Aliæ igitur huius rei sunt investigandæ origines, quæ cum *Clerico* ap'ius a plagis, quas Abrahamo pastore, per Aegyptum trans-

transeunte, passi erant Aegyptii, quam ab religionis similitate, repetendae sunt. Qua quidem in sententia, codicem sacrum consentientem, facile quoad verba habemus iudicem. Politica, non superstitiosa, seu religiosa, erat ratio. Et, si culpa vacare credimus, quod Christiani aliquando Imperatores, dignitatis ergo, sese civilibus accommodaverint moribus Romanorum, quanto magis liberum fuisse dicendum est Aegypto Patriarchae, cibus uti vel abstinere, secundum convivales aut aulicas Aegyptiorum leges. Quod vero ad animalium pertinet carnes, quibus haud fuisse usos aliqui arbitrantur Aegyptios, duo inprimis hic sunt notanda. Primum quidem, quod, ex quo animalia numinum Aegyptiorum fuerint symbola, recte tamen inferri haud queat, conviviorum in usum ea minime venisse: nam & columba apud nos charitatis atque Spiritus S. symbolum audit, neque tamen animalillo abstinemus, aut illud fortasse veneramus. Alterum, quod, etsi animalibus minime usi fuerint Aegyptii, alio utique, quam religionis motivo, iis abstinere. *Herodotus* certe apertissime tradit, humanitatis causa ab animantium caede Aegyptios fuisse alienos. Idem nonnulli etiam tradunt de Abrahamiticis senibus, ob vitae simplicis conditionem animalibus abstinentibus. Postea vero, cum Aegyptum incolerent Hebraei, animalium esum in deliciis primum habuisse videntur, quod vel ex *Exod. XVI. 3. 12.* colligitur. Interim non negatur, inter plurimas gentes usu hoc venisse, ut certis animantium generibus inter comedendum abstinere. Alii enim oeconomiae tenebantur legibus, uti bove velci Aratori nefas fuisse, ex *Aeliano, Varrone, Plinio, Tranquillo*, discimus. Alii carnes aliquas pro sanitatis legibus comedere vetabantur; aliis aliae cautiones erant impolitae. Potuit inde fieri, ut inter Aegyptios ceterosque populos conviviale veluti odium esset, quia nefas & scelus putabant, id comedere, quo reliqui liberrime utebantur. Recte itaque *Grotius* statuit, abstinentiam, ab esu animalium ruris, veterem quidem fuisse, sed idololatriae nulla adhuc *la-*

sephi ætate vestigia comparere, ne in Aegypto quidem. Polito vero, tunc temporis falsi numinis Aegyptios celebrari cultores, nullam tamen eiusmodi abstinentiam religiose tenebant. Amplius etiam docet sacer codex, *Iosephum* ex hoc capite criminis idololatriæ non teneri, cum abunde exinde constet, Iosephum seorsim, & fratres, & Aegyptios, comedisse. Nec suspicio levissima huius rei adferri potest, dum expresse scribitur, secessum fecisse ab Aegyptiis convivis *Iosephum*. Rimanis vero causam, quare cum fratribus *Iosephus* in mensæ communionem non venerit, facile respondetur, ipsum fraternitatem dissimulasse, atque pro cultu regio & splendore maiestatico decenter se gessisse. Quo accedit, ex more etiam aliorum populorum, quod facile est creditu, tunc temporis apud Aegyptios consuetudinem obtinuisse, ut communis nunquam cum advenis esset indigenarum locus. Ex isto nunc agendi modo perspicue docetur, recte egisse *Iosephum*, cum patribus advenis non comedentem; quod & *Scalger* eadem ex ratione comprobatum dedit, & celeberrimi *Bisnagii* obiectas criminationes, minime in eum cadere, luculenter docuit.

NOVA LITTERARIA.

Prodiit nuper in hac Urbe *Pars Prima* Catalogi Bibliothecæ D. *Christiani Gottlieb Joecheri*, Academiæ Lipsiensis olim Historiarum Prof. Publ. Ordin. & Bibliothecarii, a die XIX. Febr. A. MDCCCLIX. in Collegii Paulini aedibus, a pie defuncto inhabitatis, auctionis lege publice dividendæ, Alph. I. plagg. 7. octonis. Digna collectio, quæ a multis librorum cognoscendorum & comparandorum cupidis inspiciatur. Perfeccerat eam studium & elegantia Viri, doctrina, scriptis, & in Universitatem hanc litterarum meritis clarissimi, qui medio Maio huius
anni,

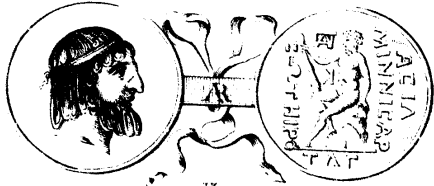
anni, annos natus Lxv, decessit. Is cum non solum san-
 ctioris disciplinae praecepta egregie teneret, (& gerebat in-
 signia Doctoris Theologi.) sed inprimis in omni historia,
 rerum puta sacrarum, civilium, & litterarum, legendo
 expendendoque assidue, esset exercitissimus, factum est,
 ut utrumque genus librorum, theologicum & historicum,
 cuius etiam singularis est & utilissima adfinitas, in hac
 eius bibliotheca maxime amineat. Aderant illi multi &
 praestantissimi scriptores, in his SS. Patrum, quos vocant,
 editiones probatissimae, Opera alia complura, volumine,
 caritate, infrequentia, donis aliis spectabilia. Sed cum a
 litteris veterum non possit quisquam, nisi horrido sit in-
 genio, abhorrere: eos quoque libros, qui partim Auctores
 vetustos accurate descriptos exhibent, partim eorum in-
 telligentiam variis modis iuvant, diligenter Ioecherus no-
 ster conquiisverat. In enumerando tam praecelaro thesauro,
 fecus ac plerumque instituitur, sed idoneis ex causis, non
 materia librorum, sed forma, ordinem creavit. Ex 4218.
 Voluminibus ergo, priora 1219. folii formam habent, re-
 liqua quartam: Pars altera minoris formae libros comple-
 ctetur. Haec ipsa autem distributio ad formarum ratio-
 nem, classibus nonnullis distinguitur, ortis ex compage li-
 brorum exteriore, quam a conglutinatoribus accipiunt.
 Eam si spectes, pulchre vestitam invenies praecipuam huius
 bibliothecae partem, & talibus etiam ornamentis commen-
 dabilem. Neque tamen omnino in hoc Catalogo descri-
 bendo neglecta sunt Lectorum commoda, qui, ut quem-
 que expetitur sibi librum indagare citius possint, ordinem
 a rebus desumptum plerumque praepoptant. Nam index co-
 piosus, qui hanc Partem claudit, utilitatem eandem, levi-
 ter consultus, praestat. Sed praeter libros huius Musei, si-
 gillatim auctionis lege vendendos, duplex alia in eodem
 extat Collectio, quam integram servari, emendamque of-
 ferri, recte placuit. Comparaverat sibi b. Ioecherus ingen-
 tem numerum *Dissertationum Academicarum*, minorumque
 Com-

Commentationum, varii argumenti, plus quam tercentis Voluminibus, neque tam numerum, quam delectum & raritatem, spectaverat. Idem *apparatum tabularum Geographicarum* bis mille & plurium collegerat, quas a doctis auctoribus delineatas pictasque, ex ordine provinciarum dispositas, duodecim maioris formæ Tomi servant. Apparet facile, quo labore, quibus sumptibus, utraque sylloge constiterit. Eius molestiæ qui compendium aliquod facere volent, habent hic propositam opportunitatem. Nobis satis est, ad capessendam universæ huius hereditatis litterariæ, a Ioechero nostro ad posteritatem transmissæ, partem, studiosos homines invitasse. Et apparebit profecto, Catalogum inspicientibus, quam, in exquirenda optimorum librorum suppellectile, & diligentiam Ioecherus adhibuerit, & vim iudicii; quamque etiam splendoris, qui in videntium oculos incurret, atque ad legendos libros & tractandos quasi efficacius invitaret, fuerit studiosissimus. Ex tali, viri pie defuncti, in libros suos amore, qui magno ei impendio constitit, iudicabunt docti homines de dissertationum academicarum collectione, eiusque pretio, deque Geographicis tabulis: quem utrumque apparatus, optabile est, non discerpi, sed venire in manus hominis litterarum talium amanti, qui eum alioquin non nisi maximis sumptibus, hic autem brevi manu, & æquissimo pretio, quod pollicentur heredes, habiturus est.

T.H.B.I. de Nov. Act. Graec. A. 1758. Mon. Cel. pag. 577. 19

I. a.
Edypus Corin.

I. b.
Edypus Troelichii

II.
Numisma Sucebonense.

III.
Numisma Parisianum.

IV.
*Numisma Parisianum
superpendium.*

Numisma Sucebonense

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Octobris Anno MDCCLVIII.

I.

EDUARDI CORSINI, CL. REG. SCHOLARUM
Piarum, in Acad. Pisana humanior. liter. Professō-
ris, de Minnisari aliorumque Armenia regum
nummis, & Arsacidarum epocha,
dissertatio.

Liburni 1754. plag. 9. in 4to, cum una fig. æn. in titulo.

II.

DUBIA DE MINNISARI ALIORUMQUE ARME-
niæ regum nummis, & Arsacidarum epocha, nuper vul-
gatis, propōsita per ERASMUM FROELICH,
S. I. S.

Viennæ Austriæ 1754. plag. 13. in 4to, cum fig. æn.

Numifina nondum vulgatum, cuius aere expressum typum TAB. V.
Tab. nostr. n. I. subiecit, Corfino, V. Cl. & ad-
modum Rev., materiem eruditæ commentationis dedit,
in qua satis operose & indoltræ in tempora Arsacidarum, quo-
rum nondum explicatæ rationes sunt, inquiritur. Descri-
ptionem nummi præmisit, e qua potiora excerpemus. At Corfin.
gentem illum & tetradrachmum esse testatur, fide Philippi præf. p. IV.
Venuti, Eccl. Liburn. Præp., qui Romæ a Palatio, eleganter seq.
Dddd anti-

antiquitatis cultore, acceptum delineavit, & cui eo nomine *Corfin.* opusculum ipse inscripsit. Addit, plerisque regum Parthorum atque Armeniorum nummis id pondus esse. Caput, quod ab una parte impressum est, regis esse statuit, senile, diademate ornatum, promissis capillis, & longa barba insignitum. Alterius partis typum, ait, esse viri nudi, velut cippo infidentis, qui sinistra quidem ad cippum demissa ipsi insistere videatur, dextra vero elata clavam, ad dextrum usque genu pertingentem, ipsique fere incumbentem, suspensam teneat. Ubi tamen, ut hoc in transcurso moncamus, rupes plane, non cippus, cui vir infidet, conspicitur. Subicit inde inscriptionis litteras superstites, quæ ex delineatione nostra peti poterunt; quas ipse sic supplet: ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΜΙΝΝΙΑΡΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ. ΤΑΥ. h. e. *Regis Minniasari Servatoris.*

(α.) Anno cccxxxiii. Inde, ut eliciat, Arsacidæ vultum esse, ponit, similem quidem nulli e notis regibus hunc deprehendi; promissam tamen comam, barbam, ac diadema, in plerisque Arsacidarum nummis occurrere. Addit alterius partis typum, seu Herculem sedentem, ut *Vallantium* secutus interpretatur, eundem esse, qui in duobus Mommis, Parthorum live Armeniorum regis, nummis, quos *Vallantius* Hist. Artac. p. 349. *G. fier* Thef. Tab. I. n. 26. & *Maffius* Gall. Antiq. t. p. 22. p. 114. protulerunt, conspicitur. His argumentis usus non dubitat, numisma Armeniæ aut Parthiæ regum alicui esse tribuendum.

Causam signati in una parte Herculis ad originem illam Armeniorum a Theffalis, quam e fabuloso ævo repetitam *Strabo* l. XI. tradidit, refert. Quæ coniectura ingeniosior forte, quam verior, quo minus nobis probetur, innumeris illis exemplis efficitur, quæ in nummis Græcorum sunt obvia; ut adulandi causâ reges, quibus parebant, & Imperatores postea Romanos, imaginibus suorum deorum, certo ad virtutes aut res gestas respectu, expresserint. Inde simplicissima ratio videtur, sub Hercule servatore hic intelligere merita ob defensam Asiæ.

Litte-

Litteram K, quæ in medio singulatim conspicitur, vir doctissimus designare urbem credit, in qua nummus sit percussus: monogramma vero **IAI**, nomen monetarii prodere statuit. Sed si verum dicere licet, nos exempla desideramus huius generis nummorum, in quibus monetariorum nomina certis argumentis adpareant. De illo satis inter peritos constat, illis monogrammati urbes notari frequentissime inter Græcos, & subiectas singulares litteras adhiberi, ad annos regum numerandos, aut provincias indicandas. Nam quæ infra disputantur contra notam numeralem, de illis eo loco dispicemus.

Inde de rege obscurissimi nominis, Minnifaro, indagando sollicitus, hunc in *Dionis* reliquiis, quas misere disceptas potius, quam excerptas, *Theodosius* condidit, sibi reperisse videtur *Corfinus*, ea, qua par est, honoris præfatione, ob eruditionem semper nominandus. Exsequitur ergo res Traiani, quas *Dio* l. LXVIII. & LXIX. narraverat, satis quidem doctè, & cum insigni doctrinæ adparatu; nisi ad corruptum in *Theodosio* *Μανισαρου* nomen, tanquam ad scopulum, offendisset. Nam, ut nihil his utamur, quæ *Froelichius*, magno elegantiorum litterarum damno nuper rebus humanis creptus, in limatissima commentatione, quam dubiorum nomine nostro Scriptori opposuit, de perturbatione excerptorum *Theodosianorum*, aliunde manifesta, disseruit; hic certe nullus occurrit *Manifarus*, a *Dione* proditus. *Theodosiusne*, an qui postea *descripsit* ista *Sityllina* folia, aberraverit, nihil ad rem, dummodo aberratum constet. Legimus enim hic in excerptis e l. LXIX. *Dionis* *Μαννυμ*, quæ, sicut *Arfaees* Parthis, aut *Ptolemaus* Aegyptiis, erat propria *Osiohœnis* regibus appellatio a conditore. Legimus insuper: *της τε Ἀρμενίας καὶ της Μεσοποταμίας ἐαλωκυίας ἀποσημαί*: in quibus illud *ἐαλωκυίας*, non, ut fecit *Corfinus*, interpretandum est, quasi *Manus* *Manifarusve* in potestatem redegerit; sed ipse contextus & structura verborum, non clare minus, quam ipsi nummi, ibidem prolati, docent, a *Traiano* subactas regiones

giones intelligi. Ceperat autem Traianus istas provincias, seu eripuerat, non Manno, Manifarove, sed Chosroi & Parthamafiridi. Itaque nullus tunc notus aut memoratus Dionis rex Armenice Minifarus. Sed ne Manus quidem in hoc loco alius, quam ille falsi nominis Manifarus. Ipsa enim verba narrationis, sermonem esse de unico homine, declarant, quum uni responderit Traianus, unum venire voluerit, unum spectum habuerit. Quare semel de veritate admonitis, de Abgaro, seu Mano Orhoënes rege, sive Phylarcha, illud quoque apertissimum erit, verba primum aliter scripta vix esse potuisse, quam istum ad modum: Του δε Γραικου ες Μεσοποταμιαν ελθοντος, και του Μανου, ΤΟΥ ΚΑΙ ΜΑΝΟΥ-ΒΑΡΟΥ, ΕΠΙΝΗΡΤΚΕΥΣΑΜΕΝΟΥ, και προσβειν υπερ εβανης, δια το τον Ορσην επιστρατευειν, αυτου περιφαντος, και της τε Αρμενιαις, και της Μεσοποταμιαις εαλωκυιας αποστουαι ετοιμω εχοντος: ουτε εμεινω πιστευσειν τι εφρη, πριν ανελθων προς αυτον, ωσπερ υπηχουετο, τοις εβροις της επικυγελιαις Βεβαλαιτη. Και το Μχιον υπαυπτερον αλλωσ τε, ετι και συμμαχιαν Μηδαρσατη της Αδουβθηνις βασιλει περιφασε κ. τ. λ. Sic enim transposita unica voce, & ad suum locum revocata, atque paucissimis litterulis immutatis, emendatum plane huiusmodi ad verum hunc hunc esse, ostendent quum ea, que de hoc Abgaro, cui nomen Maanubar Aiazeth, *Theoph. Sig. fr. Beyerus* hist. Of. hoc, ex nummis l. III. p. 149. seq. expoluit; tum quod *Ioannes Malala* Tom. I. p. 358. ed. Oxon. ex *Abramo* retulit, Mesopotamiam, ab Of. h. ena tunc avullam, in provincia formam fuisse redactam: unde sane perspicimus, in his circa Mesopotamiam a Traiano gestis, non alii, quam Mano, seu Manubaro, locum in *Dionis* narratione fuisse. Quare, nostra emendatione historie ad idem restitutum locum sic interpretamur: *Ubi in Mesopotamiam Traianus venit, isque Manus, qui idem est Manubarus, missa obviam cum caduceatoribus legatione pacem obtulisset, propterea, quia bello a Chosroë urgeretur, seque paratum ostendisset, et ab Armenia et Mesopotamia abstinere, quas tunc ceperat (Traianus): ve-*

que

que hinc fidere sese, respondit, nisi ad ipsum veniens, ipsi rebus promissa confirmaret. Et suspectum sane Manum hunc alias ob causas habebat, quia auxilia *Mibarsapi*, (quod nomen aliter alibi scribi novimus.) *Ahabenes regi*, miserat &c. Narrantur igitur omnia eadem, quae aliis ex Scriptoribus *Bayerus* enarrat; licet de fragmento hoc *Theodosii*, quod laudavit, corrigendo, non cogitaverit. Unde nobis certe cum *Proelichio* non dubitare hac in re solum, sed credere plane ex animi sententia liceat, nullum Armenia regem *Munnifarum a Dione* proditum isto in loco fuisse. Hoc liquet paretque. Quia autem semel id agendum esse V. Cl. est visum, ut ad hanc *Traiani* expeditionem accommodari epocha, in nummo signata, posset, laborandum omnibus quoque modis fuit, ut contraherentur, quantum speciose fieri posset, tempora; quia, secundum usitatum Chronologorum supputationem, annus *Arfacidarum cccxxxiii*, in *Vespasiani* imperium incidit. *Corfin. p. 6.* Eo consilio & instituto, firmissimis *Valliantii*, *Loydii*, *Fabretti*, *Norijii*, *Poggi*, & *B. Juvagii* rationibus, imo nummatarum ipsorum fidei, opponere *Corlinus Tillemontii*, *Petavii*, & *Baronii* opinionem, non dubitavit, tantum ut sexenni detractio- nem suae sententiae lucraretur. Omnes tamen nummi repugnant, qui memoriam *Parthicae* victoriae conservant, in quibus *vi*. *Traiani* consulatus, A. V. *ccccclxv*, sane gestus. Nam futili narrationi non *Dionis*, sed *Xiphilani*, non eo solum loco res diversissimas perperam, ut *Sarcinatore* dignum erat, coniungentis, & *Zonarae*, doctae iam satisfecit *Arzneus*, ad *Plinii* *Paneg. c. II. n. 7. p. 14.* & sperant plura antiquitatis monumenta, cum cognomine optimi principis, diu ante *Parthicam* expeditionem. Nec maioris momenti argumentum est in nummo cum *profectione* *Augusti*, qui ad *Dacicam* expeditionem pertinet; neque *Malalae* ulla in *chronologia* est auctoritas, ut nummus *Antiochenus* ante ipsius adventum eundi non potuerit: & *acta Ignatii*, avi barbari factum, quis contra antiquitatem incorruptam in testimonium advocet? Nummum autem *Asiari* eo minus moramur, quia nemo spoponderit, nihil ex nota numerali detritum atque deletum esse.

Et in reliquis nihil conficitur, ob quod peritissimos & exactissimos rei nummariae & chronologicae auctores deferendos putes. Tanti fuerat, virum eruditissimum & ingeniosissimum sua coniectura nunquam incidisse in hunc Minnifarum, ex scribarum errore enatum, an ex detriti numismatis fugientibus elementis? Itaque quum animadvertisset, ne sic quidem veri ad speciem aliquid profici, utut dentis istis sex annis temporis expeditionis Traiani Parthicae: aliam viam ingressus, ipsam Arsacidarum epocham, magno consensu ab hominibus doctis, praeter paucos, receptam oppugnat, & eam pluribus, quam viginti annis iuniorem ostendere conatur; tantum ut incidat in A. V. C. 1535. & hic nummus ad Traiani aetatem referri queat. Magnus apparatus doctrinae, multa & rarae litterae, singulare acumen, in tractatione rerum tam abstrusarum apparent: modo amor suscepti negotii non sefellisset, ut de his quoque cogitaret, quorum humanissimus & politissimus elegantioris doctrinae vindex, Froelichius, admonuit. Tanto autem modestiae circa dissensus temperamento est usus, ut nihil dignius illo nostris his litteris optari queat. Cum autem potissima quaeque argumentorum certis sub capitibus complexus sit, qua ratione ordini & evidentiae consulitur: nos hinc ipsum sequemur, ut, collatis utriusque sententiis, iudicandi

Froelich. eo liberior potestas fiat. Prima dubitatio est de inscriptione numismatis, quod, si non idem sit atque Stofchianum, cuius delineationem Froelichius Ant. Franc. Gorio in acceptis retulit, eiusdem certe typi esse videatur. Adeo reliqua, ut inveniendi patet, conveniunt: unde & figuram Tab. V. n. 2. ex delineatione Goriana subiecimus. At enim in nomine regis, & sine vocabuli *σωτηρος*, in figura elementi *o*, mira est diversitas. Scribitur enim illud, non MINNIFAP. sed ΑΔΙΝ-ΝΙΛΑΟ. & *o*, non orbiculari, sed quadrata figura exprimitur. Multum autem fidei & diligentiae Gorii, de accuratatione descriptionis religiose testantis, merito tribuitur. Unde certo suspicio haud erit iniusta, restare in archetypo vestigia longe alia litterarum, quam in quibus Minnifari nomen deprehendatur. Altera dubitatio oritur de loco excerptorum a *Theo-*
dysto

dofo ex historia *Dionis*, in quo nullum Minnifarem regem *Froelich.*
 memorari recte statuit Froelichius, tum quod vocabulum p. 7.
 regis ipsi non tribuatur, quo tamen Mebarsapes ibidem appel-
 latur; tum quod restitutio Armeniæ, vel ipsius Corfini confes-
 sione, & arbitrio *Tillemontii*, ad quem provocaverat, ad ipsum
 potius Chofrhoëm, quam istum ad Manifarum, pertinuerit.
 Quare vitiosum, & male coherentem, & ambiguum esse
 istum locum, verissime pronuntiat, quem nos paullo ante,
 modesta emendatione & interpretatione, ad historiæ fidem
 exacta, sic constituisse nobis videmur, ut rex quidem certe,
 non tamen Armeniæ aut Arfacida, sed Abgarus Osrhoënes,
 ibi proditus intelligatur. Tertium dubitat Corfini humanif- *Froelich.*
 simus adversarius de regno Armeniæ, quod ætate ista nulli p. 11.
 Minnifaro, florentibus præsertim illic Chofrhois rebus, sed
 Parthamasiridi solum, ob clarissima scriptorum testimonia,
 tribuere liceat. Acquisitima sane postulatio, & cui nemo te-
 mere, ne ob istum quidem lacerum Theodosii locum, aut
 controversam nummi huius epigraphen, repugnet. Quarto *Froelich.*
 loco, omnia alia ex ipsa nummi specie a Corfinianis rationibus p. 13.
 Froelichius colligi posse putat. Ille enim argenteum & tetra-
 drachmum hunc nummum esse, cuiusmodi fere plerique Par- *Corfin. p. 1.*
 thorum atque Armeniæ regum nummi esse soleant, dixerat.
 Hic Stofchianum Adinnigai nummum æneum, aut fors sub-
 æratum esse, admonet. Ex Vaillantio probat, plures drach-
 males, quam tetradrachmos, hodie Arfacidarum nummos
 superesse. Addit argumentum pulcherrimum a fide oculata,
 cum inter Parthicos nummos XXXVIII, in museo FRANCISCI
 IMP. AVG. IVSTI, PII, FELICIS, & a studiorum quoque
 amore dudum nominis IMMORTALITATEM adepti, non
 plures quam v. tetradrachmi reperiantur. Ipsi Tigranis
 Armeniæ regis, inquisitor harum lautitiarum diligentissimus,
 argenteos tetradrachmos non nisi unius typi apud *Vaillan-*
tium Hist. Seleuc. p. 338. & 400. ed. Paris. 1681. depre-
 hendit; æneos vero, & minoris formæ, quatuor ipse in *Annal.*
Reg. Syr. p. 115. exhibuit. Et cum de Seleucidarum num-
 mis potius constet, plerosque esse argenteos tetradrachmos,

argumentum hoc a forma & metallo nummi nihil hic, ad illum Arfacidis adferendum, valere, recte iudicat. Aliud reperisse se credidit Corfinus, cur vultum hunc Arfacidæ esse statueret, in similitudine cum nummo Monnefis, publicato a *Vaillantio* Hist. Arfac. p. 339. At *Froelichius*, præter so-
 p. 15. lam barbam, nihil commune cum specie Arfacidarum in nummis comparere ait. Diadema enim mirum quantum differt, & ipsa coma, ut in Parthis nusquam conspicitur, in circinos peregrino ritu composita, valde abhorret. Ceterum, capitum cum barba & diademate de Seleucidis plura exempla attulit, ut his annumerari potiori iure Minnifarum, an Adinigaum, posse videatur. Ne illam quidem similitudinem alterius partis, in qua Hercules sedens signatus est, admittendam censuit; cum alii, & longe pleniores, in Monnefis aliisque Parthis nummis tituli, βασιλεως βασιλεων, σατρηος επι-Φαιου, aut σατρηος ενεργητου, occurrant, & formæ elementorum Ω. Ο. & □. diversa notentur. Probavit præterea eruditissimus Corfini monitor, imaginem Herculis cum clava sedentis usitatam quoque Seleucidis fuisse; qualem argenteum tetradrachmum Antiochi II, ipse *Annal. Reg. Syr.* Tab. IV. exhibuit: & σατρηος elogium Antiochi I. & Demetrii I. in nummis est obvium. Unde tandem colligit, non deesse rationes, ob quas inter Seleucidas, ex typo & adiunctis, referri ignotus hic rex possit.

Corfin. Ad partem inde secundam Corfinianæ diatribes, in qua de p. 13. reperienda veriore Arfacidarum epocha disquiritur, accedit *Froelich.* dilceptator humanissimus. Primum, de quo admonet, varietas est opinionum, de initio exactæ epochæ Parthicæ; ob
 p. 20. quam miratur, quid in mentem venerit eruditissimo Corfino, II. & 20. quod omnes chronologos & eruditos in sententiam *Vaillantii* & in præf. concessisse tam adseverate tradat. Ipse sane *Froelichius* exceptione se defendit, quia in duobus opusculis, ubi de calculis huius epochæ agendum fuit, nihil definivit. Addit *Theoph. Sigefr. Bayerum*, *Henr. Valsium*, aliosque, a *Vaillantii* rationibus multum disfidere. Quum autem Corfinus omnia
 p. III. & IV. prope

prepe veterum scriptorum testimonia, de initiis Parthorum, *Corfinus* collegerit, & multa inde speciosa dictu ad firmandas novas p. 13-30. coniecturas attulerit, ut contrahere in ætius spatium epocham Arsacidarum, demtis viginti & aliquot annis, posset: Froelichius tam doctè illa excusit, tam paratus & instructus *Froelich.* ad singula occurrit, ut consentire pro Vaillantiana ratione p. 24-63. fide digniores quosque testes ostenderit, & sic interpretatus sit locos scriptorum plerosque, ut initia regni Parthici temporibus Antiochi, quem deum dixere, adignanda esse, longe credibilis fiat. Quam erudite de omnibus disputaverit; quam exactè vera, certa, atque manifesta, ubique a falsis, ambiguis, & obscuris distinxerit; quam sagaciter errandi occasiones, quæ nonnullis fuerant, indagaverit, hoc loco exponere non possumus. Maxima enim limatissimi opusculi pars huc transferenda esset, ne excerpto argumentorum robur minuere-mus. Unum nobis non levis momenti visum est, quod suæ sententiæ præsidium in testimoniis quoque *Mosis Chorenensis* & *Mircondi Persæ* reperit, quorum in rebus orientis auctoritas merito valet. Deprehendit autem ipse *Corfinus*, quantum his, quibus novam suam epocham Parthicam stabilire p. 30. voluerat, adversentur nummi Vologæsis III. apud *Vaillantium* Hist. Arfac. p. 364. & 366., in quibus anni 451. & 460. signantur; tum alius in *Museo Theupolo* p. 363. cum nota anni 454. Ex his enim epochæ Arsacidarum initium, ante annum V. C. 500. reiciendum adparet, secundum omnes Chronologos. Itaque, ut solveret hunc nodum; ne istam opinionem de ducendis recentiore a primordio annis Parthis implicaret, finxit alium Vologæsem, Artabani IV. fratrem, omisso nomine a *Dione* in Caracalla memoratum, regnum Armeniæ obtinuisse, & Artabano, ab Artaxerxe Persa everso & occiso, diutius superfuisset, atque Arsacidarum adeo epocha in Armenia usum fuisse. Hæc autem, nullis veterum idoneis *Froelich.* testimoniis firmata, Froelichius longum coniecturarum ag p. 63. sqq. men vocat, & accuratissime circa successione regum Parthi-corum ordinibus temporum digestis, clarissime evicit, num-mos alii Vologæsi, quam ex ordine qui tertius, & Artabani pater

Eccc

pater

- Corfin.* p. 35-40. pater fuit; tribui non posse. Succedit egregia disputatio de illis nummis, qui post finem Artabani IV., Arfacidarum ultimi, nomen Arfacis & recentiores epochas preferunt, & ad quos Corfinus provocaverat, ut coniecturam de Vologase IV. Armeniae rege, & usurpata ab illo numeratione Parthica, stabiliret, Vaillantiumque & Froelichium refutaret, qui Persis, Parthia potitis, tribuerant. Sed Froelichius præclare docet, nihil Armeniaci in illis deprehendi; & quum de appellatione Arfacis eruditissime disseruit, eamque, simul cum regno, succedentibus in Arfacidarum locum Persis ad tempus cessisse, pluribus veterum auctoritatibus probavit; tum alia etiam argumenta gravissima, quibus illa numismata monetæ sub Persis Parthicæ vindicantur, adiecit. quibus album calculum adicere eo minus dubitamus, quo luculentioribus ubique peritiæ & usus in re nummaria speciminibus eminent. Postrema concertationis, ut doctissima, ita humanissima quoque & amoenissima, versantur in consideratione nummi aerei, e cimeliis imperatoris Vindobonensibus, quem & nos n. 2. pingendum curavimus, ut ob raritatem & singularitatem lectores nostros delectet. In eo, ut primum Regum vet. numism. anecdot. p. 13. ipsum publicavit, Froelichius epigraphen legerat: ΒΑΣΙΛΕΥΣ — ΠΣΑΜΟΥ ΘΕΟΣΕΒΟΥΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟ —. Ita nomen fuisse ignoto regi Arfaci crediderat. Hinc Corfino materia conticiendi, digna ipsius & acumine & copia, nata est, ut in varios Arfacis, Arfacis, Arfacis, regesque Ciliciae, Parthiae, Armeniae, & diversos locos scriptorum nummosque urbium Græcarum inquireret. At Froelichius, pro candore suo & insigni illa reverentia, atque publicorum iudiciorum reverentia singulari, fatetur hic ultro, se postea a Bozio, V. Ill. Acad. Parisin. elegant. literar. collega & a secretis, atque Cimeliarchii regii custode, submissis duorum nummorum ectypis, admonitum, & conspicio usum ad contemplandum rursus typum numismatis, a vetustate exesum, deprehendisse, pustulam solum aeris esse, quæ antea litteræ P. & corrosi initii speciem præbuerat. Inde, quod agnoscit, concidunt, quæ de Arfacis quodam doct.

esse quidem, sed nullum respectu nummi in usum, ipse atque Corfinus disseruerant. Statuit tamen hic, referri posse numisma Vindobonense & Parisinum, cuius & hic n. 3. imaginem subiecimus, illum ad Samum, Chryfogno fil., Antiochi M. *σύντροφον*, de quo *Polybius* l. V. p. 499. ed. Gronov. Putat enim, huic forte ab Antiocho M. aut eius filio *Froelich.* datam dynastiam quandam ad Euphratem, adiecto regis titulo, nisi cum ipse usurparit. Elegantem coniecturam, quam eruditis suspitionibus confirmet, & quæ alia ad explicationem horum nummorum adiecerit, præstiterit ex ipso, quam e nostris excerptis, cognoscere. Attulit autem & aliud Xerxis numisma, quod a Bozio depictum acceperat, reguli Armofate, tempore Antiochi IV., quod similiter hic nos n. 4. exprimendum curavimus. In huius, de quo minus dubitationis, quam de Samo adhuc supererat, capite, eadem prope mitra, quæ in Vindobonensi nummo, (Tab. nostræ n. 2.) conspicitur: & in parte altera victoriæ typus plane Parisino, (Tab. nostr. n. 3.) respondet. Sunt alia plura, quæ congruant. In Parisino caput, quod ipse antea Apollinis crediderat, nunc Antiochi IV. seu *Θεῶ* esse, comparatis pluribus illius nummis, in quibus idem vultus, statuit, ad coniectationem horum temporum eum deduxit; & quæ porro interpres & vindex rei antiquariæ & nummarie, quamdiu vixit, eximiam in rem addidit. Utrumque opusculum, ob præstantissimæ & uberrimæ doctrinæ copiam, lectu & admiratione est dignissimum; utrumque optaremus iterata editione coniunctum in Germania publicari; utriusque auctoris merita pro eo, ac par est, suspicimus. Si tamen & nobis dicendæ sententiæ locus est, breviter sic censemus: quantum in litteris exuberat, instruit, erudit, *Corfinus*; tantum præcipit, castigat, admonet, & cautionem necessariam exemplo docet, *Froelichius*, cui ob usum & scientiam callentem nemo temere comparetur.

DOMINICI VANDELLI, PHILOSOPHI AC MEDICI, *dissertationes tres, de Aponi thermis; de nonnullis insectis terrestribus & zoophytis marinis; & de vermium terrae reproductione, atque taenia canis.*

Patavii 1758. 10. plagg. in 8. mai. cum 5. tabb. æneis.

Dissertationes, quarum iam argumentum enarrabitus, celeberrimo Morgagnio, Medico Patavino, & Anatomæ ibidem Professori primario, inscriptæ sunt. Prior, capite primo, de Aponi loco & natura exponit. Nempe, dicitur ager Aponitanus quinque fere passuum millibus Patavio, & thermarum aquis conspicuus est. Fontium aquas in montibus suas origines habere, Auctor cum Clarissimo Vallisnerio arbitratur: id quod ipse hæc scaturigines in Aponi monticulo satis probent. Ubi stagnant hæc aquæ thermales, argillosam ocreaceam rubei coloris, & viride herbaceum sedimen deponunt; tophaceum item duplicis speciei, tophi nempe spumosi ex tartarea & lapidea materia constantis, & tophi vermiculati, ex tartaro, pauco sale, tenacique argilla compositi, & filamentorum instar corporibus fortuito in aquas iniectis adhærescentis, atque a motu aquarum perpetuo ita agitati, ut vermiculti innatari fonti videantur. Porro Aponitanæ thermæ materiam deponunt calcaream lapideam, quantitate haud exigua, purissimum sulphur, ferrum maturum, a magnete statim attractum, terram subviridem, & salis aliquid, si mane ante solis ortum colligatur; hoc enim supra horizontem iam constituto, sal, relicta solummodo albissima terra, solvitur. Herbas nasci in ferventibus Aponi aquis, Auctor noster multis specimenibus, v. c. Conservæ folio triquetro, fere algæ marinæ simili, Conservæ ramose in fibra longissima capillari vesiculis donatæ, Conservæ ramose albæ S. Petri, Conservæ capillacæ simplicis montis Grotti, comprobat. Eiusmodi herbæ in ipsis aquis, & in cavitatibus saxi, per quas aqua fervens ut plurimum excurrit, nascuntur: aliis præterea extra aquas thermales, in lateribus lacuum & rivorum ortis. Ibidem etiam in aquis ther-

thermalibus varia insunt animalia, e. c. parvæ buccinæ, cantharides parvæ, & squillarum peculiaris quedam species. Virtutem thermalium Aponi Auctor noster insigniter laudat.

Sequitur dissertatio secunda, quæ varias observationes super nonnullis insectis continet. Et primo quidem loco ostenditur, Scorpionum foetus a matre non semper occidi, quod inter alios ill. Maupertuis se vidisse testatur. Auctori contrarium placet asserere, experimentis frequentioribus quasi abrepto. Quare dicere sustinet: cum scorpiones supra terram orientur, huc illuc sub terra confugere, ita ut facile a matris voracitate se defendant, nactoque in terris alimento vivant atque crescant. Post hæc de subtilissimis equorum vermibus nonnulla disputat, quos teretes in equorum intestinis, maxime circa hepar, & in avibus reperit. Balanus Venetiarum, quem deinceps describit, assimilatur glandi quercus, adhuc a suo caliculo non protuberanti; caliculus in sua basi testam subtiliorem pellucidam & albam habet, ab aliquot vasculis divisam, qua parietibus aut lignis balanus adhaeret. In cavitate caliculi hoc animal moratur, cuius corpus carnosum, fundo adherens, volumine & figura adæquat uvæ semen, cuius color est subcinereus. In capitis summitate sunt decem & septennumero undecim longi, subtiles, albi & geniculati cirri, pilo subtilissimo in unoquoque geniculo interius ornati: in basi cirrorum duo parva puncta nigra intus conspiciuntur, quæ forsan sunt balani oculi, aliis pluribus minoribus cirris subtus collocatis. Zoophyton, quod Auctor in Venetiarum canalibus sepius invenit, uvæ marinæ nomine insignivit. Componitur huiusmodi uva, a nonnullis pro sepiarum ovis habita, ex quinquaginta, modo ex septuaginta zoophytis, quorum octo aut decem racematim compacta observantur. Adhaeret saxi, lignis, & testaceis; eius figura est ovalis, & magnitudine adæquat uvæ non mediocri granum, cui etiam consistencia assimilatur. Motus animalis totus in eo consistit, ut tubam exserat retrahatque. Moratur in canalium fundis, Venetiæ. De cucunere marino, & mentula marina maris Adriatici, capitibus 5. & 6. nonnullæ adduntur observationes.

In vermium seu lumbricorum terræ reproductionem, Auctor noster, dissertatione tertia, variis experimentis inquisivit, unde effectum est, partes lumbricorum dissectas non omnes novos producere lumbricos, sed illas tantum, quæ cerebrum, cor, os, oesophagum, ventriculum, intestinorum & mesenterii partem, & ovaria habent. Namque partes, quæ his vitalibus organis carent, interire vidit cl. Vandellus omnes, ratus inde, has partes neque alimenta accipere, neque nutrirî & augeri, neque in his ex integro gigni & creari admirabilia vite & generationis organa posse. Hinc suspicatur Auctor, celeberrimum quondam Reaumurium, qui hoc novum naturæ phenomenon quali primus in scenam produxit, suis experimentis, id quod Auctori pariter accidit, deceptum fuisse. Namque terra, ab aliis lumbricis integris omni diligentia secreta, & ad experimentorum usum reposita, parvula tamen vermium ova continet, a quibus aliquanto temporis spatio interiecto vermes terreni nascuntur: quo ipso tempore partes abscessu & organis vitalibus destitute moriuntur, putrefactæ in terram commutantur, & illi ex ovis nati decipiunt observatores, ita ut ab iisdem pro auctis lumbricis accipiantur. Hæc fallacia, quæ aliquoties ipsi imposuerat Auctori, observata tamen, & studio omni evitata, iudicium ei præbuit ad distinguendas tuto partes vermium abscessis, & post sectionem auctas ab aliis. Quæ Auctor postea de vermium terrestrium anatomia & coitu, & de ipsa eorundem sectione in partes bene multas, observata recenset, ea attentionem merentur, & suo loco legenda sunt.

In mesocolo canis feminae dissectæ, Auctor novem manifestas glandulas albas, magnitudine fere instar lupini seminis, succo albo refertas, rotundas, atque nonnihil compressas, invenit, ut etiam unam eiusdem magnitudinis in mesaræo parvi canis. Hæc glandula, in canis mesenterio, ab omnibus anatomicis negantur. Intra ieiunium intestinum detexit vermem latum, tæniam nempe; quo sub examen vocato, Vandellus in præsentia sociorum ostendit, tæniam non ex aliis vermibus aut cucurbitinis aut ascaridibus consistere, sed esse ex se unum, verum,

verum, & continuum vermem. Annuli videlicet omnes, & omnia internodia, maiora aequae ac parva, aequali harmonia & concentu ad confluentiam tæniæ erant disposita, solo aspectu id satis superque docente. Præterea omnis disquisitio & sectio anatomica diligenter facta, vermem continuum, & unius vermis integrum parenchyma, ostendebant. Uterius in internam tæniæ cavitatem, per illius longitudinem extensam, facto in musculari cute vulnere, facile crassum specillum iuxta sui extensionem immittere potuit. Demum, siphone iniecta intra hanc cavitatem materia ceracea colorata, & ultra annulos absque eorum disruptione proiecta, continuum & aequalem cavitatem, & continuum tæniæ corpus, perspicue comprobasse sibi videtur. Quæ tamen omnia, ut nos quidem iu licamus, stare & observari recte possunt, si vel maxime tænia ex aliis vermibus sit composita. Plura enim natura exempla suppeditat viventium in viventibus animalibus, quæ tam arcte inter se unita coherent, ut unum & continuum esse animal vel oculatis simi asserant. Cæterum, in conferendis & diiudicandis scriptoribus historię naturalis, auctor singularem operam adhibuit: adeo ut interdum libros teutonice scriptos excitet: quorum pertinent *tentamina Societatis naturæ exploratricis Giedanensis, Promptuarium Hamburgense, Neuentylis usus considerationis mundi*, rel. Inde qui irrepererunt errores in exprimendis nominibus facile condonandi & corrigendi sunt; ut p. 135. pro *Fablonskus* legendum *Iablonskius*; & *Erystring* commutandum in *Erysling*, quorum scripta, quod apparet, Auctor ipse non vidit.

AXIOCHUS, GRÆCE, RECENSUIT, NOTIS III. Ustravit, indicemque verborum locupletiss. cum HIER. VOLFII versione latina, notisque uberioribus, adiecit IOH. FRIDER. FISCHERUS.

Lipsiæ 1758. ex officina Langenhemia, pl. 9. in 8.

Etsi, an presentibus reipublicæ eruditæ temporibus conveniat, quod olim *Hier. Volfius*, vir vere doctus, scripsit,

psit, se puero, si quando graeci cuiuspiam auctoris paucae pagellae graecae latinaeque editae fuissent, non secus atque a Romanis coelo dilapsa ancilia fuisse a studiosis adolescentibus excepta, vehementer dubitamus; atque illa potius eiusdem viri dicenda nobis esse videntur, ipsam copiam parere fistulum, quaeque maior sit discendi utramque linguam & bonas artes, nullo propemodum negotio, nulla impensa, occasio, eo maiorem esse deficiam, & optimae cuiusque rei deficiam: tamen bonis viris, qui viam illam, magnorum virorum vestigiis signatam atque impressam, ingrediantur, eaque ad certissima vere eruditionis praemia contendant, *Fischeri* nostri V. Cl. laborem non iniucundum fore speramus. Iam & illo tempore, quo barbariae & ignorantiae tenebrae, quibus bonae litterae sepultae & obrutae erant, Dei immortalis beneficio dispellebantur, ad veterum scriptorum libros in lucem protrahendos, legendos, intelligendos, emendandos, nonne omnes cogitationes suas atque omnia studia contulerunt boni viri, qui perfectissimum omnis eruditionis & elegantiae exemplum ab eis petendum esse & credebant, & docebant: & nostra aetate, quantam doctissimi viri, *Dorvillus*, *Ernestus*, *Wesselingus*, *Henslerhusius*, *Valckenarius*, *Abreschus*, alii, quantam igitur magni illi viri in hoc operam & industriam collocarunt, ut, quaecunque ad intelligendos graecos auctores pertineant, doctis exponerent & diligenter? Omnia prope in medio posita sunt, optime omnia explicata. Verum queruntur boni viri, vehementerque dolent, languescere praestantissimae linguae studium, & a plerisque turpiter negligi. *Vulgo ea solum eruditio habetur, vir quidam doctus scribit, quae sicura monumentorum omnibus antiquis sapis digitum sperdere audeat, & oracula in proprio cerebro nata, gravi vultu, loquaci dextra, praefracta pertinacia, in imperitorum senatu profundere.* Adde vir doctus debuisset, eos imprimis laudari, coli, apud omnes in deliciis esse, qui e Gallico sermone verficulos quosdam in Teutonicum vertere, & Anacreontica carmina, i. e. leves & inanes nugas, (Anacreontis enim ingenium non atlequenti, carminum genus imitantur,) scribere sciant. Sed dolore longius abrepti sumus,

sumus, quam propositum erat. Ad *Fischerum* igitur redeamus. Eius cum ingenium, doctrina, diligentia, ita probata cuius est & testata, ut eas virtutes qui laudet non assentator, sed qui non laudet malevolus videatur; tum in hac *Axiuchi* editione præter alia magnam modestiam, magnamque in corrigendo & emendando religionem, animadvertimus. Quod eo magis libentiusque & laudamus, &, ut alii imitentur, hortamur, quo magis hac tempestate quorundam audacia compefcenda est. Quid enim? nonne multorum dementia eo processit, ut quidquid vel ipsi non intellexerint, vel non pulchrum factis putaverint, statim, tanquam e tripode, magni hi *Apollines*, emendent, tota volumina pulcherrimarum, si dis placet, emendationum, edant, ac sæpe ne causas quidem suæ crudelitatis exponant. Utinam tandem *Bestium* audiant, virum profecto doctum, (in c. i. de ration. emend. p. 36.) nullas emendationes, licet sensum clarissime restituant, videri laude dignas, quæ in tantum recedant a scriptura codicum, ut prorsus nullum appareat pristinae lectionis in correctione vestigium: hoc enim non est emendare loca corrupta, & auctoris verba reducere, verum sua ipsius placita audacter substituere, & non quid scripserit, sed quid scribere debuerit auctor, iudicare. Erudita vero vox, & Critico digna!

Ἄλλὰ ταῦτα μὲν λόσομεν, ἀρχυμένουςτες.

Fischeri notæ in eo maxime versantur, ut textum huius dialogi restituant, Criticorum emendationes examinent, & si quæ digne viderentur, recipiant. Quibus præmissa est docta & pulchra præfatio, ex qua de dialogo hoc quædam delibabimus.

Dialogum quis scripserit, non una eademque est doctorum sententia. Alii, quoniam *Laertius Xenocratem*, *Platonis* discipulum, de monte libellum scripserit memoriam prodidit, philosopho hunc dialogum nostrum tribuunt. At eum libellum non dialogum fuisse, ex ipsis *Laertii* verbis apparere *Fischerus* arbitratur. Sunt vero hæc: ἡ πλείστα ὅσα καταλέγοντο συγγράμματα καὶ ἐπιη καὶ παραινέσεις· ἃ ἐστὶ ταῦτα—περὶ θανάτου ἃ. Alii, ob orationis formam, poeticum vi-

gorem, a Platone sepe numero expressum, referentem, Platoni dialogum vindicant. Alii Axiochi auctorem Socraticum Aeschinem esse arbitrantur: qua in sententia Laertius, Harpocration, Suidas, Phavorinus fuerunt. Sed quoniam neque verbum ἀλεκτρονοσφόροι, quod Pollux ex hoc dialogo laudat, hodie in eo legitur; neque, ubi apte ponatur, invenitur; neque quæ Athenæus de illo dialogo tradit, de nostro dici possunt: aut rem in medio relinquendam, aut Aeschinem duo dialogos eiusdem nominis scripsisse, dicendum esse *Fischerus* existimat.

Primus ex manu scriptis exemplis Axiochum edidit Aldus Manutius. Paulo post Basileæ, primum a Ioh. Valdero, deinde a Marco Hoppero, hæc editio repetita fuit. Quos secutus est Henr. Stephanus. Hic commemorat *Fischerus* fraudem Stephani in recensendis Platonis libris. Sæpe Stephanus, se multa Platonis loca corrupta veterum Codicum ope restituisse, gloriatur. Sed non paucas lectiones, quas se in antiquis Codicibus invenisse dicit, ex Hopperiano exemplo sumtas esse, exempla a *Fischero* allata docent. Atque hi Axiochum aliis Platonis libris insertum ediderunt. Deinde plures ad hunc dialogum edendum animum adiecerunt. Nam post Cornarium & Perionium, separatim edidit Hermanus Rainus, qui versionem latinam, sed obscuram, & notulas addidit. Quem secutus Hier. Volfius, versionem atque notas, criticas quidem, sed magis ad doctrinam morum & Theologiam spectantes, adiecit. Cæterum Axiochum, cum duobus dialogis, quos Aeschinem scripsisse aiunt, edidit primo Ioh. Clericus, & deinde Pe. Horreus. Age vero, communicemus quædam cum doctissimo *Fischero*, quæ nobis, non sine voluptate hunc libellum perlegendibus, in mentem venerunt.

Ἐξόντι μοι ἐς Κυνόσαργες, καὶ γενομένα μοι κατὰ τὸν Εἰλισσὸν] recte tuetur *Fischerus* τὸ μοι cum Horreo, quod Stephanus & Volfius delendum putabant. Nam non poetæ tantum pronomina repetunt, quasi obliiti semel posuisse, ut ait *Casaub.* ad *Aristoph. Equ.* 472. sed optimus quisque scriptor hanc sive elegantiam, sive gratam negligentiam, adamavit.

Exem-

Exempla dabit doctiss. *Valkenar.* ad *Euripid. Phoeniss.* v. 500. cui prope similis est illa repetitio pronomini apud Latinos, ut *Sallustium*, de B. C. c. 37. — *Urbana plebes, ea vero praecipue ierat* — ubi videatur *Cortius*, *Et Cl. D'orvillus* in *animadv.* ad *Charit.* p. 146.

Ο δ' ἐξ ἐπαιρείας ἐρασῆς ἄμοι καὶ ἐρώμενος] neque *Perionius*, neque *Volfius*, vim verborum percepisse videntur. Si meliora discere cupias, evolve *D'orvillum* ad *Charit.* p. 27. qui locum aptissimum laudat ex *Luciani Dial. Mor.* I, p. 288. εἰμοιαι, ὡ γαλατεῖα, ἐκ ἐρασῆν ἀλλ' ἐρώμενον ἔχειν τὸν Πολυφήμον.

Ο γὰρ πατήρ ἐκ τινος ὥρας αἰφνιδίως ἀδυναίτως ἔχει, καὶ πρὸς τῷ τέλει τῆ βίης ἐστίν.] *Fischerus*, cui ὥρα αἰφνιδίως non satis Græcum videtur, reposuit pro ὥρας συμφορῶς. inopinato quodam casu. bene. Alius, nobis audacior, fortasse rescriberet, ὁ γὰρ πατήρ πρὸ ὥρας τῆ βίης ἀδυναίτως ἔχει, καὶ πρὸς τῷ τέλει ἐστίν. Illud πρὸ ὥρας explicaret e *D'orvill.* in *Charit. animadv.* p. 129. & huius mutationis robur arcesset ex eiusdem viri docti *animadv.* p. 606. de vocibus ex inferioribus ad superiora translatis.

Πῆ τὰ πρόδδεν ἀνχήματα, καὶ αἱ συνεχῆς ἐυλογία τῶν ἀρετῶν, καὶ τὸ ἀξίητον ἐν σοὶ θαρσος] *Stephanus* reposuit ἀξίηκτόν. neutrum placet, non fuit incredibili animi virtute *Axiochus*, sed gloriabatur tantum, aliisque fortis videbatur, celebrabaturque. Scribe igitur αἰεὶ ἔητόν: quod cum συνεχῆς quoque bene coheret.

Νόσος δὲ καὶ Φλεγμοναῖς τῶν ἀιδητηγίων, ἔτι δὲ τὰς ἴντας κακότητας.] Recte dubitat *Fischerus*, an *Volfius* ordine fecerit, quod verba τὶ λεγῶ, quæ subintelligi possunt, in textum receperit. Atque nos vehementer miramur, quomodo vir, in Græcis libris minime hospes, hanc constructionem per Accusativos, quos vocant, absolutos, ignorare potuerit. Illustrarunt illam doctissimi viri sæpenumero, ut *Wesfeling.* ad *Diod. Sic.* l. XI. *Kusterus* ad *Aristoph. Plut.* v. 55. *Marklandus* ad *Lyfiam*, p. 349. *Et Davifus* ad *Cicer. Tuscul. Quæst.* I. 23.

— Οἷς ἀναγκαῖός, ἄτε παρεσπαρμένη τοῖς πόροις ἢ ψυχῇ συναλγῆσα] forte multi mallent, — ἄτε παρεσπαρμένοις πόροις.

Φράσαιμι ἂν σοι ταῦτα, ἃ μνημονεύσω· εἶφ' ἂν γὰρ libenter legeremus εἶφ' ἂν δ' ἄρα, nisi τὸ γὰρ hoc loco ita sumas, ut rationem reddat, ut sumit post *Devarium* & *Clarkium ad Iliada Homeri*, scilicet Cl. *Ernesti ad Memor. Socrat.* L. II. c. 6. 15. Quod tamen, nescimus, an hic fieri commode possit. Possimus loca alia multa huc congerere, sed non est necessum, possemusque in re aperta nimium diligentes videri.

Κατοδουρούμενον τε αὐτῶν καὶ πᾶσαν ἀγροπνίαν ἀνοσιπυλάτων ἀλοφύμων καὶ δακρύων.] Stobæus ita legit: *πυλάτων ἀλοφύμων τε καὶ φροντίζων*; quæ lectio magis nobis placet. Atque ipse *Fischerus* verbum *πυλάτων* nihil impedire censet, quo minus cum τῶ δακρύων & φροντίζων coniungatur. Nos aliquot laudabimus viros, qui dicendi hanc rationem illustrarunt, qua duobus pluribusque substantivis verbum additur, quod tantum uni tribui potest: e. c. *Ernestus*, ad *Xenoph. Mem. Socr.* II. 1. 1. *Davifus* ad *Cic. de N. D.* I. 17. *Dorvilus* ad *Charit.* p. 395. *Valkenar* ad *Euripid. Phoen.* v. 506. & imprimis *Dukerus* ad *Flo.* III. 21. 26. Sed hæc hæctenus. Addidit quoque *Fischerus* indicem verborum, magno studio ac diligentia elaboratum. In eo & multa verba copiose explicantur, & doctorum hominum libri, in quibus uberius explicatio invenitur, diligenter laudantur. Cæterum ipse dialogus & sententiis gravis, & verbis tam elegans atque venustus est, ut lectoribus, gustu quodam venustatis, urbanitatis, elegantiaeque veteris imbutis, maiorem profecto voluptatem afferat, quam quæ Philosophi, vel solidissima, (ita enim loquuntur,) demonstrandi ratione utentes, illudque odiosum *quicumque* — *quicumque* — tanquam ranæ Logicæ usque ad tædium repetentes, de immortalitate animi, & miseriis vitæ humanæ, disputant.

*IUSTINI HISTORIAE PHILIPPICAE, EX RECEN-
sione Iob. Geo. Graevii, cum eiusdem & Iob. Fr. Gro-
novii animadversionibus. Additus est praeter prolo-
gos historiarum Philippicarum Trogi, & excerptiones
chronologicas Iac. Bongarsii, libellus variarum lectio-
num, cum epistola Segim. Fr. Dresigii, super locis
quibusdam Iustini, curante IOH. FR.*

FISCHERO.

Lipsiae 1757. in librar. Veidmania, Alph. 2. & dimid. octonis.

Et si continuo vehementer de veterum Græcorum Latino-
rumque scriptorum utilitate docti viri a se invicem dif-
fenserunt, quam nonnulli docti sapientesque homines
tantam esse profitentur, nihil ut omnino supra; alii, aut no-
strorum temporum nimio studio incensi, stultoque amore ab-
repti, aut mirificæ elegantiae, quæ inest in veterum libris,
assequendæ desperatione exacerbati, minuti profecto ho-
mines, invidi, iniqui, & admodum pusilli animi, valde exi-
guam ac pene nullam esse clamitant: tamen, si quis veteres
auctores diligenter recteque legat, & ingenue fateatur, quan-
tam in iis vim deprehenderit, & ad omnem doctrinam, &
ad eloquentiam, & ad prudentiam, cum qua quisque sibi pri-
vatim consulit, tum qua respublica bene gubernatur, civium-
que salus & stabilitur, & stabilita augetur, & aucta confirma-
tur; quam iucundo salubrique sapientiae & eloquentiae pabulo
quasi satiatus expletusque ab eorum lectione discefferit: si sciat,
ex uberrimis illorum disputationibus extitisse doctissimos, &
non magis pace quam bello clarissimos viros; ex illorum ora-
tionibus librisque rhetoricis, tanquam ex officina quadam di-
cendi, summos oratores; ex illorum carminibus, præstantissi-
mos omnium gentium poetas; denique ipsam philosophiam,
(non istam ieiunam, aridam, & cui, tanquam monogrammis
Epicuri deis, pallor, ut ille ait, in ore sedet, macies in cor-
pore toto, sed non magis ex incredibili rerum cognitione ef-
florecentem, quam elegantiae, leporis, urbanitatis, omnisque

venustatis suavitate conditam,) ex illis haurire: profecto dubitari non potest, verum dicere illos, qui veterum auctorum lectionem, & incredibilem suavitatem, & maximam utilitatem afferre aiunt recte legentibus, ita, ut nihil sapere, qui aliter sapiant, videantur; ab insania autem non procul abesse, si qui veteres contemnere, ex manibus iuvenum extorquere, & hoc se parricidio*polluere audeant. Sed laudare antiquos scriptores, & quam utilis sit eorum lectio, multis exponere, neque propositum nobis est hoc loco, neque necessarium, quanquam non facile quis non necessarium existimet, veterum auctorum lectionem hac tempestate iuvenibus commendare. Hoc vero sine ulla dubitatione confirmaverimus, sive elegantiam veterem spectemus, sive doctrinam, sive sapientiam, veterum ingenii monumenta ad iuventutem instituendam, & ad humanitatem, prudentiam, elegantiam conformandam, appime esse apta; sapienterque adeo, & salutari admodum consilio institutum esse, ut hi libri iuvenibus mature explicentur. Quare, cum veterum scriptorum libri inter primos esse soleant, certe debeant, e quibus & orationis & prudentiae quasi quendam succum prima aetas hauriat: valde miramur, fuisse tam paucos, qui veteres auctores ita edendos curarent, ut aliqua inde in iuventutem utilitas, liberali homine digna, redundaret. Etenim iis editionibus, quae vulgo in puerorum manibus sunt, a Minellio, Junkero, Sincero, aliisque febriculosis & irato Deo natis hominibus, infelici fidere editis, his igitur diobolaribus libellis quid dici cogitarique potest quae inoportunus? Veteres autem auctores edere, non ut isti patellarii magistrelli fecere, qui, nihil curantes ut emendatiores libri prodirent, quidquid ad illustrandas antiquitates in Pitisco invenerunt, strenue conscribebant, & vim verborum tum demum se explicare putabant, si dicendi formam commutarent, illud difficilius est, quam vulgus putat.

Quo maior gratia habenda est doctissimo *Fischer*, cuius Iustinum in manibus habemus, quod ab edendis veteribus libris, & sic quidem edendis, ut & virum doctum decet, & iuvenibus prodest, nullis difficultatibus abduci se passus est.

Præ-

Præditus autem est doctissimus vir omnibus virtutibus, quæ requiruntur in iis, qui antiquos scriptores edant, & studio flagranti, & doctrina eximia, & memoria singulari. Age, inspiciamus hanc Iustini editionem, ut appareat, iure meritoque has laudes doctissimo *Fischer*o tribui.

Præfatio, qua hanc editionem ornavit Noster, exponit historiam codicum manu scriptorum, & editionum Iustinearum, ex qua ea breviter excerpemus, quæ ibi copiosius disputantur. Trogum Pompeium primum inter Romanos de rebus in toto terrarum orbe gestis scripsisse, nemo ignorat. Cuius cum libri paullo longiores, neque multos, neque cupidos satis lectores invenirent, adductus est Iustinus, ut e Trogi historia, quæ sibi digna viderentur, delibaret. Quanquam autem Iustinus tali modo effecit, ut ipsi Trogi libri interirent: sua tamen laude defraudandus non est. Neque ideo, quoniam & in singulis verbis, & in toto orationis habitu, multa nimis aspera, impolita, illudque, quo vivebat, seculum referentia, occurrunt, abiici debet liber. Quin eo maiori cum cura fovendus, conservandus, legendus videtur, quoniam inter scriptores historię totius orbis unus omnium est, cuius historiam, tanquam ex naufragio tabulam, accepimus. Unde accidit, ut Iustinus sepissime, & manu & typis, describeretur.

Atque primum quidem de codicibus Iustini manu scriptis eo ordine exponit doctissimus *Fischer*us, ut, quos quæque regio codices suppeditet, eos complectatur. Nos illum ordinem servabimus. Iam Italia, præter tres Iustini codices, & in bibliotheca Medicea & Magliabequiana aservatos, tres alios præbet, quorum duo in Vaticana, unus in Maximiana bibliotheca, teste Montefalconio, extant. In Francia non minor copia est bonorum codicum. Noti sunt decem illi libri scripti, tresque editiones veteres Iustini, quibus Bongarsius usus est, & codex Thuanus, is quem Iac. Gronovius cum libris editis contendit, & codex Gymnasii Lexoviensis, membraneus, & seculo circiter *xiii.* scriptus. In Britannicis bibliothecis quatuor Iustini codices aservantur, e quibus anglica illa editio nata est. Præter hos Iac. Gronovius excerpta quædam
Iu.

Iustini Cantabrigæ, & codicem integrum Londini in bibliotheca regia invenit. Batavinos Iustini codices quinque commemorat Cl. *Fischerus*, Perizonianum unum, duo Vossianos, aliosque præterea duos, omnes membraneos. Denique duorum codicum mentionem facit, qui bibliothecam Fuldensem ornant. Hæc de libris scriptis Iustini.

Sequitur modesta brevisque reprehensio Bongarsii, Modii, & Gronovii, nepotis, qui in emendando Iustino posteris non satis consuluisse videntur. Nam, si præferant aliquam lectionem, non indicant, in quo codice eam deprehenderit, unde magna confusio consequatur necesse est.

Venimus nunc ad editiones Iustini, quarum illa, quæ a. C. 1470. Venetiis a Nicol. Iensono, & illa quæ duobus annis post Romæ a Cunr. Schwenhemio, & Arnaldo Panatio adornata fuit, primæ esse videntur. Has editiones e diversis fluxisse codicibus, satis intelligi potest ex lectionibus illis quas exinde Gronovius delibavit. Quæ deinde a. C. 1476. Mediolani exiit Iustini editio, a Christophoro Valdafero expressa, ex bono quidem codice, sed diverso ab iis, qui ad superiores editiones adhibiti, profecta est.

Hactenus de iis editionibus, quarum singulæ ex singulis codicibus excerptæ sunt. Restat ut breviter de iis dicamus, in quibus plures codices simul, itemque veteres editiones, in consilium adhibitæ videntur. Huius generis prima est Sabellicana, Venetiis, ab Antonio Mureto, ut conicit V. Cl. curata; & Parisiensis, quæ fere tota Sabellicanam expressit. Paulo post Parisiensem prodit editio Veneta, a Io. Tacuino descripta, (quo editore non constat) e variis libris & scriptis & editis emendata. Eodem modo pluribus inter se libris collatis extitit Viennensis editio, a. C. 1517. quaternis emissa, & ea, quam Petrus Danesius a. C. 1519. in lucem edidit, & Asulani editio diligentissime emendata; una cum Iuntina, quæ Aldinam fere totam sequitur, & Maioris editio, quæ non solum Hagenoæ a. C. 1526. & 1532. atque Colonia, a. C. 1549. sed etiam Basileæ, cum Sichardi notis, aucta a. C. 1643. emissa est; & omnium sine dubio elegantissima & emen-

emendatissima editio Bongarsii, e qua plurimæ editiones, quæ post illam prodierunt, nominatim Fr. Modii, Eliæ Vineti, Victorini Strigelii, Dav. Parei, Theoph. Cannegieteri, Berneggeri, Boxhornii, Isaac. Vossii, Thyfii, & Schrevelii, fere totæ expressæ sunt. Quod ad Grævium attinet, is Iuntinam magis quam Bongarsianam editionem sequitur. Non multum a Græviana editione recedit Gronoviana & Burmanniana, quarum illa a. C. 1719. hæc a. C. 1722. Lugd. Bat. prodiit. Iam paullo ante Oxoniensis editio in lucem missa erat, a. C. 1624. & 1705. ad quatuor illos codices, quos supra nominavimus, diligentissime recognita.

De prologis historiarum Philippicarum Trogi, præ cæteris meritus est Bongarsius, qui eos primum in lucem edidit, quanquam admodum corruptos & depravatos. In emendandis autem elaborarunt & ipse Bongarsius, & deinde Modius, Freinshemius, Vossius, Vorstius, &, qui primo nominandus erat, Longervæus Abbas, Montefalconii copiis adiutus, itemque Britannici Iustini editores.

Reliquum est, ut egregiam clarissimi *Fischeri* operam, quam huic editioni præstitit, laudemus. Cum rogatus esset a librario, ut editionis Iunkerianæ denuo in lucem mittendæ curam in se susciperet, consilium cepit, quod laudari satis non potest, omisissis ridiculis Iunkerii notis, Grævii & Gronovii animadversiones in illarum locum sufficiens. Unde factum quoque est, ut verba Iustini ad exemplum Grævianum, eiusque editionem postremam, recenserentur. Addita est diversitas lectionum, & prologorum, & ipsorum Iustini librorum, collecta cum ex codicibus Bongarsii, Gronovii, & Britannorum, tum ex veteribus editionibus. Præfixa est operi aurea illa Burmanni præfatio, quæ sane doctissimo cuique pluris esse debet, quam omnes commentarii Minellii, ceterorumque huius generis editorum. Huic adiecta est brevis Grævii præfatio, & Vossii de Iustino disputatio, ac fragmentorum Trogi Pompeii collectio, quam Bongarsius attulit. In extremo opere additi sunt prologi historiarum Trogi Pompeii, e recensione Iacobi Bongarsii, eiusdemque exercitationes chronologicæ ad Iustini

Iustini historias accommodatæ, & Segim. Frid. Drefigii epistola ad Iac. Henr. Bornium, qua Iustini quædam loca doctè emendat. Clauditur totum opus indice Freinshemiano, cui Ioh. Schefferi & aliorum animadversa accedunt. Nos quidem vehementer optamus, ut doctissimus *Fischerus* veterum libris eo modo edendis iuvenum commodis consulere pergat, & ita quidem optamus, ut speremus; ita speramus, ut certo futurum credamus.

COMMENTATIO BIBLICA DE AGNO PASCHALI generatim, & ultimo paschatis die a Christo celebrato, tanquam die eius æternali spectatim, post tot controversias Theologorum rem decernens, Autore M. IOH. FRIDERICO FRISCHIO, SS. Theol. Baccalaur. & Diacono Ecclesiæ Tauchensis.

Lipsiæ 1758. impensis Bernhard. Christoph. Breitkopf, 3. Alphab. 5. plagul. in 8. præter præfationem: lingua vernacula.

Historiæ sacræ omnino expertes esse oporteret, qui, quantæ disceptationes olim in Ecclesiâ Græca & Latina, de Paschatis tempore, ac de comestione agni paschalis agitate fuerint, ignorent. Immo his quoque temporibus, inter Ecclesias Christianas magna hæc de re est dissensio: quare optandum utique fuit, ut in tanta sententiarum diversitate, quæ pro vera recipienda, ac minimas saltem haberet difficultates, clare ostenderetur. Huic desiderio satisfacere non modo studuit, sed, uti nobis quidem videtur, etiam satisfecit eruditione Theologica & magna assiduitate orbi litterato iam satis notus *Dn. M. Frischius*. Summa dictorum in hoc libro hæc est. Scriptura S. docet, quod Deus Iudæos iusserit per VII. dies festum Paschatos celebrare, dies vero azymorum numerantur VIII. a die XIV. mensis Nisan usque ad XXI. inclusive, licet festum azymorum septem dierum festum nominetur. Pascha, mox sensu strictiori, & proprie, festum appellatur Paschatos, mox generaliiori Pascha, die, quo agnus

agnus paschalis comedebatur, simul numerato. Hic dies agni paschalis primus fuit dies Azymorum, non autem dies festus, sed eiusmodi, quo negotia sua curare licuit. Eo in-
eunte, horis vespertinis, agnus paschalis mactabatur, statim ni-
mirum post diem XIII. Nisan, cum sol occidisset, ubi omnia
sine mora expediri debuerunt: agnus paschalis nunquam
ferri debuit in templum; ritus a Deo præscripti omni tem-
pore fuere iidem quoad agnum paschalem, nullique muta-
tioni obnoxii, quam quæ a Scriptura S. ipsa indicatur post
exitum Israelitarum ex Aegypto. Sanguis agni paschalis nun-
quam fuit adpersus altari, neque adeps eius altari holocau-
storum imponi debuit. Hæ sunt graves illæ quæstiones, ab
Auctore plurimum Reverendo magna cum diligentia dilutæ.
Summa fere rei ponitur in initio diei XIV. mensis Nisan, in-
sequente diem XIII. statim cum solis occasu, quo tempore,
testibus Mose & Evangelistis, agnus paschalis debuit mactari.
Liber omnis divisus est in octo capita, quorum primo loca Ve-
teris Testamenti de paschate & agno paschali Iudæorum agen-
tia explicantur. Quumque secundum versionem novam ger-
manicam in opere præstantissimo Biblico Anglicano, oracula
sacra excitentur, admonetur simul lector, ubi nova ista versio
a scopo Spiritus S. videatur aberrasse. Caput XII. Exodi, ut-
pote locus classicus huius materiæ, singulari cum cura expla-
natur. Vocem ערבית comm. VI. quam duas vespervas pleri-
que omnes reddunt, vertit *tempus vespertinum*, seu horas ves-
pertinas, quibus agnus paschalis mactandus erat, intelligit-
que tempus ab occatu solis usque ad mediam noctem. Nec
defunt exempla eiusmodi nominum, quæ sub terminatione
duali vim habent numeri plurium, ut notissima illa מים,
aquæ, & שמים, coeli. *Comma XIV.* secundum accentus,
qui hic quoque insignem præstant usum, ita redditur: *Hicce
dies vobis erit in memoriam, & tanquam festum Domini solem-
niter eum celebrabitis: perpetuo apud posteros vestros id celebra-
bitis.* Observandum hic Auctor monet discrimen inter diem
consecratum memoriæ transitus per Aegyptum, ac inter fe-
stum memoriæ. Colligitur etiam ex hoc commate, quod
Ciggg 2 dies

dies agni paschalis totus fuerit dies, idem tamen dies tantummodo *memoriae*, sine publica festivitate, a proprie dicto festo Paschatis distinguendus, dies communis profectus, tantumque sanctus ob actionem memorialem, neque ergo dies totus, sed nox eius tantummodo ob actionem istam sancta, quodque iste dies primus dies Azymorum fuerit. Ex comitate xviii. his rationibus probatur, vesperam ineuntem seu initium diei xiv. Nisan intelligi debere, *primo*, quia azyma una cum agno paschali debebant comedi, c. viii. *secundo*, ex historia sacra, quia die xiv. Nisan ad vesperam agnus mactari & comedi debuit, media vero nocte eiusdem diei primogeniti Aegyptiorum percussus fuit, c. xxix. & ad diluculum diei xiv. Nisan Moses a Pharaone iussus est exire ex Aegypto: *tertio*, quia die xiv. hocce populus Israeliticus ab Aegyptis omnibus ex locis expulsus fuit, die vero xv. Nisan iter ex Raemes factum est. Ex Levit. xxiii, 4-8. numeratio dierum ab una vespera ad alteram monstratur. Ad Num. ix, 1-14. de Paschate secundo agitur, ubi אֲזַיְמוֹת non per agnum paschalem, sed sacrificium paschale explicatur, quodque in deserto quoque Paschali iugiter ab Israelitis celebratum fuerit, defenditur. Ex 2 Chron. cap. xxxv. discrimen agni paschalis ac sacrificii paschalis sat gravibus rationibus confirmatur, quodque אֲזַיְמוֹת v. 6. sacrificia paschalia denotet, ostenditur *primo* ex generali fine verborum v. 2-9. de Festo Paschatos agentium, *secundo* ex cohaerentia, cum in antecedentibus de distributione, & in sequentibus de numero ac usu istorum sacrificiorum agatur; *tertio* ex ipsa rei ratione, cum agnus paschalis a Levitis non mactatus sit, nec holocaustum inde fieri potuerit, quod tunc fiebat, coll. v. 12. Agnus paschalis nunquam in templo praeparatus, coctus & esus fuit, nec partes eius consecratae sacerdotibus dari debuerit, nec ulla familia pro altera agnum paschalem mactare debuit, quod hic factum legimus. Ad Ezechiel. xlv. 21-24. de oblatione principis agitur, quae tanquam typus sacrificii Messiae confideratur. Sub אֲזַיְמוֹת A. intelligit principem populi Dei, sive in statu ecclesiastico, sive politico vixerit: אֲזַיְמוֹת hic ei est agnus

agnus paschalis, quoniam ad diem XIV. Nisan refertur, & ab ipso festo discernitur. *In Capite secundo* loca N. T. de agno paschali & Festo Paschatos perlustrantur. Luc. XXII. v. 7. ἤλαθε redditur venit, accessit, ostenditurque, Iesum in vespera dici Iovis, ineunte die Veneris, tanquam die XIV. Nisan una cum omnibus Iudæis agnum paschalem comedisse. Ex Iohannis XIII. 1. observatur, quod Iohannes non secundum diem agni paschalis, ut reliqui Evangelistæ, numeret, sed secundum diem Festi d. xv. Nisan. Adventus Christi Hierosolymæ hinc e comm. 12. non die Solis, sed Lunæ, tanquam x. Nisan constituitur. Ioh. XVIII. πάχα vertitur sacrificium paschale, quo tollitur obiectio, Iesum non cum aliis Iudæis agnum paschalem comedisse. Noluerunt Iudæi ingredi in domum profanam, ne impuri fierent, sed ut sacrificiis paschalibus fruarentur: secundo enim paschati celebrando interesse ipsis indignum videbatur. *Capite III.* declaratur natura agni paschalis, demonstraturque, quod fuerit sacramentum, minime vero sacrificium, quia non apud altare, nec in tabernaculo testimonii, nec in templo mactari, sanguis eius altari non adspersi debuit, ac reliqua in sacrificiis necessaria, e. g. coctio, impositio manuum, defuerunt. *Capite IV.* accidentalit ratio agni paschalis indicatur, tanquam typi Christum representantis, quod nimirum affatio præfiguraverit corpus Christi crucifixi sanguine rubens; ignis, quo affabatur, tempus meridionale, quo Servator in cruce pendeat. *Capite V.* de ultimo I. C. paschate & die, quo mortuus est, multa cum diligentia agitur. Hic deprehendimus vim atque robur rationum pro sententia Auctoris. Rationes, quod Iesus die XIV. Nisan agnum paschalem comederit, sunt 1) testimonium Evangelistarum, quod ille dies primus fuerit Azymorum, 2) modus numerandi apud Iudæos, vi cuius dies primus Azymorum non alius quam XIV. Nisan esse potest, 3) quod dies præparatorius festi nominatur, 4) quod inde dies resurrectionis Christi, XVI. Nisan, utpote primus hebdomadis, determinari potest, 5) quod Iohannes testatur, die sexto ante Pascha, seu d. x. Nisan venisse Hierosolymam, Ioh. XII. 1.

Ostenditur dein, quod dies Iesu emortalis non fuerit dies primus Festi Paschatos, sed dies agni paschalis, sextus hebdomadis, quodque agnus paschalis ante Christi passionem finem agnorum paschalium V. T. facere debuerit. *Capite VI.* de sacrificiis Iudæorum paschalibus disseritur, quæ vel publica erant totius populi, singulis Festi diebus oblata, vel privata singularum familiarum, quinque feriis intermediis addicta. *Caput VII.* testimonia complectitur Iosephi de Paschate & sacrificiis paschalibus Iudæorum, præsertim Bell. Iud. l. VII. c. 45. ubi, ut numerus populi Iudaici cognosceretur, sacerdotes non agnos paschales, uti vel omnes adhuc putavere, sed victimas paschales numerasse leguntur, nimirum ducentas quinquaginta mille quinque & sexcentas, quæ numero decimo multiplicatæ, quot ad minimum convivæ sacrificio frui debebant, numerum efficiunt duarum chiliadum, quingentarum quinquaginta sex millium. Adiunguntur quoque testimonia ex Philone, eorumque convenientia cum sacris litteris ostenditur. *Capite* demum *oÿavo* diiudicantur recentiora quedam scripta de ultimo agno paschali Servatoris nostri, eiusque die mortis, nimirum *Ikenii*, *Schoettgenii*, *Bengelii*, *Gudii*, *Harenbergii* & *Clemmii*. Librum attente legens deprehendet, multas difficultates in gravi illa questione, quam tractat, feliciter esse sublatas, magnumque fervorem pro veritate defendenda eum ubivis spirare. Occasio laboris suscepti, quam tempus memoriæ passionis Salvatoris nostri præstitit, & comoda ad librum legendum preparatio, continetur præfatione *xliiv.* paginas continente. Indicis locum supplet sciagraphia totius libri, præfationi subiuncta. Spem quoque Auëtor facit novæ Harmoniæ Evangelistarum in historia passionis Servatoris, quæ ut mox lucem videat, exoptamus.

HISTOIRE DES CELTES ET PARTICULIEREMENT
des Gaulois & des Germains.

i. e.

EXPOSITIO HISTORICA DE CELTIS AC SPECIATIM DE GALLIS & GERMANIS, INDE A TEMPORIBUS FABULOSIS

Iosis usque ad Romam a Gallis occupatam. TO. II.
Auctore SIMONE PELLUTERIO.

Hagæ Comitum 1750. apud Isaacum Beauregard, 17 $\frac{1}{2}$ plagg.
 in 8.

Laudavinus Tomum priorem, Hagæ Comitum æque evulgatum 1740. 8. suo loco. Laudarunt eum candore eodem Auctores *ephemeridum erudit. Paris. 1741.* mensibus Julio & Augusto. Exposuerunt Britanni eruditi, sique in societatem adgregati, in *Historia sua universali* To. IV. seu L. I. c. 12. sect. 1-4. Pezronium potissime secuti, ac ad Celtas a Scythis dignoscendos proclives ac sollicite proni. Scythas a Magogo, Celtas vero a Gomere, fratre eius maiori, deducunt. Videntur Britanni aliter de origine Germanorum sentire ac Cel. Simon Pelloutier. Errare omnino eos, qui patriæ nostræ cis Moenum primo Scythas, inde Celtas, & postea Gothos, obtrudant, existimat Iohannes Georgius Eccardus de *Origine Germanorum* L. I. §. 30. p. 59. Verior tamen est Ill. Viri, Christiani Ludovici Scheidii sententia, qui in præfatione huic operi præfixa p. 25. arbitratur, Germaniam non ex Scythis modo, Celtis atque Slavis & Venedis, sed ex ipsa etiam Scandinavia magna, habitatores suos accepisse. Stat itaque adhuc sententia Cl. Pelluterii, quam Tomo priori propugnavit, & cui ipse Eccardus in Germania superiori, & ultra Moenum in meridie n. patenti, reliquit locum. In præfatione ad Tomum Pelluterii posteriorem, qui librum tertium operis solidissimi complectitur, nobis est progrediendum. In hoc summa tractationis addicta est dogmatibus religionis Celtae recensendis. Coniecturis infirmis Auctor haud indulsit. Emendavit nonnunquam errata, quæ ipsi in elaborando Tomo priori exciderant. Laudabile omnino institutum. Memorabile est, ex doctrina Celtae nemini introitum patuisse in paradisum, nisi eis, qui morte ceciderant violenta. Errata pauca corriguntur sub finem admonitionis, lectori instillantur. Liceat capitulum præmittere argumenta, ut lector statim intellegat, quibusnam partibus constet corpus, succo & pulchritudine

dine plenum. Capite libri III. primo ostenditur usus & difficultas expositionis de Celtaeum religione, ac de Druidum occultatione, physiologiae ac magiae impensa, de Druidum reliquis dogmatibus publicis, ac eis, qui eam tractarunt, disseritur. Indicat Auctor simul rationes, cur existimet, Stephanum Forcaffel, Philippum Cluverium, Eliam Schedium, P. Lescaloperium, Auctorem libri *de la Religion des Gaulois*, religionem Celtaeum ignorasse. Celtae, esse Deum, docuere. Id ipsum traditur capite secundo. Celtae praestantiam Dei agnoverunt, tribuentes ei naturam spirituales, non corpoream, scientiam infinitam, potentiam termini expertem, iustitiam corruptioni haud obnoxiam. Abhorruerunt ipsi a statuis ac imaginibus Deorum. Id demonstratur capite tertio. Celtae venerati sunt elementa ac partes mundi adspectabiles, putantes, cuique parti adspectabili huius universi inesse sedem ac templum intelligentiae cuiusdam, quae extraordinarias vires Dei supremi prodere queat saepiusque edat, siquidem, id, quod per legem naturae efficitur, esse divinum opus, pateat. Id capite quarto edisseritur. Capite quinto docetur, a Celtis cultum fuisse magnum numerum mentium rerumque, quasi a Numine supremo pendentium, nec tamen eis placuisse duo contraria & inimica invicem rerum principia. Caput sextum significat, Celtas appellasse Deum supremum *Teut*, reputatum pro mundi creatore ac mundi anima. Septimo inquiritur in famam, quae distulavit, a Celtis *Martem* ac *Mercurium* fuisse cultum. Octavo docetur, proximum a Deo *Teut* locum occupasse apud Celtas *Terram*, Scytharum *Dianam*, Thracum *Opin*. Ipsi, ex indicio capitis noni, cultum exhibuerunt sacrum fontibus, lacubus, fluviis, mari. Decimo exponitur cultus, quem Celtae praestiterunt Igni. Undecimo procedit Auctor ad cultum, aeri *ventisque* exhiberi solitum. Duodecimo tradit, ipsos coluisse solem aequae ac Scythas. Decimo tertio traditur nonnihil de eo, quem Celtae tribuerunt Lunae, cultu. An Herculem coluerint Celtae, disquiritur capite XIV. negatque Auctor, a Celtis heroes defunctos cultu fuisse insignitos. Capite XV. ipsos coluisse Bacchum, negat. Dicuntur Dii peregrini, Priapus,

pus, Castor & Pollux, Minerva, Isis, Venus Urania, Celtarum fuisse Numina, prouti capite XVI. traditur. Sequenti capite contendit Auctor, Celtis probatam fuisse sententiam, quæ perhibet, mundum a supremo Numine esse creatum, de reliquo non periturum, nisi succumbentem aliquando aquæ & igni. Providentiam Dei fide dignam esse, decernebant Celtæ. Theologia eorum moralis præcepit, ut Deum colerent, ne male agerent, ut fortitudini studerent, ac Deum, peccatis offensam, placarent victimis humanis. Capite XVIII. traditur, Græcos doctrinam de immortalitate animorum a Celtis accepisse, metempsychosin Pythagoræ a Celtis fuisse alienam, placuisse illis mercedem animis defunctorum tribui solitam, mortuos in vitam revocatum iri semel, fortibus animis hanc spem inprimis adfulgere, eisque, qui præ senectute morbisve expirant, ad inferos eundem, ubi sit pugnandum citra noxam, bibenda cerevisia, & edendum ex apro lardum, quod perpetuo integrum sit permanurum. Dissertatio adiecta, ac inscripta *de Galatis*, docet, quanam fuerint nationes Gallicæ, quæ in Asia minori sedes fuerunt nactæ, quonam tempore eo fecerint expeditionem, quasnam regiones occupaverint, quibusnam moribus eas sint usæ, quinam eis fuerit sermo, quonam dominatus genere sint gavise, & quando fuerint alienæ ditioni submissæ. Hæc libri III. ac Dissertationis subiectæ est summa. Dabimus iam nonnihil ex hoc viro decerptum. Druides dicuntur nihil litteris mandasse, noluisse disciplinam suam in vulgus efferi, docuisse suos clam & vicinis annis, in specu aut in abditis saltibus. Testes huius moris sunt Cæsar B. G. VI, 14. Mela III, 2. alique. Ad physiologiam & magiam, qua homines putantur edere ignota & incredibilia, Auctor isthæc restringit. Mela enim ipse addit: *Unum ex iis, quæ præcipiunt, est, ut forent ad bella meliores, æternas esse animas vitamque alteram ad Manes.* Celebrantur Stephani Forcatuli, Bituricensis, *de Gallorum Imperio & Philosophia* Libri VII. Geneva 1562. & 1595. (imo & Parisiis 1579. quam ipsi tenemus editionem) publicati. Multum lectionis ac eruditionis ex eis effulget. Veritas eiusque investigandæ ars ibi exulant. Quis enim cum ipso credat, Gallis præfuisse Regem

Hhhh

Saron,

Saron, ac *Homerum* de urbe *Tholosa* mentionem inieciſſe? Quis cum ipſo commentis *Annii Viterbienſis* habeat fidem? *Philippi Cluverii Germania antiqua*, Libris III. Lugd. Bat. 1631. emiſſa in lucem, habet pauca de Gallorum veterum religione, eaque coniecturis admodum referta. Parum abeſt, quin ipſe *Celtas* converterit in *Chriſtianos*, ſiquidem eis tribuit notitiam *Trinitatis*, ex loco *Cæſaris B. G. VI, 21.* ubi *Vulcani, Solis, & Lunæ* cultus commemoratur. Nihilominus eum adſectati fuerunt *Elias Schedius, P. Leſcalopier, Huetius, Jurieu*, ac ipſe *Anonymus*, qui de religione Gallorum gallice fuit commentatus. *Eliæ Schedii de Diis Germanis ſyntagma* quatuor ſunt a iuvene diligentiffimo ſcripta, qui anno 27. ætatis deceſſit, ac poſt eius mortem publicata. *Artis criticæ* vis ac digeſtio rerum propoſitarum, temporum item diſtinctio, operi deſunt. Omiſſa ibi ſunt multa præter *Pripegalam, Slavorum Deum, Petrus Leſcaloperius* commentario ſuo in *Ciceronis libros de Natura Deorum*, ſuffixit *Humanitatem theologiam* *Parifiis 1660.* arbitratus, *Celtas* iam 100. annis ante *Ieſum natum* coluiſſe *Carmentum Deam, virginem parituram*, id eſt *Mariam Θεοτόκον*. De *Galli Anonymi* libro: *la Religion des Gaulois, tirée des plus pures ſources de l'Antiquité*, *Parifiis 1727. 8.* publicato, *Auctor* diſſeruit copioſe in ephemeridibus, *Bibliothèque Germanique*, To. XXXVII. p. 140. *Anonymus*, *Deos Græcorum ac Romanorum eſſe eodem ac Gallorum, ſibi perſuaſerat.* *Opinio* hæc dudum decoxit fidem. *Auctori* haud viſum fuit e re fore, ſi omnem tractationem hoc *Libro III.* complecteretur. Reſtat & exſpectatur eius continuatio. Diſſeret enim poſt hæc de *Druidibus*, de temporibus ac locis ſacris, de ſacrificiis, de cærimoniis, de incantationibus ac maleficiis magicis *Celtarum*, de exquirendi veri modis, de certamine ſingulari, de fortilegio, de auſpiciis, de victimarum inſpectione, de fulmine, de examine per ignem & aquam. Adiunget hiſce momentis, de philoſophis *Scytharum ac Celtarum, Orpheo, Zamolxe, Abare, Toxare, Anacharſe & Dicenæo*, *hæc* *historiam compendioſam*, nec omittet de ea ratione, qua *Celtæ ad chriſtianam religionem progreſſi ſunt, dicere.* At redeundum nobis eſt

est ad priora. Celtas Callaicos Strabo tradit a nonnullis dici atheos, teste eius L. III. p. 164. At Strabo eis extispicia & cærimonias sacras cum Silio III. v. 344. & Iustino XLIV. 3. tribuit, ideoque atheismi crimen tollit. Cicero *Orat. pro Fonteio* videtur Gallis expertem omnis religionis animum exprobrare. At Cicero ibi agit causæ patronum ac oratorem, nec inficiari audet, Gallos victimis humanis Deos placare, sudans omnino multum, ut testimonium Gallorum, Fonteio infestum, eluderet. Celtis religionem tribuunt Plinius, Cæsar, Livius, Solinus c. 33. & Dionysius Halicarnassæus VII. 474. Ab Eumolpo Thrace sacra obtinuerunt Eleusinia Athenienses. Ipsum *Ἐλευσίνιον* a Thracibus videtur ductum. Plutarchus certe ac Suidas ita sibi persuaserant. Lucanus ad Gallos ita L. III. v. 452. *Solis nosse Deos & cœli numina vobis, Aut solis nefcire datum!* Celtæ & Scythæ ita rigidi religionis suæ avitæ fuerunt custodes, ut necem intulerint novaturientibus, teste Herodoto IV. 76. 79. 80. Omniscium esse Deum ex Celtarum opinione, Cl. Auctor ex horum præfagiis ac divinationibus ita comprobatur. Notio iustitiæ Dei apud Celtas peperit examen per ignem & aquam, ac *ordalia* reliqua, posthæc in orbem christianum propagata, & in *campionibus* Langebardorum obvia. Celtis haud probatam fuisse eorum sententiam, qui Deos colebant corporeos, Auctor demonstrat ex Taciti Germania c. 9. atque ex ea ratione, quod templa, imagines, & statuas Deo Deisque haud consueverant constituere. Galli, Ablancourt & Mezerai, haud fuerunt adsecuti sensum verborum Taciti, *Lucos ac nemora consecrant, Deorumque nominibus adpellant secretum illud, quod sola reverentia vident.* Noster hæc ita intelligit, ut contendat, fuisse in locis sacratis Germanorum locum secretum ac adprime sacrum, in quem solis sacerdotibus ingredi licuerit, & ubi haud fuerit conspicuum Numinis simulacrum: & huic loco secreto fuisse nomen Dei, ibidem adorati: reliquum vulgus minus prospexisse adytum illud reverenti quadam pietate. Si quid valemus iudicando, locus Taciti non dextre fati interpunctus est. Si paullo aliter eum legeris, nihil restat obscuritatis. En lectionis rationem. *Lucos*

ac nemora consecrant, deorumque nominibus adpellant. Secretum illud, quod sœia reverentia vident, auspicia, sortesque, ut qui maxime, observant. Persis Celticisque eadem in his pœne opinio fuit. De Persis confer Herodotum I, 131. & Clitarchum apud Diogenem Laertium p. 5. Scytharum ad Pontum Euxinum religio, qualem descripsit Herodotus IV, 59. videtur Nostro iam per commercia Græcorum admodum immutata. At solebant Græci ob similitudinem quamdam religiones exterorum cum sua comparare. Confuderunt ipsi hac ratione religiofas barbarorum doctrinas cum scitis Græcorum. Quem I Herodotus vocavit Δίας, Iovem Persarum, erat, ipso teste I, 131. totus coeli ambitus. Vel ex hoc eius testimonio patescit differentia inter religionem Græcorum & exterorum. Galli certe Ciceronis ætate bellum indixerant ex more prisco Diis Græcorum ac Romanorum, teste eius pro Fonteio oratione. Lucano auctore, Druides secus de Deo & religione fenserunt ac reliquæ nationes. Quare illa Cæsaris B. G. VI, 17. religionem Celta- rum haud designant. Hi enim ignorarunt Mercurium, Apollinem, Martem, Iovem, Minervam. Distinguendæ sunt præterea ætates. Ex quo enim Hispani, Galli, Britanni ac Germani nonnulli Romanis parere didicerant, religionem ipsi prisca, adscitis Romanorum Græcorumque ritibus, miscuerunt. Id tamen abnuere haud licet, Celtis adrisisse eam sententiam, quæ docet, singulis mundi partibus ac elementis vim inesse Numinis unius supremi, usquequaque diffusam per ignem, aquam, ventos, sidera, terram, arbores, saxa, equos, rel. Scythæ coluerunt æque elementa præter Teutum, (quem Herodotus IV, 59. vocat Martem) ignem, aquam, terram, solem, lunam. Congruunt his opiniones priscorum Persarum, eodem teste I, 131. nec non veterum Turcorum, teste Theophylacto Simocatta VII, 8. qui addit dilucide: *Non venerabantur nec adpellabant quicquam Deum, nisi illum, qui fecit coelum & terram.* Confer de Germanis sæculi VI. Agathiam L. II. p. 18. Gregorius Turonensis tribuit eadem dogmata Francis suæ ætatis, L. II. p. 278. Kapitularibus Caroli Magni eadem fuere interdita. Vide L. I. tit. 64. p. 239. & L. VII. tit. 236. p. 1093.

Saxonibus Nordalbingis inhæserunt illa commenta. Germanis ea tribuit Agathias. Francis etiam fuerunt familiaria. Capitularia Caroli Magni, Burchardus in *collezione Canonum* X, 22. XIX, p. 270. Helmoldus *Chron. Slav.* c. 48. eorum meminere adhuc. Græcorum primorum eadem fuit opinio. Epicharmus non dissentit, teste Menandro apud Stobæum. Celtis eam adtribuit Procopius *Goth.* III, 14. p. 498. Nec tamen Celtæ elementa mundi adspectabilia pro Diis habebant, unum quippe Deum colentes, ipso teste Procopio, licet Auctor haud neget, passim Celtis ipsisque Perlarum Magis a Cassiodoro *Hist. Tripart.* X, 30. p. 363. & Diogene Laert. *prooem.* p. 5. eum tribui errorem. Theogonia Celtarum consistebat rebus adspectabilibus, Deo subiectis, per quas ipse credebatur vim suam dare effectui. Maximus Tyrius *Diss.* XXXVIII. p. 45 1-460. ostendit, symbola fuisse illam adspectabilem materiam divinarum virtutum. Consentit Dinon præficus apud Clementem Alexandrinum, *Cohort. ad gentes* p. 56. Celtæ illi vi, quæ per elementa exerebat benignitatem & iustitiam, cultum exhibuerunt, non elementis ipsis. Chineses eadem adhuc opinione sunt imbuti. Incolas Thules insulæ sic sensisse, auctor est Procopius. Pythagoras, qui dicitur Gallos quoque audisse, credidit, Deum esse animum, per naturam omnem intentum & commeantem. Celtæ inde collegerunt, Deo templa haud esse condenda, siquidem Univerfum sit eius templum. Perse eadem senserunt, teste Asconio Pediano in Verr. II. ac Cicero de *Legibus* L. II. p. 3894. Hinc fluxit Celtarum opinio, omnia, per legem naturæ effecta, esse non mechanismo, sed Deo ipsi, tribuenda; porro: motus avium, terræ, arborum, volatus, cantus, fulgura, esse Dei effecta, ac præfagia, usui hominum accommodata, teste Aeliano V. H. II, 31. Eodem retulerunt involuntarios hominum motus, v. c. mulierum actiones, quæ magis sunt involuntariæ, quam rationationis effecta. Inde divinationum origo & materies. Celtæ per elementa haud designarunt homines vel Deos Græcorum aut Romanorum. Horum scriptores fecerunt se & alios, Celtarum theologiam ad suam referentes. Celtas Germanos-

manosque unum modo Deum coluisse, Auctor copiose docet. Sarmatis placuit sententia eadem, teste Helmoldo I, 84. p. 182. Confer Augustinum de *Civitate Dei*, VIII, 9. p. 465. Deo uni, pro varietate loci, ubi colebatur, varia fuisse nomina, concedit Auctor. Dum vero Celtæ vires summas seu spiritus, intelligentiasve, Deo adiunxerunt, vel subiecerunt, a polytheismo absolvi haud possunt, licet divinitatem earum, Deo primo inferiori, non æqualem, faterentur. Germanos coluisse duo principia æque æterna, frustra traditur ex Tacito, *Germ.* c. 45. Satyros Græcorum Celtæ vocarunt *Dufos* seu *pilosos*. In *daemonas* Augustinus convertit hosce, qui tentent hominum castitatem, & immunditiam efficiant. Ut primum præcones doctrinæ christianæ docuerunt Celtas & Germanos, potentiam diaboli se Deo opponere, ipsi quamdam e suis intelligentiam putarunt esse divinitatis spiritum, eumque *Tibylenum* vocarunt, ex diabolo factum. Slavi inde ad duos invicem oppositos Deos delapsi. Svantevith Nostro prodit per contemptum ex S. Vito a Corbeiensibus adnuntiato. Plutarchus primus duo principia tribuit religioni Persarum. Herodotus & Ctesias tacent. *Teut* fuit Celticorum populorum Deus supremus, alias *Tuis* & *Dis*, id est, *te as*, unus, Echad, Adad, God, Odin, id est, unus, alias dictus. Nostro Teutas est *Deus pater*, quasi *te ad*, *te adde*. Teutates Hispanis non ignotus fuit. Livius XXVI, 44. eum per Mercurium exposuit. Nomine proprio Dei caruerunt Celtiberi, Deum seu Teutatem eum adpellantes. Ea mens fuit Straboni L. III, p. 164. Celtiberis trita fuerunt nomina hominum & locorum, ex Teut decerpta. Galli victimas humanas Diti seu Teuto immolarunt. Eum Cæsar, religionis Celtarum ignarus, alique in Mercurium converterunt. Pauli Diaconi ævo Tuis iam dictus fuit Vodan, Odan, Odin. Thracibus is dictus Cotys, aliis Atys, Persis *God*. Dis Aboriginum victimis humanis cultus fuit, quem morem Hercules extirpasse traditur. Tusci ex Tuis dicti fuisse videntur. *Dispiter* est Dis, Tuis pater. Titanes videntur esse adoratores Ditis. Dis Ciceroni videtur esse vis terræ; Celtis vero anima terræ ac mundi uni-

universi. Dis & Hades a multis permiscetur. Plutoni immolarunt Græci victimas humanas. Celtis idem mos placuit, solemnia sacra Ditis noctu peragentes, haud secus ac ei, qui Plutoni fecerunt sacra. Pelasgis adrisit unicum nomen *Sed̄s* seu Dis. Teut Gallorum adpellatur *Mercurius* ab Amiano Marcellino L. XVI. p. 115. Thraces Teuto tonanti, universorum patri, sagittis versus coelum directis, vota fecerunt. Id Herodotus de indignatione Thracum finistre exposuit IV, 94. Celtae haud secus Diti seu Teuto crediderunt arma ac bella esse cordi, atque bellatorum mortem violentam placere. Auctor sibi persuadet, Germanos tribuisse Diti seu Teuto suo fulmina & pluviam, quæ Antonini exercitum contra Quados tendentem refovit, & a Dione apud Xiphilinum L. LXXI. p. 805. Mercurio acrio in acceptis refertur, per Arnuphin magum excitato. Christiani eam precibus legionis fulminantis adtribuerunt. Celtae distinxerunt Deum supremum ab eo, qui tonitru iaculetur. Teuto nomen Mercurii indiderunt Romani. Lucanus illum vocavit *Hesim*, id est, unum; Deum vero, fulminum auctorem, *Taranin*, *Donner*. Islandi & Succi ac Germani discreverunt Deum *Vodan*, *Odin*, a Deo *Thor*. Dies Iovis, *Donnerstag*, diversus fuit a die Mercurii, *Wodansdag*. Islandi illum adpellarunt *Thorsdag*, Britanni Tonantem vocarunt *Cernunus*, ex *Curun*, tonitru. Leibnitius hunc pro Baccho habuit, ac inde arcessivit nomen mensis nostri *Hornung*. At hic ita dictus est ex *Hore*, luto. Mensis enim ille solum reddit lutulentum, ac luti est proles. Sex mille annis Deum creasse mundum, tradiderunt Tyrrheni, dies singulos Mosis in totidem millenarios vertentes, teste Suida in *Tvççnvia çáçç*, qui tamen non animadvertit, illam Tyrrhenis narrationem per fraudem piam fuisse suppositam, certe interpolatam. Terram prisca populi coluerunt, Scythæ, Turci, Persæ, Græci primi, Thraces, Phryges, Itali, Germani, terram, quasi Deo supremo iunctam, eiusque coniugem. Aestyi, nunc Borussi, *matrem Deum* venerati sunt, teste Tacito de *Germ.* c. 45. Festo die in honorem Terræ celebrarunt creationem mundi hominisque primi. Ipsa dicta fuit

fuit *Rhea*, *Agdeftis*, *Idaea*, *Dindimena*, *Pylene*, *Peffuntia*, *Cybele*, *magna mater Deum*, *Berecynthia*, rel. culta in silvis ac supra montes. Simulacrum eius lapis, Livio teste XXIX, 2. Lapidem eiusmodi curru vexerunt ac flumine lavarunt Germani, Phryges, aliique. Festum Terræ personuit hymnis, quibus nuptiæ Teuti cum ea celebratæ. Ministros Rheæ Phryges vocarunt Corybantes, Telchines, Dactylos, Idaeos, Gallos, eosque eviratos. Dianam Ephesiorum, a Scythis traductam, Noster pro Terra habet. Amazonas putat fuisse Scytharum uxores, bella maritorum sequentes. Iones ipsos ab ora Asiæ minoris repulerunt. Femiinæ illæ præfederunt cultui Terræ. Earum in locum successerunt virgines Lydæ. *Diana* videtur dicta esse *unius illius femina*, *Frea*. Scythæ eam vocarunt *Upiu* reginam, *Upianassam*, quam Romani dixerunt *Opem* reginam. Quam ob causam *Terra* designatur. Consentiant Servius ac Macrobius. Sus seu aper femina ei fuit sacrata, dicta *Ophi-sû*, uberibus plena. Adytum Dianæ olim fuit truncus ulmi. Iones condiderunt templum post Salomonis ætatem. Fuit ipsa cadem ac Diana Taurica & Thracum. Lygdamis illud templum incendit, ac postea Heroltratus. Thraces Terram vocarunt *Cimmerim*, *Lennon*, *Burbaton*, *Bendin*, eiusque templum *Bendition*; *Triviam*, *Hecatem*, *Dianam*, *magnam Deam*. Alia Hecate est Luna. Basin seu saxum, cui solet imponi statua Terræ, fuisse symbolum sacrum, intelligitur ex illis Ovidii L. III. ep. 2. ex Ponto v. 50. *Fama refert, illic signum coeleste fuisse, Quoquo minus dubites, stat basin orba Deæ.* Templum ipsum Dianæ Tauricæ fuisse rupi superstructum, tradidit Herodotus IV, 103. Scythæ creatorem coeli & terræ adpellarunt *Tui*, *Tiu*, *Tau-As*. Inde in fabulas defluxit Thoas. Sacerdotes ac templa nomen Dei, cui erant consecrati, gestabant. Sacra Triviæ, in Aricino nemore peracta prope Romam, adtingere haud iuvat. Traducta fuerunt illa ex Cimmericis. In nemore illo Numa Pompilius videtur Egeriam Nympham, Dianæ sacerdotem, habuisse magistram in Sabinorum religione. Hi erant populus Umbriæ ac Celtarum. De cultu, quem

quem Celtae fontibus, lacubus, fluviis marique exhibuerunt, solide suoque more exposuit. Ignem Terramque cultu eodem illi fuerunt profecuti. Romani Vestam coluere ex praescripto Numae. Ignem Caesar *Vulcanum* adpellavit. Vesta credebatur ignis esse immortalis, cui Magi Persarum aequae detulerunt cultum. Ex igne Gallae praesagia captarunt. Scythae ignem summi fecere. Celtae aerem ventumque venerati sunt aequae ac solem. Hunc Norici ac Galli quidam vocarunt *Belin* & *Belenum*, Scythae *Oethosjron*, *Goitosjron*, id est, *bonum osjron*. Equos ei immolarunt Europae olim universi rubros ac minutos, Scythae asinos. Solem viridem, inter silvas cultum, Celtae vocarunt *Grün*, alii Apollinem *Grynaeum*, & in Inscript. Gruteri p. 37. 38. *Grammum*. Paones solem colebant tamquam dicum, longae perticae summitati adfixum. Delphis imago solis erat columna simplex. Celtae ex adyto solis silvestri accipiebant oracula, Graecis *λόγια* dicta. Persae refularunt templum exstruere in eius honorem, vocari soliti *Mithrae*. Celtae, Persae, alique populi peraeque Lunam coluere, quasi vires Dei complexam & prodentem. Scythae eam vocarunt *Artimpasjan* & *Mesplan*. Prius nomen legitur apud Herodotum, posterius penes Helychium. Vix dubitamus, *Mesplan* esse *Miphlezet*, 1 Reg. XV, 13.

Celtae heroibus haud detulerunt cultum religiosum, siquidem Numen simulacro illo exprimere haud consueverant, abhorrentes numina mascula ac feminea. Auctor igitur eos rescellit, qui, Herculem a Celtis cultum fuisse, contendunt. De Hercule Tyriorum, qui Gades usque pervenit, exponit diligenter. In templo Herculis Gaditano oracula fuerunt quaerentibus, adhuc Caracallae aequae, impertita. Hercule illo discedente, Hispani legem sanxerunt, ne quis aurum vel argentum, extraneos quippe evocans in illas regiones, possideret. Hercules ille erat praefectus classis ac dux bellicus Tyriorum, postea in deum cooptatus, ac in solem conversus. Philostratus sibi falso persuasit, Herculem Aegyptium solum,

alibi ei Tyrium adiungit, venisse Gades. Geryon vero erat Epiri rex, non Iberiæ ultimæ, testibus Hecateo apud Arrianum, & Eustathio. De reliquo nulla effigies, nulla deorum nota simulacra, in templo Herculis Gaditano fuerunt collocata, teste Silio III. v. 30. Videntur in eo Tyrii mores Cætarum secuti. Insula *Cælix* olim dicta fuerat *Cotinusa*, id est, domus dei Tis. Nonnihil rerum illius Herculis, quas Auctor percensuit, iam adnumeravit fictionibus Plinius H. N. III, 1. Herculem, qui in *Gallia* dicitur inclitus fuisse, Nolter credit dæcem fuisse Massyliorum, victorem ex Liguribus. Hercules *Ogmios*, a Gallis cultus, cuius solus meminit Lucianus, Nostro est Odinus, a Romanis religione externa amplificatus, in Ætar fenis efficitus, cum instrumentis bellicis, clava & arcu, eo quod Teut seu Odinus credebatur fortitudine bellica delectari, nec non eloquentiam inspirare. Herculem transisse Alpes cum Græcis suis, Livio fabula fuit visa, V, 34. *Alpes* dictæ sunt *græcæ* per errorem. Accolæ eas vocarunt *griese Alpen*, canentes nive. Sic *Seythæ* montem nive tectum vocarunt, Plinio teste, *Graucalum* seu *Caucalum*. *Penninae* Alpes dictæ fuerunt ex *Penn*, *Pinne*, extremo, fastigio. Varro credit, Herculem *Graium* esse *Sabinorum* Sancum. At Cato docuit, *Indigetibus* *Sabinorum* adnumerandum esse Sancum, non numinibus Græcorum. Ad Danubium usque in *Germania* Herculem illum venisse, tradiderunt præci aliquot Scriptores. Ad fretum oræ *Sundicum* cum penetrasse, narrat Tacitus, fidem tamen denegans commemorationi, addens inter hæc, Herculem ac Martem coli a Germanis, *de Germ. mor.* c. 2. Odinum heic animadvertit Nolter, præterea nihil. Deum belli præsidem, Odinum, Tacitus in Herculem suum ex notionis similitudine convertit. In terra *Clivensium* inscriptio fuit inventa, in qua leguntur hæc verba, *Herculi Saxano*. Romanus inscriptionis huius auctor *Vodanum*, cui ad saxorum moles fiebant sacra, indicatum ivit. Non vacat decerpere quædam ex Herculis in *Thraciam* Asi-

amque

amque itineribus. Hercules, quem Herodotus a Scythis coli tradidit, fuit æque Dis, Teut, Odinus. Græci frustra aliis ibant persuasum, gentes universas ex suo sinu exiisse, ac sacra græca quaquaversum inveniri. At Scythæ hominibus religiosos honores denegabant. Celtæ idem sentiebant. Nec in contrarium urgeri potest locus Prudentii regi *Stræ-Cæsarum Hymn.* l. v. 94. Quos Scythæ immolabant homines, eis *dabant*, sic credere, *immortalitatem*, non in hac vita colendis, sed perpetua felicitate perfruituris. Præsidebat passim Scythis Celtisque antistes religionis universalis, Petrum tamen quemdam pro originis auctore non habens. Veleda virgo plurimæ Germanorum parti præfedit sub Velpasiano. Zamolxes Getarum haud est incompertus, nomen Deo & Pontificibus, quos esse spiritu Dei plenos, Regumque a consiliis, tradebant, commune. Canebant Celtæ heroes suos, at diis haud permiscebant. Confer Iornandem c. 4. p. 617. Illos vocabant suos Anfas, Hanfos, Herren, Carlen, Heermanns, Arminios. Thracum *Sabazius* fuit Teut, Deus supremus, in cuius per montes silvasque adytis oracula a ministris fuerunt edita. Cultus ei noctu inter saltationes exhibitus. Fests ei diebus Thracæ coronam viridem gestarunt. Inde fama vulgavit, Sabazium fuisse Bacchum, a Thracibus occisum. Fabulam revincit Noster.

Si qui sunt, qui, Ulyssæm Germaniam adiisse, existimant, eos & Tacitus & Cæsar auctor satis confutant. Mercurius cum phallo, seu Priapus, denotavit Teuti vim, omnia creantem ac producentem. Galli falso perhibentur coluisse Castorem & Pollucem. Suevi inter spolia militaria adservarunt puppim, in qua illi erant picti, in victoriæ monumentum. Inde fabula ad cultum eis adfingendum processit. Pythagoræ Noster dogma, de metempsychosi vulgatum, tribuere recusat. A Celtis id abfuisse, solide tradit, ratus, immortalitatem animorum his placuisse, immo resurrectionem aliquam

corporum futuram. Immortalitas animorum in Græciam a Thalete, nisi a Pherecyde Syro, Pythagoræ magistro, fuit inuenta. Pausanias retulit, Chaldæos & Indorum Magos primos dixisse animos hominum immortales esse. Ab his Chaldæis Pherecydes ac Pythagoras id doctrinæ videntur hausisse. Plato in ea ornanda fuit multus. Græci philosophi, & poetæ, in religionem publicam illud dogma haud introducere, populo antiquum obtinente. At omnis Celta- rum religio huic animorum immortalitati erat superstructa, & in materiam fortitudinis conversa. Retinuerunt ipsi hoc dogma indubie ex prisca orbis primi doctrina. Druides publice id tradebant, ac in vulgus propalabant, de reliquo æque medici ac theologi. Metempsychosin eis placuisse, videtur tradere Cæsar B. G. VI, 14. At transitus animæ ex corpore uno (crasso) in alterum (subtile) non spectat ad metempsychosin. Viam alteram ad manes tribuebant Celtae animis, percepturis præmia, vel ob virtutes, vel ob stultitiam. Mela teste. Getis eadem sedit sententia, teste Herodoto IV, 94. Zamolxes credebatur animis secretis dare quietem, dictus ideo *Gebeleisfs*, ex *geben* dare, & *lass*, dimissio. Celtae, cremare cadavera soliti, animalia, servos, clientes, immo litteras, igni simul immiserunt, teste Cæsare B. G. VI, 19. Feminas maritis defunctis sese præcipitando iunxisse inter ignes funebres, Mela est auctor. Celtis enim erat persuasum, domino maritoque illa cremata omnia, vel eorum vires subtiliores in vita altera fore præsto. Addidere Germani cadaverum exustioni arma & equum. Inter Herulos femina ad bustum mariti vitam finiebat laqueo, cum gloria, ut cremaretur, teste Procopio *Goth.* II, 14. Funera ut lata erant, sic puerperia tristia, ac infans recens natus inter Celtas, cum fletu acceptus, ac cum recensione calamitatum humanarum coniunctus. Stephanus de Urbibus p. 271. hæc habet: *Celtarum leges sunt, mulierem in honorem mariti defuncti sacrificari.* Si feminæ essent uni marito plu-
res

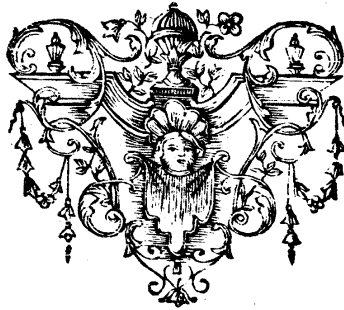
res in Getis ac Thracibus, ipse de principatu, quamquam prima ad tumulum esset mactanda, vel cuiusdam earum primae esset rogo defuncti coniugis insiliendum, certabant, Solino testec. 15. Mirari subit, cur Auctor omiserit Indorum orientalium quorundam morem, adhuc vigentem, eumque confirmilem, cuius iam Philo Iudæus meminit, & cuius anno 1750. in Malabaria nobilissimum vel potius famosum editum fuit exemplum. Getæ, singulis quinque annis ventibus, quempiam ex ipsis forte delectum miserunt ad Zamolxin per rogum, teste Herodoto IV, 94. Mactatum fuisse eum & combustum, Clemens Alexandrinus est auctor, *Strom.* IV. p. 598. Inde Romanorum *busuarii* videntur exorti, de quibus Servius ad Aen. III. v. 67. & X. v. 519. Mos ex Scythia ultima orientali videtur propagatus ad Canadenses & Americanos, qui victos captivosque igni tradunt. Confer sis Eusebium *Praep. Evang.* L. I. p. 11. Hieronymum adversus Iovinianum L. II. To. II. Opp. p. 53. & imprimis Herodotum IV, 71. ac Dionem Chrysostomum XIII. p. 218. nec non Menandrum in *Excerpt. Legat.* p. 164. Resurrectionem, seu reditum corporum defunctorum in terram, ad sensu comprobarunt Thraeces, Germani, teste Appiano *Celt.* p. 1192. & Galli, teste Diodoro Siculo. Pythagorici ac Platonici philosophi eadem tradiderunt. Lucanus eam tribuit doctrinam Druidibus, L. I. v. 454. Magis eandem adsignat Theopompus apud Laertium. Ex Perfide doctrinam retulerat eandem Democritus, teste Plinio VII, 55. Vocarunt Græci hanc resurrectionem non *μετεμψύχωσιν*, sed *ἀναβίωσιν*. Pythagoras sibi persuaserat, mercedem homini debitam ad animum modo spectare, & hunc intrare non semel, sed sæpius, corpus redivivum. Videbatur ei corpus unum haud sufficere perpetuitati, cui nullus est finis, nulla amplius corruptio.

Græci antiquiores putarunt, animos beatos ire in insulas fortunatas. Celtae crediderunt, eos transferri in paradysum intra Britanniam, vel insulas ei adiacentes. *Edda* Islandica eos, qui morte intrepida, eaque violenta, intercepti sunt, in palatium Odini locat; reliquos animos iubet subter terram ire ad nonnullas ærethas tolerandas. Palatium illud vocatum fuit *Valhalla*. Obliacki, Scytharum ad Obium reliquæ, idem hodieque docent, teste Strahlenbergio. Cimbris ac Celtiberis eandem sedisse sententiam, intelligitur ex Valerio Maximo II, G. n. 12. Infernum Islandi vocarunt *Niflheim*, domicilium vulgi inutilis, per novem mundos, dominatui Helæ seu Hecates obnoxios, (subter terra) distributum.

Thraces itaque omnes ad interitum voluntarium concordabant, teste Solino. Eam ob causam plurimi Germanorum olim laqueo sibi mortem intulerunt. Felicitatem vitæ alterius posuerunt Celtae in edendo, bibendo, dormiendo, conferendo pugnas, secuti in eo propealiones suas, in hac vita conspicuas. Regnerius Lodbrock, Rex Daniæ, ad inflammandos suos commilitones præliaturos dixit: *Bibemus cerevisiam brevi ex concavis craniorum poculis, in præstantis Odini domicilio.* Plura dedit Bartholinus *de causis contentæ a Danis mortis.* Nisi grata nobis fuisset visa solidissima Cel. Auctoris commentatio, tantum bonæ frugis fasciculum inde nos non collegissemus. Tota tractatio maturo iudicio scripta est, e principis certis deducta, & testimoniis optimis superstructa. Excellentia hæc a plurimis historicorum ac antiquitatum libris profus abest. Exemplum scriptores historici heic habent, quod imitentur. Subiunxit commentationi Auctor Dissertationem suam, quæ anno 1742. ex iudicio Academiæ Parisiensis, quæ *Inscriptionum ac Humaniorum Litterarum* adpellatur, præmium reportavit. Summa & argumentum symboli est elegans illud Isocratis enuntiatum, *si fueris studiosus,*

diopus, fies eruditus. Tractatio spectat ad Galatas, in Asiam minorem evagatos, ibique olim confidentes. Intercederunt XIII. libri Demetrii Byzantini, quibus hic Galatorum ex Europa in Asiam transitum conscripserat. Ipsi erant Celtæ, ad Danubium & Græcis versus Cæciam habitantes, nominatim Scordisci, Bactaræ, Boii, Taurisci, Isapodes, ac multe aliæ nationes. Thracibus Illyriisque mixtæ. Brenno duce exierunt. Delphis expilatis, maior eorum multitudo retrocessit ad confluentes, Danubium ac Savum. Reliqua multitudo per Thraciam in Asiam evasit, explens numerum viginti millium. Thracum pars dicta fuit *Trocmeni, Trocnades*, immo ipsi Thracæ universi dicti sunt ex *trücken, trekken*, trahendo, alias *Trek-männer, Trocmani*. Tholistoboi erant Boii extremi, Scordiscis confines. *The lesle* est extremus, sermone Celtico. Excesserunt Celtæ e patria, laborantes multitudine, ob famem metuendam. Viderunt statum Macedonia esse adprime afflictum, ex dissidiis Regum intestinis. Venerunt ergo in spem obtinendi Macedonia & Græciam. Exierunt primum anno urbis conditæ 472. duce Cambaule, in Thraciam, nec ausi sunt ultra progredi. Anno sequenti Brennus eis, in Pæoniam tendentibus, præfuit, Paulania teste *Phocic.* c. 19. Acichorius erat alius eorum Dux. Belgius in Macedonia & Illyrios agmen duxit. Ptolemæus Rex in acie cecidit A. V. C. 473. Frideaux & Petavius hæc non satis distincte tradiderunt, Paulaniam negligentes. Qui Brenno suberant, perierunt maximam partem in Græcia per ebrietatem, & disciplinæ laxitatem. Anno V. C. 475. Galli, seu Celtæ, tentarunt iter in Asiam minorem per Thraciam maritimam ac Dardanos. Hæc copiæ ab iis, quæ Delphos adgressi fuerant expilare, erant diversæ, ducibus usq. Leonorio & Lutario. Nicomedes, Rex Bithyniæ, Celtas mercede conduxit ad suppetias sibi ferendas, partemque navi in Asiam traduxit, metuens sibi ab

Antiocho Syrorum Rege. Memnon formulam foederis memorie prodidit. Galatae Miletum usque excurrerunt, & oram infestantur maritimam. Ipse Attalus Rex Pergami eis pendit tributum. Sed & Phrygiam Cappadociae & Paphlagoniam occuparunt, clade dein ab Attalo accepta anno 37. postquam transferant in Asiam. Retinuerunt autem fermonem, religionem, ac bellandi amorem. Sermo erat similis linguae Trevirorum, qui erant Germani. Haec nos ex Pelluterii, V. D. libro decerpenda existimavimus. Qui cum mense Octobri A. MDCCLVII. annos natus LXIII. decesserit Berolini, qua in urbe regia Senatui Ecclesiastico a consiliis, Reformato Gallorum coetui a sacris faciendis, societati autem litterarum Reg. a Bibliotheca custodienda fuit: magnum sui apud omnes desiderium reliquit.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Novembris Anno MDCCLVIII.

FR. THOMAE MARIAE MAMACHII, ORD.
Praed. Theologi Casanatenfis, *Originum & Antiquita-*
tum Christianarum Libri XX. TOMUS
QUARTUS.

Romæ 1752. in typographio Palladis. Excudebant Nico-
laus & Marcus Palearini. Alph. 3. plagg. 5.
quaternis.

Cum primum Operis sui rationes edissereret Clariss. Mamachus, satis apparebat, quam illud longum, quanto conspicuum ambitu futurum sit: idem tamen voluminosi libri molestiam, quæ in expectando, emendo, legendoque cernitur, utilitate certa & dictionis gratia redempturus videbatur. Nunc labor in ipsa ad metam via retardatur, ac velut retrahitur. Nam cum Quarto hoc Tomo, & Operis Libro Quarto, *de ratione ac forma Christianae civitatis* dicere constituisset Auctor, & ita dicere, ut Primam istius Libri partem personis dignitatibusque sacris quasi sacram esse vellet, ceteras quatuor rebus ad finibus destinaret: adeo abreptus est pugnandi ardore, ut non nisi primam de quinque partibus pertractare hoc omni Volumine potuerit. Constat inter omnes, summa animorum contentione, cum Ecclesia Romana & Britannorum Episcopali, Theologos nostros de ortu munerum ecclesiasticorum certare. Itaque hoc sibi datum esse credit Noster, (studiosissimus sane eorum tuendum, quæ salva esse multum Pont. Rom. interest.) ut ostenderet,

Kkkk

deret, quibus monumentis error in hoc argumento, & rebus aliis pluribus, hæreticorum (condonemus enim hanc vocem homini de familia S. Dominici) labefactaretur. Erunt qui huiusmodi disputationes a scribenda historia Antiquit. Christ. abesse malint, neque nos ab ea sententia valde alieni sumus. Profecto, qui rituum morumque antiquorum origines explicare conantur, satisfecisse consilio suo sunt existimandi, ubi narrationes veras & perspicuas, suffultas testibus idoneis, ediderint. Quo factò, non est quod dubitantium aut negantium voces metuant. Sed quidquid eius sit, pergamus ad inspiciendum librum, attentis oculis nequaquam indignum. Quod priusquam fiat, admonendi sunt Lectores, singularem ab Auctore librum de morali doctrina SS. Patrum parari, quo consilio, nescimus.

In hoc igitur Tomo *Librum* quidem *Quartum* *Originum & Antiquit. Christianarum*, qui est *de primordiis & veteri statu ac ratione hierarchiæ ecclesiasticæ*, inchoari videas, sed ille in *Parte* duntaxat *Prima* hæret, referente personas & dignitates sacras, capitibus quatuor. Horum *primum* de variis classibus seu ordinibus Christianorum disputat. Tres constituit Rev. Auctor, *ἡγούμενων, πτωχῶν, & κατηχημένων*, tertiam quidem classem alio Tomo persecuturus. Ac fideles quidem dicebantur omnes, qui baptismum susceperant, inprimisque laici, qui & plebei, & populus, *βιοτικοί, κοσμικοί, ιδιώται, κοινολαίται*. Baptizati præterea cum ad Catechumenos referrentur, Illuminati audiebant, Initiati, Benedicli, Nati a Deo, cet. Producit hic Inscriptio Timotheæ Martyris, (ita Mamachus,) nondum edita, quæ cum reliquiis Martyris e coemeterio Urbis in Senogallienſe Sacellum Comitum Antonellorum delata est. Ea sic habet:

AETERNÆ TIBI, LVX
TIMOTHEA. IN. ✠
QVAE. VIXIT. ANN. XIII
MENS. VIII. IN. PACE
— — OS. VII. ID. ARA.

Mox

Mox origo nominum *Clericorum & Laicorum* indagatur, non dubiis favoris erga clericos indicis, quos unquam abufos esse huius vocis eminentia, ad amplificandos honores suos, confidenter negat p. 22.

Caput Secundum de potestate laica & ecclesiastica, non Pag. 24-
tam tradita per exempla antiquæ Christianorum Ecclesiæ instituta proponit, quam sententiarum super hoc momento diversitatem ostendit, quæritque, quænam ex illis haberi debeat verissima. Igitur loco *Antiquitatum Ecclesiasticarum* doctiss. M. Iuris potius *Ecclesiastici* præcepta hoc cap. proposuit, quorum erat aptior singulari Opere futura declaratio. Potestatem rectorum civitatis, *laicam*: eorum autem qui Ecclesiam administrant, *ecclesiasticam* adpellat. Ac primum quidem disquirat: liceatne Christiano viro principatum in societate obtinere, remque illius civilem gerere? Longius repetita quæstio, quam nos deprehensuros esse hoc Tomo examinatum ne per somnium quidem cogitabamus. Sed illa deducitur a pag. 25. ad p. 56. Refelluntur primo ii, qui cautum a Christo esse opinantur, ne quis suorum magistratu fungeretur, omninoque negant, Christ. Relig. cum statu civili componi posse; tum illi, qui civitatem quidem ex folis Christianis coalescere patiuntur, neque tamen eos principatu in eadem potiri volunt; deinde ii quoque erroris redarguuntur, qui dignitatem, honorem, imperium, Christiano homini concedendum putant, potestatem autem animadvertendi poena capitis in maleficos, civesque armis defendendi, non item. Postremo cum illis pugnat Auctor, qui veterum Patrum nonnullos in hæc devia descendisse statuerunt. Hic, quam veterum doctorum scriptis enucleandis operam impendit, laudanda est: reliqua illa, cum Anabaptistis præsertim, velitatio, abesse poterat. Posthæc de origine laicæ potestatis exponit p. 56-67. clare significans, sibi persuasum esse, auctoritatem Principum non *ἀπόθεως* a Deo proficisci. Alia disputatio a p. 68-158. in eo versatur: an Christiani veteres imperantibus ius ullum in res sacras attribuerint? Primum hæc fere ponit Clar. Mamachus. Ius non esse Principi, contra religionem & præcepta

cepta Dei quidquam decernere; nefas item esse eidem, immutare id quod iure divino introductum sit, spectans ad functiones sacrorum ministrorum, sacramenta, divinæque doctrinæ enunciationem; in rebus etiam quæ civiles sint, Ecclesiasticum hortanti Principi assentiri oportere, modo lex civilis cum ecclesiastica non pugnet. Atque hic delapsus Auctor ad scita Protestantium, de iure Principis circa sacra, diligentissime a pag. 79. 156. & Script. S. & Patrum loca, & exempla Principum, quibus utuntur Nostri, persequitur, demonstraturus hoc examine, potestatem ecclesiasticam civili minime subiectam esse. Verum nihil attinet locum hunc amplissimum tangere, quem ita pridem exasciarunt Viri sapientissimi, parum ut nostræ ætati, quod addat, restare credamus. Neque difficile fuerit docere, quædam a Mamachio nostro prætermissa esse non infimi ordinis argumenta, certe ea specie producta, ut omnis virtutis expertia videantur.

At ille non cum Nostri solum proelia miscet, sed & cum nobilissima coetus sui parte. Nempe —

Iliacos intra muros peccatur & extra.

Utique tristis sit, necesse est, recordatio, quæ Rev. Auctorem vulnerum illorum meminisse iussit, quæ Gallicæ Ecclesiæ Theologi præstantissimi, laudatæ ab ipso *plenitudini ecclesiasticæ potestatis*, in Pontifice Max. residenti, & infixerunt, & pergunt infligere. Eorum partem quandam suscipit sanandam Mamachus. Proponit pag. 158. quæstionem: Ius ne ullum in temporalia Regum habere Pontifices Maximos maiores nostri putarint, nec ne? in eaque excutienda ad pag. usque 259. occupatur. Gallorum, qui negant, sententiam primum adumbrat, & arma delineat, quæ in primis in Bosfueti, Viri eloquentissimi, defensione declarationis Conventus Cleri Gall. A. MDCLXXXII. spectantur. Removet deinceps insanam quorundam audaciam, prædicantium, Reges Vicarios, in temporalibus etiam Pontificis esse. Tandem, quæ sit, quibusque rationum momentis confirmetur maxime, partis Catholicorum sententia, a pag. 181. pronuntiat. Sic nimirum statuunt: „imperio ne Princeps, violatæ religionis
„causâ

„caussa, exciderit, solutique subditi iurisiurandi religione sint, „qua suam illi obligassent fidem, declarare Pontificem posse, „deturbare autem quemquam de principatu non posse.“ Callide quidem illi, sed aperte satis & inique. Quis enim non rideat simul & oderit astutam hanc impudentiam, qua negatur, Pontifices deturbare de folio Principem posse, sed iisdem tamen ius tribuitur edicendi, quæ res indignum regno regem efficiant, atque adeo cives hac ipsa religiosa techna ad seditionem sollicitandi? Qua ratione autem huius sententiæ amici eam defendant, & ab oppugnatoribus vindicent, opere Mamachius demonstravit, sed infelicitè. Est etiam in exemplis ecclesiasticæ huius potestatis, quam sibi Pontifices tribuunt, perbellum illud Zachariæ in Childericum Gallorum Regem facinus, quod a p. 224-239. varie illustratum legas. Sint illi ausi talia, imo maiora: nemo est qui neget; iure potius adiutos, quam infelicitate temporum, ausos esse, quis dixerit, cui vel rerum gestarum memoria patet? Procul hodie Galli hos spiritus, & eorum similes, a patria sua arcent; ultra Alpes dominari iubent: *les principes des Ultramontains*. Ac sane liceat eos scriptis Italarum, qui non possunt non ita sentire, propagari; molesti ut sint Romani coetus Principibus, vix unquam licebit. Redeamus ad Auctorem nostrum. Brevis ille p. 258. expedit quæstionem: num Principes laici Pontif. Maximo resistere aliquando possint? Mirum videri queat, hoc tamquam dubium proponi. At illi, quorum iudicium refert sequiturque Noster, parum abest quin omnino negent. Nobis satis est, eam oppositionem, quam illi tantopere accusant, quotidie cernere. Ultima huius capituli disputatio est de ecclesiastica potestate, p. 259-270. Quærit primum: necesse ne fuerit viros institui, qui potestatem in Ecclesia obtinerent; tum potestatem Præfulum Ecclesiæ ex Deo in eosdem Præfules permanasse, ut ostendat, studet. Sed hæc nos non moramur.

Ventum est ad *Caput Tertium*, de forma & ratione gubernandæ Ecclesiæ. Princeps quæstio a Mamachio hæc producit: ullam ne certam formam communitatis, hoc est Ecclesiæ,

Pag. 283. clesiae, Christus praescripserit? Ad hanc explicandam tali
 558. exordio progreditur: „Iam vero, cum institutione divina Epi-
 „scopos presbyterosque Ecclesiis datos ostenderit, cet. Nos
 nihil tale ab eo demonstratum adhuc cum vidissemus, obstu-
 pefacti in his verbis desigebamur, donec p. 261. ad quam
 provocat, iterum inspecta, comperiremus, nihil eum docuisse
 nisi hoc, a Christo & Apostolis doctores Ecclesiae constitutos
 fuisse, negasse item ipsum, in Ecclesiam hoc ius esse transla-
 tum. Quid igitur de Episcopis nobis narrat? Sed de his paullo
 post videbimus. Nunc, ut quaestionem, quam indicavimus,
 tractet, accipite, Lectores. Ait, utique certam Christianae
 civitatis rationem a sanctissimo illius auctore fuisse institutam;
 nimirum, distributionem ac seriem quandam potestatum mu-
 nerumque ecclesiasticorum, quorum ratio gradibus quibus-
 dam excellentior existimaretur, & esset. Quae vulgo obiiciun-
 tur, ea ille quasi per contemptum profigat. Tum ubi quaerit,
 liceat ne hanc rationem Christianae Reipublicae, (puta quae
 hodie obtinet,) Hierarchiam Ecclesiasticam dicere? affirmare
 istud non veretur. Quis est adeo qui dubitet, formam con-
 stitutae Ecclesiae Romanae recte *facrum principatum* dici? quid-
 quid contra hanc τῆς Ἱεραρχίας interpretationem moneat
 Petavius, memor forsitan, Petrum Apostolum noluisse do-
 ctiores Ecclesiae κατακυριεύειν τῶν κληρῶν. In pervestiganda
 autem vocis illius imperium spirantis origine, sinistro fato
 usus Mamachius, quandam nobis Orationem, Chrysostomo
 tributam, tum Sophronii Epitolum aliquam, & huius gene-
 ris alia monumenta, offert; quae si coniunctim inspicias, id
 unum intellexeris, aetate Constantini Magni, cui tantum de-
 bet Episcoporum auctoritas, hos & verbis & re principatum
 obtinere coepisse, qui posteris temporibus ad tantam molem
 ascendit.

Princeps Tomi huius, idemque ultimum, *Caput Quartum*
 est, de Ordinibus hierarchicis, inprimisque de Ordine Epi-
 scoporum. Contemplantibus illud, quoddam quasi promptua-
 rium, seu verius armamentarium videtur, unde, a pugnantis
 pro dignitate Episcopali, omnis generis scuta & tela peti pote-
 runt.

runt. Magnificus primum a pag. 284. ad p. 308. index legitur, nomina, variosque honorum titulos complexus, quibus olim Episcopi ornabantur. Theodoritus quidem, (Comment. in I. Ep. ad Tim. c. III.) & Ambrosiaster (in Ep. ad Gal.) statuunt, Episcopos, antequam hoc nomine vocarentur, fuisse *Apostolos* appellatos, Episcopi autem nomen, prima ætate, Presbyteris proprium fuisse, *Successores Apostolorum* prædicat illos Cyprianus, & *filios Apostolorum* Augustinus. Sedes eorum Apostolicæ audiebant. Conglomerat Auctor dicta veterum, frequentantia hanc appellationem in Ecclesia Rom. quam nemo nescit a primis inde temporibus, multarum opportunitatum confluxu, digniorem ceteris necessario exstitisse. Ex his vero nominum honoribus frustra duxeris summam, quam illa poscit, auctoritatem. Quod postea tradit Mamachus, Episcoporum nomen, *Viri Apostolici*, ipse fere agnoscit ætati apostolicæ proprium esse. *Hierarcharum* nomen Dionysio Areopagitæ, quem vulgo vocant, debent Episcopi: unde facile de eo iudicaveris. Vocati & *Principes*, *Principes Populi*, *Ecclesiae*; scilicet eo tempore, quo iam egregie creverat ipsorum dignitas: porro, *Summi & Maximi Pontifices*, *Papæ & Patres*, imo *Patres Patrum*, *Sanctissimi*, *Beatissimi*, quos duo postremos titulos, nunc, si licet, a Rom. Pontifice repetant. Episcopi etiam interdum minus proprie *Patriarchæ* dicti, & *Vicarii Christi*, cum nondum sciret antiquitas, unum esse Romæ Christi Vicarium: item *Angeli Ecclesiae*, cet. Mansit autem *Episcopi* nomen solum, missis reliquis, quod esset maxime in sacris litteris obvium, ut putat Mamachus. Sed profecto oportebat id nominis medio ævo deferri, cum ii, quibus *ἐπισκοπία* & amica gregis cura commissa erat, dominatum in eundem capesserent, parsque tandem eorum *βασιλείαν ἐκ τῆς κόσμου τῆς*, quacum sibi quidquam rei esse negavit Servator, amplecterentur.

Nunc ad dignitatem & præstantiam Episcoporum vindicandam, hoc est, ad rem sibi commendatissimam, C. I. Auctor accedit p. 311. Auscultemus ergo querenti: a Christo ne, an ab Apostolis, institutus fuerit in Ecclesia gradus Episcoporum? cen-

cententique, & ut doceat laboranti, Christi esse eam institutionem: Apostoli, inquit, erant *Episcopi*, Servatoris ipsius auctoritate constituti, utpote qui primas in Ecclesia partes tenebant, coetumque Christianum moderabantur; amplior licet esset illorum latiusque patens potestas, quam *simplicium Episcoporum*, in quos Apostolorum potestas manavit. Itaque Episcopatus a Christo in Ecclesiam introductus est. Hoc si est demonstrare, ubi diversa miscendo comparandoque eadem facias, quidvis demonstraveris. Pari fide, in loco Act. XX, 17. sqq. interpretando, agere videas Mamachium. Nam ibi ait disertis verbis commemorari, Episcopos a Spiritu S. positos esse, v. 20. cum tamen clarissime pateat, hos episcopos eosdem esse, qui v. 17. *πρεσβύτεροι* dicuntur. Mox Patrum loca plurima excitat, in quibus nihil est ad summam rei, dubio liberandam, ponderis. Est etiam illa originis divinae Episcoporum bella defensio, quae p. 330. legitur: Quidquid gratiam confert, divino iure est institutum. Iam vero Episcopatus gratiam confert, I Tim. IV, 14. Et item haec: Rerum earum, quarum initium in Ecclesia post Apostolos nullum invenire licet, primordia ab Apostolis Christoque ipso repetenda sunt. Episcopatus autem post aetatem Apostolorum initium reperire non licet. Igitur. *Δότε λεκάνην.*

Succedit iam perquam operosa contra eos disputatio, qui hunc, quem diximus, originis honorem Episcopis habendum esse non existimant, pag. 331. § 17. Adscripsit quidem Mamachius: refelluntur Salmasii, Buddei, & Walchii argumenta: sed Blondellum quoque & alios infestat, quibus idem scribentibus consilium fuit. Eorum argumenta viginti & unum producit, petita partim e sacris litteris, partim e scriptorum ecclesiasticorum locis. In priori classe primas obtinet locus Act. XX, 17-20. quem supra transeundo tetigimus. Putat autem Mamachius, eos, qui v. 17. Presbyteri appellantur, Episcopos esse, accitosque a Paulo, non Ephesinae solum, sed vicinarum quoque Ecclesiarum Episcopos. Quod Irenaei testimonio (L. III. C. XIV.) confirmari posse autumat. Sed huic praesidio parum fidens, alias insuper opiniones in auxili-

lium vocat, quæ sunt oppido leves. Eat igitur, nobisque locum Epist. ad Philipp. C. I. v. 1. declaret, ut intelligamus quinam sint *ἐπίσκοποι* & *διάκονοι*, Philippis constituti; cuius loci, mirum est, eum non meminisse. In locis Script. Eccl. ad sententiam suam pertrahendis, præcipue nonnulla Clementis Romani, & Ignatii Martyris, (pag. 363. 407. copiose enim pro illius epistolis pugnat), dein maxime Hieronymi *πολυ-Σημάτων* documenta, (p. 473. 496) persequitur. Ut explicet singula, ut vim illorum frangere conetur, demonstrari a nobis breviter non potest. Igitur adeant Auctorem qui hæc cognoscere cupient, sciantque, artibus illum uti potius, quam rei veritate. Nobis non licet esse tam disertis.

Quæ superant hoc Tomo, ea pluribus verbis ut huc transferamus, necessum non est. Contendit Mamachus a pag. 517. Episcopos primas semper in Ecclesiis partes tenuisse; fuisse Presbyteris superiores potestate & functionibus variis; cultos fuisse a Christianis, multis honorum significationibus; inter ipsos Episcopos alios aliis iurisdictione præcelluisse: quo loco Patriarcharum nomen ante quintum Seculum non esse frequentatum docet, p. 550. sqq. Verum, universa illa Episcoporum decora sensim in Ecclesia nata esse non inficiamur; in ipsa nascente Ecclesia adfuisse, & hanc continuo a principiis suis Episcopos rectores habuisse, id vero vehementer negamus, neque probatum ab Auctore idoneis rationibus existimamus.

Ita Vir doctissimus satis multa legenda nobis tradidit, quæ vel omnino recidenda ab Antiquitatum Christianarum tractatione fuerant, vel breviori oratione proponenda. Desideramus item in eo nonnullum testimoniorum delectum, & ætatis rerum Christianarum distinctam probe rationem: quibus neglectis factum est sæpius, ut, quæ tertii quartique p. C. N. seculi usus tulerat, ea non secus ac si primo aut secundo obtinuisent, componerentur. Modestæ leges, quas quidem par est doctorum hominum neminem respuere, quandoque transgressus, *absurda* loquitur & *nugatoria*. Sed illi *nugatur* & Tertullianus, p. 15. n. 1. Illud horridæ, quam imbuit,

disciplinam præcepta sapit, quod Lutherum *hominem omnium impudentissimum, atque turpissimis moribus*, adpellat p. 315. impudentem videlicet, qui nisi quod certum cognosceret, non crederet, etsi iustus; deinde hominem præ quo sancti fuerint illius temporis Pontifices & Episcopi. Fatemur autem, nos, avertis ab his ceterisque Operis nævis oculis, non plane nullam ex eo legendo voluptatem cepisse. Nam & elegantia in dicendo feliciter studiosus est Noster, & Vir multe in Scriptoribus antiquis & recentioribus lectionis, acutus etiam atque adeo, si dicere fas est, astutus disputator. Quare rogamus eum, ut impleat munus suum, perficiatque aliquanto citius, quod extruendum suscepit Christianarum Antiquitatum Corpus, quo quidem res & ecclesia Romana adhuc caruit.

Historisch-Generalogische Fürstellung des Hochfürstlichen Hauses Anhalt.

i. e.

SAMUELIS LENTZII BECMANNUS ENUCLEATUS, *suppletus, continuatus.*

Cothenii & Dessaviae 1757. in Folio, 2. Alphabb. 14½. plagg. cum figuris aeri incisis quamplurimis.

Splendidum hoc Opus, nomine Christophori Coernerii, Bibliopole, inscribitur Serenissimis Magno Duci & Magnæ Ducissæ Russiæ, & Sereniss. Principibus Anhaltinis, e quorum Archivis hæc Historia magnam partem haulta, & a quibus ipse liberaliter adiutus est in procurandis libri ornamentis. Præmittitur icon & vita Ill. Auctoris, cuius familia adfinitate iungitur familiæ b. Lutheri nostri, ut ex adiecta arbore Generologica apparet. Recensentur in vita Opera eius. Notabilis quoque p. 21. index Scriptorum, quos illustravit, continuavit, emendavit.

Cap. I. inscribitur de antiquissimis Dynastiis Anhaltinis ad silvam Hercyniam, & Comitibus Ballenstädiensibus. Omituntur tempora, quæ in Hübneri Tabulis Generologicis *tem-*

porum

porum obsecrorum nomine veniunt, & in tempore Mythico-Heroico initium fit a Bernthobaldo I. quem A. 524. vixisse scribitur. Eliminatur ex hac periodo, quicquid fabulosum, aut non satis certum est. Exemplo enim proponitur Duchesnius, qui nihil admittit, nisi quod evidens esset. Exhibetur sic p. 14. Stemma Comitum de Werle, inde ab Hermanno de Werle, usque ad Albertum Ursium. Interiectis quibusdam describitur p. 19. seqq. Stemma Comitum Vinariensium; II. Stemma Comitum Orlamundanorum; III. Stemma Comitum Orlamund. lineæ Osterlandicæ; IV. Stemma Comit. Orlamund. lineæ Franconicæ.

Dederat Eccardus, vir olim magnus in Historia & Genealogia patria, A. 1722. Stemma Domus Anhaltinæ. Suppleverat & emendaverat is Becmannum. Hanc supplet & emendat Celeb. Auctor, dum supplet & emendat Eccardum. Da. Gebhardi ante A. 1030. nihil certi in Historia Anhaltina occurrere censet. Sed iam hæc fat cana vetustas. Tabula ipsa Genealogica generalis comparet ad pag. 26. inscribitur deinde Cap. III. de Marchionibus Brandenburgicis ex Stemmate Ascenio, eique præmittitur Tabula Geographica Principatus Anhaltini aucta & emendata, auctore Carolo Ludovico Schnoedt, pictore Princ. Anhalt.

Primus hic Princeps est Albertus Ursus, cuius vitam scribere coeptam absolvere non potuit I. Paulus Gundlingius. Iterata affecti Operis editio prodit 1753. 8vo. Marchia Brandenburgica Alberto Urso data est a Lothario II. a. 1131. Posterius Alberti in duas lineas divisi sunt, Tangermündensem & Solisquellensem. Inferuntur hic & deinceps complura Diplomata, hic illic correctius quam antea legenda. Stili phalerati mediæ ævi exemplum eximium occurrit in Diplomate pag. 71. col. 2. sequi. Deinde de Woldemaro late agitur. Alberto Argentineni apud Ursisium P. II. p. 121. diem is obiisse disertis verbis dicitur A. 1319. Sed post annos 28. fuit, qui se eundem Woldemarum diceret, & a Carolo IV. de Marchia investiretur. Vocatur is vulgo Pseudo Woldemarus. Sed I. Paulus Gundlingius in Atlante Brandenburgico,

gico, p. 69. sequ. & alibi; porro Dn. de Rocoles T. I. des Imposteurs infignes pag. 149. (qui & effigiem eius, habitu peregrinatoris e terra Sancta reducis, exhibet) & novissime Dn. Becmannus in Nostribus Ioachimicis pag. 31. seqq. hunc utique verum Woldemarum fuisse, contendunt. Recensentur argumenta eorum. Ostenditur posthæc p. 125. uxorem eius, Agnetem, omnino Hermannii Longi filiam fuisse, modo si vocem *patruus* inverfa ratione de fratris filio accipias. In fine capituli proponuntur I. Genealogia Marchionum Brandenburgicorum ex stirpe Ascania, & Maiorum ipsorum, Comitum Ballenstadiensium. II. Genealogia Marchionum Tangermündensium, & III. Genealogia Marchionum Solisquellensium.

Sequuntur Cap. IV. Duces & Electores Saxonie ex stirpe Ascania. Ad Bernhardum I. vulgo referuntur Origines Rutæ Saxonice. Pauci hodie sciunt, quam sinistra accepta sit Burcardi Struvii Dissertatio de hoc Argumento. Refertur id p. 143. col. 2. Inter eos, qui de hac Ruta scripserunt, palma defertur Celeberr. Boehmio Nostro, propter elegans Scriptum eius de Origine Rutæ Saxonice. Pactum Contraternitatis inter Rudolphum, Marechallum & Palatinum Saxonie, & Albertum, Ducem Saxonie & Luneburgi, Comitem Brenæ & Burggravium Magdeburgicum ab una; Ottonem vero, Bernhardum, Sigismundum & Albertum, Principes Anhaltinos, ab altera parte initum, pag. 169. verisimiliter apponitur tanquam ineditum.

Cap. V. sistit Historiam Ducum Saxo-Lauenburgicorum ex Stemmate Ascanio, in quo multa adhuc incerta & dubia sunt. Sub Erico I. multæ simul, ut fit, calamitates ortæ sunt.

Pestis regnavit, plebis quoque millia stravit.

Contremuit tellus, populusque crematur Ebraeus.

Insolitus populus flagellat se feminudus.

Gustavus Adolphus an a Francisco Alberto, Duce Lauenburgico, interemptus sit in prælio ad Lucenam, ut tradit Pufendorfius Rerum Succic. L. IV. §. 63. disquiritur p. 203. ad ductis

ductis diligenter opinionibus recentiorum omnibus, quæ alius momenti sunt. Lectu similiter dignissima sunt, quæ p. 206. de Possessione Ducatus Lauenburgici a Sereniss. Domino Brunsvicensi occupata leguntur.

Cap. VI. dicitur de Principibus Anhaltinis *totius* Principatus. Appellantur hi in veteribus Chartis etiam Comites Anshariæ, unde plerique manasse putant nomen Comitum Anshariorum. Primus est Henricus Senior. In Chronico Montis Sereni legitur: Verum quod inter ipsum Didericum & filios Bernhardi, Ducis, *avunculi* sui, Henricum & Albertum discordiæ vigeant. Ubi avunculus foris filium denotat, plane ut supra patruus filium fratris designabat. Henricus Archiepiscopus Magdeburgensis, electus e numero horum Principum Anhaltinorum, dum Romæ Pallium petit, in Examine nequit, quid sit Oratio Dominica, & 1000. Marcas argenti solvit pro redimenda vexa, p. 226. col. 2. Insignia sunt, quæ de captivitate & liberatione Friderici Admorsii referuntur pag. 284. Adolphus II. Lipsiæ litteris operam dedit, ibique Rectoris Magnifici munere functus est. Humili is statura fuit, sed magnæ in administratione Principatus auctoritatis, ob pietatem, prudentiam, gravitatem & industriam. Ipse populum docuit pro concione, & commercio epistolico cum b. Luthero inclaruit. (pag. 302.) Papæ iam dudum suspecta erat fides Anhaltinorum. Iam enim 1511. memorabili iururando adstrinxerat Magdalenam, Principem Anhaltinam, quod præstaret sedi Romanæ, quum electa esset Abbatisa Quedlinburgensis. Legitur id p. 306. Pietatis & doctrinæ laude nemo superavit Georgium III. Prædicavit is verbum Dei Latine & Germanice, & ab ipso Luthero ordinatus est ad Ministerium Ecclesiæ. Benedixit Torgaviæ nuptiis Electoris Saxonici Augusti cum Anna Principe Daniæ virgine. Sermo nuptialis ab eo tum habitus legitur inter Opera eius p. 309. Vitam eius præclare descripsit Ioachimus Camerarius, cui addendus est Seckendorffius in Hist. Luther. p. 496. seqq. Mansuetudinem Georgii ipse suspexit Lutherus, (p. 348.) Sermones eius nostra ætate denuo edidit Cl. Longolius.

Cap. VII. exponitur vita Ioachimi Ernesti, Auctoris hodie florentis Sereniff. Domus Anhaltinæ. Filia eius, Agnes Hedwigis, annorum 13. nupsit Augusto Electori Saxonie, iam feni. Sed is paucis post septimanis diem obiit. Uxor Ioachimi Augusti fecunda, Eleonora, Christophori Ducis Württembergici filia, magno ei cum apparatu nuptiali iuncta est. Postridie convivæ omnes dixerunt: Heri eramus hilares & bibebamus vinum terrestre, (*Landwein.*) p. 359. b. Filii eius, Iohannis Ernesti patrinus in Baptismo fuit Io. Georgius Elector Brandenburgicus 1578. Ecclesiastes, Wolf Amling, in Baptismo omisit Exorcismum, p. 464.

Pars II. incipit a Cap. VIII. Pertinet id ad Sereniff. Lineam Dessavienfem. Agmen ducit Iohannes Georgius I. Introduxit is Dessaviæ 1596. publice Religionem Reformatam ad Ordinationem Ecclesiasticam Palatinatus. Inter hunc Principem & fratres eius 1603. d. 30. Junii Divisio principalis facta est, vi cuius in 4. Lineas, Dessavienfem, Bernburgenfem, Cotheniam & Servestanam distincti sunt. Recessus Divisionis præsto est pag. 371. Facta hæc divisio mira concordia intra semi-horulam. Georgius Aribertus, Princeps Dessaviæ, natus 1606. uxorem duxit virginem nobilem ex domo Krosfigk. Liberis ex hoc matrimonio natis assignatus est Titulus dominorum de Aribert. Eo non contentus Christianus, litteras Dessaviam misit, ut Princeps Dessaviæ, cui Io. Georgius respondit ut nobili & Vasallo Anhaltino. Scripsit in hac causa Salmuthus Ienæ 1660. Responsum Iuris sub Titulo: Matrimonium Principis cum virgine nobili. (pag. 408.) Armis deinde in hac domo clarus fuit Leopoldus, cuius icon exhibetur ad pag. 434. Virtutem eius Galli experti sunt ad Hochstadium & Taurinum; Saxones ad Kesselsdorfum. Uxorem 1698. duxit Annam Ludovicam a Foefin, cuius effigies iungitur p. 488. Huic Leopoldo Imperator Carolus VI. Anno 1713. Prædicatum *Sereni* largitus est singulari Diplomate, quod legitur p. 459. Senioratum quoque Domus Anhaltinæ gessit, eidemque supremum Directorium datum est terrarum Anhaltinarum. Auxit insigniter reditus publicos rei œconomice

mice cura, & noviter acquisitis compluribus ditionibus amplissimis. Mortuus est Dessaviæ 7. Apr. 1747. correptus apoplexia. Inter filios eius eadem armorum gloria nobilis Mauritius, cuius effigies cernitur ad pag. 532. Eius curæ commissa sunt legiones Saxonice, quæ Prussis se dederant Liliensteinii. Hac deditioe capti sunt milites Saxones ad unum omnes, pag. 542. col. 2.

*Qualis populea mosrens philomela sub umbra
Amisos queritur foetus, quos durus arator
Observans, nido implones detraxit: at illa
Flet noctem, ramoque sedens miserabile carmen
Integrat, Et moesis late loca fletibus implet.*

Talis tunc Saxonia nostra militum suum deplorabat.

Cap. IX. proponitur domus Bernburgensis. Princeps Christianus vergente seculo XVI. foedus init cum Rege Gallie, & eius approbationem petit a Caesare, a quo monetur, caveat, ne id vergat in detrimentum Imperii. Proficitur tum in Galliam, ibique sepe manus conferit cum rebellibus. Quæsitæ experientiæ laude, præest exercitui Palatini in prælio ad montem album. Sed vincitur ibi a Cæsareis, & proferibitur a Ferdinando II. quæ proscriptio tandem sublata est ad litteras ipsius supplicis, & intercessionales agnatorum eius. Ipse tamen Viennæ se sistere iubetur. Quo facto, captus rerum humanarum tadio, militiæ nuntium mittit, & reliquum vitæ finit Bernburgi. Filius eius eiusdem nominis in eodem prælio capitur, & Neostadii menses sex captivus detinetur. Confirmatio pacti gentilitii Bernburgensis, facta ab Imperatore Leopoldo 1679. ex Lunigio repetitur p. 725; sed fateatur Cl. Auctor, se nescire, ubi pactum ipsum inveniat. Diploma, quo Iosephus 1709. Victori Amadeo Prædicatum *Sereni* concedit, legitur p. 729. dispositio de Primogenitura p. 731. Inferitur hic aeri incisus Prospectus pontis Bernburgensis, portæ, stagni arte exsiccati, novæ arcis Hoymensis, pontis ante Waldaviam, & domus Regimini & Bibliothecæ destinatæ.

A. 1715. Carolus Fridericus, Princeps hereditarius, votis matrimonialibus secundis iungitur Nüsleriae cuidam, puellae fortis tenuis, ex qua filium ante nuptias susceperat. Indignatur rem pater, senex octogenario maior. Benedictio sacerdotalis mane facta erat intra horam septimam & octavam. Neminem adesse voluerat sponfus præter Deum trium, tanquam auctorem matrimonii, & Diaconum, tanquam vocatum Dei Ministrum, pag. 754] Repetitur p. 758. ex Hempelio Responsum Facultatis Iuridicae Halensis pro filio ante nuptias nato, tanquam legitimato per subsequens matrimonium, cui conforme est Responsum Facultatis Helmstädiensis apud Leyferum, Meditat. ad Pandd. Spec. 291. quod ampliatur in Wernheri Observatt. P. VIII. p. 767. sq. ubi idem Primogenitus, propter Legitimationem per insequens matrimonium, etiam successionis capax habetur. Res tota late exponitur apud Ludolfum de Iure feminarum Illustrum. Sed renitebantur agnati, nisi institutis Principum Germaniae, qui ab omni ævo tales nuptias damnarunt. Obvertebat Nüsleria etiam formae elegantiam, morum venustatem, vitæ innocentiam. Sed congesta sunt Acta de vita eius *ante acta*, & nimis fero didicit, iustitiam nostram esse sicuti pannum mulieris menstruatae.

Protestatio & Reservatio, nomine totius Domus Anhaltinae, intuitu Ducatus Saxo-Lauenburgici, a Victore Amadeo A. 1706. Ratisbonae interposita, legitur pag. 727. Hervicus patris, Leopoldi, spiritus ex oculis & ore filiae effulget, matrimonio iunctae Victori Friderico, Principi Bernburgensi. Occurrit hæc icon post p. 752. Mercator quidam, Dietzius, quum cives Bernburgenses ad seditionem excitaret, urbe pel-
litur, prævia sententia Ordinis Iuridici in Academia Georgia Augusta. Data est hæc sententia 1753. & legitur hic p. 780. sq. Notabile dein Pactum Morganaticum Librechtii cum Eberhardina Jacobina Wilhelmina de Weede, quod apponitur pag. 802. col. sq. Aeri tum incisi exhibentur Prospectus Residentiæ Principalis, Schaumburgi; Prospectus Civitatis Holtz-
apfel; Prospectus Arcis Principalis Lauenburg. Reliquas
Ico-

Icones non recensemus, ne abutamur lectoris patientia. Pascat hic oculos, cui lubet, & cuius interest.

Cap. X. agitur de linea Cothenia. Marti dedita erat linea Desslaviensis & Bernburgensis. Artibus contra Palladis operam præcipue navant linea Cothenia & Servestana. Ex Domo Cothenia quidam inter membra Societatis Frugiferæ fullerunt Augustus sororem consanguineam uxorem ducere voluit, pag. 844. Sed deslitit ab hoc consilio, motus literis dehortantibus propinquorum. Dum Carolus Gustavus sinum Codanum, glacie tectum traicit, Emanuel traham eius, equo vectus antecedit, pag. 648. Anna Eleonora malo Hypochondriaco laborat, & per 11. septimanas neque cibo, neque potu utitur, solo succo nucis amygdalinæ contenta, pag. 849. Emanuel Lebrechtus tam mature profecit in cognitione veritatum divinarum, ut anno ætatis decimo ad Sacram Synaxin admitteretur, quod occasionem præstitit Theologo Marburgensi, Samueli Andreae, Dissertationem scribendi: Puer decennis ad coenam admissus, pag. 849. col. b. Idem 1694. cavit, ut multæ ex causis Homicidii, Adulterii & Scortationis coactæ, ad Pios Usus impenderentur, deditque Coniugi, Gisela Agneße, (sic vocata est ex more Domus) id negotii, ut executioni invigilaret, pag. 851. col. b. Eidem Coniugi commisit Ius Patronatus in Ecclesiam Lutheranam recens extructam. Litteræ Foundationis apud Beermannum tantum per modum Extractus, hic integræ leguntur p. 852. Causa criminalis Wolf Ludovici de Schlegel, qui rusticum occiderat, & Salvum Conductum a Camera impetraverat, late exponitur pag. 907. sqq. & tandem Camera arguitur, quod in hac causa migraverat omnia Principia Iuris, Sanctiones & Constitutiones Imperii omnes.

Capite XI. describitur Historia Sereniss. Domus Servestanae. Rudolphus 1612. Magdalenam duxit, Iohannis XVI. Comitis Oldenburgeris filiam quintam, per quod matrimonium successio stabilita est Domus Servestanae in Dynastias, Ievern & Kniphausen. Imp. Iosephus A. 1708. Principibus Servestanis concessit Prædicatum *Sereni*, pag. 940. Iohannes

Mmm

Au

Augustus Ultraiecti usus est institutione Grævii, qui ei T. IX. Antiquitatum dedicavit. pag. 942. Celebravit A. 1730. Iubileum Lutheranum in omnibus ditionibus suis, & singulis Ecclesiasticis Lutheranis dono dedit Cypriani Historiam Augustanæ Confessionis, quæ Gothæ prodit eod. anno in 4to. Coniux eius Friderica ex Domo Gothana, anno ætatis duodecimo admisa fuerat ad S. coenam. pag. 943. b. Antonius Guntherus strenue rem agit ad Namurcum p. 946.; Iohannes Adolphus vero pietati studuit Christianæ, & cantica complura composuit. pag. 948. quæ leguntur in Hymnario Servestano. Arx Principalis Dornburg aeri incisa comparet ad pag. 950.; de arrepta Possessione eius agitur pag. 929. Diligenter aeri incise sunt imagines Christiani Augusti, Patris, & Iohannæ Elisabethæ Matris, Serenissimæ Magnæ Ducissæ Ruffiæ. Huius icon affabre sculpta cernitur post pag. 962. Cultum ea Ecclesiæ Græcæ professâ, in unctione nomen Catharinæ Alexiwnæ accepit, quum antea Sophia Augusta vocaretur. Nupsit Petro Feodorowiz, Magno Duci omnium Rufforum, & destinato in Imperio Ruffico successori. Nuptiæ describuntur pag. 961. col. 2. sqq. Inferitur hic descriptio Illuminationis & Spectaculi ignium artificiosorum, factorum hac occasione Servestæ, cum icone aeri incisa. Auctor Descriptionis est Iohannes Hoxa R. & B. Sequitur descriptio Lecti Funeris solemnis Christiani Augusti, Patris Catharinæ Alexiwnæ, una cum effigie eius aeri incisa, & Descriptio Castri Doloris, similiter cum icone aeri incisa. Utriusque descriptionis Auctor est idem Iohannes Hoxa. Cap. XI. agitur de Linea Cothenia, morte finita. Pag. 983. suppletur Numi a Becmanno omissi. Entent sequentes: 1) Tab. II. Num. 1. Vultus Principis Leopoldi; in Postica Tropæum cum Inscriptione, *Morte non Marte victus.* 2) In Tab. III. Num. 2. & in eo Postica, in qua comparet urfus coronatus, cum Epigraphe: *Perrumpendum.* 3) In Tab. V. Num. 1. Postica exhibens urfum coelestem quatuor stellis distinctum, cum Inscriptione, *tot sidera præstat.* 4) In Tab. VI. Num. 12. Postica, in qua Aquila inter Solem & Nubes volans

lans, relictis in rupe quatuor pullis in nido, cum Inscriptione: *Alta petens radis pullos nidumque reliquit.* Subiicitur Index præcipuarum personarum in hoc Opere obviarum.

CHRISTIANI ERNESTI HANSSELMANNI, CONSILIARII Aulici, Feudalis, Consistorialis, & Archivarii Hobenloici, ulterius illustrata & defensa superioritas territorialis domus Hobenloicae, ante tempora sic dicti magni Interregni, cum appendice 226. fere ineditorum Documentorum, & tabula aenea Sigillorum.

Norimberge 1757. fol. 5. Alphabb. 17. plagg. 3. tabell.

Opponitur hæc secunda pars *) huius deductionis Relationi III. ex Fasciculo sexto, seu anni 1753. secundo, *Relationum Goettingensium* de libris novis, cuius Auctor pleraque capita partis primæ, in primis autem, quæ de iure Banneriæ dicta fuerant, in dubium vocaverat. Apponitur ipsa relatio per particulas, & cuius articulo sua subiicitur responsio. Legi merentur, quæ pro sententia sua adfert Ill. Auctor: nam ita rem suam peroravit, ut, si quid videmus, (coeci autem non sumus,) nihil præne superet, quod pro ea causa dici a quoquam possit. Nos appendici in primis immorabimur. Pragmatica, simulque rei Diplomaticæ valde inferviens est tractatio, qua p. 18. seqq. Diploma foundationis Ecclesiæ Oringenfis illustratur. Memorabile dein Diploma Imp. Caroli VII. quo domus Hohenloica inter domus Principales refertur, datum Francofurti 21. Maii 1744. & inter antiquiora, Diploma Conradi II. de foundatione monasterii Limburgensis, de anno 1035. ex libello revisionis Leiningo Durckheimensi, contra capitulum Spirensis, sub Num. I. collatum cum exemplari Ohringensi. Eximia porro utilitatis est Copia nominum Vasallorum, p. 188. qui 1621. de feudis petendis

Mmm 2

com

*) Primæ Partis recensionem v. in his *Actis* nostris, anni 1752. mens. *Octobr.* p. 606. seqq.

compellati fuerunt; prout lectu dignissima sunt etiam Sym-
bola, quæ in libro Feudorum, in Archivo, sub affabre pictis
armis vasallorum, leguntur. Talia sunt: Iniurias patiendo,
& gratias agendo, fenescunt aulici: Sero venientibus offa:
Ratio Status diaboli decalogus: Conscientia cordis Notarius:
Nobilis, virtutis expers, truncus est ignobilis: Nobilitas, sine
divitiis, est sicuti fides sine bonis operibus: Veritatis simplex
est oratio (pag. 214.). Verum præcipue nos ad se vocat ta-
bula ænea Sigillorum, quæ paginæ 288, iungitur, & simul,
magno eruditionis historicæ adparatu, atque crileos, illustra-
tur. Primi Sigilli inscriptio hæc est: *I. S. Margarete. ducissa.
Bavariæ. domina. de. Hohenloch.* & ex falcis, quæ in eo in-
signibus Bavaricis & Hohenlohicis iunguntur, firmatur observa-
tio Dni de *Olenzlager*, Margaretham Stephano, principi iu-
ventutis Hungariæ, Iratri Regis Ludovici Magni, matrimonio
iuram fuisse. Siftitur ibidem, num. 9, numus memorialis
collatæ domui Hohenlohicæ dignitatis principalis, cum epi-
graphie, *D. G. Philipp. Ernest. Carol. Philipp. Josephus, An-
tonius & Ferdinandus, Principes ab Hohenlohe Waldenburg,
dom. in Langenb.* in cuius averfa Phoenix cernitur, ex flammis
renascens, cum inscriptione, *Restituit, proavisque pares de-
dit esse nepotes;* & sub Phoenice, *septem post sæcula, CIIO-
CCXXXIV.* In alio, qui huic numo iungitur, legitur: *Phi-
lipp. Ernst d. g. p. de Hohenl. Waldenb. Schilling.* & in averfa
super Phoenice: *ex flammis orior.* In eadem tabula notata
digna duo exempla contra-sigillorum, sub Num. VI. & XV.
& Sigillum Conradi de Smalnecke, Pincernæ ducatus Sueviæ
in sine Tabula. Quæ ad instrumentum ipsum pertinent, ex
quo pendet hoc sigillum, ea late exponuntur omnia Appen-
dicis pag. 216. seqq. & multum prodesse poterunt iis, qui de
officiis hereditariis & aulicis, post aliorum virorum erudito-
rum curas, iterum scribere in animum forte induxerint. Iisdem
ingenium in sigillo ipso experiri licuerit. Catalogus Vasallorum,
p. 316. sqq. & ministerialium, p. 320. sqq. obvius, huius secun-
de partis quoque pretium augent. Uno verbo, nihil aptius
*pro instituti ratione dici potuisset, quam quæ hic dicuntur, pro-
ornanda dignitate principali gentis inclutæ.*

Joh.

Joh. Gottschalk Wallerius, Mineralogie etc.

i. c.

IO. GOTTSCHALKI WALLERII MINERALOGIA,
f. regnum minerale ab eo divisum & descriptum. Germanice reddidit IO. DAN. DENSO, Prof. reg. in Collegio Groeningiano, Stargardi in Pomerania, Conrect. Scholae urbanae, Succ. Teut. regiae Goettingens. & Lipsiens. membro.

Berolini 1750. 2. Alph. Tab. I. aen.

Celebris Auctor, medicinae Doctor Upsalienfis, Adjunct. facult. med. Imperialis Acad. N. C. & collegii Medici Holmienfis membrum, magnam hoc opere a rerum fossilium curiosis inuit gratiam, quod non nudam nominum enarrationem, ad fectas aliquas, secundum characteres, partitiones, solum continet, sed observationibus physicis atque chemicis uberius illustratur. Quod omnia exhibere instituti nostri ratio non permittit, ordinem operis saltim percurremus, pauca deinde ex interspersis copiose observationibus exhibituri. Itaque Fossilia in Terras, Lapides, Mineralia proprie sui dicta, (*Erzarten*) & Petrificationes dividit. *Terra* ipsi est quod ex particulis non coherentibus constat, in oleo aut aqua mollitur, non solvitur, lapidibusque materiam praebet. *Lapides* dura, & quod partes attinet, solida corpora sunt, nihil in aqua vel oleo solubile continentia, neque adeo his fluidis emollienda. Fusa cum refrigerant, cavam superficiem exhibent, & massa fusa crudo lapide levior existit. *Minerae* sunt terrae vel lapides, sale, sulphure, semi-metallo, aut metallo foetae. *Concreta* sunt mineralia, quae post destructionem aut mixtionem denuo concreverunt, aut locis occasionibusque insolentis producuntur. Quod *mineralia* ipsa attinet, *Salia* in aqua solvuntur, & gustum adiciunt; *sulphura* & *bitumina* in oleo solvuntur, & in igne accenduntur; *Metallica* in igne superficie sphaerica funduntur, splendent, & corporum naturalium ponderosissima existunt.

His ergo suppositis, inter terras recenset *Terras macras*, Humum atque Cretam; *pingues*, Argillam & Margam; *minerales*, ut sale foetas, quæ alumen, vitriolum &c. continent, item sulphur, aut metallo mixtas; *Arenas*. Lapides ipsi sunt *Calcarei*, *vitrescentes*, *apyri*. Saxa, Mineras & Metalla quod in vulgus nota sunt, illorum genera non recensimus. Sub his vero generibus, subordinata, & species complectitur. Iam observationes quasdam decerpemus. Aphronitrum, tum quod calci, tum quod gypso adnascitur, ab aliis ad nitrum relatum, ab aliis pro salis medii genere habitum est. Alcalicum vero esse sic ostendit Auctor. 1) Diu in igne persistit antequam fundatur. 2) Cum spiritibus acidis sine præcipitatione effervescit. 3) Ab oleo tartari albo, aut spiritu foetente, solutio non turbatur aut mutatur. 4) Syropus Violarum colorem debilem viridem ei conciliat. 5) a Lacea solutio eius non mutatur, nec non a solutione Mercurii sublimati, aut vitrioli Veneris. Unde alcalicum illud pronunciat, esse puritate atque viribus vegetabili cedens.

De minera ferri subaquosa, quam Sueci ex paludum fundo colligunt, & *Sidmaln* (Seerz) nominant, refert, illud non ultra 18. 20. ulnarum a terra distantiam, neque profundius quam 7. 8. ulnas reperiri, & aliquot annis renasci. Ab ochra hanc mineram distinguit, quod vitridificatio in ochra necessaria hic non præcesserit, cum aqua, in qua reperitur, vitriolescens non sit, deinde ochra terra paludosa est, minera hæc ferro ignito aut scoræ ferri similii. Crystallos & lapides preciosos, ob figuræ regularitatem, salibus cum aliquibus, (inter quos est ipse Auctoris civis, celeberr. Linnæus) adscribere recusat, ita tamen ut concedat, sal causam cristallificationis esse, sed neget eadem figuram cristallorum tribui. Primum enim certum ipsi videtur, crystallos salinas & lapideas a materia terrestri & metallica oriri, cum sal in se, antequam terræ aut metallico commisceatur, crystallos contineat nullas. In chemicis ostendi, quod ex variis Vitrioli & acidi sulphuris mixtionibus, omnia salia cum crystallo suis oriuntur, licet acidum hoc figura nulla sit præditum. Nitri spiritum alcali puro vegetabili commixtum sal præ-

mati-

maticam hexagonum s. nitrum producere, sed cubicum sal figuræ salis vulgaris simile, si alcali salis vulgaris aut minerali commisceatur, ut alcalicam terram crystallos salinas mutare indubium sit. Idem soluto argento in aqua forti, lamellosas crystallos oriri; ferro in eodem menstruo soluto, quadratas irregulares, ut differentia crystallosum a metallo pendeat, menstruo manente eodem. Contra, cupro in aquaforti, aut acido vitriolico, aut aceto soluto, semper crystallos parallelepipedas oriri, item similes esse inter se crystallos plumbi, sive in nitri spiritu sive in aceto soluti. Metalla ipsa in mineris geometricas figuras adfectare, v. g. galenam parallelepipedicam, ubi tamen nemo salia concurrere ostenderit. Lapidibus crystallis chinice examinatis, crystallus montane acidum cubicum sal, nunquam nitrosum præbet. Denique sal quod crystallis fossilibus figura proximum est: nitrum nunquam huc usque in terra repertum est. Sed hæc specimina ex libro ipso, observationibus egregiis refertissimo, sufficiant. Versio editioni originali præstat, quod addenda Wallerius Cl. Denfoni transfuserit: ita enim præter alias accessiones hic 488. fossilium species enumerantur, cum originalis editio saltem 479. contineat. De fide versionis non dubitare nos iubet Cl. Denfo. Pauca in novis litterariis Göttingensibus munita sunt, (Parte 81. anni 1750.) ut *Humum*, voce *Stauberde* reddidisse, quo nomine sæpe cæpes inflammabilis (Turf) contineri non possit; est autem Succis *Mylla* (*Humus*) terra inflammabilis, adeoque pinguis, in hortis præcipue usitata. Nobis ipsis librum percurrentibus similia se obtulerunt, v. g. *Takjån* redditum *Dacheisen*, cum *rohes Eisen* accuratius & clarius videatur. Sed hæc levia sunt, & nihil Cl. Denfoni laudi demunt, cum in vertendo eiusmodi opere, quod & lingue non multum apud externos cognita, & rerum magnam postulet notitiam, omnino non peccare difficillimum videatur.

DE DONO LINGUARUM ET ELOQUENTIAE,
 cum primis ecclesiae Christi doctoribus communicato,
 imprimis contra F. LAMIUM, Commentatio, Au-
 thore M. CAROLO GOTTLIEB
 CAMENTZ.

Fridericoſtadii, litteris Harpeterianis, pl. 4. quaternis.

Eloquentia cum sit facultas, quemlibet de dogmatum quorundam veritate certissime persuadendi, sequi inde videtur, hanc persuadendi artem postulari quoque ab oratoribus sacris. Hinc immerito Apostoli ex sacrorum oratorum numero excluduntur, cum ex eorum rebus gestis satis appareat, eos divina quadam eloquentia esse usos, & sine ulla dubitatione die Pentecostes hanc facultatem, divinitus immissam, reliqua inter dona, accepisse. Constat imprimis illud ex *Act. II, 3.* inter doctos viros quidem, explanandis tabulis sanctioribus operam navantes, imprimis controverso, & subtilius, quam par est, intellecto loco. Nihil attinet, hic aliorum in medium asferre testimonia, sed novam Auctoris magis volupe est recensere sententiam, *διαμεριζομενας γλωσσας* de variis interpretantis linguis, per miraculum distributis Apostolis. Vel mirifica fuit habilitas, peregrino idiomate, vel peregrinarum gentium linguis loquendi, cum illis communicata. Veram hanc esse explicationem de linguarum peregrinarum usu, non solum Christus ipse testatur, tale quid discipulis suis promittens *Marc. XVI, 17.* coll. *Act. II, 4.* sed patet hoc etiam ex eo, quod tam multi ac peregrini homines, uno ore professi fuerint, sese audire Apostolos, vernaculam tum linguam loquentes. Diserte enim Lucas dicit, fama eius rei dissipata, multitudinem convenisse, & confusam esse, quod eos sua quisque vernacula lingua loquentes audiret, itaque attonitos omnes, miratos esse, & inter se distitasse: nonne omnes illi, qui loquuntur, Galilaei sunt? Cadit hinc opinio eorum, qui de linguarum interpretibus somniant, ab Apostolis huc illuc circumductis. Nec *Lamius* recte sentit, qui nihil aliud hoc linguarum donum fuisse per-

per-

perhibet, quam perpetuum quoddam divinæ potentie miraculum, quo Apostoli quacunq; lingua Evangelium & Christi fidem populis prædicarent, a gente qualibet, linguæ diversissimæ licet, intelligerentur. Contraria vero hæc sunt verbis Lucæ, negantis, unicam linguam, syriacam scilicet, Apostolos esse locutos, affirmantis contra expressis verbis, unumquemque auditorum sua lingua loquentes audivisse Apostolos. Oblupeecebant vero congregati homines ex ea causa, quia alienis linguis eos uti audiebant, qui omnes Ebraei nati atque educati erant. Nec veritati respondet, Petrum orationem primam in lingua habuisse Syriacam, quod cl. *Lamius* dicit, sed non confirmat, nec satis tuto eius rei subsidia ex *Gregorii Nazianzenii* afferuntur orationibus. Quæri etiam contra *Lamium* possit, an maius esset miraculum, illud, quo Apostoli facultate linguas tot peregrinorum populorum loquendi, uno tempore, & nulla institutione adhibita, ornati fuerint, an quo in auditoribus tot diversarum linguarum effectum est, ut unam istam linguam Apostolorum Syriacam, ita dictam, intellexerint? Urget quidem *Lamius* pro defendenda sua opinione, græci idiomatis in Apostolis imperitiam, & stili barbariem, in scriptis eorum obviam. Sed negatur recte, stilum Apostolorum tam esse incomtum & barbarum, qualem sibi fingit *Lamius*. Sed quid de linguis igneis, vel quasi igneis, in Apostolis visis? Respondet Auctor, per ignem intelligi in Scriptura Sacra Evangelium de Christo inter gentes nuntiatum. *Luc. II, 44.* Christus ipse dicit, se venisse ignem in terram iniecturum, hoc est, veritates coelestes multa cum efficacia in animis hominum & divina quadam eloquentia propositurum, quod apparet ex *Matth. VII, 29.* *Luc. IV, 32.* Quanta vero potestate & Apostoli docuerint, ex *Act. II,* & ceteris capitibus constat. Quomodo autem eorum eloquentia cum igne comparari possit, ex eo intelligitur, quia, ut ignis lucet, illuminat, urit, accendit, consumit, ita & Apostolorum orationes sua luce radiant, hominum coecorum animos illuminant, & ad religionem Christianam amplectendam permovent. Hac ratione Apostoli obtinebant finem,

Nnnn quare

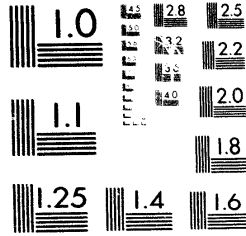
quare a Deo varias ac peregrinas linguas loquendi facultatem acceperant. Nec dubitatio oriri inde potest, quod *ὡφθιμορῶν* legitur a Luca relatum, quasi eloquentia non oculis cerni, sed auribus audiri debeat. Optime enim hoc vocabulum per *intelligi* explicari posse arbitratur Noster, nisi & hoc dici possit, oratorem non solum mente intelligi, sed & oculis loquentem videri. Completus itaque sensus hic est: Visæ sunt illis distributæ linguæ, hoc est, apparuerunt illis, & Apostolis, & reliquis auditoribus, linguæ distributæ, & cum oratoribus sacris communicatæ, tanquam ignis; vel, omnes, qui huic conventui sacro adfuerunt, oculis viderunt, & mente intellexerunt, Apostolis, in quos Spiritus S. illapsus erat, variis loquendi linguis facultatem concessam, & magnam & divinam, quamvis non artificialem & humanam, eloquentiam esse datam. Videri quidem posset, ignem pro symbolo esse habendum, sed non opus fuisse tali signo autumat Noster, quia Sp. S. in singulorum animis habitavit. Iudicio lectoris qualemcunque hanc commentatiunculam reliquendam esse, statuimus omnino.

*ATHANASII, ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ,
Interpretatio Psalmorum, sive de Titulis Psalmorum. Græce & Latine.*

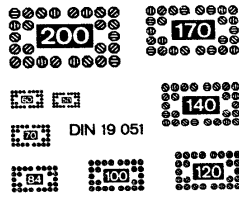
Romæ, apud Iosephum Collinum, Alph. 6. fol. 6. fol.

Operæ Nicolai Antonelli, sacri Collegii Purpuratorum & Consistorii a Secretis, debemus hanc Athanasianam interpretationem, tanti ipsi visam, quæ splendida editione nobis traderetur. Pauca sunt, quæ hanc circa rem notatu digna erunt. Præfandi cepisset initium Antonellus de præclaro eorum facinore, qui copiosas librorum collectiones munificè adornant, & vitæ subsidia hominum memoriæ tradunt. Hæc autem nominis gloria cum plurimis sit propria, qui superiori ætate floruerint, ita inter eos suum quoque locum obtinet Pater Purpuratus *Franciscus*, aliique, e gente *Barberina*, quorum indefesso labore magna copia librorum typis

typis impressorum, & manu exaratorum summa impensa coacta, & in magnificentissima Bibliotheca collocata apparet. Inter alios autem pretiosos Codices, quos Barberina Bibliotheca servat, extat Codex Græcus, ea forma, quam quadripartitam dicunt, chartaceus, non calligraphia, seu characteris pulchritudine, qui recens atque rudis est, sed re, quam continet, præstantissimus. Continetur enim in illo interpretatio Græca Psalmorum sanctissimi Patris atque Archiepiscopi Alexandrini *Athanasii*. Codex est apographus, descriptus ab *Andrea Schotto*, Societatis Iesu Alumno, non sua quidem manu, sed consilio atque instituto eius. Putat *Antonellus*, hunc codicem postea venisse in potestatem *Lucae Holstenii*, qui heredem ex asse instituit clarissimum Cardinalem Franciscum Barberinum Seniore, & deinde in Barberinam Bibliothecam, fuisse translatum. *Holstenius* autem, seu *Andreas Schottus*, ipse singulis paginis græcæ interpretationis S. Athanasii paginam Psalterii Græco-Latini, typis impressi, inseruit. Præter ea *Holstenius* in fronte Codicis inscriptionem adiecit, quando in publicum, ut sibi forte proposuerat, ederetur, ut brevis Præfationis vices suppleret. Exhibetur hic epistola ista Holsteniana, ne quid desiderent Lectores de lucubratiuncula viri, in coetu Romano magni. Nihil tamen nostro iudicio continet, quod præcipue his in tabulis sit excerptum. Pergit Noster amplius commemorando, codicem Barberinum ex alio Bibliothecæ Augustanæ esse descriptum, qui quidem, ut compertum habet ipse, non amplius ibi extet. E Græco vero idiomate in Latinum a se esse conversum, hortante Cardinale Francisco Barberino. Quum autem præter ea complures sint Psalmorum expositiones, quæ S. Athanasii nomen in fronte gerant, sui duxit Noster esse officii, amplius de illis aliquid disserere, quo magis compertum fiat, an ea, quam in lucem dedit, genuinum Athanasii opus esse queat, nec ne. Mediolanum, in Bibliotheca Ambrosiana, & Venetiæ, in Bibliotheca Iustiniana, conservant expositiones Psalmorum Athanasianas. Hanc autem S. Athanasio abiudicat celeberrimus *Montefalconius*, existimans, vel falso Athanasii nomen esse in-

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART
 NATIONAL BUREAU OF STANDARDS-1963-A

1:24

NOVA ACTA ERUDITORUM
LEIPZIG 1758

DER MICROFICHE-REPRODUKTION LIEGT DAS
ORIGINAL DER NIEDERS. LANDESBIBLIOTHEK
HANNOVER ZUGRUNDE

SIGNATUR: AA - A 35

scriptum, vel alius esse Athanasii cuiusdam recentioris. Ab his diversa est Psalmorum expositio Athanasiana, a celeberrimis Patribus Benedictinis cum aliis operibus Sanctissimi huius Archiepiscopi in lucem edita. Sed ipsi monachi, Benedicti regulam observantes, admodum dubitarunt, num illa expositio sit liber Athanasianus de titulis Psalmorum, monente Hieronymo, conscriptus. Modo nominatus doctissimus *Montefalconius*, alique doctissimi viri, de germano & genuino illo Athanasii foetu dubitarunt. Idem *Quadimus* fecit, cuius tamen censuram inique tulit Noster, causam interferens, quia a Catholicae religionis castris transfuga ille & rebellis factus est. Praeter hos exhibet coenobium Canonicorum Regularium S. Salvatoris Bononiae, commentarium in Psalmos, lingua Illyrica seu Slavica expressum, atque Athanasii nomine inscriptum *Montefalconius* vero per Bononiam, iter faciens, & Bibliothecae iam dictae claustra invitens, negavit, opus esse Athanasianum, sed *Cyrilli* potius Alexandrini foctum. Specimen tamen Slavonici huius commentarii nobiscum hic communicare, non inutile visum est Nostro. Hunc vero quem edidit, librum vere esse Athanasii, affirmat *Antonellus* ex auctoritate potissimum quorundam doctissimorum virorum, *Andrae* scilicet *Schotti*, & *Lucae Holstenii*. Existimat etiam, librum esse eundem, quem, teste Hieronymo, de titulis Psalmorum conscripserit Athanasius, quia uniuscuiusque Psalmi inscriptio accurate ac diligenter explicatur ibi, ac Psalmus totus secundum titulum suum convenienter exponitur. Nec dubium esse inquit, quin Synodus Nicæna II. huius libri S. Athanasii sub titulo, *commentationis Psalmorum*, mentionem faciat. Forte tamen quispiam de tanto Auctore dubitare queat, si relatum legat, illum puz-illiter in explicandis titulis Psalmorum nominumque Hebraicarum esse versatum, & in omnibus fere Psalmis sensum allegoricum venari. Quod ad prius attinet, excusat Auctorem suum Noster, *Philonem* & *Origenem* sequentem, quorum prior Hebraica Veteris, posterior Hebraica Novi Testamenti explicata dedit vocabula. Sed quod ad allegoricum spectat sensum, nihil est, quod incusetur ille,

ille, cum ante eum iam Schola Alexandrina, quod ex *Clementis* atque *Origenis* patet operibus, eo fuerit usa. Sic etiam *Therapeutae*, quos Christianos antiqui ducunt ecclesiae doctores, & recentiores multi scriptores, eandem methodum amarunt. In Oriente allegorica scripturae interpretatio obtinuit, eaque, dummodo in ea servetur modus, laudatur. Afferitur illa auctoritate Novi Testamenti, quin & patrum *Tertulliani* & *Cypriani*. Nec inficete dixisse affirmat Noster Patrem Purpuratum *Thomeasum*, sensum allegoricum Psalmorum esse sensum Christianorum proprium. Quin veterem etiam Synagogam sensum spirituales & literalem in sanctioribus tabulis agnovisse, & *Mosen*, ceterosque Prophetas Vet. Test. arcanos & sublimiores sensus verborum esse sectatos, patet. Postea Ariana, aliaeque haereses enatae, in causa fuerunt, cur deinde Patres ad sensum scripturae literalem animum appulerint, qua in re maxime schola Antiochena videtur floruisse. Nihilominus allegorica interpretatio maxime convenit libro Psalmorum, quorum tituli claves quasi sensus allegorici & spiritualis recte, ex mente *Antonelli* scilicet, putantur. Ceterum vetustas huius operis ex divisione Psalmorum apparet, per versiculos facta, in quos membratim distincti per cola & commata Psalmi antiquitus scribi solebant, non autem per versus longiores, ut in codicibus recentioribus reperiuntur, & in editis libris, quibus vulgo ecclesia utitur, retinentur. Accedit huic forma inscriptionis per rubrum colorem, seu cinnabarium, facta in quolibet Psalmi titulo, vetustatis interpres locupletissimus. Nec alia desunt argumenta, S. Athanasio hoc opus vindicantia, inter quae illud potissimum eminet, quod magna rerum & argumenti in hoc commentario, cum aliis Athanasianis operibus, est similitudo atque exacta convenientia, cuius rei multa testimonia Noster prolixè affert. De interpretatione ipsa nihil fere habemus amplius dicendum, ex superioribus cum satis constet, interpretationes esse breves atque allegoricas. Sic v. g. *Psalmi XIX.* titulus praepositus: *εἰς τὸ τέλος*, explicatur: In finem, Psalmus David. Hoc autem significat, quod de consummatione Saeculi

psalmus dictus sit. Eadem est explicatio sequentis tituli Odæ Davidicæ XX. ubi etiam adiicitur, quod in fine sæculorum dictus sit Psalmus Dei filio, & populo sancto eius. Davidis enim oratio de utroque explicatur, & de filio Deo dilecto, & populo sancto, desiderato a Domino. Versiculi *secundi* verba: ἐπὶ τῷ σωτηριῷ σου redduntur: τῷ σωτηριῷ σου. Idem fit versiculo nono. Habebunt lectores satis exemplorum, ex quibus, quid hic querant atque inveniant, discant. Appendicis loco variae lectiones e codice quodam Vaticanæ Bibliothecæ excerptæ adscribuntur. Ubi plura quæ in suo Codice deerant, suppletur; multa alia, coniectura emendata, confirmantur; plurima prave, mendose, ac præpostero ordine scripta, corriguntur. Cuius generis studium Athanasianæ doctrinæ affectis perquam gratum accidit. In epistola dedicatoria *Diaconibus*, inusitato dicendi modo, dicitur. Forte ad stilum curiæ Romanæ hæc vocabuli flexio pertinet. Reliqua sphalmata in rationes Typographicas transferre lectores ne graventur.

DUE DISSERTAZIONE &c.

i. e.

DISSERTATIO GEMINA IOSEPHI BARTOLI, quarum una notitiam perhibet Musæi inscriptionum nuper Veronæ instituti, simulque usum veterum monumentorum in historia, cum usu experimendorum in physica comparat; altera vero pulchritudinem graeci alicuius nunc primum ex eodem musæo editi marmoris demonstrat.

Veronæ, I. Alphab. 5½ plag. cum insertis quinque vel sex tabell. æneis.

Serenissima respublica Veneta, studiorum incrementis studiosa, sua in ditione, Patavii quidem theatrum experimentale pro historia naturæ excolenda, sub auspiciis ill. Poleni, Veronæ vero museum inscriptionum, ex consilio ill. Maffei, instituit. Huius hic posterior passim in scriptis suis memi-

meminit, & alicubi promisit quoque uberiores descriptionem. Sed impeditus aliis negotiis, vacuam reliquit spartam quam cl. Bartoli occupavit; & quandoquidem sunt hodie, qui scrutandæ naturæ dediti, studium antiquitatis omne alto supercilio contemnunt, voluit, tanquam per præfationem, his demonstrare, quod vel ex ipso titulo modo allegato patet, vetusta monumenta literata, qualia sunt numi, gemmæ & marmora, idem historiæ veteri præstare, quod experimenta studio physico. Et primum quidem contra quosdam historiæ veteris contemtores, & præcipue contra Gallum nobilissimum d'Argens certitudinem eius asserit ex monumentis ut omnibus, sic & haud parum e Veronenisibus. Deinde continuat institutam comparationem: ut enim physicus e corporum phænomenis eorum naturam indagat & comperit: sic etiam antiquarius, id est historiæ veterum studiosus, discit ex antiquis monumentis veterum hominum indolem, mores & res gestas; idque præcipue ex marmoribus & numis; minus ex libris, unde demonstrare studet, monumentorum proprie sic dictorum fidem, fidei & auctoritati librorum præstare. multarum enim rerum notitiam monumentis nos debere, quorum ne vestigium quidem in scriptis appareat; cuius rei causa sit, vel quod scriptores ea prorsus transierint silentio; vel quod eorum autographa perierint, inde facta vero antigrapha aut corrupta fuerint, aut lateant. Latius hæc deinceps persequitur. Veteres de multis rebus nihil tradidisse, vel quod vilia essent, & quæ in scripta referrentur, indigna; ut sunt res domesticæ, & privatæ: vel quod in omnium oculis & usu quotidiano essent; quorum vel sola nomina cuiusvis audienti legentive clarum sui conceptum dederint; nobis autem maximas offundant tenebras, qui nunc aliis moribus, alia suppellectile, utamur. Scriptum sermonem obscurum nobis non posse non esse. At figuratum illum, qui in faxis, gemmis, numis, designatarum rerum imagines exhibeat, eum nulli obscurum esse posse, sed in sensus incurrere. De multis illos procul dubio memorasse, at eas quidem memorias temporum iniuria periisse. commode autem hanc quorundam iacturam

ex publicis monumentis suppleri posse; ita e. c. partem Livii deperditam, quo reportatam a Duillio de Carthaginensibus victoriam descripsit, suppleri posse ex eius columna, quæ adhucdum superest, omnium, quotquot hodie exstant, vetusti ævi monumentorum vetustissimo. Monumentum Ancyrarum suppleri & emendare haud pauca de rebus Augusti scriptorum; columnam Traiani pariter Dioni Cassio, eiusque de ponte, quo Traianus Danubii ripas iunxit, scriptis, prodesse. Ipsos veteres scriptores fateri, ex talibus publicis monumentis suas se relationes hausisse; id antiquissimum orbis terrarum institutum fuisse, rerum gestarum memoriam lapidibus incidere; qua occasione disquiri Auctor, Aegyptiorum obelisci historicumne, an philosophicum argumentum, aliudve continuerint. Porro ait, numos & marmora plerumque statim post gestas illas res, quarum memoriam tradunt, auctoritate publica cuos illos, hæc erecta fuisse, quam libri profecti sint ab hominibus, quos aut adulatio, aut alii affectus animi, a vero tradendo retinuerint, aut ab ipsis rebus gestis multum sua tempora removerint, ideoque omnia exacte nosse & explorare non permiserint. Librarios quoque scripta corruptisse studio, socordia, stupore, dum omitterent, coniungerent, discerperent, quæ non debebant. Ex his antiographis facta nova alia secundi ordinis, tertii que haud raro, & quarti, & sic deinceps, non potuisse corruptiora primis non esse. typos adhuc magis auxillæ corruptelam, criticis, sive ob animi levitatem, sive ob præcipitantiam, sive ob ignorantiam, plus iusto sibi permittentibus. quod exemplis probat; quæ inter locum illum vexatum Catulli IX. 1. *Verrani, omnibus e meis amicis, Antistans mihi millibus trecentis*, agit, & putat se novam & aptissimam eius interpretandi rationem, quæ difficultates omnes tollat, excogitasse. Interpretatur namque, *tu, qui omnibus meis amicis antistas trecentis milliaribus*, & comparat cum illo Aristophaneo *μεγαλοδωδεκα, ευπειδὲ πλεον ἢ σαδὶσ λαλῆρα*. Viderint alii num poetæ phrasin, *omnibus e meis amicis*, hanc interpretationem ferat, quæ admitti posset, si is, omiſſa particula, dixisset: *antistas omnibus meis amicis*. Hæc primis

primis novem paragraphis differit. A decimo deinceps usque ad finem, obiectiones istorum antiquitatis, ut Petri Baylii, pyrrhonistas inter historicos maximi, & Anonymi Angli, qui de vanitate scientiarum scripsit, proponit & diluit. His, qui obiiciunt, multas figuras in saxis & numis occurrere, quas intelligere & interpretari nemo possit, respondet, maximam earum partem a doctorum hominum diligentia iam expeditam esse, quod, ut cæteris etiam contingat aliquando, spem adesse. Aliis, qui obiiciunt, nos veterum monumentorum originem & valorem non comprehendere, id est, qua de causa & occasione, quem in finem, condita fuerint? respondet, in physica idem obtinere, in qua longe plurima occurrant, quorum existentia singulis pæne momentis se prodit, causa tamen latet. Sæpe posse causam ex effectis elici. Semper gratum esse historiarum amanti, veterum facta videre. relinqui etiam aliquid debere posteris, quod veritati conferant. Baylio, qui urget, veteres æque fraudulentè monumentis suis abusus olim fuisse, atque nos nunc abutimur, id est suppositos esse numos & inscriptiones: huic igitur respondet, fraudem tantum in materia numorum factam esse a lucri cupidis, non in eorum inscriptionibus, e quibus tamen tantum historicus sapit; marmora non fuisse adulterata, sed alienis tantum alienos & incongruos titulos inscriptos. Obiecerat Anglus, hæc monumenta fabrilibus erratis scætere, quæ sensum omnem & chronologiam turbent: noster autem, tam momentosos & enormes errores a lapidariis & monetariis commissos fuisse, aperte negat, idque eo securius, quod adversarius assertioni suæ documenta nulla addidit. Adulatos fuisse veteres in inscriptionibus numorum & marmorum, hoc non negat, at non queri, quam recte fecerint illi, sed quid fecerint. Negat, e Domitiani numis erasum fuisse tyranni nomen, quum multi eius passim adhuc supersint: & si vel maxime fuisset, non tamen ex eo effici, numis illis falsum olim & fictum nomen inscriptum fuisse. Summa cura studioque Romanos veritatem & ius in talibus monumentis assèctatos fuisse. Sunt qui antiqua, quæ talia reputantur, opera esse negant. His A. respondet,

ex vere suppositis apparere & demonstrari ceterorum *ἡπιστορία*. Credulitatem & imposturam in antiquariis miram non esse; adherere hæc vitia toti humano generi, physices quoque studiosis. Vera discerni a falsis posse & debere, in historia & in physica pariter. Ultimo loco satisfacit illis, qui vetera monumenta, & sæva præcipue, tam negligenter & parum exacte, tam diverse a diversis, edita caulantur, sic ut apud hunc editorem manca sint, apud alterum plus quam integra eadem. Respondet enim, neque physica experimenta semper accurata fieri & tradi; etiam in his instituendis & consignandis negligentie, studio systematico, & imposturæ, partem esse non exiguam.

His expositis, iam parte altera primæ dissertationis, id est a p. 83. inde historiam, ordinem, & monumenta exstantiora Musei Veronensis exponit. Natales ei dedit museum, viginti octo lapidibus dives, quod Cæsar Nicheola Pantone olim habuit, unde translatum Veronam fuit. Inter alia musei Veronensis monumenta memorat admirabilem proceritate & structuræ firmitate portam, cuius inscriptio TI. FLAVII. P. F. NORICI. IIII VIRI. T. D. id est *quatuorviri iuri dicundo*, iam publicata fuit a Grutero. p. 97. tradit græcas inscriptiones seorsim ibi collocatas, & centenario plures esse; easque inter illam admodum prolixam, quæ apud Gruterum quatuor paginas a p. CCXVI. inde occupat, & testamentum Epicætetæ continet, uxoris Phoenicis; cuius nominis occasione græcam inscriptionem nuper, id est initio anni 1745. Aquileiæ crutam producit, in notis, unde nobis eam apponere, quandoquidem brevis est, liceat.

D. M.
ΦΑΑΒ. ΕΥΤΥΧΙ
ΑΝΗ. ΤΩΙ. ΙΑΙΩΙ. ΑΝΑΠΙ.
ΑΥΡ. ΦΟΥΝΙΚΙ.
ΜΝΗΜ. ΧΑΡΙΝ.

P. 98. veratam illam inscriptionem Græcam, Veronæ pariter conspicuam, tractat, quam ex agro Troiano crutam, primus edidit P. Angelus Calogiera, in opusculis scientificis & philologicis,

gicis, unde deinceps repetierunt Muratorius Tom. II. Thef. Inscr. p. LXXXV. n. 9. & editores marmorum Taurinensium p. 222. Negotium scilicet fecerit interpretibus vox ΚΑΙ ΜΟΞΥΝΕΙΤΑΙΣ, in istis: Ἀγαθὴ τύχη, Σμῦθεῖ Ἀπόλλωνι καὶ Ἀσκληπιῷ Σωτῆρι καὶ μὲξυνεῖταις Κλ. Φλαυδῶς Μακρόντος &c. Abbas Dominicus Giorgi vocem derivaverat vel a *ξυνετός*, vel a *ζύναιος*. Muratorius deas hic intelligi putaverat Molyntiarum, veteris Græcæ gentis, a Nicolao Damasceno memoratæ. Taurinenses *χ' αἰμοξυνεῖταις*, id est *conſanguineis*, legi, eaque voce liberos Aesculapii, ut Hygieam & Iasonem, intelligi suaserant: quæ interpretatio possitne cum grammatica græca consistere, viderint alii. Tandem memorat noster aliquem Anglum, quem tamen non nominat, qui suam in istum lapidem commentationem priori eius possessori, id est illustri Joanni Emo, Procuratori S. Marci, transmiserit, sed quæ undis merſa perierit. Pag. 100. indicat strictim ordinem, quo disposita sunt Musei Veronenſis saxa. Prima sunt votiva, numero ferme sexaginta; sequuntur imperatoria, fere triginta; inde militaria, & quæ gestos magistratus urbanos & municipales, aliave munera publica & privata commemorant. Hæc excipiunt quæ ludos & spectacula publica spectant. Agmen claudunt sepulchralia. Pag. 103. de anaglyphis musei huius disserit, & p. 104. sqq. in specie de uno quodam, in quo Musarum effigies sistitur, quarum quæ in medio stat pennas in capite gerit. Ea occasione de certamine Musarum & Sirenum, itaque de personis, seu mascheris Musarum, disputat.

Secunda dissertatione pulchritudinem alicuius græcæ inscriptionis, quam primus e Museo Veronenſi producit Noster, demonstrat a p. 119. ad 223. quæ libro finem facit, & ipsam inscriptionem Græcæ ad marmor expressam, duasque literas in sua magnitudine naturali, quam iis lapidarius dedit, exhibet. Pulchræ sunt omnino, sui que sæculi morem scribendi monstrant. Procul dubio multas egregias novasque res expectabant plurimi a tractatione, quæ plus quatuordecim plagulas implet. Sed fallentur, nostra quidem ex opinione. Poterant unica

plagula comprehendi ea omnia, quæ ad illustrandum hoc marmor proprie faciunt. Noster autem maluit ambagibus uti, & a priori demonstrare coniecturis ambitiosis, id, quod a posteriori per se clarum est. Ita demonstrare studuit, potuisse probabiliter hunc lapidem eius viri honori & memoriæ dicari, cui dicatum eum esse ipse lapis claris verbis loquitur. Opera, ut nobis quidem videtur, inutilis, prædicatoribus digna, quæ auctoris sui prodit ingenium, optime gnari, de sicco & sterili argumento longum sermonemnectere.

Nobis sufficiat ipsum egregium marmor apponere, gratiasque simul clarissimo viro habere, quod beare nos illustri monumento voluit, quo vetustas meritorum scita æstimatrix virum decoravit, quem vel hodiernum quoque, quisquis græce caller, tanquam alterum Demosthenem, veneratur & amat. Quæ vero ille de pulchri natura, de pulchritudine saxi characteribus instructi, de divisione Aegypti, de Antinoo, de Aristidis vita rebusque gestis, ambitiose disputavit & compilavit, ea ipsi relinquemus. Habet itaque marmor, quod felicitati nostrorum temporum, & liberalitati Amplissimi Contarini, Patricii Veneti, debemus, hunc in modum.

Η. ΠΟΛΙΣ. Η. ΤΩΝ. ΑΛΕΞΑΝ
ΔΡΕΩΝ. ΚΑΙ. ΕΡΜΟΥΠΟ
ΛΙΣ. Η. ΜΕΓΑΛΗ. ΚΑΙ. Η. ΒΟΥ
ΛΗ. Η. ΑΝΤΙΝΟΕΩΝ. ΝΕ
ΩΝ. ΕΛΛΗΝΩΝ. ΚΑΙ. ΟΙ,
ΕΝ. ΤΩΙ. ΔΕΛΤΑ. ΤΗΣ. ΑΙ
ΓΥΠΤΟΥ. ΚΑΙ. ΟΙ. ΤΟΝ. ΘΗ
ΒΑΙΚΟΝ. ΝΟΜΟΝ. ΟΙΚΟΥΝ
ΤΕΣ. ΕΛΛΗΝΕΣ. ΕΤΙΜΗ
ΣΑΝ. ΠΟΡΙΑΙΟΝ. ΑΙΛΙΟΝ.
ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΝ. ΘΕΟΔΩΡΟΝ.
ΕΠ. ΑΝΔΡΑΓΑΘΙΑ. ΚΑΙ.
ΛΟΓΟΙΣ.

NOVA LITTERARIA.

ULPHILAE VERSIONEM GOTHICAM NONNUL-
LORUM CAPITUM EPISTOLAE PAULI AD RO-
MANOS, venerandum antiquitatis monumentum, pro
amisso omnino atque adeo deperdito per multa saecula
ad hunc usque diem habitum, & DUO IV. EVAN-
GELIORUM FRAGMENTA GRAECA, SAECULO VI.
SCRIPTA, incognita hucusque litteratissimis homini-
bus, propterque lectiones variantes lectu dignissima:
tres has remotissimae aetatis reliquias e litura codicis
cuiusdam manuscripti rescripti Augustae, quae Guel-
pherbyti floret, Bibliothecae, erutas, dandasque prope-
diem foras, orbi litterato annuntiat, & de indole at-
que conditionibus, quibus splendidissima horum monu-
mentorum editio prodibit in publicum, nonnulla prae-
fatur FRANCISCUS ANTONIUS KNITTEL,
Metropolitanae Ecclesiae apud Guelpherby-
tanos Archidiaconus.

Sola IV. Evangelia, ex omni totius sacri codicis versione Go-
thica, quae auctore Ulphila e graeco fiebat, aetatem tulisse,
& ne integra quidem, sed manca nimis valdeque mutila, su-
peresse; omnium vero reliquarum praecleari huius operis par-
tium, iniuria temporis, hominumque latinorum, qui haec
barbara parum curarunt, negligentia, iacturam fecisse or-
bem litteratum, quotus quisque eruditorum est, qui igno-
rat? Fuere, fateor, qui quasi digitum ad bibliothecas, in
quibus amissos hos Ulphilanos thesauros latere arbitraban-
tur, confidentissime intendebant; ut *Jac. Ufferius* in *Fr.*
Iunii Glossario Gothico, p. 14. nihil tamen ad hunc us-
que diem haec, tam confidenter indicata reconditarum litte-
rarum armamentaria elargita sunt, quo inopia, qua hoc in
genere per multa saecula sanctior laborat litteratura, levari
posset. Decepti, si quid video, sunt harum rerum arbitri
& testes ambiguitate, cui vis atque potestas nominis Gothici

subiecta est. Quo quidem nomine venire sæpius apud recentioris ævi scriptores solet, quicquid locupletissimæ *Germanorum* linguæ antiquitatem redolet. Errans sane & vaga notio! Alii, opinione satis probabili ducti, amissas has de manibus eruditorum prædas gothicas e *Germanorum* bibliothecis recuperandas esse, solisque fortassis nostratibus harum investigationis gloriam relictam fore, augurabantur; *Tho. Marechalus* imprimis, in *Observ. de vers. Gothica*, pag. 485.

Experti nunc tandem aliquando, quod felix faustumque toti eruditorum sit reipublicæ, vident Germani nostri, quod hi perspicacissimi viri exteri felicissima prospiciebant coniectura.

Duo enim, & quod excurrit, anni sunt, cum incidi in codicem quendam *Manuscriptum Rescriptum*, membranaceum, pervetustum, *Isidori*, Episcopi olim *Hispalensis*, *Originum* libros, textu, ut cum diplomaticis loquar, superscripto, continentem, qui quidem textus iisdem præscarum litterarum notis, quas in ære incidendas curavit *Mabilionius* in *Re sua diplomatica* p. 35 t. Tab. IV. sub titulo I. ex codice *Corb. n. 257*. scriptus est.

Habet hunc codicem sub signo suo, servatque posteritati celeberrima apud *Guelpherbytanos* bibliotheca *Augusta*. Est litura eius vel textus antea scriptus, nunc rasura interruptus maleque adfectus, ubi obrutum *Isidori* scriptura, avaraque recentioris librarii manu defollum, invenimus thesaurum nostrum gothicum. *Exhibet enim huius codicis rescripti textus antea scriptus, inter alia veneranda antiquitatis monumenta, versionem nonnullorum capitum epistolæ Pauli ad Romanos, scriptam eadem lingua, iisdemque litteris, qua utitur e quibusque constat CODEX ARGENTÆVS, unicum illud huc usque versionis Ulphilæ monumentum, magnaue famæ suæ celebritate etiam medioeriter litteratis notum.*)*

Dis.

*) Imaginem huius fragmenti accuratissimam, in calce programmatissimæ sui, radio exscriptam excusamque ostendit *Vir Doct.* quam nos rectius, ubi ipsa editio prodierit, quam hoc loco, repetemus. Nunc suffecerit, ipsius operis ideam, lectoribus, verbis editoris proponere.

Discrepat hæc magni, quam eruímus, Gothorum Episcopi versio, nonnullis in locis a græco, quem ad cetera vehementer sequitur, totidemque fere transfert verbis, variantesque, ut vocant, lectiones prodit, nec Millio, nec Wettsteinio, at quantis hoc in genere viris, unquam lectas, lectuque sane dignissimas.

Occurrunt in ea vocabula quædam gothica, quibus Argeteus Codex omnino caret, quorumque arguta significatio digna sane magni interpretis prudentia est, multum, mea quidem sententia, & Gothorum & Germanorum linguæ indagatoribus profutura.

Quid multa? Scatent hæ Gothorum reliquæ antiquitatis documentis, quæ dudum effulsam novitatis gratiam his nostris temporibus denuo consequuntur, quæque non modo videbit, sed etiam studio omni visenda putabit, quivis communium litterarum politiorisque humanitatis amator.

Versio latina ad latus Ulphilanæ scripta, in qua plurima antiquitatis effigies, ad computandos annos, quos habet codex noster gothicus, perutilis atque adeo pernecessaria est.

Ex eadem, qua gothica invenimus, litura codicis nostri, (compilavit enim, ne sibi membranæ decissent, Hidori librarius varios summæ antiquitatis codices,) eruímus *magnum fragmentum duorum, IV. Evangelia exhibentium, codicum græcorum*. Litteræ, quibus horum alter scriptus est, quam prope accedunt ad similitudinem earum, quas David Casley in libro suo, qui inscribitur: *A catalogue of the Manuscripts of the King's library*, profert Tab. XI. sub titulo: *Titus c. xv. Joh. xiv, 6*. Alter vero eadem, qua Codex Alexandrinus, videtur esse manu.

Lectiones variantes, quas in utroque codice invenimus, sunt circiter c. c. c. numero. Dantur inter illas, quæ nullis codicibus, aut solis modo versionibus, quorum copia eruditus huc usque facta est, propriæ sunt.

Maxi-

Maxima vero earum pars codices sequitur vetustissimos, & quidem græcos probatæ fidei, meliorisque notæ.

Taceo orthographiam, quæ ad consuetudinem monumentorum antiquissimorum composita est; taceo litterarum compendia, & quæ sunt generis eiusdem, quorum notitia criticorum rationibus valde conducit.

Hæc de argumento operis nostri degustare, e re lectorum esse arbitrati sumus.

Age vero, formam ipsam, qua tria hæc veneranda antiquitatis monumenta propediem in publicum prodibunt, explicabimus nunc enodatus, eo animo atque consilio, ut libri nostri institutum quoddam, quædamque adumbratio, lectoribus opportune quasi obviam veniat, ex qua fingere possint atque præmeditari, quale ædificium ex his græcis gothicisque ruinis futurum sit.

I. Præfatio operis, quod latine scripsimus, aperte & breviter investigationis monumentorum fortunam, & quicquid subsidii, difficultatis, atque laboris, in iis e tenebris revocandis habuimus, enarrabit, grataque colet memoria, quicquid a viris doctissimis, quos inter illustri loco positos veneramus, ad hoc nostrum opus augendum, ornandum, & promovendum profectum est.

II. Sub præfationem apparebit, suoque iure primum locum occupabit, ipse fragmenti gothici textus, litterarum typis, gothicæ linguæ propriis, exscriptus, & integer quidem, nullisque lacunis hians, ut eum, quod Dei erat beneficium, in lituris, ut nunc se quidem habent, invenimus. Exscripsimus eum summa fide, accurateque, omniaque eius verba, atque adeo litteras singulas, novies, & tam diu contulimus cum tabulis authenticis, dum in omnibus his suis partibus cum scriptura exemplaris nostri congrueret. Delapsis vero hoc in negotio nobis in difficultates, regulæ, quibus usus est Ulphilas, grammaticæ, erant subsidio. Hæsissemus sæpius, nisi hæc nos expedissent. Non distebor quidem, exaruisse paucis in locis partim, partimque abrasas esse litteras eius ita, vix iam ut appareant: at summa oculorum intentione, quorum acer-

rum, qui in nobis est, sensum, Deo grata mente acceptum referimus, hac igitur effecimus, ut nihil earum effugeret obtutum nostrum.

III. Gothicum, uterque IV. Evangeliorum textus græcus excipiet, eadem cura atque solertia a nobis transcriptus, lacunarumque fere expers, si paucos exceperis locos, in quibus violenta Isidori scriptoris manus radicatus eum sustulit atque extraxit.

IV. Venio ad commentarium nostrum, cui tertium in opere ipso dedimus locum.

Primum eius Caput agit de magno Manuscriptorum Rescriptorum usu in re diplomatica, viasque tradit, tritas nondum nec celebratas, quæ deducunt ad ulteriorem variantium Novi Testamenti lectionum, quæ latuerunt hucusque, & abscondite fuerunt, indagacionem.

Secundum Caput indolem Codicis Rescripti Isidori summam pertractat, differitque de duobus textibus, quos litura eius præter eos, quos iam descripsimus, continet. Horum alter est græcus *Physici* cuiusdam antiquissimi, qui de fructibus arborum agit. Ignotum sane eruditus opus, cuius mentionem & vestigia in bibliotheca Fabricii græca, & alibi, frustra quæsimus. Alter constat ex versione sacrae scripturae latina, quæ magnam sane præ se fert antiquitatem.

Tertium & quartum Caput, tum gothicum, tum græcos IV. Evangeliorum utrosque textus, ponderibus criticis examinant, lectionesque eorum variantes, cum illis, quas Millio & Wettinio debemus, collatas, recensent.

Quintum Caput affert argumenta, e quibus elicitur, gothicam, & eam quidem, quæ auctore Ulphila e græco fiebat, esse versionem, quam & in nostro, & in Argenteo Codice legimus.

Sextum Caput id, quod hoc in genere contra dictum est a Viro doctissimo, Maturino Veyssiere de la Croze, refellere conatur.

Septimum denique & ultimum *Caput* docet, quam lætos & uberes fructus ex hac Ulphilæ versione gothica res capiat criticorum sacra, quamque late monumenti huius pateat utilitas.

V. In collectione documentorum, ad quorum auctoritatem in commentario nostro provocavimus, commendabunt sese in primis lectoribus:

a) *Ioh. Georgii Eccardi epistola, de numis quibusdam sub regimine Theodorici Ostrogothorum regis, in honorem Imperatorum Zenonis & Anastasi cæsar, ad maxime reverendum D. Anselmum Bandarium, Monachum Benedictinum, & magni Etruriæ ducis Bibliothecæ præfectum.*

b) *Item Catalogus omnium Manuscriptorum Rescriptorum Augustæ, quæ Guelpherbyti floret, bibliothecæ, quem primum hoc nostro opere publici iuris facimus.*

VI. En denique tabularum argumentum, in quibus textuum nummorumque quorundam imagines incidendas curabimus, quas elaboratas summa artificis industria, & quod caput hoc in genere est, ad tenue elimatas, tibi, emtor future, promittimus.

Tabula I. sistit unam paginam textus gothici, una cum textu superscripto.

Tab. II. eandem sine textu superscripto, ad imaginem eius distinctivè representandam.

Tab. III. exhibet unam paginam textus A IV. Evangeliorum græci, una cum textu superscripto.

Tab.

mentorū editio propediem, favente summi numinis gratia, prodibit in publicum.

I.

Imprimitur opus novis elegantissimisque typis, in schedis melioris notæ, quater plicatis, fuetisque paullo maioribus, sumtibus maioris, quod Brunsvigæ floret, Orphanotrophei, sub auspiciis atque auctoritate Serenissimi Brunsvicensium ac Luneburgensium Ducis CAROLI, indulgentissimi patriæ bonarumque artium Patris, Statorisque.

II.

Exibit, atque in vulgus emanabit liber, via, quam vocant alii prænumerationis, alii subscriptionis.

III.

Constabit Exemplar prænumerationibus uno ducatu aureo (un ducat) i. e. 3. thaleris imperii german.

IV.

Prostabit, omnibusque suis numeris & partibus perfectum expletumque erit totum opus, tertiis, quæ a. r. f. CIOCCCLIX. celebrabuntur Lipsiæ, nundinis, id est calendis Octobris imminentis CIOCCCLIX. anni.

V.

Quæ quidem nundinæ & prænumerationis erunt terminus.

VI.

Decurso prænumerationis tempore, maiori pretio, nempe 1½ ducatu, vendet exemplar orphanotropheum.

VII.

Priusquam vero operi edendo manus admovemus, præsto nobis fit oportet certus prænumerationum numerus, quo-

quorum pecuniæ sufficiant ad sumtus suppeditandos, qui in opus excudendum necessario impendendi sunt. At enim, si præter omnem, qua ducimur, spem, exiguus, vixque hoc in genere in numerum veniens, Subscriptentium numerus nos doceret, quam parum labores nostri huius arrideant sæculi genio: cedemus tempori sine ulla mora, deponemus de manibus inchoatam telam, eamque posteritati, si qua fuerit, fortunatiori, pertexendam relinquemus. Quo quidem casu, simul ac nos fortuna in eum demiserit, remissuros nos esse statim, & sine ulla recusatione, unicuique prænumerantium suam nobis ante diem numeratam pecuniam, sancte promittimus, inque nos recipimus.

VIII.

Stat autem, quo res cunque demum cadent, sententia, grata, ut par est, publicaque memoria colere nomina eorum, quos instituti nostri studiosos, fautores, cupidosque cognoverimus. Valeant e contrario, sibi que sapiant, si fortassis dabuntur, (quis enim & hoc in genere fortunam præstare potest?) qui invidia, aut alio mentis morbo carentes, ita a rationibus nostris alienati sunt, ut institutum nostrum prope iam explicatum perturbare, atque impedire suarum esse arbitrentur partium.

Valeant, inquam,

quæ sordent munera nostra!

Nulla orietur hac de re nobis altercatio cum illis, nec eorum gememus unquam præstigiis. Malevolorum enim odia concoquere, generosoque vindicare silentio, prudentis & christiani est; nis excandescere, non nostrum.

Habes hic, Lector, doctissimi Viri institutum, & reipublicæ litterariæ in universum, & Germaniæ imprimis nostræ, perhonorificum, quod totidem eius verbis huc transfulimus. Neque

illum est dubium, (versamur enim in luce litterarum, quae omnem debet animis nostris in re tali dubitationem eximere,) quin futuri sint, magna copia, qui laudatissimum iuvandi bonas litteras studium doctissimi Kuitteli, favore atque promptitudine sustentent, eaque re efficiant, ut lucem videat Codex, quem turpe fuerit, doctorum virorum socordia, neglectum queri apud posteros.

ELISABETA AVGVSTA, Scientiarum atque Artium Promotrix, Optima, Maxima, in legibus Academiae Imperialis Petropolitanae, a Se instauratae, clementissime prudentissimeque iussit, ut Praeses publicari quotannis curet problema erudito orbi solvendum, praemio centum aureorum proposito illi, qui feliciter praeter caeteris solutionem illius argumenti exhibuerit. Huic munificentiae, Scientiarum incremento insigniter profuturae, ea, qua solet, solertia responsurus Excellentissimus Academiae Praeses, Praepotens minoris Russiae Heilmannus, AVGVSTAE Camerarius ordinarius, Legionis Praetorianae Ismailovicae Protribunus, Ordinum Equestrium S. Andreae, Aquilae albae, S. Alexandri & S. Annae Eques, CYRILLVS COMES a RASVMOWSKI, ab anno 1749. quotannis quaestiones curavit proponi, sub praefata conditione Eruditis solvendas.

Accidit autem, ut neque superiori anno CXCDCCLVII. de quaestione:

Motus diurnos planetarum circum axes proprios, imprimis Veneris vertiginem, accuratius observare, & inconcussis observationibus, usque novis, una cum positione aequatorum, demonstrare atque definire.

neque hoc CXCDCCLVIII. anno de hac:

1.) Qua prerogativa consistunt magnetes artificiales praenaturalibus? 2.) Quae sit optima eos consiciendi methodus?

3.) *Utrum phaenomena nova, per magnetes artificiales detecta, theoriae magneticae adhuc propositae satisfaciant? Si minus, ut quis novam eorum phaenomenorum explicationem suppeditet:*

tractationes, scopum quaestionum exhaurientes, sufficientique ad delectum numero, Academiae fuerint exhibitae. Hinc eadem quaestiones in posterum quoque manent propositae, praemiaque eo tempore conferentur, quo de quaerque materia dissertationes aderunt, quae iure suo ad certamen concurrere possunt.

Præterea in annum *CIDICCLIX.* proposita est quaestio:

Sexum plantarum argumentis & experimentis novis, præter adhuc iam cognita, vel corroborare, vel impugnare, praemissa expositione historica & physica omnium plantae partium, quae aliquid ad foecundationem & perfectionem seminis & fructus conferre creduntur. Praemium itaque, & sexum plantarum defendentibus, & impugnantibus, offertur.

In annum autem *CIDICCLIX.* proponitur quaestio:

Indagare experimentis refractionem radiorum lucis in æverfis corporibus, tam solidis, quam fluidis, indeque eruere, quantum diversae gravitati specificae corporum, quantumque variae particularum cohaesioni, aut principis corpora constituentibus, magnitudo refractionis debeat; idque omne per theoriam, quae institutis experimentis respondeat, explicare.

More autem consueto, pro solutione cuiusque quaestionis optima, praemium centum aureorum promittitur, sub iisdem conditionibus, quae adhuc obtinuerunt.

Invi-

672 NOV. ACT. ER. MENS. NOV. A. MDCCLVIII.

Invitantur ergo omnium gentium Viri docti, ut reque de hac, ac de prioribus quaestionibus, cogitata sua atque observata ante diem I. Junii cuiusque anni cum Academia communicent.

Publicatum Petropoli, in conventu Academiae folemni die VII. Septembris MDCCCLVIII.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Decembris Anno MDCCLVIII.

DICTIONNAIRE HISTORIQUE, OU MEMOIRES CRITIQUES & litteraires, concernant la Vie & les Ouvrages de divers personnages distingués, particulièrement dans la République des Lettres. Par PROSPER MARCHAND.

TOME PREMIER.

i. e.

DE VITA ET OPERIBUS VIRORUM Illustrium, maxima pars doctrina & litteris claruere, Commentarii critici. Ad Litterarum ordinem scripsit PROSPER MERCATOR. PARS PRIMA.

Hagæ Comit. 1758. apud Pet. Hondium, binis, pl. 88. insuper ornata est lineis nonnullis ex aere ductis.

Inter eruditos adeo Prosperi Mercatoris, *Marchand* dicitur Francogallice, nomen est clarum, ut vel minimum hodie versatus in litteris, statim, vel nomine eius audito, in memoriam revocet illius de nostris studiis, re cognoscenda libraria præcipue, optime merita.

Pauca super eius vita hic præmittenda duximus, quod æqui boni facias, Lector. Noster natus est Lutetiæ Parisiorum, ubi, mercaturæ addiscendæ librariæ a pueris cum navallet operam, quod dabatur otium, inprimis rei cognoscendæ librariæ impendit. Quod studium deinde, in dies in eo auctum, insignes sane ad usum eruditorum communem uberri-

Qqqq

me

me protulit fructus. Mercatori enim Nostro fere tribuenda sunt, *vivédores* Græce dicunt, omnia, quæ Bernardus in Commentariis de re litteraria novis (*Nouvelles de la République des lettres*), de statu litterarum in Gallia, uti tunc erat, edidit.

Postea Noster, ut libere, quemadmodum fieri oportet, sua, quibus initiatus esset, facere posset sacra, reformata appellatur vulgo, commigravit ad Belgas, ibique primo, ut antea fecit, mercaturam exercuit librariam. Sed postquam in eiusdem mercaturæ sodalibus parum senserat fidei, is maluit, viri boni atque honesti narramus exemplum, cum rei familiaris detrimento se unice dare litteris, quam ad sodalium morem mala fide, aliter per istos non licebat, facere rem.

Neque autem habuit, quod ipsum talis studii, non omnino novi atque insoliti, poeniteret. Consecutus enim est eo, nec immerito, ut primas fere partes haberet in iis, qui Commentarios de litterarum artiumque statu, qui nunc est, (*le Journal littéraire*) opitulabantur utiliter. Ingenii & doctrinæ etiam haud leve documentum edidit, opere de Historia artis libros describendi machinis (*Histoire de l'Imprimerie*) divulgato. Neque alienis bonis omnino ingenii operibus multis industria ac dexteritas destitit eius, quin eorum partem ornaret anteloquiis, aut, quod plus est, super aliis commentaretur, quæ instruerent legentes mirifice.

Instituit Pet. Bailius (*Bayle*), audacis an fortis id dicamus animi fuisse, nescimus, opus de Vita virorum illustrium, adhibito cum iudicio, ut fertur, secundum litterarum contexere ordinem (*Dictionnaire historique Et critique*.) Cui instituto Noster adeo favit, ac, quos magnæ profecto molis super ea re ediderat Bailius, libros diu fere noctuque lætitavit, ut iis operam postea daret ornatus denuo describendis machinarum ope, simulque hac lætione assidua studio veluti aspiraretur pari.

Conquisivit igitur, qua maxima potuit diligentia, ad vitam quæ pertinebant, ab aliis vero omiſſa, excellentium genere, virtute, litteris artibusve, ad rem librariam quæ spectabant
cogno-

cognoscendam, maxime. Quod eius studium magno opere adiutum est litterarum commercio, quod pæne cum omnibus, in Europa qui tunc florebant litteris ac doctrina, viris, ad mortem habuit usque, quæ a C. n. huius sæculi anno 1711. evenit. At maiorem, ut fit, ipsi tulit opem docta librorum supellex ad historiam quod attinet litterariam copiosissima, quam non mediocri sumtu atque iudicio comparaverat sibi. Hanc testamento legavit litterarum artiumque Universitati, Lugduni Batavorum habetur, una cum omnibus a se scriptis, quæ nondum essent edita.

In his maxime utilitatis fore putabat Noster hoc a nobis supra indicatum opus, in quod annorum XL. fere impendemat tempus, ut itaque, quod ipsi denegare videretur mors, edere vellet amicus eius Alamanus (*Allamand*) V. C. rogaverit moriens. En impetravit, Alamanus, vir modo laudatus, adiit Universitatis moderatores illustres: ei concessum est facile, ut ab eo ederetur hoc Mercatoris opus. Ille promissum solvit: eiusdem cura & sollicitudine nuper prima pars machinis descripta prodit, altera sequetur mox.

Ne vero id, qui legas hæc, te finamus fugere, Nostri opus, quod nunc enarratum sumus paucis, forma & ratione plane respondet Bailii libris, super re simili editis ac Coscypiei (*Chaussépîé*,) qui illius argumentum admodum ampliavit, item ad litterarum ordinem: sed alia, quæ argumenti est largitas, ab istis ommissa, continet.

Primus omnium, quorum vitam illustravit Noster, est *Erafmus Alberus*, quem nonnulli falso Albertum nominant. De eo id memoratu est dignum, quod, cum Ioachimus II. Imperatori eligendo Septemvir Brandeburgicus eum ornavisset munere sibi dicendi de sacris, eoque ille per aliquod tempus functus esset laudabiliter, idem deinde se contulerit Vitebergam, ibique Lutheri usus sit disciplina. Inter scripta eius plurima inprimis recenseri debet illud famosissimum, cuius index est: *Der Barfüßer Münch Eulenspiegel und Acoran*, editum primo Vitebergæ cum anteloquio Lutheri, per Ioh. Lust A. C. n. 1515 XLII. quaternis.

II. *Bartolomaeus Albitius*, cognomine Pisanus, (*Barthelemi Albizi ou de Albizis, surnommé de Pise*) monachus ex istis, qui ad regulam Francisci vivere obstricti sunt, vixit sub finem saeculi xiv. Is unice fere nobilis fuit libro, cui indicem fecit: *de Conformitate beati Francisci ad vitam Domini nostri Iesu Christi*. Magno tunc applausu hic a suo gregi praefectis exceptus est liber, cuius nunc vel istos poenitet ipsos, postquam in eo certissima superstitionis & impietatis documenta detexit Eras. Alberus, libro, quem supra indicavimus.

III. *Alafius*, sive potius *Alesius* (*le Sieur D. V. d' Allais*) nobilissimo genere natus in Galliae parte, Languedocia dicitur vulgo. De causa nominis eius ambigeunt eruditi; alii volunt, id nominis eum accepisse ab Alesia oppido Languedociae, quod ibi esset natus: alii, quorum opinio nobis verisimilis esse videtur, contendunt contra, iam ante hunc Alesiorum familiam in eadem claruisse terra. Varia edidit scripta, ex quibus praecipue hic memorari debet fabula ista affabre ficta, de Populis terrae australis incognitae, (*Histoire des Sevarambes*). Opus est elegantissime scriptum, sed anguis latet, ut aiunt, in herba: quaedam enim insunt loca, ex quibus veluti per cuniculos doctrinam de re christiana petere videtur, ut itaque magnos excitaverit clamores apud eius rei scientes. Ceterum hic non confundendus est cum alio eiusdem temporis Gallo, cuius nomen est Ioh. Baptista Alafius.

IV. *Ioh. Andreas Mediolanensis*, qui floruit sub finem saeculi xv. magis recognitione librorum, qui machinis describebantur, quam scriptoris nomine. Hic educatus est ac literis instructus a Victorino Feltrensi, qui tunc publice professus est litteras in artium litterarumque Universitate Mantuana. Praeter ceteros honores etiam a Bibliotheca Pontifici maximo fuit. Venerunt eo tempore Germani duo (*Conrad Schwenheim und Arnold Pannartz*) Romam, atque artem describendi machinis libros eo deportaverunt una; quibus Andreas ex Bibliotheca Pontificia codices exaratos calamo praebuit describendos machinis, ipse epistolas dedicatorias ac praefationes addidit, & curam recognoscendi inter describendum libros ac pur-

purgandi, si quid pravi excidisset machinis, suscepit. Andree igitur debemus curæ T. Livii editionem Romæ factam A. C. n. cīōccccclxxix. folio; item Gellii eodem anno; Plinii maioris insequente anno; Strabonis eiusdem sæculi A. C. n. lxxi. atque id genus aliorum.

V. Iacobus Angelus (*Giacomo Angelo, Angelico ou Angioli*) Florentinus, vixit sub finem sæculi xiv. & initium xv. Hic præcipuo notus est eo, quod Claudii Ptolomæi Geographiam vertit latine.

VI. De Satyra ista acerba contra Garassum (*Anti-Garasse*) agit Mercator, qui inculat Balietum (*Baillet*), eiusque commentatorem, negligentie atque incuriæ, ille quod nihil præter annum, quo ista satyra edita esset, (nempe Lutetie Parisiorum a C. n. cīōīōccxxvi.) tradiderit certi; hic autem dubitet, an unquam hoc indice apparuerit liber. Noster, hanc enim occasionem cepisset, simul Balietum auxit in enarrandis libris, quorum indices ab *œvri* Græcorum incipiunt, quales sunt Ant-Abfynthium, Anti-Academici, Ant-Agonia, & quæ sequuntur.

VII. *Archelaus*, Apollonii filius, sculptor olim in marmore nobilis, vixit Imperatoris Claudii temporibus, quippe qui, ut eruditorum nonnulli volunt, amore percitus erga Homerum, Archelao fuit auctor, ut in marmore faceret Homeri Apotheosin celeberrimam, cuius Noster imaginem quoque pictura lineari ex lamina ænea hic exhiberi curavit.

VIII. De vita Theodori Agrippæ Albinæ (*d' Aubigne*) sequitur commentarius satis largus, quem Noster cum condidisset, edita est ab alio Albinæ Historia secreta, ab ipso scripta, suisque liberis dedicata. Quod postquam cognoverat Noster, hunc cum alio commentario commutare voluit, sed morte prohibitus est.

IX. *Conradus Badius*, qui artem libros describendi machinis Lutetie Parisiorum primo, ac deinde Genevæ, sæculo xvi. medio exercuit satis cum laude, filius fuit Iodoci Badii, qui fere maius consecutus erat nomen arte eadem Lugduni & Lutetie, sub finem sæculi xv. atque initio insequentis.

X. Serafinus Bancus (*Banchi*), Florentinus, fuit unus ex istis rei pontificiæ fodalibus, qui prædicatores vocantur vulgo. Huius factum est consilio, ut Henricus IV. Galliæ rex a pestiferis Pet. Barrerii manibus servaretur incolumis. Cuius rei historiam Bancus postea litteris tradidit vulgaribus: edita ea est Lutetiæ Parisiorum a C. n. MDCCXIV. octonis.

XI. Nicolaus Barnaudus sive Bernaudus (*Bernaud*), Delphinus, artis medicæ sive chemiæ potius scriptor non admodum nobilis sub finem sæculi XVI. atque incunte sequenti sæculo. Eius scripta invenies pleraque in Theatro chemico ab anno a C. n. MDCCII. usque ad annum eiusdem sæculi LIX. Argentiniæ codicibus omnino VI. edito octonis.

XII. Bartholomæus Pisanus. Tres sunt eiusdem nominis Scriptores diversi, de quibus singulis carptim Noster agit in Observationibus: unius ex istis iam supra facta est mentio.

XIII. Iacobus Bassotus (*Bassot*) vixit sub initium sæculi XVII. Hic ne nomine quidem esset notus, nisi ipse ut recenseatur eorum in numero, qui eruditus falsa fictaque vendant pro veris, sua fecisset historia, quam prædicat veram, de Teutobocho gigante Teutonum rege, edita Lutetiæ Parisiorum a C. n. MDCCXIII. octonis.

XIV. Claudius Bernardus. Huius vita adeo est singularis miraque, ut eam legendo facile spatiosam noctem fallere possis; vix tenebis risum, etsi Catoni simillimus sis.

XV. Bibliotheca Belgica. Liber satis est notus, quem Noster auxit, subinde emendavit ac correxit, simulque enarravit plurimos eodem consilio compositos libros.

XVI. Ioh. Boscius, vulgo Ioh. a Bosco (*Iran du Bois*). Eius nomen indicasse, eum vixisse circa annum a C. n. MDCCCLXXVIII. nec fuisse eundem, qui ordine sequitur, hic quidem dixisse sufficiat.

XVII. Ioh. Boscius, sive a Bosco, cognomine Olivarius, vixit sub finem sæculi XVI. atque initium sequentis. Hic utramque militiam exercuit, & a Servatoris hominum partibus stetit dicitur, & deinde Regis Gallorum etiam. Eius doctrinæ atque ingenii documenta litteris consignata enumerantur a Nostro.

XVIII.

XVIII. Guido Bonatus (*Bonatti*), Florentinus, vixit sæculo XIII. secundum alios medio; alii contendunt extremo. Hic astrologiæ studio maxime deditus, cuius etiam quædam monumenta litteris mandata reliquit, ut Librum Astronomicum, qui editus est primum Augustæ Vindelicorum per Erardum Ratdolt a C. n. c1555. quaternis, & aliis postea in locis sæpius.

XIX. Nicolaus Bonetus (*Bonet*), cognomine Doctor Proficuum. De eius patria certant eruditi, alii Hispanum eum exhibent, alii Siculum, Gallum alii. Hoc certo affirmari potest, eum secundum Francisci regulam instituisse vitam, atque varia de sua re scripta exarasse sub medium sæculum XIV. Ioh. Albertus Fabricius eius nullam, quod mirum est, fecit mentionem in sua Bibliotheca Latina mediæ & infimæ ætatis.

XX. Almaricus, sive Almericus Bocardus, (*Amalry Bouchard*), Angeliacus. Hic publicis in rebus versatus magnos adeptus est honores, simul etiam vacavit litteris. Quid profecerit in his, scripta eius ostendunt varia, ut Apologia feminei sexus contra And. Tiraquellum, edita Lutetiæ apud Iodocum Badium a C. n. c1555. quaternis; porro de Architectura Orbis libellus, alique.

XXI. Andreas Bolangerus, (*Boulanger*), vulgo appellatur Pater parvus Andreas, (*le petit Pere André*), quo nomine magis est notus, quam illo, quod primum dedimus.

XXII. Ludovicus Borbonius Condæus, (*Louis de Bourbon, Prince de Condé*). Quo magis eius vita memoratu est dignior, eo minus institutum nostrum patitur, vel hinc inde carpere quædam: namque sic, qui nobis propositus est modus, excederetur tamen.

XXIII. Henricus Borbonius, prioris filius, patrem fere superavit laude. Nolter autem non denuo eum laudare adgressus est, quoniam id argumentum iam ab aliis antea fuisse occupatum viderat, sed agit potius de morte illius tristi ac funesta.

XXIV. Ludovicus Borbonius Veromanduanus (*Comte de Vermandois*), filius naturalis Ludovici XIV. Regis Galliæ. De hoc

hoc accipienda sunt, quæcunque de Giafro (*Giafer*) personato in ista satyra satis nota, cuius index est litteris francogallicis, *Memoires secretes pour servir a l' Histoire de Perse*, narrantur.

XXV. Ioh. Botellerius (*Boutiller*). De eius neque patria, neque quo tempore vixerit, inter se conveniunt eruditi; pars eum Belgam ferunt; Gallum alii. Neque certo sciri potest in tanta dissensione, utrum vixerit sub finem sæculi XIV. an XV. Ceterum Iureconsultus fuit non contemnendus, cuius in foro usus ac doctrinæ documentum litteris consignatum ad nos pervenit unum, cum hoc indice: *Summa ruralis*, quam melius possis cum Dionysio Gothofredo *civilem* appellare: machinis descripta est primum Abbavillæ a C. n. CIÖCCCC-LXXXVI. binis.

XXVI. Ioh. Campanus Novaricensis, Mathematicus celebris, vixit primo atque medio sæculo XIII. Hic vertit Euclidis Elementa geometrica ex Arabico latine, atque expositionem addidit. Edita sunt Venetiis a C. n. CIÖCCCC-LXXXII. binis. Invenies alia eiusdem opera enarrata apud Nostrum.

XXVII. Robertus Caraciolus (*Caracciolo*), vulgo appellatur Robertus de Licio, a patria, quam *Lexé* aut *Leccé* Itali vocant. Hic natus a C. n. CIÖCCCCXXV. Francisci regulam secutus est vita. Sed tantum de hoc.

XXVIII. Ioh. Casa, Italus, vixit sæculo XVI. Hic inprimis nobilis est pessimi sane argumenti carmine, quod ei tribuitur, scilicet de *Laudibus Sodomiae sive Paederastiae*. O abominandæ rei vocabula!

XXIX. Catharina Medicea. Huius vitam iam alii illustraverunt vario modo, & plane diverso, ut Noster igitur nonnisi de duabus rebus, quibus illa superstitione magiæ illicitæ suspecta fuerit, in præsentia ageret. Ad alteram quod attinet, huius reginæ exhibet lineis ex aere ductis amuletum fortassis dicas, quod speciem numi oblongi, miro sane atque obscuro argumento signati, præbet; res autem altera est, quod quidam magus ipsi ostendisse dicitur omnes futuros reges Galliæ. Sed Noster illi in hoc crimine defensor exstitit. Viderint alii, quo iure, quave iniuria.

XXX.

XXX. Cato suppositivus, cuius feruntur disticha moralia, quæ apud maiores magno fuere pretio, nec ullam, quare item non æstimentur a nostris hominibus, cum Iose. Scaligero comminisci possumus causam, quam nostri sæculi fastidium. Noster in præsentia agit de iis tantum, qui illa Catonis disticha verterunt francogallice.

XXXI. Minos Celsus Senensis. Hunc multi ignorabant adeo, ut fictum nomen putarent, sub quo Lælius five Faustus lateret Socius. Noster autem probavit contra, Celsum non esse personatum, sed verum.

XXXII. Iacobus de Cessolis. Hoc eius verum esse nomen, quamvis id varie indicetur ab aliis, Noster contendit. Hic imprimis memorari meretur propter librum de Moribus hominum, & de Officiis nobilium, super Scaccorum ludo a se scriptum.

XXXIII. Gregorius, aut, ut alii volunt, Robertus Callius (*Challe*). Hic notus itineribus est, quæ per omnes fere terrarum regiones fecit, & suis quæ inde provenere scriptis.

XXXIV. De libro singularis omnino indicis atque argumenti agit Noster. Index est italicis litteris, *Chaos del Tri per uno*: Scriptor vero Theophilus Folengus (*Folengi*), Mantuanus, qui mortuus est a C. n. c1515XLIV.

XXXV. Alfonsus Ciaconius, Hispanus, natus est circa annum a C. n. c1515XL. Noster hic tantum agit de opere, quod collegit, & cui indicem dedit Bibliothecæ universalis. Inter plagarios insignes hic recenferi meretur, quod ex quamplurimis Scriptoribus, quos laudavit minime, quibus suam Bibliothecam instrueret, sumsit.

XXXVI. Nicolaus Cloperus (*Clopper*), vixit sub finem sæculi xv. Notum est eius Chronicon universale, cui indicem fecit: Florarius temporum. Sed Noster ignorat, an unquam machinis sit descriptum.

XXXVII. Franciscus Columna (*Colonna*), Venetus, vixit ultimo sæculo xv. & primo xvi. Constat eum scripsisse Hypnerotomachiam Poliphili, lepidi argumenti librum.

XXXVIII. Permissiois Comes, dabis L. veniam verbis, (*le Comte de Permissiois*.) libri hic index, an hominis nomen sit, dubitatur a multis. Noster prius affirmat, ibique contineri varias hominum descriptiones satyricas, qui in regia, & Henrici IV. Galliae regis tempore, vitam elegerint.

XXXIX. Conradus Leontorius. Cognomen accepit ab oppido in Suevia, qua Virtebergenfi Duci paret, ubi natus est a C. n. cccccxix. Hic varia scripsit, & oratione profa & versa, ut Epistolarum volumen ad diversos, Orationes, Carmina multa, aliaque.

XL. Ioh. de Gradibus (*Iean Dégriis*), vixit sub finem saeculi xv. & initium xvi. Utilia & rerum sacrarum interpretibus & iureconsultis edidit opera, ut mirum sit, quare eius nomen parum notum sit utriusque conditionis viris.

XLI. De Vita, Factis, ac Moribus Catharinae Mediceae sermones miri, (*Discours merveilleux de la Vie, Actions, & Deportemens de Catherine de Medicis*). In hoc libro Catharina Medicea ut pessima omnium, quae unquam exstiterint, feminarum, describitur.

XLII. Antonius Franciscus Donius (*Doni*). De huius vita ac scriptis iam egerat Bailius. Noster tantum hic aliquot observationes lectu dignas addidit super quibusdam illius scriptis, quibus nomen sibi adquisivit magnum. Accedit, quod etiam illud hic observavit singulare, duos nempe ex familia Donia Pontifices maximos, Papas vocant, esse electos.

At quoniam vidimus, nos iamiam modum nostri excessisse instituti, his adquefecimus, & reliquorum, quae prima hac parte continentur, nomina indicabimus tantum.

Sequuntur igitur XLIII. Matthias Doringius (*Döringh*).

XLIV. Ioh. Drovinus (*Droyn*). XLV. Franciscus Encinasius sive a Quercibus (*de Encinas*). XLVI. Robertus Stephanus pater, XLVII. Roberti Stephani filius, nepos, & pronepos, XLVIII. Gothofredus a Viis Stratis (*Comes d' Estrader*). XLIX. Albertus ab Eyb. L. Petrus Fargetus (*Farget sive Fergel*). LI. Ioh. Fustus, qui vulgo dicitur Doctor Fustus. LII. Iacobus Faber (*le Fevre*). LIII. Galto de Foyx tertius, cognos-

cognomine Phoebus. LIV. Matthias Flacius (*Francowitz*) Illyricus. LV. Nicolaus a Fraxinis (*de Prener*). LVI. Gerardus Subloneta (*de Sabionetta*), sæpius dicitur cognomine Cremonensis. LVII. Iacomarus Gieleius (*Gielée*). LVIII. Arnulfus & Simon Grebani fratres. LIX. Ioh. Reinardus, alias Grunninger. LX. Ludovicus Guicciardinus (*Guicciardin*). LXI. Armandus Guicenus (*Comes de Guiche*). LXII. Iac. Guifius. LXIII. Hermaphroditi, index satyræ contra Henricum III. Galliæ regem. LXIV. David Homius (*Home*). LXV. Ioh. a Capua. LXVI. Liber de tribus Impostoribus. LXVII. Ingoldus.

Ut tandem paucis nostrum iudicium de hoc libro, cuius argumenti partes enumeravimus, pro nostri instituti ratione edamus, nobis non ubivis principes auctores Noster secutus esse videtur: tum multa affirmare, nonnulla negare, quæ amplius indagare debuisset: tandem iniquus forte sit in multis adversus aliorum sacrorum sectatores, Pontificios præcipue. Tantum.

RECUEIL HISTORIQUE ET CRITIQUE DE TOUT ce qui a été publié de plus rare sur la Ville d' Herculane.

i. e.

COLLECTIO HISTORICO CRITICA EORUM omnium, quæ adhuc memorabilia publicata sunt de Civitate Herculano. Per Dn.

REQUIER.

Parisiis 1754. plagg. 11½. in 8.

Repetuntur hic, quæ antea ab Italis, Venuto, Maffeo, Quirino, Belgrado, Gorio, & aliis, de Antiquitatibus Herculaneis memorie tradita fuerunt. Præmittitur descriptio Vesuvii, & eius incendiorum. Eius tempore, quo Herculaneum periit, fato quoque functus est Plinius maior. Obiitum eius describit minor Plinius L. VI. epist. 16. Contigit

Rrrr 2 id

id anno Titi primo, aerae Christianae 76. Ab hoc tempore 26. incendia Vesuvii facta esse dicuntur. Eorum, quae antea obvenerunt, nemo rationem habuit. Quina haustum dicitur Herculaneum, quum populus affideret in Theatro, spectaculi cuiusdam causa. Fundatum idem Municipium fuit ab Hercule Phoenicio, qui occisus in Hispania Geryone, in Italia Caco, hic clavam Mercurio dedicavit. Detectio rudrum eius, quando, & qua occasione coeperit, A. deinceps narrat.

Antiquum marmor requirebat Princeps d' Elboeuf, ædificaturus sibi Prætorium, anno 1713. Offert ei rusticus fragmentum marmoris antiqui, quod in suo agro invenerat, sed illud valde modicum. Fodi iubet Princeps ulterius, ut eiusdem generis marmor in maiori quantitate inveniretur: quod dum fit, detegitur Herculis statua, sculpturae Græcæ. Crescente inde ardore fodiendi, inventa statua Cleopatrarum, frontispicium portæ, statua septem virginum Vestalium, quæ quidem omnes deinde a Principe d' Elboeuf in Galliam missæ fuerunt. Vestigia tandem templi comparuerunt, ornati 24. columnis, & totidem statuis e marmore Græco, quæ postremæ Viennam Principi Eugenio Sabauda dono missæ sunt. Tunc Fiscus cessare has fodinas iussit, quæ etiam quieverunt, donec iussu Sereniss. & Potentiss. Regis hodierni, Caroli Bourbonii, Amatoris artium, detectum est solum totius Municipii, quod per sedecim sæcula delituerat in visceribus terræ. Inveniebantur ibi Theatra, Tempa, Picturæ, Statuæ colossales & equestres, & alia monumenta miræ pulcritudinis, aerea & marmorea. Statua Iovis, inter ceteras, in Templo comparuit, cui inscripta sæpius essent verba, *ex voto*. Ope funis intro demissus Venetus, deprehendit gradus Theatri, in quibus sedere populus solebat, numero 15. & ex reliquis Inscriptionis veteris intellexit, hoc Theatrum exstructum fuisse sumtibus Mammiæ Rufi. Scalæ quoque repertæ sunt, & Vomitorium, per quod ingredi & egredi populus solet. Forma eius figuram soleæ equi ferreæ hinc, aut si mavis semicirculi. Habebat hoc Theatrum & Proscenium, & Postscenium, præter Orchestram. Panem & Circenses poscebat populus

Ro-

Romanus; panem & Circenses poposcisse etiam videntur Herulanenses.

Skeleton hominis, inventum in scalis domus privatæ, adhuc tenebat marsupium numis fere repletum. Inventi cibi in patinis, inventæ placentæ. Pristinam hæc servabant formam, sed tacta ibant in cineres. Inter reliquas statuas notabiles sunt Augustæ & Livie, ex aere. Sunt etiam quarum brachia & manus ex alio aere constant, quam reliquum corpus. Potuit statuarius opus suum perficere ad certam usque partem, quam deinde ad lubitum emtoris aptaret. Potuit quoque portio marmoris nimis exigua tale requirere supplementum. Aedificia privata structuræ fuisse videntur satis uniformis.

Sed pergitur ad Picturas. Excellit inter has Theseus, occiso Minotauro. Monstrum ad pedes eius extinctum iacet. Adfunt tres iuvenes Græci. Primus genu Herois sinistrum amplectitur. Alter manum eius dextram osculatur; tertio brachium eius leniter comprimente. Inter hæc puella clavam eius comiter tangit. Inter reliquas picturas nobilis Virginia, comitante patre, & sponso Icilio, coram Appio Decemviro. Sedit is in Tribunali, similis iudici, dicturo sententiam. Multarum interpretatio coniecturis nititur.

Quod ad colores attinet harum picturarum, nimis ruber sæpe est color, qui frequentius reliquis adhibetur, rubeus. Fundus picturæ uno sæpe colore sistitur. Tota ut plurimum duobus absolvitur coloribus. Dantur tamen, in quibus tres, aut quatuor distinguas. Viridi & cæruleo quoque colori locus datus est in his tabulis: quem colorem utrumque veteribus incognitum fuisse, recentiores perperam crediderunt. Frustra dicunt igitur, quatuor tantum colores veteribus cognitos fuisse, album, croceum, rubrum, & nigrum. Optica & mensuris quoque usi sunt pictores isti; quarum artium inventionem Petro della Francesca, Hetrusco, præcipitanter tribuit Buonarottus. Artem etiam umbras proiciendi non videntur ignoravisse. Præter hæc phiolæ ex crystallo, adhuc aqua plenæ, ova integra, nuces iuglandes & avellanæ, extus soliti coloris, intus carbo, oculos scrutantium subiere.

Vasa vinaria pleraque ventruosa fuerunt, cum collo arcto. Inventa quoque est lucerna aenea, cum duobus ellychniis, inventum auriscalpium ex aere, & alia eiusmodi.

Interrupti fuerunt fossorum labores bello, quod suscepit Rex potentissimus. Pace restituta, redintegratum opus, complura denuo exhibuit monumenta, in quorum numero fuere statuæ aliquot equestres, & colossales. Inventus quoque panis est, qui veterem formam conservaverat, & quem crystallo includi iussit Rex Serenissimus. Circa panem hunc hæc legatur inscriptio:

Seligo C. Granii
e Cicere.

Forſitan eiusdem generis fuit cum eo, quem describit Iuvenalis:

Et tener, & rubeus, molli feligine factus,

Servatur domo. —

Pſittacus, curram tenens, aurigante cicada, etiam in gemmis obvius est. Inter numos, qui hic inventi sunt, eminent quidem ænei Vitelli, alii medi, alii maximi moduli. Numerantur alias numi Vitelli inter rariores. Ille hic præ ceteris notandus, in quo legitur: *Securitas p. Romani*. Magis obvius ille Vespasiani, ipse quoque hic inventus, verba præferens: *Judaea capta*. Inter lampades novissime inventas, una figuris Spintrius insignis est. Memorat A. & Tripodem, cuius pedes tres totidem sphynges alas siliunt, & quem inter ornamenta conclavium suorum Rex poni iussit, propter eximiam pulcritudinem. Fama quoque iam tum, quam finiretur hic liber, fuit, inventos Herculani esse Codices manuscriptos, qui situm virorum eruditorum explere possunt. Sed istarum rerum omnium descriptionem exactissimam, iconibus artificiose sculptis comitatam, promittit literato orbi, CAROLI, Siciliae Regis invictissimi & clementissimi, Litterarum Satoris & Vindicis, incomparabilis providentia, cui iam Primum *Antiquitatum Herculaneusum* Tomum, qui Picturas ibi loci repertas pulere siliunt, opus immortale, & vere regium, grati debemus. De quo nos opere propediem, atque ita dicturi sumus, ut simul Optimi Principis amorem in literas,

teras, & qui eorum studio tenentur omnes, proponamus exemplum posteris, & collaudemus.

DISCOURS ET AUTRES OUVRAGES DE M.
le Chancelier DAGUESSEAU.

i. c.

SERMONES ET ALIA OPERA CANCELLARII
DAGUESSEAU. Tomi II.

Amstel. 1757. 1. Alph. plag. 8. in 8.

Magistratum formant hæc Opuscula, profecta ab ingenio Magistratus præcellentis. Præmittitur vita incluti Galliæ Cancellarii. Natus erat Lemovici 27. Novemb. 1668. Cancellarii munere fungi coepit 2. Februarii 1717. sed anno post Sigiila Regni reddere coactus Principi Regenti. Biennio tamen exacto restitutus est pristinae dignitati. Octogenario maior mortuus est 9. Februar. 1751. A tenera inde iuventute assiduus lector S. Scripturæ, severus tamen semper in Reformatos iudex fuerat. Sequitur sermo Terrassonii, habitus, quum epistolas Dagueffovii Curia Subsidiorum exhiberet. Iam oculis hominum se subtraxerat sermo Terrassonii; dignus, qui hic iterum exhiberetur.

Sermo I. Dagueffovii inscribitur, de Philosophiæ studio cum studio Eloquentiæ coniungendo. Excerptemus ex eo, ut & ex sequentibus, ea loca, quæ legentibus præ ceteris placere posse videantur. „Traditos ab infantia præiudicatis opinionibus educationis & consuetudinis, desiderium gloriæ falsæ nos impedit, quo minus veram attingamus: & per ambitionem, quæ præcipitatur, dum tendit ad elevationem, rebus agendis vacare volumus ante, quam regendis nobis ipsis sufficimus; iudicare ante, quam cognovimus; immo, si dicere fas est, loqui ante, quam cogitavimus (pag. 71.). — Magistratus non affectabit famam vastæ eruditionis, si occupationum, quibus par esse debet, multitudo, ei negavit acquisitionem eius; quodsi verocam omnino consecutus est, non habebit in ore eius indolem

tam

tam ferocem & moleſtam, qua eam induerunt litterati, ſed dulcedinem & modeſtiam, qua natura gaudet, ſpirabit, & ingeniola diſſimulatione virium ſuarum videbitur meruiſſe gloriam, quæ ſit ſuper omnem invidiam, & amabitur a reliquis, etiam quum eos ad admirationem quaſi adigat. (pag. 89.).

Sermo II. pronuntiatus 1698. agit de cauſis cadentis eloquentiæ forenſis. „Celebris hæc columna, ad quam olim tot edebantur oracula, hodie fere muta eſt: ingemiſcit, imminere ſibi, ut ipſi tribunali, triſtem ſolitudinem: numerus exiguus ingeniorum nobilium, iudicio populi, ultima ſpes ſunt, & ultimum refugium, ut doctriinæ, ſic eloquentiæ; quæ ſi nobis eripiantur malo fato, inutiliter forſitan requiremus eandem mediocritatem, quam nunc contemnimus (pag. 113.). Artes neglectæ ſunt, deſertæ Muſæ, deſidia victrix eſt diligentæ, labor conſideratur ut peculium eorum, qui ingenio deſtituuntur, & intermittitur ab omnibus iis, qui ingenio ſe præſtare credunt: ignorantia inſultat doctriinæ; artes timidæ & tremebundæ tenebras coguntur quærere & latibula. Qui primi eloquentiam forenſem ſtabilire fategerunt, videri volebant omnia ſcire: nos gloriamur, ignorare omnia (pag. 124.).

Sermone III. deſcribitur Advocatorum Independentia. Præſtantioreſ divinitatis imagines, Reges, quos Scriptura deos terræ appellat, numquam maiores ſunt, quam cum iuſtitix ſubmittunt omnem maiestatem ſuam, & cum, tamquam orbis domini, legum ſimul miniſtri ſunt (pag. 163.). Quæ vivendi ratio indignior eſſe poteſt gloria ordinis, qui felicitatem ſuam quærunt in independentia, quam illa viri, qui ſemper agitur voto & voluntate aliena, qui acquieſcit & irritatur ad nutum partium, & cuius eloquentia ancilla eſt diſteriorum ſcurrilium, quibus sæpe odio, interdum etiam iis ipſis contemptui eſt, quorum plauſus meruit (pag. 172.).

Sermo IV. animi magnitudinem ſiſtit. „Non temere alia datur virtus rarior, & magis incognita noſtro ſæculo, quam vera animi magnitudo: vix eius ideam ſervamus, eamque imperſectam,

fectam, & imaginem confusam. Consideramus eam sæpe tanquam illarum virtutum aliquam, quæ nusquam sunt, nisi in imaginatione nostra, quæ non existunt, nisi in scriptis Philosophorum; quam intelligimus, sed fere exerceri videmus nusquam; quæ transgrediens denique fines humanitatis, admirationem magis sterilem provocat, quam ut excitet ad utilem & laude dignam imitationem (pag. 178.). Dantur, quod certum est, heroes omni tempore, & omnium ordinum. Paci, ut bello, heroes sunt; iique, quos iustitia consecrat, ea potissimum laude fruuntur, quod generi humano utiliores sint, quam quos fortitudo extollit. Deus, perfectissimum exemplum veræ magnitudinis, Deus ipse, fons & plenitudo eius, magis delectatur nomine iusti iudicis, quam Dei exercituum. Permittit bellum, sed iubet pacem: & si victor imago terribilis Dei irritati & vindicis est, iustus iudex multo nobilior exemplum sinit divinitatis benignæ & beneficæ (pag. 184.). Magistratus vera animi magnitudo deinceps graphice depingitur p. 187. „Nihil aliud negotii dare ingenio ad magna nato, quam ut scrupulose sequatur ambages & meandros Processus contorti; ut videat iustitiam gementem sub pondere numeri immensi formalitatum captiosarum, ita ut remedio omni impar sit; ut erret & mergatur in dies magis & magis in vasto Oceano legum antiquarum, & novarum, quarum multitudo a Sapientibus semper habita fuit pro indicio certissimo reipublice corruptæ; — — ut semper obstrictus sit ad puniendos homines, sine ulla spe correctionis; ut suum cuique tribuat, etiam cum nihil expectandum est præter labores & odia, ita ut Magistratus certissima ad miseriam via sit: hoc vero primarium obiectum est, in quo elaborare animi magnitudo Magistratus debeat.

Sermo V. continet Elogium Procuratoris Generalis de la Briffe.

Tomum II, aperit Sermo VI. in quo commendatur amor suæ cuiusque vitæ rationis. „Homo semper æque miser, & dum desiderat, & dum desiderata possidet. Aliis semper invidet, & semper invidiam patitur. Optat statum mutare, sed

sed sæpe eius precibus non annuit Deus, nisi ut puniat. Longe extra se raptus per desideria sua, senex in iuventute, contemnit præsentia, & prosequitur futura: cupit semper vivere, neque unquam vivit (pag. 4).“ Non satis roboris habemus ad frænandas animi nostri perturbationes, ne satis quidem ad sequendum eas. Ecce vitium nobis non minus displicet, quam virtus ipsa (pag. 12.). „Persuadus, Magistratus, statum felicissimum eum esse, in quo reapse vivit, omnem industriam in eo ponet, ut sit constans eo loco, quem ei Respublica concedit: obediet ei lubens volens; pro ipsa depugnabit, non pro se. Reipublicæ est, locum designare, ubi servire ei debeas: tuare tu hunc locum semper, & cum dignitate (pag. 24.).

Sermo VII. necessitatem sistit scientiarum. „Magistratus indoctus confundit facta, quæ distinguere debebat, & adhibet iudicata, quæ male applicat legibus, quas legit numquam (pag. 45).“ Multitudo legum faciet, ut temerario consilio investiget earum plane nullam (pag. 49). „Multitudo legum non tam fons luminis est, oculis intervians iudicum, quam velum, quod ignorantiae suæ obtendunt. Iam diu leges manum dextram expectant, quæ liberet iustitiam a superfluis, inter quas necessariae iacent tanquam sepultæ; quæ revocet veteres abolitas, si quæ laudabiles; quæ perficiat novas; quæ eis vim & vitam addat fideli & severa executione; quæ illuminet obscura, recidat contraria; & quæ cogens eas intra iustos limites, excitet diligentiam, & in ruborem det pigritiam, reddatque scientiam facilem, ignorantiam contra inexcusabilem (pag. 73.). Coeperant iustitiarum Præfecturæ Bar 1699, Ludovicum XIV, non ut reliqui Galli, simpliciter regem appellare velle, sed addere elogium Christianissimi, plane ac si extranei essent, & Rex Galliarum nihil ad eos pertineret. Hi in ordinem rediguntur Sermone XI. Quietissimi suspectus erat Fenelonius, Archiepiscopus Cameracensis. Eius *Regulas Sanctorum* damnaverat Pontifex. Sermo a nostro habitus, quum litteræ regiae patientes, quibus vis dabatur Constitutioni papali, inregistrandæ essent, hic legitur loco XIII. Sermonibus, quorum sunt XIV. subiciuntur Instructiones, pertinentes ad studia eius, qui
munus

munus Advocati Regii obire velit. A tanto viro nihil expectes, quod non sit probabile. Commendantur in Iure Civili Domatus; in Iure Ecclesiastico Abb. Fleury; in Historia Iuris Gallici Argovius; in Iure Consuetudinario Molinæus; in arte Oratoria Demosthenes & Cicero, inter Gallos Patru, Erardus, le Maitre; in Philosophia Cartesius & Malebranchius, quibus adiungenda lectio Poetarum, Terentii, Virgilio, Horatii, reliquorum.

*CASULAE S. STEPHANI, REGIS HUNGARIAE,
vera imago & expositio, quas publica luce donavit P. ERASMUS FROELICH, S. I.*

Viennæ Austriae 1754. plagg. 8. in 4. cum icone casulae acri incisa.

Adservatur hæc sacra vestis in rerum sacrarum thesauro Augustæ gentis Austriacæ, Vindebonæ. Casula erat, sed mutata paullisper antiqua forma, hodie pallium auripluviale fere refert. Casula a S. Stephano, primo Hungarorum Rege, Urbis Albæ Regalis Ecclesiæ oblata est anno aere Christianæ 1031. Præmittitur hic explicatio Iconis Casulae. Deinde agitur de Nomine, Usu, Forma, & Materia veterum Casularum. Eadem Casula & Planeta dicitur. Indumentum autem hoc est vestis cucullata, dicta per diminutionem a casa, quod totum hominem tegat, quasi minor casa, unde & cuculla, quasi minor est cella. Sic & Græci Planetas dictas volunt, quod oris errantibus evagantur. Nam Græcum Planetes, circumnem latine reddimus.

Vel ex hac casula p. 26. Rev. Auctor constare existimat, veterem Ecclesiam ita spem salutis in Christo repositam habuisse, ut simul S. Deiparæ & Sanctorum imagines in Missa proponeret. Ridicula argumentatio. Alloquitur eam in rem Protestantes, frequentibus verbis. *Quam cuperem, ut sacrum hoc vestimentum inspicerent, ac citra obfirmati animi perturbationem considerarent Hungariae nostrae protestantes illi, potissimum Reformatorum, uti se appellant nonnulli, qui S. Stephanum Regem tali religione fuisse iactant,*

iaſtant, qualem ipſi profitentur. Sed ex hoc ſacro veſtimento, irrefragabili religionis S. Stephani teſtimonio, alia conſiſcant, & ad veteris Eccleſiæ ſinum revertantur. Nollemus, abſurda hæc, & pæne puerilia ratiocinia, & ſi diis placet perſuaſoria argumenta, excidiſſe viro alioquin incomparabilis doctrinæ. Sed ſeſuitæ fermo eſt. Sæculo XI. quo conſecta eſt hæc Caſula, iam tot fæces adhæſerant religioni Chriſtiane ex cultu Eccleſiæ Romanæ, ut ſpes omnis dudum decollaverit, quemquam e Proteſtantibus fore, qui hæc Caſula moveatur, niſi forte ſtipes ſit.

In eadem linea, in hæc Caſula, diphtongus eadem, & AE & Æ & E ſcribitur; quod non indicio eſt, eandem & hodie ſic ſcribi debere, ſed tum ſic ſcriptam fuiſſe. Exemplo enim Inſcriptionum vetuſtiſſimarum, rectius ambæ litteræ ſeparantur. Occurrunt hic etiam tria puncta. Sequitur ſchema Chronologicum Coronationis Regum Hungariæ, ubi mentio fit Pallii S. Stephani. De Coronatione Leopoldi, Theatrum Europæum conſulens A. Tom. VII. pag. 722. invenit, in actis eius Coronationis, minus accuratis, nullam mentionem Pallii fieri ante unctionem. Ceterum, Caſulam hæc inter Inſignia Regni Hungarici unquam fuiſſe, non credit Rev. Auſtor. Verum hoc veſtimentum in Theſauro Eccleſiæ Albenſis, cui S. Stephanus illud dono dederat, permaniſſe opinatur, donec ad theſaurum Vindobonenſem translatum ſit, quod eveniſſe ſuſpicatur anno 1543. Egerat de hæc Caſula, ſed minus accurate, Petrus de Keva, Comes Turocenſis, in libro de S. Coronæ Regni Hungariæ ortu. Mentio quoque eius Caſulæ ſit in Ludewigii reliquiis Manuſcriptorum Tom. VI. num. IX. pag. 339. Eſt autem c.l. hic titulus: Modi in Coronatione Regis Hungariæ obſervandi. Suppleri ex Noſtro poſſunt, quæ Notitiæ ibi allatæ deſunt.

*REGIÆ IN POLONIA DIGNITATIS ORIGINES
Commentatione hiſtorico-critica requiſitæ a
WOLF BALTHAS. ADOLPHO
de STEINWEHR.*

Francofurti ad Viadrum 1758. plagg. 7½. in 4to.

Gra.

Gravis est quæstio, quo tempore Regum titulo & dignitate uti coeperint Duces Poloniæ: uti, quæ ad gentium splendorem principumque pertinent, vel exorientem primum, vel novis veluti radiis adauctum, sunt omnes. Receptam sententiam, qua Otto III. Imperator Ducem Poloniæ Boleslaum Chrobri, honore Regis auxisse fertur, novissime tueri fategit Vir Ampliss. *Io. Gottl. Boehmius*, docta scriptione de Origine regni dignitatis in Polonia. In contrariam partem propendens Generosiss. Auctor, retractandum sibi hoc argumentum putavit. Exposita instituti commendatione, ostenditur Sectione II, originem regni dignitatis in Polonia nec ad Ottonem I. nec ad II. Imp. referendam esse, Misiconi adeo non contigisse esse tam fortunato. Recensetur dein nubes auctorum, qui Boleslaum Chrobrium ab Ottone III. regem appellatum perhibuerint, ea sententia quam ob rem displiceat, generatim docetur in Sect. IV. Sequitur iter Ottonis III. in Poloniam; recensentur eiusdem causæ; notantur Sarnicius & Barrius. Proxima splendoris ducalis documenta. Coronatio item, ut vulgo narratur. Notatur posthæc Sarnicii confidentia, & acculatur Lubienii protervitas, male sibi constantis. Sed illud asserendæ Boleslao coronæ, a testium multitudine petitum, argumentum, tum generatim primum expenditur, eoque factò, Martini Galli, Kadlubkonis, Boguphali Polnaniensis, antiquissimorum Poloniæ Historicorum, fides minus tuta esse arguitur in Sect. IX. Ditmarus dein Merseburgensis, aliter ac vulgo fit, explicatur, & negatur simul, formulæ, tributarium facere dominum, vim eandem esse ac Regem facere. Alius obscurior Ditmari locus, quo Otto III. antiquam Romanorum consuetudinem, iam magna sui parte deletam, renovasse dicitur, de pompa, paratu, obsequii studio, capitur in Sect. XI. Proximum est Epitaphium Boleslai, quod ad ævum Boleslao proximum referendum esse negatur; &, subsequenti tempore compositum, laudis, adulationis, communis si placet famæ multum, veri nihil continere, recte asseratur. Post Curæum diinde a Ludewigio in transeursu defensum, urgetur silentium Ditmari, qui iter & reditum Imperatoris late describit, de re-

gia vero appellatione ac coronatione omnino fileat. Odio nihil dedisse Merseburgensem, nec volentem occultasse quod factum esset, contenditur in Sect. XV. & XVI. ubi notabilia verba pag. 51. „Tantam ac innatam vecordiam Ditmaro, ut coram oculis atque in conspectu tot hominum acta non negare quidem aulus, qui enim id possit? attamen velut ænigma spargat in vulgus, iaciatque? Accedit in Sect. XVII. quod Boleslaum non Regem, sed Ducem nominant Hermannus contractus, Chronographus Saxo, Marianus Scotus, Wippo, Otto Frisingensis, Chronicon Quedlinburgense, Annalista Saxo, Gregorius VII. rel. unde Boleslai coronationem iam olim fabulis enumeraverat Franc. Marinus, sive Ioannes Sachsius, Secretarius Thoruniensis, de Scopo Reip. Pol. p. 47. Utrum Boleslaus a Papa coronam rogarit, præeunte Vorburgio, dubitatur in Sect. XVIII. Tandem Sectione ultima probatur sententia Vorburgii, qui in Histo. Otton. Imperio & Germanicæ magnitudini non parum perniciosum fuisse existimat, Ducem Polonorum vel solo Regis nomine ac titulo condecorare, eaque ex re id factum negat.

Frank Nothfischers Ablass und Jubeljahr.

i. e.

FRANCISCI ROTFISCHERI, PHILOS. IN ACADEMIA Iulio-Carolina, quae Helmstedii floret, Prof. Publ. Indulgentiar, & annus iubilæus. PARS II. de origine iurisdictionis ecclesiasticæ generatim, speciatim pontificiæ, tanquam introductio ad rationes proferendas, quibus ad ecclesiam evangelicam permotus est.

Primæ parti opposita.

Guelpherbyti 1754. sumptibus Io. Christophori Meisneri, Alphab. 4. plag. 2½. in 4.

Præcipuam partem operis huius, oppido memorabilis, in his ipsis Actis nostris in. Iun. a. 1753. P. II. p. 342. C. enarravimus. In ea cum A. ita verfatus esset, ut veritatem folicite

solicite quæreret, per gratiam divinam aliter fieri non potuit, quin illam inveniret, eidem victas daret manus, atque, societate ecclesiæ Romanæ missa, se Evangelico-Lutheranis publice adiungeret. Hinc labor, quem in secunda hac parte exantlavit, longe aliter cecidit, atque initio destinaverat: non Protestantium doctrinam refellit, sed potius vindicem illius agit, probat, confirmat. Animus erat simul rationes transitus sui exponere, sed quoniam doctrina pontificiorum nititur suprema, & falli nescia, uti ipsi putant, præsulis Romani auctoritate, consultum videbatur ipsi, ex certis historiarum monumentis demonstrare, qua via ad tantam potentiam fuerit grassatus. Quæ tractatio cum præter opinionem cresceret, posterius, ut sc. rationes proferret, quæ suaserunt priores partes ut relinqueret, in sequentem tertiam partem reiiicere est coactus. Simulatque accessus ipsius ad coetum puriorem innotuit, haud pauci ex prioribus sociis in ipsum infurrexerunt, eundemque omnis generis conviciis obruerunt; quibus ipse tamen, cum istiusmodi armis veritas non egeat, paria non retulit, potius intra modestiæ terminos se continuit. Præsens pars, inscripta illustrissimo Principi, *Iohanni Baptistæ*, Abbati S. Emmerami in urbe Ratisbonensi, cui rationem mutationis suæ reddit, & cui pro acceptis beneficiis gratias persolvit, IV. absolvitur partibus: (I.) est *de origine potestatis ecclesiasticæ generatim, speciatim episcopalis ac pontificiæ* p. 1-92. (II.) *De origine episcoporum* p. 93-197. (III.) *De origine metropolitanorum & patriarcharum* p. 197-603. (IV.) *De origine suprematus pontificis*, p. 603-728.

Cap. I. rem ab ovo ducturus, docet, Christum doctrinam suam solidis rationibus superstruxisse, ac miraculis confirmasse, non vim hominum animis intulisse: tantum abest ut dominium aliquod ecclesiasticum stabilire voluerit. Idem iniunxit discipulis suis: nec illi ullum dominium in coetum sacrum adfectarunt. Primi, qui doctrinam Christi amplectebantur, ex Iudæis erant; horum instituta, qualia in synagogis exercebantur, quod ad externam regiminis ecclesiastici formam, sectabantur. Claves cælorum ius ipsis ad docendum, non dominandum, dabant.

In

In gravioribus negotiis, absque totius coetus consensu, nihil agebant: patet hoc ex electione Matthæi & septem diaconorum. Apostoli denique epistolas suas ad integros coetus dirigebant. Apostoli sacerdotum instar reliquis non eminebant: in synagogis tanquam sapientes & doctores docebant: inter clericum & laicos discrimen erat nullum. Regiminis ecclesiastici formam Christus non præscripsit; neque apostoli certis ecclesiis erant adstricti. Cum impositione manuum, qua primum sic dicti diaconi Hierosolymitani ornati sunt, dona miraculosa erant coniuncta: rationem sacramenti ritus ille non habuit. Hos presbyteros sive sacerdotes habet cl. Auctor, qui apostolis a ministerio fuerint, curam pauperum & viduarum omninoque bonorum ecclesiasticorum gesserint, ad quorum exemplar presbyteri, sive sacerdotes, in reliquis ecclesiis essent instituti. Apostoli quidem munus docendi sibi servabant, non tamen alios ab illo arcebant; hinc presbyteri alii *doctores*, alii *non docentes* erant, qui generali nomine *ἐπισκόπων* veniunt Act. XX. 17-28. nam inter presbyteros & episcopos discrimen tum erat nullum. Qui in ecclesia primitiva erant diaconi, illi presbyteris in ministerium erant addicti, quod etiam in synagoga obtinebat. Inter membra ecclesie, vi mutue consociationis, subsistebat æqualitas, unde idem ius ad singula sequebatur, ad eademque officia obstringebantur; quæ consociatio per signa externa confirmabatur. Nulla societas absque disciplina consistere potest, hinc qui pacto non stabant, quique officio suo deerant, societatis iuribus per exclusionem, quam excommunicationem vulgo adpellant, privabantur. Umbra aliqua illius conspecta est apud paganos, dum populus a mysteriorum cognitione arceretur; item in disciplina arcani. Apud Iudeos supplebat defectum potestatis civilis, nec consistebat in omnimoda exclusione, synagogis interdicebantur, templum adire poterant: habebat igitur rationem poenæ civilis. Disciplina hæc a Iudeis transit ad Christianos, & ex natura consociationis sequebatur, quæ, quoniam illi, qui flagitiose vivebant, sacris excluderentur, ab illa Iudeorum distincta, adeoque ecclesiastica fuit. Illam non esse

esse iuris divini, nec ex præcepto Christi institutam fuisse, demonstrat A. simulque ad obiectiones, quæ in contrarium ex Matth. XVIII. 15. seq. & aliis locis proferuntur, respondet. Potestas exercendæ disciplinæ huius, initio residebat apud integrum coetum, deinde presbyteris est commissa, qui tamen propterea non ita supra plebem sacram evecti sunt, ut distinctum ordinem constituere inciperent.

Cap. II. est de origine episcoporum. Primi christiani, ex Iudeis collecti, in synagogis cultum divinum exercebant, nec inde secesserunt ante, quam odio tribunalium suorum excluderentur; quod primum, Luca memorante, Antiochiæ est factum. Iudei Hierosolymitani, disciplinam Christi sequentes, ecclesiam suam ad modum synagogarum instruebant: horum exemplum sequebantur dein ecclesiæ ex gentilibus collectæ. Christiani Hierosolymitani, quod ex Act. XXI. 20. seqq. liquet, in synagogis conveniebant, ritibus Iudaicis adherentes, usque dum ante urbis excidium Pelam secederent. Novellis ecclesiis, legati Christi, plures uno in maioribus urbibus præfecerunt. Ex his boni ordinis causa aliquis fuit, qui reliquos convocaret, primus sententiam proponeret, suffragia colligeret, atque concluderet; cui tamen in reliquos dominium compete-
bat nullum. Ab hac constitutione deflexit *Diotrophes*, reprehensus propterea a Ioanne, epistola III. 9. 10. Talis præfectus in ecclesia Hierosolymitana fuit *Jacobus*, Act. XV. item *angelus ecclesiarum*, ad quos epistolæ apocalyplicæ directæ sunt. Horum dignitas occasione controversiarum crevit; quas ut componerent, ad præfides ecclesiarum, ab apostolis fundatarum, recurrerunt, rati, hos ipsos veram doctrinam per traditionem tenere: sicque illi controversiarum iudices sunt facti, & a reliquis presbyteris fuere distincti, quos reliqui ecclesiarum antistites dein imitabantur. Porro, ecclesia externa cum interna fuit confusa, ita ut, qui ab ecclesia externa segregaretur, etiam ab interna separatus conferretur. Inter ecclesias, ab apostolis fundatas, successu temporis contentio est exorta, quæ alteri præferenda esset? Apparuit hoc in lite de tempore celebrationis paschatis, itemque de baptismo hæreticorum. Primas tenuit ab initio ecclesia

clesia Hierosolymitana: verum urbe everfa, ob dignitatem imperii data eſt prerogativa hęc eccleſiæ Romanæ, ſed per conſenſum aliquem reliquarum eccleſiarum tantum, non ordinatione divina. A quo tempore, quæ eccleſiæ interne propria erant, ac inter hæc, quod Spiritus S. illi perpetuo ſit adfuturus, & quod primi eccleſiarum miniſtri ſingularibus eiſdem donis exornarentur, ea externæ ſunt data. Eccleſia Romana hæc ſibi dein ſola vindicavit, ita ut, qui ab illius ſententia abiret, pro hæretico, ſaltem heterodoxo, haberetur. Ita illa ex particulari eccleſia ſenſim in univerſalem transformata eſt. Huius iamdum aliquid Sæc. II. animadverſum, nec tamen hæc regiminis forma, aut episcopalis, ſpecialim eccleſiæ Romanæ, dignitas, uno eodemque tempore adparuit. In diſciplina eccleſiaſtica, excluſione & receptione certorum membrorum, episcopis ſuæ erant partes, utpote qui excommunicationis ſententiam pronuntiarent, ac reſiſcentes, prævia manuum impositione, reciperent. Episcopos cum ludæorum ſummis ſacerdotibus poſteaquam comparare coeperunt, ſomes ambitioni & contentioniſ episcoporum datus eſt. Episcopi in urbibus ſe ſuper reliquos præſbyteros extulerunt, in urbibus minoribus & vicis, qui ſaceris præerant, nomen ſuum retinuerunt, *chorepiscopi* dicti, ſed qui & ipſi ab illis ſuere ſubiugati. Origo utriusque dignitatis ab apoſtoliſ repetitur, cum tamen ſerius nomen, & Sæc. II. & III. demum, innotuerit. Porro, ratione initiationis diſcrimen aliquod erat. Illorum fiebat impoſitione manuum per tres episcopos; horum communiter unus: eadem tamen munia utrique obibant. Episcopi urbium maiorum, designati ab apoſtoliſ, oppidis atque vicis dederunt paſtores, hi igitur illis erant obſtricti. Dein, in urbibus conſtituebantur viri maioribus dotibus inſtructi, quos hi in gravioribus negotiis ſubinde conſulerent: ſuo igitur modo ab illis pendebant, quod illi in commodum ſuum verterunt, ita ut tandem in hos dominium adſeſtarent. Comparabant ipſos cum 70. diſcipuliſ Chriſti, atque argumentum ab ordinatione depromerunt; unde factum, ut illorum iura luminarentur, ipſique penitus aboliti; men-

tio tamen illorum adhuc fit Sæc. IX. *periodentis* in illorum locum succedentibus, qui *deinceps suffraganeis* locum fecere. Hinc rationem A. indicat, qua, & quando, episcopi presbyterorum numero se exemerint. Plures aliquando uni urbi præerant episcopi, sed vero & hi sunt sublati, subtili argumento, *unus Deus, unus Christus, unus Spiritus sanctus, unus episcopus*: quod Cyprianus iamdum suggessit, & in concilio Nicæno est statutum, *ne in una urbe plures simul duo sint episcopi*, a quo canone in diversis ecclesiis Africanis & Asiaticis discessum.

Cap. III. *de origine metropolitānorum & patriarcharum*, præmittit A. quedam de visitationibus ecclesiarum, factis ab apostolis & primis episcopis, quæ tamen *diocesanas* non erant: porro de conciliis provincialibus, quorum convocatio committebatur episcopo metropoleos, vel qui alios ætate & eximiiis dotibus præcellabant communi consensu electis; hi vero secuto tempore sua potestate ad multas parochias suppressendas sunt abusi, ut diocesin suam latius prætenderent. Dum visitarent ecclesias, jurisdictionem sibi aliquam arrogabant, quod tamen procedente tempore rarius factum. Metropolitānorum dignitas, partim ad modum *ἀρχιεπισκόπων*, & *ἀρχιεπισκόπων* apud gentiles; partim, ut sic ecclesia ad statum civilem conformaretur, instituta fuit, eo consilio, ut, quemadmodum præfecti in civilibus totam moderabantur provinciam, sic metropolitani res ecclesiasticas regerent. Aliquanto post exorti *titulares*, solo titulo superbientes. Quo tempore metropolitani, (quorum iura, tum legitima, tum quæ sibi vindicaverant, declaravit A.) orti fuerint, defini nequit: id certum est, divinæ institutionis non esse, nec ab apostolorum temporibus repeti deberi. Quam his graves lites cum vicinis episcopis intercesserint, exemplis confirmatur. In concilio Nicæno, dignitas patriarchæ Alexandrini cum auctoritate Romani episcopi æquata fuit: differit igitur A. de illorum origine, electione, consecratione, jurisdictione, eademque amplissima, de prerogativis denique. In gravioribus negotiis, Alexandrini haud raro Romanum in consilium adhibuerunt; & vice versa hic illos: igitur inde jurisdictione Rom. Episcopi in Alexandr. Patriarcham derivari nullo modo potest; quin potius istud infertur.

fertur, quatuor prioribus seculis Romano pontifici iurisdictionem in reliquos episcopos competitivè nullam. In concilio Nicæno, episcopus Romanus metropolitanus est declaratus. Hinc itum deinceps ad dignitatem patriarchalem. Nomen hoc maturius quidem innouit, proprie autem dignitas illa ab a. 381. est repetenda, quo Alexandrinus patriarchæ nomine insignitus fuit; a quo ad alios transit, ut ita impeditur, ne alii in aliorum ius ac dioecelin inuolarent: hi ipsi etiam archiepiscopi nominabantur. Episcopo Romano, qua metropolitano, ecclesiæ suburbicariæ suberant, que certas tantum, non totius Italiæ, multo minus occidentis, ecclesias, ambitu suo complectebantur: Mediolanensis, Aquileiensis, Cagliaritanus, cui Sardinia & insule Balears subiectæ erant, Flamentinus, Ep. Romano non parebant. Patriarchæ Alexandrino, in concilio Nicæno, proximus a Romano locus datus erat; sed a quo tempore sedes Constantinopolitana constituta fuit, huic cedere debuit. Quo tempore imperatores christiani esse coeperunt, ecclesiæ status insignem passus est mutationem; coetus Christiani, qui ante collegia privata erant, publica esse coeperunt. Inde multum crevit dignitas Patriarchæ Alexandrini. Proximus erat imperatori; ab hoc qui aliquid expectaret, ad illum preces suas allegabat; per illum omnia, que statum ecclesiasticum spectabant, administrabantur: dioeclesi quidem tum habebat nullam, nihilo tamen minus episcopi magno in honore ipsum habebant. Sedem Alexandrinam aliquoties sibi subicere Romanus allaboravit, sed conatus fuerunt irri: Patriarchæ dignitatem suam ad a. usque 630. quo Saraceni Aegyptum occupavere, tuiti sunt. Episcopus Antiochenus, licet provincia ipsius non satis ampla esset, ex sententia concilii Nicæni tertium locum occupavit, & Romano aequatus est, nec a nutu eius unquam pependit. Sæc. IV. se illius rebus immiscere quidem Romanus coepit, sed conatu irrito. Tales insultus & episcopi Hierosolymitani fortiter represserunt, statumque suum seruarunt, usque dum per Saracenos omnia turbarentur. Etiam episcopi Asiæ, Thraciæ, Ponti & Cypri, iura sua in concilio Constantinopolitano sunt adserta, ac ipsi

ipsi αὐτοκαταστατοὶ declarati: sed in hos potestatem sibi vindicavit Constantinopolitanus, potissimum Chrysostronus, neque tamen ut vicarius episcopi Romani. Hos ipsum in concilio Chalcedonensi approbatum fuit, Theodosio a. 424. non solum adliouante, verum etiam præterea Illyricum addente. Tum temporis igitur principes episcopi orbis christiani fuerunt præsul Romanus & Constantinopolitanus, ita tamen, ut Romanus antiquitate urbis Constantinopolitano præferretur. Progreditur hinc A. ad ecclesias Africanas, quæ a quibus, & quando ortæ sint, incertum est. Primas illarum erat episcopus Carthaginiensis: extero episcopo non erant subiectæ: aulibus Romanorum se ita opposuerunt, ut prevalere non potuerint. Neque ex gestis cum Donatistis, neque ex causa Pelagiana, quidquam in emolumentum suum trahere possunt. Equidem pro suprema episcopi sui auctoritate pontificii provocant ad Augustinum, qui illam agnoverit: sed quam id a verbis & actibus Hipponensis abeat, ostenditur; qua occasione de relationibus, quas ecclesiæ sibi invicem submittabant, differitur. Ne vero ex illis, quæ Romam mittebantur, ius aliquod elicerent, a. 418. in publico concilio omnes appellationes ultramarine sunt prohibite. Quibus artibus, alia itemque alia iura Romani pontifices invaserint, in causa Athanasiana vel maxime apparuit. Tandem in concilio Sardicensi a. 347. res eo deducta fuit, ut si quis episcoporum se ab aliis inique habitum iudicaret, ille Romam provocare posset, ut tota res de novo cognosceretur. Sed enim, quoniam concilium hoc non universale erat, præterea orientales inde discesserant, hi quidem canonis illius rationem nullam habuerunt; cui ut robur adderetur, Romanenses effecerunt, ut in codicibus, in quibus conciliorum canones haberentur, canonibus concilii Nicæni illico canones concilii Sardicensis adiungerentur. Quod quantis motibus inter Africanas & Romanensem ecclesiam occasionem dedit, & qua ratione fraudem hanc defendant hodierni doctores pontificii, ostenditur. Sed illæ libertatem suam propugnarunt, ad invasionem usque Sarcenorum. Excutiuntur hic duo loca *Tertulliani* & *Arenæi*, quæ

pro divinitate traditionis ecclesie Romanæ proferunt, simul, quam parum stringant, probatur. Hinc A. agit de officiis patriarcharum, collectione canonum, tum orientalis, tum occidentalis ecclesie, qui tandem norma fidei & morum fuit facti, & fidei dogmatibus immixti, unde scripturæ auctoritas nimium quantum fuit imminuta. Ius eligendi episcopos, in oriente potissimum, imperatores & reges sibi vindicarunt. Quare hi tantam episcopis potestatem in ecclesiasticis non solum, verum etiam civilibus indulerint, h. l. accurate docetur. Ea ipsa re libertas populi fuit proculcata, salva maiestate imperatoria: tum enim status in statu nondum coaluerat. Bonorum ecclesiasticorum primi natales ab indulgentia imperatorum sunt arcessendi: ea, quoniam res sacræ habebantur, alienare integrum non erat, quod ipsum per principum edicta fuit confirmatum, ægre id ferentibus episcopis. Per nimiam imperatorum indulgentiam, episcoporum auctoritas maxima fuit incrementa, unde tot molestie sequentibus temporibus ortæ iis sunt. Opibus & dignitate aucti, de iurisdictione illa amplificanda solliciti dein fuerunt: hinc tot clericorum ordines sunt introducti, integra religiosorum agmina conscripta, consecratio istorum pro sacramento haberi coepta. Diaconi in presbyteros commutati, in illorumque locum subdiaconi successi sunt; sed vero & hi ad maiores ordines aspirarunt, de quorum institutione diversæ pontificiorum opiniones hic proferuntur & diiudicantur. Diversos dein ordines ad formam sacerdotii sub V. T. accommodarunt: ad sacerdotium requirebatur sacrificium, sacrificium igitur missaticum institutum fuit. Ius ordinandi sibi vindicarunt episcopi, quibus solis sacramentum ordinationis sacerdotalis dispensare fuit datum. Istius opinionis fallitas demonstratur, simul, ordinationem ministrorum evangelii apud protestantes legitimam esse, ostenditur. Ritus ordinationis pontificie, ex ritibus consecrationis sacerdotum V. T. petiti sunt. De charactere, qui per ordinationem ordinato imprimatur, A. disputat. Inter episcopum & ecclesiam connubium aliquod spirituale commentum sunt, hinc illorum translationes vetabantur. A quo autem tempore

pore pastores sacrificii missatici ministri facti sunt, ordinatio ab electione separata, nec per illam ordinato certa ecclesia destinata est. Per titulum ordinationis sub iurisdictionem ecclesiasticam concessisse censentur, quam ipsam agnoscere necessarium habuerunt, quotquot primam tonsuram acceperunt. In pontificia ecclesia ordines observari volunt, sed in illis, qui opibus non valent. Multitudo mox ordinandorum alia atque alia officia postulavit: cum solus episcopus non sufficeret, ventum ad suffraganeos, archidiaconos, archipresbyteros. Per hæc & alia, regiminis forma immane quantum mutata, & doctrina corrupta fuit; cuius corruptionis fontes ex historia philosophica cognosci possunt. Hinc ex mente Chalæorum A. disserit de anima mundi, cuius effluvia essent demones, maioribus corporibus coelestibus prepositi, itaque anime hominum precellentiores, unde heroes. Anime mundi opponitur alius spiritus malus, causa omnis mali, unde inter utrosque illos spiritus perpetua pugna. Cum superioribus spiritibus sacerdotes gentium consortium aliquod habere censentur, unde veneratio ipsorum orta, quod futurorum presignificationem propriam his putarent. Sequelatur hinc doctrina moralis corrupta de corpore omni modo adtingendo, quod Indorum Brachmanes potissimum urgebant. Horum dignitas erat tanta, ut etiam reges & principes, ad plebem sibi conciliandum, in illorum societatem cooptari cuperent. Fergit A. ad philosophiam Aegyptiorum & Grecorum, & quæ inde instituta religiosa dimanarint docet: speciatim colinogoniam Orphicam proponit, & de apothefi heroum loquitur. Disserit de philosophia Romanorum atque Druidarum. Etiam Iudei post captivitatem Babylonicam philosophiam Grecanicam adoptare coeperunt: eorum alii, potissimum Samaritani, systema emanativum, alii, cum primis Aegyptii, philosophiam Grecanicam in delictis habuerunt, unde deus cabbala & explanationes allegorice prodierunt. Ex his A. recte colligit, visibilem ecclesiam V. T. in graves errores prolapsam fuisse, ut igitur inter criteria ecclesie externæ non sit, errare non posse. Christus veram doctrinam restituit, errores, Phari-

saorum

ſæorum præcipue, profligavit, doctrinamque de propriorum operum merito proſcripſit. Huic doctrinæ, utpote novæ, philoſophi Græci ſe oppoſuerunt. Origenes philoſophiam Aegyptiacam ſibi familiarem & propriam reddidit. Dein Philoſophiam Platonici ita aptaverunt, ut ad ſimilitudinem chriſtianæ doctrinæ propius accedere videretur; quædam præterea dogmata ex doctrina chriſtianorum morali adſumerunt, ac iisdem fere dicendi modis expoſuerunt, quibus Chriſtiani. A philoſophia alieni ſuere primi Chriſtiani: eius tamen celebritas, & ut philoſophos gentiles ſuis armis debellarent, effecit, ut ad philoſophiam, Platoniam maxime, animum tandem adiungerent; quibusdam & Ariſtoteles placuit. Hinc multa aliena dogmata enata ſunt: quorum cum neque vola neque veſtigium in diviniſſimis litteris haberetur, ad traditiones confugiendum fuit. Qui philoſophia orientali & Alexandrina delectabantur, ſcripta ſpuria ſub nomine Chriſti & apoſtolorum commenti ſunt. Imo huius generis libri divinis pæne pares habiti; quod probat A. exemplo libri Sapientiæ Salomonis, quem abortum philoſophiæ Aegyptiacæ eſſe exiſtimat, quod ex c. l. 7. VII. 22-26. adpareat. Ex hac confuſione philoſophiæ gentilis, opiniones de meritis operum, de adoratione ſanctorum, indulgentiis, igne purgatorio, ordinibus monaſticis, & aliæ, ortum ſuum traxerunt.

Cap. IV. eſt de ortu ſupremæ dignitatis pontificiæ. Gloſſantur pontificii, Romano pontifici primatum univerſalem competere, atque illum a Petro hereditate quaſi quadam tranſmiſſum tenere: hinc quaſtiones hæc A. diſceptat: (I.) num Petro iura primatus conceſſerit Chriſtus? (II.) Num pontifices ſint ſucceſſores Petri? (III.) An Petrus fundaverit eccleſiam Romanam? (IV.) An illam qua epicoſopus rexerit? Auſtor contrarium ſolidis evincit rationibus. Dignitas Romani pontificis ſenſim crevit, uſque dum *Theodoſius* Romanum epicoſum Conſtantinopolitano æquaret; quæ res acerrimas lites inter utrumque excitavit. Cum dein id ipſum in concilio Chalcedonenſi confirmaretur, *Leo I.* eiusque ſucceſſores omni virium contentione in eo allaborarunt, ut canon hic irritus declararetur, ſed effectum

fectu caruere hæ machinationes. A quo tempore Constantino-
 polis Romæ est æquata, aliud fundamentum primatus excogita-
 runt, se sc. successores Petri esse, qui apostolorum primus
 fuerit. Hoc argumento primus usus est *Gelasius*, cui *Innocen-
 tius* aliud addere non est veritus, omnes ecclesias a Petro
 eiusque successoribus esse, solum episcopum Romanum ve-
 rum & unicum esse successorem Petri. Mox de motibus Eu-
 tychianis quædam insperguntur, & quales in illis se gesserint
 pontifices Romani, narratur. *Agapetus* quidem Mennam pa-
 triarcham Constantinopolitanum ordinavit; sed id factum fa-
 vore imperatoris, unde Romanenses non habent quod glo-
 rientur. Graviore non ita multo contentiones surgebant
Ioanni ieiunatori, patriarchæ Constantinopolitano, eiusque
 successoribus, cum in concilio universali Constantinopolitano a.
 588. titulus episcopi *universalis* ei datus esset. Quantos inde flu-
 ctus concitarint *Pelagius* II. eiusque successor *Gregorius* M. dici
 vix potest; quorum hic alios etiam episcopos contra illum sol-
 licitavit, ipsumque anathematis fulmine percussit: neque tamen,
 vel *Ioannes*, vel successores eius, titulo eo abstinerunt. Mox
 faventior occasio, qua potenti adversario prævalerent, se ipsis ob-
 tulit. Cum enim *Phocas Mauritianum* cum tota familia perfide truci-
 cidasset, *Gregorius* illi & coniugi gratulatus, suam lætitiã,
 intempertive adulatus, testatus est. *Phocas*, ut illi gratiam
 referret, constitutionem de patriarcha Constantinopolitano epi-
 scopo universali irritam pronuntiavit, eundemque titulum *Ho-
 nisatio* III. concessit. Hic eum non solum cupide arripuit, sed &
 potestatem cum illo coniunctam sibi adferuit, dum in concilio
 Romano ita statueret: *volumus & iubemus, ne quis episcopus eli-
 gatur, qui non a papa his verbis: volumus & iubemus: confirma-
 tus esset.* Nihilominus, *Phoca* mortuo, Constantinopolitanus
 titulum, sibi ab legitimo imperatore & concilio datum, usur-
 pavit, unde novæ lites ipsi sunt intentatæ. Ecclesia Græca a
 Turcis subiugata, aliquas tamen immunitates, non obstanti-
 bus continuis Romanorum machinationibus, conservavit. In
 Occidente Pontifices facilius primatum suum stabiliverunt. A.
 376. a *Valentiniano* & *Gratiano* pontifex iurisdictionem ci-
 vilem

vilem impetravit, cui potestati exercendæ servierunt vicarii pontificis, qui in variis occidentis partibus denominabantur, a nutu curiæ Romanæ toti pendentes. Ad hunc per pallium obstringebantur; quod non ex apostolorum temporibus repetendum est, sed demum sæc. V. ab imperatoribus, Constantino-politano & Romano præsulibus, in signum specialis venerationis concessum fuit, unde etiam *Anthimus*, dignitate patriarchali exutus, pallium Iustiniano reddidit. Hi postea pallii gestandi potestatem aliis antistitibus fecerunt, verum imperatoris venia expetenda erat, quod & ipsum tamen aliquanto post neglectum. Donabantur autem pallio vel maxime pontificum vicarii, atque in eo plenitudo potestatis pontificiæ contineri putabatur. Hoc ipso autem in obsequium pontificum se mancipabant. Id cum prudentiores animadverterent, lex est condita, qua metropolitani omnes pallium petere iubeantur, ita ut omnis ipsorum iurisdictio a pallio pendere videretur; nam neque reges inungere, neque episcopum vel suffraganeum, nisi pallio exornati, consecrare poterant, unde & hi potestatem suam vi pallii accepisse iudicabantur. Cum pallio decorarentur, fidem pontifici polliceri iubeantur, simul tamen potestate civili omni exenti: atque hoc modo status in statu formatus est. Tandem, quæ protulerat A. brevi *ανακεφαλαίωσις* repetuntur. Hæc brevis est summa præstantissimi operis, in quo ordo, perspicuitas, doctrina, de palma certant, & quod neminem legisse poeniteat. Charta & typi nitidiores sunt, quam in prima parte. Index subiectus non est, forte propter operarum festinationem.

ALBERTI DIETERICI TREKELL, ICTI, selectarum antiquitatum Romanarum Pars prima, in qua potissimum agitur de iure civitatis, Quiritium, Latii, Italico, Coloniæ ac Municipiorum. Multa insuper iuris ac veterum Scriptorum loca illustrantur.

Hagæ Comitum, apud Matthæum Gaillard, 20. plag. in 8.
Quan-

Quantam utilitatem in iurisprudencia præbeat diligens antiquitatum R. investigatio, adeo certum est, & a Ictis præstantissimis ostensum, ut illud fulius comprobare studens, Iliada post Homerum ænere videatur. Inde etiam factum, ut post instauratas litteras, viri docti veluti certatim ad enarranda civitatis R. instituta animum appulerint. Nemini ignota sunt, quæ *Aliciati, Mureti, Fabrotti, Spanhemii, Gronovii, Salmasii, Sigonii, Noodtii, Burmanni, Otones, Heinectii*, eorumque similes,

— quorum se pectore tota vetustas

Condidit,

ad exornandam hanc eruditionis partem contulerunt. Quamvis vero cedro dignissima eorum scripta nihil non continere videantur, quod his de rebus dici potest: adeo tamen amplius est huius disciplinæ campus, totque difficultatibus veluti spinis oblectus, ut vel acutissimus, aut nonnulla præterire, aut a veritatis tramite aberrare quam facillime possit. Summam idcirco laudem merentur, qui post tantorum hominum curas, talia argumenta ad examen revocant, & meliori ordine, majorique cura lectoribus propinant. Præclarum eiusmodi opus *Celeberrimus Trekellius*, Ictus literatissimus, tentavit, cuius primam partem publici iuris iam factam, more nostro nunc recensebimus. Sat cito, si sat bene. Consilii coepti rationem in epistola ad *illustrem Widowium*, civitatis Hamburgensis consulem, quæ haud exiguam partem verbis ex *Cornelii Nepotis* præfatione mutuatis confecta est, & qua consulem istum *longius ingenii fascibus, quam consularibus, alios submovere prædicat*, nec non in præfatione operi præmissa, exponit. Deesse nimirum adhuc statuit systema antiquitatum R. omnibus numeris absolutum, specialia etiam argumenta nondum iusta diligentia & cura pertractata esse. Nullum etiam reperiri hoc in genere opus, quod non innumeris mendis scateat. Hunc igitur defectum suppleturus, magnum profecto, & periculose plenum opus aleæ, *Celeberrimus Trekellius* in se suscepit, cum, post tantorum hominum labores, omnem antiquitatum disciplinam percurrere, prætermissa supplere, perperam dicta corrigere, omnia in melio-

meliozem ordinem redigere, & a confusione liberare adgrederetur. Et cum magnis ingenii turpe videatur, ab aliis iam dicta repetere, *Cel. auditor* se omnia ad liquidum iam iam perducta præteriisse, dissentientium vero opiniones modeste confutasse, declarat. Et ex his quidem facile iudicari potest, cur *selectas antiquitates* opus suum inscripserit. Non autem ut alii fecerunt, historice tantum ritus enarrat, sed quod ante eum fortassis in mentem venit nemini, ad *scientificam* antiquitatum cognitionem pervenire contendit. Eam ob causam diversas ubique verborum significationes evolvit, iustas & accuratas tradit definitiones, recta denique principia, vel ex ipsis veterum scriptis, vel ex forma & analogia veteris reipublicæ R. eruit, ex quibus cætera deinde per iustam consequentiam deduci facile & diiudicari possint. Ne autem nimium sibi de hac scientifica antiquitates tradendi ratione promittat lector, statim subiungit, principia quidem se ponere, neutiquam vero certa, sed sæpius duntaxat verosimilia; conclusiones etiam se deducere non certas, sed probabiles, profiteretur. Initium operis ab expositione diversorum iurium, quibus cives R. & peregrini usi sunt, ducitur. Cumque præclare moneat, verborum significationes rite esse constituendas, quid *civitas, urbs, oppidum, castrum, vicus, pagus*, apud veteres significant, & quomodo inter se differant, commonstrat. *Civitas* nimirum, non sæxa, sed habitatores vocantur: *urbs* dicta ab orbe, quod antiquæ civitates in orbe fiebant; qua occasione data de ritu urbium condendarum *ἀς ἐν παροῶν* quædam affert. *Oppidum* unde dicatur, ex loco *Isidori*, quem totum transcribere nimis longum foret, ostendit. Potest ergo civitas esse sine urbe, & urbs sine civitate, quod locus

Pag. 5. *Livii* adductus comprobatur. Hinc civitas haud raro apud veteres ipsam reipublicæ formam, ipsas leges civiles, per quas homines in unum coetum coaluerunt, ipsum denique ius civitatis significat; quamvis etiam civitates nonnunquam veteribus, imprimisque Ictis Romanis, ipse urbes vel oppida dicantur, & ea potissimum, quæ primum inter oppida regionis obtinent locum. Male autem exinde collegisse vide-

tur

tur *Cel. Auctori Guido Pancirollus*, *urbes* seculis sequioribus vocari, quæ forum causarum & magistratus ius dicentes haberent; *civitates* contra, in quibus insuper prætorium, gymnasium, theatrum, & balneum esset. Ita nec *Ipsi* arridet *Bergerii* sententia, præcipuas tantum cuiusque regionis *urbes civitates* dictas esse statuentis; cum non in univèrsum hoc verum esse ex L. 6. §. 2. D. *de extusat. tut.* appareat. Ita & eorum sententiam, qui existimant, *civitates* non dici, nisi oppida Episcopum habentia, confutat. *Urbis* & *oppidi* vocabulum promiscue poni, tradit. *Urbis* appellationem digniorem quidem esse, quam *oppidi*, contendit; differentiam tamen inter utrumque vocabulum non aliam esse, quam quæ ex antiqua Etruscorum disciplina desumpta sit. Veteres nimirum Etrusci, non omnia loca munita *urbes* vocabant, sed ea tantum, quæ aratri circumductione essent condita, cætera *oppida* iis dicebantur. Hanc sententiam loco *Varronis* stabilit, multosque auctores, antiquos pariter ac recentiores, de ritu urbium condendarum excitat. Variorum etiam de ritus istius **Pag. 7.** ratione coniecturas affert, propriasque adiungit. De ritu postea, aratum dirutis urbibus inducendi, multa addit. *Castrum, vicus, & pagus*, unde dicantur, ex *Isidoro* ostendit, & de **10.** singulis accurate disputat. *Castrum*, cuius diminutivum *castrillum* est, cum urbe & oppido in eo convenit, quod perinde munitum est. Differt vero ratione magnitudinis, quoniam *urbes* & *oppida* castris maiora sunt, *urbibus* etiam & *oppidis* maior inest dignitas quam castris, *urbes* insuper & *oppida* primario habitationis, castra præsidii ergo, solent extrui. Ad *vici* etymologiam ostendendam locum *Isidori* h. v. adducit, eumque difficiliorem operose & crudite explicat. *Vicos* & *pagos* non semper a scriptoribus distingui tradit: **10.** proprie tamen *pagum* ita ex pluribus *vicis* rusticis constare, quemadmodum *vicus* rusticus ex pluribus *casis* & *villis*. Regiones circa Romam in *pagos* primus distribuit Rex Numa, id quod variis veterum locis comprobatur. Hic etiam cuique *pago* suum magistratum præposuit, quod deinceps & *Servium*

- vium Tullium fecisse, ex *Dionys. Hal.* ostenditur. *Pagos* appellari credit ἀπὸ τῶν παγῶν, quod Dorice pro πηγῶν dicitur, quia agricolæ in plano, iuxta fontes, casas suas ædificare solebant; qua occasione de conventibus, quos pagorum incolæ inlituerent, deque *pagisitis* ibi conditis, quædam affert, variosque auctores, qui fufius hac de re differunt, adducit. Cum supra de ritu in urbibus condendis adhiberi solito quædam dixisset, ob viciniam argumenti de *pomoeris* profert nonnulla. Sanctitas nimirum, quam veteres muris adscribebant, requirere videbatur, ut certum aliquod spatium circa illos vacuum & purum relinqueretur. Hoc ipsum vero spatium *pomoerium* audiebat, quasi *pestmoerium*, quia *moeri* veteribus *muri* dicebantur. Hoc vocis *pomoerii* ἔρμην, in gratiam tironum, (uti Cel. Auctori dicere placuit,) adductis variis veterum testimoniis stabilitur. Cum vero *Ips* ea res satis in aprico posita videretur, ad difficiliora procedens, vexatam aliquam quæstionem proponit: num scilicet *pomoerium* intra vel extra urbis moenia, an vero utrobique fuerit? Omnes eruditi, quorum scripta se inspexisse testatur *Auctor*, *pomoerium* vel extra urbem tantum, vel intra & extra murum simul ponunt, exceptis *Andrea Dacero* in notis ad *Pestum v. profinurium*, & *Iulio Minutulo* dissert. *antiq. R. apud Salengrium in Thef. T. I. p. 45.* qui duumviri *pomoerium* intra urbem tantum fuisse contendunt. Hinc *Dacerii* sententiam, *Minutulus* enim nihil novi attulit, accurate &
- 16-20. fufe examinat; cumque nullum iis pondus inesse crederet, 21. propriam hac de re sententiam exponit. Statuit igitur, *pomoerium* inprimis quidem denotare spatium illud extra murum, per totius urbis circuitum; in quibusdam tamen oppidis *pomoerium* & intra & extra moenia fuisse: immo & antiquis temporibus, ipsam urbem Romam duplex habuisse *pomoerium*, postea vero exterius tantum, interiori ædificiis occupato, permanisse. Sententiam suam, ex *Liv. I. 44.* & *Aggen. Urbic. comment. ad Frontin. p. 57. edit. Giesii*, probare inprimis annitur, quibus etiam locis *Sidon. Apoll. I. Epist.*

Epist. 5. & Lucan. Pharsal. l. v. 592. verba adiecit. Codicis Theodosiani quoque textum *L. 5. de locat. fund. iur. emphyt.* suam stabilire credit sententiam. Dubia tandem, quæ Pag. 24. moveri contra poterant, subtiliter & operose removet. Hac tractatione absoluta, de modis acquirendi civitatem R. cum hoc argumentum ab illis, qui iura civium R. exposuerunt, non satis explicatum sit, disputat. Cives R. nimirum, vel nascuntur, vel fiunt. Nascuntur vel ex iustis nuptiis, quippe quæ inter solos cives consistebant, vel extra iustas nuptias. Quod ad huius classis homines attinet, de illis enim res certa est, omnes, matre cive Romana nati, etiam cives erant, etiam si pater peregrinæ, vel plane servilis conditionis esset; contra, matre peregrina, aut serva natus, licet vel maxime pater iure civitatis gauderet, peregrinus, vel plane servus erat. Minus igitur accurate pronuntiasse 32. *Cel. Auctor* videtur *Sigonius*, liberos extra iustum matrimonium procreatos, ne libertatem quidem habuisse: propterea quod locus *Livii*, qui vulgo ab iis qui Sigonium sequuntur in partes vocari solet, de casu prorsus singulari capiendus est. Posteaquam & *Kippingii*, *Cuiacii*, nec non *Iani a Costa*, sententias hac de re confutasset, erudite monet, patre peregrino, matre cive R. procreatum, civem tunc fuisse, si mater ius civitatis retinuerat. Quando autem mater cum peregrino matrimonium iuris gentium contraxerat, ita, ut domicilium mariti secuta, in aliena civitate se civem recipi passa esset, tunc utique ius civitatis R. amisisset, quod ex principiis iuris publici Romani, nemo duarum civitatum civis esse posset. Hoc ergo casu, liberos peregrinæ fortis fuisse, observat. Exceptiones etiam ab hac regula, quas *lex Mensa* induxit, profert, illamque ipsam legem operose explicat. Ad *cives factos* deinceps delatus, duo eorum genera fuisse, confirmat. Vel enim *servi*, vel *liberi peregrini*, hoc ipsum ius consequuntur. Primis post Romam conditam temporibus, servi manumissi non fiunt per manumissionem cives, sed liberi tantum iure gentium. Servius Tullius dein constituit,

tuit, ut servi a cive R. iuste manumissi, civitatis iura consequerentur. Ab eo tempore certi quidam legitimique manumissionis modi introducti sunt, puta census, vindicta, testamentum, ita, ut quicumque uno ex hisce tribus modis essent manumissi, non tantum liberi, sed & cives R. fierent; nullo horum modo manumissis, ne libertate quidem iure civili gaudentibus. Postea, Imperatorum tempore, per L. L. *Æliam Sentiam, Iuniam Norbanam, & Fufiam Caniniam*, invaluit, ut non omnes, sed nonnulli duntaxat, cives essent, aliique Latini, alii dedititiæ conditionis fierent. Ut igitur post illas leges introductas, civitatem consequeretur manumissus, octo adesse debebant requisita, quæ fuscè a *Cel. Auctor* exposita atque enucleata lector inveniet. Iustinianus tamen Imperator, ut erat ad innovandum pronus, omnia hæc antecessorum instituta una spongia delevit, adeo ut novo iure, omnes manumissi, civitatem R. simul cum libertate nanciscerentur. Addidit hisce, quæ hucdum disputaverat *Cel. Auctor*, elegantem observationem. Liberos nimirum homines, peregrinos, se nonnunquam hac conditione cive R. in servitutem tradidisse, ut ab eo manumissi ius civitatis consequerentur. Hoc tamen postea, si in fraudem legum fieret, nonnunquam restrictum fuisse, locus Livii XI. l. 9. evincit. Absoluta tractatione de *servis*, ad *liberos* progreditur, eosque cives fieri potuisse per *allectionem*, s. *cooptationem* in civilem numerum, tradit. Ius illud, nonnullos in civium numerum cooptandi, Regibus initio competebat; his expulsi, libera republica, universo populo, qui etiam Imperatoribus bellicis, nonnunquam ius civitatem aliis dandi, concessit. Postea, ubi monarchica reipublicæ forma Romæ iterum obtinuit, Cæsares per L. Regiam, ius cives constituendi accepisse, a vero non alienum videtur, cum eos hoc ipsum ius constanter exercuisse certum sit; quamvis in istius legis fragmento, quod ad nostram ætatem pervenit, nihil ea de re dictum inveniat. Cum peregrinis, civitas R. variis modis & rationibus communicabatur. Dabatur enim civitas vel fin-

gulis

gulis hominibus, vel pluribus simul, idque vel ita, ut simul Romam concederent, vel ut in sedibus suis manerent. Sub Regibus, & primo liberæ civitatis tempore, singuli pariter & plures, non alia conditione cives sunt facti, quam ut Romæ sedem fortunarum figerent. Postea vero, circa urbem ut videtur a Gallis recuperatam, apud Romanos invaluit, ut etiam cum exteris oppidis atque populis ius civitatis communicaretur ita, ut domicilium Romam transferre non tenerentur. Hic vero probe distinguendum esse *Cel. Auctor* inculcat, num data fuerit civitas *hominibus*, sine respectu loci, an vero *oppidis*. Quando enim hominibus civitas datur, id non ad bona eorum immobilia spectabat: unde prædia eorum poterant esse provincialia, cum ipsi tamen essent cives Romani. Sin vero oppidum aliquod civitate esset donatum, tunc prædia etiam, & fundi, qui ad territorium illius pertinerent, iuris civitatis fiebant participes. Porro, quando hominibus civitas data erat, tunc illi ad suos tantum posteros hoc ius transmittebant: cum contra, si integro alicui oppido daretur, omnes, qui deinceps in illo oppido cives fierent, etiam ius civium R. adipiscerentur. Homines civitate donati, non poterant amplius cives esse in patria, iure civitatis R. non gaudente; siquidem ita diversarum civitatum fuissent cives, id quod ius Romanum non patiebatur. Eiusmodi tamen oppidorum incolæ, civitate R. fruentes, *cives honorarios* Auctor noster vocat, 52. quoniam neque tributum, nec censum habere poterant. Hanc, de qua iam dixerat, distinctionem, ad *L. Iuliam*, nec non ad *Antonii Caracallæ constitutionem*, transfert, illasque ad solos homines, neutiquam ad eorum prædia, pertinuisse asseverat. De Aegyptiis, tanquam singulare 54. hac in re monet, eos civitatem R. adipisci non potuisse, nisi Alexandriam prius civitatem impetrassent. Et quamvis eius rei rationem dare conatus sit *ill. Heineccius*, eam tamen minime iustam esse, & veram rationem adhuc ignorari, contendit. Sufficere quidem poterant, quæ de modis

modis generalioribus civitatem R. acquirendi, *Auctor litteratissimus* disputarat. Varias tamen observationes, veluti coronidis loco, addit, quæ partim ob difficultates, quibus hæ res laborant, partim ob eruditorum hallucinationes, afferendæ videbantur. Affirmat nimirum, per *cenſum* civitatem non potuisse acquiri, atque hoc ex Ciceronis Orat. pro Arch. c. 5. clarissime apparere. Porro, *legitimationem, adoptionem, connubium*, nec non *domicilium*, inter modos acquirendi civitatem R. perperam numerari contendit. Neque *ius togæ ferendæ* quasi sua natura civitatem contulisse, statuit. *Iudicis* tamen *sententia* pro cive declaratum, talem re vera fuisse existimat. *Præſcriptione* insuper, tribus casibus ius civitatis potuisse acquiri, comprobatur. Has observationes omnes, operose & egregie stabilit: quæ tamen probationes cum longiores sint, quam ut hic lectori ante oculos poni possint, eas uniuscuiusque examini relinquimus, cum præsertim ex earum læctione non possit non insigne in harum rerum studiosos commodum redundare. Excussis hoc pacto generalibus civitatem acquirendi modis, de specialibus deinceps loquitur, quibus soli *Latini* civitatem ipſo iure acquirebant. Distinguendum hic esse monet, inter *Latinos veteres, coloniarios, & Iunianos*. *Veteres Latini*, ante *L. Iuliam*, quæ civitatem cum omnibus Italis communicabat, duplici modo ad hoc ius pervenire poterant. *Primo* enim, ex singulari lege, omnes, qui ex Latio domi stirpe relicta Romam commigrabant, civitate donabantur. *Secundo*, per *L. Serviliam repetundarum*, Latini cives R. fieri poterant, si civem ob tale crimen accusassent, isque etiam eo nomine esset condemnatus. *Coloniarii*, per gestum in patria magistratum, cives R. fiebant. Alios modos, quibus & *coloniarii* & *Iuniani* civitatem adipisciebantur, *Ulpianus Fragm. Tit. 3.* exponit, quo in loco de utroque hoc Latinorum genere verba fieri, *Cel. Auctor* 65.87. fuse demonstrat, ipsumque locum studiose illustrat. Expositis vero, huius loci ductu, modis specialioribus, quibus

La-

Latini cives fiebant, addit, magnum fuisse Romæ discrimen inter *cives veteres*, atque *novos*. *Illos*, non modo iuribus civitatis stricte dictis, sed & iuribus familiæ, veluti agnationis, gentilitatis, ac patriæ potestatis, esse gavisos: *hos* contra, etiamsi iuribus civitatis fruerentur, omnibus tamen familiæ iuribus caruisse. Iam ad ipsa civitatis iura, de quorum acquisitione hucdum differuerat, delatus, *Paulum Manutium*, differentiam inter cives R. atque eos, qui haberent ius civitatis R. fingentem, reprehendit. Ius vero civitatis *Cel. Auctor* describit per complexum variorum iurium singularium, quibus præ aliis hominibus fruebantur cives R. Hæc ipsa iura, breviter, & per modum indicis, enarrat, 92. cum a *Carolo Sigonio* adeo accurate de illis sit actum, ut non, nisi spicilegium, Vir iste præstantissimus aliis reliquerit. Ordinis causa, duas horum iurium constituit classes. *Prior*, *iura privata*, (quibus, ut supra indicavit, veteres duntaxat cives fruebantur,) continet, ius nempe libertatis, familiæ, connubii, domini legitimi, testamenti factionis, hereditatum capiendarum, tutelarum. *Alterâ* complectitur publica iura, nimirum ius sacrorum publicorum, census, tributorum & vectigalium, militiæ, suffragiorum, honorum & dignitatum. Hæc igitur huius libri parte, observationes generales de iure civitatis suppeditat, sequentibus, quas promittit, partibus, de quibusdam iuribus speciatim disputaturus. Iura privata, quibus cives R. gaudebant, omnibus hominibus communia videri poterant. At enim vero Romani singulares illis attribuerunt effectus, qui, quoniam ex iure civili descendunt, ad solos tantum cives R. pertinebant. Non autem omnes cives, omnibus hæc iuribus gaudebant; inde distinctio inter *cives plenos*, sive illos, qui *optimo iure*, & qui *non optimo iure* cives essent enascitur. Quid potissimum ad *civem R. optimo iure* requiratur, *Cel. Auctor*, expensis prius aliorum hæc de re sententiis, exponit hanc in modum: *Civem R. optimo iure* fuisse 96-110. eum, qui omnibus civitatis iuribus, nullo excepto, gaude-

ret. Ut vero aliquis civis Romæ dici posset, requirebatur, ut iura privata omnia, (iure connubii excepto,) haberet, non perinde publica. Hæc enim, ex sententia *Cel. Auctoris*, magis effecerunt, ut aliquis pleniori iure, quam ut omnino civis esset. Ad *iura Quiritium* vero quod at-

112. tinet, ea nonnunquam idem denotare ac *iura civitatis*, contendit. Exinde tamen non sequi, egregie monet, non posse aliquando differentiam inter ius civitatis & Quiritium intercedere. Constare tamen inter omnes, neminem veterum Scriptorum vel Ictorum disertis verbis hæc iura a se invicem distinxisse, quam unicum *Plinium iuniorem*, qui tribus locis, Lib. X. epist. 4. 6. & 22, tanta constantia hæc duo iura distinxit, ut pro iisdem plane haberi nequeant. Cum tamen ex hisce locis nihil amplius elici possit, quam hoc, fuisse aliquam inter duo hæc iura differentiam; præterea vero ex nullo veterum testimonio constet, quando hæc iura distingui coeperint, aut quod verum inter ea discrimen intercedat: mirum non est, in diversas abire hac
- 114-130. de re sententias eruditos. Varias illarum *Cel. Auctor* recenset, & expendit, tandemque, quid sibi videatur, cum lectore communicat. Statuit videlicet, ius Quiritium novum aliquod esse inventum, sub Imperatoribus demum
131. usu receptum, & ad solos Latinos pertinens. Post L. scilicet *Iuniam Norbanam* speciali aliquo sensu complexum iurium civitatis R. comprehendisse, eo tamen discrimine, ut Latini libertini per ius Quiritium illa tantum iura consequerentur, quibus gaudebant cives R. libertinæ conditionis; Latini vero ingenui, illa etiam, quibus ingenui cives utebantur. Post *Plinium* tamen, varios scriptores, etiam satis accuratos, non semper discrimen inter *civitatis* & *Quiritium iura* observasse, recte monet, variisque exemplis
- 134 sqq. demonstrat. Cum multa adhuc addidisset, de diversitate iurium, quibus ipsimet cives utebantur, ad discrimen, quod inter *cives* & *peregrinos* intercedebat, pedem promovet. *Peregrini* in genere vocabantur omnes homines liberi, qui iure

iure civitatis R. carerent, quamvis interdum ea vox alio fumatur sensu. Immo rursus inter hosce ipsos, qui generali peregrinorum appellatione insigniuntur, magnum intercessit discrimen. Alio enim iure utebantur *Latini*, alio *Itali*, alio denique *provinciales*, *populi foederati*, & *liberi*. De singulis hisce in sequentibus A differit, & explosis aliorum Pag. 139- hac de re sententiis, neminem feliciter isto in argumento 144. versatum esse proficitur, quam *Spanhemium* V. Cl. in præclaro opere, quod inscribitur *Orbis R. itemque Christianum Gottlieb Schwartzium*, in dissertatione *de iure Italico*. Cum vero post tantorum hominum labores, quædam adhuc difficultates restare *Cel. Auctori* viderentur, periculum fecit, num aliis faciliorem hancce viam reddere posset. Existimaverat quondam, pro diversis iuribus, puta *Latii*, *Italico*, *provinciali* &c. diversa etiam iura prædiorum fuisse. Re tamen accuratius perpensa, reperit, prædia nonnisi in *Italica* & *provincialia* Romanos dispescere consuesse. Prædia *Italica* erant, in quibus ius civile locum habebat, quæque adeo pleno iure in dominio iuris civilis, sive Quiritario privatorum, esse poterant; quæ erant mancipi, & hinc civili quoque modo alienari poterant; in quibus solis usucapio locum habebat; quæ sola denique in censum poterant deferri, & hinc *censui censendo* vocabantur. Omnia hæc in prædiis provincialibus secus se habuisse, in sequentibus fusc A. commonstrat, 145. erroremque eorum, qui *Ius Italicum* & *Quiritium* unum idemque fuisse exinde collegerunt, erudite convellit. De 147. ipso autem hoc *iure Italico* data opera agens, illud duplici modo accipi solere observat, vel pro iure personarum, vel pro iure prædiorum. Priori modo duplici iterum sensu accipi posse. Sensu enim lato significare ius illud, quo homines in tota Italia sub Imperio R. utebantur, & quod fortassis accuratius *iur Italarum* diceretur. Sensu autem strictiori & proprio ius Italicum significare ius illud, quo populi Italici, i. e. extra Latium in Italia habitantes, ab eo tempore, quo in Romanorum ditionem concessissent, usque dum

dum cives fierent, utebantur. Posteriori modo duplici itidem sensu ius Italicum accipi demonstrat. Primo enim generatim significare iura illa singularia, quibus Italia præ ceteris Imperii R. regionibus gauderet. Deinde etiam denotare ius illud locorum vel prædiorum, five in ipsa Italia, five extra eam sitorum, quod illis præ locis s. prædiis provincialibus competeret, & hoc sensu *ius Italicum* plerumque in iure R. accipi. His ita præstructis, *Cel. Schwartzii* dissertationem, de iure Italicum conscriptam, accurate examinat, & ista occasione, quid recte dicantur *fundi*, vel *prædia Italica*, constituit. Romani nimirum, cum devictis in Italia gentibus multo mitius agebant, quam cum aliis. Quamvis ergo populos Italiæ devictos agris multarent, hique agri fierent quoque publici populi R. & vel per magistratus venderentur, aut locarentur, vel in illos coloniæ deducerentur: colonis tamen agri ita assignabantur, ut plenum in illis consequerentur dominium, civile quidem, si colonia esset civium Romanorum; naturale, si esset Latinorum, vel Italicorum. Hinc, etiamsi colonis istis varia sepe onera imponerentur, non tamen in recognitionem domini pro istis agris tributum solvebant. Porro agri, qui non publicabantur, privatis in plenum concedebantur dominium, naturale quidem, est verum tamen. Quodsi ergo prædia quædam in provinciis eodem iure gaudere deberent, necesse erat, ut prius ex prædiis provincialibus fierent Italica, atque ita demum iure isto Italicum donarentur. Quæ ex hac prædiorum Italicorum natura fluant consequentiæ, & quid Augustus novi postea hac in re constituerit, A. deinceps exponit; in *Io. Maderni, Vint. Gravinae, & Ez. Spanhemii* hoc de argumento observationes, fuscè inquir; deque nota illa Antonini Caracallæ constitutione, singularia quædam, & hucdum non satis explicata, adstruit. Posteaquam hoc pacto de diversis in Imperio R. iuribus generatim disputasset, ad diversam urbium, oppidorum, ac locorum conditionem, pro diversis, quibus utebantur iuribus, descendit. Pro iurium diversitate, loca apud R. vocabantur

municipia, aut coloniae, aut civitates liberae ac foederatae, aut praefecturae, aut fora, aut conciliabula. Multum interfuisse, qua lege colonia deduceretur, utrum tanquam libera, an vero subiecta? *Cel. Auctor* existimat. Liberas colonias propriam Pag. 189. sibi reipublicae formam, proprios magistratus, proprias denique leges constituere potuisse; subiectas contra nihil suo arbitrio egisse, sed totas a civitate, a qua deductae essent, pendisse contendit. Notat eo nomine *Es. Spanhemium*, qui in praeclearo opere *de usu & praestant. numism.* T. I. *Diss. IX.* p. 568. multa, de dependentia coloniarum a metropoli sua, congestit, hanc tamen differentiam neglexit. Huius vero distinctionis beneficio, loca quaedam *Dionys. Hal.* prima specie inter se pugnancia, conciliari posse credit. Apud *Dionysium* nempe Lib. III. p. 142. Metius Fufetius, Albanorum Dictator, ita ait: *Quem honorem parentibus liberi, eundem & coloni debent suis conditoribus.* Apud eundem III. 147. Tullus Hostilius Dictatori Romanorum respondet: *Quod colonias suis matricibus lege naturae subiecti oportere contenditis, nec verum, nec aequum nobis videtur: multae enim gentes sunt, in quibus metropoles coloniis suis non imperant, sed parent.* Uterque recte, ex sententia *Cel. Auctoris.* Distingui enim debere inculcat, inter reverentiam & subiectionem. Reverentiam omnes coloniae matri civitati praestare debebant: ad subiectionem vero liberae coloniae non tenebantur, sed illae tantum, quae metropoleos imperio subessent. Posteaquam quoad descriptionem coloniae, nonnulla contra *Wilhelmum Goshum* monuisset, varias coloniae descriptiones affert *A.* atque illustrat. Cumque non omnes unius eiusdem 192. que conditionis fuerint, diversa earum genera accurate & fise explicat. *Municipia & colonias* tribus modis inter se differre, 195. *origine, sacris, legibus;* docuerat inter alios *V. C. Everardus Otto.* At enim vero, de ultima non solum differentia adhuc dubitari, num scilicet omnia municipia, & omni tempore, propriis vixerint legibus: sed etiam has differentias sufficere quidem ad municipia a coloniis in genere, non vero a coloniis civium

Pag. 234. civium R. discernenda, *Col. Auctor* contendit. Quapropter in ipsa municipiorum iura accuratius inquirat, simulque ostendere annititur, quomodo non tantum a *colonis civium R.* & a *praefecturis, oppidis liberis & foederatis*, differant, sed & quomodo *municipes a civibus R.* in ipsa urbe eiusque proprio territorio habitantibus pariter, ac a civibus in provinciis commorantibus, distinguantur. Summa diligentia, atque insigni acumine, omnia haec pertractat. Maximos hoc in genere viros, *Manutium, Spanhemium, Sigonium*, sepiissime hic in errores incidisse, modeste tamen, indicat, & nihil intactum relinquit, quod ad municipiorum constitutionem cognoscendam pertinet. De *praefecturis, foris, conciliabulis*, nec non de *oppidis liberis & foederatis*, disserere etiam apud animum constituerat: ne autem maior evaderet prima haec antiquitatum selectarum pars, omnem hanc tractationem alteri parti, quam sine mora se daturum pollicetur, reservavit.

INDEX AUCTORUM, quorum Libri, aut Inventa, in hoc Volumine recensentur:

I. Libri Theologici & ad Historiam Eccle- siasticam spectantes.

- A**morti (*Euseb.*) *Ius Canonicum vetus ac modernum. Accedunt vindiciae Jurisdictionis Ecclesiasticae.* 319
— — — *Reflexiones & principia meliora de Jurisdictione Ecclesiastica.* 397
Anibaldi (*Cast. Innoc.*) *Vindiciae Herodiani Infanticidii.* 424
— — — *De futuro seculo ab Hebraeis ante captivitatem cognito, adversus Ioh. Clerici cogitata, commentarius.* 503
— — — *Religio Iosaphi, Aegypti olim Proregis, a criminatombus Basnagi vindicata.* 568
Athanasii, *Archiep. Alexandr.* *Interpretatio Psalmorum, seu de Titulis Psalm. Gr. & Lat.* 650
Ayroli (*Jac. Mariae*) *Liber LXX. hebdomadam reseratus, seu in Caput IX. Danielis dissertatio.* 551
Baurii (*Ioh. Jac.*) *Schediasma de compositione religionum amicabili, ad Textus Instrumenti Pacis Osnabrugensis.* 375
C. (M.) *Disquisitio de Capitulorum metropolitanorum & cathedralium Archi- & Episcopatum Germaniae origine, progressu & iuribus.* 303
Camentz. (*Car. Gottlieb*) *de dono linguarum & eloquentiae, cum primis Ecclesiae Christ. doctoribus communicato, commentatio.* 648

Yyyy

Caval-

I N D E X

Cavalcanti (Franc. Anton.) <i>Vindiciae Romanorum Pontificum.</i>	38
Ernesti (Ioh. Aug.) <i>Anti-Muratorius, seu Confutatio Muratorianae disputationis de rebus liturgicis.</i>	145
Frischii (Io. Frid.) <i>Commentatio biblica de agno paschali generatim, & ultimo Paschatis die a Christo celebrato, tanquam die eius emortuali speciatim.</i>	602
Heumanni (Christoph. Aug.) <i>Commentariorum in N. Foed. libros divinos, Pars IX. utramque D. Pauli ad Timotheum Epistolam complexa.</i>	289
Knittel (Franc. Anton.) <i>Programma de repertis & edendis, Fragmento Vershonis Gothicae N. T. Ulphilanae, & duobus Cod. N. Test. Graecis.</i>	661
Kuen (Mich.) <i>Collectio Scriptorum Rerum Historico-Monastico-Ecclesiasticarum variorum religiosorum Ordinum. Tomus III.</i>	362
Mamachii (Tho. Mariae) <i>Originum & Antiquitatum Christianarum Libri XX. Tomus Quartus.</i>	625
Michaelis (Ioh. Georg.) <i>Exercitationes Theologico-Philologicae.</i>	236
Moshemii (Ioh. Laur.) <i>Institutionum Historiae Ecclesiasticae Antiquae & Recentioris Libri Quatuor.</i>	158
Muratorii (Lud. Anton.) <i>Dissertatio de nazivis in religionem incurrentibus, sive Apologia Epistolae Benedicti XIV. P. M. ad Episcopum Augustanum.</i>	563
Observationes miscellaneae in librum Iob. Praemissa est critica disquisitio in universi libri scopum.	264
Pinii (Ioh.) <i>Liturgia Mozarabica.</i>	85
Rofchmanni (Anton.) <i>de Episcopatu Sabionensi S. Cassiani Martyris, deque S. Ingenuini, eiusdem urbis Episcopi, Actis, Disquisitio.</i>	132
Rothfischeri (Franc.) <i>Indulgentiae & annus iubilaeus. Pars II. primae parti opposita.</i>	694
de Rubeis (Ioh. Franc. Bern. Mar.) <i>Vita Georgii seu Gregorii Cyprii, Patriarchae Constantinopol. nunc primum Graece cum Latina interpretatione & notis edita.</i>	178
	Sar-

A U C T O R U M.

Sarpii (Pauli) <i>Historia Concilii Tridentini, cum notis Petri Franc. Courayerii, Hetrusce edita.</i>	480
a S. Xaverio (Eduardi) <i>Adparatus ad novam L. Coelii Firmiani Lactantii operum editionem.</i>	118

II. *Libri Iuridici.*

Averanii (Iosephi) <i>Opus posthumum, continens interpretationum Iuris libros tres posteriores.</i>	347
Bouqueti <i>Ius Publicum Francogalliae, monumentis antiquitatis illustratum. Tomus I.</i>	97. 193
Hainii (Ioh. Gotthofr.) <i>Fundamenta Iuris Privati Civilis, in tabulas ordine systematico redacta.</i>	262
Hauswaldi (Ioh. Frider.) <i>Meditationes de emendando Iure, statuque rei forensis ac tribunalium in Germania.</i>	130
<i>Theaurus Iuris Provincialis & Statutarii Germaniae illustrati. Tomi I. Sectio I.</i>	95
	Sectio II. 167
Trekell (Alb. Dieter.) <i>Selectarum Antiquitatum Romanarum Pars I. in qua agitur de iure Civitatis, Quiritium, Latii, Italico, Coloniarum atque Municipiorum. Multa insuper Iuris ac Veterum Scriptt. loca illustrantur.</i>	706

III. *Libri Medici & Physici.*

<i>Academiae Caesareae Leopoldino-Carolinae Naturae Curiosorum Nova Acta Physico-Medica. Tomus I.</i>	533
— — — <i>Imperialis Petropolitanae Programma.</i>	670
Anonymi <i>Introductio Anatomica, Graeca & Latine. Item Hypatus de partibus humani corporis, Gr. & Lat. Cum notis D. W. Trilleri, & Ioh. Steph. Bernard.</i>	32
d'Argenville (Dezallier) <i>Historiae naturalis pars una ex principibus, Oryctologia, illustrata.</i>	60
Barrère (Petri) <i>Ornithologiae specimen novum.</i>	413
Yyyy 2	Boch.

I N D E X

Boehmeri (Phil. Adolph) <i>Observationum Anatomicarum rariorum</i> Fasciculus alter.	15
— — — (Georg. Rudolph) <i>de Polyphago & Allotriophago Wittebergenſi</i> observatio.	416
<i>Differtatio historica de angina carcinomatica puerorum.</i>	404
Felicis (Antonii) <i>Differtationes epistolares theoretico-practicae de Medicina. Decas Prima.</i>	476
Gaubii (H. D.) <i>Institutiones Pathologiae medicinalis.</i>	425
<i>Hygiene Dogmatico-practica, rationem conservandae sanitatis corporis humani exponens.</i>	116
Iorissen (Joh.) <i>nova methodus, surdos reddendi audientes.</i>	245
Kleinii (Joh. Theod.) <i>ſtemmata avium, quadraginta tabulis illustrata.</i>	190
Planci (Joni) <i>Tractatus de Balneis Pſjanis ad radices montis S. Juliani.</i>	79
Puiati (Joſepi Antonii) <i>de viſtu febricitantium Differtatio.</i>	357
Quesnay (Franc.) <i>Tractatus de Suppuratione.</i>	372
Ruttii <i>Tractatus de partibus per quas urina fluit.</i>	514
Scanagati (Nicolai) <i>Commentariolum de Alexandro Knips Macoppe, ac de duobus remediis ab eo maxime illustratis, Mercurio, & Aponenſibus thermis.</i>	314
Scarellæ (Joh. Baptiſtae) <i>Phyſicae generalis, methodo mathematica tractatae, Tomus Secundus.</i>	52
Seguierii (Joh. Franciſci) <i>Plantarum Veronenſium methodica ſynopſis.</i>	326
<i>Tractatus Inſectologiae duo, quorum alter Observationes de pediculis plantarum deſtructoribus proponit, alter de quibusdam vermium aquae dulcis ſpeciebus tradit, qui in partes diſſecti perfecta ex ſegmentis animalia ſiunt.</i>	545
Vandellii (Dominici) <i>de ſenſibilitate Pericranii, Perioſtii, Medullae, Durae Meningis, Corneae & Tendinum, & de ſenſitivitate Halleriana, Epistolae Tres.</i>	441
— — — <i>Differtationes de Aponi Thermis, de nonnullis inſectis terreſtribus & Zoophytis marinis, & de vermium terrae reproductione, atque taenia canis.</i>	588
	Wal-

A U C T O R U M.

Wallerii (Ioh. Gottschalk) *Mineralogia, seu Regnum Minerale
divisum & descriptum. Germanice reddidit Ioh. Dan.
Denlo.* 645

IV. *Libri Mathematici.*

*Academiae Imperialis Petropolitanae Programma, quo prae-
mia proponuntur.* 670
Bermannii (G. F.) *Defensio solutionis suae problematis Alge-
braici, in his Actis A. 1743. propositi, adversus monita Ill.
Comitis de Fagnano.* 538
Boscovich (Roger. Iosephi) *Dissertatio de lentibus & telescopiis
dioptriciis.* 240
*Colloquia mathematica, seu praelectiones de methodo & utili-
tate addiscendae doctrinae mathematicae.* 283

V. *Libri Historici, Geographici, Numis-
matici recentiores.*

Boehmii (Ioh. Gottlob) *Anecdoton litterarium de Viti Beringii
Historia Obsidionis Hafniensis.* 171
*Demonstratio historico-diplomatica, Ducatum & Iudicium Pro-
vinciale Franconiae a multis iam seculis pertinere ad Episco-
patum Würzburgensem.* 220
*Ducatus Silesiae, viginti Mappis geographicis exhibitus ab Ho-
mannianis heredibus.* 383
Facciolati (Jacobi) *Festi Gymnasii Patavini.* 272
Hansselmanni (Christiani Ern.) *ulterius illustrata & defensa
superioritas territorialis domus Hohenloicae, ante tempora
sic dicti magni Interregni.* 643
Hirschii (Ioh. Christoph.) *Archivum Rei Monetariae Imperii
Romano Germanici. Volumen III.* 76
Volumen IV. 307
Koeleri (Ioh. Tobias) *Entius, sive Henricus Friderici II. Imp.
nothus, Rex Sardiniae, S. R. I. per Italiam Vicarius &
Admiralis.* 523
Lenzii (Samuelis) *Becmanni Historia Anhaltina enucleata, sup-
pleta, continuata.* 634

I N D E X

- Marchand (*Prosperi*) *Commentarii Critici de vita & operibus virorum illustrium, maxima pars doctrina & litteris claruere.*
 Pars I. 673
- Pelluterii (*Simon.*) *Expositio historica de Celtis, ac speciatim de Gallis & Germanis, inde a temporibus fabulosis usque ad Romam a Gallis occupatam.* Tomus Secundus. 606
- Pocockii (*Rich.*) *Descriptio Orientis & aliarum Regionum, Volumen I. Observationes de Aegypto continens.* 407
- Rudawskii (*Laur. Ioh.*) *Annales Poloniae, ab A. 1548. ad A. 1660. Notae adiecit, historiam ad A. 1668. continuavit, & praefatus est Laurentius Mizlerus.* 81
- de Steinwehr (*Wolf Balth. Adolph.*) *Origines Regiae in Polonia dignitatis, commentatione historico critica requisiti.* 692
- Ward (*Ioh.*) *Vitae Professorum Greshamensis Collegii, & ipsius Tho. Greshamensis.* 379
- Wegelinii (*Ioh. Reinhardi*) *Theauri Rerum Suevicarum Volumen III.* 92
- Winckelmanni (*Ioh. Iusti*) *exacta descriptio Principatuum Hassiae & Herzfeldae. Partes VI.* 366
- VI. Libri Philosophici, Antiquarii, Classici, Philologici, Miscellanei.**
- Axiachus, Graece, recensuit, notis illustravit, indicemque verborum locupletissimum cum Hier. Wolfii versione latina, & notis uberioribus, adiecit Ioh. Frid. Fischerus.* 591
- Bartoli (*Iosephi*) *Dissertationes duae, de Museo Veronensi, de usu veterum monumentorum historia, & vetusto quodam marmore.* 654
- de Bruyn (*Ger. Guil. ab Oosten*) *Dissertatio de progressibus, quos per solum rationis lumen in ethices doctrina fecerunt mortales, qui revelationem divinam prorsus ignorarunt. Accedunt Anonymorum de eodem argumento Dissertationes tres.* 481
- Christii (*Ioh. Friderici*) *Dactylothecae universalis signorum exemplis nitidis redditae, studio Philippi Dan. Lipperti, Chilias seu Scrinium Milliarium Primum & Secundum.* 337
- Cor-

A U C T O R U M.

- Corfina (*Euardi*) ad P. M. Paciaudum *Epistola, in qua Go-*
tarsis, Parthiae Regis, numus hactenus ineditus explica-
tur. 433
 — — — *de Minisari, aliorumque Armeniae Regum numis,*
Et Asfacidarum Epocha, Dissertatio. 577
 Dagueflovii, Cancellarii Galliae, *Orationes Et alia Opera.*
 Tomi Duo. 687
 Demosthenis, Aeschinis, Dinarchi, Et Demadis, *quae super-*
sunt, Graeco Et Latine. Edidit Ioh. Taylor. Tomus III. 1
 — — — *Oratio contra legem Leptinis, Gallice versa Et*
illustrata a Ged. le Cointe. 308
 Erixi (*Johannis*) *Tentamen philologico antiquarium de nominibus*
propriis Et cognominibus veterum septentrionalium popu-
lorum. 126
 Euripidis *Phoenissae. Interpretationem addidit Hugonis Gro-*
tii, Graeca castigavit e Mitis, atque adnotationibus instru-
xit Ludov. Caspar Valckenaer. 297
 Froelich (*Erasmi*) *dubia de Minisari aliorumque Armeniae Re-*
gum numis, Et Asfacidarum epocha, nuper vulgatis. 577
 — — — *vera imago Et expositio Casilae S. Stephani, Re-*
gis Hungariae. 691
 Hentsehii (*Io. Jac.*) *demonstratio existentiae Dei ex genuinis*
principiis, more geometricarum. 42
 Iustini *Historiae Philippicae, ex recensione I. G. Graevii, cum*
eiusdem Et Ioh. Frid. Gronovii animadversionibus. Audi-
tus est praeter prologos historiarum Philippicarum Trogi,
Et excerptiones chronologicas Jac. Bongartii, libellus varia-
rum lectionum, cum epistola Segim. Fr. Dresigii, super locis
quibusdam Iustini, curante Io. Fr. Fischero. 597
 Loci aliquot ex *Ephemeridibus Florentinis A. 1757. decerpti.*
 169
 Lockii (*Johannis*) *de mente humana Commentarius. Germanice*
vertit Et animadversiones adiecit Henr. Engelh. Poley. 275
 Meninski (*Franc. a Mesipien*) *Institutiones Linguae Turcicae,*
cum rudimentis parallelis Linguarum Arabicae Et Persicae.
 Editio altera *authior, curante Ad. Franc. Kollar.* 529
Miscellanea Lipsiensia Nova, ad incrementum scientiarum ab his,
 qui

INDEX AUCTORUM.

- qui sunt in colligendis Novis Actis Eruditorum occupati, per
Partes publicata. Voluminis X. Pars III. 419
- Moeridis Atticistæ Λεξείς Ἀττικῶν καὶ Ἐδδηγῶν, e recensione
Et cum notis Joh. Hudsoni; accedit Timæi Lexicon vocum
Platoniarum, edente Dav. Rhunquenio. Curavit, notas-
que suas adiecit I. F. Fischer. 255
- Paciaudi (Paul. Mar.) ad numos Consulares III Viri M. An-
ronii animadversiones philologicae. Accedit explicatio tabulae
Peloponnesiæ. 385
- Reinhardi (Adolph. Frider.) Disquisitio de Mundo Optimo;
quæ quidem præmium A. 1755. ab Acad. Reg. Berolinensi re-
portavit. 225
- Reiskii (Joh. Jacobi) Animadversionum ad Graecos Auctores
Volumen I. quo Diodorus Siculus Et ambo Diones, Chry-
sostomus Et Cassius, pertractantur. 225
- Requierii Collectio Historico-Critica eorum omnium, quæ adhuc
memorabilia publicata sunt de civitate Herculano. 683
- Saxii (Christoph.) Diptychon Magni, Consulis, nunc primum
editum Et illustratum. 49
- — — Observationes Antiquario-Philologicae ad vetus
chirographum Theauri Muratoriani, mancipationis formu-
lam continens. 253
- Schultzii (Ernesti Aug.) Exercitationes Philologicae, Fasci-
culus I. 21
- Stukeley (Wilhelmi) Abury. Templum veterum Druidarum
Britannorum, cum aliis aliquot eorundem templis. 444
- Trekell (Ab. Diet.) Selectarum Antiquitatum Romanarum
Pars I. in qua agitur de iure Civitatis, Quiritium, Latii,
Italico, coloniarum atque municipiorum. Multa insuper iu-
ris ac veterum scriptorum loca illustrantur. 706
- de Vattel Jus Gentium, seu principia legis naturæ applicata mori-
bus Et negotiis gentium Et principum. Tomus I. & II. 241
- Sexti Aurelii Victoris Historia Romana, ex recensione Et cum
animadversionibus criticis atque historicis Io. Fr. Gruneri. 511
- Zaluskiî (Comitis) Programma de edendis Sarbievii, Acerni &
Inesii poematibus. 46

I N D E X
RERUM NOTABILIORUM.

A.	
A lgari ad Christum, & huius ad illum epistola, reiecta. 238	de A'big. & Waldensium genuina distinctione. 422. 423
Abury, templum veterum Druidarum Britannorum illustratum. 444	de Barthol. Albitio. 676
ab Academia Imp. Petropol. propositae quaestiones physicae & mathematicae. 670	Alciphronis locus tentatus. 36
Acerni, Virgilii Sarmatici, poemata denuo edenda. 46	Algebra absque calculo litterali docenda, novoque ordine digesta. 283
de Adamantibus quaedam. 71	Algebraici problematis solutio defensa. 538. 539.
Adoratio Eucharistiae Liturgis & Patrum scriptis non firmatur. 154. 157	Alius pro omnis, apud Graecos, Arabes, Gallos. 232
Advocatorum independentia. 688	de Allegorico Script. S. sensu. 652. 5q.
Aegypti hodiernae memoranda. 407. 5qq.	de Allotriophago Wittebergensi observatio. 416. 5qq.
Aegyptiorum religio & antiquitates. 569	Almi epitheton quam vim habeat? 143
odium adversus Iudaeos. 572	Ambrosii locus illustratus. 138. 139
de Agno paschali disquisitio. 602. 5qq.	de Amicabili religionum compositione, secundum pacem Osnaabr. 375. 5qq.
de Alasio. 676	Amortus notatus. 403
de Erasino Albero. 675	Anaglyptica tabula Peloponnesus explicata. 396
de Albigenium nomine observata. 163	Anatomica introductio Anonymi veteris, secundum edita, correcta, illustrata. 32. 5qq.
	Anatomicae tabulae omnium antiquissimae. 34
	Zzzz Ana.

I N D E X

- Anatomicæ observationes rariiores. 15. sqq.
tabulae ex Anglico Latine versae 527
 Anatomicum studium antiquis temporibus diligenter excultum. 38
de Joh. Andrea Mediolanensi. 676
 Anginæ carcinomaticæ puerorum historia & medendæ ratio. 404. sqq.
 Anglorum quorundam celebrum vitæ. 380. sq.
 Anhaltinæ Domus Principis historia universa. 634. sqq.
de Animalculis spermaticis. 280
 Animalium cultus apud Aegyptios quo tempore coepit? 568. sqq.
de Animi magnitudine. 680. sq.
de Animorum post mortem statu sententiæ veterum populorum. 619. sqq.
immortalitate Philosophorum veterum opiniones. 489
de Anthrace seu Carbunculo. 480
 Antiqua monumenta ab obtrusionibus vindicata. 657
 Antiquitas doctæ exemplum nostræ aetati propositum. 337
 338. 433
 Antiquitatum Ecclesiasticarum corpus. 625
ad M. Antonii III Viri numos consulares observationes. 385
 sqq.
 Aphronitrum alcalicum. 646
de Api, eiusque nomine & cultu. 569. 570
de Aponi loco & thermis. 588
 Aponensium thermarum natura & utilitas. 317. sqq.
 Apostoli non duodecim deum a Christi in coelos ascensu, anno, Hierosolymis egressi. 240
linguarum & eloquentiæ dono insigniti. 648
 Arabiæ memorabilia quaedam. 410
 Arborum varia genera. 335. sq.
de Archelao, Apollonii filio. 677
 Argentei codicis novum fragmentum repertum. 661
in Aristidis Oratoris honorem marmor. 660
de Aristophanis loco & scholiasta. 11
de Aristotele observatio. 455
de Armeniæ Regum numis, & Asfacidarum epocha. 577
 sqq.
 Athanasii Interpretatio Psal-morum edita. 650
de Attractione corporum, eiusque legibus. 58. sq.
 Ave-

RERUM NOTABILIORUM.

- Averanii (Iosephi) vita, scripta
 & lauder. 349. sq.
 Auguratus Antonii III Viri. 392
 Avium collectio nova methodo
 insituenda, a Kleinio pro-
 posita. 190. sqq.
 series nova methodo
 digesta a Barrerio. 413. sqq.
 Axiuchi nova editio, illustratio,
 & pluribus locis emendatio.
 591. sqq.
- B.
- de Conr. & Iodoco Badiis. 677
 Baileti commentarii emendati &
 aucti. ibid.
 de Balneis Pisanis, eorum anti-
 quitate, restauratione, salu-
 britate. 79
 de Serafn. Banco. 678
 de Iac. Bassoto. ibid.
 de Belli inferendi causis & ge-
 rendi rationibus. 244
 Benedicti XIV. P. M. Epistola
 ad Episcopum Augustanum,
 defensa a Muratorio. 563 sq.
 de Beneficiorum apud Francos
 oneribus. 209. sqq.
 de Bennone, Episcopo Miste-
 nensi. 422
 Bernardi (Ioh. Steph.) vete-
 rum scriptorum emendationes
 quaedam reprehensae. 35
 sqq.
- de Nic. Bernaudo. 678
 Bernburgeris Anhaltinae do-
 mus Principes. 639
 de Vito Beringio, imprimisque
 de Historia Obsidionis Haf-
 niensis, quae eius nomine in-
 scribitur, civitatorum. 171
 sqq.
- Bibliotheca Ioecheria commen-
 data. 574
 de Bipenni Tenedia. 421
 de Almarico Bocardo. 679
 Boecleri (Ios. Henr.) epistola,
 & quaenam eius inscribenda
 Hist. Obsid. Hafn. partes
 fuerint? 175. sq.
- Boleslaus Chrobri, Dux Polo-
 niae, an ab Ottone III. Im-
 per. honore Regis auctus
 fuerit? 693
 de Guid. Bonato. 679
 de Nicol. Boneto. ibid.
 de Borboniis Principibus qui-
 busdam claris. 679
 de Ioh. Botellerio. 680
 Ger. Guil. ab Oosten de Bruyn
 praemio mactatus. 482
- C.
- de Calculo renum & vesicae,
 eiusque causis. 519. 520
 Calculus infueta via extractus.
 536
 Calvariae singularis, an petre-
 factae? descriptio. 73
 Zzzz 2 Ca.

I N D E X

- Camara quid? 28
 Canis taenia. 590
 Canonikum Jus vetus & novum. 319. lqq.
 Capitulum Metropolitanorum & Cathedralium Archiepiscopatum Germaniae origo, progressus & iura. 303. lqq.
 eorum abusus potestatis suae, sede vacante. 305
 306
 Caroli Gustavi, Sueciae Regis, bellum in Polonia. 83
 Caroli Regis utriusque Siciliae laudes. 686
 J. Catauboni epistolae editae. 424
 S. Cassianus an primus Sabiniensis Episcopus? 133
 de Calula S. Stephani, Regis Hung. 691
 de Catharina Medicea Reg. Gall. 680
 de Catone suppositio. 681
 Catulli locus tentatus. 656
 de Mino Celso Senensi. 681
 Celtarum universa religio & mores plurimi explicati. 607
 lqq.
 in Childerici monumento reperi-
 tum caput taurinum explicatum. 31
 Chirographum vetus Thesauri Muratoriani illustratum. 253. lqq.
 de Christi Servatoris ultimo die paschali, & die emortuali. 605. lqq.
 de Christianae civitatis ratione & forma primaeva. 625
 Christiani omni Seculo II. ab Imperatoribus Rom. non vexati. 291
 de Christianorum variis classibus & ordinibus. 626
 Christi (Ioh. Frid.) laudes. 338
 Christus Servator num aliquid scripserit, & quod ea res momentum, quam causam habeat? 237. lqq.
 de Alfonso Ciaconio. 681
 de Cimbrorum appellatione. 27 lq.
 de Circumcisione Iudaeorum medica. 26. lq.
 Ioh. Clericus consultatus. 503
 lqq.
 de Coactiva vi quae ecclesiae competat. 400. lq.
 Codices duo Graeci N. Test. antiquissimi reperti. 661
 Cognomina veterum septentrionalium populorum illustrata. 129
 de Coloniarum & municipiorum iure. 706. lqq.
 de Francisco Columna. 681
 de Comite Permessonis. 682
 de Comitibus & Praefidis veterum Imperatorum Romanorum. 351. lqq.
 Con-

RERUM NOTABILIORUM.

Concilii Nicaeni subscriptiones novae editae.	324	Cyrilli locus in Cateches. illustratus.	148
Concilium Nicaenum XX. Episcoporum suspectum.	325		
Condottieri medio aevo quinam?	230	D.	
de Confessione peccatorum angelis & ceteris coelitibus facienda.	155	Dagueffovii Cancellarii Opuscula & vita.	687
de Consecratione Eucharistica Observationes.	147	Nic. Damascenum, Herodis amicum, an Iosephus in scribenda historia semper sectus sit?	428
de Constantini M. donatione celeberrima, observatio nova.	162	de Danielis LXX. hebdomadibus commentarius. § § 1. sqq.	
Controversia Graecorum Latinorumque de Processione Spiritus S. a Patre & Filio, historia compendiosa.	182. sqq.	Dei nomina apud Celtas, Germanos & Gallos veteres.	614. sq.
Corbeiense necrologium.	421	Delirantis hominis ad sanitatem restitutio.	538
de Corpore, ubi ad centrum visum pervenit.	53. sqq.	Demosthenis, aliorumque Oratorum Atticorum editio nova & perfecta.	1
Ed. Corfinus laudatus.	582	edd. antiquae, loca illustrata & correctae. 2. sqq. 8.	
de Coryza, cephalalgia, & apoplexia.	478	Oratio contra Leptinis legem Gallicis versa & explanata.	308. sqq.
Coethenae Anhaltinae lineae Principes.	641	Deorum Dearumque in gemmis exempla.	34 35
Cretam insulam ad Turcas transmittentis pacis edita sanctio.	532	Dellavientis Anhaltinae domus Principes.	638
Criticae artis in libris divinis & Patribus explicandis utilitas.	145	Dialogorum veterum elegantia.	491
Cruris dextri contusio sanata.	538	Dido an in tabula quadam conspiciat?	390
Crystalli an falsi?	646	Diodori Siculi loca explicata.	228. 229
		Z. z. z. 3	Dio.

I N D E X

- Diodori Siculi loca correcta. 233
 Dionis excerpta illustrata. 579
 sq.
 de Dionis Chryostomi editionibus. 227
 in eundem observationes & emendationes. 229
 234
 ad Dionem Cassum adnotationes. 231
 de Dioptricis lentibus & telescopiis. 249
 Diptychon Magni Consulis, primum editum & explicatum. 49
 Diptychorum natura, origo, genera. 49. 50
 thesaurus a Gorio inchoatus, a Bandinio & Pefserio perficiendus. 288
 de Ant. Franc. Donio. 682
 de Druidarum veterum Britannorum templis & institutis, mystica & nugatoria disputatio. 444
- E.
- pro Ecclesia Romana defensio Muratorii. 567
 de Ecclesiae gubernandae forma disquisitio. 629. 199.
 Ecclesiasticae iurisdictionis principia arrogantissima. 397
 199.
- origo & principia saniora. 695. 199.
 potestatis plenitudo, quae putatur in Pontif. Rom. residere, a Gallis oppugnata. 628
 de M. Ludic Elota pictore, Paciaudinarratio correcta. 389
 Entii, Friderici II. Imperatoris, historia. 523. 199.
 de Episcoporum in Ecclesia regimine. 292. 293
 titulis, dignitate & origine. 630. 199. 697. 199.
 Io. Aug. Ernesti laudes. 145
 199.
 de Ethica veterum Philosophorum disputatio. 484. 199.
 in Ethices doctrina quos progressus fecerint mortales, solo rationis lumine adiuvi? 481. 199.
 Evangelicæ Ecclesiae sententia de Eucharistia, liturgis antiquis firmata. 149. 199.
 de Eucharistiae ritibus antiquis. 146. 199.
 Eugenius IV. P. R. suasor violandi foederis. 243
 Euripidis Tragoedia, Phoenissae, edita denuo & illustrata. 297. 199.
 Existentia Dei ex genuinis principis more Geometricorum demonstrata. 42
 Expiationis solennis anniversariae

RERUM NOTABILIORUM.

riae dies omnino sub templo secundo celebratus. 240 *Ioh. Conr. Fueslini opus promissum.* 423

F.

*adversus Com. de Fagnano de-
fensio problematis algebraici.* 538
*de Febricitantium victu prae-
cepta.* 357. sqq.
*Feudalis lex palmarias potesta-
tum praerogativas nihil im-
minuens.* 216. sqq.
*Finium primariorum ac secun-
darium theoria.* 559
Fissipedes aves. 414
*Forensis eloquentiae casus quas
causas habeat?* 688
*Fossilium nova ordinatio de-
scripta & diiudicata.* 81 sqq.
*Francogalliae Ius publicum egre-
gie illustratum a Bouqueto.*
97. sqq. 193. sqq.
*Franconiae Ducatus & iudi-
cium provinciale an ad epi-
scopatam Herbipolitanam
pertineat?* 220. sqq.
*de agro Francis victoribus di-
viso.* 100
Francorum Cimbrica origo.
29. sq.
antiquissimum insigne,
caput taurinum. 31
de Fratribus liberi spiritus.
164. sq.
*Froelichii cum Corfino dispu-
tatio.* 582. sqq.

G.

*de Galatis in Asiam minorem
olim evagantibus, ibique con-
sidentibus.* 623
Gallorum veterum religio.
609. sqq.
*de Pontif. Rom. pote-
state sententia.* 628. sq.
*Gangraenosa in pueris angina
descripta.* 404. sqq.
*Gemmarum rei veterum digni-
tas & gratia multiplex.*
339. sqq.
*Gemmarum antiquo opere scal-
ptarum congeries insignis &
exempla plura.* 337. sqq.
*inter Gentes exercenda iura hu-
manitatis, & alia.* 243
*Geographicarum tabularum
ingens apparatus vendendus.*
576
*de Georgio III. Principe An-
haltino.* 637
*Georgii seu Gregorii Cyprii,
Patriarchae Constantinopol.
vita primum edita.* 178. sqq.
*Germani quo iure compilatores
audiant Gallis?* 69
*Germaniae Ius Provinciale &
Statutarium illustratum.* 95
167
*Res Monetaria Colle-
ctione*

I N D E X

- Etione amplissima comprehensa.* 77. 199. 307. 199.
Germanorum veterum religio. 614
Gothicæ *Verfonis Novi Test. Ulpilanae fragmentum in Guelfherbytana bibliotheca repertum, Et edendum.* 661
Gotarzi, *Parthiae Regis, numus adhuc ineditus.* 433 199.
de *Ioh.* de Gradibus. 682
Græca Et Gallica lingua comparatae. 310
Græcæ voces Et phrasæ explicatae, illustratae. 4. 199. 11 199. 24. 28. 36. 119. 146 199. 228. 199. 259. 199. 290. 199. 298. 199. 311 199. 431. 571. 594. 199. 650. 659
Grammatica observatio. 254
Tho. Greshami vita. 379. 199.
Greshamensis Collegii Professorum vitae. ibid.
Iac. Gretferus confutatus. 422
in *Güntheri poetæ locum disputatio.* 222. 199.
- H.
- Hafniensis obfitionis historia a *Beringio scripta, epistola Boecleri illustrata.* 174
de *Halleriana fenfivitate.* 441 199.
- Hamburgense *Ius statutarium illustratum.* 95. 167
Hallæ *Landgraviatus Et Hersfeldæ Principatus, exacta descriptio.* 366
nominis *etymologia.* ibid.
de illius *Principibus memoranda quaedam.* 369. 199.
Hebdomadum *LXX. Danusis explicatio.* 551. 199.
Hebræa *vocabula illustrata.* 23 269. 199. 453. 507. 199. 555. 603. 199.
Henrici II. *Imper. numus rarior.* 167. 199.
Herbarum Et *suffruticum variae classes in agro Veronensi.* 328. 199.
Herculanæ civitatis antiquae *memorabilia varia.* 683
Hercules *Servator cur in numo expressus?* 578
de *Herculis cultu quaedam.* 617. 199.
de *Hertha Dea.* 31. 32
Herodiani *infanticidii vindictæ.* 424
de *Hierarchia ecclesiastica, Et an ea vox usurpanda?* 630
de *S. Hiltigardis Et eius filii Ludovici inventione rhythmi.* 364
Hippocratis *manuductio non semper infallibilis in praxi medica.* 170
locus *explicatus.* 358. 199.
Hisp-

RERUM NOTABILIORUM.

- Hispanicæ Ecclesiæ liturgia. 86. lqq.
 Historia ex antiquis monumen-
 tis cognoscenda. 434. 655
 lqq.
 Historiæ Ecclesiasticæ institu-
 tiones egregiæ. 158
 litterarum artiumque
 commendatio. 272. 273
 Hohenloicæ Domus Principa-
 lis superioritas territorialis
 illustrata & defensa. 643
 Hombergensis Synodus pro-
 vincialis A. 1526. habita. 368
 Honorius Pont. Rom. a Mo-
 notheletismo absolvendus. 41
 Humor corporis humani
 morbi. 500
 an Hypotheca gaudeant prin-
 cipum familiares pro salario
 quod iis debetur? 351. lqq.
 I.
 de Ideis innatis. 278
 clavis & distinctis. 281
 Ignis in Script. S. quid defig-
 net? 649
 de Igni spiritus. 301
 de Immaterialitate animæ. 507
 pro Immortalitate animorum
 argumenta ex ratione num
 firma peti possint? 492
 an Imperantibus ius in sacra a
 Christianis veteribus tribu-
 tum sit? 627. lq.
 Inesii, Martialis Sarmatici,
 Poemata recudenda. 46
 de Indulgentiis & anno lubinæo
 disputatio. 694. lqq.
 Infanticidii Herodiani vindic-
 tiæ. 424
 de S. Ingenuini, Episcopi Sa-
 bionensis, actis. 140
 Inscriptiones Græcæ vulga-
 tæ. 659. lqq.
 de Insectis nonnullis terrestri-
 bus. 589
 in Iobi librum observationes mi-
 scellaneæ laudatæ. 264. lqq.
 Iohannis Cosmimiri, Poloniæ
 Regis, historia. 82. lqq.
 Christia. Gottl. Ioecheri biblio-
 theca historica commendata.
 574
 pro Iosepho, Aegypti olim Pro-
 Rege, vindiciæ adversus Bas-
 nagium. 568. lqq.
 Iosephus scriptor an infantipi-
 dium Herodianum omnino ta-
 cuerit? 426
 Italiæ eruditæ laudes. 385
 Iudæorum in Samaritanos o-
 dium, & in Christianos ca-
 lumnia. 25
 circumciso medica. 26. lq.
 Iudæis antiquissimis an nota
 fuerit vita post hanc æter-
 na? 503. lq.
 de Iudicibus veterum Franco-
 rum. 204. lqq.
 Iuliani locus explicatus. 29
 A a a a Iuris

I N D E X

- Juris gentium principia explicata.* 241. fqq.
civilis fundamenta in tabulis, ordine systematico, redacta. 262
interpretationes Averanii. 347. fqq.
nonnulla loca illustrata. 419. fq.
naturalis principium quodnam? 510
Romani varia capita enucleata diligentius. 706 fqq.
Ius, statusque rei forensis Germaniae, emendanda. 130. fqq.
Provinciale & statutarium Germaniae illustratum. 95. 167
Publicum Francogalliae, monumentis antiquitatis declaratum. 97. fqq. 193. fqq.
Canonicum vetus & hodiernum explicatum. 319 fqq.
Iustini Martyris locus tractatus. 146
Historiae Philippicae editae, & variis modis illustratae. 597. fqq.
- K.
- Jac. Kahlius, polyphagus & allotriophagus stупendus.* 416. fqq.
- de Alex. Knips Macoppe, Medico Patavino, eiusque re-medius narratio.* 314. fqq.
Franc. Anton. Knittel fragmentum novum versionis Ulpianae N. T. aliosque Codices adhuc ignotos reperit. 661
- L.
- Lactantii nova Fatio, multis onerata comm. utrius, promissi.* 118. fqq.
nomina & patria. 121 122
Ioh. Lamius refutatus. 648 fqq.
de Lapidibus varia, in primisque peccata novi scriptoris in iis ordinandis. 64. fqq.
vivis, structis in domum spirituales. 240
a Druidibus coacervatis. 449. fqq.
de Laicæ potestatis natura, origine & limitibus. 398. 627 fqq. 695. fqq.
de Latii iure. 706. fqq.
de Legionibus Romanis in unum versum, & de tricesima sigillatim. 386. fqq.
Leibnitii Systema de mundo optimo cum Popiano confertens oppugnatur. 558. fqq.
de Lentibus & telescopiis dioptriciis. 249. fqq.
Sam.

RERUM NOTABILIORUM.

- Sam. Lenzius *Historiae Anhaltinae scriptor.* 634. 199.
 de Leudibus, Fidelibus, Senioribus & Vasallis apud Francos veteres. 109. 199.
 Leopoldi Imper. cum Turcis A. 1664. in ita pacis sanctio eruta. 532
 de Leopoldo, Principe Dessavienfi. 638
 pro Liberio, Pontif. Rom. vindictiae. 40
 Linguarum donum quomodo Apostolis communicatum? 648
 Phil. Dan. Lipperti in reddendis gemmarum antiquis exemplis, in massa terrea candidissima, ingeniosa & felix industria. 341
 Litterarum humaniorum nostra aetate contemptus. 592
 Liturgicarum rerum solers tractatio & vindictio pro Ecclesia Evangel. 146. 199.
 de Liturgia Hispanica, Gothica, Mozarabica, cet. disquisitio. 86. 199.
 Liturgiarum Eucharisticarum origo. 146
 Lockii, eiusque libri de mente humana, laudes. 275. 199.
 in eundem librum animadversiones Poleii. 278 199.
 de Lollhardorum secta & nomine. 165. 199.
 Lucilii locus illustratus. 344
 in Lycophronem quaedam. 432
 M.
 M pro N. in Graecarum vocum exitu. 395
 Macrobius locus illustratus. 425
 Magni Consulis Diptychon, nunc primum editum & explicatum. 51. 199.
 de Magistratus officii & virtutibus orationes. 687. 199.
 de Marcellini Episc. Rom. lapsu. 39
 Prosp. Marchand vita & studia. 673. 199.
 Mariae virgini Θεοτοκω conscriptus liber. 552
 Mathematica colloquia seu praelectiones. 283. 199.
 Matthaei Evangelistae locus vindicatus. 425
 Medicae artis origo, progressus, vera principia. 477
 de Medicis veterum. 396
 Medii aevi Historia Christiana maxime imperfecta, quoniam libro egregie illustrata? 160
 de Memoriae facultate observata. 280
 Meninskii Institutiones Linguae Turcicae iterum & auctiores editae. 529
 Mercurius medicus. 315 199.
 A a a a 2 de

I N D E X

- de Metempsychoseos dogmate. 619. fqq.
 Minerva utrum *περὶ νεῖα* an *περὶ νεῖα* rectius adpelletur? 13
 de Minnifari, aliorumque Armeniae Regum, numis. 577 fqq.
 Minerale regum divisum *Et descriptum*. 645
 Minutarum antiquitatis rerum cognitio non inutilis. 433. fqq.
 Moeridis *Atticistae* nova editio a *Fischer* procurata. 255
 Monasticorum scriptorum collectio. 362
 de Monetaria Re *Imp. Rom. Germ. monita, eiusdemque historica enarratio*. 77. fqq. 307. fqq.
 Monumenta nondum juncta, seu virgines, quae? 254
 Monumentorum antiquitatis eruditae divisio in duas partes. 339
veterum in historia cognoscenda utilitas, Et cum experimentorum in Physica usu comparatio. 655. fqq.
Ioh. Laur. Moshemii liber ad cognoscendam Hist. Eccl. Christianae utilissimus. 161
 de Motuum legibus generalibus. 52. fqq.
 de Morborum causis *Et generibus*. 497. fqq.
 Mozarabica liturgia. 89. fqq.
 de Mundo optimo *sistema impugnatum*. 558. fqq.
 contra Muratorium de rebus Liturgicis disputatio. 145 fqq.
eiusdem pro Benedicte XIV. P. M. aspera defensio. 563. fqq.
 Mutationes in homine, ex quo natus est. 477
 Mythologiae Graecae illustratio. 464. fqq.
 N.
 de Naturae viribus medicamentibus. 502
 de Nemeseos imagine nova observatio. 345
 de addita Nicæno Symbolo voce, *Filioque*. 185
 Nicæni Concilii subscriptio per XX. Episcopos facta, recenter eruta. 324
 Nomina propria septentrionalium veterum illustrata. 127 fqq.
 Numerorum cognitio accurata utrum doctrina magis an usu comparatur? 393
 ad Numos consulares *II. Viri M. Antonii animadversiones*. 385. fqq.
 Numus Gotarzi, *Partiæ Regis, adhuc ineditus, illustratus*. 433
 Nunus

RERUM NOTABILIORUM.

Numus <i>Minifari, Armeniae Regis, declaratus.</i>	577. fqq.	<i>de Farnassi nomine lepida coniectura.</i>	467
<i>de Nüßleria puella.</i>	640	<i>Parthamaspatis, Parthici Regis, numus.</i>	440
O.		<i>Parthica historia illustrata.</i>	435 fqq.
<i>Observationes physico-medicae.</i>	533. fqq.	<i>de Partu septimestri.</i>	536
<i>de instrumentorum ad artem Obstetriciam spectantium historia, utilitate & applicatione.</i>	534. fqq.	<i>de Paschatis die ultimo, a Christo celebrato.</i>	602. fqq.
<i>de Ononychoto Deo, Christianis quondam adfecto.</i>	24	<i>Patavini Gymnasii fisci a Faciolo scripti.</i>	272. fqq.
<i>de Optimismo Leibnitii & Popii.</i>	558. fqq.	<i>Pathologiae Medicinalis institutiones.</i>	495
<i>de Ordinibus sacris, & ordinatione.</i>	702	<i>de Patriarchali religione.</i>	445 fqq.
<i>Orientis descriptio ex Pocockii itineribus.</i>	407. fqq.	<i>de Patriarcharum & Metropolitanorum inter Christianos origine.</i>	699. fqq.
<i>Ornithologiae specimen novum.</i>	413. fqq.	<i>de SS. Patrum morali doctrina promissus liber a Mamachio.</i>	626
<i>Oryctologia illustrata.</i>	60. fqq.	<i>Pausaniae locus illustratus.</i>	24
<i>Osnabrugensis pacis textus illustratus.</i>	375. fqq.	<i>de Pediculis plantarum destrutoribus.</i>	545
	perpetuitas. 378	<i>Sim. Pelluterii mors & laudes.</i>	624
<i>Otto III. Imperator an auctor Regiae dignitatis in Polonia?</i>	694	<i>Pericranii sensibilitas.</i>	442
P.		<i>de D. Petri lapsu.</i>	39
<i>P. M. Paciaudi laudes.</i>	385	<i>Philosophiae studium cum eloquentiae studio coniungendum.</i>	687
<i>Palmipedes aves.</i>	414	<i>Philosophorum veterum placita difficulter cognoscenda, & cautiones in eo studio necessariae.</i>	482. fqq.
<i>Panis in Herculano restituto repertus.</i>	686		

I N D E X

- Philostratus explicatus.** 438
 439
**Picturae in Herculano repertae
 varii generis.** 685
**Plantarum Veronenſium metho-
 dica ſynopſis.** 326 ſqq.
de Platone quaedam. 486. ſqq.
*de Platonica oratione & voci-
 bus.* 257. 258
Plinii locus illuſtratus. 389
Plutarchi locus emendatus. 36
**Polonici Regni origines inda-
 gatae.** 692
*de Polyphago Wittebergenſi
 obſervatio.* 416. ſqq.
de Polypis. 549. ſqq.
**Pontificum Romanorum vindi-
 ciae.** 38. ſqq.
 *potestas legiſlatoria
 & iudiciaria* 320. ſqq.
 ſuprematus. 695. ſqq.
*de Popiano Syſtemate: omnia
 bene eſſe.* 558 ſqq.
**Poteſtatis hereditariae, ſeu iu-
 riſdictionis allodialis apud
 Francos praerogativae.** 211
 ſqq.
 *laicae & eccleſiaſticae
 origo diſquiſita.* 695. ſqq.
 *ſpiritualis & tempora-
 lis natura & limites.* 398
 *eccleſiaſticae plenitudo
 in Pont. Ro. & ius eius in
 temporalia Regum.* 628
de Praefagio medico. 479
de Principum officio & cura.
 241. ſqq.
- iure naturali ſervo ad
 Eccleſiam.* 402
**Proteſtantes a caſula S. Ste-
 phani, Reg. Hung. admoniti.**
 691
**Plalmorum interpretatio, ſeu
 de eorum titulis liber.** 650
**Pſephiſmatis ſeu rogationis for-
 mula, Athenis obtinens, ex-
 plicata.** 4. ſqq.
Puris natura & genera. 372
 ſqq.
*de Pythagoræ & Pythagoreo-
 rum ſententiis moralibus.*
 485. ſq.
- Q.
- Quinqueremis Venetiis fabri-
 cata Seculo decimo ſexto.**
 391
de Quiritium iure. 706. ſqq.
- R.
- Regiae in Polonia dignitatis ori-
 gines perquiſitae.** - 692
*in Regum temporalia an ius
 Rom. Episcopis competat?*
 628
*Adolph. Frider. Reinhardus
 contra Optimiſimum diſpu-
 tans praemio ornatus.* 558
 ſqq.
*de Religionum compoſitione a-
 micabili conſilia.* 375. ſqq.
 Remi

RERUM NOTABILIORUM.

Remi triplici ordine confurgentes in trireme antiqua. 389	Sarpis Hist. Concil. Tridentini denuo edita Hetrusce. 480
de Renibus, earumque fabrica & calculo. 515. sq.	de voce Sarsen. 448
Receptorum Mistorum omnium Biblioth. Guelpherbyt. catalogus edendus. 666	Saxonice Duces & Electores in stirpe Afciana. 636
de Rhetia nonnulla. 139	de Scabinis varia. 199. sqq.
pro Romana Ecclesia defensio Muratorii. 567	Josephi Scaligeri epistolae editae. 424
pro Romanis Pontificibus vindictiae. 38. sqq.	Scamera quid? 29
de Romanorum Pontif. potestate, huius ortu & progressu, limitibus, cet. 320. sqq. 628. 695. sqq. 699. sqq.	de Schultensii in librum Iob commentario iudicium. 264. sq.
Francisci Rothfischeri defensio transitus sui a Romana ad Evangelicam Ecclesiam. 694. sqq.	Scriptorum veterum Graecorum Latinorumque utilitas. 597. sq.
	Scripturae S. loca explicata aut illustrata:
S.	Gen. XI. 508
de Sabionensi urbe & Ecclesia varia, imprimis eius Episcopis. 132. sqq.	XXXV, 26. 431
Sacrificium verum in Eucharistia esse, nec Liturgis, nec Patrum scriptis doceri potest. 151	Exod. XII, 6. 14. 603
Sanitatis corporis sui commendae praecepta proposita. 116	XVI, 3-12. 573
Sarbievii, Horatii Sarmatici, poemata iterum edenda. 46	XXXIII, 20. 509
Sardiniae medio aevo status. 525	Levit. XVIIII, 16. 424
	XXIII, 4-8. 604
	XXVI, 1. 452
	Deuter. XXVIII, 509
	XXX, 20. ibid.
	1 Reg. XV, 15. 617
	XXV, 25. 300
	2 Reg. XVII, 39. 23
	2 Chronic. XXXV, 6. 604
	Iob I, 8. 269
	II, 9. ibid.
	IV, 6. 21. 270
	V, 21. 270
	IX, 39. X, 8. 10. ibid.
	Iobi

I N D E X

<i>Iob</i> XII, 4. 5.	271	<i>1 Tim. I.</i> 2. 4. 5.	290
XVI, 21.	ibid.	18. 20.	291
XIX, 25-27.	268	II, 2. 7.	ibid.
XXI, 3.	271	13. 14. 15.	292
XXIII, 17.	ibid.	III, 1. 2.	ibid.
<i>Pfalms.</i> XIX.	653	3. 13.	293
XX.	654	15.	ib. sq.
LXXXIII, 20.	509	16.	294
CXXXIII, 3.	472	IV, 1-5. 13.	295
CXXXIX, 16.	280	V, 11. 12.	ibid.
<i>Iesai.</i> XIII, 22.	453	<i>2 Tim. I.</i> 14.	259
XIV.	508	II, 6. 7. 15.	296
<i>Jerem.</i> XXXI, 15.	425	IV, 13.	ibid.
<i>Daniel.</i> IX.	551. 199.	<i>1 Petr.</i> II, 5.	240
<i>Ezech.</i> XLV, 21-24.	604	<i>Ebr.</i> XI, 13-16.	507
<i>Zephan.</i> III, 9.	553	<i>Apoc.</i> VIII, 7.	259
<i>Ecclesiastic.</i> L, 25. 26.	25	XIV, 4. 5.	430
<i>Matth.</i> II, 16.	430	XX, 7. 8.	376
18.	301	<i>de Sensibilitate variarum cor-</i>	
XIII, 30.	376	<i>poris partium.</i> 441. 199.	
XVIII, 15.	697	<i>de Septentrionalium veterum</i>	
<i>Luc.</i> I, 9.	240	<i>nomibus propriis & cog-</i>	
XIII, 14.	27	<i>nomibus.</i> 126	
XXII, 7.	605	<i>de Serpentibus varia.</i> 460	
<i>Ioh.</i> I, 13.	430	463. 19.	
VII, 21-23.	26	<i>Servestante domus Anhaltinae</i>	
39.	239	<i>principes.</i> 641	
VIII, 48.	25	<i>Sichem urbis numi duo.</i> 21	
X, 16.	376	<i>Sinelolatria Samaritanis olim</i>	
XIII, 1.	605	<i>impasta,</i> 21. 199.	
<i>Act.</i> II, 3. 199.	648	<i>Silesiae ducatus tabulae geogra-</i>	
XV.	697	<i>phicae diligenter curatae.</i>	
XX, 17.	632	383	
<i>Rom.</i> XI, 16.	259	<i>Siliu Italici locus explicatus.</i>	
<i>Phil.</i> I, 1.	631	391	
<i>1 Thessal.</i> I, 10.	232	<i>Guil.</i>	

RERUM NOTABILIORUM.

- Guil. Smellie Tabulae Anatomicae latine versae.* 527
de Sororibus liberi spiritus. 164. sq.
Socrates defensus. 494
de Spagirica arte. 315
Statuæ in Herculano nostra ætate repertæ. 684. sq.
Stellatura quid? 356
de Stephani, Regis Hungariæ, Cæsula, Disquisitio. 691
de Stimulis naturalibus. 279
Stoicorum præcepta nonnulla. 488
Stolpiani legati præmium. 482
Strattidis locus in Euripidem. 299. sq.
Suevicarum rerum Scriptores complures indicati. 93. sq.
de Supplicationibus, in Ecclesia Romana coelitibus, & pro mortuis, fieri solitis. 156
de Suppuratione. 372. sqq.
Surdos reddendi audientes nova methodus. 245. sqq.
de Symptomatibus morborum. 498
Syracusanorum, vel totius etiam Siciliae, antiquissima moneta. 394. sq.
de Syrii diametro apparente. 251
- T.
- Taciti loca enucleata & emendata.* 28. 611. sq.
- Tænia in cane.* 590
Ioh. Taylori in Demosthene explicando merita. 2. sqq. 312
in eodem labore lapsus quidam reprehens. 10. 14
de Telecopiis dioptricis. 249
 199.
Tendinum sensibilitas. 442
de Tenedia bipenni. 421
Terra Germanorum dea. 31
culta a veteribus populis. 615. sq.
Tertulliani locus explanatus. 430. 431
de Tetragonis incis. 324
de Theophrasti characteribus morum Observatio. 229
Theodoretii locus explicatus. 150
de Theodosii M. lege quadam. 431
Thuringi unde dicti? 367
Timæi Sophistæ Lexicon vocum Platoniarum, editum iterum a Fyſchero. 2. sqq.
Timotheæ Martyris scriptio. 626
in Epistolam d. Pauli ad Timotheum utramque commentarius. 289
Traditio, num sit principium Iuris Naturalis? 510. sq.
Transfiguratio & transformatio quid? 149
Transubstantiationis dogma, quod Ecclesia Romana debet. 611. sq.
- Bbbb b

I N D E X

- fendit, nec Liturgiis anti-*
quit, nec Patrum scriptis fir-
mari. 147. 149
origo eruta ex veterum
Scriptorum monstrois ver-
sonibus. 148
Tridentini Concilii Historia
Sarpiana recusa. 480
Triremis praetoria in numo M.
Antonii II viri. 387
Tubæ stentoreae in furdis ho-
minibus utilitas. 247
Turicae linguae institutiones,
Et discendae illius proprio
Marte ratio, prodita a Kol-
kario. § 2. ei.
- V.
- de Vermibus in aquis dulcibus*
degentibus; Et e segmentis
 suis reviviscantibus. § 49. sqq.
Vermium seu lumbricorum ter-
rae reproductio. § 90
Veronensium plantarum me-
thodica synopsis. 326. sqq.
de Viarius apud Francos. 196
sq.
de Vi centrali. § 6. § 7
Petri Victorii Commmercium
Episcopale, edendum a Ban-
cinio. 287
Sexti Aur. Victoris nova edi-
tio Et illustratio. § 11. sqq.
de Visu febricitantium prae-
cepta. 357. sqq.
- Vigilius, Episc. Rom. defensus.**
 40. 41
de Visu, eiusque vitii, directio-
ne, Et magnitudine apparen-
te. 250. sq.
Vita aeterna nota Iudaeis iam
ante captivitatem Babyloni-
cam. § 03
de Vita virorum illustrium,
praecipue doctrina clarorum,
commentarii. 673
Vitæ genus suum cuique com-
mendatum. 689
Ulphilanæ versionis N. Testam.
fragmentum repertum Et
edendum. 661
in Urbe una plures olim Epi-
scopi. 699
Urbis, Oppidi, vocabula expli-
cata. 708. sq.
de Ureteribus. § 16
partium, per quas Urina fluit,
descriptio, actio, usus, morbi-
 § 14. sqq.
circa Uterum observationes ra-
riorer. 17. sqq.
Uxor defunctae sororem an
liceat ducere in matrimo-
nium? 423. sq.
- W.
- Wagrin, antiquissima Franco-**
rum sedes. 30
de Waldensium Et Albigenum
genuina distinctione. 422. sq.
 War-

INDEX RERUM NOTABILIORUM.

<p>Warburtoni de libro Iohi sententia confutata. 266. fq.</p> <p>Würzburgensi Episcopatus Ducatus Et Iudicium provinciale Franconiae vindicantur. 220. fqq.</p> <p>X.</p> <p>Xerxis numisma quoddam. 582</p>	<p>Z.</p> <p>Comitis Zaluskii, in edendis praestantioribus Poetis Polonis, studium laudatissimum. 46. fqq.</p> <p>Zoophyta quaedam marina descripta. 589</p>
--	--

Tabulae figurarum radio inscriptarum.

Tabula I. ad Mensē Februarium.	pag. 51
II. ad Mensis Iunii Partem II.	346
III. ad Mensē Iulium.	386
IV. ad Mensē Augustum.	435
V. ad Mensē Octobrem.	577

Errores operarum.

Pag. 18. lin. 8. pro *dextrorsam* lege *dextrorsum*; pag. 258. lin. 26. pro *ad* lege *ac*; pag. 275. lin. 27. pro *latine* lege *germanice*; pag. 337. lin. 2. pro *NVA* lege *NOVA*; pag. 350. lin. 13. pro *santatis* lege *facultatis*; pag. 381. lin. 14. pro *ignatus* lege *ignotus*.

